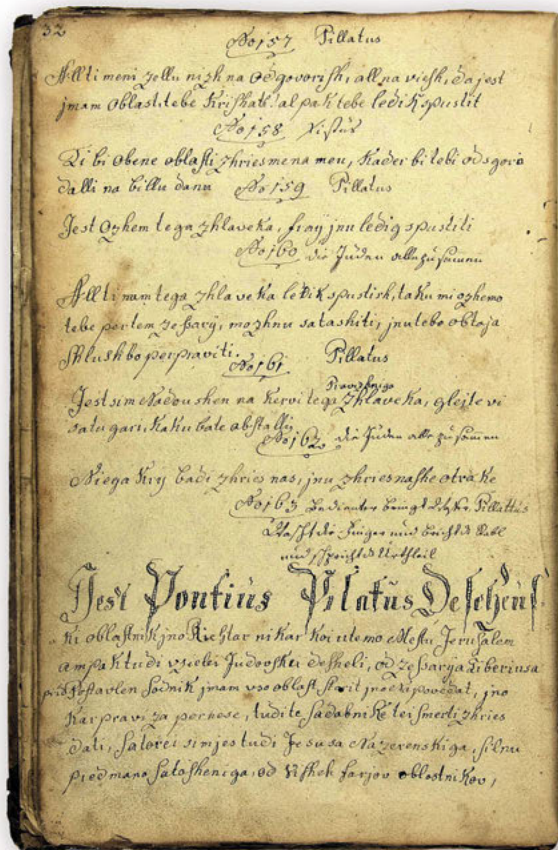

DELA STAREJŠEGA SLOVENSKEGA SLOVSTVA

KAPELSKI PASIJON

Uredila
Erich Prunč in Matija Ogrin

ZALOŽBA
Z R C

Izid knjige sta podprli
Fundacija dr. Bruno Breschi in
Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

DELA STAREJŠEGA SLOVENSKEGA SLOVSTVA

1

INŠTITUT ZA SLOVENSKO LITERATURO IN LITERARNE VEDE
Z NANSTVENORAZISKOVALNEGA CENTRA SAZU

KAPELSKI PASIJON

Komedija od Kristusoviga trplinja,
katiro so nekidej na te veliki četrtək inu
na te velikonočni pondelək v Kapli špilali

Editio princeps

Znanstvenokritična izdaja

Uredila

Erich Prunč in Matija Ogrin

ZALOŽBA
Z R C

Avtorji znanstvenokritične izdaje

Uredila

Erich Prunč in Matija Ogrin

Kritični prepis s prevodom neslovenskih delov besedila

Erich Prunč

Opombe k prepisu

Matija Ogrin

Komentar, appendix

Erich Prunč, Matija Ogrin

Prevod povzetkov

Erich Prunč

Strokovni pregled

Ludvik Karničar, Andrejka Žejn

Vsebina

7

Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtak
inu na te velikonočni pondelak v Kapli špilali

9

Prvi del
Od zadnje večerje do Pilata

75

Drugi del
Jezusov pasijon

145

Tretji del
Igra na velikonočni ponedeljek

199

Dodatki

211

Appendix

217

Komentar

511, 517

Povzetka / Zusammenfassungen

551

Kazalo

Tr o m ö d i a

o d

Kristusouiga

Terplinja.

Kristus so nekidei na te

uclini z hetertig inu

na te uclihonozhni Pondelin

o Kappli spilali.

31
21
24
23
27
45
3
18
16
14
44
18
24
3
48
39
5
13
20
4
16

Naslovni list Kapelskega pasijona, dodan v 19. stoletju

Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtæk inu na te velikonočni pondelæk v Kapli špilali¹

¹ Naslov je napisan na prvem od skupaj štirih listov, ki so bili rokopisu Kapelskega pasijona s konca 18. stoletja dodani okrog leta 1860. Prepisala ga je t. i. tretja roka (prim. paleografski opis, str. 473–474) z neke nam neznane predloge, s katere so tedaj v ohranjeni rokopis prepisali manjkajoče ali izgubljene dele besedila. Odvisni stavek *katiro so nekidej na te veliki četrtæk inu na te velikonočni pondelæk v Kapli špilali* je po vsem sodeč kroniški stavek, sestavljen ob prepisovanju, in ga najverjetneje ni bilo v nobeni predlogi besedila v času, ko so ga še uprizarjali. Nasprotno je glavni del naslova, *Komedija od Kristusoviga trplinja*, skoraj gotovo bil prepisan z neke starejše predloge in je originalen. V njem se namreč termin *komedija* pojavlja v srednjeveškem pomenu, kakor denimo v Dantejevi pesnitvi: kot igra ali pripoved, ki se, nasprotno kot tragedija, sklene s srečnim koncem (prim. komentar, str. 499–500).

Na čelni platnici rokopisa je ohranjena večja prilepka z originalnim napisom Kapelskega pasijona v sedmih vrsticah. Zaradi umazanije in obrabe je napis zelo poškodovan. Iz ohranjenih ostankov napisa je moč po mnenju Borisa Golca zanesljivo skleniti, da je bila igra v letu 1800 (še) uprizorjena (prim. komentar, str. 463–464). Informacija se sklada s kodikološkimi podatki o nastanku rokopisa in nudi dragocen podatek, kdaj je bilo besedilo še uprizorjeno.

[Prvi del. Od zadnje večerje do Pilata]²

² Vsi naslovi v oglatih [oklepajih], s katerimi je besedilo členjeno v tej izdaji, so uredniški in jih v rokopisu ni.

Predgovor

Andohtliivi u kapei sbrani poschlaschaugi.

Poschlaschite kaj jes uam lom nasneine dau, od Terplie, na Christusa jasaba, istem vezh predbunite vascho prepriko, kir je veschach Jesusu anutaku peliko Martro, ta perua inu naruczki Martea je bila, kir je Jesus od soje Materie bio to, jehallostno vlou jemau, potiem se je on sami jogri ste uert gezimana podau, tam kei je on b. suvimo ozhetu, trikrat Molla zekozh, ozha etu je mogozh taku usemi leta k'ollik od mene prozh all von, der ni ka ka kor jest ozhem, temozh kakor ti ozhest, potiem semo je en Angel is Nebies perharou inu ga je s nigouimu Terplieno poteretu, potiem je Jesus na soi obras na Semlo paelu, nigou pot se je sturieu kakor Bernave Kaple, tekozhe na Semlo. Utim je Jesus uidev eno peliko mnozhizo teh Judou, Pisarjou inu Pfarise, arjou, is Judosham ured. Judesh se mu je perblisshou de biza k'ashnie, inu skushuanam tem Judam zhris'edau, ti nau, somileni berizhi, so Jesusa pobadli stemi striki inu skitenami nausmileno suesati. Nar popri ga pelajo vishemo jarju tam, kei je on sa ni kriuzhnei shlagernzei udarjon bio, od Anne, sa so ga belali k'raifeshu, tam so ga oni sarramuali terdo toschi ino so shli od Kraifesha, ino so ga pelali Pontiusu Pilateshu; Pilatesh nizh kriuziga nachnem ni nashou. All kir je on od Judou sashlishou de je on en gallileiz, ga je Kralla Herodeshu poslou. Herodesh se je resuesielu, kir je on niga shie dauu shelou videt, inu je zaupou en zhadesth od niga sblisshat ali uidet. Alli Jesus niemu nie dau odgouora, satu ga je sarramuou, inu ga je nasei poslou. Pilatesh se je riez pomujou niga prosiga spustiti, ali teh Judou upit je je she vezhi postalou, de bi on kriushan bio. Teda je Pilatesh Jesusa useu inu ga je gairshlou, tedi so ti nausmileni berizhi glich kakor pouki Jesusa pobadli ino nigou quant is niga tergali, od ruh do guale stepli mu spaishlali, takh daso zelli

Predgovor³

1

- 1 Andohtlivi vkupej zbrani pošlušavci!
Pošlušajte, kaj jes vam bom na znejne dav
od trpliana Kristusa Jezusa
[i s tem] več prekovernite vašo pregriahno,
5 kir je uržah Jezusu anu taku veliko martro.

- Ta prva inu narveči martra je bila,
kir je Jezus od soje matere biv to žalostno slou jemav.
Potiam se je on iz sojmi jogri⁴ v te vrt Gecimana podav.
Tamkej je on k svojmo Očetu trikrat molu, rekoč:
10 Oča, aku je mogoč, taku vzemi le-ta kelih od mene proč,
al vender [nikar] kakor jest očem, temoč kakor ti očeš.
Potim se mo je en Angel iz nebiäs pærkazov
inu ga je v nigovimu trpliano potrdü.
Potim je Jezus na soj obraz na zemlo padu,
15 nigov pot se je sturiv kakor krvave kaple, tekoče na zemlo.
V tim je Jezus vidov eno veliko množico teh Judov,
pisarjov inu farizearjov iz Judežam vred.
Judež se mu je pærbližov, de bi ga kušniv
inu s kušvajnam tem Judam čriæz dav.

³ Ta *Predgovor* ali prolog v rokopisu ni vključen v številčenje dramskih replik. Številčenje se prične šele v razdelku *Ta ponižna pristova Kristusova* s štetjem No 1, No 2 itn., ki se v rokopisu na več mestih zaplete, prekine ali začne znova. Zato je v tej izdaji replikam poleg izvirnega številčenja ob levem robu dodano enotno številčenje – od *Predgovora* (1) do sklepnega speva *Stabat mater* (502).

⁴ Za starejše in narečno besedje glej Seznam starejšega besedja, str. 525–548.

- 20 Ti nausmileni bəriči so Jezusa popadli s temi štriki
inu s ketenami nausmileno zvezali.
Narpoprej ga pelajo višemo farju.
Tamkej je on z anej krivičnež žlafrncej udarjen biv.
Od Anesa so ga pelali h Kajfežu;
- 25 tam so ga oni zasramvali, trdo tožili
ino so šli od Kajfeža ino so ga pelali Pontiusu Pilatežu.
Pilatež nič kriviga nad niəm ni našov.
Al kir je on od Judov zašlišov, de je on en Galilejc,
ga je kralu Herodežu poslov.
- 30 Herodež se je rəzvesiəlu,
kir je on niga žiə davnu želov videt
inu je zaupov en čudež od niga šlišat ali videt.
Ali Jezus njemu niə dav odgovora.
Zatu ga je zasramuvov inu ga je nazej poslov.
- 35 Pilatež se je riəs pomujov njega [prostiga] spustiti,
ali teh Judov vpitje je še veči postalu, de bi
on križan biv.
Təda je Pilatež Jezusa vzev inu ga je gajžlov.
Tedej so ti nausmileni bəriči glih kakor vovki Jezusa
popadli
ino nigov gvant iz niga trgali,
- 40 od nuh do gvale stepli inu zgajžlali,
tako da so celi kosci mesa od niga leteli,
- [str. 2]
- taku da su se bile kosti ino rebre videle.
Potem so ga oni na en stov [postavili],
eno trnasto krono spletli,
- 45 na njegovo glau postavili,
tako nausmilenu gori stiskali,
da so nigovo glavo čistu prebodli.
Potim je Pilatež pərsodov,
da more on soj križ sam na goro Kalfarijo nesti.

50 Jest vas opominam inu prosim vse vkupej,
da držite se spodobnu inu poštenu pær temo svetemo
spomino.

Kar bote videli inu šlišali,
da bote tudi doma večkrat premišluvali,
da bote vaše križe ino nadloge

55 Kristusu ⟨v⟩ trplejne sklenili ino gor ofrali.

Premišl⟨uj, o⟩ griəšnik,
tolkukrat ti en smrtni griəh dopørneseš,
tolkukrat ti tvojga Jezusa gajžlaš inu raniš.

O, vse tu je otu Jezus rad inu volno prestati,

60 da je le nas mogov od peklenske jame oteti.

O Jezus, dej nam to gnado eno brumno življenje pelati
inu tudi toje trplejne večkrat v našemo srcu premišluvati.

Tu premišlvanje tojga trplejna bode pærneslu,
moj človek, tebi inu meni to večnu življenje. Amen.

Ta ponižna pristova Kristusova⁵

*Priadi je te predgovor, po predgovoram pride Kristus is sojmi
12 jogrami semkej ino tako govori.*⁶

No 1

- 2 Lubi otročiči, vi veste, de bo čiaz dva dni velika nuəč inu
Sin tiga človeka bo izdan, de bo križan.

No 2

- 3 *Natu govorita dva Jogra.*

Kam očeš, da gremo inu tebi pərpravima to velikunočnu
jagne jesti?⁷

[str. 3]

{No} 3

- 4 *Kristus pošlje Petra in Janeza in govori tako.*

⁵ *Ta ponižna pristova Kristusova* je edini naslov kakšnega prizora v Kapelskem pasijonu v slovenščini. Izraza *pristova* za zdaj ni bilo moč nedvoumno pojasniti. Verjetno gre za koroško obliko besede *pristava*, izraza za večjo kmetijo (nem. Meyerhof), kjer je kmet gospodaril kot *prístav*, t. j. namestnik zemljiškega gospoda. Iz te pomenske osnove naslov prizora verjetno izpeljuje metaforičen pomen: *pristova* kot namestništvo, predstavništvo: Jezus je v tem smislu namestnik ali predstavnik Boga Očeta na zemlji; svojo oblast izvaja ponižno, saj prav v tem prizoru učenecem umije noge – zato *ponižna pristova Kristusova* (razlago prispeval Ludvik Karničar).

⁶ To je prva od petih didaskalij, ki so v rokopisu Kapelskega pasijona zapisane v slovenščini. Nahajajo se v replikah 2, 3 (v rokopisu No 1, No 2), 357 (na koncu drugega dela), 496 in 497 (med dodatki na koncu). Vse druge didaskalije so zapisane v nemščini in so v kritičnem prepisu prevedene.

⁷ Tu se v rokopisu konča pola besedila, prva od dveh, dodanih sredi 19. stoletja, s katero je bilo rekonstruirano izglubljeno prvotno, domnevno isto besedilo.

Pojta v to mestu inu vajov bade en člavek srečov, ta nese en vrč vade. Pojta za njem v to hišo, v katiæro an nater pojde, inu recita k hišnemu očetu: naš Mojster pusti tebi povedati, nigov čas je prišu, pær tebi oče an veliku nuáč držati ž negovemi jogri. Ko je tedej ta gostna hiša, v katerej bade an ž negovemi jogri to velikunočnu jagne jiædu? Inu an bo vama pokazov enu veliku večernu mestu napravleno inu tam meni pærpravita.

Tedaj učenca odideta in Kristus odide s svojimi učenci.

{No} 4

5 **UČENCA GOVORITA OŠTIRJU**

Častlivi gospuæd! Mojster pusti tebi povedati, da an oče ž nigovemi jogri pær tebi to veliku nuáč držati, zakaj njega ura je prišla inu njegov čas je blizu. Ko je tedej ta gostna hiša, v katiærej ba an ž negovemi jogri velikunočnu jagne jedu?

{No} 5

6 **OŠTIR TAKO GOVORI PETRU**

65 Eno veliku vesele jest na tiæm imam
inu vama celu kratku na znanje dam,
da jest očem le-tu hitru storiti
inu vam vsiæm kupej enu veliku večernu mestu pærpraviti.
Pojta inu imata vajnemo Mojstru povedati,
70 da je vse pærpravleno, kar an oče meni skuæz vajov na
znanje dati.

Le-tu je tu mestu,

{na} katiærem bom jest vam gar striægu zbestu.

In odideta.

*Kristus nastopi z 12 učenci, oštir se mu prikloni, tudi
Kristus se prikloni oštirju in govori tako.*

N⟨o⟩ 6

7 **KRISTUS**

Miær bodi v tej hiši.

N⟨o⟩ 7

8 **OŠTIR**

Gospuəd inu Mojster, celu prov ste vi storili,
da ste vi meni navriəd nemo to gnado podelili.

75 Celu rad očem jest h službi stati,
kar koli očte, imate meni povedati.

N⟨o⟩ 8

9 **KRISTUS**

Vse le-tu, kar jest od tebe zadobit imam,
ta-istu jes tebi sedež na znanje dam:
⟨de⟩ bi po večeri otlī le-tu storiti

80 inu meni k lubižni v anej posodbi čiste vade podeliti,
dokler skuəz le-tu bam jest to volu mojga Ačeta mogu
dopovniti.

⟨No⟩ 9

10 **OŠTIR GOVORI**

⟨Ra⟩d inu voln bom jest vse le-tu stuəru,
dokler jest vas imam vse okupej iz srca zalubu.

[str. 4]

Od veselja jes tebi, moj Gospud, na znanje dam,
85 da bam hitru pærnesu, kar jest pærpravlenu imam.

*Nato gre Kristus k mizi in ko že vsi sedijo, prinese oštir
jagnje in vino.*

⟨No⟩ 10

11 **KRISTUS PRI MIZI**

Moji lubi jogri, le-tu očem jest z vami to veliku nuəč držati,
vi pak v skušnaveh imate pær meni stanovitni ostati.

Nato sedejo s Kristusom.

⟨No⟩ 11

12 **KRISTUS**

Jest s̄am iz srca želov, le-tu velikunačnu jagnje z vami jesti, priæden de bam trpev. Zakaj jest vam poviæm, da naprej na bam venč od njega jedu, dokler bo napovnjeno v nabeškem kralovstvu.

No 12

13 *Nato Kristus blagoslovi kruh, ga položi pred učence in tako govori.*

Vzemite inu jejte, le-tu je maje telu, katiæru bo za vas danu. Le-tu storite k mojmu spominu.

No 13

14 *Nato ⟨blagoslovi⟩ Kristus vino in tako govori.*

Pite iz tega vsi, zakaj le-tu je maja kri, tega noviga testamenta, katiæra ba za vas inu njih veliku prelita, za odpušajnje teh griæhov. Le-tu storite, kolkerkrat bate vi pili, k mojmu spominu.

N⟨o⟩ 14

Nato predstavijo umivanje nog in vsi učenci vstanejo in stojijo, dokler se Kristus ne pripravi in stojijo vsi po vrsti. Peter je šesti.

⟨No⟩ 15

15 **⟨PETER⟩**

Guspuæd, baš ti meni naje umivov?

N⟨o⟩ 16

16 **KRISTUS**

Kar jest storim, tega ti zdej na viæš. Al potiæm boš ti vedu, zakaj s̄am jest le-tu stuæru.

N⟨o⟩ 17

17 **NATO GOVORI PETER**

Nigdar na boš ti meni nage umivov.

⟨No⟩ 18

18 **KRISTUS**

Aku jest na bam tebe umivov, toku na boš mev tala z meno.

No 19

19 **PETER**

Gospud, nikaŕ ko samo nage, temveč tudi rake inu glavo.

No 20

20 **KRISTUS**

Katiəri je umit, ta ne potrebuje, temveč de le nage umije, sicer je an ves čist. Vi ste čisti, al nikaŕ vsi.

Kristus sede s svojimi učenci k mizi in tako govori.

[str. 4]

21 **⟨KRISTUS⟩**

Pale, mojga izdajavca raka je z mano pər mizi. Rasničnu jest vam poviem: eden med vami bo mene izdav.

No 21

Nato učenci tiho sprašujejo drug drugega. Peter kot prvi glasno spregovori in potem vsi po vrsti. Judež molči.

No 22

22 **PETER**

Gospud, al səm jest?

No 23

23 **NATO GOVORI KRISTUS**

Eden zmed vas dbanajsteh, katiəri raku z manu v skledu maka, ba mene izdav. Gorje pak temu človeku, skuəz

katiariga bo Sin tega človeka izdan. Temu bi buəlši blu, da bi an ⟨ne⟩ biäv na ta sviät rojen.

N⟨o⟩ 24

24 **JUDEŽ**

Al säm kej jest, Rabi?

N⟨o⟩ 25

25 **KRISTUS**

Ti ja govoriš. Resničnu, jest vam poviäm, eden med vami je, katiari bo mene izdav.

N⟨o⟩ 26

Nato Peter pomigne Janezu.

N⟨o⟩ 27

26 **JANEZ**

Gospuäd, katiari je ta-isti?

N⟨o⟩ 28

27 **KRISTUS**

Ta-isti je, katiarmo jest bam ta omočeni kruh podav.

No 29

28 *Kristus poda kruh Judežu in tako govori.*

N⟨o⟩ 30

Kar storiš, tu stori skoru.

Judež odide.

N⟨o⟩ 31

29 **KRISTUS TAKO GOVORI**

Zdej je Sin tiga človeka rəsviäččen inu Buäh je rəsviäččen v njemu. Vi ⟨ste⟩⁸ pak, katiarə ste pər meni ostali v mojeh

⁸ V rokopisu je tu pomotoma izpadel pomožnik ste. Tekst zvesto sledi evangeljskemu

skušnaveh. [...] Inu jest vam poviām, kokær je ⟨mene⟩ postav moj Oče, taku jest vas postavim v mojem kralestvi inu bote sedeli na kraloveh stoleh inu te dbanajst izraelske rodove sodili.

N⟨o⟩ 32

30 *Nato vstanejo vsi od mize in Kristus govori tako.*

Viāste le vi, kaj sām jest vam stuāru. Vi mene imenujete Mojster inu Gospud inu vi prav pravite, zakaj jest sām ta-isti tudi. Kader sām tedej jest vaš Mojster inu Gospud inu sām vam nage umivov, taku se mate tudi vi med saba nage umivati. Skuz le-tu boju vsi spoznali, da ste vi maji jagri.

*In odidejo.*⁹

besedilu, ki se v več izdajah Evangelijev in listov glasi enako: *Vy ste pak, kateri ste per meni oftali v' moijh skušhnjavah* (Paglovec 1741: 112). Seznam literature prim. na str. 508.

⁹ Na tem mestu je v starejši verziji Kapelskega pasijona bila zahvalna pesem, ki je tu opuščena. To dokazuje dodatek, naslovljen *Lied bei dem Abendmahl – Pesem pri zadnji večerji*, ki stoji v rokopisu na strani 142 in obsega (žal samo) dve kitici te pesmi (gl. repliko 501). Smiselna povezava trenutka, ko učenci z Jezusom odhajajo od zadnje večerje, s petjem zahvalne pesmi je utemeljena v evangeljskem besedilu, npr. v pasijonu Paglovčeve izdaje Evangelijev in listov: *Inu kader so byli to sahualno pešsem rekli, fo vunkej fhli na Olfko gorro* (Paglovec 1741: 114–115); prim. komentar, str. 480.

[Veliki zbor]¹⁰

N(o) 1

Zdaj se predstavi veliki zbor.

31 **KAJFEŽ**

Kaj očmo storiti, mi viši farji ven iz tega rata,
dokler je v Jeruzalemskemu mestu ena velika zmata,

90 katiæra se meni tudi zdi.¹¹ Ja, ja, (ta zapelavc) zagvišnu žiæ
blizu hodi

inu skuæz nigov fovš nauk naš folk za sabo vodi.

Ta-istiga an za veliku štima,

našo postav pak za en smiæh spozna.

Njega pošluša [ta] folk ves čas

95 inu (ga) za eniga Mesiasa dæržijo, sedež šlišite moj glas.

N(o) 2

32 **PRVI FARIZEJ**

Le-tu je eno govorjenje, dobru spremišleno,

vzemimu sæ k srcu, kar sedež šlišimo.

¹⁰ V ohranjenem rokopisu Kapelskega pasijona se tu začenja, kot bi rekli danes, drugi prizor prvega dela pasijona. V rokopisu ni naslova ali razdelka, ki bi ga uvedel, pač pa ima to vlogo le didaskalija *Jezt wierd der Rath vorgestellt*. Tudi v nadaljevanju je členitev na prizore moč razbrati le smiselno iz odrskih napotkov, zato so ta in domala vsi nadaljnji naslovi prizorov uredniški. Pomenljivo je, da na tem mestu v rokopisu nastopi novo številčenje replik od ena naprej. To lahko pomeni, da je ohranjeni rokopis prepisan s predlog, ki so imele različno vsebino in številčenje replik – a nam niso ohranjene.

¹¹ Nekje v tem stavku je verjetno prišlo do izpusta besedila zaradi napake ali krajšanja. Za *katiæra* bi moral biti omenjen Jezus kot osebek, ki *zmoto* razširja.

Zakaj le-ta zapelavc velike čudeže diəla,
skuz le-tu ta folk na saja vera pərpela.

100 Taku bada ti štolc Rimlari čriəz nas mogli priti,
inu nam vsim vkupej našo oblast proč odzeti.

N⟨o⟩ 3

33 **DRUGI FARIZEJ**

Moj rat je le-ta, da mi njega dobimo,
h špotu mi njemo le-tu storimu.

Vzemite moj rat, katiərga jes vam dam,
105 sej səm jes zagvišan, da na bam zapelan.
Al ga na bamu ven z naše dežele zagnali,
taku mi nismu žiher, da bi pər našem živleni ostali.

No 4

34 **PRVI FARIZEJ**

Resničnu je le-tu, kaj očmo veliku govoriti.
Le-ta rat mare vsim vkup zadojsti biti.

110 Katiər le-tu prav spremisli, gvišnu da dabro spozna,
de nam en tak rat zadojsti pomaga.
Pak dobru zastapite, kar jest k vam govorim.
Zastopnu je meni storiti, da ga jes v naše rake dobim:
badi an zastopn kakər se meni zdi,
115 vənde⟨r⟩ ga očmu v naše pesti dobiti mi.

No 5

35 **DRUGI FARIZEJ**

Niəga cil inu konc je galfija teh ludi,
kiər so malu učeni inu slabu zastopni.
Za ⟨e⟩niga Mesiasa se ven daje
inu ves folk enu taku trdnu vero ima.

120 Oni vsi njega za eniga preroka držiju
nu nam vsim en tak špot narediju.

No 6

36 **PRVI FARIZEJ**

Dobru bi bilu, da bi mi ven iz nigoveh jagrav eniga poznali,
na kateriga bi mi vse našu zaupanje podjali.

Katiəri je te zapelavc teh ludi,

125 na tega imamv vsi vkupej eno močnu želje imeti,

de bi se nam mogu te zapelavc na znanje dati.

Gvišnu nikar zabstojn,

temuč mu očmu dati an dober lan.

N(o) 7

37 **KAJFEŽ**

Celu modru inu zastopnu je vašu govorjenje,

130 visoku študiəranu inu tudi učenu,

[str. 7]

vsaki dan se le-ta folk h njemu pərbližuje

inu skuəz le-tu sam sebe h enej veliki nasreči zapeluje.

Zatorej je potriəba njega močnu zvezati

inu tudi celu h le-tej smrti pomagati.

135 Pak nikar ob tem prazniku,

de kej en hrup med tem folkam ne vstane,

katiəri bi mogu škodit naš sviət ali djanje.

No 8

38 **ANEŽ**¹²

Gvišnu bi bilu dobru, kar se meni zdi,

le proč s tem zapelavcam, an nič vriəden ni.

140 An se za Sinu Božjiga unkej daje,

zatorej ni potriəba obene gnade.

¹² Ime farizeja Ane je, podobno kakor druga imena, v rokopisu zapisano v raznih oblikah: *Annas, Annes, Annesh*. Od teh se le *Annes* in *Annesh* pojavljata v dramskem govoru, torej v slovenskem tekstu, latinska oblika *Annas* pa le v nemških didaskalijah. Ker raba niha, na nekaterih mestih pa je bilo imena govorcev treba sploh dodati, smo imena dramskih govorcev poenotili. Ime *Annas* je poenoteno v obliki, v kateri se pojavlja v govornem, dramskem tekstu – *Kajfesh, Annesh, jnu drugi Pifsary* – in v kateri so to ime dejansko izgovarjali: Anež.

De bi ga le mi enkrat dobili,
potem bomo mi njemo eno drugo storili.

N⟨o⟩ 9

39 **JUDEŽ**

Visoko inu častitlovi gospuædi, jes pridem sentær k vam
145 inu vam vsim srečo dam.

Ne zamerite meni, dokler jes vas prov ne poznam.

Vidim pak, da ste ⟨v⟩ velikeh skrbīah,
katere jest pak držim za en velik smiæh.

Vi očte eniga izdajavca imeti,

150 na viste pak, kaku bi vi mogli začeti.

Recite kaj ali koliku bi vi otlī dati,
marebæt, da ga jest vam očem izdati.

Kupite ga inu ga jest vam predam,
me griva, de sæm biv nigovo društbo pærpelan.

155 Zatu ga jest vam za trideseti srebrnikov čriæz dam.

No 10

40 **KAJFEŽ**

Kiær si ti taku zvist temu sinagogu,
taku reci, sej te vsaki rad uboga.

Resnicu povej, kar se tebi zdi,
morebit, da se vse po tvojej voli zgodi.

160 Ti pak nam mareš to resnico storiti,
s kunštjo inu s fortlīnam tega nam pomat dobiti.

Zatu mi očmu tebi te denarje dati,
ti pak glej, kaku ga nam boš mogu čriæz dati.

No 11

41 **JUDEŽ**

Dejte pomuæč tega zapelavca ali Jezusa dobiti.

165 V pungarti bode an moliv, marem vam prvič rezodeti.

H ta-istemo se morete vi ⟨s⟩ štriki inu s ketinami podati,
njega prov srčno popasti inu zvezati.

Katiæræ pak je, bodem jest vam eno znamenje dav,
ta-isti je, katiærīga sæm biv jest vam predav.

170 Katiærga bodem jest kušnu z mojmi ustmi,
ta-istiga popadite inu držite vsi.

N(o) 12

42 ANEŽ

Judas, kar ti od nas želiæš, ta-iste gvišnu zadobiš.

Pa glej, da ti našu volu storiš,

mi očmo te denarje tebi dati,

175 ta-istega dobru inu zbestu plačati,

[str. 8]

pak glej da našu volu storiš

inu ga nam v naše pesti dobiš.

*Nato štejejo denar.¹³ Po štetju denarja nastopi judovski zbor.
In odidejo.*

Besede pri štetju denarja išči na 87. strani.

¹³ Pred to disdaskalijo in po nji je v rokopisu (vrh strani 8) več posegov v besedilo, zaradi katerih je to mesto z gledišča tekstne kritike še posebej sporočilno. V rokopisu sta tu dva dodatka z besedilom, ki vsebuje farizejeve sklepne besede iz dvogovora ob štetju denarja. Prvi dodatek je napisala glavna roka in ga prečrtala s poševnimi črticami (gl. slika na strani 26). Drugi dodatek je težko berljiv vpis s svinčnikom neznane roke. V kritični prepis ju nismo vključili, saj sta scela ohranjena v dvogovoru na strani rokopisa 87; glasita se:

jeÿ inu pÿfa nÿe

fei fi jich lachko dobiu

al famu fa Sgaine jech[?] taistech uun kar na

dei de ne gratafch fche ena uezchi Suinja kaker fi biu dofdei.

V primerjavi z variantno obliko istega besedila na str. 87 rokopisa ima ta dodatek številne arhaične pisne posebnosti, kar dokazuje, da je bil prepisan z neke starejše besedilne predloge. Prim. komentar, str. 479.

Plachati, pa k'glei da nashu vollen storishi, jnu ga nam unafhe pesti dobišh

~~Plachati, pa k'glei da nashu vollen storishi, jnu ga nam unafhe pesti dobišh~~

~~Plachati, pa k'glei da nashu vollen storishi, jnu ga nam unafhe pesti dobišh~~

Varlana jnu Lu besniva maja Matti, jest marev tebi nasnanie dati, ta vra jnu
Zhas je shic per te kila, k'aker si ti bila ošehedai Rehla, da se bama medba
magla kozhiti, jnu to ma seerzu enu veliku teshau navediti, Bich te ubari
Lube sniva maja Rajoniza, Potroshtana laja bešhja dafshiza, Bich te ubari
jest namarev deloi per te bi ostati, šei se marev jee vtaclartny podati.

Ho, A Maria

Nehti pre serzhni jnu zartani moi sijn jest se m se vzelei, lete shalostne
poshte balla, Šatera prehitru je per te kila, ah moi Lu besniva sin, šei da bi
jest magla na medti tebe šivshana jnu e Marvana biti, al sai da bi jest stabo
magla ter peti, da bi jest ta ho shalost na obshutela.

Ho, Ispus

Matti poglei ju desh moi joger je mene šipottiu pre dan, sa ševdeseti šobor
nistou šu dobnem judam zhrivos dan, šei mo bajn khei smerti jz kali, pr oler dui
švesali, jnu jored oblaštneke, jnu šodni ke pebali, tam me bajn khei smerti oblo
dilli, jnu šerzu enu veliku teshau navediti, Lube sniva Matti to vollo moiga
ke bešhki ga Ozhetta, marev je st šoviti, šiger bi moi šebešhki azhe ves
šoolen maru pogubiti, al jest to vollo moiga šebešhki ga Ozhetta šina šlovim
ta ku bi moi šebešhki azhe ves šoolen šovit pogubiti.

Ho, B, Maria

Šohler tai je leta sola šebešhki ga Ozhetta, itaku poi di moi jesvs
moi Lube snivi sijn, jnu preli laju švetu kješhnu šrij, do šiler adragu šivhu
Veta švit name adrišhen biti, pa k' von der jest tebe pohleonu prošim, šei
ti meni šopoveri toi šveti prošleki šhegen.

Ho, C, Šev Inguni, Ispus, Maria

Šhegnana ba di, Lube sniva maja Matti, te šhegen jma vzelei per te bi
ostati, šhegnane ba di te laje šade jnu šage, šatere še mene nošile, šhegnane
ba di te laje per sijn, šatere še mene evšile, šštani gar Lube sniva maja
Matti, ta šhegen jma vzelei per te bi ostati, un d gashu ab. Šhegnan

Šhegnan
Šhegnan 2 Šhegnan un d gashu ab. Šhegnan
Šhegnan Šhegnan

Stran 8: na vrhu ostanki besedilnega izročila o štetju srebrnikov (prim. komentar, str. 344–347, 478–480), sledi Jezusovo slovo od Marije

[Slovo Jezusa in Marije]

43 *Slovo Kristusovo.*¹⁴

N(o) 13

Cartana inu lubezniva maja mati,
jest marem tebi na znanje dati:

180 ta ura inu čas je žiə pərtekla,
kakər si ti bila nekədaj rekla,
da se bama medba magla ločiti
inu tojmu srcu enu veliku težav narediti.
Buh te ubari, lubezniva maja rojenica,
185 potroštana (bodi) taja božja dušica.
Buəh te ubari, jest na marem delej pər tebi ostati,
zdej se marem jes v to martro podati.

No 14

44 **MARIJA**

Ah ti presrčni inu cartani moj sin, jest səm se vselej le-te
žalostne pošte bala, katera prehitru je pərtekla. Ah moj

¹⁴ Jezusovo slovo od Marije pred njegovim trpljenjem in smrtjo na križu je pomemben topos baročne književnosti. Iz srednjeveških izročil je prešel v baročna besedila, ki prikazujejo Jezusovo in Marijino življenje, in v pobožnosti, kakor so pasijoni in molitve ob svetih stopnicah. Temelji na nekanoničnem izročilu, da sta se Jezus in Mati Božja poslovila po zadnji večerji in pred odhodom na Oljsko goro. Iz te tradicije zajema tudi prizor slovesa v Kapelskem pasijonu. V nekaterih slovenskih rokopisih so ohranjeni primeri literarnih upodobitev tega motiva, ki sodijo med najlepša besedila baročnega slovenskega slovstva. Poteku dogajanja v Kapelskem pasijonu je najbližja literarna upodobitev Jezusovega slovesa od Marije v pridigi kapucinskega patra Ferdinanda Ljubljanskega *Na Veliki petek* leta 1722, ki jo je pater imel kot uvod v pobožnost škofjeloške spokorne procesije ali Škofjeloškega pasijona (prim. Ogrin 2015). Obsežneje je ta motiv predstavljen v *Poljanskem rokopisu*, zlasti v 48. postavi (str. 170–174).

lubeznivi sin, dej da bi jest magla namesti tebe križana inu martrana biti. Al saj da bi jest s tabo magla trpeti, da bi jest tako žalost na občutila.¹⁵

N(o) 15

45 **KRISTUS**

Mati poglej, Judež moj joger je mene špotliv predav,
za trideseti srebrnikov hudobnem Judam čriaz dav.

190 Zdej me boju h tej smrti iskali,
pretrdu zvezali inu pred oblastnike inu sodnike pelali.
Tam me baju h tej smrti obsodili
inu srcu enu veliku težav naredili.
Lubezniva mati, to volo mojga nebeškiga Očeta marem jest
storiti,

195 sicer bi moj nebeški Oče ves zvolen (svit) maru pogubiti.
Al jes to volo mojga nebeškiga očeta kna storim,
taku bi moj nebeški ače ves zvolen svit pogubu.

No 16

46 **MARIJA**

Dokler taj je le-ta vola nebeškiga Očeta, taku pojdi, moj
Jezus, moj lubeznivi sin, inu prelij taju svetu Riäšnu kri,
dokler v drugu vižu le-ta svit na more odriäšen biti. Pak
vänder jest tebe pohlevnu prosäm, dej ti meni poprej toj
sveti posledni žegen.

¹⁵ Ta Marijina replika na kratko povzame obširnejše starejše izročilo, da je Božja Mati ob slovesu izrekla tri prošnje, ki jih je moral Jezus eno za drugo odkloniti, če je hotel izpolniti voljo nebeškega Očeta. Prva prošnja: da bi v svoji vsemoččnosti odrešil človeški rod tako, da bi umrl običajne človeške smrti, ne pa s trpljenjem; druga, če že mora trpeti in umreti, da bi vsaj ne umrl tako strašne in sramotne smrti, kot hudodelec; tretja, če že mora tako umreti, da bi ona smela trpeti in umreti z njim oziroma pred njim, da bi s svojimi očmi ne videla, kako ga ljudje trpinčijo. Prim. *Poljanski rokopis*, Ta sedeminuštirideseta postava. Koku je Mati Božja tri prošne strila na sojga Sina Jezusa (str. 164–170). Nenavadno je, da obema Jezusovima replikama v rimanih verzih sledita Marijini repliki v prozi; to si je moč razlagati kot očiten znak, da sta prozni repliki rezultat krajšanja obširnejšega verznege teksta.

No 17

Tedaj Kristus blagoslovi Marijo.

47 **⟨KRISTUS⟩**

Žegnana badi, lubezniva maja mati,
te žegen ima vselej pər tebi ostati.

200 Žegnane badite taje rake inu nage, katere ste mene nosile,
žegnane badite taje prsi, katere ste mene dojile.
Vstani gar, lubezniva maja mati,
ta žegen ima vselej pər tebi ostati.

*In odideta. Potem nastopita dva angela, eden prinese križ,
drugi pa recitira.*

[str. 9]

No 18

48 **ANGEL**

Ti bridka inu težave povna ura inu čas,

205 v katerej se lači to življenje od nas.

Ah kaj za eno britkuəst občuti tu srce Marie Device,
premislite dobru, ah kršanske dušice.

Kaj za eno vesele je Marija ⟨s⟩ Kristusam imela,
zdej pak je le-ta žalostna ura vse proč odvzela.

210 Mi angelci, kiər smo se poprej veselili,
zdej pak smo vso našu vesele zgubili.

Ah pregriəha, kaj ti storiš,
kiər Jezusu inu Mariji ena taku žalost narediš.

Potroštej Mariju, oh kršanska dušica,

215 inu na žali venč s tem griəham nje cartanu dušicu.

Da baš Mariji v tej žalosti magla pomagati,
se imate ž no vred v to žalost podati.

Spremišlujte to žalost Marije, kaj ana zavol Jezusa trpi,
potiəm se bate pak z Marijo inu z Jezusam v nebiəseh
večnu veselili.¹⁶

¹⁶ Ta angelova replika je nekoč sklepala obširnejši prikaz Marijinega trpljenja ob napovedi smrti in slovesu od Jezusa; na to se nanaša zlasti verz 218.

[Oljska gora]

N⟨o⟩ 19

49 *Kristus nastopi s Petrom in Janezom.*

Lubi otročiči, jest sām še en majhen čas pər vas. Vi bate mene iskali inu, kokər sām h Judam pravu, kamer jest grem, ta vi ⟨na⟩ marte priti. Inu sedej jest vam poviām, eno novo zapoved jest vam dam, da se vi med sabo lubite. Pər le-tiām bojo vsi ludi spoznali, da ste vi moji jogri, aku bate lubezen med sabo imeli.

No 20

50 **PETER**

Gospuəd, kam greš ti?

51 **KRISTUS GOVORI**

Kamar jest grem, ti na mareš zdej za manu pojti. Potle pak ti za manu pojdeš.

N⟨o⟩ 21

52 **PETER**

Gospuəd, zakaj bi jes na mogu za tabu pojti? Jest očem mojo dušo za te postaviti.

N⟨o⟩ 22

53 **KRISTUS**

Očeš ti taju dušu za me postaviti? Simon, Simon, pole, hudič je silnu želən, de bi vas mogu kokər pšenicu skus rešetu presjati. Ali jest sām za tebe prosu, da taja vjera ne obnemaga, inu ti, kejkada preobrjen, potrdi taje bratre.

N(o) 23

54 **PETER**

Gospuæd, jest sëm pærpravlen s taba v ječo, v smrt jæti.

N(o) 24

55 **KRISTUS**

Resničnu, resničnu jes tebi pojim, Peter. Peteln na ba nacoj zapev, prej da boš ti mene trikrat zataju. V le-tej noči se bate vi vsi pohujšali nad manu. Stoji pisanu: jest bam pastiarja udaru inu ovce te čede boju ræzkroplene. Kadar pak gar vstanem, očem pred vami jæti v Galilejo.

[str. 10]

No 25

56 **PETER**

Da bi se lih vsi pohujšali nad tabo, saj jest se nuæcem pohujšat.

Zdaj pridejo na Oljsko goro.

N(o) 26

57 **KRISTUS**

Sedite tukej doli, dokler jes grem inu molim. Maja duša je žalostna do smrti, ostanite tukej inu čujte z meno. Aba, lubi Oče, tebi je vse mogoč. Vzemi le-ta kelih od mene proč, al vænder nikar, kakær jest očem.

Tedaj gre k učencem.

Kaj spite? Simon, ali ti spiš? Nisi le-ti mogu eno uro z mano čujti? Čujte inu molite, de v skušnave na padete. Duh je riæs voln, ali mesu je slabu. Oča moj, aku ni mogoč, da bi le-ta kelih od mene šov, temuč da ga jest pijem, taku izguædi se taja vola.

Tedaj se obrne k učencem in molči.

Oče, aku očes, taku vzemi le-ta kelih od mene, al vænder nikar maja, temuč taja vola se izguædi.

58 *Tedaj pade na obličje. Angel s kelihom nastopi.*

Oh Jesu, ti Sin Božji, nikaŕ se na prestraši, kiãr sam si
atu trpeti za odrešenje ciãliga sveta, na katiãru ti oãjaki
pred peklam z velikem željam čakaju. Ti ja sam daru viãš
za čast, katiãra je tebi pãrpravljena, da baš postavljen za
Gospuãda inu sodnika čriãz vse stvari.

220 Preli tedej taju sveto Riãšno kri
za odrešenje vsih ludi.

No 27

59 **KRISTUS**

Spite inu počivejte, je zadasti. Pale, ura je prišla inu Sin
tega človeka ba izdan v rake teh griãšnikov. Vstanite gar,
pojdemo. Katiãri bo mene izdav, ta je blizu.

N{o} 28

60 *Nato se Judež približa in poljubi Kristusa.*

Zrav badi, Mojster.

N{o} 29

61 **⟨KRISTUS⟩**

Juda, izdaš ti Sinu tega človeka is kušvanjam.

62 *Kristus stopi proti Judom.*

Kaga vi išete?

No 30

63 **VSI JUDJE**

Jezusa Nazarenskiga.

64 **KRISTUS**

Ustanite gori, jest sãm.

*Isto.*¹⁷

[*str. 11*]¹⁸

No 31

Tedaj padejo vsi na zemljo.

65 **PRVI JUD**

Ustanite gori, vi moji tovarši vsi!

Kna prestrašite se tega zapelavca teh ljudi.

An je sam tukej,

225 katiær je nas skuæz sojo coprniju vrgu dol vse kupej.

Mi očmo njemo se zuæpær stati

inu z našemi štriki zbestu zvezati.

N⟨o⟩ 32

66 **KRISTUS**

Kaga vi išete?

67 **JUDJE**

Mi išemo Jezusa Nazerenskiga.

65 **⟨KRISTUS⟩**

Al vi mene išete, taku pustite le-te pojti.

¹⁷ Na tem mestu se v rokopisu končuje stran 10, z njo pa druga lega rokopisa (prim. skico, str. 468). Prepisovanje s starejše predloge ali predlog se je na tem mestu zapletlo. Nastalo je več dodatkov in popravkov, deloma prečrtanih, gl. sliko, str. 34. Prizor, kako Jezusa primejo na Oljski gori, temelji na podrobnostih, ki jih opisuje evangelist Janez (18, 5–6). Ko Jezus prvokrat vpraša *Kaga vi jfhete* in odgovorijo *Jefusa Nazarenskiga*, jim Jezus odvrne: *Uftanite gori, jest fim*. Odrski napotek, da padejo vsi po tleh, pa se nahaja šele na naslednji strani rokopisa (str. 11). Iz te in drugih posebnosti je razbrati, da se na dnu str. 10 končuje tekst iz predloge, ki je prevzeta skoraj dobesedno po Evangeliju in je podana v prozi. Na str. 11 pa se nadaljuje tekst po drugi predlogi, kjer je ista vsebina prikazana v baročni dramatizirani podobi in je oblikovana v verzih s precejšnjo umetniško svobodo.

¹⁸ Začetek tretje lege rokopisa; lega je bila močno preurejena, prim kodikološki opis in skico, str. 468.

temu zhtaja vella se joqueci, *in fallitur...*
 Izh Jesu ti sijn bošhyni krasena preslušhi, hier samdiatuter peti, sa
 odreshenie zreliga suetta, na sutiervu ti ozhiakhi pred pekham, sveli kem
 sheljam zha krazu, ti ja sam danu vish sa zhast, katicca je tebi, pec
 praulena, da ba sh postaulen, sa gos poroda, jnu sodnika, zhries vve
 shuari, preli te dei taju sveto hrij hieshno hrij sa odreshenie vshk
 Ludi.
 No 27. *in...*
 Spite jnu pozhiuceite, je sadashi pale ura je pri shla jnu sijn tega
 shlove ka baj dan, u ka he teh greshni kon, ustanite gar pei domo
 katic i bomene jsbanta je blisu *in...*
 No 28. *in...*
 Irau badi koster *in...*
 Je da jsdashi ti sijn tega shlove kaja kuhvaniam
 Iraga vi jshete, *in...*
 Ja sus aca zecen shi gauri shagotto nitagorid, jest sim
 kaja vi jshete. *in...*
 lete portu *in...*
 No 29.

No 30. *in...*
 Ustanite gori vi moi tovar shi svi, kinapre shra shite se lega sapelauza
 tek ludi, an je sam tudkei katicer jena shues sojo zapovintu xerigu
 dol use kuzpei, mi ozhmome mo se, hie per stali, jnu sra shemi shi vi
 shestu suesati. *in...*
 No 31. *in...*
 Ull vi mene jshete, ta ku pustite lete porti
 No 32. *in...*
 Popadite jnu sve shite, tega sapelauza tek ludi, da sean sra shch shra shon
 lodi si na shrij, lai shigamate dobru varvati, jnu pred nasthe obla shi he
 per pelati. *in...*
 No 33. *in...*
 Gjos puod ozhmule smezham u cart, xshie
 No 34. *in...*
 Pustite do u shimalu *in...*
 No 35. *in...*
 No 36. *in...*

Prehod s strani 10 na stran 11, v besedilu verjetno šiv med dvema predlogama (prim. komentar, str. 488–489)

No 33

69 **JUDOVSKI STOTNIK**

Popadite inu zvežite tega zapelavca teh ljudi,
da se an z našeh štrikov ledik na stri.

230 Ta-istiga mate dobru varvati
inu pred naše oblastnike pærpelati.

No 34

70 **PETER**

Gospuæd, očmu le z mečam udart?

No 35

71 **KRISTUS**

Pustite dovsihmalu.

In se obrne proti Petru.

No 36

72 **⟨KRISTUS⟩**

Peter, zagrni toj meč v nožance. Zakaj vsi, kateri meč
vzamejo, bodo skuzi meč konc vzeli. Nmam le jest piti te
kelih, katiærga je meni moj Oča dav? Al miæniš ti, de jest
na marem mojga Očeta prositi inu bi meni sedej poslov
več kokær dbanajst miljanav angelov? Koku se badejo pak
pisme dopovnila, kadar taku mare biti?

Vi ste kokær h enemo razbojniku z mečmi inu z dragam
unkej prišli mene lovit. Sej sæm vsaki dan pær vas sedov v
templni inu učiv, tam niste rake na me poluæžili. Le-ta je
vaša ura inu te temni oblast, zakaj le-tu se je vse zgodilu,
da bi se teh prerokov pisme dopovnila.

Tedaj ga učenci zapustijo in ubežijo.

No 37

73 **PRVI JUD**

Ti zapelavc, ti Galilejc, ti Nazirenar,

ti si jezdu sentər v jeruzalemske mestu
inu si nehav na tem patu s tem gvantam rəzpenati
235 inu ⟨z⟩ olejskeh dreviəs te vejce dol sekati
inu s ta-istemu pred tabo prestelati.
Tudi si nehav skuz nih uste tebi čast inu hvalo dajati.
Ti zapelavc, zdej te bajo ti ludi dobru poznali.

[str. 12]

Kdu si ti, ti Nazarenar? Ja gvišnu, gvišnu,
240 kadar bi ti biv en pravi prerok bol en Bažji Sin,
taku bi si kar na nehav taku čast inu hvalo dajati.
Ampak ti si le en zapelavc teh ludi.
Poprej smo mogli mi vsi vkupej pred tabo dov pasti,
zdej pak mareš ti pred nami doli ležati.

No 38

74 **DRUGI JUD**

245 Moji tovarši inu komorati vsi,
vesiəlte se z mano tudi vi,
de smo enkrat v naše rake dobili
tega Nazarenarja, tega zapelavca,
katiəri se je za eniga preroka
250 inu za eniga Sinu Božjiga unkej dajav.
Zdej zdej se očemo nad njem mašvati
inu njemo ta zašluženi lan dati.
Zatorej, vi rablni inu beriči,
dobru inu močnu ga zvežite s temi štriki,
255 da se nam bade mogu voln inu pokorn dati
inu te zašluženi lan prestati.

No 39

75 **TRETJI JUD, ROBINUS**

Sedaj smo tega zapelavca žiə dobru zvezali,
sedaj bamu njemu njegov te zašluženi lan dali.
Sedaj, sedaj se bamu nad njem veselili
260 inu nigov djanje častili.
Kiər je atu poprej čast inu hvalu imeti,
sedaj pak mare špat inu smiəh od nas trpeti.

No 40

76 **ČETRTI JUD**

Sedej so tega zapelavca žiə dobru inu močnu zvezali.

Ga bama tudi koj delej naprej gnali,

- 265 pred naše sodnike inu oblastnike postavili,
da bajo njega h temu križu obsodili.

Zdaj gredo Judje s Kristusom z Oljske gore.

No 41

77 **DRUGI JUD**

Ti zapelavc, za tojga favš uka deli

smo mi te žiə davnu želeti,

da bi v naše pesti prišu.

- 270 Pak ti si nam proč odšu,
ti si nas s tajej kunšti atu zupet adgnati
inu tebe fraj inu ledik spelati.
Zdej, zdej si ti v naše rake pəršu,
zagvišnu nam na baš prač adšu.

- 275 Mi bama tebe naprej gnali
inu taje favš hudobne dele dabru plačali.

[str. 13]

No 42¹⁹

78 **TRETJI JUD**

Ti zapelavc teh ludi,

tu dobro vimo mi, de si velike čudeže delov,
skuz toj favš nauk veliku ludi zapelov.

- 280 Mutici so pregovorili, slepci so pregledali,
gobovi so zravi ino čisti postal(i).
Ti si preveliku čez našu postavo govoru,
skuz Belcebuba narvišega hudiča sturiv.

¹⁹ Na tem mestu se pričinja v rokopisu drugi večji dodatek t. i. tretje roke: besedilo, zapisano na poli, ki je bila vstavljena v rokopis sredi 19. stoletja, verjetno leta 1861. Prim. kodikološki opis, str. 468, 469, 474.

No 43

79 **PRAPORŠČAK NA OLJSKI GORI**

Vi hlapci, vi imate vašo dovžnust storiti
285 ino nam tega zapelavca pomagat dobiti,
da se on nam volen ino pokorn bo dav,
ino to zašluženo štrafingo prestav.²⁰

²⁰ Praporščak govori v prihodnjiku, kakor da Jezusa šele nameravajo ujeti. Replika je verjetno prevzeta na to mesto z neke predloge, kjer je bilo dejanje obširnejše in je Praporščak to govoril hlapcem, ko so se še pripravljali, da Jezusa primejo. Kot dramska oseba je Praporščak zagoneten; pojavi se le na tem mestu in zapored pove repliki 79 in 80, nato se ne prikaže več, čeravno bi kot poveljujoči moral voditi vojake tudi pozneje. To je povezano z obširnejšim besedilnim izročilom Kapelskega pasijona, kjer je nastopalo več vojaških oseb, prim. komentar, točka č, str. 490–492.

[Jezus od Velikega zbora do Pilata]

Judje gredo s Kristusom na veliki oder²¹ in Četrți Jud recitira pred Anežem,²² pred tem pa še govori Praporščak.

No 44

80 <PRAPORŠČAK>

Semkej, semkej stopi ti,
kej bom jest tebi povedov, poslušej ti.

290 Mi smo tebe žiə davnu betali inu iskali,
de bi te radi z našmi štriki zvezali.

Pak ti si se znav dobru varvati,
v mestu ostran si otu bežati.

Tamkej si ti otu varvan biti

295 ino z našeh štrikov se ledig storiti.

De smo te le enkrat v naše pesti dobili,
zdej ti bomo eno drugo storili.

Le-tu more toj pravi sodnik biti,
ti pak moreš tvojo kri prelititi.

²¹ Ta drobna odrska opomba izpričuje, da je bila pasijonska igra v Železni Kapli tudi v uprizoritvenem pogledu precej kompleksna: iz nje moramo sklepati, da so se nekateri prizori dogajali na nekem manjšem ali stranskem odru, drugi pa *auf das große Teater*, na *velikem odru*. S to omembo pa je povedano še nekaj: *veliki oder* je omenjen mimogrede in brez pojasnil, kar pomeni, da je bilo vprašanje o velikem in malem odru za uporabnike tega rokopisa samoumevno, t. j. poznali so ga iz izkustva. Z drugo besedo: kakor koli že datiramo obstoječi rokopis Kapelskega pasijona, ta omemba velikega odra izpričuje, da so Kapelski pasijon uprizarjali že pred nastankom tega rokopisa in je že tedaj obstajala tradicija njegovega uprizarjanja.

²² Napoved v didaskaliji, da bo Aneža nagovoril *Četrți Jud*, se ne uresniči, saj repliko 81 (No 45) govori *Judovski stotnik*. To je ena od drobnih nekonsistentnosti, ki nakazuje obstoj razvejene besedilne tradicije Kapelskega pasijona.

No 45

81 **JUDOVSKI STOTNIK PRED ANEŽEM**

300 Anas, mi smo tebi pærpelali [Kristusa], tega galufa,
katiri ⟨je⟩ med tem folkam veliko zmoto delov
inu skuz nigov favš nauk veliku ludi zapelov.

No 46

82 **ANEŽ**

Jest tebe vprašam, kej so toji jogri, pred katirimi [si] ti
skuz tvoj favš nauk te ludi zapelov, da bi oni zdejci priš⟨li⟩
305 inu tebi pomagali iz naših rok ledig in frej spelati?
Ah, kej zan norški uk si ti počev,
brez našiga povela si ⟨se⟩ podstopit sme
le-temu folku predigvati
ino takišne velike zmote delati.

No 47

83 **PRVI JUD**

Uste gor odpri inu se odgovori, dej antbort na to uprašenje
tega Višega farja!

[str. 14]

No 48

84 **KRISTUS**

Jest sem očitno govoriv temo svetu ino sem vselej učiv v
sinagogi ino v tempelni, kamer se ti Judi vkupej zahajajo.
Jest nisem nečisar na skrivnem govorov. Kej ti mene
vprašaj? Vprašej te, katiri so šlišali, kej sëm jest hudega
govoriv, pole, tisti vijo, kej sëm jest k nim govorov.

No 49

85 *Prvi Jud govori in ga klofne.*

Kako ti odgovoriš temo višemo farju?

No 50

86 **KRISTUS**

Aku sām jest hudo govorov, tako spričej, de je hudu; aku prav, zakej ti mene biješ?

No 51

87 **ANEŽ**

310 Jest vam zapovim tega človeka dobru varvati
ino ga Kajfežo pelati,
nej de on žnim stori, kar on oče.

No 52

88 **JUDOVSKI STOTNIK PRED KAJFEŽEM**²³

Kajfež, mi smo h tebi pærpelali
Kristusa, tega galufa ino zapelavca teh ludi.
315 Zakej on je ta lustvo sprebračov
ino veliku zmoto delov.

No 53

89 **DRUGI JUD IN FARIZEJI**

Ja, ja, mi smo tudi z nigoveh ust zašlišali, da je on djav:
jest očem te božji tempel rezdjati ino o trejeh dneh eniga
drugiga gor postaviti, kateri ne bo z rokami storjen. Ino on
je reku, da je on en kral.

No 54

90 **ČETRTI JUD**

On je en Samaritan ino Hudiča ima, dokler skuz niga vse
čudeže dela.

²³ Prehod od Aneža (replika 87) h Kajfežu (88) nastopi v besedilu nenadoma, brez omembe sprevida, enako v nadaljevanju tudi ni omenjen sprevid od Kajfeža k Pilatu (101, 102), od Pilata k Herodu (123, 124) in od Heroda nazaj k Pilatu (128, 129). Takšne nenadne prehode je moč razumeti kot posledico krajšanja besedila.

No 55

91 **KAJFEŽ**

Tako ti celo nič na odgovoriš le-tim, kateri tebe taku trdo tožijo?

No 56

92 **VSI JUDJE SKUPAJ**

On je smrti vriden. Umorimo ga, umorimo ga.

No 57

93 *Potem, ko so mu zavezali oči, govore vsi štirje Judje.*

Prerokuj nam, Kriste, kdu je ta, katiri je tebe udarov.

[str. 15]

No 58

94 **KAJFEŽ**

Aku si ti Kristus, povej nam, te pravi Sin Božji.

Kristus molči.

Kajfež ga ponovno vpraša in reče.

Jest tebe zarotim pær pravimo živimo Bogu.

No 59

95 **KRISTUS**

Da, jest vam glih povim, de posiãhmav vi bote [videli] Sina tiga človeka, sedijočiga na desnici Božji moči ino pridiočega v oblakah teh nebis.

No 60

96 **KAJFEŽ**

On je Boga preklinov, kej potrebujemo več prič? Glej, zdej ste vi nigovo preklinanje šlišali! Kej se vam zdi, kej si en tak zašluži?

No 61

97 **ČETRTI JUD GOVORI**

Dejmo nimo to ketino na vrat.

No 62

98 **VSI ŠTIRJE JUDJE OBENEM**

Taku si ti vānder Božji Sin.

No 63

99 **KRISTUS**

Vi ja pravite, zakej jest sām.

No 64

100 **VSI JUDJE GOVORIJO**

Kej potrebujemo več prič. Zdej smo sami šlišali iz nigovih
ust, da se je za eniga krala inu za Sinu Božiga unkej dajav.

No 65

101 **KAJFEŽ**

Jest vam zapovim, tiga človeka dobru varvati
inu ga Pontiusu Pilatižu,
deževskimu oblastniku, pelati,
320 da ga h tej smrti obsodi,
kakər si en tak zašluži.

No 66

102 **JUDOVSKI STOTNIK**

Govori pred Pilatom.

Jest, havptman al kapitan,
sām od više gosposke unkej poslan,
de sām pustu tega zapelavca dobru zvezati
325 inu sām hitev Pontiusu Pilatežu pərpelati.
De ti imaš nigov sodnik biti
inu nam skuz tu vsim zadosti storiti.

[str. 16]

No 67

103 **PILATEŽ**²⁴

Jest Pontius Pilatež, deželski oblastnik, od cesarja postavljen v Judovski deželi, jest vas vprašam, kaj je le-ta zan človek.

No 68

104 **VSI JUDJE GOVORIJO**

Tukej je Jezus Nazarenski, katirega je ta folk za eniga preroka imev.

No 69

105 **PILATEŽ**

Kej pārnese te za eno tožbo čriaz tega človeka?

No 70

106 **JUDOVSKI STOTNIK**

Kader bi ne biv le-ta kej hudega sturiv, bi ga mi ne bili tebi čris dali. Mi viši farji pa kak dobro vimo, de je on te smrti vriden.²⁵

No 71

107 **PILATEŽ**

Taku ga tej vzamite ino ga sodite po vašej postavi. Dokler vi meni nučte povedati, kej je on hudega sturiv, jest ga tudi nočem sodit. Storite žnim, kar koli vi očete.

²⁴ V treh zaporednih Pilatovih replikah na tej, 16. strani rokopisa, je Pilatovo ime zapisano na tri različne načine: slovensko, nemško in latinsko: Pilatesh, Pilatefch, Pilatus (gl. diplomatični prepis in faksimile v elektronski izdaji). V slovenskem prevodu nemških didaskalij je to ime poenoteno v obliki *Pilatež*, kakor se dejansko pojavlja tudi v slovenskih dramskih replikah.

²⁵ *Mi viši farji* – nenavadno mesto, ko Judovski stotnik govori v množini in v imenu Velikega zbora judovskih duhovnikov, je moč razložiti s tem, da je v daljšem procesu besedilne preooddaje ta stavek (pomotoma) prešel iz replike nekega farizeja v repliko stotnika.

No 72

108 **VSI JUDJE GOVORIJO OBENEM**²⁶

Nam se na spoðuæbi kaga umoriti, dokler ti Rimlarji so
nam to gvavt proč odvzeli, inu nekatiære reči so nam sodit
pærpušene.

[str. 17]

No 73

109 **JUDOVSKI STOTNIK**

Dokler je an tu lustvo spreobračov
inu našu postav zaničvov;
330 le-tu pak na mrmu trpeti mi,
kiær smo priædpostavljeni teh reči.

No 74

110 **VSI JUDJE OBENEM**

An ⟨je⟩ Mojzisev postav prelamu, ker ni te sabat držov.
Temu se šliši ta smrt, proč, proč ž niæm.

No 75

111 **FARIZEJI**

Ja, sami smo zašlišali, da je an prepovedu cesarju daciju
dati inu an je reku, da je an en kral.

No 76

112 **PILATEŽ**

Taku ti celu nič na odgovoriš, al na šlišiš, kaku le-ti tebe
trdu tažiju?

No 77

113 **KRISTUS**

Kar tebi tažiju ti Judi, tu mareš vedet, de je iz nida
žmišleno.

²⁶ Besedilo te replike (108), v rokopisu označene kot No 72, se v rokopisu pojavi na dnu str. 16 v okviru dodatka s srede 19. stoletja, na vrhu str. 17 pa je ohranjeno v verziji s konca 18. stoletja (prim. diplomatični prepis). V kritični prepis je sprejeta slednja, t. j. starejša oblika replike. Na tem mestu se konča pola, dodana v 19. stoletju, in se nadaljuje besedilo glavne roke s konca 18. stoletja.

Kaj je ta Resniza?

und Jesu Christi

Ad 85. Pilatus

Jes na nai dem obene Kiri vi ze na letem zhlavcke, do kler vi meni noz hte
pove dati? kaj je an hudiga stueru jest ga tudi nuzhem sacit!
ta ku storite sknem kar vi ozhte.

Ad 86. In spiritu alligati Romanu

Kaj pravi shli, da bi an na bio kici hudiga stueru, od Galilla
noter bu tod, je ante ludi natu jnu sapselan

Ad 85. Pilatus

Kaj pravite vi, da je te zhlavcken Galileiz. und Jesu Christi

Ad 86. In spiritu alligati Romanu

Ja, an je an Galileiz, jnu an sapselanuz teh ludi.

Ad 87. Pilatus

Do kler si pravite, de je an, en Galileiz, itaku ga vsemite
jnu ga Herodeshu pelajte, do kler je an en kral te Galileiske
Deschelle, e nate dx an sknem stori kar an ozhte.

Ad 88. Judau Vanzpmanu

Kral Herodeshi mi smo htebi perpelali, vlistu tega sapselanuz,
katiere se je sa Judovskega krala vakei dajav, da ga l hte smerti
v sodishi, jnu nam vsim v kapei sadosti storishi

Ad 89. Herodes

Vll sititai sti i katiere gasim jest shre dardu sheloo si det jnu shli shat
all sititai sti? sa katiere ga solo je moi zhe nchar shlier na istag shent
otruck pomoriti, more bit sititai sti? katiere je v kanni Galilei tu sadu
ute vin pre bernu, more bit sititai sti? pred katiere v soti malitij
doli, p doli, all sititai sti? sa katiere v to kiu volka, to je predige
poshli shati hodi li, od katiere ga je bili to kiu, do briga jnu hudiga
shli shati.

Ad 90. In spiritu

vi dishi kral Herodeshi, to te vru usatnost tega zhlavcka

No 78

114 **PILATEŽ**

Al sām jest an Jud, kaj jest za le-tu viām. Ti si mogu ab tem času vriədnu kej hudiga storiti, sicer bi oni tebe taku trdu tažit na mogli.

Po kratkem premolku.

Al si ti an judovski kral, kakər oni pravijo?

No 79

115 **KRISTUS**

Ja, jest sām en kral! Pak nikar kokər en kral tega sveta. Ne buj se, Pilatež, de bi jes toju kralestuv posidu. Poglej na maju svojšnu inu buəštvo.

N⟨o⟩ 80

116 **PILATEŽ**

Taku si ti taj vānder en kral! Kej je taj toju kralestvo, da ti Rimlarji na posedeju?

N⟨o⟩ 81

117 **KRISTUS**

Jest sām riəs en kral! Pak nikar kokər en kral ⟨tega sveta⟩. Jest sām h temo na ta svit prišu, da imam od resnice pričvat!

N⟨o⟩ 82

118 **PILATEŽ**

[str. 18]

Kaj je ta resnica?

In vstane.

No 83

119 **PILATEŽ**

Jes na najdem obene krivice na le-tem človeko. Dokler vi meni nočte povedati, kaj je an hudiga stuøru, jest ga tudi nuáčem sodit! Taku storite žniøm, kar vi očte.

No 84

120 **VSI JUDJE**

Kaj praviš ti, da bi an na biv kej hudiga stuøru? Od Galileje noter du tad je an te ludi matu inu zapelav.

No 85

121 **PILATEŽ**

Kaj pravite vi, da je te člavek en Galilejc?

*In vstane.*²⁷

No 86

122 **JUDJE VSI OBENEM**

Ja, an je an Galilejc inu an zapelavc teh ludi.

No 87

123 **PILATEŽ**

Dokler vi pravite, de je an en Galilejc, taku ga vzemite inu ga Herodežu pelajte, dokler je an en kral te galilejske deže. Najte, da an žniøm stori, kar an očte.

No 88

124 **JUDOVSKI STOTNIK**

Kral Herodež, mi smo h tebi pørpelali Kristusa, tega zapelavca, katiøri se je za judovskiga krala unkej dajav, da ga ti h tej smrti obsodiš inu nam vsim vkupej zadojsti storiš.

²⁷ Didaskalija *und stechet auf* – *in vstane* je bila zapisana že malo prej: Pilat je moral vstati že v repliki 118: Kaj je ta resnica? Z gledišča odrskega poteka ni verjetno, da bi Pilat v tako kratkem času vstal, sedel in znova vstal, zato je ponovitev didaskalije *und stechet auf* verjetno ena od napak, ki nastanejo v daljši tradiciji prepisovanja rokopisov.

N(o) 89

125 **HERODEŽ**

Al si ti ta-isti, katiærga sm jest ži davnu Źelov videt inu šliŹat? Al si ti ta-isti, za katiærga volo je moj oče nehav ŹtiærnaĵstavŹent otruk pomoriti? Marebit si ti ta-isti, katiæri je v Kani Galileji tu vadu v to vinu prebrnu? Marebit si ti ta-isti, pred katiærem so ti maliki doli padali? Al si ti ta-isti, za katiærem (je) tolku folka toje predige poŹluŹati hodilo, od katiærga je bilu tolku dobriga inu hudiga šliŹati?

No 90

126 **ČETRTI JUD**

VidiŹ ti, kral HerodeŹ, to trduvratnost tega laveka,

[str. 19]

katiæri tebi ne odgovori kakær enemo kralo. Zatu an ni ene, temuč ven smrti vriæden. PilateŹ je an hajd, an na vi naŹe postave taku daru kakær ti.

N(o) 91

127 **PRVI JUD**

Zdajci ti taje uste gar adpri inu se odgovori! Kar si ti poprej preveliku [govuru], zdej pak ti moviŹ. Zdej, zdej se ti odgovori! Zdej, zdej naj ti taja [zastapnast] zaŹliŹati, zdej na znaŹ govoriti. Kaj si ti za en [norc]!

No 92

128 **HERODEŽ**

Zdej jest spoznam, da ti nisi obeden BoŹji Sin, tudi obeden prerok. Kiær se na odgovoriŹ, si le kokær en narc. Obliacite ga kokær eniga narca inu ga pelajte h PilateŹu, da an Źnim stori, kar an oče.

No 93

129 **VSI JUDJE OBENEM**

VidiŹ, ti PilateŹ! Taku ga časti kral HerodeŹ. An ga pe bol pozna kokær ti.

No 94

130 **PILATEŽ**

Kaj je vam kral Herodež žniəm zapovedu začeti al striti?

N⟨o⟩ 95

131 **VSI JUDJE OBENEM**

An je nam zapovedu njega zupet h tebi pərpelati, da ti maš žniəm storiti, kokər si en tak zašluži, inu an ga ⟨je⟩ spaznav za eniga narca.

No 96

132 **PILATEŽ**

Vi ste tega človeka h meni pərpelali kakər eniga rezbojnika. Sej səm vam poprej povedu, da jest obene krivice nad niəm ne najdem. Tudi kral Herodež nešu ni. Kader bi biv te človek v Galileji te ludi zapelov, sej bi za tu kral Herodež vedu, dokler je an en kral te Galilejske dežele. Zatorej kna želite eniga nadovžniga človeka umoriti, da čriəz vas ena nasreča na pride.

N⟨o⟩ 97

133 **VSI JUDJE OBENEM**

[str. 20]

Katiəri temu folku napokej diəva, temu šliši ta smrt. Ti pak očeš njega fraj spustiti, proč, proč žniəm.

No 98

134 **PILATEŽ**

Dokler vi imate eno navadu, da [jest] vam h velikej noči eniga jetnika spustim, katiərga taj vi očte, Baraba, te rəzbojnika, al Jezusa, katiəri je imenvan Kristus?

N⟨o⟩ 99

135 **VSI JUDJE OBENEM**

Pusti nam Baraba! Dej nam le-tega, proč, prač žniəm.

No 100
136 **PILATEŽ**
Kaj očte da jest žniəm storim, s tiəm Judovskem kralam?

No 101
137 **VSI JUDJE**
Križej ga, križej ga!

No 102
138 **PILATEŽ**
Al bam jest vašiga krala križov?

No 103²⁸
139 **VSI JUDJE**
Mi nemamo obeniga krala, ampak cesarja! Križej ga!

Ponavljajo.

No 104
140 **PILATEŽ**
Taku ga taj vzemite inu ga po vašej voli gajžlejte, da se ba temu hudobnu folku ambart zadojsti zdelu.

²⁸ V rokopisu je številka 103 napisana čez prvotno zapisano številko, ki jo je moč razbrati kot 135.

[Bičanje]

No 105

Zdaj predstavijo bičanje.

141 **PRVI JUD GOVORI**

Vi moji tovarši inu brati.

Kaj je nam storit, tu jest na marem zamovčati.

Kiær smo mi to povelu od Pilatuša zadobili,

335 zdej si mi badema našo srce nad niøm hvadili.

Zdej ga bama h temo stebro pærvezali,

od nuæg inu do glave ga bama dobru stepli inu zgajžlali.

N(o) 106

142 **DRUGI JUD**

[str. 21]

Poprej da mi kej takiga očemo storiti,

mi moremo nigovo oblačilo dol potegniti,

340 da an parnah pær tem stebro pærvezan bo stav,

da se an potiøm ne bo za eniga judovskiga krala unkej

dajav.

No 107

143 **TRETJI JUD**

Šibe inu gajžle marmu pærpravlene imeti,

prej da njemo očmu kej takiga storiti.

Od nuäh inu do glave ga bama tepli inu gajžlali,

345 de se baju naši viši farji smijali.

No 108

144 **ČETRTI JUD**

S tiāmi štriki ga bama pərvezali,
tudi zlato ketno na vrat podjali.
Da se na bo mogu od stebra rešiti,
dərgači, da bi an mogu en coprnik biti.

N⟨o⟩ 109

145 **PRVI JUD**

350 Te zapelavc je žiə h stebru pərvezan trdu,
žiher rečem, da nam na ba prač adšu.
Štahus, stapi srčnu na huni kraj,
nega tepsti meni pomagaj.
Taku ga očma midba po najnej voli gajžlati,
355 de bi glih mev pred nama mrtu obležati.

N⟨o⟩ 110

146 **DRUGI JUD**

Jes tudi maje mači šparav na bam,
ajstre žlake bam jest nemo dav za lan.
Kiər se je an za našiga krala [von] dajav,
sedej ba an žlake za soj lan prejemav.
360 Prav pərtisni, kar je tebe mogoč.
Jes pa rajtam, da se tebi smili,
da mu pomagat oč.

N⟨o⟩ 111

147 **PRVI JUD**

Jest səm žiə slab gratov od lavter tepenja,
stapta sam vedba na mesti mene.
365 Tepita ga vedba, dokler se vam zdi.
Zdej si te zapelavc drujga kna zašluži,
kakər da se mo an tak špat naloži,
kiər je matu inu zapelvov te ludi.

[str. 22]

No 112

148 **TRETJI JUD**

Zdej s̃am tega zapelavca žĩa v maje pesti dobiv,

370 zdej si bam maje srce nad nĩam hladiv.

Tepu ga bam do bĩaleh kosti,
da mesu prõč od njega poleti.

N⟨o⟩ 113

149 **ČETRTI JUD**

Jest žĩa tudi p̃arpravl̃en stojim,
to uražje jest žĩa v rakah držim.

375 Te coprnik mare ad mene tepen biti,
nigove mesu se mare od kosti ločiti.

No 114

Tedaj nastopi Vojak²⁹ in tako govori.

150 **⟨VOJAK⟩**

Prõč, vi nausmil̃eni tĩarani vsi!
Zakaj očte Jezusa celu umoriti vi?

Gdu ga je že h tej smrti obsodu,

380 katĩaru si še an ni zašlužu?

Jest očem vam pa eno drugo pokazati,
al se na bate otli ad le-tega prač podati.

Le-tega, katĩari te smrti dovžen ni,
ta-istiga očte celu vmoriti vi.

No 115

151 **DRUGI JUD**

385 Kĩar se tebi te zapelavc usmili,
dobru je, de smo enkrat naše delu strili
inu našu srce žĩa nad nĩam shladili.

Pa stori žnĩam, kar ti oč,

²⁹ Neimenovani Vojak, ki tu nastopi, se v pasijonski tradiciji imenuje Porfirij; Jezusa skuša rešiti, da bi ne bil prebičan do smrti. Več o motivu Porfirija v komentarju, str. 364–369.

jes pak rajtam, da ti njega živiga ne dobiš nigdar proč.
390 Mi se očmo od njega proč podati,
[pojmu] od njega proč,³⁰ vi moji tovarši inu brati.

In odidejo.

No 116

152 **VOJAK TAKO GOVORI**

Ah, nausmilenu je an h temu stebro pørvezan,
ni mogoč, da bi mogu bit proč odriæšen.
Jest si očem pak eno drugo kunšt zmisлити,
395 le-tega nadovžniga od stebra fraj storiti.
Sej sem jest tukej [z] enej sabli obdan,
bam odsekov ta štrik, da bo fraj inu ledik spelan.

N(o) 117

153 *Tedaj nastopita dva Angela in predstavita pesem.*
[str. 23]

1

Vse stvari žalujte,³¹
kar koli živi.

400 Ta žalost spremišlujte,
kaj Jezu(s) trpi.
Nausmilenu je zgajžlan,
člaveku glih ni,
ves čistu je ranjen,
405 leži v sojej kr(v)i.

2

Premisli, oh člavek,
kaj Jezus trpi,
pogledej, o griæšnik,
gduæ temu leži.

³⁰ Možno je, da so besede *od niega prozh* na tem mestu prepisovalna napaka, torej napačna podvojitev besed iz prejšnjega verza (390); vendar je verz 391 moč smiselno razumeti tudi z njimi.

³¹ Glede vprašanj o metrični strukturi te pesmi prim. komentar, str. 222.

Vse stvari shalmi te stvar. holi shini, ta shklost spremishlmi te.
Kai Jesus terpi, kausmi lenu je sepi shlan shlanu ku glihmi.
ves shistu je kamen. teshi usoji sirij

Premisli oh shlanek kai Jesus terpi, pogledei ogrieshni hignu
tomu teshi, sagledu bosh Jagnie, naticru bonam, od uesou
uesieh Griechou, od pustu jek usiem

Od pustu oh Jesus ti griehe nashe, oh zartanu Jagnie mi
prosimu te, od usemi te griehe, polvoste i nasti, da bamu
usi a kapei te be hualili. Kai fudu gupen dir ab

Kaufman go sangi kounu alla ju du fursu in der 2. und
ab 2. 178.

Sei se dei smomi pozhprou stovilli, de smo pet tega sapelanza
una she Ra ke dabili, polimoga pred Pilatusha, i no nemo oshno
povedati, da nasho shelje ni smo mogli prou dopouniti

Derigen fu ab unid vianat der
Erdre Adolph von Pfalz, und zu
Leut fur bag unid vianat unid
vianat d'gled z'vianat.

Vlech jest da shreshna ju naumra stvar, ta ku kuedu ni sim
jest stvar ni gedi, pre dan si mje d moiga stvar ni kapnu gu spru
usiga Mogo zhiga, se dei, se dei, sim jest sapelan, hier ni sim ve dan

410 Zagledu boš jagnje,
katiaru bo nam
odvezov vsiāh griāhov,³²
odpustu jāh vsiām.

3

Odpusti, oh Jezus,
415 ti griāhe naše,
oh cartanu jagnje,
mi prosimu te.
Odvzemi te griāhe,
potroštej nas ti,
420 da bamu vsi vkupej
tebe hvalili.

154 *Nato odideta.*³³
Po pesmi nastopijo Judje. Drugi Jud tako govori.

No 118

Zdej, zdej smo mi peč prav storili,
de smo spet tega zapelavca u naše rake dobili.
Pelimo ga pred Pilatuša ino njemo očmo povedati,
425 da našo želje nismo mogli prov dopovnit.

*Nato odidejo in se predstavi Veliki zbor in Judež nastopi,
govori tako in vrže denar nazaj.*

³² To mesto, *odvezov vsiāh griāhov*, je poškodovano zaradi preoddaje. Po kitični strukturi bi tu morala biti ženska (dvozložna) rima ali vsaj asonanca: *jagnje – griāhe*.

³³ Po pesmi je v rokopisu večji nepopisan razmik, primeren za še eno kitico.

[Judeževa smrt]

No 119

155 **(JUDEŽ)**

Ah jest, nasrečna inu naumna stvar,
taku hudu nisəm jest stuəru nigdar.
Predav səm jest mojga Stvarnika
inu Gospuəda vsigamogočniga.

430 Sedej, sedej səm jest zapelan,

[str. 24]

kiər nisəm vedov, de bade an tej smrti čriəz dan.
Sedej pak vidim to gnusobo, katiəro səm jest stuəru,³⁴
inu skuəz tu mojga lubezniviga Mojstra zgubu.

Ah prekleti gajc h temu blagu,

435 katiəro vzeme dušo ino telu.

Ti si ta mreža teh poklenskeh hodičov
inu skuəz le-tu jih bade veliku za mano prišlu. [...] ³⁵

Le-to imate vaš krvavi denar,

skuəz katiəriga səm biv jes v ta griəh zapelan

440 inu skuəz le-tu jes vam njegovo nadovžnost na znanje
dam.

³⁴ V teh verzih Judež obžaluje svoje dejanje, kakor da je Jezus že bil obsojen na smrt, o njegovi obsodbi govori v pretekliku. Ker v naši verziji Pasijona Pilat obsodi Jezusa na smrt šele na koncu Prvega dela, je očitno, da je bil prizor Judeževega obupa v starejši baročni predlogi, kot je tudi logično, umeščen v dogajanje po Pilatovi sodbi, verjetno v Drugem delu, in ga je naš pisec (ali njegov rokopisni predhodnik) od tam prestavil na to mesto.

³⁵ Na tem mestu stojita v rokopisu znamenje X in tropičje, kar si je moč razlagati na razne načine. Verjetno je v predlogi, iz katere je besedilo prepisano, tu bilo daljše Judežovo premišljevanje o pogubnosti greha, ki je v našem rokopisu okrajšano, ali besedilo z dramaturškim obratom proti farizejem, ki jim Judež govori v naslednjih vrsticah. Verjetno je križec (X) meril na kakšen dodan listič z besedilom, ki ga zdaj ni več v rokopisu.

No 120

156 *Nato govorijo farizeji.*

Judas, kaj nam tu an gre, al si ti tu stuøru.
Badi prav al na bodi, sej si se nam sam ponudu.

Veliki zbor odide, Judež ostane sam in obupan govori.

No 121

157 **(JUDEŽ)**

Prekleti bodi, o hudičovi rat,
kiær ste vi vkupej sedeli zbrani takrat!

445 Zakaj, kiær sãm biv jes h njem prišu,
sladke besiæde sãm od njih šlišov.

Zdej pak fardamani rat mene kunšti uči,
pravi, al nisãm prav stuøru, glej gari sam ti.

Zakaj glih ta rat je kriv, da se taku godi,

450 da je moj Mojster h tej smrti mogu obsojen biti.

Vsi hudiči bojo vam enkrat to plačilo dali,

kiær ste vi mene taku slepu galfali.

Ah pa kaj sãm jest nasrečni otov pær niøh imeti,
sam sãm k niøm prišu, marem vam koj rezodeti.

455 Ta gajc je mene taku abdav,

skuæz tu sãm jest gledav, da sãm mojega Mojstra predav.

Ah kaj, kaj je pak meni nasrečnemo sedej storiti,

h Buøgu se jest kna upam, kam se očem obrniti?

Nato kratko molči in obupuje.

No 122

[str. 25]

Ah da bi jest, nasrečni člavek, na biv na te svit dan,

460 taku bi moj Mojster na biv nigdar predan.

Skuæz le-tu pak viøm,

da sãm hudičovej oblasti čriæz dan.

Nigdar na marem več ta špat trpeti,

zakaj vse v le-tem mesti vkup leti

465 inu temo [nadovžnemo] to smrt želi.
Ferdaman sām jest na večne čase,
kiār sām taku stuāru, ni za mene več obene gnade.
Jest se na viām nikamer obrniti,
ko bi meni hudič an štrik pānesov,
470 bi se koj rad atu obesiti.

Nastopi Hudič in mu prinese vrv.

N(o) 123

158 **LUCIFER**

Prepozdu je grivinga le-ta,
kiār si predav tvojga Mojstra.
Zdej, kiār je an žiā h tej smrti obsojen,
na bo več proč prišu, je uržah le taja.
475 Zdej pak, moj Judež, toj falar spoznaš,
kiār ti obene gnade za se več nimaš.
To maš te štrik ino se hitro ubesi,
kiār te gnusobe nisi kuās [prenesti].

Tedaj se obesi po svojih besedah.

No 124

159 **JUDEŽ**

Zdej grem, kaj očem dovgu tukej stati,
480 se očem koj h temu dreviso podati.
Tam bam jest stuāru en kanc teh reči.
Prekletu je maje želje,
kiār sām biv prišu v žlehtnu djaine.
Prekleta badi ta ura,
485 v katiārej sām jes biv na sviāt dan.
Preklet badi moj jezik,
skuz katiārga je biāu moi Mojster predan.

No 125

160 **PO OBEŠANJU GOVORI HUDIČ**

Jes, viši Lucifer al kapitan,

ciäle peklenske vojske en višavn,

490 prej sām biv v nebiāseh ta narliāpši lepota,

[str. 26]

skuəz griəh sām pak gratov ta nargrši grdata.

Skuəz le-tu je sama Sveta Trojica sklenila,

skuəz angela Mihela iz nebiās ⟨me⟩ pəhnila.

Ta semla me ni atla na sebi trpeti,

495 da sām se mogu v to peklensko jamo udreti.

Sedej bam na večne čase v pekli garev,

Te ofartne inu načiste bam h sebi vad(e)v.

Tudi pjanze inu špilovce na bam zašānav,

ta-iste po njuh zašluženji bam polānav.

500 Glih tak lan bade prejev Judaš Iškarjot,

kiār je an scagov, bade njemu an velik špat.³⁶

N⟨o⟩ 126

161 **NATO GOVORI DRUGI HUDIČ**

Ah Judež, ti si biv za eniga jagra od tojga Mojstra poklican,

zakaj nisi ostav, da bi biv zveličan.

Zdej jes vidim toj nasrečni stan,

505 skuz katiārga si biv od mene zapelan.

Kiār sām jes tebi skuəz noter piskov,

de bi ne biv tojga Mojstra te sliādne predige šlišov.

Ti si šov inu si sam sebe na enu drev ubesu

inu si nam v peku enu veliku pratu pānesu.

510 Toje [pluče] inu jetre mareju peklenski orli snesti,

ti mareš pak z nami v pekli na večne čase goreti.

N⟨o⟩ 127

162 **NATO GOVORI LUCIFER**

Popadimo ga vsak od ene strani ino ga nesimo v to

peklensko jamo!

36 V baročni tradiciji je ob Judeževem samomoru ohranjeno opozorilo sv. Hieronima, da je Judež s svojim izdajstvom grešil proti Jezusu predvsem kot človeku, kar je manjši greh. Šele ko je obupal nad božjo dobroto in se ubil, je Judež grešil proti Jezusu kot Bogu in Stvarniku življenja: »Dokler ta greh, kir je Kristusa predav, koker s. Hironimus prav, je blo zuper to človestvu Kristusa, to scagvajne pak je blu zuper to bogstvu.« *Poljanski rokapis*, str. 329.

N(o) 128

163 **NATO SPET DRUGI HUDIČ**

Le-tu se made koj zgoditi,
očemo koj z veselam storiti.

[str. 27]

*Po teh besedah ga Hudič razpara in vrže drobovje ven.³⁷
Hudiči ga snamejo in ga odnesejo.*

No 129

Judje s Kristusom stopijo pred Pilata.

162 **ČETRTI JUD GOVORI TAKO**

Pilatež, mi smo po tojej voli storili,

515 pak vønder nikar naše želje dopovnil.

Zakaj en žovniær al soldat se je podstapu čriæz nas priti,
glih kokær bi moli po tojej voli storiti.

Zdej pak, kiær smo tega zapelavca cmalu tepli,
te bama prosili vsi ukepej inu rekli:

520 kiær se je te zapelavc za eniga krala unkej dajav,
pærpusti, de bama sturili, kokær je an djav,
da mi tega zapelavca bama častili
inu njemu eno trnasto krana na glav postavili.

No 130

165 **PILAT GOVORI JUDOM**

Storite žniæm, kar vi očite, de se ba temu hudobnemu folku
žiæ enkrat sniægalo inu zadajsti zdelu.

³⁷ V pasijonski tradiciji je sporočeno, da se je Judežu ob smrti razpočil trebuh in se mu je izsulo drobovje. To izročilo temelji na drugačnem, le deloma podobnem sporočilu iz Apostolskih del (Apd 1,18), deloma pa na srednjeveškem prepričanju, da Judeževa duša ni smela oditi iz telesa pri ustih, ki so poljubila Jezusa, temveč skozi trebuh, ki se je zato razpočil (prim. *Poljanski rokapis*, str. 329–330). Ta predstava, ki so jo nekatere pasijonske igre stopnjevale do drastičnih oblik (prim. poglavje Smrt Jude Iškarijota, str. 380–389), se je morda z obilico pripovedne fantazije izoblikovala na osnovi bioloških dejstev, povezanih z izločanjem iz prebavil obešenih.

[Kronanje s trnjem]

No 131

166 *Tedaj predstavijo kronanje. Prvi Jud govori tako.*

Vi moji tovarši inu brati!

525 Pošlušajte, kaj jest vam očem povedati:
Te zapelavc se je za eniga judovskiga krala unkej dajav
inu sam sebe za Sinu Božiga imenuvov.
Storimo za en kradək čas eno igravcu
inu ga kokər eniga norškiga krala kronejmu.

No 132

167 **DRUGI JUD**

[str. 28]

530 Ja, jest žiə eno trnasto kranu v rakah držim inu mam.
Skuəz le-tu jes tudi nigovo svetuəst na znanje dam
inu ta-isto niəmo rad sam dam.

No 133

168 **PRVI JUD**

Pojdi ti, pərnesi sam hitru en stav,
da se an gar posadi, kakər na en kralovi tran.

No 134

169 **ČETRTI JUD**

535 To imaš ti zapelavc toj tran,
jest očem tudi koj storiti
inu njega gar na te tran posaditi.

No 135

170 **TRETJI JUD GOVORI ČETRTEMU**

Ti brat, ogrni mo le-ta plajš;

kateriga ti v tojih rakeh držiš inu imaš,

540 de [se] te zapelavc ⟨bo⟩ prav mogu častiti,
sicer bi an nas mogu ob našu službo pærpraviti.

No 136

171 **ČETRTI JUD**

Ja, ja, jest očem tu koj storiti

inu njemo te plajš okuæli ogrniti.

No 137

172 **PRVI JUD**

545 Da te ba en vsakkatiæri ležej mogu za eniga krala spoznati,
je tebe potriæba tudi en kralovi sceptar v rake dati.

Vzemi tedej od mene leta sceptar zlat inu liæp tudi,

k enimo znaminjo, de si en kral, brez kralestva inu brez ludi.

N⟨o⟩ 138

173 **DRUGI JUD**

Da nemo le-ta krana doli na pade,

550 je potriæba pærtiskat brez vse gnade,

da an skuæz le-tu saja oblast na zgubi

inu sam sebi ena veliko škadu na stori.

Hunedba marta tudi h pomuæçi priti.

Vzemi taj ti inu meni pomaj,

jest storim kar marem, dækler me na bo kraj.

N⟨o⟩ 139

174 **DRUGI JUD**

Kaj diælaš, da bol na pærtisniš? Jest miænim, da ti žniæm
eno usmilenje imaš.

N(o) 140

175 **TRETJI JUD**

555 Al kna vidiš, da jes naložim vso mojo muæč?

[str. 29]

inu tudi pærtisnim, kar je meni mogoč.

Zdej se pak tebi triæba ni bati,

da bi nimo magla ta trnava (krona) dov ræz glavo pasti.

No 141

176 *Potem pride Prvi Jud s kijem in udari po drogu za kronanje
in tako govori.*

Češen, češen, češen bodi, ti judovski kral.

*Potem vsi pokleknejo pred njim in mu pljujejo v obraz ter se
iz njega norčujejo.*

No 142

177 **PRVI JUD**

Zdej smo tega zapelavca žiæ dojsti častili,

560 ga bomo tudi koj pred naše oblastnike postavili,

da ga baja oni h temu križu magli obsoditi,

sicer nam na marejo zadojsti storiti.

In vsi odidejo.

[Pilatež obsodi Jezusa na smrt]

No 143

178 *Pilatež sedi na prestolu in Pilatova žena nastopi in govori tako.*

Jest Pontiusa Pilatuša zakonska frava
vam bam s kratkemi besiðemi na znanje dava,
565 kaj za en strah inu težav sëm jes nacoj trpela,
da celu nuəč nisëm eni počitika imela,
sëm od strahu na celem životu trepetala.
Je čudu, da sëm še pər življenju ostala,
zavolu Kristusa, člaveka pravičniga,
570 katiərga te folk oče storiti krivičniga.
Mislim tedaj vse mojmu gospuədu
povedati, da bi ga magla od krivične sodbe obdržati.

179 *Tedaj se obrne k dekli*

Hilaj tedaj, služavna, h mojmu gospuədu priti,
inu povej, da jes mam ž niəm ene besiəde govoriti.

180 *In pošlje deklo k svojemu gospodu. In (dekla) tako govori svoji gospe.*

[str. 30]

No 144

575 Maja gaspa, niəh volu očem jes hitru dopovniti,
kar oni zašafaju, mare hitru storjenu biti.

181 *In gre h Pilatežu in tako govori.*

N(o) 145

Častilivi gospud Pontius Pilatuš,
nih gaspa nehaju skuz mene na znanje dati,
da oni želiju ene besiæde ž niæmi govoriti.

182 <PILATEŽ>

580 Pojdi inu reci,
da moja gaspa pride sam h meni
inu meni poviæ, kar želiæ.

183 *Prikloni se pred Pilatežem in se spet vrne h gospe.*

N(o) 146

Častiliva gaspa, niæh gospuæd Pontius Pilatež
nehaju skuæz mene jæm oznaniti:

585 koj hitru tedaj maju oni h niæm priti.
Kar oni želiæju, jæm oçiju enu lehkotu storiti.

No 147

184 *Pilatež stopi s prestola, žena gre proti njemu; priklonita se drug drugemu in žena govori Pilatežu.*

Pontius Pilatuš, zakonski Gospuæd moj,
naj da jest govorim ene besiæde s taboj.
Zakaj jes tebi na marem zadojsti povedati,

590 ampak očem <od> tega tudi koj movčati.³⁸
Ampak tebe prosæm inu tudi poviæm:
obene krivične sodbe na stori žniæm.
Aku ti oč tega pogublenja riæšen biti,
mareš tega nadovžniga fraj inu ledig spustiti.
595 Al pak ti tega k smrti obsodu boš,
večnemu pogublenju nigdar adšu na boš.
Dobru tedaj premisli ti inu sadi,
kakær se tebi pravičnu zdi.

³⁸ Ta verz se zdi nadomestek zaradi krajšanja na mestu, kjer bi Pilatova žena morala govoriti o svojih sanjah (»Nič ne imej s tem pravičnim, kajti danes sem v sanjah zaradi njega veliko trpela.« Mt 27,19).

No 148

185 **PILATEŽ GOVORI ŽENI**

Maja Gaspa, taja prašnja mare ušlišena biti,

600 kiør ti želiš (za) tega nadovžniga človeka prositi.

Taje sənje meni zadojsti na znanje dajo³⁹

inu mene s tabo vred h pravici napelaju.

[str. 31]

Jest očem na taje prašnje, maja Gaspa, vse storiti

inu tega nadovžniga fraj spustiti.

186 *Žena odide. Pilatež sedi na prestolu ter pošlje služabnika in tako govori.*

No 149

605 Pojdi, ti služavnik moj, inu maš niøm povedati,

da oni majo Kristusa zopet pred me pørpelati.

N(o) 150

187 **SLUŽABNIK GOVORI PILATEŽU**

Častitlovi gospuød Pontius Pilatus,⁴⁰

tojo povelu očem jest koj dopovniti,

kar ti zašafaš, ma koj storjenu biti.

³⁹ *Taje sənje* – Gornja replika Pilatove žene je tako okrajšana, da v njej sanje niso niti omenjene. Pilat pa se na tem mestu izrecno sklicuje na njene sanje. Tudi to mesto je zaznamovalo prirejanje in krajšanje obsežnejšega besedilnega izročila Kapelskega pasijona.

⁴⁰ Pilatovo ime je na tem mestu v rokopisu okrajšano v latinski obliki Pont₉. Pilat₉. Zanimivost te okrajšave je v tem, da se v vsem rokopisu Pasijona od začetka do tega mesta Pilatovo ime v *govornih replikah* pojavlja v vernakulahnih narečnih oblikah, kakor so *Pilatesh*, *Pilatešh*, *Pilatush*, *Pilatush*, *Pilatish*. Te ljudske oblike so celo tako dosledno rabljene, da tudi Pilat v prvi osebi o sebi pravi: *Jest Pontius Pilatesh Deshelski oblastnik*, enako njegova gospa: *Jest Pontiusa Pilatusha sakonska fraua*. V nasprotju s to utečeno narečno in pisno prakso pa na tem mestu v verzu 607 vidimo klasično latinsko okrajšavo z brevigrafom Pont₉ → Pontius Pilat₉ → Pilatus, značilno za razvito rokopisno kulturo srednjega veka in baroka (ki je morala biti za morebitnega manj kultiviranega bralca Kapelskega pasijona nerazumljiva). Ta pisni detajl je izrazito neskladen s prevladujočo pisno prakso tega rokopisa in daje sklepati na vpliv starejše predloge. Glej pregled okrajšav str. 474–475.

188 **SLUŽABNIK GRE K JUDOM IN TAKO GOVORI**

N(o) 151

610 Moj Gospuəd vam pusti skuəz mene na znanje dati,
da imate Kristusa zupet pred njega pərpelati.

No 152

189 *Judje nastopijo s Kristusom pred Pilatežem. Pilat vstane in vodi Kristusa pred ljudstvo in tako govori.*

Poglejte, kako səm jest le-tega nehav zgajžlati inu stepsti.
De bi an glih kej hudiga sturu, sej (je) an žiə zadajsti
martran inu štrafan. Poglejte, al je an anemo človeko glih.

N(o) 153

190 **VSI JUDJE OBENEM**

Križej ga, križej ga!

No 154

191 **PILATEŽ**

Al bam jes vašiga krala križov?

No 155

192 **PILATEŽ**

Stopite tedej eno malo od mene na eno stran,
da jest premislim, kaj za eno sadbo jest čriəz njega storit
imam.

Nekoliko razmišlja.

No 156

193 **PILATEŽ**

Jes tebe oprašam, kaj za eniga rodu si ti?

[str. 32]

No 157

194 **PILATEŽ**

Al ti meni celu nič na odgovoriš? Al na viəš, da jest imam
oblast, tebe križati, al pak tebe ledik spustit?

No 158

195 **KRISTUS**

Ti bi obene oblasti čriaz me na mev, kader bi tebi od zgora dali na bilu danu.

No 159

196 **PILATEŽ**

Jest očem tega človeka fraj inu ledig spustiti.

No 160

197 **VSI JUDJE OBENEM**

Al ti nam tega človeka ledik spustiš,

⁶¹⁵ taku mi očemo tebe pər tem cesarji močnu zatažiti inu tebe ob taja službo pərpraviti.

No 161

198 **PILATEŽ**

Jest səm nadovžen na krvi tega pravičniga človeka. Glejte vi zatu gari, kaku bate abstali.

No 162

199 **VSI JUDJE OBENEM**

Njega kri badi čriaz nas inu čriaz naše otrake.

No 163

200 *Služabnik prinese vodo. Pilatež si umije prste in zlomi palico ter govori sodbo.*

Doj 57 Pilatus

Šli ti meni zellu nizh na odgovorish, all na viehsh, da jest jnam oblast tebe kriškati, al pa ti tebe ledi k spustit

Doj 58 Xristus

Di bi obene oblasti zhriesmena meu, kadei bi tebi ods govori dalli na tilla danu Doj 59 Pilatus

Jest ozhem tega zhlaveka, fray jnu ledig spustiti

Doj 60 vi Judnu vllagiu souunu

Šli ti nam tega zhlaveka ledi k spustish, taku mi ozhemo tebe per tem ze saray, mozhnu satashiti, jnutebo obtaja šlushbo perpraviti. Doj 61 Pilatus

Jest sim etadeu shen na kervi tega ^{Pravzhniga} zhlaveka, glesite vi salu gari kaku bate abstalli.

Doj 62 vi Judnu vllagiu souunu

Šiega kiry vadi zhries nas, jnu zhries nashe otrake

Doj 63 Lordinator Augustus Pilatus

Šli ti kiry vadi zhries nas

vi Judnu vllagiu souunu

Jest Pontius Pilatus Deschenski

ki oblastnik jno krichar ni kar koi utemo edestu Jerusalem ampak tudi vsi otri Judovski Descheli, oz ze saraja di berinsa prid postaveni so dnik jnam vsa oblast. Švit jno e kypovedat, jno kar pravi za per nose, tudi te sadabni ke tei smerti zhries dati, salorei sim jes tudi Je su sa etazerenski ga, silnu prid mano satasheni ga, od kiffek sarjov oblostnikov,

Jest, Pontius Pilatus, deževski oblastnik ino Rihtar,⁴¹ nikar koj v temo mestu Jeruzalem, ampak tudi v cialej Judovskej deželi, od cesarja Tiberiusa prid postavljen sodnik, imam vso oblast storit ino napovedat ino kar pravica pærnese. Tudi te sadabnike tej smrti çriaz dati. Zatorej sãm jes tudi Jezusa Nazarenskiga, silnu pred mano zatoženiga od višeh farjov, oblastnikov,

[str. 33]

pisarjov, farisearjov inu drugeh judovskih besednikov, pærsilen (obsodit).

Zakaj an je pred tem folkam krivičnu govoru

620 inu po cialej judovskej deželi anu veliku zmatu stuæru, kiær se je an za Sinu Božjiga, za Judovskiga krala ven dajav inu po cialej judovskej deželi te folk zapelvov.

Uržah tega mare an ta sadba zašlišati,

da jes pred tem folkam žiæ enkrat marem žiher ostati.

Zatori očem jest njega tudi zdej obsoditi

inu temu hudobnemo folku enkrat zadojsti storiti.

625 Ti imaš na gara Kalvarijo te križ na tojej rami nositi inu potiæm na ta-istem špotliv viseti inu umreti.

Pri odhodu gre kot prvi Judovski stotnik.

⁴¹ V rokopisu: *Jest Pontius Pilatus Deŕcheufski oblaŕtnik jno Richtar*. To je edino mesto poleg replike 187, kjer se v dramskem govoru še ponovi pravilna latinska oblika Pontius Pilatus, medtem ko so sicer vseskozi v rabi narečne oblike Pilatež, Pilatuž idr. (gl. op. 40). Hkrati opazimo, da se v začetku te replike, ko Pilat izreka sodbo, pojavlja enak vpliv nemškega pravopisa (*ch* za *h*, *sch* za *š*), kakor ga zasledimo na začetku dodanih listov, ki jih je napisala roka 3: *Andochtliui ukupei sbrani poschlusschauzi ...* V obeh primerih je ta pisni vpliv opazen le v prvih nekaj vrsticah, nato pa zbledi in prevlada običajna bohoričica (z značilnimi pravopisnimi nedoslednostmi). To si je moč razlagati tako, da so omenjeni deli besedila prepisani iz predloge, katere slovenski tekst je bil zapisan v takšni mešani nemški grafiji. Zato je bil ob začetku prepisovanja s te predloge vpliv na pravopisne oblike prepisa nekaj časa močnejši, nato pa je zbledel in se je znova uveljavila običajna bohoričica.

201 **JUDOVSKI STOTNIK**

Zdej, vi rabelni inu beriči,
dobro ino močno ga zvežite s temi štriki.

Le-tega imate dobro varvati

630 ino z nami na goro Kalvarijo pelati.

Tam bode on prejev soj lon,
katiriga si je zaslužov on.

[Drugi del. Jezusov pasijon]

Večerna predstava

Vir. Lubnuluja Vorstallung

Epistlu si. P. in. Korond. 1. Kap.

Quandochtloui u kepei sbrani poshlu shauzi, moi jnu
toi Jesus zielu eduezh u kishi sapert seeri, tu je ur shah
moi jnu toi pregrieki, u se rad jnu volnu an letu terpi
da te sa griek tega sueta sa doi sti stori, uzhi se moi
zh lane h rad jnu volnu terpeti, al ozhesk k'jesusu jnu
Mary ve debiese priti, ah! kai sa eno shlost je
Maria jmela kavar je nie synu stemleshkem krysham
oblosheni ga videla, kak u se je ana prestra shila
da zelu omedlela, jmei enu osmilenie moi zhlaueh
js Mary devizi, glihei vishi je enu vsmilenie jmela
Maria Magdalena kiera je js kubesni, nie mo eno Rutho
pode lila, taistu se ubrisat u kasala kiera so judi Jesusa
skie na garo Palvariu pergnali, so ga da par nasiga
sli ekli, gar na krysh polueskili, taku obau omileu
Respeniali, da so kite jno shille vviemo po kalle, potiem
so krysh u siem lu u sadilli, Jesus spet u se kenne pona
uili, vender je Jesus js glasno shtimo, js lubesni janti
azhetu edebeshkemu, sau pou jnu Reku, Ahhe do pristi

[Prolog k pasijonu]⁴²

202 *Najprej predgovor.*

No 1

Andohtlovi vkæpej zbrani pošlušavci!
Moj inu toj Jezus ciælu nuáč v kihi zaprt sedi,

635 tu je uržah: moji inu toji pregriæhi.

Vse rad inu volnu an le-tu trpi,
da le za griæh tega sveta zadojsti stori.

Uči se, moj člavek, rad inu volnu trpeti,
al očeš k Jezusu inu Mariji v nebiæse priti.

640 Ah! Kaj za eno žalost je Marija imela,

kadar je nje Sinu s tem težkem križam obloženiga videla.
Kaku se je ana prestrašila, da, celu omedlela.

Imej enu osmilenje, moj člavek, iz Marijo Devico.

Glihej viži je enu usmilenje imela Marija Magdalena,

645 kiæra je iz lubezni njemo eno ruto podelila,⁴³

⁴² Prva roka, glavni pisec, je začel Prolog ali Predgovor k Drugemu delu pisati v rokopisu na strani 35. Besedilo je precej okrajšal, saj Prolog napove vsebino dogajanja Drugega dela Pasijona le do sredine. Nadaljnje vsebine Prolog ne omenja: ne dogajanja pod križem ne Jezusove smrti, snemanja Jezusa s križa in polaganja Mariji v naročje ter naposled v grob. Pač pa Prolog poudari prvo izmed sedmerih Jezusovih poslednjih besed na križu: *Oče, odpusti jim ...*

⁴³ V pobožnosti križevega pota, ki je enotno obliko dobila v 1. polovici 18. stoletja, je uveljavljeno izročilo, da Jezusu poda potni prt ena od usmiljenih žena po imenu Veronika. To je eden od splošno sprejetih, toda nekanoničnih, tradicijskih elementov križevega pota, ki niso izpričani v Evangeliju. Na tem mestu rokopisa Pasijona je ta vloga pripisana Mariji Magdaleni. To je verjetno prepisovalna napaka. Vendar je možno tudi, da je bila v starejši predlogi tega teksta zajeta kakšna druga veja izročila, ki je potni prt povezovala z Marijo Magdaleno. Ta je s potnim prtom povezana v srednjeveškem izročilu drugače: prikazujejo jo s prtičem, ki ga je Marija Magdalena videla zloženega v praznem grobu in je simbol Jezusovega vstajenja, zato jo nekatere

⟨v⟩ ta-istu se ubrisati ukazala.
Kiar so Judi Jezusa žiə na garo Kalvariju pərgnali,
so ga da parnaziga sliəkli,
gar na križ poluəžili,
650 taku nausmilenu rəzpenjali,
da so kite ino žile v njemo pokale.
Potiəm so križ v ziəmlu vsadili,
Jezus⟨u⟩ spet vse rane ponovili,
vənder je Jezus iz glasno štimo,
655 iz lubezni pruti Očetu nebeškemu
zavpov inu reku: Ače, odpusti⁴⁴

[str. 34]

griəhe mojem sovražnikam,
zakaj oni na viəjo, kaj diəvaju.
Ah! Kristjani, naš izveličar Jezus Kristus
660 bade tudi nam naše griəhe milostlov odpustu.
Imejmu enu prav usmilenje
pruti našemu izveličarju, Jezusu Kristusu,
inu venčkrat v vašeh srceh [premišluvajte]
inu vaše rive inu težave v trplienje Kristusa Jezusa
[sklenite].⁴⁵

upodobitve prikazujejo s posodo dišečega olja in potnim prtom. V poznosrednjeveški velikonočni igri (Lipphardt LOO 793) nastopajo v tej vlogi Tri Marije, ki nosijo potni prt: »Daraufhin gehen die drei Marien in das Grab hinein, betrachten den Begräbnisort, nehmen das Schweißstuch mit und gehen schnell zum Gemeindealtar. [...] Die drei Marien knien vor dem Kreuz nieder und haben das Schweißstuch bei sich. [...] Dann erheben sich die drei Marien, wenden sich zu den Gläubigen, zeigen das Schweißstuch vor und singen Angelicos testes und Surrexit Christus.« (Janota, Evers, s. 988.) Topos *Vera icon* ali resnična podoba našega Gospoda je bila v krščanskem kulturnem izročilu novega veka tesneje povezana s sv. Veroniko, še ob koncu srednjega veka pa tudi s sv. Marijo Magdaleno, zato je načeloma možno, da je v starejših predlogah Kapelskega pasijona prišlo do prehoda oz. spajanja tega motiva.

⁴⁴ Tu se v rokopisu besedilo prekine, ker se konča stran 35, pisec je prolog nadaljeval na prejšnji, 34. strani rokopisa.

⁴⁵ Besedilo v teh dveh verzih (663, 664) je verjetno poškodovano, v besedilni preoddaji je bilo prepisano narobe, morda z večjimi izpusti. V rokopisu je glagol v obeh verzih zapisan v nedoločniški obliki: *jnu venzhkrat, u vasheh ferzesh premishluati, jnu vashe Rive jnu Teshauē, u Terplienie Xiftusa Jesusa skleniti*. Verjetno na tem mestu manjka glavni stavek s povedkom, denimo v tem smislu: ne pozabite njegovo trpljenje večkrat

665 Taku bademu tudi zaupali
enbart tu plačilu (prejeti),
z Jezusam se v nebiøseh vesilili,
kar jest vam inu meni umšam. Amen.
Konec. Finis.

v vaših srcih preišljevati ... Takšna konjektura bi bila večji poseg v tekst, zato kritični prepis razreši to mesto le s spremembo v velelnik v 2. os. množine: *premişluati* > *premişluvajte*.

[Peter in dekla vratarica]⁴⁶

Vsi štirje Judje nastopijo.

No 2

203 **PRVI JUD GOVORI**

Kaj je nam višem hvapzam tukej na dbaru začeti,
670 dokler ti viši farji se znajdejo v temu rati?
Pak kaj za eno sodbo bad(o) oni čriæz Jezusa sklenili?
Jest pak rajtam, da ga baja k smrti tega križa obsodili.
Mrzlu nam hlapcam bade ciælu nuæč tukej stati,
potriæba bi bilu, za enu malu ognâ gledati.

No 3

204 **DRUGI JUD**

675 Ja, peč dobru bi bilu, da bi se mi magli h tej topluæti
pomagati,
dærgaçi mi na marmu na temu dboru ostati.
Dokler si ti srçen, glej nam ognâ zadobiti,
sicer marmu vsi od mraza pogeniti.

No 4

205 **TRETJI JUD**

⁴⁶ Glede na vsebino, napovedano v Prologu k večerni predstavi, bi se moral tu začeti prizor s Pilatovo ječo, ki je v naši verziji šele na drugem mestu. Prizor Petra z deklo vratarico sodi po kronološkem redu pasijonskega dogajanja v trenutek, ko Jezusa privedejo k velikemu duhovniku Kajfu, in zato poteka na dvorišču njegove palače – vsekakor še pred Pilatovo obsodbo. Da je imel ta prizor v starejši baročni verziji Kapelskega pasijona svoje mesto v Prvem delu pred sodbo, je razvidno mdr. iz replike hlapca, ki v verzijah 671–672 govori v prihodnjiku: *Pak kaj za eno sodbo bado oni čriæz Jezusa sklenili? Jest pak rajtam, da ga baja k smrti tega križa obsodili.*

Dobru bi bilu, pa kej očemo mi ogná dobiti,
680 da bi mogli našemo želju zadojsti striti.

No 5

206 **PRVI JUD**

Pak počajte, jest očem jiti iskat hišnu deklú,
da nam pərnese živiga vagla, malu al velku.

No 6

207 **PRVI JUD, TEDAJ NASTOPI PRVA DEKLA**

Al si ti hišna dekla, meni koj povej,
da te bam vedu prosit za ena riəč naprej.

No 7

208 **VRATARICA**

685 Jest səm ana dekla te hiše. Pa kaj oč,
jest bam tudi storila, da ba le meni mogoč.

No 8

209 **PRVI JUD**

Si šlišala, pərnese nam živiga vagla, tudi položí triəske gar.

[str. 37]

inu pərnese nam hlapcam unkej na te dbar.

N(o) 9

210 **DEKLA**

Eno lahko riəč želiš inu prosiš mene ti.

690 Le-tu meni storit obena težava ni.

Le pojdi hitru h tojem tovaršam naprej.

Da badem storila, kar od mene želiš, jəm tudi povej.

No 10

211 **PRVI JUD**

Ta dekla mi je ojgna pərnesti oblubila,
pak vənder na viəm, al bo v djani dopovnila.

695 Zakaj sedej temo ženstvo nič ni verjeti,
se mare v anej uri petnejstkrat tovstu zlegati.

No 11

212 *Dekla pride z ognjem. Tretji Jud govori.*

Vidite, ta dekla žiə gre, se vānder ni zlegala,
ampak sojeh besedi resnična ostala.

Tudi nam nese gorečo vagle,

700 da se bamu vsi lehku zagreli pale.

No 12

213 **DEKLA TAKO GOVORI**

Vidite, jest sām ojgna žiə pārnēsla,

al nisām zadojsti šikana bila,

v kratkem času goreču vogle storila.

N(o) 13

214 **DRUGI JUD**

Al očeš, da ⟨bi⟩ mi tebe zatu hvalili

705 inu klobuke pred tabo doli nosili?

Te ženstvo oče za vsako riəč hvaleno biti,

inu očijo, da bi imeli klobuke

pred niəmi doli nositi.

No 14

215 *Druga dekla nastopi. Tretji Jud jo nagovori.*

Al si prišla ti, da bi te hvalili mi,

710 kokər taja tovaršica od nas želie?

No 15

216 **DRUGA DEKLA GOVORI**

[str. 38]

Na, na, jest sām le prišla s fiərbica unkej,

gledati gduə inu kaj za eni ste tukej.

No 16

217 **PRVI JUD GOVORI**

Ja, peč prav zdej si sama resnicu obstala ti,

kekər se sicer gmajn od ženstva govori,

715 da oče [vse] vedet, vse šlišat, kar se govori.
Vsim ludem je dabru znanu,
da tu ženstvu temu fīrbicu narbol je podanu.

No 17

218 *Druga dekla govori in Peter hodi okoli ognja.*

Kaj praviš ti, sej maštvo nič niste bulši, kakər mi.
Sej glih ravnu taku očte vse vedet, vse šlišat, kar se godi.

720 Mi očemo od tega ko tihu djati,
keker pa taku zuəprnu govorjenje naprej gnati.

No 18

219 **ČETRTI JUD**

Ja prav maš ti, da nas tihu djati upominaš tudi.
Skuəz taku zuəprnu govorjenje,
da bi mava pastat ena srd ali bajenje.

No 19

220 **DRUGI JUD NAGOVORI PETRA**

725 Glejte kaku le-ta okuli nas hodi inu se trese,
alpak le od mraza trepeče.
Ali ti je mraz, pojdi sam tudi ti
inu grej se z nami hlapci tudi.

No 20

221 **NATO GOVORI PETER**

Pər ogni greti je dabru, viəm,
730 jes tudi rad grem, da se le sagreti smiəm.

N(o) 21

222 **PRVA DEKLA**

[str. 39]

Miənim, da jes tebe dobru poznam,
kiər te še jes skuəzi v mojem spominu imam:
de si se ti tudi s tem Galilejcam ukuli vašu
inu žniəm te ludi na favš vero prebračov.

N(o) 22

223 **PETER GOVORI**

735 O žena, jest na viəm, kaj ti govoriš.
Ti mene gvišnu po krivici dovžiš.
Tega človeka jest nikar ne poznam,
kiar jest druje za maje pərjatala imam.

Tedaj petelin zapoje.

No 23

224 **TRETJI JUD**

Za resničnu si ti nigoveh jagrov eden,
740 tudi dərgači reči na mare abeden.
Sej ti lapu po galilejsku govoriš
inu nas vānder vse vkupej oslepit želiš.
Sej tebe taja špraha rezadene,
de si ti tega zapalavca vere.

No 24

225 **PETER**

745 O, kaj praviš inu koku govoriš,
da ti meni eno tako krivico striš.
Zakaj kader bi jes le-tega človeka paznav,
bi tukaj med vami nikol na hadu.
Jes bi se vas inu vaše oblasti bav
750 inu taku z drujemi jogri v biəg podav.
Inu taku jest ja nisəm, za katerga mene spoznaš.
Iz tega se lehku dal vzame, da ti mene kna poznaš.

N(o) 25

226 **DRUGI JUD**

Resničnu je, kar je ta žena od tebe poprej govorila.
Resničnu inu pametnu je ana storila.
755 Jest səm (te) sam v tistem vrtu pər nemu vidu stati,
(s) še več drujemi tovarši inu brati.

[str. 40]

No 26

227 **DRUGA DEKLA**

Le-ta je tudi z Jezusam Nazeremskem okuæli hadu
inu po cesarskem te ludi matu.

Koj poglejte, kaj an za en klajder nosi inu na sebi ima,

760 zatu ⟨se⟩ an lehku za sojga jagra spazna.

No 27

228 **PETER**

Od nebiæs pobi mene na mesti ta grumska streva
inu mene živiga požri ta zemla,

al sæm jest Jezusov znanc al tovarš,

za katiærga ti mene držiš inu spoznaš.

765 Ja, hudiču čez me vso oblast dam,

al jest tega človeka viæm inu poznam.

Petelin zapoje tretjič.⁴⁷

No 28

229 **PRVI JUD**

Kovni inu zaruæti se kokær ti oč,

tebi nam tajit pak ni mogoč.

Kaj baš ti starc talku taju al vekov,

770 al nisi Malhusu v pungarti tu vohu odsekov?⁴⁸

Poberi se ti od nas prač,

mi hvapzi tebe ležnika med sabo na trpimo več.

No 29

230 *Po teh besedah Peter odide. Prvi Jud govori.*

⁴⁷ Da petelin zapoje tretjič (*der Hann krächt ds 3te-mahl*), izvira verjetno iz ustnega izročila. Pri evangelistu Marku se mesto glasi: »Preden bo petelin dvakrat zapel, me boš trikrat zatajil.« (14,30; 14,72)

⁴⁸ Verz se sklicuje na prizor v vrtu Getsemani, ko Peter udari z mečem in služabniku Malhu odseka uho. V naši verziji Kapelskega pasijona prizor žal manjka, ta verz pa izpričuje, da je vsaj ena od starejših verzij ta prizor imela.

Kaj je nam sedež višem hlapcam storiti,
trebi je sedež gduæmu hoditi,

775 da mi dama naše službe na bama mudili
inu skuæz tu naše više jezne storili.

No 30

231 **PRVA DEKLA**

Taku le preci pojte naprej vaš pat,
nama pak še hoditi ni tak nat.

780 Medbi se še očma eno malo delej tukej pær ogni muditi,
potiæm bomu tudi mogle najnu dovžnust storiti.

Obmolkne in se greje, nato govori spodaj navedene besede.

Same pær le-tem ojgni na marmu dovgu stati,
kiær so se proč podali najni komarati.⁴⁹

[str. 41]

Judje odidejo.

No 31

232 **DRUGA DEKLA**

Ja, ja. Jest žiæ grem. Pojdi ti tudi z manu.

Vzemi ta stav zad inu ga nesi damu,

785 da se kej na ubije inu celu na zgubi,
da se skuz tu dama kaka jeza na godi.

No 32

233 **PRVA DEKLA GOVORI**

Ja, ja. Le-tu badem jest tudi storila,

kokær si ti sedaj k meni govorila.

Pak glej, da ti tudi saba vzemeš ta stav,

790 da ne bade skuæz toja namarnost zuna astav.⁵⁰

⁴⁹ Replika je v rokopisu zapisana dvakrat, na str. 40 in 41, vendar ni prečrtana. Ker gre za očitno pomoto, smo ponovljeno repliko v kritičnem prepisu opustili. Zanimivo je, da je v prvem zapisu oblika *komarati*, v drugem pa *Comarati*, kar nakazuje močnejšo navzočnost latinske kulture v starejši predlogi.

⁵⁰ Stol, ki ga omenjata dekli v tej in prejšnji repliki (232 in 233) v verzih 784 in 789, vzbuja

[Jezus v ječi]

Zdaj predstavijo ječo.

No 33

Pridejo s Kristusom in ga posadijo v ječo.

234 PRVI JUD

Jest očem sam tukej na vahti stati,
viædba se pak morta vajinemo devo⁵¹ podati,
s oražjam se jes tudi očem oskrbeti
di mi te zapelavc na bo mogu un s kihe ujeti.

N(o) 34

235 DRUGI JUD

več vprašanj o odrskem dogajanju. Najprej zato, ker je omenjen že v prizoru *Kronanje s trnjem* v govoru 168 v dopoldanski predstavi, verza 533–534: *Pojdi ti, pærnesi sam hitru en stav, / da se an gar posadi, kakør na en kralovi tran*. Gre torej za stol, na katerem je med sramotenjem hlapcev moral sedeti Jezus. Dvomiti je, da bi ta stol ostal na odru vse od jutranje predstave le zato, da ga v večerni predstavi služkinji pospravita. Ta odrski rekvizit dodatno izpričuje, da je bil prizor Petra z dekle vratarico v starejši verziji Kapelskega pasijona umeščen v Prvi del, torej v dopoldansko predstavo. Povezan je bil z nekim dogajanjem ob Jezusu, ki v našem rokopisu ni ohranjeno. Verjetno je v predstavi Jezus sedel na sramotilnem stolu še tedaj, kot je Peter odgovarjal dekli in Jezusa zatajil, saj evangelist Luka izrecno opozarja na telesno bližino med Jezusom in Petrom, po pasijonski sinopsi v EvL: »*Inu sdaici, dokler je on she govoril, je petelen v' drugizh sapel. Inu Gospud se je oserl, inu je na Petra pogledal. Inu Petrus se je spumnil na bešfedo tiga Gospuda, katero je on k'niemu rekal: Preiden bo petelen dvakrat sapel, bošh ti mene trykrat satayl. Inu Petrus je shal vunkei, inu se je milu jokal*« (Paglovec 1741: 131).

⁵¹ *vajinemo devo* – nediftongirana rožanska oblika za delo (v tožilniku). Rožanski elementi se brez razvidnega pravila pojavljajo na leksikalni, morfološki in glasoslovni ravni. Npr. leksikalno: *temu/temi* vs. *tam*; morfološko: *da imadem merkat inu gledat*; glasoslovno: npr. refleks u nam. uæ za dolgi u: *Buh te ubari* vs. *Buæh te ubari* (op. E. P.).

to vezhnu vesele, potraškian bađi ođe de beshki ga zhe
la do klev skues letu bađeshli saduebu kar je bin adam shie
dauuu sgu bu. *A 87. Xi. St. 8*

Ah volk, ah volk lu besnivi moi, kai sim jes tebe stueru
jes ku armik toi, js Egijpla sim jest sate te Egijptar je tepu.
ti pak si mene, do par naiqa slie ku

A 88. Inu nra juđ

Prau soti vishki farij strilli, da sote be khrishu te smerji
obsodili, prau je da se an ta k'galf umori, klier mati jru
sapeluje te ludi *A 89. Inu Euzel*

Potraškian bađi ah Jesu ti nashu vesele, do klev je bilu
vselei toju volku shelje, temu. kin nemo zhloveku samagati
sei ti te de beshki azhe ozhe vselei nastiani stali, satoire
se sez hnu u to smerl padei, jru temu kin nemo zhloveku jnauai

A 90. Xi. St. 8

Ah volk, ah volk lu besnivi moi kai sim jest tebe stueru jes
stuarvik toi, ti mene sanar vezhiga ku dobnika der shish
kier ti mene na khrishi umoriti shelish

A 91. Inu nra juđ

Glich prau se tebi goodi da mare shu kishi sapert sedeti, poprei si
drugem atu na strani stali, Sei pa kisam sebi na mare shu poma-
gati.

*A 92. Inu Euzel Inu hngau volk
inu nra*

Vesiele bađite o kar shanske du she, klier xistu s nase useme
va she griche sa volo katierek antul kai terpe jru zellu

795 Zdej marma medba hitru damu hoditi,
kar bo potriäba h križajjno pærpraviti.
No 35

236 **TRETJI JUD**

Ti pak dobru vahtej inu skrbnu stuj,
pred tem zapelavcam se pak nič na buj.
An je žiä dobru zaprt v kihi, se nam ni
800 potriäba bat, da ⟨bi⟩ mogu unkej ujæti.

N⟨o⟩ 36

237 **ANGEL**

Oh Jesu, skuæz toju veliku trplianje,

[str. 42]

boš vsim pærneslu to večnu vesele.
Potraštan badi od nebeškiga Očeta,
dokler skuæz le-tu badeš ti zaduäbu,
805 kar je biv Adam žiä davnu zgubu.

N⟨o⟩ 37

238 **KRISTUS**

Ah folk, ah folk lubeznivi moj,
kaj sëm jes tebe stuæru, jes Stvarnik toj?
Iz Egipta sëm jest zate te Egiptarje tepu,
ti pak si mene do parnajiga sliäku.

N⟨o⟩ 38

239 **PRVI JUD**

810 Prav so ti viši farji strili,
da so tebe h križu te smrti obsodili.
Prav je, da se an tak galf umori,
kiær mati inu zapeluje te ludi.

N⟨o⟩ 39

240 **ANGEL**

Potraštan badi, ah Jesu, ti našu vesele,
815 dokler je bilu vselej taju veliku želje,
temu rivnemo člaveku pamagati,
sej ti te nebeški Ače oče vselej na strani stati,

zatorej se srčnu v to smrt podej
inu temu rivnemo človeku pomaj.

N(o) 40

241 **KRISTUS**

820 Ah folk, ah folk lubeznivi moj,
kaj sām jes tebi stuæru, jes Stvarnik toj?
Ti mene za narvečiga hudobnika držiš,
kiær ti mene na križi umoriti želiš.

No 41

242 **PRVI JUD**

Glih prav se tebi godi,
825 da mareš v kihi zaprt sedeti.
Poprej si drugem atu na strani stati,
zdej pak sam sebi na mareš pomagati.

N(o) 42

243 **ANGEL STOPI PRED LJUDSTVO IN GOVORI.**

Vesiæle badite, o karšanske duše,
kiær Kristus nase vzeme vaše griæhe,
830 za volo katiæreh an tulkaj trpi,

[str. 43]

inu celu preliti mare sojo Sveto riæšno kri,
(h) traštu inu h veselo vašem dušam,
da baš ti, člavek, od peklenske ječe riæšen.

N(o) 43

244 **KRISTUS**

Ah folk, ah folk lubeznivi moj,
835 kaj sām jes tebi sturu, jes Stvarnik toj,
kiær mene tako špotliv polonaš,
kiær ti mene z badečem trnjam kronaš?

N(o) 44

245 **PRVI JUD**

Glih ena taka trnava krana
je magla tebi pærpravlena biti,

840 da ju mareš na tojej glavi občutiti.
Kaj baš ti coprnik velku govuru,
sej si ti prej dojsti hudiga stuæru.
Ti pak koj tihu dej inu movči,
sicer jas tebi taju kranu še bol gar na glav potovčem.

N(o) 45

246 *Zdaj nastopijo vsi Judje. Prvi Jud tako govori.*

845 Zdej je žiæ cajt s tem coprnikam en kanc storiti,
ga očemo tudi koj un s kihe potegniti.

N(o) 46

247 **DRUGI JUD**

Le-tu je njega suknja, ju marmu na njega djati,
da ga ba mogu en vsaki ložej spoznati.

Potiæm ga očemu s križam na gara Kalvarijo gnati

850 inu (mu) tam nigov zašluženi lon dati.

No 47

248 *In ga oblečejo; ko so ga oblekli, govori Drugi Jud.*

Kriste, al si slab, le-to palcu poglej

inu si ju na taje rame podej,

da se baš ti opiærov na nja,

kada pojdeš (na) gara Kalvarijo.

N(o) 48

249 **KRISTUS**

[str. 44]

855 O križ! ti sladka postel maje duše!

Skuæz te bam jes odpæru vrate nebeške.

Ah križ! skuz te bam jes zaduæbu,

kar je biv Adam žiæ davnu zgubu.

Oh križ! s tabo jest očem na gara Kalvarijo hoditi

860 inu tamkej jest očem Ačetu nebeškemu gar ofran biti.

[Jezus nosi križ]

*⟨Potem Kristus položi križ na svoje rame in odide z Judi. Zdaj Kristus pade prvič pod težkim križem. To besedilo pri prvem padcu išči na strani 140.⟩⁵²
Marija, Janez in Magdalena nastopijo.*

No 49

250 **MARIJA GOVORI JANEZU**

O Johanes, lubi Johanes moj,
ti še meni na strani stuj!
Te prosəm, pokaži ti meni en kraj,
de badem jes magla videt sedaj

865 mojga Sinu Jezusa Kristusa,
s tem težkem križam obloženiga,
inu žniəm govorit eno besiädo,
da od žalosti kna omerjem celu.

⁵² To didaskalijo je v rokopis vpisala tretja roka, ki je sredi 19. stoletja dopisala manjkajoče liste rokopisa, toda v nemški pisavi Kurrent, in z njo na to mesto uvedla prvi Jezusov padec pod križem s kratkim besedilom biriča, ki ga je že glavna, prva roka napisala na str. 140 kot enega od dodatkov, le da ni določila, kam naj bi tamkajšnje besedilo ob obeh padcih sodilo; se pravi, tam predvidena dva Jezusova padca pod križem nista bila izrecno umeščena v Pasijon (kar je pomenljivo: kakor da bi bil pisec zaradi razsvetljenskih pritiskov proti nekanoničnim prizorom križevega pota nekoliko previden). Poseg tretje roke tako nadomesti krajšo, v tem rokopisu prvotno didaskalijo prve roke, ki je zgolj povedala, da Jezus vzame križ na svoje rame in odide z Judi; zdaj je na gosto prečrtana, razbrati jo je moč tako: *Xistus mit[?] [...] dem Kreuz gechet ab mit[?] samt die[?] Juden*. Gl. faksimile v elektronski izdaji.

No 50

251 **JANEZ**

Oh Marija! S tabo pojti sedej,

870 sām jes pərpravlen vselej,

pojdi, očma jəti na guəno stran,

bodema videva, kiər bo toj sin nama pruti pərpelan,

tam ga badema videva jest inu ti,

katiərega [najnu] srce želi.

In stopijo na stran. Kristus pride obložen s križem in sreča Marijo.

[Jezus sreča svojo žalostno mater]

No 51

252 **MARIJA**

875 O Jezus, ti moj lubeznivi sin,
iz ciāliga srca jes tebi pərsto⟨pit⟩ želim
pak vso maju želje je zabstajn
tebe riāšit od tojih sovražnikov.
O kaku stepen, zgajžlan inu ves rəzbit,
880 kako strašnu rəzmartran inu s krvjoj oblit.
O moj Jesu! kaj za eno martro ti trpiš,
kiər mareš nesti te težki križ!
Da lih si temo folku veliku dobriga stuəru,
vəndər se čriəz te ni obeden osmilu,
885 da bi tebi pomagov nesti le-ta križ,
katirga ti na rami držiš.

N(o) 52

253 **KRISTUS GOVORI Z MARIJO, SVOJO MATERJO**

Marija, lubezniva maja Mati,
jest na marem delej pər tebi ostati,
zavolo mene ti nimaš tolku žalvati,
890 sej tu jes rad inu volnu trpim,
da jest za griəh tega sveta zadojsti storim.

N(o) 53

254 **PRVI JUD**

Žena, poberi se proč s tojem šrajam,
s tojam jokam inu klagujanjam.
Na boš venč riāšila tojga sinu,
895 kiər je ⟨s⟩ štriki zvezan trdu,

dokler je temu folku zmatu delov
inu ž nigovem favš ukam veliku ludi zapelov.
Skuəz tu si je an zašlužu to smrt,
tudi bade an magu špotliv na križi umrit.

No 54

256 **TRETJI JUD GOVORI MARIJI**

900 Žena, poberi se prač od tojga sinu
s tojem šrajam inu z jamerno štimo.

[str. 46]

Tega z našeh rak na baš več riəšila
inu njega prostiga storila.
Zakaj an ba s temi trejemi žrebli,
905 katiəre v majeh rakeh vidiš ti,
gar na le-ta križ trdu pərbit,
na katiərem bo mogu špotliv viset inu umrit.

256 *Judje odidejo s Kristusom. Marija, Janez in Marija
Magdalena se obrnejo k ljudstvu, Marija govori in se
onesvesti.*

No 55

O jest boga žena inu sruəta zapušena!
Kaku səm nekəđaj bila vesiəla inu češena.
910 Sedej od žalosti marem umreti,
mojga sinka rane na marem sašteti.
O Jesu, ti moju vesele inu prelubi sin sam,
kako trplianje inu žalost zate imam!
Avbe, maju srce! Ah! de se le-tu niəmre Bogu smili.⁵³
915 O Judi! čmu ste taku martru naredili
mojmu sinu, kjer je vam vse dobru dav
inu med vami pravičnu prebivov?
O člavek! jes tebe iz srca prosəm,
pomaj mi, da jest taku žalost sama na nosəm.

⁵³ Glede na pomen verza bi bila pravilna oblika glagola nedoločnik – *de se le-tu niəmre Bogu smiliti* –, vendar se izvirna oblika *smili* v verznem paru rima z *naredili*, kar kaže, da je bila izbrana namerno.

920 O jomeni! prejomeni! Kam jes pridem,
od žalosti glih kar se sasedem.
Avbe, od žalosti jest žiə dušo pustim,
o Buh, tebi maja dušo pərporočim.
O člavek, očeš ⟨v⟩ tojmu srcu pomisliti,
925 mojga sinu trplianje v misleh nositi.
Ti Judi še venč očiju mojmu sinu storiti,
tepeniga inu slabiga na križ pərbiti.
O Johanes, ti lubi pərjatel moj,
kna zapusti me, temuč pər meni stuj.

[str. 47]

930 Glej, ti Judi se še z mojmu ⟨sinam⟩ nisu napitali,
na gari Kalvarji še večī martre mo badejo nakvadali.
Ah, katera mati bi se na jokala,
kader bi sojga sinu taku krvaviga ogledala.

N⟨o⟩ 56

257 **JANEZ GOVORI MARIJI**

Ah luba mati! Badi potraštana,
935 saj ti na badeš zapušena.
Jest səm toj sin, kaj očeš, da strim?
Kar bo potriəba, ti vselej odgovorim.
Taku žalostna na bodi toja dušica,
cartana mati inu božja rojenica.
940 Vstani gori inu z mano imaš hoditi
inu toje objokane očīəse umiti.
Čmu ti taku močnu klaguješ
inu žalostniga srca milu zdihuješ?
O prežalostna luba maja mati,
945 movči, jest očem za te žalvati.
Vstani gari inu pojdi z manu damu,
ti ja taku jokaš, da te konc skaru bo.
Na buj se, meni se imaš pərporočiti,
saj te sin mater nuəčem zapustiti.
950 Vstani gari, ven iz srca spusti žalost,
saj si žiə jokala inu plakala zadojsti.

In odideta.

[Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ]

N(o) 57

Tedaj nastopijo Judje s Kristusom in Simon Cirenus nastopi.

258 **PRVI JUD GOVORI**

Simion Cirenus, od kod inu kam greš ti?

N(o) 58

259 **SIMON CIRENUS GOVORI**

Jest pridem od pristave sam.

Kam jes grem, tu vam povedet nisəm dovžan.

[str. 48]

N(o) 59

260 **DRUGI JUD**

955 Ti mareš za tega zapelavca te križ nositi en čas,
da bama meli na gara Kalvarijo žniəm en kradək špas.

No 60

261 **SIMON CIRENUS**

Pokaj bi jest mogu za tega zapelavca te križ nositi,

sej mi ta člavek ni stuəru dabriga nikoli.

Le-tu se tudi nema zgodit po vašej voli.

No 61

262 **PRVI JUD**

960 Ti pa mareš za tega zapelavca te križ nositi,
al pa mareš pred nami mərtu obležati.

No 62

263 **SIMON CIRENUS**

Prej da bi jes mev pred vami mǎrtu obležati,
taku sǎm pǎrsilen, za tega zapelavca te križ nositi.

No 63

*In Simon Cirenus gre s križem. Judje s Kristusom odidejo.
Kristus s križem obložen, sreča ga Veronika.*

264 [Veronika poda Jezusu potni prt]

O Jesu Kriste, ti moj dobruətliivi Gospuəd,
965 kaj mareš trpeti inu prestati nadluæg.
Kiər si glih ciəlīga sveta Odrešenik,
vendar si pərpelan kokər te največi griəšnik.
Ves tepen inu s kərujoj obdan,
s tem težkem križam obložen inu zapluvan.
970 Črez tu še mareš sam te težki križ nositi,
kiər si glih slab inu trdu zvezan s temi štriki.
O kadar bi jest tebi magla pərstopiti,
rada brez adlaga bi jes atla tu tebi storiti.

[str. 49]

Jest səm pərpravlena tebi to ruto dati,
975 de bi si atu taja kri nater obrisati.
Vzemi tedej, o Jesu, ruto majo
inu obriši tu krvav obličje taju.

N(o) 64

265 **KRISTUS GOVORI VERONIKI**
To imaš, Veronika, nazaj taja ruto,
katiəro si ti meni podelila v krvavem puətu.
980 Za lan se baš ti z meno v nebiəseh veseliva,
kiər si ti meni h službi le-ta rut podelila.

No 65

266 **PRVI JUD**
Oho, ali kar hitrejši hoditi ne znaš,
en dovgi pat pred sabo na gara Kalvarijo imaš.
Pojdi precej naprej, ti žlehtni zapelavc,
985 več na baš ludi galfov, ti žnadravc.

Zdej si pomagej z našeh rak priti
inu z našeh štrikov se ledig striti.
Hitru na gara Kalvarijo maš hoditi
inu tamkej to špotlivu smrt storiti.

No 66

267 **VERONIKA PROTI LJUDSTVU**

990 Poglej, o člavek, kaku je navštavtnu,
vso krvav, grdu inu obavtnu
to sveto obličje Jezusa Kristusa,
tojga inu mojga Izveličarja.
Poglej, kaj je magla Jezusava glava prestati,
995 zadajsti oznanujejo nigovi krvavi žlaki.
S pestmi so njega obličje dregali,
lasi inu bradu su mo unkej pipali.
Vse le-te martre se je Jezus volen dav

[str. 50]

inu za nas griəšnike radavolnu prestav.
1000 Te prosəm, o člavek, kar vidiš,
da jes u mojih rakeh nosəm,
na le-tu krvav obličje nikol ne pozabi.
Te spomin ti trdnu v tojem srcu uhrani,
zakaj le-tu te bo držalu od velikə pregrīəh,
1005 de boš mogu enkrat ležej h Jezusu v nebiase priti.

⟨Zdaj pade Kristus drugič pod križem. Besedilo išči na strani 140.⟩⁵⁴

N(o) 67

Po Veroniki nastopi Peter in govori.

⁵⁴ Tudi ta napotek je zapisala tretja roka in s tem besedilo ob Jezusovem drugem padcu, ki ga je zapisala že prva roka na stran 140, vključila na to mesto Pasijona.

Jest Petrus očitnu obstoim inu spoznam,
de sām en velik griāšnik, vam vsim na znanje dam.

Kiār sām zataju mojga Boga inu Odrešenika,
Jezusa Kristusa, mojga mojstra,

1010 kiār je mene gori vzev za sojga služavnika
inu mene postavu za jogra inu mašnika.

Skuæz tu je an meni dav taku gvavt inu oblast,
katiāra premaga deleč vso posvetno čast.

Taku da bi jest mogu griāhe odpustiti,

1015 kruh inu vinu ⟨v⟩ njega telu inu kri preobrniti.

K enemo apostelnu je an mene povišov,

⟨s⟩ sojem mesam inu s krvjo našpižov.

K mojem nogam je an padu tudā,

ta-iste umiv, obsušu inu polubu!

1020 Le-te inu še druge dobruæte več,

katiāre na marem dopovedet jest,

je Jezus Kristus podiālu meni

ves cajt v mojem živleni.

Taku da bi jest mogu njega čriæz vse lubiti

1025 inu nimo stanovitnu služiti.

[str. 51]

Sām riæs njemu oblubu zbiæst služavnik ostati,

tudi rajši za njega moju življenje sam dati,

kokār mojga lubezniviga Mojstra zapustiti,

še men njega inu nigovo vero zatajiti.

1030 Inu vānder, o hudaba prevelika maja,

katiāro sām dopærnesu čriæz Gospuæda mojga:

sām prevzetnu očitnu njega režalu,

kiār sām ga taku špotliv zataju,

prestan, te prosim ozhlane k, karui dišk da jes
 umojech kakel nosim, na letu keruan obli zkie nichol
 ne porabi, te spomin ti ter dnu, u tojem serzu u hrani
 sa kai letu te bo der shalu od veli ker de boshmoga

pregriek de boshmogu Enkrat lesheik jesu u u sebiese
 pritis *(Tvoj zult bshpsh)* *Staf der Linnouita Boublaho*

Dirna bshpsh *Dirna bshpsh* *Dirna bshpsh*
Dirna bshpsh *Dirna bshpsh* *Dirna bshpsh*
 Vrita 1400. e 67.

Jest Petros Ozhitnu Obstoim jnu spoznam, de sim en
 veli k Grieshni k, va m vsim nasnanie dam, Kier sim sata
 ju moiga Boga, jnu odvesheni ka Jesusa Kristusa moiga
 Moistra, Kier je mene geru u seu sa soiga shlu shuam ka
 jnu mene postau sa fogra, jnu Mashni ka, s kues tu
 je an meni dnu ta ku gual jnu oblast, Katicra pre
 maga delezk uso poudetno shast, ta ka da bi jest
 moigu Griek od pustiti, Kiruh jnu vinn niega Tellu
 jnu kirj preobervniti, Kenemo Apostelnu, je a mene
 pomishou, sojem me sam jnu s kerjo na shpishou, kimgem
 dogam je an padu tu de, ta iste umiu obshushu jnu
 polubu: te te jnu she druge dobructe vezk, Katicre
 namarem dopouedet jest? je Jesus Kristus! podielinemi
 ved zeit umogem shkuleni, ta ka da bi jest moigu niega
 zhries use lu biti, jnu nimo stanouitnu shlushiti, sim

da preden je peteln zapev dbakrat,
 1035 sām jest njega zataju trikrat.
 Ja, jest sām se celu zaruātu inu zapørsegu,
 da za Jezusa mojga Mojstra nisām vedu.
 Delej sām reku: grumska streva mene ubi
 inu ta zemla mene živiga požri,
 1040 al sām jes Jezusov znanc ali tovarš,
 za katiøriga ti mene držiš inu spoznaš.
 Inu za volo te velike hudobe inu pregriøhe
 spoznam, spoznam, de sām zgubu gnado inu nebiøse.
 Sām sebi tudi zašlužu v resnici
 1045 večne martre trpeti med vsiømi hudiči.
 Ali vønder, o milost, lubiøzen prevelika
 mojga Jezusa inu Odrešenika!
 Jezus je sojemi gnadlivemi øçmi name pogledu,⁵⁵
 da bi jes nikar ne cagov, temuč pokuøro delav.
 1050 Kiør pak jest spoznam maja hudaba inu ta veliku pregriøhu
 maju,
 bodem nuəč inu den sovze taču
 inu naprej mojga Boga stanovitnu prosu,
 [str. 52]
 da bi odpušanje mojih griøhov dobiv
 inu (se) enkrat z Jezusam v nebiøseh veseliv.
 1055 Uči se, moj ølovek, z mano pokuøro delati,
 de te peklenski sovražnik na bo mogu zapelati,
 kokør je Judeža Iškarjota umatu,
 de je scagov inu sam sebe obesit mogu.
 Pokuøro, pokuøro imaš ti ølavek storiti
 1060 al se ti øčeš z Jezusam v nebiøseh veselit(i). Amen.

In odidejo. Tedaj nastopijo tri žene.

⁵⁵ Ta verz nakazuje, da je bil prizor Petrove zatajitve na dvorišču velikega duhovnika v starejših verzijah Pasijona obsežnejši in je vključeval navzočnost Jezusa, ki se ob zatajitvi obrne in pogleda na Petra. S tem je verjetno povezan sramotilni stol, o katerem govorita dekli v replikah 232 in 233, prim. komentar, str. 484.

[Tri Marije]

No 68

269 **MARIJA MAGDALENA GOVORI**

O mi boge žene inu slabe,
kaj za ena žalost smo mi dočakale.
Kiār si, bogati inu sruæte,
smo zaduæbili milost, gnado inu dobruæte.

1065 Ti pak mareš to špotliv ime imeti
inu taku grozovitnu martro trpeti.
Ah, žalost mojga srca prevelika,
kiār se na marem držati od joka,
kiār marmu Jezusa, to nadovžnu jagnje, gledati,
1070 tej velikej martri sam pærpelati.

No 69

270 **MARIJA MATI JAKOBOVA**

Ravnu taku se meni godi,
kiār šlišim te šraj teh hudobneh ludi.
Kaj za ne velike martre so njemo naredili,
še čuda, da so ga pær živleni pustili.

[str. 53]

No 70

271 **MARIJA SALOMA**

1075 Ani baju njega še na gara Kalvariju gnali
inu tamkej še veči Martre nakvadali.
Ti nausmileni Judi nuæčejo žniām usmilenje imeti,
da ba mogu Jezus še veči Martre trpeti.
Da glih je slab inu ves s krvjoj obdan,
1080 vānder bo od Judov na gara Kalvarijo smrti pelan.
Srcam rada bi jest otva njemu pomagati.

Ah, kaj za enu žalost občuti Marija, nigova mati!
Ah, žalostnu je maju srce,
ah, Jezus, ti moj trošt inu vesele!
1085 Očemo stopiti eno malo na eno stran,
bodemo videle, kiār bo naš Jezus nam pruāti pərpelan.

Judje nastopijo s Kristusom.

No 71

272 **KRISTUS GOVORI TREM ŽENAM**
O vi, jeruzalemske žalostne žene,
na jokajte se čriāz me,
ampak same čres se inu čres vaše otrake.
1090 Ba pəršu ta čas, kiār porečete:
srečne so te teliāse,
katiāre ⟨niso⟩ nosile
inu te prsi, katiāre niso dojile.
Inu bojo zavpile:
1095 Pokrite nas gare inu skale.

No 72

273 **PRVI JUD GOVORI**
O maj, kaj očeš ti tukej dovgu stati
inu s temi ženami zabstojn pledrati.
Koj precej pojdi naprej toj pat,
kiār še imaš deleč hoditi odtod.

*⟨Zdaj pade Kristus tretjič pod križem. Besedilo išči na strani
138.⟩⁵⁶*

⁵⁶ Umestitev tretjega padca na to mesto je, kakor tudi prvih dveh, dodatek tretje roke; ta je dopisala tudi omenjeni tekst na str. 138 rokopisa.

[Jezusa pribijejo na križ]

N(o) 73

Predstavlja se pribijanje na križ. Judje nastopijo s Kristusom.

[str. 54]

274 **PRVI JUD GOVORI**

1100 Zdej, vi hlapci, srčnu na njega skočite
inu dba iz njega le-ta suknjo potegnita.
Potem ga očemu na križ položiti
inu s štriki nigove rake inu nage ræstegniti.
Glih kokær struna mare ræstegjen biti,
1105 potiæm ga očemo trdu na križ pærbiti.

No 74

275 **DRUGI JUD**

Ti zapelavc, zdej smo mi to oblast zadobili,
da te bamo žiæ enkrat na te križ pærbili.
Storimo taj, kar je nam mogoč.
Sæm gmajten, da te zapelavc žiæ enkrat pride ad nas proč.

N(o) 75

276 **TRETJI JUD**

1110 Ta štrikje žiæ pærpravlen imam,
katiæriga jes tudi rad sam dam.

N(o) 76

277 **DRUGI JUD**

Ti brat, stapi na guæni kraj naprej
inu mo štrik na rake podej.
Le vliæci kokær ti oč,

1115 jes bam tudi potegnu, kar bo meni mogoč.
Taku ga bamu prav ræztegnili,
da baja glidi iz njegovega kraja stopili.

No 77

278 ČETRTI JUD

Tudi nigove coprske nage na baja fraj ostale.
Jest bam tudi potegnu, da baju v njemu žile pokale.
1120 Kar si je zašlužu an,
zdej ba na križ pærbīt za soj lan.

No 78

Prvi Jud pribije najprej roko, nato noge in tako govori.

[Nota bene]. Prvo besedilo je prepisano v enoti No 79.⁵⁷

[str. 55]

279 78

Aden, dba, tri,
naj te zapelavc le trpi,
tri, štiri, pet,
1125 zdej ba te zapelavc skarū na križ ræzpet.
Štiari, pet, šiaest, sedem,
sej te zapelavc ni drujiga vriaden,
kakær da se ma an tak špat naredi,
katiari je matu inu zapelav te ludi.

⁵⁷ Ta vpis neznane, morda druge roke, opozarja, da bi v nadaljevanju morala najprej slediti replika, oštevilčena v rokopisu kot No 79, nato šele enota 78. Ista roka je obe repliki tudi preštevilčila, toda rezultat je nejasen. – Možno je, da gre na tem mestu za prepisovalno napako, ko prepisovalec preskoči del besedila v predlogi, opazi napako in prepíše še pozabljeni odlomek. Na tem mestu pa je nenavadna okoliščina, da kar tri replike zapored govori ista oseba – Prvi Jud: dve ob križanju in prvo pri kockanju. To je moč pojasniti z domnevo, da je prepisovalec tu zajemal besedilo iz obširnejše predloge ali predlog in ga pri tem krajšal.

No 79

280 **PRVI JUD**

1130 Kladiv žiə tam leži,

sam v rake mi ga dej ti.

Rake nu nage marju s kladium pərbite biti,

da se na bo mogu is križa dol rešiti.

Te tumpaste žreble jest žiə v rakeh držim,

1135 s katiəremi badem jest tega zapelavca plačov žniəm.

[Vojaki kockajo za Jezusova oblačila]

N(o) 80

Pri kockanju.

281 **PRVI JUD**

Mi smo tega zapelavca na križ pərbili
inu si naše srce prav nad njem shladili.

Do parnaiga smo ga sliækli,
z nigovem oblačilam sam pərtekli.

1140 Le-tu je njega plajš, kam ga očmo djati,
kaj se vam zdi?

Mi ga očemu predati,
denarje med nas rəzdeliti.

Dabru smiəmu v tabernu hoditi,

1145 tudi žniəmi v taberni očemu prav dabre vole biti
inu eden drugemo povsem napiti.

No 81

282 **DRUGI JUD**

Nikar na pruədejmu tega oblačila,

[str. 56]

med nas razdelit bi guərši bilu.

Jest vam poviəm, pər mojej vesti,

1150 obogejte mene, jest vam poviəm zadojsti.

Moji otroci dama naj skačejo

inu čemerne gvante na se oblačijo.

Maja vola bi gvišnu bila le-ta,

da bi ta plajš med nas rəzdelit ota.

No 82

283 **TRETJI JUD**

1155 S tiəm oblačilam dərğači storit na viəm,
na štīəri tale rəzdelit jes vam poviəm:
en škric meni, tega drujga tebi, tretkiga njemu damu.
Taku gari se zdelit v mojej priprosti spoznam.

N(o) 83

284 **PRVI JUD**

1160 Ti si nekədaj en žnidar biv,
veliku štritihov si ti narediv.
Dokler si ti žnidar, nam te plajš rəzdeliš,
al pak meni premalu daš,
taku gvišnu za manu pobežiš.

N(o) 84

285 **DRUGI JUD**

1165 Jest səm maje dni veliku plajšov zrezov,
za tega volu še ubeden za manu ni bižov.
Taku znaju žnidarji zdej zbestu šivati,
da brez naža se mare lehku spargati.

No 85

286 **PRVI JUD**

Štahus,⁵⁸ le-tu imaš od plajša toj div,
[str. 57]
Malhus, tebi šliši menej, kiər si favlasten biəu.
1170 Zapelavca səm narbol martrov jest,
da je z mojih ruək le katiəri hudi žlak muəru vzet,
zatorej te veči diəu dobru smiəm imeti,
naj se vam čudino oče zdeti.

⁵⁸ Verjetno so glavni hlapci ali vojaki pri križanju imeli v starejši predlogi osebna imena, ki se še tudi v ohranjeni verziji občasno pojavljajo: Štahus, Malhus in Robinus.

No 86

287 **TRETJI JUD**

Zakaj maš mene za špotovniga držati,
1175 kiær meni antulkej kokær tebi nuæçeš dati?
Glej, jes tebi dam, le-tu imaš toj diäu,
sej sãm jes pær križani te ferbežnejši biäu.

No 87

288 **ČETRTI JUD**

Sram vajov badi, sej jest najmenej imam.
Kar sta meni dava, sej vse za daru spoznam.
1180 Sej še imamo venč oblačila med nas ræzdeliti,
zakaj bi se otva potiøm taku groznu žaliti.

No 88

289 **PRVI JUD**

Le-tu je njega sukna, kiær šiva ni,
kar na zrežimu ja, meni se prav škada zdi.
Jest vam poviøm, kaj se očmu zmisлити.
1185 Merkejte, mi očemu taku storiti:
zdej očemu z burfli za njo kobrati,⁵⁹
katiæri jo dobi, se žiher mare štimati.

⁵⁹ Potek dejanja pri kockanju za Jezusovo suknjo je nekoliko nejasen, razumeti ga je mogoče tako: Prvi Jud, v govoru imenovan tudi Robinus, predlaga žrebanje s kockami (repl. 289); Drugi Jud se strinja (290), vendar pri tem oslavlja dva tovariša, kakor da so vsi skupaj trije (verz 1189): *vænder očem zdej storit po vajinej voli*. (To se sklada z dejstvom, da so v Pasijonu po imenu omenjeni le trije vojaki: Štahus, Malhus in Robinus. Tudi v didaskaliji pred govorom 323 je rečeno, da križanim pridejo polomit kosti *vsí trije Judje*. Vse to izkazuje navzočnost predloge, v kateri so Jezusa križali trije in ne štirje vojaki oziroma hlapci.) V repliki 292 Prvi Jud vrže kocke, domnevno zato, da določi mejno število; nato igrajo, v repliki 295 je že razumeti, kakor da je Robinus, Prvi Jud, suknjo izžrebal, vendar ta vrže kocke šele v repliki 296 in res zmaga. Možne so še druge razlage. Potek dejanja tudi tu dopušča možnost prirejanja besedila po starejših predlogah, pri čemer nastajajo dramaturški šivi.

N(o) 89

290 **DRUGI JUD**

[str. 58]

Z burfli še nisəm metav nikoli,
vənder očem zdej storit po vajinej voli.

1190 Ja, gvišnu se meni čudnu zdi,
burfli žiə kažejo, da Robinus to sukno dobi.

No 90

291 **TRETJI JUD**

Za kaj me držite inu štəmate,
čmu mene kar za tovarša na spoznate,
sej vselej tako blagu pər sebi nosəm.

1195 Al pak jest zgubim, zanjo jest vas prosəm.

N(o) 91

292 **PRVI JUD**

Oho, jes tudi pər sebi burfle nosəm inu imam,
z vami za sukňjo ⟨od⟩ srca rad igram.
Hojsa, le srčnu za sukňjo vržimo,
žiher rečem, da vsi štəri na zgubimu.

1200 Le preci vrži sam, štəri inu tri,
katiəri čriəz sedem vrže, te sukňjo dobi.

No 92

293 **ČETRTI JUD**

Jest očem tudi te burfle sam vzeti
inu jih srčnu po tej mizi vreči.

Gduə vi, kaj se še meni pərgodi,
1205 morebit da še več vržem, kakər vi vsi.
Avbe, zdej vidim, da jes nič ne dobim,
od tega pak zdej rad movčim.

Le hitru vrži burfle tudi ti,
da bama videli, katiəri sukňjo dobi.

N(o) 93

294 **DRUGI JUD**

[str. 59]

1210 Robinus, s tabo nuəčem kobrati.
Eno drugu mav bam gar vstajov
inu bam slov jemav.
Smrdiju burfli, al sta vedba smrdeča,
da me danes taku malu vidi ta sreča.

No 94

295 **ČETRTI JUD**

1215 Glih kaker sliəpej kuri se to zrnu naleti,
ta sreča se tebi, Robinus, danes za suknu godi.
Kokər si ti atu, se je maglu zgoditi,
da smu zgubili,
si mogu s kunšti inu s coprnij storiti.

No 95

296 **PRVI JUD**

1220 Maju kunšt očem jes tudi skazati,
očem te burfle po mizi gar nu dov metati.
Hojsa, moji burfli so mi žiə enu blagu pərdelali,
me nisu taku kokər vas zapelali.
Səm adnajst vrgu, səm sukņjo dobiv,
1225 bam dama ženu inu otrake rəzveseliv.

N(o) 96

297 **ČETRTI JUD**

Imate muət taku hitru za manu hoditi,
da poviəmu v mesti, od katiərga je ta sukņja dobita.

N(o) 97

298 **PRVI JUD**

Dokler ti greš, vsi vkup hodimu,
zbestu je storjenu,

[str. 60]

- 1230 v mestu Jeruzalem se poberimu.
Zapelavca smo žiə na križ trdu pərbili
inu naše šlužbe zadajsti strili.
Jest səm žiə žajn, mene so burfli prav zagreli,
da bi səda le piti bol jesti kej imeli.
- 1235 Ta zapelavc je žiə na križ trdu pərbit,
na bujte se, da bi nam mogu dali ujəti.
An bi mogu le en coprnik biti,
dərgači nam ne mare dali ujəti.

[Poslednjih sedem besed. Jezus umrje na križu]

*Judje odidejo, Kristus stopi na križ in predstavijo pesem.*⁶⁰

N(o) 98

[str. 61]

Po pesmi.

N(o) 99

299 *Kot prvi nastopi Judovski stotnik in tako govori.*

1240 Jest havptman al kapitan,
od višeh oblastnikov s̅am biv unkej poslan,
da s̅am tega zapelavca nehav mačnu zvezati
inu pred naše oblastnike pelati.
Zakaj an je med tem folkam eno veliko zmoto delov
inu skuæz le-tu veliku ludi zapelov.

⁶⁰ Z gledišča poteka dejanja in geneze teksta je ta didaskalija (*Christus gechet auf das Kreutz*) nejasno mesto. Smiselno ga je moč razumeti le kot odrski napotek v tehničnem pomenu: če so kockanje za Jezusova oblačila nemara uprizorili na nekem »prizorišču«, ločenem od samega kraja križanja (zato v verzu 1139: *z nigovem oblačilam sam p̅artekli*), potem se mora zdaj nadaljevati prizor Jezusa na križu – torej igralec znova *stopi na križ*. Vendar takih čisto tehničnih didaskalij drugod v Pasijonu ni, večidel so tesno povezane z dramskim dejanjem. Če to didaskalijo razumemo tako, da meri na potek odrskega dejanja, potem izvira iz neke predloge, v kateri sta prizora s pribijanjem na križ in kockanja za oblačila potekala drugače (da sta ta prizora prevzeta od drugod, je slutiti iz njunega mestoma zamotanega poteka), ali pa je že ob križanju takoj sledila pesem. Tej didaskaliji sledi v rokopisu na listu večji prazen prostor, za pesem kot besedilno enoto je bila predvidena še številka N 98, vendar pa je prva roka tja ni zapisala, in tudi tretja je ni nadomestila pozneje. Najverjetneje zato ne, ker je tu mišljena pesem *Stabat mater*, ki jo je prva roka že sama napisala v rokopis na str. 143–144 med dodatke, tu gl. str. 207.

- 1245 An se je tudi za Sinu Božjiga unkej dajav,
tudi celu govoru inu je djav:
jest očem te templ božji rezdreti vsega
inu v trejeh dniəh gar postavit noviga.
Ah fuj, Kriste, kiər si ti sam govoru
1250 inu sam sebe h anem ležniku stuəru.
Fuj tebi bodi, poprej si ti atu tem drugem na strani stati,
zdej pak sam sebi na mareš pomagati.

In odide. Nastopi Angel.

N(o) 100

- 300 Člavek, sprebudi se, ah griəšnu srce,
inu gar adpri taje očiəse.
1255 Poglej na Jezusa, Gospuəda tojga,
na Odrešenika ciəliga Sveta.
Zapustu je an te nebiəse,
prišu je traštət te človeške duše.
O člavek, spumni na ta grazavitu martru tojga inu mojga
Jezusa,
1260 kiər taku volnu trpi zate griəšnika.
Ah člavek, al še baš ti naprej grešiv,
gvišnu boš ti to gnado božjo zgubiv.
Dokler se je Jezus Kristus na te svit podav,

[str. 62]

- zate taku grozovitne martre prestav,
1265 da bi se mev griəšnik od tega griəšniga pata podati,
z Marijo [s] tojem srcam močnu žalvati.
Poglej, ah Griəšnik, s tojmi očmi,
koku Jezus rəzpetu tebe objeti želi.
Prosi za gnado, da pokuəro storiš,
1270 inu enkrat to večnu življenje zadobiš.

In odide.

No 101

- 301 *Nato nastopi Drugi Jud in tako govori.*

Ah fuj, ah fuj,
sram tebi bodi, kiær si djav
inu si se za eniga Sinu Božjiga unkej dajav.
Ah fuj, ah fuj,
1275 zderi unkej taje rake inu nage,
na katereh ti visiš,
da bama na te vervali pale.

No 102

302 **TRETJI JUD**

Ah fuj, ah fuj, ja sramuj se ti,
kiær si se podstopu veliku reči.
1280 Le-ta božji templ, katiæri se je gari spuvov veliku liæt,
le-tega očeš celu ræzdjati
inu v trejeh dniæh zupet eniga drujga gar postaviti.
Maj, kej je taja kunšt inu božja muæč,
dej nam vedet, aku je tebi mogoč,
1285 da ti naprej ta čas
na baš venč špata trpev od nas.

No 103

303 **ČETRTI JUD**

[str. 63]

Ah fuj, koku liæp si ti,
kokær smo zašlišali mi.
Da si ti Sin Božji, si sam govoru,
1290 zdej si ti sam sebe k ložniku stuæru.
Te gobove si ti ozdrau,
te mrtve si ti k živlenju obudu.
Žiher rečem, ti si mogu te pravi coprnik biti,
dærgači bi na mogu take čudeže storiti.

No 104

304 **PRVI JUD**

1295 Al si Sin Božji, taku stapi s križa dali,
da bamu mi ⟨na te⟩ vervali pali.

Tedej očmu mi verjeti, da je taja vera ta prava
inu se očemu tojo službo podati.
Glej koku se ti slinov držiš,
1300 al si Sin Božji, čmu ti taku trpiš?

No 105

305 **DRUGI JUD**

Ah fuj, kiār si djav, da si judovski kral.
Riāši sam sebe is križa dali,
da te bama vervali pali
inu te bamo spoznali s le-tiām,
1305 da si ti en pravi Božji Sin.

No 106

306 **TRETJI JUD**

Ah fuj, ah fuj tebi Kriste,
kar si ti poprej sam govoru
inu sam sebe h ležniku stuāru.
Maj, kej so taj jagri ostali,
1310 kiār so se od tebe v pungarti u biāh podali,
so tekli kokār od eniga zanikarniga [...]

[str. 64]

Fuj, fuj, tebe malupridnega,
taku pojmu žiā enkrat od tega coprnika,
sej nad niām nič ni videt dobriga.

No 107

307 **KRISTUS NA KRIŽU. PRVA BESEDA**

1315 Ače, zanesi inu odpusti jim,
griāhe mojem sovražnikam vsiām,
kateri mene martrajo inu preklinjajo,
zakaj oni na vieju, kaj divaju.

Pfui, Pfui te be Malu pri dnega, ta ku poi mu
 shie enkrat od tega zapernika, sei nadniom nizh
 ni videt dobriga No 107, Xi shi sam 1. 2. word

Azhe sanesi jnu odsustijem, Griehe mojem
 Louca shru kam, Ja hai ons na vier hai 1. 2. word
No 108, Moniu um hr du x:

Ah jesuti Troshit jnu vesele maje, poglei namene
 shallostnu matter taju, kam se ozhem jest sdei
 oberniti, kierti ozh sdei mene Ricanu sapustiti

No 109, Xi shi sam 1. 2. word

Shena Poglei Johannes je toi syn, kati erga jes
 tebi perporozhim 1. 2. word Johannes te ta je ta je lubesni va
 Matti, badi nega lubesni va Matti, letemu jmashti na
 strani stali. 1. 2. word Glei hei vi shi Johannes lubi foger moi lotu jmashti vedet
 od mene sdei noi, poglei tu hei je ta ja Matti, tei jmashti
 na strani stali, feto jes tebi perporozhim badi niie lubesni vi
 syn 1. 2. word No 110 Xi shi d 1. 2. word

Eli. Eli, lama Sabalkani, ah kakuter pi maja dusha
 jnu zellu enu naisvrekenu vel ku sheju, De bi enkrat sa klen au, pre-
 gicaku sada sti stuetu jnu jvel shanie zelema ductu seduebu

Da Rounu allu ju du jng jins

No 111

No 108

308 **MARIJA POD KRIŽEM**

Ah Jesu, ti trošt inu vesele maje,
1320 poglej na mene, žalostnu mater taju.
Kam se očem jest zdej obrniti,
kiar ti oč zdej mene riavnnu zapustiti.

No 109

309 **KRISTUS NA KRIŽU. DRUGA BESEDA**

Žena poglej, Johanes je toj sin,
katiarğa jes tebi pərporočim.
1325 Badi njega lubezniva mati,
le-temu imaš ti na strani stati.

310 **<KRISTUS.> TRETJA BESEDA⁶¹**

Glihej viži, Johanes, lubi Joger moj,
le-tu imaš vedet od mene zdej koj,
poglej, tukej je taja mati,
1330 le-tej imaš ti na strani stati,
le-to jes tebi pərporočim,
bodi ti nje lubeznivi sin.

N(o) 110

311 **KRISTUS. ČETRTA BESEDA**

Eli, Eli, lama sabatani!
Ah, kaku trpi moja duša inu telu
1335 enu naizrečenu veliku žeju,⁶²
de bi enkrat za Adamav pregriahu zadojsti stuæru
inu izveličanje celemu svetu zaduæbu.

312 *Tedaj nastopijo vsi Judje.*

⁶¹ Replika pripisana med vrsticami.

⁶² Verza 1334 in 1335 sta bila na to mesto v rokopisu pripisana z drobnejšo pisavo iz replike 313 (v rkp: No 112), ki je bila prvotna, vendar je prečrtana; vse te posege je napravila glavna roka.

No 111

[str. 65]

Taku stujte, da Elias pride,
na katiǝriga an zdajci kliče inu opije,
1340 da njemo bo pomagov iz križa dali,
da bama na njega vervali pali.

No 112

313 **KRISTUS**

Ah, kaku trpi maja duša inu telu,
enu naizrečeno veliku žaju.⁶³

No 113

314 **TRETJI JUD**

Taku stujte, da jest njemu piti dam,
1345 da skuǝz le-tu njemu še ⟨k⟩ večem težaum pomagam.

No 114

315 **ČETRTI JUD**

Ah maj, kaj ti očeš njemo veliku pomagati,
katiǝrga bade sam Elias prišu traštati,
da an zdajci omerje,
kiǝr ima na njega veliku zaupanje.

No 115

316 *Tretji Jud mu da piti.*

1350 Zdej pij inu žri v toje grlu
s tem žovcam zmiǝšanu vinu,
kader ti taku žaju trpiš,
da ad žaje taju dušu zgubiš.

⁶³ Ta replika je v rokopisu prečrtana, ker jo je glavna roka vključila v repliko 311 (No 110). Ker jo je že glavna roka opustila, bi jo načeloma lahko opustili tudi v kritičnem prepisu. Vendar je vključena v glavni tekst, ker bi se brez nje podrlo smiselno sosledje z naslednjo repliko.

Judje odidejo.

[str. 66]

N(o) 116

317 **KRISTUS**

Zdej sām jest vse dopovnu.

No 117

318 **KRISTUS**

Ače, v taje svete rake

1355 pərporočim jest maje jagre

inu tebi čriaz dam vse maje griəšnike.

Vzemi jəh gar za taje otročiče.

No 118

319 **KRISTUS**

Ače, v [toje] svete rake

pərporočim jest moja dušo,

1360 katiəro jes pošlem v mojem mrtvaškem puətu.

[Longin s sulico prebode Jezusovo stran]

No 119

320 **MARIJA**

O jest boga, prežalostna žena!

Kam pridem, kam se diam,

kiar sam zapušena.

O Jesu, ti moj sin lubi!

1365 Nikar se med nama lubiæzen ne zgubi!

Oh, kaku veliku žalost ti meni narediš,

kiar jest vidim, kaj ti ræzpet na križi trpiš.

Na križ bi rada jest h tebi šla,

de bi s tabo vred mærla maja duša.

1370 Avbe, [na] niæm žie več živiga ni,

sedej je žiæ mærtov, o Bogu se usmili!

Od britkuæsti se mu je glava nagnula,

kier tolku žlakov je prebila.

O Jesu! saj še na taju mater na pozabi,

1375 h sebi na križ me gori povabi.

Od križa se jest nuæcem geniti,

[str. 67]

temveč te očem poprej⁶⁴ na kriæli nositi.

O, de bi se gduæ otu usmiliti çriæz sinu mojga

inu iz križa vzeti Gospuæda sojga.

⁶⁴ Na tem mestu se v rokopisu začenja stran 67 in z njo šesta lega pol; ta list tvori isto polo z listom 89/90, ki lego končuje. Drugače kot peta lega, ki je povsem regularna in se je končala s stranjo 66, ima šesti snop pol več nenavadnih posebnosti (prim. skico str. 470), ki kažejo na predelavo besedila. Šesto lego so iz že zvezanega rokopisa vzeli, jo preuredili in ponovno uvezali. To je glavni pisec Kapelskega pasijona napravil šele potem, ko se je med pisanjem odločil, da bo v rokopis vključil misterijski prizor o Mariji in spokorjenem Grešniku, ki ga obsegajo replike 344–353. Dejanje snemanja Jezusa s križa, ki obdaja vstavljeni prizor, je po značaju drugačno, dramaturška šiva na začetku in koncu sta očitna. Prim. komentar na str. 493–494.

167
popreči na krieli nositi, Odebi se g'dne otu vsmi li
Zhrives Sijnū moigā, jnu js kirjška useti Gospue
Da soiga. Hoizō, Jofanuro

Bodi potrahtana Maria li Mati Devija sa kai
je ta ku skalostna taja duški za, Zhmuti tohu možhu
skalujesh, kiet je tuoj Sjn Kirjšan nu gospud nasti, ali
je vollo bōstria, bōstria bode. štie eniga Zhloueka
dau, Sa ga bo is kirjška Dobi spravu

Hoizō Maria

Aube Jofanes, knam sen kei negdi niasnan gre, so quish
nu Judi, ja skalost jnu aube, to soti katieri so Jesusa
na kirjšk Respeli, jnu ta ka kučaba shniem sa zheli
ani se she niega Martrat nisona pitali, bojo supet. e. Nest
lemonoue Martre na kna doli. Da Roum alla S Juidan
Jofanuro. d. 22. 1. 1. 1.

Hoizō

No 120

321 **JANEZ**

1380 Bodi potraštana, Marija, ti Mati devica,
zakaj je taku žalostna taja dušica.
Čmu⁶⁵ ti toku močnu žaluješ,
kiar je tvoj sin križan inu Gospud naš,
ali je [vola] božja,
1385 bode žiə eniga človeka dav,
da ga bo s križa doli spravu.

No 121

322 **MARIJA**

Avbe Johanes, h nam senkej negdi naznan gre,
so gvišnu Judi, ja žalost inu avbe.
To so ti, katiəri so Jezusa na križ rəzpeli
1390 inu taka hudaba žniəm začeli.
Ani se še njega martrat niso napitali,
bojo zupet mrtlemo nove martre nakvadali.

Tedaj nastopijo vsi trije Judje. Drugi Jud govori.

No 122

[str. 68]

323 Mi ga bamu iz križa dol jemali
inu njegove trde kosti rəztrupali.
1395 Jest se zadojsti na marem mašvati nad niəm,
kaku bi ga martrov, jes tudi na viəm.

⁶⁵ Od tod do konca Janezove replike je besedilo dodala tretja roka sredi 19. stoletja. Duh teh vrstic je razsvetljensko praktičen in površinski, ni adekvaten globoki bolečini, ki jo izraža baročna duhovnost Marijinih besed. Od te do naslednje replike sledi v rokopisu večji nepopisan prazen prostor. Ta četrtna strani je bila predvidena za daljšo prvotno repliko apostola Janeza, ki žal ni bila prepisana v naš rokopis. Namesto nje je tretja roka verjetno sama sestavila verz 1382 in 1383, preostali trije pa so prepis in predelava verzov 1489 in 1490 iz Janezove replike 334.

N(o) 123

324 **TRETJI JUD**

Zdej je cajt enkrat storiti,
ga očemo od križa doli vzeti
no ga vreči v en tak kraj,
1400 kekər se njemo sliši sedaj.
Z le-tiām bamu očitnu na znanje dali,
da smo ga po zašluženji križali.

N(o) 124

325 **ČETRTI JUD**

Pojdi ti, pərjatel moj,
inu nikar taku nemarn tukej na stuj,
1405 pərnesi sam štrik, kliəše inu lejtro,
da se te zapelavc dale vzeme hitru.

No 125

326 **TEDAJ NASTOPI LONGINUS**

Stujte inu henejte proč, vi ludi,
kaj jest vam poviām, pošlušajte tudi vi.
Jest, žovniər Longinus imenvan,
1410 od Pontiusa Pilateža səm semkej poslan,
da imadem merkat inu gledat v resnici,
aku je Kristus še živ na križi.
Jest očem odpreti nigovo stran z maja sulco,
katiəro səm jest pərnesu sam.

No 126

327 **ČETRTI JUD GOVORI LONGINUSU**

1415 Taku stori, kar je tebi zaročenu,
[str. 69]
inu od našiga gospuəda pərvolenu.
Mi tebi tega na bomo branili,
kiər smo žiə našu delu storili.

No 127

328 **LONGINUS**

Glejte, kakər bi biv mrtu, se an na križi drži.

1420 Celu milu mu nigova glava na rami leži.

Henejte proč, vi moji brati,

je živ ali märtu, je potriäba gledati.

Jest očem odpreti nigovo diäsnu stran,

bodem vidu, al je kej s krvjoj obdan.

No 128

329 *Judje odidejo. Longinus se približa Kristusu in odpre njegovo stran.*

1425 Kej čuješ, Judovski kral, Gospud naš,
al še kej živiga v sebi imaš?

No 129

330 **NASTOPI ANGEL IN GOVORI LONGINUSU**

Longinus, Longinus,

kaj si ti stuəru inu kaj si se ti podstopu,

de si Kristusa, Božjiga Sinu,

1430 taku močnu biv ranu,

katiəri pər tebi družiga ne iše,

kokər izveličanje taje duše.

Zgrivej se, da pokuəro storiš

inu tu večnu živlene zadobiš.

1435 Odpri gar tvoje očiae

inu pogledej na te visuəke nabise.

Boga zahvali za to veliku gnadu,

katiəru je Kristus stuəru s tabo,

da vidiš sedež vse lepu, tənku nu čistu.⁶⁶

1440 Povej tudi drujem, da bojo vervali

inu Kristusa, Sinu Božjiga, spoznali.

⁶⁶ Longinus je bil po pasijonskem izročilu slaboviden ali slep na eno oko. Ko mu je na oči padla kaplja Jezusove krvi, je ozdravel in hkrati spoznal Jezusa kot Božjega sina (verza 1452, 1453); prim. komentar, str. 496.

[str. 70]

No 130

331 **LONGINUS**

Čujte inu pošlušajte vi vsi vkupej,
kar je vas, večí inu manši, le-tukej.

Jest sãm pãrmuæran vam povedati

1445 inu vsim vkup v resnici na znanje dati:
da je Jezus Kristus pravi ãlavek inu Buæh,
katiæri je meni pomagov iz teh nadluæh,
sãm jes pãrpravlen z mojo krvjo podpisat
inu (za) Kristusa mojo kri prelit,

1450 kiær sãm jest odpæru Kristusov stran,
z mojo sulco, katero jest v rakeh imam.

Tekva je nigova sveta kri,
na maje bavne inu temne oçi.

Ta tæma teh oçi je prešla, je temu taku,

1455 da jest vidim zdej prav lopu.

Ah kaj za eno veliko gnado sãm jest zaduæbu
za maju hudobo inu pregriæho.

Zdej jes oçem doli poklekniti,
za gnado ino milost prositi

1460 Jezusa Kristusa, Sinu Božjiga,
na temu svetemo križu ræzpetega.

Tedaj poklekne.

O Jesu Kriste, ciæliga sveta Odrešenik,
bodi pred Oçetom nebeškem moj besednik.

Poglej na mojo veliko žalost,

1465 skaži meni tajo božjo milost,

kna naj tajo sveto kri ãastito
nad mano zgubleno biti.

Vzemi me gori za tojga služavnika,
zdej inu po smrti na vekoma.

[str. 71]

N(o) 131

332 **MARIJA MAGDALENA**

1470 Ah Jesu Kriste, ti moj dobru^tlivi Buh!

Kaj mareš trpeti inu prestati nadlu^ah.

Nad tabo so se ti Judi zagreli,

ki^ar tebe pre^cudnu so imeli.

Na sviti ve^ci martre ni,

1475 kok^ar je martra taja, Bogu se [usmili].

O Jesu, ti žlahtni studenc te milosti!

Od tebe je tek^lu> krvi inu vade zadajsti.

Kdu je, kati^ari bi nutu s tab^o> žalvati

inu toje trpli^ane premišluvati,

1480 gnado, odpušanje mojih gri^ahov zadobiti,

da bi jest magla enkrat

k Jezusu inu k Mariji v nebi^ase priti.

[Jezusa snamejo s križa in ga položijo Mariji v naročje]

N(o) 132

333 **MARIJA**

Ah, Jest boga srotica marem še več žalvati,
kiær na križu mojga sinka marem nehati.

1485 O de bi žiæ skaru Buæh eniga çlaveka dav,
de bi iz križa mojga sinka podjav.

No 133

334 **JANEZ**

Badi potraštana, lubezniva maja Mati,
sej jest očem tebi vselej na strani statil

1490 Al je vola Bažja, bade žiæ eniga çlaveka dav,
da ga ba iz križa dali na taje kriælu podjav.

N(o) 134

335 **MARIJA**

[Nikodem in Jožef iz Arimateje] ropotata.⁶⁷

[str. 72]

O Johanes, glej gduæ semkej hodi
inu še več ludi sabo vodi?

⁶⁷ *Nikodem in Jožef iz Arimateje* je uredniška korekcija napake v rokopisu, kjer stoji na tem mestu dobesedno: Joseph und Arimatia. Didaskalija je v rokopisu oštevilčena kot N 134. Na naslednji strani je pomotoma tudi Janezova replika *Ne žaluj, luba maja mati* prav tako označena kot enota No 134.

No {134}

336 **JANEZ**

Na žaluj, luba maja mati Marija!
To su kæršeniki inu ni judovska loternija.

1495 Oni se prav žalostnu dæržiju,
se gvišnu teh Judov boiju.
Medba očma stopiti na guæna stran,
badema videva, kiær bo toj sin iz križa dali jeman.

No 135

337 **JOŽEF IZ ARIMATEJE**

Badi potraštana Marija, ti Bažja Mati!

1500 Glih zdej ti očma tojga Sinu iz križa dali dati.
Zakaj jest inu Nikodem sma pær Pelateži biva
inu sma tu pærvolenje od njega sprosiva,
de marma koj te žreble unkej zdreti
inu Kristusa iz križa dali sneti,
1505 tudi v eno čisto platno zaviti
inu v en nov grab položiti.
Na ta vižo ga želiæma pokopati
inu njemo to sliædno službo skazati.

No 136

338 **MARIJA**

Vidite, vi moji božji možjaki,
1510 kaku čudni so mojga sinka žlaki.
Od krvi je njega telu taku navštavtnu,
vso krvav, grdu inu obavtnu.
O luba maja pærjatala dba,
Nikodem inu [Jožef] od Arimatija.

1515 Jes vajov prosæm celu lepu,

[str. 73]

vzemita iz križa Jezusa, mojga sinu,
da ga v maju kriælu prejemem,
poprej da jest od žalosti umrjem.

No 137

339 **NIKODEM**⁶⁸

Jest sēm otu, ah Marija, tebi h traštu priti
1520 inu te maju skrivnu življenje oznaniti.
V mojem srcu sēm na tihem žalost nasu
inu, da bi me Buəh riəšu, sēm vselej prasu.
Judovski vero sēm žiə davnu zapustu
inu da bi me Buh rəzviətu, sēm vselej prosu.
1525 Kar je davsihmali v majem srcu tečalu,
mare na dan prit glih sedež kmalu.
Teh Judov sēm se na tihem silnu bav,
koj na tojga sinka sēm na tihem vervav.
Za njega bi jest atu rajši moj živa(t) sam dati,
1530 kokər pak Kristusov vero zatajti.

No 138

340 **JOŽEF IZ ARIMATEJE**

Taja lubiəzen, Nikodem, skaži sedež,
iz križa božjo telu snet mi pomagej.
Midba se ga očma zbestu anvzet
inu s pravem flisam iz križa doli vzeti.
1535 Lejtra pərstavima pak ad saje strane,
nabu<j> se, mi na bama premagani.
Jezusa iz križa očemo dati,
kiər njega težku čaka njegova Mat<i>.

N(o) 139

341 **NIKODEM**

[str. 74]

Jožef lubi moj, le-tu ti marem povedati koj,
1540 da nas mare venč vkupej biti.
Sama se na smiəma podstapiti,
le-tu Kristusov telu,
kiər je pərbitu trdu,

⁶⁸ Desno od imena govorca *Nikodem* stoji v rokopisu droben pripis neznanne roke, verjetno *am* 29, morda sklic na tekst kakšne predloge.

od križa dali rišiti
1545 inu na ta zemlo doli postaviti,
de se nama kej na pərgodi
inu skuəz tu Bogu ena nečast na stori.

No 140

342 **JOŽEF IZ ARIMATEJE**

Janezu.

Johanes, ti moj pərjatel lubi,
jest tebe zdajci prosəm tudi,
1550 pərstapi inu pomaj nama tudi taku,
da se Kristus dali vzame lepu.

No 141

343 **JANEZ**

Rad inu voln jest očem vama pomagati,
se imam koj h temu pərpravlati,
da Marija zadobi nje lubiga sinu
1555 v nje svete kriəlu.

*Potem ga snamejo s križa in odidejo. Nato zaprejo zaveso.⁶⁹
Marija ga položi v svoje naročje in govori.*

No 142

*Preden Marija recitira, se poje pesem.⁷⁰ Nato zaveso odprejo
in Marija govori tako.*

⁶⁹ S spuščanjem zavese, ko se prizorišče spremeni in je na njem Mati Božja sama z mrtvim Jezusom v naročju, se znotraj prizora snemanja Jezusa s križa začne drug, kontemplativno-misterijski prizor, ki obsega replike 344 do 353. Ko Marija, Janez in Marija Magdalena ob mučilnih orodjih na odru (*arma Christi*) in mrtvem Jezusu poetično premišljujejo in žalujejo ob njegovem trpljenju, se tedaj, ko Marija najbolj potrebuje uteho, pojavi tudi Grešnik (350). Prizor preraste v vloženo misterijsko igro o spokorjenem grešniku, ki mu Marija z mrtvim Sinom v naročju razlaga Jezusovo milost in zasluženje njegove daritve. Prim. str. 493.

⁷⁰ Omenjena pesem ni prepisana v naš rokopis in je ne poznamo. Pesem *Stabat mater – Žalostna je mati stala*, pripisana v rkp. na straneh 143–144, je bila skoraj gotovo peta v prizoru križanja, gl. didaskalijo na začetku prizora Poslednjih sedem besed, tu str. 115.

[Marija in spokorjeni Grešnik]

[str. 75]

⟨**MARIJA**⟩

- 344 O Jesu, ti trašt inu vesele maje,
si šov v martru od mene, matere tvoje.
Ah, kaku žalostna səm jest postala,
kadar səm te hrup teh Judov zašlišala.
- 1560 Ti so Jezusa s ketinami inu štriki zvezali,
ta inu sam porivali inu cukali.
Mojga sinka cartanu telu
je vsu zgajžlanu inu stepenu.
Šiäst tavžent, šiäst stuə,
- 1565 šiäst inu šiästdeset žlakav so mu dali bæli,⁷¹
de ni bilo zdraviga, da bi bili za enej iglaj piknili!
Z eno trnavo krono so ga kronali,
taku da vso nigov glav inu čelu so prebadli.
Kadar so žiə mojga sinka kri prelili
- 1570 so vsi za enej štimo križej, križej ga vpili.
Žalostna bom jest mati do smrti ostala,
po Jezusu, mojmu Sinu, vselej jokala.

No 143

- 345 **JANEZ**
Vrvi, verige, Kristusova krona, križ in drugo ležijo na odru.

- Ah Ače nebeški, na mater poglej
inu meni tojo gnado dej,
1575 de badem magu z Marijo žalvati

⁷¹ Opisovanje podrobnosti Jezusovega trpljenja vse do navajanja števila udarcev, padcev ipd., ima v baročnih besedilih le en namen: da bi bralec mogel čim bolj konkretno in osebno podoživljati Jezusovo trpljenje in tako prek podrobno predstavljene zunanosti pasijona doživeti notranje, misterijsko jedro Kristusove žrtve. Zato se besedila s pasijonsko vsebino v historičnih virih največkrat imenujejo *premišljevanje skrivnosti Gospodovega trpljenja*. Razni srednjeveški in baročni avtorji navajajo te podrobnosti in z njimi tudi števila glede na razna eksegetična, mistična, tudi nekakonična izročila; tu navedeno število udarcev vključuje število zveri iz Apokalipse: 666 (Raz 13,18).

inu nej vselej na strani stati.
Ah Ače nebeški ti,
tukej leži Jezusava kri,
tam te težki križ inu veliku štrikov,

[str. 76]

1580 tudi je bilu šlišat veliku hudobneh jezikov.
Kadar so bli Judi Jezusa h temu križu pærgnali,
so z velikem norčvanjam kazali:
Kriste, ali si slab, le-to palco poglej⁷²
inu si ju na sajo ramu podej,
1585 kadar pojdeš na gara Kalvariju,
da se boš mogu operat na njo.
Stepen, slab inu zmartran ves,
vænder je mogu nesti te težki križ
toj sin Jezus!
1590 Inu so Jezusa Kristusa, Božjiga Sinu
tudi martrali inu križali.
Strašnu inu veliku je an prestav,
de bi le Ače nebeški timu člaveku tu odpušanje dav.

N(o) 144

346 **MARIJA**

O trnje, šibe, štrike inu ketine,
1595 kiær nemate pruti Jezusu obenu usmilenje.
To martro mojga Jezusa tudi očuti maja duša!
O mojga srca velika težava inu briætkuæst,
kaku težku je njesu križ Jezus, moja sladkuæst!
Jest sæm želela njega objeti,
1600 pak obeden ni atu z manu osmilenje imeti.
Da je padu s križam Jezus moj,
je stuæru, o člavek, griæh toj.
Bi bila rada njemo gar vstati pomagala

[str. 77]

inu te križ na maju ramu nabasala,

⁷² Ti štirje verzi, 1583–1586, z manjšimi pisnimi in narečnimi spremembami ponovijo verze enega od mučiteljev iz replike 248.

1605 pak ti Judi so njega močnu zavahtali
inu meni se proč pobrati so ukazali.
Skuæz tu sæm jest taku žalost trpela,
de sæm doli padla inu omedlela.

No 145

347 **MARIJA MAGDALENA**

Vidim, o Mati, veliku krvaveh stopin,
1610 katiære je stuæru [tvoj] lubeznivi Sin.
Tukej ta trnava krana leži,
tam ana pest Jezusuvejh lasi.
Vidim tudi velike žreble tri
nu tojga sinu cartanu kri.

1615 O Mati, jes poznam martro sinu tojga,
katiæro je stuæru zovol griæha mojga.
Zakaj maja pregriæha je taku velika bila,
da je tajga sinu gar na križ pærbila,
njega rake inu naje s temi žrebli,
1620 na strani pak je odprtú z enej sulci.
Obstojim tedej, da sæm ena velika griæšanca,
zdej pak me griva iz ciæliga srca.

No 146

348 **MARIJA PROTI MAGDALENI**

O Magdalena, mojga sinu prov poglej
inu z manu vred žalvej vselej.

1625 O veselje vsih angelcov,
kaku navštavtnu je obličje Jezusov.

[str. 78]

Ah kaj za enu žalost sæm jest imela,
kadar sæm nigov truplu na kriælu vzela.
Kolku krat sæm jest v njega pogledala,

1630 telku krat sæm se ræzjokala.
To tærne sæm ž njega glave potegnila,
pær brumneh fraveh lopu hranuva.
Sæm njega kri doli obrisala,
da bi jes njega obras bolejš videla.

1635 Pak njega obličje je taku obtavčenu,
de sām postala na novič žalostna silnu.
Obličje njega je taku ranjenu,
da je maju srce celu rivnu.
Vānder še jes tebe, moj sin, kušniti želim,
1640 poprej da jest zupet omedliām.

No 147

349 **MAGDALENA**

Ah Ače nebeški, na mater poglej,
kaku je silnu rivna inu žalostna,
kiār ana obeniga trašta nima.
Ah večni, mogočni, usmileni Buh inu Ače,
1645 pridi inu Mariju v žalosti potraštej.

No 148

350 **GREŠNIK**

Ah Marija, ti božja Mati,
bi atla ti meni na strani stati
inu maje prašnje ušlišati.
Taja gnada meni podeli sedej,

[str. 79]

1650 da bam s tabo žalvov vselej.
Jest, jest viām inu spoznam,
da moj griāh je Jezusa križov sam.
Grivajo mene moji griāhi iz ciāliga srca,
žaluje tudi maja duša.
1655 Oh Marija! nikaar na zavrži mene,
da glih vidiš griāhe dopārnešene.
Ah! Ah! griāh preveliki moj,
odpusti mi ga Jezus, sin toj!
Ah Marija, na pušlednu uru maju
1660 pridi meni h traštu z gnadu taju.
Ena Mati te milosti skaži se
inu pomaj meni gar v nebiāse.

Kaj saenu shalost sim jest jone la, ka dar sim ni-
 - gon truplu na krielu u sela, kolku krat sim
 jest uniega pogledala, telku krat sim se Resjo-
 - kiala, to terne sim shniega glauc potegnilla per
 brumneh fraueh lopu hranua, sim niega kry doli
 obrisala, da bi jes niega obras bolel uide la, pa ki
 niega oblizhie je taku obtad zhenu, de sim posta-
 - la na noui zh shalostna silnu, oblizhie niega je
 taku kanienu, da je maju serze zelu kiunu, ven-
 - der she jeste be moi Sijn, ku shniti shelim, poprei
 da jest supet omedliem

Do 147. Magdolnu

Shek Azhe e vebe shki na Mater poglei, kak je
 silnu kiuna jnu shalostna, kiera na obeniga trash
 .ta nima, ah verzhni moyozhni usmileni buh jnu
 Azhe, pri di jnu Mariu u shalosti potrashtei

Do 148. Dno Dnu Dnu

Shek Maria ti bo shia Mati, bi atlata meni na strani
 Mati, jnu maje pra shnie u shli shati, taja gnada
 meni podeli uslei sedei, da bam stabo shaluou.

No 149

351 **MARIJA, PROTI GREŠNIKU**

O griəšnik, čel ti le prov od ⟨srca⟩ želiəš,
odpušanje tojih griəhov lehkū zadobiš.

1665 Le prov se zgrivej inu čistu se spovej,
taku boš od tojih griəhov fraj.

O veselja v nebiəseh velikiga,
na pukuəru eniga griəšnika.

Prišu bo h tebi Jezus na pošledni dan,
1670 da te ne bo zapelov te poklenski satan!

Gnado boš dobiv od sinu mojega,
da ga boš uživlov do vekoma.

Za tega voli padi doli na kolene,
prosi Jezusa, mojga sinu usmileniga,

1675 de na boš trpev ognja večniga.

No 150

352 ⟨**GREŠNIK**⟩⁷³

Ah Jezus, skuəz veliku martru taju,

[str. 80]

usmili se čriəz dušu maju.

Daj, da taju trplienje nad mano na bo zgubleno,
ampak ⟨k⟩ večnemo izveličanjo.

1680 Da glih maja duša za griəšniga življenja volu,
bi imela biti žiə davnu pogublena,

vənder jest očem iz žalosti sovze prelitu
inu tebe, moj Jezus, pohlevnu prositi,
kiər nuəčeš tega griəšnika fərdamanje,

1685 ampak to večnu izveličanje:
podeli meni pred smrti moje
na to dovgu rajžu gnado tvojo.

Ti si trpev za me veliku,
odpusti tudi meni griəšniku.

1690 Maja grivinga je sama le-ta,
da səm tebe režalu, mojga Boga.

⁷³ Ime dramske osebe *Sünder* je v izvornik pripisala verjetno druga roka.

Ka ku su tepli jnu Gai shali, to ch'adou shnu Jagnie
 Martrali jnu Kri shali, u seu letu je terpeu jnu tu
 Smerl storin, de bi leti jsuelizhanie Tobiu

Act 152. Jozsef hou Arimithia

Maria chuezh se shie ozhe per bli shuali, ozhmo
 mi tudi toiga Syn ha koi potropatti

Act 3. Maria

U Boshiem jmeni, ali se uam prou sdi, ka vui storite
 se use po boshei uolli snidi! O Jesu ti lubesniui
 Syn moi, al bosh sapustue kaller laju koi, potmajem
 serzani sim te jest novela, sedei te pak zellu bam sa-
 =pastilla, slabo jest shelim bit potropanna, ka bam
 pozhela bres tebe sama! O kam jest pridem! shalost-
 =na shena! kier sim ed moiga Synu zellu sapusthana

Maria mishtimou hou ch'adou
 Jozsefui Sir Joudi Juidru uaf
 au Galsi uol Jozsef uol

Act 54

Zdej pak želiəm tebi zbestu služiti
inu enkrat h tebi v nebiāse priti.

N(o) 151

353 **MARIJA**

O Griāšnik, bodi potraštan,
1695 toj dovh je tebi vān zbrisan.
Dokler te griva s praviga srca tojga,
de si režalu Jezusa, sinu mojga,
katiəri je zate martran inu križan otu biti,
da bi le ti, o griāšnik, mogu v nebiāse priti.
1700 Še enu jest vim inu znam,
tebi, o griāšnik, povedat imam.

[str. 81]

Premisli večkrat, kaku su topli inu gajžlali,
to nadovžnu jagnje martrali inu križali.
Vse le-tu je trpev inu tu smrt storiv,
1705 de bi le ti izveličanje dobiv.⁷⁴

No 152

354 **JOŽEF IZ ARIMATEJE**

Marija, nuəč se žiə oče pərbližvati,
očmo mi tudi tojga sinka koj pokopati.⁷⁵

N(o) 153

355 **MARIJA**

V božjem imeni, ali se vam prov zdi,
kar vi storite, se vse po Božej voli snidi!
1710 O Jesu, ti lubeznivi sin moj,
al boš zapustu mater taju koj.
Pod mojem srcam sām te jest nosila,
sedej te pak celu bam zapustila.

⁷⁴ Misterijska igra o Grešniku se tu konča; nadaljuje se prizor, ko bi Jezusa morali položiti v grob, vendar je tekst prekinjen.

⁷⁵ V rokopisu sta izpisani žal le navedeni dve vrstici te replike. Na listu nato sledi nepopisan prostor v velikosti štirih ali petih pisnih vrstic, kjer tekst ni bil nikdar rekonstruiran.

S tabo jest želim bit pokopana,
1715 kaj bom počela brez tebe sama!
O kam jest pridem, žalostna žena,
kiær sãm od mojga Sinu celu zapušena!

Marija poda Kristusa iz naročja Jožefu v roke. Judje ropotajo. Jožef govori.

[str. 82]⁷⁶

⟨JOŽEF IZ ARIMATEJE⟩

356 Marija, Marija! Nikar se na prestraši,
zupet tam okuæli hodiju sovražniki naši.⁷⁷

⁷⁶ V rokopisu je na vrhu strani ob paginaciji pripis neznane roke s svinčnikom, že v gajici: *Jožef Postuslemšek*.

⁷⁷ S tem dvostišjem Jožefa iz Arimateje se odsekano konča, točneje, pretrga osrednji del Kapelskega pasijona. Verza sta izpisana na vrhu folija 82, preostali pisni prostor na tej strani v rokopisu je prazen; večji del besedila s prizorom, ko Jezusa položijo v grob, manjka, lista s stranmi 83–86 sta iz rokopisa odrezana. Zadnje Jožefove besede morda pomenijo, da je v kateri od predlog Pasijona na tem mestu nastopila skupina vojakov, ki naj bi stražila grob; od tod nemara verz *zupet tam okuæli hodiju sovražniki naši*. Vsekakor bi moral tu slediti prizor, ko mrtvega Jezusa položijo v grob, torej vsebina XIV. postaje križevega pota, ki je v času nastanka rokopisa Kapelskega pasijona že imel današnjo, poenoteno število in vsebino postaj. Da je prizor polaganja Jezusa v grob – ali vsaj prizor Božjega groba – v eni od predlog Kapelskega pasijona zanesljivo obstajal, dokazujeta v prologu Tretjega dela, tj. igre na Velikonočni ponedeljek, verza 1767 in 1768, kjer stoji: *Tudi Kristus Jezus je atu to smrt prestati, / katiærga ti vidiš tam v gruæbu ležati*. Skoraj nemogoče je, da bi bil tu mišljen Božji grob v cerkvi, saj je Pasijon potekal na prostem. Gledalec je torej stal pred Božjim grobom v okviru Pasijona, ta pa zelo verjetno ni bil nemi prizor brez besedila, ampak je polaganje v grob moralo imeti svoj tekst kakor pri vseh drugih prizorih v Kapelskem pasijonu (v nasprotju s Škofjeloškim, ki neme prizore ima). Ali je v tisti žal izgubljeni predlogi, iz katere so manjkajoče dele rokopisa Kapelskega pasijona nadomestili še sredi 19. stoletja, takšno nadaljevanje bilo ali ne, kajpada ni mogoče reči. Vsekakor ga tretja roka v naš rokopis ni vpisala; pač pa je vpisala na prazno stran 87 dodatek: dvogovor med Kajfežem in Judežem ob šestju srebrnikov.

[Dodatek. Štetje srebrnikov]

357 *Sedej pride Kajfaž inu Judežu te trideset srebrnikov gor
našteje inu reče:*⁷⁸

⟨KAJFEŽ⟩

1720 Judež, stopi hitru sam,
da jes te srebrnike naštijem
inu ti jih dam, pa zbestu sam glej
inu se na štvilu ahtingo dej.

358 Aden, dva, tri,
1725 Judež, al si še teh prvih besedi?

⟨JUDEŽ⟩

359 Še nisem besiæde zad jemav,
sæm vsole pær ta-istej obstav.

⟨KAJFEŽ⟩

360 Štiæri, pet, šiæst, sedem, osem, devet,
Judež, al očem še naprej štet?

⁷⁸ Ta didaskalija in celoten dialog ob štetju srebrnikov sta dodatek tretje roke, vendar izvirata iz zelo stare pasijonske tradicije, gl. komentar, str. 344–347. Stran 87 v rokopisu je zanju nenavadno mesto, saj so bili vsi dodatki tretje in celo prve roke napisani na konec rokopisa (strani 138–144). Če je tretja roka dopisala ta dodatek, ki sodi v Prvi del Pasijona (k jutranji predstavi), na konec Drugega dela, je iz tega moč sklepati, da drugod ni bilo več prostora zanj, kar pomeni, da je obsežen snop 32 listov, ki so na koncu rokopisa prvotno obstajali, bil tedaj že izrezan.

Isti tekst je tretja roka začela s svinčnikom prepisovati v rokopis že na strani 8, kamor tudi sodi, vendar za pisanje tam ni bilo dovolj prostora. Tisti zapis razkrije predlogo, iz katere sta oba zapisa prevzeta, kot precej bolj arhaično kakor je ta zapis, kjer so besedne oblike že precej posodobljene. Prim. komentar, str. 479.

⟨JUDEŽ⟩

- 361 Le ko naprej,
de na bom denarja stradov, kokər səm ga poprej.

⟨KAJFEŽ⟩

- 362 Deset, adnajst, dvanajst,
Judež, tvojga mojstra jogrov je tudi dvanajst.

⟨JUDEŽ⟩

- 363 Naj da jih je dvanajst al pa šüst,
1735 me griva, da səm biv med ta-iste štät.

⟨KAJFEŽ⟩

- 364 Trinajst, štärnajst, petnajst, šüstnajst,
[sedemnajst], osemnajst, devetnajst, dvajset.
Judež, jest zdej še očem zad vzet.

⟨JUDEŽ⟩

- 365 Le naprej, de jih bo trideset,
1740 za kar səm zglihov, tu jes očem met.

⟨KAJFEŽ⟩

- 366 Adendvajset, dvainudvajset, triinudvajset
štärinudvajset, petinudvajset, šüstinudvajset,
sedeminudvajset, oseminudvajset,
Judež, spremisli dobru, zakaj jih oč vzet.

⟨JUDEŽ⟩

- 367 Na mojo dušu inu telu jih očem vzet, vse trideset.

⟨KAJFEŽ⟩

- 368 Judež, to imaš ti te denarje inu bodi prav vesiv,
pij inu jej za nje, sej si jih lohku dobiv.
Al samu za to giftno pijačo jih kar ven na dej,
de ne postaneš še ena veči svinja
1750 kokər si biv poprej.

[Tretji del. Igra na velikonočni ponedeljek]

Marce

Im Osterreich Montge & Etoij.

Vsi Beshij otrozi stari jnu mladi, vsi, vsi, katieriste
 per Bodher sklushki radi, bogati jnu Boga baje zhi
 poshlushajte kai jest kuam oshem, reshi, meite po-
 terplenie, uam oshem u hral kem na manie d'ati,
 moi shlauch ta smert mashiti vseshkrat u tojem shu-
 leni spremishluvati, Oba Angela ba ta perpravlena
 te bi traiso porasati, ta smert bo tebe podu shila taku
 kak u mashiti bogu shlushki lepu, ana ba tebi entiep
 e dan h' podu shila, da ana na ba o beniga von pristi-
 la, roc kar koli natiem duatu shiu, vse, vse,
 mare, podnie kasu priti, vsi krali ze sary Pape shi
 shkoffi jnu kardinali, vsi, vsi, po podnie quant pu-
 oblast shries dani, ludi Xistus Jesus je atulo smert
 prestati, katiergali vi di sh tam ugruebaleshati
 ti vi shi P' sary so vi zpumnili, kar so p' p' rei o
 Xistusa shlishali, da an osh natretki dan d' smerti
 gar ustati, jnu se sojem jogram porasati, kaj se sh

Predgovor na velikonočni ponedeljek

369 No 1

Vsi božji otroci stari inu mladi,
vsi, vsi katiəri ste pər božjej službi radi,
bogati inu bogabaječi,
pošlušajte, kaj jest k vam očem reči.

1755 Mejte potrplænje,

vam očem v kratkem na znanje dati.

Moj člavek, ta Smrt maš ti večkrat v tojem živleni
spremišluvati.

Dba angela bata pərpravlena, tebi ta-isto pokazati.

Ta smrt bo tebe podučila taku,

1760 kaku maš ti Bogu služit lepu.

Ana ba tebi en liəp nauk podučila,

da ana na ba obeniga von pustila,

vse, kar koli na tiəm svetu živi,

vse, vse mare pod nje kasu priti:

1765 vsi krali, cesari, papeži, škofi inu kardinali,

vsi, vsi so pod nje gvavt inu oblast čriəz dani.

Tudi Kristus Jezus je atu to smrt prestati,

katiərga ti vidiš tam v gruəbu ležati.⁸⁰

Ti viši pisarji so si spumnilo,

1770 kar so poprej od Kristusa šlišali,

da an oče na tretki dan od smrti gar vstati

inu se sojem Jogram pərkazati.

⁷⁹ V desnem gornjem kotu strani je pokončno zapisan težko berljiv poznejši vpis neznane roke: *Johann Mund Kappel*.

⁸⁰ Verz omenja prizor Božjega groba, ki v tem rokopisu manjka. V starejši predlogi je ta prizor nedvomno obstajal, saj drugače v prologu ne bi bil omenjen. Prim. opombo 77 h koncu Drugega dela.

[str. 89]

- Kajfež z venč drugi pisari so h Pilatežu stopili,
njega so za mačnu vahtu prosili.
- 1775 Da bi niām atu te vahtu h grobu poslali
inu tri dni inu tri noči skrbnu vahtati.
Vānder je Kristus na tretki den
zupet od smrti gar vstav,
kakər od njega je prej prerakuvov
- 1780 Johane<s>, te lubi pisar bažji,⁸¹
inu še venč drugi sveti moži.
Ti žene so zjutra zguəda h grobu šle,
to svetu telu bəle rade žavbale.
Ob prazničnem času na gruəbu najdejo,
1785 o biəlem gvantu straham Angela ugledajo.
Angel nje trašta, se nemajo bati,
da je od smrti gar vstav, tu imaju veruvati.
Hitru h tem jagram božjem hodite,
prvič Petru oznanite.
- 1790 Vse tu so ane z veselam storile,
Petru inu Johanesu so oznanile.
Natu sta ana dba atva resnicu znajti
inu h gruəbu v pravem času zajti.
Ona dba po žiənskem govorjenju najdeta,
- 1795 na svete rute aba padeta,
u katiəreh je bilu ležalu zavitu
to svetu telu s krvjoj oblitu.
Skuəz tu je Petrus vero dav,

⁸¹ Ni jasno, na kaj pisec misli, ko pravi, da je sv. Janez Evangelist, *te lubi pisar bažji*, prerokoval Jezusovo vstajenje. Jezus je večkrat napovedal svoje trpljenje in vstajenje, toda te napovedi so zabeležene pri sinoptikih (Matej, Marko, Luka) in ne pri Janezu. Torej pisec ne govori o napovedi vstajenja v tekstu Evangelija, marveč o nekem prerokovanju v tekstu našega Pasijona, kar je v okviru prologa tudi edino pričakovati. Toda pred Jezusovim vstajenjem v tem rokopisu ni sledi o takem prerokovanju. Mišljen je torej neki prizor, kjer so nastopili sveti preroki, *venč drugi sveti moži*, in evangelist Janez z napovedmi o Zveličarjevem trpljenju in vstajenju, ki je v starejši baročni predlogi obstajal, v našem rokopisu pa ne. (Da bi pisec tu mislil na sklepno hvalnico sv. Janeza v verzih 2562–2569, ni realno sklepati, saj ta replika ne ustreza kontekstu, v katerega prolog umešča Janezove besede.)

- da je riæs Jezus od smrti gar vstav.
- 1800 Vse le-tu badete vi videl<i> inu spoznali,
[str. 90]
- aku vi na pæršane bate merkali inu pošlušali,
[vi] bate vse v vašeh srceh ohranili
inu z liäpej hvali v niäbu k Buægu vpili.
Čast inu hvala badi tebi za martro inu garvstajanje,
- 1805 katiæro se je godilu za volu našiga odrešianja.
Dej nam gnadu enu brumnu življenje pelati
inu enkrat vesielu od smrti gar vstati,
da mi vsi, vsi po smrti v nebiæse pridemo
inu pær Jezusu se vkupej snidemo.
- 1810 Še enu jest vam oznanit imam,
katiæro vam tudi v kratkem na znanje dam:
Kader žiæ vse bode minulu
inu s tej velikunačni pesmi se sklenilu,⁸²
se vam bade tudi na dan dalu
- 1815 u teh pæršanah z besiædu inu v djanju,
kaku pær tej pravičnej ojstrej bažej sadbi,
se ba tudi znašu ta Satan <k> sojej tažbi.
Pak vønder tega hudiča ta duša se na ba bava,
katiæra zdej Mariji bo služila rada.
- 1820 Zakaj Marija tedej kakær ena lubezniva mati,
bade pærpravljena tej duši pomagati,
enu gnadliv milostlov sodbu sprositi
inu tega Satana h špotu storiti.
Ven s le-te<ga> se bate učili, v resnicu
- [str. 91]
- 1825 zbestu služit Bogu inu Mariji devici.
Merkej moj griæšnik:
Marijo! Marijo! mareš ti zbestu prositi,
al ti očeš enkrat v nebiæse priti.
Gar v nebiæseh baš ti Mariju taju mater častiv
- 1830 inu se baš na večne čase žnaj veseliv.

⁸² Verz vsebuje zanimivo informacijo, da se je Kapelski pasijon pred vložno misterijsko igro o tehtanju duše končal s petjem srednjeveške *Velikonočne pesmi*. Prim. opombo in Appendix na str. 213.

[Smrt]

No 2

370 *Po predgovoru se smrt priplazi za zaveso. Dva angela nastopita in Prvi recitira.*

Ah človek, kiær se še nisi od griäšniga spanja gar zbudiv,
dobru pošlušej, kaj bam jes sedež tebi naprej govoriv:
te bogati maž ni od soje mize tem bojem dav,
de (bi) biäu te lačni Lazarus enu drahtinu gar pobrav.

1835 Skuæz tu je an unkej z buku tega življenja zbrisan
inu od Buæga ⟨v⟩ to poklensku ječu potisjen.

Zatorej en smrtni griäh,
jes tebi poviæm inu na znanje dam,
je hujši inu škodlivejši kakær te poklenski Satan.

1840 Iz tega se uči, kaku se ti tega griäha ležej bati imaš,
katiæriga ti zdej tolku lubiš inu štæmaš.

Da ti od teh pregriäšneh lušt na baš zapelan
inu enkrat tem poklemskem rablnam çriæz dan.
Tega griäha pak se boš mogu ti ležej bati,

[str. 92]

1845 imaš ti to smrt večkrat dobro premišluvati.

Ana te bo podučila,
kaku maš ti te griäh sovražt
inu Bogu služit lopu.

Tej smrti se ti vsaku minutu pærbližuješ,

1850 da glih obene boliæsni na sebi na çuješ.

Da ti to smrt boš mogu ložej premišluvati,
očem ti jes ta-istu, kakær je sama na sebi, pokazati.

Tedaj pokaže smrt in recitira proti ljudstvu.

Ah člavek, ti to smrt dobru od nuəh inu glave poglej
inu v ciəlem tojem živleni za en špiəgu imej,
1855 dobru pošlušaj, kaj ba ana tebi zuə govoriva,
gar vzemi te nauk, v katiərem te bo ana podučila.
Na nje nauk boš ti te griəh sovražu
inu naprej tojmu Gospuədu zbestu šlužu.

371 *In oba angela odideta; smrt nastopi s svojimi dolgimi koraki
in govori proti ljudstvu.*

No 3

Da səm jes ta smrt, o člavek, poglej,
1860 inu na maju štavt dabru ahtingo dej,
ti mene vidiš z anej ojstrej kasi,
katiəru jes držim v mojej raci.

[str. 93]

Ti vidiš inu zamerkaš zadojsti,
da v meni nič ni družiga kakər suhe kasti.
1865 Tu kasu v mojih rakeh držim
h spominu, da obeniga vən na spustim.
Ti vidiš maju glav brez oči,
de imaš tu verjeti inu držati zariəs,
da jes na gledam na stan ali oblast,
1870 na bogastvu, zastapnast ali čast.
Jest na gledam al so pavri, gospuədi ali krali,
cesari, papeži ali kardinali.
Jes na gledam, al so stari ali mladi,
vsi, vsi so mojej oblasti čriəz dani.
1875 Delej vidiš mene brez nosu,
k spominju, da ni obene arcnije na sviətu
skuəz katiəru bi ti meni mogu ujəti
inu taju življenje stanuvitnu ohranit.
Da səm jest brez ust, se tebi na znanje da,
1880 da pər meni obena prošnja na pomaga.
Ti mene vidiš z enemi dovgemi nagami,
skuəz tu se tebi maja hitrust oznani,
s katiəremi zdej tu, zdej tam,

po ciælem svetu se znajdem
1885 inu povsod tem ludem to življenje vzamem.
Delej vidiš, de jest eno uro v rakeh imam,
z le-tej jes tebi na znanje dam,
da kader ta ura tojga življenja bade stekla,

[str. 94]

boš mogu tudi z mano se podati od tega sveta.
1890 Le-to moju oblast je atu Sin Božji spoznati,
katiærga ti vidiš v tem grobu mrtliga ležati.⁸³
Od le-tega mareš učitnu lehku dali vzeti,
da v resnici tudi enkrat boš mogu umreti,
potiæm hitru pred to pravičnu sodbu božju stopiti
1895 inu od ciæliga tojga življenja rajtingu sturiti.

No 4

372 *Smrt obstane. Drugi angel nastopi in govori proti ljudstvu.*

Jest sæm en angel, od Buæga poslan,
tebi, o člavek, poviæm inu na znanje dam:
kar je ta smrt poprej oznanila,
je vse prav inu resničnu govoriva,
1900 al se tebi, moj člavek, tu kar prav na zdi,
spovni, de se po voli bažej zgodi.
Zakaj ta smrt te riæši od tajeh težav,
od tojih trpliæn inu hudeh skušnav:
Tudi vzeme ta časnu življenje zariæs,
1905 pak tebi gar odpre te vrate teh nebiæs,
aku tebe najde nadovžniga
al skuæs pokuæru očišeniga.
Ves flis si ti taj tedej zadeni,

[str. 95]

sedej v ciælem tojem živleni:
1910 od griæhov inu od hudeh navadæ henej,

⁸³ To je ponovno opozorilo na prizor Božjega groba, katerega tekst v naš rokopis Pasijona ni bil prepisan ali je bil od tam izrezan med str. 82 in 87. Razumeti je, da je v kapelski uprizoritvi Smrt nastopila neposredno v bližini Božjega groba in s tem podkrepila sporočilo, da se ji je podvrgel celo Jezus.

v brumnosti inu pokuæri toju življenje pelej.
 Boga prosi inu vzemi h pomuæci,
 Mariji inu tem svetnikam se pærporoçi.
 Živi po zapuvedi inu božjej voli,
 1915 na taja smrt ne pozabi nikoli.
 Tedej mareš žiher trašta povn biti
 inu s cialiga srca se vesiliti,
 kader ta smrt pride ⟨s⟩ sojej kasi
 inu poreče tebi: si živov zadajsti,
 1920 zapusti vse, kar na tem svetu imaš,
 je cajt, da se ⟨na⟩ večnu rajžu podaš.
 Tam baš spoznala, kaku dabru je brumnu živeti,
 te križe inu težave zavol Baga trpeti,
 taku da brez vsega strahu rad boš umæru
 1925 inu enbart ⟨s⟩ Kristusam vesiaü od smrti gar ustav.

In odide. Smrt govori tako.

373 No 5
 Si šlišov, ah člavek, kaj je te angel djav,
 inu kaku imaš živeti, te je opominov.
 Po nigovem nauki spuæmlej na me vselej
 inu enu brumnu inu pokornu življenje pelej.
 1930 Zakaj jest marem priti glih ta-isti čas,
 katiærga ti mene narnejn v misleh imaš.

[str. 96]

Kader bam jes pær tebi trkala,
 se me na boš bala,
 ampak vesiaülu kumej dočakala,
 1935 inu nikar brez uržaha al zabstan
 dakler badeš zaupov te nebeški lan.

Smrt odide. Predstavljen je Veliki zbor, Kajfež govori.

374 [Veliki zbor pri Pilatu]

N(o) 6

- Mi viši farji inu pisarji,
od Kristusa, tega zapelavca, dabru viæmu vsi,
da pær nigovej smrti so se godili veliki čudeži.
1940 Le-ta templ božji inu te skale so se ræzpokale
inu vse stvari so po njem močnu žalvale.
Ti mrtli so zaduæbili od njega to pomuæč,
podni se je [strila] ta temna nuæč.
Zakaj an je biæu vsiæh coprnij inu kunštov povn,
1945 zatorej je an take čudeže delat mogu.
Za tega volu bi se imev le-ta grab dabru varvati,
da bi an nam væn iz tega graba ne mogu vstati.

No 7

375 **NATO GOVORI ANEŽ**

- Prav resničnu govoriš ti,
da nas h temu opominaš tudi.
[str. 97]
1950 Zakaj an je sam pred nami govoru,
da bade po njegovej besiædi stuæru,
da an oče na tretki dan zupet gar vstati
inu potiæm temu folku predigvati.
Al mi njega samiga v temu grobu pustimu,
1955 taku gvišnu mi ta-istiga ven iz graba zgubimu.
Zakaj an mare ven iz tega graba vzet biti
inu nas vse kupej h ležniku sturiti.

No 8

376 **FARIZEJ**

Resničnu se nam mare le-tu zgoditi,
1960 al an ven iz tega graba bade mogu priti.
Potiəm bade an le-ta folk zupet učiv
inu skuəz nigov favš uka volu
nam vsim eno veliku škadu storiv.
Zatu imam mi tega zapelavca dabru varvati,
da an nam na bade mogu ven iz tega graba vstati.

No 9

377 **⟨KAJFEŽ⟩**

1965 Jes vam očem še eno povedati,
marebit da ba pər ta-istem maglu ostati.
Namreč h Pilatežu marmu mi hoditi
inu njega za eno močnu vahtu prositi.
Zakaj an ima srčne inu mačne jənaके,
1970 de njem v deželi glihe ni take.
Kader bojo oni pər tem grobu stali
inu ta-istiga nuəč inu den skrbnu vahtali,

[str. 98]

potiəm se nam na bo potriəba bati,
da bi an nam mogu ven iz tega graba vstati.

No 10

378 **ANEŽ**

1975 Kajfež, za pametniga gospuəda jes tebe sposnam
inu vse le-te reči tebi v rake čriəz dam.
Pər tiəm očem jes tudi ostati
inu h Pilatežu s tabo se podati,
vsi kupej bomu za mačnu vahtu prosili
1980 taku dovgu, da bamu ad njega tu zadobili.

No 11

379 **FARIZEJI**

Kader bademo mi od njega to vahto zadobili,
taku bademu tudi njega za njegov pečat prosili,

da se bode le-ta grab mogu zapečati,
da skuæz le-tu bade te grab bol žiher mogu ostati.

No 12

380 *Veliki zbor odide. Pilatež nastopi in tako govori.*

1985 Ah, kaj za enu veliku težav marem jes trpeti,
kader jes premislim, da je ta-isti
mogu zariæs ta pravi Sin Božji biti,
kateriga sæm jes v trejeh dniæh

[str. 99]

h temu križu, h tej smrti mogu obsoditi.

1990 Hudoba je le-tu storila
inu mene h tej krivičnejsadbi pærsilila.
Veliki zbor ropota. Pilat pošlje služabnika.

No 13

Jes šlišim ene tevni govoriti. Ti imaš pogledati,
mare bit, da ani želiju sentær h meni priti.⁸⁴

Služabnik odide in pogleda, se takoj vrne in govori.

⁸⁴ V poteku dejanja od tod do Služabnikove replike 383 se kaže neskladje, ki je očitna posledica napake pri prepisovanju ali prirejanju besedila. Slednja možnost je bolj verjetna, saj v našem rokopisu Pilat dvakrat pošlje Služabnika pogledat, kdo je prišel; šele ko gre Služabnik tretjič, povabi goste (383) k Pilatu. Pravilen potek je bil verjetno tak: ko se konča Pilatova replika 380, bi moral takoj slediti Služabnikov odgovor 381 (*To povelò, moj gospuæd ...*), šele nato pa didaskalija *Služabnik odide ... in govori*, vendar tu v našem rokopisu manjka Služabnikova replika, s katero bi Pilatu povedal, kdo je sploh prišel. Naprej je potek jasen.

Pač pa je vredno pozornosti, da se podoben prizor, kjer Pilat pošilja Služabnika, nahaja pred razglasitvijo sodbe na koncu Prvega dela tu str. 68–69, kjer je namreč v Služabnikovi repliki 187 Pilatov priimek unikatno v vsem Prvem delu zapisan s pravilnim latinskim brevigrafom, ki da z razvezavo knjižno obliko *Pilatus* namesto vernakularnih *Pilatefh*, *Pilatifh* idr. Pomenljivo je, da se v Tretjem delu v dramskih replikah 384, 385 in 387 nato pojavi prav ta, knjižna oblika.

381 No 14
To poveló, moj gospuəd, marem hitru dopovniti,
1995 kar ti zašafaš, more koj hitru storjenu biti.

N(o) 15
382 *Pilatež pošlje služabnika k pismoukom in tako govori.*

Ti imaš njem koj povedati,
da žiə mareju sentər priti,
kar oni očijo, mareju z manu govoriti.

Služabnik gre k Velikemu zboru.

383 No 16
Kajfež, Anež inu drugi pisarji
2000 imate sentər h Pilatežu priti.

384 *Nato nastopi Veliki zbor, se prikloni Pilatežu in Pilatež tako govori.*

No 17
Jest Pontius Pilatus, deželski oblastnik
od cesarja postavljen, jes vas oprášam,
[str. 100]
kaj očte inu želiəte od mene vi.

No 18
385 **KAJFEŽ GOVORI**
Pilatus, mi smu se spomenili,
2005 kar smo od Kristusa, tega zapelavca zašlišali,
da an očte te tretki den zupet gar vstati
inu med tem folkam enu novu zmatu delati.
Zatu te mi očemu za enu mačnu vahtu prositi,
da bi skuəz tu le-ta grab mogu bol užihran biti.

No 19

386 **PILATEŽ GOVORI**

2010 Ah, kaj za enu nausmilenu inu trduvratnu srce marte vi
imeti,

kiar ste vi vse le-tu videli, vānder nuāčete verjeti.

Kiār so se pār nigovej smrti taki veliki čudeži godili
inu nam vsim vkupej enu veliku (težav) naredili:

te trde skale so se rāzpokale

2015 inu so nam na znanje dale.⁸⁵

Vānder vi nuāčete vse le-tu verjeti,

kaj za enu trduvratnu srce morete vi imeti.

No 20

387 **ANEŽ**

Pilatus, vidiš ti, al (se) nam skuāz tu ena krivica godi,

[str. 101]

taku očemu mi tebe pār cesarjā zatožiti,

2020 da ti skuāz tu bodeš mogu ob toju oblast priti.

Kiār smo se mi h tebi podali,

taku stori, da bomu pārjатели ostali.

Dej nam to vahto, kiār prosimo te,

Zakaj an je skuāz copārniju delov te čudeže.

No 21

388 **PILATEŽ**

2025 Al jes nisām vse po vašej voli stuāru

inu tega nadovžniga h tej smrti obsadu?

Zdej pak, kiār je an umāru inu v tem gruābu leži,

vānder od vas obeniga pokoja ni.

Proč od mene se imate pobrati,

2030 kar vi očte, se vam nema dati.

⁸⁵ Tu verjetno manjka eden ali več verzov o tem, kaj sporočajo znamenja ob Jezusovi smrti.

No 22

389 **FARIZEJI**

Pilatež, od tvoje hiše na bodemu poprej hodili,
da bodemu od tebe to vahtu zadobili.

Potiəm nam mareš tudi tu pečat dati, da se
le-ta grab bade mogu zapečati.

No 23

390 **PILATEŽ**

2035 Proč, vi lotri inu trduvratni ludi,
kiar (vas) obena besiəda na pregovori tudi.

[str. 102]

Proč od mene se imate pobrati.
Kar vi očte, se vam nema dati.

No 24

391 **VSI OBENEM GOVORIJO**

2040 Kiar je an pred tem folkam poprej govoru,
da bade po nigovej smrti še večī čudeže delat mogu,
zatu mi njega samiga v tem gruəbu na pustimu,
de ga mi skuəz nigove Jogre ven iz tega graba ne zgabimu.
Zatu dej nam to vahtu inu ne naj se dovgu prositi,
bol pak te očimo pər tem cesarju močnu zatožiti.

No 25

392 **PILATEŽ**

2045 Oh vi trduvratni inu nausmileni ludi,
kiar vas obena besiəda na pregovori tudi.
To imate to vahto, katiəro vi očte imeti,
da se bo enkrat temu hudobnemu folku
sniəgov inu zadojsti zdelu.

No 26

393 *Veliki zbor se zahvali, vsi odidejo in govorijo.*

2050 Za le-tu gnadu zahvalimu vas,
enu drugu bart še hujši bomu prišli čriəz vas.

[Vojaki stražijo grob]

394 *Nato nastopijo vojaki in Prvi vojak tako govori.*

No 27

Od Pilatuša je nam vsiəm vkupej zaročenu
inu pər zapadenej glavi vsiəm visoku naloženu,
da mamu pər tem gruəbu zbestu vahtati

2055 inu obeden med nami na smiə zaspali!

En vsak mare met uražje dabru,

špiəse, naže inu sable ojstre,

de bi tega človeka jagri na galfali

inu mærtliga ven iz graba kna spelali.

2060 Ti Judi bi se nam silnu zlo špotali, bi rekli,

da smu vsi vahtarji pər gruəbu trdu zaspali.

N(o) 28

395 **DRUGI VOJAK**

Tedaj bi se nam en čuden hantu mogu zgoditi,

kadar bi mi tega mærtliga vən iz graba meli zgubiti.

Mi bi si ja zašlužili eno veliko štrafingo,

2065 htue viə, kaku bi nam za naše glave šlu.

N(o) 29

396 **TRETJI VOJAK**

Resničnu jest vam viəm pravit,

kokər səm ga nekəđaj slišov (se) hvalit,

da oče na tretki den gar vstati.

Al an tu stori, taku zna an dabru copərvati.

N(o) 30

397 **ČETRTI VOJAK**

2070 Jest se vam peč čudim, da vi taku noršku govorite
inu vaše uste celu zabstajn trudite.

Kaku an oče glih nacoj v tej noči smed nas prit,
kiær smo vahtarji močni.

Bi ga le mogu te hudi vzeti smed nas

2075 inu nas vse vkupej oslepiti ta čas.

N(o) 31

398 **TRETJI VOJAK**

Kadar oče garustati, nam na bo pravil an,
temuč da bo komu dav an dober lan,

da bi njemu z našeh (ruæk) priti pomagov.

Movčite, jest si na bom pod uhu podkvadov,

2080 se tudi dærgači ne ba zgodilu,

da tu truplu bo v tem gruæbu zagnilu.

N(o) 32

399 **PRVI VOJAK**

Vi moji tovarši inu brati,

kaj je nam storiti, na marem zamovčati.

[str. 105]

Jest si očem eno dobru riæč zmisлити,

2085 kaku mamu vahtat. Očemu taku storiti:

mi očemo z burfli kobrati,

katiæri bo zgubu, ta mare na vahti ostati,

ti drugi pak žiher grejo spat.

Kaj pravite, koku vam dopade moj rat?

No 33

400 **DRUGI VOJAK**

2090 Meni se dopade toj rat.

Zakaj jest sem vselej biv pær špilu rad.

Al se kej vama prov zdi,

podgovorta se vedba med sabo tudi.⁸⁶

⁸⁶ V rokopisu sledi večji nepopisan presledek, velik za cca. četrtno strani ali pribl. šest vrstic.

No 34

401 **TRETJI VOJAK**

2095 Meni se žie prav po tojej voli zdi,
kaj h temu praviš tudi ti.

No 35

402 **ČETRTI VOJAK**

Te rat se meni dopade, jes obstojim,
al sām pak duābu bol zgubu, tiste jest kna viām.

[str. 106]

N(o) 36

403 **PRVI VOJAK**

2100 Poprej da mi očemu h temu špilu en začetāk storiti,
jest očem eno mizo sem postaviti,
da bomu mogli s temi burfli kobrati.
Katiāri ba zgubu, te bo mogu sam na vahti stati.

No 37

404 **DRUGI VOJAK**

Jest sām cufridān,
taku blagu vselej pār sebi nosām,
al pak zgubim, pojdi za me na vahtu, te prosām.⁸⁷

[str. 107]

N(o) 38

405 **PRVI VOJAK**

2105 Oho, jest tudi pār sebi burfle imam,
s tabo za vahtu iz srca rad igram.
Jest sām zaspan, rad koj dovgu ležim
inu velku krat moju vahtu zaspim.
Hejsa, vržimo, na katiārga vahta pade!
2110 Katiāri zgubi, temu se ta vahta dade.
Le preci vrži sam, štiri inu tri,
katiāri čriāz sedem vrže, te šanco dobi.

⁸⁷ Na tem mestu sledita v rokopisu po večjem nepopisanem razmiku repliki Tretjega in Četrtega vojaka, ki sta bili sem prepisani pomotoma, t. j. prezgodaj, zato ju je glavna roka sama prečrtala. Nato se pravilno pojavita v nadaljevanju kot repliki 408 in 409.

No 39

406 **DRUGI VOJAK**

Jest očem med vami te prvi biti
inu h temu špilu en začetak storiti.

2115 Htu viə, kaj za 'na sreča se pər špilu zgodi,
mare bit, da še jest venč vržem kokər ti.
Oho, da səm jest malu vrgu, tu žiə viəm,
al səm pak zgubu bol duəbu, tu še sedej na viəm.

No 40

407 **TRETJI VOJAK**

Sedej očem jes te burfle sam vzeti
inu ta-iste srčnu po tej mizi vreči.

[str. 108]

Hejsa, jest səm s temi burfli žiə dobru oprav,
zatu tudi na bam na tej vahti stav.

No 41

408 **ČETRTI VOJAK**

Zdej očem te burfle koj gar pobrati.
Bom vrgu, očemu tudi koj pogledati.
Nato vrže.

2125 Glejta, jest səm vrgu venč ko vedba aba.
Ta vahta tudi na me na bo padva.

N(o) 42

409 **DRUGI VOJAK**

Hitru vrži burfle tudi ti, kiər si ti atu,
De marmu za vahtu kobrati mi.

Da nam baš vsiəm na znanje dav,
2130 katiəri med nami bo na vahti stav.

No 43

410 **PRVI VOJAK**

Da mene oče skaru en strah absesti,
čujem maje lasi na hvišku lesti.⁸⁸

Dokler pa le dərgači na mare biti,
očem tudi maju dovžnuəst dopovniti.

2135 Gduə viə, kaj se še meni pər špilu zgodi,
marebit da jest več vržem kokər vi vsi.
Avbe, jest səm zgubu, žiə dərgači ne bo,

[str. 109]

kakər da bo vsa vahta nad manu nəcoj.

No 44

411 **TRETJI VOJAK**

Glih kakər sliəpej kuri se to zrnu naleti,⁸⁹

2140 taka sreča se nam trejem nacoj godi,
da žiher brez skrbi spat gremu
inu vso skrb na tega samiga podiəma.

No 45

412 **PRVI VOJAK**

Badi prav al na badi prav, kaj je mar tebi za tuə?
Badi vesiəu, de ti nisi zgubu.

2145 Stav med vami dovgu na bom,
bom gledu, de ene taple rokavice dobim.
Le koj spite brez skrbi, jes vas očem žiə gar zbuditi,
al bate žajni, vam tudi pərnesem piti.

⁸⁸ Ta verza beremo v nekoliko drugačni dikciji v repliki apostola Janeza (473), ko od treh Marij izve novico o Jezusovem vstajenju. Tam je strah, ki dviga človeku lase, zaradi novice o Jezusovi božanski moči razumljiv; pri vojaku pa gre le za strah, da bo moral stražiti, namesto da bi spal. Zato je verjetno, da sta bila ta verza sem prevzeta prav iz omenjene Janezove replike.

⁸⁹ Tu se ponovi verz 1215.

No 46

413 **DRUGI VOJAK**

Jest očem med vami te prvi biti
2150 inu h temu spajnu en začetak storiti.
Ti pak dobru vahtej inu skrbnu stuj,
pred tem mrtlem se ti pak nič na buj.
Zdej mi brez skrbi spat jəti smiəmu,
na tebe samiga vso skrb podiəmu.

No 47

414 **PRVI VOJAK**

[str. 110]

2155 Jest sam viəm za dovžnuəst maju,
kaj je tebi za tu, pojdi ti le h pokoju.

No 48

415 **TRETJI VOJAK**

Tata bol se pomekni, ti dovga klada,
ne liəži rəzharan kokər ena stara baba.
Jest se očem dol položiti,
2160 se imaš ti ta bol pomekniti.

N(o) 49

416 **ČETRTI VOJAK**

Nišer nacoj taku naglu sem ne pride,
te mrtli nam tudi z graba venč na uide,
zakaj an je žiə dobru ograjen inu v kamenji zakopan.
Jest bam tudi legu h tovaršam na eno stran.
2165 Jest očem brez skrbi zaspati
inu vso to skrb na tebe samiga podjati.
Da, ti pa dobru vahtej inu srčnu stuj,
pred tem mrtlem v gruəbu se ti nič na buj.

417 *Tedaj se vleže, Prvi vojak govori.*

No 50

Ja, ja, le dali leži inu trdu spi,

2170 sej tebi <do> mrtliga obena dovžnuæst ni.

Zakaj jest sæm vselej biv en srčen žovniær inu soldat,

[str. 111]

se tudi kna bojim sam tukej na vahti stat.

Pa kaj je meni samemu tukej začeti,

jest očem vam za en kradæk čas eno zapeti.

To pesem išči na str. 139. Nato zapoje kratko pesem.⁹⁰

2175 Huš, huš, meni je mraz, žiæ na marem delej peti.

Je treba gledat, da se bam mogu zagreti.

A kaku je peč liætas ana huda mrzla zima.

Da glih na rake pišem, vænder je slaba maja štima.

Kej hodi no kaj diæla hišna dekla, jest na viæm,

2180 špiæs mi je tudi na pati, na viæm, kam ga podiæm.

Dina, Dina, al si dama, oglasi se meni zdej,

kiær vidiš, de tukej na vahtej imam en mrzu kraj.

No 51

418 **DEKLA DINA ALI ANCILA**⁹¹

Jest na viæm, kaj mare le-tu za enu klicanje biti,

kiær jest šlišim po [celej] hiši te glas ræzglasiti.

2185 Sej še ni cajt kosila narihtvati

⁹⁰ Prvotno je didaskalija vsebovala le ta kratek napotek: *Nato zapoje kratko pesem*. Pozneje, ob rekonstrukciji rokopisa sredi 19. stoletja, je tretja roka dopisala na stran 139 pesem, ki jo poje vojak pri grobu; semkaj na stran 111 pa je dopisala v nemški pisavi napotek: *Dieses Lied suche Seite 139*. Ta pripis in tisti o Jezusovem tretjem padcu pod križem (ki napotuje na stran 138, gl. repliko 273) razkrijeta, da tudi drugi podobni posegi v pisavi Kurrent s svetlorjavim črnilom pripadajo tretji roki. Tukajšnji sklic na stran 139 namreč ni mogel biti napisan prej, preden je bila tja pripisana vojakova pesem.

⁹¹ Zanimiva variantnost pri imenu dramske osebe v tej didaskaliji dopušča razne domneve. Možno je, da sta v predlogi našega rokopisa nastopali dve dekli, kakor že poprej v prizoru apostola Petra in dekle vratarice, ki ju obstoječa verzija Kapelskega pasijona reducira na eno samo osebo. Možno je tudi, da sta v ozadju različni predlogi, v katerih je imela dekla različno ime. Da se Dina, hišna dekla, jezi na »favlaste hlapce«, bolj ustreza kontekstu dvorišča Kajfeževe hiše kakor straži Pilatovih vojakov.

inu tem favlastem hlapcam jesti dajati.
Pa kaj očēš, da bom jes tebi semkej nosila,
da jes dama šlužbe na bam mudila.

No 52

419 **PRVI VOJAK**

[str. 112]

Si šlišala? Ti bi meni eno veliku šlužbu strila,
2190 kadar bi ti meni enu malu ojgna zadobila.
Da bi si jes mogu maje zmrzle ude sagreti
inu te veliki mraz ležej pretrpeti.

No 53

420 **DINA**

Al na viāš, de imamū liātas drov malu
inu nam pride vse tešku h kupvalu?
2195 Al ti je mraz, jaku na taje rake hukej
inu se z mano dovgu ne štukej.
Kader bi jest na tojem mesti bila,
takāšne hvače kakər ti nosila,
bi atva dərgači, garka inu vroči biti,
2200 bi notla mojih rok okuēli ognja nositi,
pak čaj, zdej jest gduəmu grem,
v kratkem ti ojgna al žerjavca pərnesem.

No 54

421 **PRVI VOJAK**

O kaku je le-ta peč ena hudobna inu jezična dekla!
Še na viā, kaj bi meni zmrzlemu h špotu rekla.
2205 Kader bi ana na mesti mene tukej na vahti stala,
bi gvišnu meni tak špotliv odgovor na dava.

No 55

422 **DEKLA**⁹²

[str. 113]

Le-tu imaš anu malu ojgna živiga,
grej se inu z ojgnam na stori nič hudiga.

Jest miønim, da te je strah inu se bojiš,

2210 vari se, da taje moštace na pærsmodiš
inu skuæz te smrad toje zaspane tovarše gar na zbudiš.

No 56

423 **PRVI VOJAK**

Poberi se proč inu si z mano dovga špata na delej,
ti meniš, da meni niø mrzlu tukej.

N(o) 57

424 **DEKLA**

Jes taku nimam dovga časa pær tebi ostati,

2215 se očem od tebe proč pobrati.

No 58

425 **PRVI VOJAK**

Koj pojdi, koj pojdi, da te (kna) bam vidu venč,
sej imaš jezik kokær en ojster meč.

Tu ženstvu nam vsiøm na znanje da,

da anu hofartnu prevzetnu srce v sebi ima.

2220 O, kaj za enu težav en tak maž trpi,
katiæri eno tako hudobnu, jezičnu ženu dobi.

Je ja bulši koj taku ostati,

kokær zravn take hudobne, jezične žene prebivati.

Zdej si açem moje zmrzle ude zagreti,

[str. 114]

2225 potiøm se očem h mojem tovaršam dov položiti.

O fuj! O fuj! Kaku se je eden nasramnu zasmradu.

Kakær bi biøu smrdlive jajce jiødu, se je gerdu skadu.

O fuj! Kaku šentanu grdu smrdi,

⁹² Na spodnjem robu lista je pripis s svinčnikom: *Karl Laninscheg*.

kakər bi bili vsi osrani moji tovarši.
2230 [Zabstojn] je pər takeh smrdlivceh ležati,
se očem na huni kraj h spanu podati.
Jest žiə na mareh mojih oči delej gar deržati,
očem s tovarši enu malu zaspati.
Taku bamu peč tega mrtliga vahtali,
2235 kiər bomu vsi vahtarji pər gruəbu trdu zaspali.

*Tedaj zaspijo vsi štirje vojaki v miru.
Magdalena nastopi in govori.*⁹³

⁹³ Po tej didaskaliji moramo sklepati, da je v eni od predlog Pasijona tukaj nastopila Marija Magdalena, kar je pisec našega rokopisa že začel prepisovati, nato pa opustil in po dveh praznih straneh, prihranjenih za ta ali kateri drug prizor, nadaljeval prepis, bodisi iz iste ali katere druge predloge, njegovo številčenje replik pa je prekinjeno (tu se konča z No 58, po dveh praznih straneh se nadaljuje tekst z enoto No 62. Marija Magdalena nato dejansko nastopi, vendar šele v prizoru, ko tri žene (Tri Marije) gredo h grobu, da bi mazilile Jezusovo telo (replika 460).

[str. 115]⁹⁴

[str. 116]

⁹⁴ Stran 115 ne vsebuje drugega besedila kakor datiran poznejši vpis dveh osebnih imen, skoraj gotovo dveh oseb, ki sta sredi 19. stoletja naročili ali pripravili rekonstrukcijo manjkajočih delov rokopisa Kapelskega pasijona po neki nam neznan predlogi. Vpis je namreč po vsem videzu napravila tretja roka – ista, ki je dodala štiri manjkajoče liste in več drugih pripisov. Vpis se glasi:

*Für die Bruderschaft Familie
Kaspar Briznick
Maria Krovitz
Kappel den 8ten Februar 1860.*

V teh vrsticah so pomembni podatki o zgodovini rokopisa v 19. stoletju: bratovščini v Kapli je rokopis, verjetno že izpopolnjen s pripisi tretje roke, poklonila družina Gašperja Breznika in Marije Krovec, v Kapli, dne 8. februarja 1860.

O bratovščinah v Kapli je zbral osnovne podatke Štefan Singer; Pasijon bi utegnili prirejati dve od njih, morda tudi skupaj kakor sprva v Škofji Loki. Že v zgodnjem novem veku je začela na Koroškem delovati bratovščina Svetega Rešnjega Telesa. Ohranjena računsko knjiga bratovščine za Železno Kaplo se začne z letom 1590 in konča 1712. Imela je nekaj zemljišč in podložnikov. Z letom 1667 si je vzdela ime *Confraternitas Venerabilis Corporis Christi*. Jožef II. jo je leta 1782 prepovedal; kljub temu, navaja Singer, so ljudje v Kapli tradicijo te bratovščine dolgo ohranjali: še leta 1804 je obstajalo združenje, ki je štel 300 ljudi; poskrbeli so, da sta bili vsak teden darovani dve blagoslovni maši, dokler ni bilo tudi to v letu 1808 prepovedano (Singer 1938: 211–212).

Druga bratovščina, ki bi morda mogla biti nositeljica Kapelskega pasijona, je bila bratovščina Jezusa, Marije in Jožefa, imenovana tudi bratovščina svete Družine ali svetega Jožefa. Singer jo imenuje z nenavadnim imenom *Confraternitas conversationis Jesu, Mariä, Josef*. Po sinodi leta 1647 je bila uvedena v farah vsega okrožja, njen sedež in glavni zbor članov pa je moral ostati v Dobrli vasi, kjer je bilo tedaj jezuitsko središče. V Kapli je bila bratovščina uvedena leta 1655 pri romarski cerkvi sv. Marije v Trnju (glede razsvetljskega zatiranja pobožnosti do Marije v tej cerkvi prim. komentar, str. 424–429), kjer so se člani zbirali enkrat mesečno, sicer pa ob vseh Marijinih praznikih. Leta 1667 je bratovščina štela 800 članov. Patrocinij so obhajali na prvo nedeljo po prazniku sv. Simona in Jude ter na jožefovo (Singer 1938: 212).

Podrobnejši podatki o obeh osebah in bratovščini, omenjenih v rokopisu na strani 115, nam doslej niso znani. Smer, ki jo odpirajo, je pomembna za pojasnila o tem, kako je Kapelski pasijon živel in preživel v 19. stoletju.

[Angela, Marija in Jezus ob vstajenju]

No 62

426 *Nastopijo dva angela in Marija. Prvi angel govori.*⁹⁵

Danas vsi ludi, stari inu mladi,
Boga hvalite, veselite se z nami,
kiær Kristus, to nadovžnu jagnje, na donašni dan
te griæšnike z Buægam je spærjatlu sam.

2240 Zatu je danas an vesiv dan inu svet,
kiær griæšnik je iz peklenske ječe vzet.

⁹⁵ V naslednjih verzih (2236–2297) uvodnega dela tega prizora angela počastita Marijo kot Mati Božjo najprej vsak s svojimi replikami, nato pa še skupaj s pesmijo v repliki 432 *Vesiæli se, o kralica! Zdi se, da vse to besedilo, ki je na nekaterih mestih variirano ali različno prevedeno, s svojimi variantnimi oblikami vred temelji na neki starejši besedilni osnovi marijanske pesemske tradicije. Tega pesemskega gradiva v ohranjenih pesmaricah baročne dobe doslej ni bilo moč najti v primerljivi obliki. Osnova so bile morda (neohranjene) pesmi, katerih nastanek so vzpodbudile potridentske pokrajinske sinode v Ogleju (1565, 1596) in Salzburgu (1569) in so med drugimi temami poudarjale Marijino sredništvo – njeno zmožnost in upravičenost, da kot Jezusova mati vernim posreduje božjo milost, ki jim jo je pridobil Jezus z žrtvijo na križu. V našem primeru bi bile mdr. lahko v ozadju novoveške predelave srednjeveških marijanskih antifon Pozdravljena, Kraljica (*Salve Regina*) in Veseli se, Kraljica (*Regina caeli, laetare*) (prim. Smolik 2011: § 1299–1300, 1359–1361, 1366, 1504–1505). V teh pesemskih odlomkih so poudarjene zlasti resnice o Jezusovem odrešenju človeka (na več mestih) in o Marijinem duhovnem povišanju (sredništvu, kronanju): kot kraljica je imenovana v verzih 2258, 2260, 2266 in nato v odpevih pesmi. Čeprav so poškodovani zaradi kontaminacije v daljši preoddaji (procesu prepisovanja), podelijo ti odlomki prizoru Jezusovega vstajenja slovesen, himničen ton in poudarjajo povezanost Marije in Jezusa tudi v misteriju odrešenja.*

No 63

427 **DRUGI ANGEL**

Oh Marija, tebi se nema neznanu zdeti,
iz nebiās sma magla h tebi p̄rleteti.
Kar se je zgodilu, imama tebi oznaniti,
2245 da ti naprej nemaš venč žalostna biti:
toj sin, naš Gospuəd, je od smrti gar ustav,
kakər je biəu poprej prerokvov.

No 64

428 **PRVI ANGEL**

Vesiəla badi, Devic devica,⁹⁶
danas je rəzvesiəlu toj sin vse viərne dušice,
2250 kiər so pred peklam čakale.⁹⁷
Si prišu, Odrėšnik, so ane djale.
Z lubesni ti nas iz temnic pelaš
inu [nam] to večno življenje šenkaš.
Zatu, o Jesu, bodi hvalen visoku,
2255 da si se ti h nam spustu taku globoku.

No 65

429 **DRUGI ANGEL**

[str. 118]

Vesiəla badi, Marija, Bažja Mati,
ti si povišana, jest marem obstati,
za kralico, cesaricu nebiās inu zemle,
čriəz vse izvolene ludi inu angele.

⁹⁶ Tukajšnji verzi 2249–2251 so variantna oblika verzov 2277–2280 v »pesmi«, ki jo pojeta angela. Verjetno so tudi druge njune replike, s katerimi počastita Mati Božjo pred petjem pesmi, prevzete iz starejših slovenskih pesemskih besedil za veliko noč. Izrecna istovetnost omenjenih verzov oz. delov besedila le poudari stik med dvema besedilnima tradicijama pesmi, morda hvalnice ali slednice, ki sestavljata ta prizor.

⁹⁷ *pred peklam čakale* – Po krščanskem izročilu so do Kristusovega vstajenja morale duše svetih prerokov, očakov in drugih pravičnih čakati na odrešenje pred peklom, v *predpeklu*. Ta verska resnica se še zdaj izraža v členu apostolske vere: »... [je] bil v grob položen, šel pred pekel, tretji dan od mrtvih vstal.«

N(o) 66

430 **PRVI ANGEL**

2260 Vesiaeli se Marija, nebeška kralica,
kiar ti si postava teh griošnikov pomočnica.
Da tojga sinu ta smrt inu trplianje
vsiam bo parneslu to večnu življenje.

No 67

431 **Oba**

Tebi h časti očema aleluja zapeti
2265 inu potiām zupet pruti nebiāsam zleteti.

No 68

432 *Nato pojeta oba angela.*⁹⁸

1

Vesiaeli se, o kralica! Mati nebeška,
kiar je toj sin od smrti [ustav], aleluja.
Vesiaeli se, o kralica!

2

Ti nemaš venč uržaha žalvat
2270 na glas po tojmo sinu, Marija,
kiar on žiā spet živi zariās,
aleluja! inu nam je odpæru vrate teh nebiās.

3

Zdej so zbrisane toje rivne sovze,
ta žalost s tojga srca je prešla,
2275 kiar si sama spet z Jezusam govoriva.⁹⁹
Aleluja! vesiaeli se, o Marija!

⁹⁸ Pesem angelov je po vsebini prepesnitev velikonočne antifone Veseli se, kraljica nebeška, ki ji je v Kapelskem pasijonu dodana obširnejša vstajenjska vsebina. »V velikonočnem času so vsaj v začetku 16. stoletja začeli peti Marijino velikonočno antifono *Regina caeli, laetare* v pesemski obliki. Glavni predmet v pesmi ni toliko resnica Jezusovega vstajenja, ampak prošnja k Mariji srednici, naj zmagoslavnega Sina, ki je naš Odrašenik, za nas prosi« (Smolik 2011: § 1366). Glede na dodano vstajenjsko vsebino je naša pesem verjetno mlajša, v osnovi morda iz 17. stoletja.

⁹⁹ Verz nakazuje, da pesem, morda pa tudi celoten prizor z angeloma, izhaja iz predloge, kjer je Mati Božja najprej srečala vstalega Jezusa in z njim govorila, potem pa sta ji

4

Donas je rezvesiəlu Jezus, toj sin,
vse verne duše, Marija,¹⁰⁰
kiäre so pred peklam čakale.

2280 Aleluja! si prišov, Odrešenik, so one djale.

5

Ves volen sviät se tudi donas veseli,¹⁰¹
tojga sinu, Marija,
kiär donas bo te griäšnik ven s pekla vzet.
Aleluja! o pomajte nam donas alelujo pet.

6

2285 Trošta povna je tista vesielä ura,
[str. 119]
v katiärej se je spovniva ta obluba,
da bo on na tretki dan od smrti gor ustav,
aleluja! noj od pekla nas riäšu, je on djav.

7

2290 Magdalena je tudi prej žalostna bla,
kiär je zgubila Gospuäda sojga,
zdej, kiär on spet živi,
se ona tudi veseli.
Aleluja! vesielimo se žno tudi mi vsi.

8

Tebi h časti noj h veselu, oh Marija,
2295 mi donas alelujo pojemo,

angela pela alelujo. V našem rokopisu Marija govori s Kristusom v repliki 434 po pesmi angelov.

Vsekakor v Kapelskem pasijonu postavitev tega prizora pred prizor, ko trem ženam (v izročilu: tri Marije) angela razodeneta Jezusovo vstajenje, podeljuje Mariji, Božji materi, prvenstvo in prednost, saj je v našem Pasijonu ona prva, ki ji angela sporočita vstajensko oznanilo. Prim komentar, str. 497–498.

¹⁰⁰ Glede variantnega razmerja med temi verzi in uvodno repliko 428 prim. opombo 96.

¹⁰¹ Celotna kitica se zdi variacija (ali drugačna prepesnitev izvirnika) besedila v verzih 2252–2255.

pær tojmu sinu nam sprosi le-to gnado, aleluja,
da nas vzame gor v to sveto nebu.

No 69

433 **KRISTUS PRI VSTAJENJU**

Vesiæla badi, sveta bažja rojenica,
inu ræzvesiæli se taja cartana dušica!

- 2300 Sedej ti naprej nemaš venč žalvati,
kiær ti mene vidiš vesiælu od smrti gari vstati!
Vse martre sæm jest radovolnu prestav
inu do te sliædnje kaplce kri sæm jest rad sam dav.
Vse le-tu sæm jest rad inu volnu atu sturiti,
2305 de bi le ta çlavek mogu h nebeškemu veselju priti.

No 70

434 **MARIJA GOVORI KRISTUSU**

Oh Jesu, moj sin lub inu cartan,
toj prihod badi vselej žegnan!
Badi žegnana ta-ista vesiæla ura,
v katiærej je dopovjena taja obluba.

- 2310 Oblubu si v trejeh dniæh od smrti gar vstati,
k meni priti inu meni se skazati.¹⁰²

[str. 120]

Moj sin, pærkaži meni taju raku,
ah, kaku je ranjena silnu glaboku.
O, de se le-tu nemre Bogu usmili(ti).

- 2315 Kaj za ene rane so tebi naredili,
o kaj žalosti sæm jest v mojem srci občutila,
kiær tebe trpeti med sovražniki sæm vidila.
Judež, toj joger, je tebe špotliv predav
inu tem Judam s favš kušvanjam izdav.
2320 Tedej so te ujeli inu zvezali s temi štriki,
tudi preklinjali sojmi [hudobnimi] jeziki.
Kajfaž je tebe gærdu zažmagal,

¹⁰² Obljube, na katero se v verzih 2310–2311 sklicuje Marija, ni v Evangeliju; podana je bila lahko le v kateri od starejših predlog Kapelskega pasijona, ohranjeni rokopis je več ne pozna.

Herodež za narvečiga narca držal.
Pred Pilateža si biv pərpelan,
2325 zatažen, pokriv favš zapričvan.
Gajžlat inu tepsti so tebe taku strašn začeli,
da jest od velikiga strahu səm omedlela!
Kri je od tebe špricala inu tekla,
2330 inu jest od velike žalosti nisəm viədila, kaj bi rekla.
Čriəz tu so oni taju obličje zaplivali,
špot inu norčije s tabu delali.
Lasi inu bradu so tebi unkej pipali,
kaj si za en kral, so h špotu tebi riəkali.
Te težki križ so tebi na ramu podjali
2335 inu z velikem šrajam so tebe naprej gnali.
S tem križam si od slabuəsti večkrat padu

[str. 121]

inu se na novič rəzbov inu udaru.
Na križ so tebe s tumpasti žrebli pərbili
inu vsriəd med dba rəzbojnika postavili.
2340 Na križi si mogu vso taju kri preliti
inu ⟨v⟩ velikej britkuəsti taju življenje pustiti.
Na tiəm səm jes, taja mati,
veliku žalost magla prestati.
Pak zdej səm jest žiə na vse pozabila,
2345 da səm le od smrti gar vstat tebe videt dobila.

No 71

435 **KRISTUS MARIJI**
Imej trašt inu vesiəla badi!
Kaj za en glas pər mojeh jagreh hodi?

No 72

436 **MARIJA KRISTUSU**
Ti si šlišov Petra oblubiti,
de bi ne atu tebe zatajiti.
2350 Zdej je začev čres griəh žalvati
inu od joka nuəče več nehati.

Zakaj an zdej spozna, de je griah stuæru,
kiær je tebe trikrat špotlivo zataju.

No 73

437 **KRISTUS MARIJI**

Buæh te obari, lubezniva maja Mati!

2355 Jest na marem delej pær tebi ostati.

Zdej se očem tudi mojem Jagram pærkazati.

438 *Kristus odide, Marija govori proti ljudstvu.*

[str. 122]

⟨**MARIJA**⟩

O badi ga Buæh te vsegamogočni visoku zahvalen!¹⁰³

Moj sin Kristus, kiær je biv umæru ves ranjen,
je zupet od smrt častitu gar ustav,

2360 kakær je poprej tem Judam na znanje dav,

de oče te tempel Božji ræzdreti

inu u trejeh dniæh zupet gar postaviti.

Zatorej jest nočem venč žalvati,

temuč prece koj vesiała postati.

2365 Zakaj po velikem joki inu žalosti,

pride zupet trašt inu vesela zadojsti.

¹⁰³ Ta Marijina replika v rokopisu Pasijona ni oštevilčena, kar je posebnost. Po redu govornih enot bi morala biti v rokopisu oštevilčena kot No 74. Ta izpust bi bilo moč razumeti kot običajno napako, če bi temu ustrezalo tudi številčenje v sosledju 73, (74), 75 itn. Vendar ima oznako No 74 šele replika Drugega vojaka v nadaljevanju (po našem številčenju: 439). To dejstvo nakazuje izvor Marijine vstajenjske replike (438) v neki drugi predlogi.

[Vojaki pri odprtem grobu]

439 *Zdaj prikažejo speče vojake. Drugi vojak se zbudi.*

No 74

Jest sām ves tamešen, kakər bi biv ves pijan.
Se mi zna, de se nisām pər spanjə dovgu mudiv.
Meni je spajnje zdej taku sladku bilu,
2370 de se meni nigdar ni taku godilu.
Tovarši tudi sladku spiju inu so dobre vole,
na štrit hriplejo, kiər bi znav bole.
Kaku s tem mrtlem v grobu stoji,
bom pogledu, al an kakər poprej v grobu leži.

No 75

440 **ČETRTI VOJAK**

2375 Kaj je tebi, čmu vpiješ taku glasnu,
si me iz spanja zbudu inu prestrašu.
Namaznu se ti je kaka velika sila pərgodila,
bol se ti je taja suknja pər ogni zasmodila.

[str. 123]

No 76

441 **DRUGI VOJAK**

O, kaj tu bo, na pomiəni nič dobriga.
2380 O, da bi jes biəu stuəru spanja bol kratkiga.
Ali gduə je od duri odvalu te veliki kamen,
ja, da ga Buəh štrafej inu plačej, amen.
Le-tu je mogu hoditi nehti neznan,
se vidi, kiər je žiə te kamen proč odvalen.
2385 Te člavek je gvišnu vən iz graba spelan,

zatu jes sedej prov enu cagov srce imam.
Vzemi vas zluædej, al še koj spite,
vstanite gar inu za tem mrtlem tecite.

N(o) 77

442 **ČETRTI VOJAK**

2390 Celu drahternu nuæč sëm jes dans celu sladku spav,
zavolu mene je an tudi lehku ven iz graba ustav.

N(o) 78

443 **DRUGI VOJAK**

Vstani, al na vidiš, je žiæ dan,
meni se zdi, da si šia od vina al olu ves pijan.

No 79

444 **DRUGI VOJAK TRETJEMU**

Al tudi ti šia gar vstati ankrat na misliš?

No 80

445 **TRETJI VOJAK**

2395 Jes očem hitru gar vstati
inu eno drugu krat kar taku trdu zaspati.
Hola, hola, al na boš ti tudi gar vstajov,
al na šlišiš, kaj čudniga je toj tovarš šrajov?

No 81

446 **PRVI VOJAK**

Kaj taku pærgodu v [tabernu] hodite,
inu mene zaspaniga gar zbudite?

No 82

447 **DRUGI VOJAK**

[str. 124]

2400 Ti koj piti vselej v tojih misleh imaš
inu z manu vred vse taberne v Kapli dobru poznaš.
Al na vidiš, da mrtliga v gruæbu venč ni,
namarnu smo vahtali mi inu ti.

Ti si uržah, de nam ne boju dali jesti ali piti,
2405 kiær si ti pustu z nemarnosti tiga mrtliga ven z graba ujeti.

No 83

448 **DRUGI VOJAK**

Vstani gari, al na vidiš, da je žiæ dan,
meni se zdi, da si ti še celu pjan.

No 84

449 **PRVI VOJAK**

Dbæ fiærtlna olu še žiher pærneseš sam,
še slajši bam spav, čel se napijem.
2410 Kar jest šlišim, al je riæs, jes na viæm.
Bom poprej pogledu, da jes resnicu zviæm.

No 85

450 *Tedaj pogleda in gleda, se prestraši, Drugi vojak govori.*

Sej sæm tebi prav, nisi atu verjeti,
pak glej, da boš mogu zatu antbert dajati,
sej je vahta koj na tebi samemu bila
2415 inu ta škada se ja skuæz tebe samiga zgodila.

N(o) 86

451 **TRETJI VOJAK**

De smo za vahtu jægrali, kaj na viæš?
Inu si zgubu, je tribarti zariæs.
Kiær si ti premalu vrgu tedej,
zatu si biv dovžen tega mrtliga vahtati tudej.

No 87

452 **PRVI VOJAK**

2420 Kaj ti koj mene diævaš kriviga,
kiær v gruæbu na vidiš mrtliga.

[str. 125]

Sej si ti bližej ležov pær grobu kakær jest,
sej meni nisi pustu leč na tajo mest.

No 88

453 **DRUGI VOJAK**

Ti lubi moj tovarš inu brat,
2425 taku štolc antbert ti meni nemaš kar dat.
Alpak ti čriaz taju namarnost očes ofarten biti,
mi te očemo pār tojem gospuædu zatožiti.

N(o) 89

454 **PRVI VOJAK**

O de bi mi mogli dobit eniga mrtliga,
de bi (ga) mi v grob poluæžili namesti huæniga.

No 90

455 **DRUGI VOJAK**

2430 Kadar bi mi enu taku galfiju sturili,
veči štrafinge te smrti bi zašlužili.
Je potriæba h našemu gospuædu hoditi,
kar se je godilu, imamo oznaniti.

N(o) 91

456 **ČETRTI VOJAK**

Za taju namarnost, de si ti to vahtu zaspav,
2435 kaj bade nam Pontius Pilatus družiga djav?
Nas bo pustu na gavge obesiti vse,
tebe krivičniga inu nas nadovžne.

No 92

457 **PRVI VOJAK**

Že kar zdajci nas na bo pustu obesiti,
al se ba atu čriaz nas ræsærditi.
2440 Jest si očem eno dobru riæč zmisliti sam,
da Pilateža pregovorim na majo stran.

[str. 126]

Vi le vsi maje misli badite
inu vsi srčnu pred Pilateža stapite.

N(o) 93

458 **DRUGI VOJAK**

Ja, mi žiə gremu, pa glej, da boš taku govoru,
2445 da na baš nas s tabo vred krivične stuəru.

No 94

459 **PRVI VOJAK**

Na bujte se, jest bam žiə taku govoru,
da sam sebe pravičniga, vas pak krivične bam stuəru.

In odidejo, nastopi Pilatov služabnik.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Besedilo je pretrgano, nadaljevanje manjka. Tu bi moral po vsem videzu slediti prizor, ko vojaki razširijo govorico, da so učenci ukradli Jezusovo telo, farizeji pa jim dajo denarja in jih zaščitijo pri Pilatu. Prizor se je brez dvoma opiral na poročilo v evangeliju apostola Mateja: »Ko sta bili [Marija Magdalena in druga Marija] še na poti, so nekateri iz straže prispeli v mesto in sporočili vélikim duhovnikom vse, kar se je zgodilo. Ti so se zbrali s starešinami in se posvetovali. Vojakom so dali veliko denarja in dejali: 'Recite: ›Ponoči so prišli njegovi učenci in so ga ukradli, ko smo mi spali.‹ In če bi to slišal upravitelj, ga bomo mi pomirili in dosegli, da boste brez skrbi.' In ti so vzeli denar in storili, kakor so jih poučili. Tako se je ta govorica razširila med Judi do današnjega dne.«

[Tri Marije pri grobu]

[str. 127]

No 95

460 *Najprej nastopijo tri žene¹⁰⁵ in Magdalena govori tako.¹⁰⁶*

Velika lubiæzen me žene hoditi,
da bi magla skaru h le-temu grabu priti,
2450 tata, kiær leži te Sin Božji,
položili so ga bagaboječi moži.
Pojta z manu, lube sestrice maje,
poglejmo njega telu, rake inu nage,
ino s to žlahtno žavbo ga žavbejmo,
2455 da mæ ne dehne, o pungarti ga najdemo.

No 96

461 **DRUGA HČI, MARIJA MATI JAKOBOVA**

Meni se zdi, da ti maju srce imaš,
kiær se z mano na te pat podaš.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Tri žene, v pasijonskem izročilu tri Marije, ki gredo h grobu, da bi mazilile Jezusovo telo, so topos, ki izvira iz Evangelijev in se je pojavljal že v najstarejših srednjeveških liturgičnih dramah. Imeni dveh žena, ki spremljata Marijo Magdaleno, v raznih izročilih variirata. V rokopisu Pasijona sta zapisani različno, v kritičnem prepisu ju poenotimo: nemški izvirnik *Jackoba* slovenimo *Marija mati Jakobova* (prim. Lk 24,10, podobno Mt 27,56 in Mr 16,1). Tretje ime v rokopisu variira: *Saloma* in *Maria Saloma*, kar vedno slovenimo kot *Marija Saloma*.

¹⁰⁶ V tej točki besedila je hipotetično možno videti navezavo na prekinjeni potek dejanja po prizoru vojakov ob grobu, t. j. v didaskaliji (po repliki 425) *Magdalena nastopi in govori*, ki ji v rokopisu sledita nepopisani strani 115 in 116.

¹⁰⁷ Le prva verza replike 461 je v rokopisu izpisala glavna, prva roka, naslednje verze je dopisala druga roka, ki se od tod naprej nekajkrat pojavi. To je eden od značilnih primerov, ko je druga roka izpolnila pisni prostor, ki ga je zastavila, a ne popisala prva roka. Značilnosti druge roke v teh odlomkih: dobro vidna nemška grafija v slovenskem tekstu pri črkah 'u' (vijuga nad črko), 'a' in 'h', ki so bistveno različne od teh črk pri prvi roki s povsem latinsko grafijo.

Juni stem keshkem & sup et na proi hodi si

Hojo In st. Lejla. Dalkoma

Do par na siga so ga na letem kraju sliekli, na krish per bili
jnu sam peruliekli, tu kei sano sakua lu lube se strize maje
padimo na naske Grieshne koliene doli, jnu sandekli
koshui mu leta krish veliki, na katierem je mogu Jesus
to dritku Smerl sturiti.

Hojo Magdallnua

Maria falloma pravi strish jnu jmath, da ti eno taku
suetu ekisu utojem sergu imash, inu nas kti sekueli
nashega belshenja opominjash.

Hojo In kluinuu alla Guindru inu
li, nu idl. jshu a j lnu g jshu
jnu Grab

Kaku bademu magle mi ule grab priti, inu te veliki kamen
ad duri adualiti, mi smo riune jnu slabe shene, buehuoma
pomagei jnu meni.

Hojo Ina Eugal bni Inu Gambonid
a/0

Kai vi tshele pecmer tvek tega shiviga;

Z velikam jokam sām se jest jokala,
kiār sām nigov nadovžnost premišluvala.

2460 Hodimo, družiga na vim nimo h česti storiti,
(s) sovizami očmo nigov svetu telu umiti.

No 97

462 **TRETJA HČI, MARIJA SALOMA**

Ah prelube, žalostne sestrice maje,
jest zmiāram premišlujem to žalost mojo.
Z mojga srca nigdar nuāče odstopiti,

2465 kiār sām jest vidila Jezusov telu noter v grab položiti.

No 98

463 *Tedaj se obrnejo vse tri žene. Magdalena govori tako.*

Na le-tem mesti je an nam napruāti prišu,
od katiārga smo sladke besiāde šlišale.
Na rami je nesu ta težki križ,
o hud nid, kaj ti na svit narediš.

No 99

464 **DRUGA HČI, MARIJA MATI JAKOBOVA**

2470 Le-tu je an ta križ od sebe podjav,¹⁰⁸
slab inu truden se je na ta kamen nasluānu,
da bi se mogu en malo odāhniti,

[str. 128]

inu s tem težkem križam zupet naprej hoditi.

No 100

465 **TRETJA HČI, MARIJA SALOMA**

Do parnaziga so ga na le-tem kraju sliākli,
2475 na križ pārbili inu sam pārvliākli.
Tukej za no zahvalu, lube sestrice maje,
padimo na naše griāšne koliāne doli

¹⁰⁸ Kakor v repliki 461 je tudi tu prva roka izpisala le prvi verz te replike in pustila prazen prostor, vanj je druga roka dopisala manjkajoče tri verze.

inu z andohti kušnjimu le-ta križ veliki,
na katiærem je mogu Jezus to britku smrt sturiti.

No 101

466 **MAGDALENA**

2480 Marija Saloma, prav striš inu imaš,¹⁰⁹
da ti eno taku svetu misu v tojem srcu imaš
inu nas h tej zahvali našega odrešenja opominjaš.

No 102

467 *Tedaj vse tri pokleknejo in poljubijo križ, vstanejo in gredo
h grobu.*

Kaku bademu magle mi v te grab priti
inu te veliki kamen od duri advaliti?

2485 Mi smo rivne inu slabe žene,
Buəh vama pomagej inu meni.

No 103

468 **ANGEL PRI GROBU TAKO GOVORI**

Kaj vi išete pər mrtveh tega živiga?

[str. 129]

No 104

469 **DRUGA HČI, MARIJA MATI JAKOBOVA**

Čudneh rečiəh delu smo se mi zavzele.¹¹⁰

Kduə so ti, katiəri so Krištušov telu vən iz graba vzeli?

No 105

470 **SPET ANGEL**

2490 Vi se nimate prestrašiti al bati,
vi sestrice, še mejn trepetati.

¹⁰⁹ Prva roka je izpisala le prvi verz, tretja druga dva, vendar ni zapolnila večjega pisnega prostora na listu.

¹¹⁰ Kakor pri repliki 466: prvi verz je izpisala prva roka, druga je dodala le še enega, pisni prostor je ostal še prazen.

Vi išete Jezusa, tiga križaniga,
le-ta, kakər je vam prej pravu,
je od smrti vstav inu ni venč tukej.
2495 Pojte inu poglejte te grab
inu Petru prvič oznanite.

No 106

471 *Tedaj odidejo žene od groba. Peter in Janez prideta. Marija
Magdalena govori.*

Peter inu Johanes! Kaj noviga vama poviømu!
Kadar mi tri smo prišle h grobu novemu,
eniga mladenča smo tamkej videle.
2500 An je nam reku, da se nemate prestrašiti ali bati,
jest vam očem na znanje dati:
Ta-isti, katiørega išete vi,
sedej v tem grobu venč ni!
Inu je reku, da bi se imelu vam povedati,
2505 an pojde pred nami v Galilejo,¹¹¹
kakər je an nam prej povedov.
Kam pak je ta-isti, katiørga v tem grobu venč ni,
tu mi na mərmmu povedati tudej.
Mi pak očemu le-tu trdnu vervati,
2510 da je naš Gospuəd mogøu od smrti gar vstati.

In tri žene odidejo.

¹¹¹ V Angelovi repliki ni omenjeno, da pojde Jezus v Galilejo; verjetno je okrajšana.

[Peter in Janez pri grobu]

[str. 130]

N(o) 107

472 **PETER**

Ah Jesu, lubeznivi Odrešenik moj,¹¹²
kaj s̄am jest zašlišov, je(st) griāšnik toj.
Kej očema medva zdej storiti,
Al očema precej h temu gruøbu hoditi
2515 inu se tam od le-tega previžati,
al pak očema tem ženam verjeti?

No 108

473 **JANEZ**

Meni oče skar en strah obseči,
čujem maje lasi na kvišku lesti.¹¹³
Jest ravnu taku tem ženam
2520 na viøm vervat al nehat.
Znaš mi ti kej en dober rat dati,
al nama te žene resnico praviju,
bol najov koj taku strašiju.
Peter, na te že jest veliku zaupam,
2525 tajo srčnost se jest tudi troštam.
Zakaj ti si taje dni veliku prestav,
zatorej s tabo hoditi se tudi na bom bav.
Dokler s̄am jest še priprasten inu mlad,
očem tebi vselej pørstopit rad.

¹¹² Tudi v tej in več naslednjih replikah je prva roka žal izpisala le prvi verz. Ostalih pet je dopisala tretja roka, vendar je bila prvotna replika bistveno daljša, zanjo je na listu predvidena polovica strani, ki je ostala prazna.

¹¹³ Ta verza je v nekoliko modificirani podobi izrekel Prvi vojak ob žrebanju, kdo bo med stražo groba spal ali stražil (verza 2131, 2032). Verjetno sta bila tja prevzeta od tukaj.

Notog, Petrus

131

Jes glih taku naviem vejeli al nehati, satagunolo
je treba bolnaglu hoditi, da prvi pridema hgnebu
ktem vratam, da bomo videna al je te kamen she
sapezputan.

Noto 110, Jovanus, Jangluis Grab

Per letem Grobu je hadu nehti nesnan, sa kai kamen je
shie od duri odualen, Grab je prasen nohvegor navieni
meni se letu pran zhu dnu sdi, Peller pidi sam jnu
nater u Grab poglei, na duri dobru jnu sbehtu ahlinga
dei

Noto 111, Petrus

Da Pezhat se she ter du vershi, pgruebu pa rikuegar,
ja penzh ni, Okai se je godilu tuhei sdei, doli po.
Kleknime tuhei morebiti en suet Krai, nehai
bieliga jest vidim de pgruebu leski, al jest
pruu vidim al se mi kotaku seli.

[str. 131]

No 109

474 **PETER**

2530 Jes glih taku na viam verjeti al nehati,¹¹⁴
za tega volo je treba bol naglu hoditi,
da prej pridema h gruabu, h tem vratam,
da boma videva, al je te kamen še zapečatan.

No 110

475 *Janez pogleda v grob.*

Pər le-tem grobu je hadu nehti neznan.
2535 Zakaj kamen je žiə od duri odvalen.
Grab je prazen, nikuəgar natre ni,
meni se le-tu prav čudnu zdi.
Peter, pojdi sam inu nater v grab poglej,
na duri dobro inu zbestu ahtinga dej.

No 111

476 **PETER**

2540 Ta pečat se še trdu drži,¹¹⁵
v gruabu pa nikuəgarja venč ni.
O kaj se je godilu tukej zdej,
doli pokleknima, tukej more biti en svet kraj.
Nekaj biəlega jest vidim, de v gruabu leži.
2545 Al jest prav vidim, al se mi ko taku zdi.

[str. 132]

No 112

477 **JANEZ**

Le-tu je to obivalo, kiər je bila ovita
niəga sveta glava, vsa s krvjoj oblita.
Po vsem životu so bile te rute
pərsušene kokər z limam obsute.

¹¹⁴ Tudi tu prvo roko dopolni tretja, toda dodala je le tri verze; kar pol strani, predvidene za obsežno repliko, je ostalo prazne.

¹¹⁵ Repliko sta zapisali prva in tretja roka; ves pisni prostor, ki ga je pustila prva roka, je popolnjen.

No 113

478 **PETER**

2550 Kadar bi biv an prač adnešen,¹¹⁶
bi on gvišnu na biv od teh rut odriäšen.
Zakaj brez rut bi ga na biv
nešiär venkaj vzdignov,
kiär bi se en vsaki biv bav,
2555 da bi ne biv za eno krvavo rano primu.
Gvišnu so se le-te reči vse taku godile,
kokär so nama te žene poprej oznanile.
Kaj zdej družiga očema medva storiti,
kokär z velikem veseljam h nejnem bratam hoditi,
2560 da boma tudi tam šlišala ti inu jaz,
kaj je kaj pār niäh od teh reči za en glas.

No 114

479 **JANEZ**

Maju srce se je riäs rävvesiälilu,
vse pozabilu, kar se je te dni godilu.
Saj viäm, da je an poprej govoru,
2565 kadar je še an med nami hadu,
da öce na tretki dan od smrti gar vstati
inu nam vsiäm öcitu se skazati.
Pujte od gar vstajanja vsi z mano,
kar je ⟨v⟩ Svete⟨m⟩ pismu izloženu:

In predstavijo pesem.¹¹⁷ Po pesmi predstavijo sodbo.

¹¹⁶ Po prvem verzu je prvo roko tudi tu v rokopisu dopolnila tretja roka, z verzi je zapolnila ves predvideni pisni prostor, replika se zdi popolna.

¹¹⁷ Pesem je napovedana v prologu kot *velikonočna*. Najverjetneje je to bila srednjeveška *Velikonočna pesem*; ta v rokopisu sicer ni zapisana, bržčas zato ne, ker so jo verniki znali na pamet: *Naš Gospud je od smrti vstal*, prim. Smolik 2011, § 950 isl. Dodali smo jo v Appendix, glej str. 213. Marijan Smolik je o tej srednjeveški pesmi celo zapisal: »Velikonočni praznik je starodavna prazniška pesem tako obvladovala, da v vsem obravnavanem času [do konca 18. stol.] ni izšla nobena nova tiskana velikonočna pesem. Isto velja tudi za praznik Jezusovega vnebohoda.« Zapeli so jo po sklepni Janezovi repliki (479).

[Grešna Duša na sodbi]¹¹⁸

[str. 133]

No 115

480 **LUCIFER PRED SODIŠČEM TAKO GOVORI**

2570 Pravičen riøhtar, jest pridem sam kokær en tožnik,
ti pak bodi kokær en pravičen sodnik.
Dokler ta duša ni atla taje zapovedi držati,
bade pak magla z manu te peklenski glas pošlušati.

No 116

481 **DUŠA**

O jest boga, strahu povna dušica,
2575 kaku močnu sëm zatažena od tega Hudiča.
Sama na viøm, kam bi (se) jest obrnila,
da bi jes en trašt al pomuč zadobila.
Se očem koj podati h Mariji Devici,
pred katiærej trepečeju vsi poklenski hudiči,
2580 pær Mariji očem jest pomuč iskati,
gnado inu milost pær sodbi znajti.

No 117

482 *Duša poklekne pred Marijo.*

¹¹⁸ Tu se pričinja sklepni prizor Kapelskega pasijona, dodatna vložena igra, ki naj ponazori učinke in zaslužnje Jezusove velikonočne žrtve. Po zvrsti in motivu gre za misterij o tehtanju duš, ki je v dramski obliki edinstven v slovenski literaturi. Glavna roka v rokopisu tu pravilno nadaljuje številčenje replik, ob tem pa je neznana poznejša roka s svinčnikom dodala še številčenje, ki replike misterijskega prizora oštevilči od prve (1) do zadnje (15). Dodatno številčenje napeljuje k misli, da so ta prizor kot krajšo igro morda brali ali celo uprizarjali še kdaj pozneje, saj se prepoved Pasijona na to vsebino ni nanašala.

Oh Marija, mati te milosti,
(v) mojih narvečeh težaveh ti mene kna zapusti.
Prosi inu govori pred tojem sinam na mesti mene,
2585 [da] me an skuəz sojo gnado iz nebiəs na sklene.

No 118

483 **MARIJA**

Ah moj lubeznivi sin, zadrži leto sadba gari
inu se z manu, s tojej Materi, prav pogovori.
Sej viəš, de səm jest teh griəšnikov ena Mati,
kateri pridejo pər cajtu k meni pomuč iskati!
2590 Je riəs, de ta duša taje zapuvedi je prelomila
[str. 134]

inu Hudičave povele dojistokrat dopovnila.
Vənder je vsaki dan
mene s tem svetim roženkriəncam počastila,
tudi v sabateh meni h časti se postila.
2595 Tebe prosəm tedej, moj sin lubi,
le-tej duši eno milostlivu [sodbu] stori.

No 119

484 **KRISTUS**

Jes kakər en srdni rihtar al sodnik,
(sem) tudi v tem živleni teh griəšnikov en pomočnik.
Le-ta duša je meni (k) sodbi pərpelana
2600 inu od Hudičoveh ruək meni mojej sodbi čriəz dana.
Dokler je ana taku močnu zatažena,
brez dobreh diəl bade na večne čase pogublena!
Al pak nje dabre diəle baju magle zadojsti sturiti,
taku jes njo očem majej Materi izročiti.

N(o) 120

485 **HUDIČ TAKO GOVORI**¹¹⁹

2605 Le-ta duša je rada ofartna biva,
prav riətku je v cirkov hodiva,

¹¹⁹ Celotno repliko 486 z didaskalijo vred je v pripravljen pisni prostor vpisala tretja roka.

tvojeh zapoved celo nič ni držala,
skuəz tu se je mojej oblasti čriəz dava.

[str. 135]

No 121

486 **MARIJA**

Jest očem le-tej duši ena zbiəsta mati biti
2610 inu nej h traštu inu h pomuəči priti,
da ti, Satan, ju badeš mogu zapustiti
inu skuəz mene ⟨k⟩ špotu starjen biti.

No 122

487 *Kristus pokliče angela Mihaela.*¹²⁰

Angel Mihael, stapi hitru le-sam
inu to pravičnu vago sam pərnesei.
2615 Vagej nje hude inu dobre diəle,
vagej, katiəre bajo veči težo imele.

No 123

488 **ANGEL MIHAEL**

Pravični rihtar, tu se mare koj zgoditi.
Kar ti zapoviš, se ima tudi hitru storiti.

No 124

489 *Tedaj gre po tehtnico, se vrne in govori.*

Le-te duše pregriəhe so brez kanca inu kraja.
2620 Avbe! Na bade nikoli vidila nebeškiga raja.

No 125

490 *Marija poklekne, Kristus govori.*

Vstani gari, lubezniva maja mati.
Se na zrajma, da bi ti imela pred manu klečati.

¹²⁰ Nadangel Mihael je zavetnik župnijske cerkve v Železni Kapli in s tem zavetnik vse župnije.

Harodmene sheliash, saquishnu karprosiash
Edmene sadobish

No 12. No 26. Maria

Leti Dushi moi Syn Sheliem Gnacliu. Sodbu
Sprosi, da ana bade magla tebi naueshne zhasa hua
leshna biti, ozhen tedei te kusho koshen krien z na
vago diati, de ana bade magla perzaitu, u tojei
gnadi ustati

No 127. Maria Enphidna d'vnu kraz
No 13. vrydin Langvud de shidant

Leti Sueti Koshen krien jmatahu muezhe jnu kraft
natiera premaga uso peklenSKU gicant! Satu jmasi
ti sathan leto kusho kilru sapustiti, jnu u te kiu
htejem touar sham se skiriti.

No 141. Miss. da g'pnu dir kiu j'el ab
uud'ar Dnal. Angitina d'g'g'nu
No 25

Dezhnemu Bogu bodizhas jnu knala dana,
da jes ddei ni sim Shidizha ueh katehostala, ti bi mene
mogu u peklenSKU Martru Obsoditi, pa na proshnu

Le hitru povej, kar od mene želiš,
[str. 136] zagvišnu, kar prosiš, od mene zadobiš.

No 126

491 **MARIJA**

2625 Le-tej duši, moj sin, želiām gnadlivu sodbu sprostiti,
da ana bade magla tebi na večne čase hvaležna biti.
Očem tedej te duše roženkriānc na vago djati,
de ana bade magla p̄r cajtu v tojej gnadi ustati.

No 127

492 *Marija položi rožni venec na tehtnico in Kristus govori.*

Le-ta sveti roženkriānc ima taku muəč inu kraft,
2630 katiēra premaga vso peklensku gvavt!
Zatu imaš ti, Satan,¹²¹ le-to dušo hitru zapustiti
inu v p̄ku h tojem tovaršam se skriti.

N(o) 128

493 *Tedaj odidejo hudiči in duša recitira proti ljudstvu.*

Večnemu Bogu bodi čast inu hvala dana,
da jes zdej nisəm ⟨v⟩ Hudičaveh rakeh ostala.
2635 Ti bi mene mogu v peklensku martru obsoditi,
pa na prošnu taje matere nisi atu sturiti.

[str. 137]

Zatorej o Marija, mati te milosti,
jes tebe tudi na marem zahvalit zadojsti,
kiār ti sama si zame prosila
2640 inu meni eno milostlov sodbu zadobila,
seda se badem pak so vsemi izvolenemi veselila,
tebe inu tojga sinu hvalila inu častila.

¹²¹ Na začetku prizora (replika 480) didaskalija napove, da nastopi *Lucifer*, v Marijini in Jezusovi repliki pa je imenovan *Satan*.

495 *Duša odide in Angel nastopi ter ⟨govori⟩ proti ljudstvu.*

N(o) 129

Oh kršanska duša! Premisli ti,
kaku dabru je, katiəri Mariju zbestu časti.

2645 Glih kakər le-ta duša bi bila nigdar božjo gnadu prejela,
kadar bi se Marija za njo na bila pər sodbi anvzela!
Skuz kaj je pak le-ta duša leto gnado zadobila,
namreč skuəz te sveti roženkriənc,
s katiərem je ana Marijo zbestu častila.

2650 Zatu imate le-ta spomin pər vas ohraniti,
da skuəz tu Marijinu zbestu češenje
morite lehku u nebiəse priti
inu na večne čase se z nami veseliti. Amen.

Konec.

[Dodatki]

140
Sedei si ha belni jnu berighi, Dobrujnu mozhnu
ga sueshite stemi slavihi, letega jmate Dobru ciarua
ti, jnu spami na Gara Calvario pelati, tam ba de an
prejeu soi lan, katierga si je sa shlu shu an

Vni vnu z shu fall
Vlek haku jean pe shan vele h' buch, hier sam sebe
na mare pomogti js negourek obadlieg, poprei anatu
eno veliku oblast jmeti, sajei zoperny velike shude
she sturiti, da ste vi mogli prednem nato sem lo doli
pasti, sdei mare pah'an pred vami na semli leskati

Vni vnu z shu fall
Hest Hauptmanali Capitan, s kratkemi besiedemi jes
vam na snanie dam, da vi jmate tega shlaucka dobru
varuati, potiem zhemu niemu te fashlusheni lan dati
hier je an poprei atu predtem soltkam usajei oblasti kv'aluati
sdei mare pah'an pred vami na semli leskati, ah Pui!
Viste! Sedei si poncai ven is na shch' kueh' jriti, dena losh
mogva sniek, shpat, jnu sani shvanie pter peti.

Innis est E. D. Amen.

Pri tretjem padcu pod križem¹²²

495 *Judovski stotnik tako govori.*

Ja lej, kaku se peč tebi dons težko godi,
2655 kiær ti sam moreš ta križ nesti
inu ⟨se⟩ pærpravt h tej smrti.
Zdej kiær ti s tvojej coprnijej nič venč na rihtaš,
na pa skuæz tu zmagat oč,
kiær ti na ziæmlo padaš,
2660 da bi mi, namest tebe na goru Kolvarijo pelati,
pa le tukej na zemli nehali ležati.
Štahus s tojem kolam udari ga precej ti,
da on hitru gor vstane, nam se naprej mudi.

496 *Štahus se odgovori inu reče.*

Anbart, dbiæbarti, tribarti sæm ga žiæ pæržgav,
2665 še z nogoj ga bom bærsnov, al bo kaj pole gor vstav.
Vstani gor, sej nas na boš nikoli strucov,
mi žiæ tešku čakamo videt tu,
kaku boš ti kaj na križi visav.

¹²² Ta dodatek (nanj usmerja didaskalija replike 273) je dopisala tretja roka. Na prazni strani 138 in 139 je pred pisanjem s svinčnikom zarisala črte, in to vsako črto hkrati prek obeh strani. Črt je zarisala točno toliko, kolikor je potrebovala vrstic za repliko Stotnika pri tretjem Jezusovem padcu.

497 Pesem, kokær jo je žovniær pær gruæbu

pev¹²⁴

1

Mi smo žovniærji,
2670 mormo na vahteh stati.
Krajcarjov mav mamu,
pijemo pa radi.

2

Dečle se nam ponujajo,
mi bi jäh tudi radi,
2675 jim pa vina næč na kupimo,
poli smo pa ti zadni.

3

Moja dečla je šikana,
časi je tudi luba,
časi pa rada postriæže,
2680 bol kokær ena druga.

4

Ma pa niædærc væs židan,
rokavce obrane,
čevle durhnatarske,
štumfe uscane.

¹²³ S tem listom se v rokopisu začenja deveta lega. Njena posebnost je, da je bila sestavljena le iz treh pol, in še od teh šestih listov so bili vsi trije listi na desni polovici lege izrezani; prim. skico, str. 471.

¹²⁴ Pesem je dopisala tretja roka. Nanjo napotuje didaskalija v repliki 417.

498 [Replika Judovskega stotnika]¹²⁵

2685 Zdej vi rabelni inu beriči,
dobru inu močnu ga zvežite s temi štriki,
le-tega imate dobro varvati
inu z nami na gara Kalvarijo pelati.
Tam bade an prejev soj lan,
2690 katiærga si je zašlužu an.

¹²⁵ Replika, ki jo je zapisala že prva roka, sodi na konec Prvega dela. Ista roka je tam v didaskaliji za repliko 200 zapisala, da je Stotnikov govor treba iskati na strani 140. Nato je tretja roka ta tekst prepisala za omenjeno didaskalijo in tako napravila varianto te replike, didaskalijo pa prečrtala.

499 Pri prvem padcu pod križem¹²⁶

Oh, kaku je an peč an veløk buəh,
kiər sam sebe na mare [pomagati] iz negoveh nadluæg,
poprej ⟨je⟩ an atu eno veliku oblast imeti,
⟨s⟩ sojej coprnij velike čudeže sturiti,
2695 da ste vi mogli pred niəm na to zemlo doli pasti,
zdej mare pak an pred vami na zemli ležati.

¹²⁶ Repliko je sem dopisala že prva roka, vendar ni določila, kam v glavnem tekstu sodi. To je v didaskaliji, dodani pred repliko 250, storila tretja roka.

500 Pri drugem padcu pod križem¹²⁷

Jest havptman ali kapitan,
s kratkemi besiademi jes vam na znanje dam,
da vi imate tega človeka dobru varvati,
2700 potiām očemu njemu te zasluženi lan dati.
Kiār je an poprej atu pred tem folkam v sojej oblasti kralvati,
zdej mare pak an pred vami na zemli ležati.
Ah fuj, Kriste! zdej si pomaj ven iz našeh ruæk priti,
de na boš mogu smiāh, špat inu zaničvanje trpeti.
(Finnis est konec. Amen.)

[*str. 141*]¹²⁸

¹²⁷ Tudi ta dodatek je napisala glavna, prva roka; nanjo se sklicuje didaskalija, ki jo je po repliki 267 dodala tretja roka.

¹²⁸ Stran je v rokopisu prazna, njen spodnji del je odtrgan.

501 Pesem pri zadnji večerji¹²⁹

1

- 2705 Tebi Buəh, mi hvale damo,
za Gospuda te spoznamo,
te Očeta večniga inu Boga živiga.
Nebu, zemla te spoznajo,
tebi čast nu hvalu dajo,
2710 Kerubin nu Serafin
hvaljo z gvasam angelskim.

2

- Naš mogočni Bug je sveti,
naš Bug Sabaot je sveti,
svet je Bug Ača stvarnik,
2715 svet Buəg Sin odrešenik
sveti Duh badi posvečan,
Bug naš Traštar je posvečan.
Nebu inu zemla je
povhena časti božje.

¹²⁹ Pesem so v starejši verziji Kapelskega pasijona peli na koncu prizora zadnje večerje – *Ta ponižna pristova Kristusova*. Gre za enega zgodnjih slovenskih prevodov latinske hvalnice *Te Deum laudamus*. Ob sklepu zadnje večerje so jo v stari verziji Pasijona zapeli kot hvalnico misterija svete evharistije, ki jo je Jezus med večerjo ustanovil ob deljenju kruha in vina. Čeprav sta ohranjeni le dve kitici hvalnice, je razvidno, da se tekst ne opira na slovenske prevode 18. stoletja, verjetno je starejši; prim. komentar, str. 480.

[Stabat mater dolorosa]¹³⁰

502 *Kristus stopi na križ in nato pojejo pesem.*¹³¹

1

2720 Žalostna je mati stala,
pod križam milo (se) jokala,
kadar je nje sin visel.

2

2725 Milo solzi klagovala,
vsa trepeča je zgledala
martro sojga ediniga.

3

Gduə je te, kiər bi ne splakal,
Božio mater bi zamerkal
v takej martri inu zlegu?

¹³⁰ *Stabat mater dolorosa* je ena najlepših in najbolj znanih srednjeveških marijanskih himen. Nastala je v 13. stoletju, kot njen avtor se največkrat navaja frančiškan Jacopone da Todi. Najzgodnejši ohranjeni prevod te himne v slovenski jezik je zapisan v ti. Muzejskem rokopisu, ki je privezan k izvodu Hren-Čandkovih *Evangelija inu Lystuvi* iz leta 1612 v Narodnem muzeju. Nato je prevod objavil Matija Kastelec v molitveniku *Bratovske bvčvice S. Roshenkranza* leta 1678 in 1682. Na novo je pesnitev prevedel Ožbalt Gutsman v molitveniku *Molitoune Bukvize* leta 1788. Pričakovati bi bilo, da je zaradi Gutsmanovega vpliva na Koroškem bila tudi v kapelski rokopis sprejeta njegova verzija pesnitve, vendar ni tako. *Stabat mater* v Kapelskem pasijonu v vseh poglavitnih elementih izhaja iz izročila Kastelca in rokopisa v EvL 1612 – torej iz besedilne tradicije 17. stoletja.

¹³¹ Didaskalija je domala enaka kakor tista pred repliko 300. To je dokaz, da je ob prizoru križanja v glavnem tekstu res mišljena prav ta pesem.

li. 118. g. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Sehalostna je e Matti stalla pod krisham milo jo kalla
Kadar je nie sijn vsell —

Millo solsi klagualla, vsa trepecha je sgle dalla
e Martro soiga e biniga —

Čeue je te kier bi ne splošhal, poškie e Matter bi same khal
uta kei e Martri jnu sgle slegu —

Sa nash Grieh sa dianie krivo, je risa vidi uleptiemu
krishnu gaioklu je Terpeu —

Vidi sojo lubu diete, sapu skenu sashpatano
Kadar je e ushopustil —

Če ur bi prau ne mogu s di hmit, kier bi ni e bilo sriet
e Matter shallostem sijnam —

Kaku je bila Riuna, se dem shallosti Terpela
shallostni Mezh je presonill.

Suetta Matti te be prasim dei da shallost u serzi nosim
v mojem serzu Grieshnemeu

4

Za naš griāh, za djanje krivo,
2730 Jezusa vidi v trplianju,
križnu gajžlu je trpev.

5

Vidi sojo lubu diate,
zapušenu, zašpotano,
kadar je dušo pustil.

6

2735 Gdur bi prav ne mogu zdihniti,
kiār bi njemo bilo videt,
Mater ⟨z⟩ žalostnem sinam.

7

O kaku je bila rivna,
sedem žalosti trpela,
2740 [žalosti] meč je presonil.

8

Sveta mati, tebe prosam,
dej da žalost v srci nosam,
v mojem srcu griāšnemu.

[str. 144]¹³²

9

Daj da se bom s tabo jokal,
2745 na križ gledu, se rəzplakal,
sej sam jes na le-tem kriv.

¹³² S to stranjo se končuje zadnji ohranjeni list rokopisa Kapelskega pasijona. Preostali trije listi devete lege od tod naprej so izrezani, prav tako kot preostalih 32 listov naslednjih leg. Ti so bili zanesljivo izrezani iz že vezane knjige, njihov ohranjeni veznik je priložen rokopisu v škatli.

10

Nej se srce maje vneme,
Jezusu, kiær trpi zame,
de jømu večnu bom šlužil.

11

2750 Taku gareč, taku vročen,
tebi mati bam poročen
zdej nu na vse vekoma.

12

O devic Mati devica,
bodi naša pomočnica
2755 zdej nu na posledni čas.

13

Kokær tu telu odmærje,
da se dušica daruje
<v> sveti raj popolnoma.¹³³

¹³³ Zadnji verz je zaradi napake moč brati na dva načina, glede na dve obliki latinskega izvornika, ki obstajata v raznih izdajah. Možna sta pomena:

a) duša (imenovalnik) je po smrti darovana slavi nebeškega raja. Po tem razumevanju smo v pričujoči izdaji vstavili v zadnji verz pomotoma opuščeni predlog 'v'; beremo: *da se dušica daruje / v sveti raj popolnoma*. To emendacijo podpira latinski tekst: *Quando corpus morietur, / Fac ut anima donetur / Paradisi gloriae*.

b) duši (dajalnik) je po smrti darovan nebeški raj. Po tem razumevanju bi morali *Dushiza* prepisati kot *dušicæ* ali *dušici*, torej bi brali: *da se dušicæ daruje / sveti raj popolnoma*. Takšno branje podpirajo nekatere izdaje izvornika s tekstom: *Quando corpus morietur, / Fac ut animæ donetur / Paradisi gloria*. Prav takšno je besedilo te kitice tudi v Muzejskem rokopisu (privezано k Hren-Čandkovim EvL 1612): *Kadar moie telu umerie, / dei [d]e je duschizi daruie, / sueti rai popolnima*.

Appendix

Velikonočna pejsem¹

1

Jezus je od smrti vstal,
od njega bridke martre;
obtu se veselimo
inu Boga hvalimo.
Kyrie eleison, Christe eleison.

2

De bi ne bil od smrti vstal,
vus volen svet pogubljen bil;
nam se je veseliti,
nam hoče k troštu priti.
Kyrie eleison, Christe eleison.

1 Prolog Tretjega dela Pasijona v verz 1813 napove, da se bo prikaz Jezusovega vstajenja sklenil z velikonočno pesmijo: *Kader žia vse bode minulu / inu s tej velikunačni pesmi se sklenilu ...* Napove jo tudi sv. Janez v repliki 479, ko pravi: *Pujte od gar vstajanja vsi z mano* (verz 2568) in sledeča didaskalija. To je bila najverjetneje stara *Velikonočna pejsem*, ki v rokopisu Kapelskega pasijona ni zapisana, ker so jo ljudje znali na pamet, saj je bila ena najbolj znanih in razširjenih pesmi iz srednjeveške pesemske tradicije. Kakor navaja Ivan Grafenauer v študiji *Ta stara velikonočna pejsen in še kaj za njeno nemško predlogo*, se je tudi slovenska velikonočna pesem verjetno pela »pri obredu vstajenja, splošno pa pri obrednem prizoru obiska pri praznem božjem grobu, pri slovesni maši ob velikonočnih praznikih; pela se je za tedeumom pri velikonočnih jutranjicah, pred pridigo in po pridigi v velikonočnem času, izmenično s kiticami Marijine antifone *Regina coeli laetare* pri slovesnih večernicah – pri teh pač s pripevom aleluja (nam. Kyrie eleison) – pa tudi pri velikonočnih igrah in procesijah zunaj cerkve in ob drugih priložnostih, tudi zgolj posvetnih.« (Grafenauer 1980: 246)

Poleg tega, da so verniki to pesem peli tako pogosto med liturgijo in drugimi obredi v cerkvi, je pomembna Grafenauerjeva navedba, da je velikonočna pesem prestopila cerkveni obseg in so jo kot ljudsko pesem peli tudi »pri velikonočnih igrah in procesijah zunaj cerkve«, kar natanko ustreza kontekstu Kapelskega pasijona. Poleg tega je zanimiva njegova omemba prepletanja z antifono *Regina coeli laetare*, katere priredbo Kapelski pasijon vsebuje v pesmi angelov ob vstajenju (verzi 2266–2284). Zato je Marijan Smolik

M²

Hudič je bil človestvu vzel,
s sabo je je v peku zajeu,
ondi je milu plakalu,
božje milosti čakalu.
Kyrie eleison, Christe eleison.

3

Bug je taku milostiv bil,
svojga Sinka mej nas spustil;
od Marije je rojen bil,
vus volen svet obveselil.
Kyrie eleison, Christe eleison.

4

Začel Jude vučiti,
de bi bogu služili;
Judje so ze zlo vzeli,
na križ so ga rezpeli.
Kyrie eleison, Christe eleison.

lahko zapisal, da je »starodavna prazniška pesem« povsem obvladovala velikonočni praznik (prim. opombo 116 k didaskaliji ob koncu vstajenjskega prizora).

Velikonočna pejsem je zato organski in historično pristen del Kapelskega pasijona kot igre, čeravno ni *verbatim* navzoča v samem rokopisu kot tekst, je pa napovedana v prologu in omenjena v didaskaliji in s tema referencama posredno navzoča kot obče mesto velikonočnega praznovanja.

Tu jo objavljamo v redakciji Ivana Grafenauerja, ki je v omenjeni študiji raziskal njen nastanek na prehodu iz 12. v 13. stoletje in zgodovinski razvoj do protestantov – v Trubarjevi redakciji ima naslov *Ta stara velikonočna pejsen* (DC 1584) – in nato v katoliških tiskih 17. stoletja. Naša objava prevzema Grafenauerjevo redakcijo izdaje pesmi po Schönlebnu (EvL 1672), v kateri je bila najbolj splošno razširjena in kjer ima naslov *Velikonočna pejsem*. Upoštevali smo tudi Grafenauerjevi rekonstrukciji dodatne 3. kitice (sprejel jo je iz t.i. Muzejskega rkp.) in dveh verzov v 6. kitici (sprejel ju je iz Kalobskega rkp.).

- 2 M pomeni Muzejski rokopis (gl. Vire na str. 508), od koder je Iv. Grafenauer to kitico sprejel v svojo redakcijo zaradi pomena, ki jo je v razvoju pesmi imela resnica o izvirnem grehu – človekovi nagnjenosti k slabemu.

5

Na križu je to smrt podjel,
sveti Jožef ga je doli snel,
Marija prejemala,
vse kušovala.
Kyrie eleison, Christe eleison.

6

Noter v grob je položen bil,
en velik kamen gori djan;
(K:³ doli je pred pekel šel,
vse verne duše vun spelal.
Aleluja, aleluja.)
Na tretji dan je gori vstal
Inu je v Galilejo šel.
Kyrie eleison, Christe eleison.

7

Ta angel je k tèm ženam djal,
de je Jezus od smrti vstàl:
»Pojdite, jogrom pravite,
prvič Petru oznanite.«
Kyrie eleison, Christe eleison.

8

Marija Magdalena,
ta je ta prva bila,
kir je Jezusa vidila
s svojima dvejma sestrama.
Kyrie eleison, Christe eleison.

3 K – verza sta sprejeta iz Kalobskega rokopisa, ki edini vsebuje varianto z Jezusovim sestopom v predpekel, od koder je odrešil duše vernih (prim. Legiša 1973: 122). To temo v uvodu k vstajenskem prizoru intenzivno tematizira tudi Kapelski pasijon v verzih 2241, 2250, 2279, 2283, 2288.

9

Sveti Tomaž neoveren bil;
saj je kumaj tega dobil,
de je Jezus od smrti vstal,
nu mu je segel v desno stran.
Kyrie eleison, Christe eleison.

10

Marija Divica,
bodi naša pomočnica
pruti Bogu nebeškemu
nu usmilenimu Jezusu.
Kyrie eleison, Christe eleison.

11

Aleluja pojemo,
Kristusa Jezusa hvalimo,
lubo Divico Marijo
tèr vso nebeško družino.
Kyrie eleison, Christe eleison.

12

Aleluja, aleluja,
aleluja.
Nam se je veseliti,
nam hoče k troštu priti.
Kyrie eleison, Christe eleison.

Komentar

Sigle, številčenje in sklici

Sigle in oznake

- [...] pomeni vrzel v rokopisu, besedilo manjka;
- [] pomeni uredniški popravek očitne napake v rokopisu;
- < > pomeni besedilo, ki ga je vstavil urednik, ker ga je pisec pomotoma pozabil zapisati;
- < > pomeni besedilo, ki ga je vstavil urednik, ker je bilo v rokopisu fizično uničeno, a ga je bilo moč uganiti;
- *kurziva* označuje besedilo, prevedeno iz nemščine ali latinščine v sodobno slovenščino.

Številčenja in sklicevanja v izdaji

- No 1, No 2, No 3 itn. pomenijo prvotno številčenje dramskih replik, mestoma tudi didaskalij v rokopisu, ki ni enotno. Prva roka je začela številčiti od 1 naprej štirikrat: dvakrat v Prvem delu in po enkrat v Drugem in Tretjem.
- Ko se urednik v komentarju sklicuje neposredno na rokopis, navaja rokopisno številčenje, npr. R III, 56 pomeni: replika, oštevilčena kot No 56 v tretjem številčenju, t.j. v Drugem delu; po enotnem številčenju kritične izdaje je to replika 257 Prim. Pregled replik str. 447.
- Ko se urednik v komentarju ali opombah sklicuje na kritični prepis, navaja enotno kritično številčenje replik od 1 do 502 ali verzov od 1 do 2758. Za citiranje v strokovnih delih je priporočeno navajanje kritičnega številčenja.

Ureditev in načela znanstvenokritične izdaje

Izhodišča in zasnova izdaje

Matija Ogrin

Kapelski pasijon je baročna pasijonska igra v treh predstavah, ki so jo uprizorjali v Železni Kapli. Zadnje izpričano leto uprizoritve je 1800, nekoliko pred tem je nastal tudi rokopis, v katerem je ohranjena. Rokopis je nastal kot prepis in priredba starejših dramskih besedil v slovenščini, ki so nastala v okviru slovenske jezuitske dramatike 17. stoletja. Te predloge ali besedilna tradicija Kapelskega pasijona so žal izgubljene.

V naši izdaji je besedilo Kapelskega pasijona prvič objavljeno v celoti, z metodo tekstnokritične obravnave besedila in z ustreznim historično-filološkim komentarjem.¹ Izdaja vsebuje kritični prepis Kapelskega pasijona, ki nudi zvesto po rokopisu in jezikoslovno utemeljeno bralno podobo izvirnega besedila, razlagalne opombe k besedilu in študiji obeh urednikov s povzetkoma.

Tiskana izdaja pred nami je del integralne edicije, ki je objavljena v zbirki *Elektronskih znanstvenokritičnih izdaj slovenskega slovstva* (eZISS)² in ki celovito predstavi tekst Kapelskega pasijona v vseh štirih možnih perspektivah ali metodoloških pogledih na besedilo: 1) kot digitalni faksimile izvirnega rokopisa; 2) kot diplomatični prepis (ki reproducira vse historične podrobnosti besedila, kakor so v rokopisu, vključno z napakami); 3) kot kritični prepis z opombami (bralni prepis, identičen tukajšnji izdaji) z možnostjo vzporednega prikaza obeh prepisov in 4) kot konkordance k diplomatičnemu prepisu, ki za vsako besedo podajo temeljne jezikoslovne kategorije in njene pojavitve v besedilu ter tako prikažejo leksikalno podobo Kapelskega pasijona.

Tako vsestransko zasnovana analiza, prikaz in komentar rokopisa in teksta v njem, ki so nastajali v letih 2009–2016, so omogočili urednikoma,

1 Izdaja je nastala v okviru raziskave Slovensko slovstvo v neznanih rokopisih med reformacijo in romantiko: informacijsko-tehnološko podprte analize in znanstvene objave, ki je potekala na ZRC SAZU od avgusta 2013 do julija 2016. Erich Prunč je začel prepisa pripravljati leta 2009.

2 Izdaja je prosto dostopna na spletnem naslovu portala eZISS <<http://nl.ijs.si/e-zrc/kapelski/>>, s faksimili rokopisa vred jo je moč prenesti na uporabnikov računalnik.

da kolikor moč verodostojno prikažeta historične, kodikološke, tekstološke in jezikoslovne pojave, strnjene v rokopisu in besedilu Kapelskega pasijona. Kljub izgubljenim predlogam je analiza mogla odkriti nekatere sledi njegove geneze, izpričati obstoj izgubljene besedilne tradicije in delno rekonstruirati njegovo poetično-dramsko strukturo.

Vodila kritičnega prepisa in rekonstrukcija besedilne strukture

Gornja izhodišča vsebujejo predpostavko, da je bilo besedilo Kapelskega pasijona v procesu preoddaje (tradiranja) iz 17. stoletja do konca 18. stoletja večkrat prepisano iz rokopisa v rokopis; pri tem je neogibno prihajalo do variantnosti in modifikacij, deloma tudi pod vplivom ustnega slovstva (denimo Žolnirjeva pesem pri grobu). Najbolj očitna sled takšne kompleksne preoddaje je dejstvo, da je besedilo Pasijona večidel napisano v proznih odstavkih; analiza pa odkrije, da večino teksta sestavljajo verzi v skrbno rimanih verzni dvojicah, le prepisani so bili v prozni obliki. Prav tako so zadnji prepisovalci opustili domala vse naslove prizorov, s katerimi je bilo obsežno besedilo členjeno, ostal je le naslov prizora *Ta Ponishna Pristoua Christusoua*. In ne nazadnje, v besedilni preoddaji so v besedilo posegali številni narečni vplivi koroških govorov, še zlasti podjunski.

Kritični prepis dramskega besedila je zasnovan kot bralni pripomoček: v mejah, ki jih nudi sodobni pravopisni sestav, smo želeli prepisati Kapelski pasijon tako, da bo prepis približal branje nekdanji glasovni podobi besedila, kakor jo izraža ohranjeni rokopis. Za natančno glasoslovno interpretacijo Kapelskega pasijona bi bil potreben podroben zapis v fonetični pisavi, kar ni bil naš namen. Naš prepis je pripomoček za branje s kar največ izvornimi historičnimi in narečnimi posebnostmi (gl. spodaj *Jezikoslovna načela kritičnega prepisa* Ericha Prunča) na vseh ravninah besedila – od besedne prek skladske do tekstološke.

Kritični prepis je moral hkrati rekonstruirati v besedilni preoddaji (procesu prepisovanja) izgubljeno ali zabrisano besedilno strukturo, zlasti členitev na dele, prizore, prozne odstavke in zlasti – verze. Vse to je pri zasnovi kritičnega prepisa narekovalo naslednja vodila in posege.

Ohranitev dodatkov. Že prva roka je vpisala v rokopis več dodatkov, še več pa tretja roka sredi 19. stoletja, ki je prepisovala iz neke tedaj še obstoječe

druge verzije rokopisa in označila, kam v poteku dejanja sodijo – denimo besedilo ob Jezusovih padcih pod križem. Te dodatke bi lahko razporedili na ustrezna mesta v besedilu igre, vendar jih naša edicija pušča na prvotnih mestih, kamor so bili dopisani. Tako ostane besedilo Jezusovih padcev na koncu rokopisa med Dodatki, čeprav sodijo v dogajanje Prvega dela; dialog ob štetju srebrnikov (replike 358–368) ostane na koncu Drugega dela, čeprav dramaturško tja ne sodi; prva roka je v prizoru križanja pomotoma najprej zapisala repliko 280 (No 78) in potem 281 (No 79) namesto obratno, kakor bi bilo prav, vendar tudi te napake nismo preuredili. Uveljavili smo konservativni uredniški princip, da ne spreminjamo razporeditve besedilnih dodatkov³ in pustimo, da njihovo izvirno mesto v izdaji pričuje o procesu dodajanja že ob času pisanja prve roke v 18. stoletju in tretje roke v 19. stoletju. Ta proces namreč zrcali navzočnost tedaj še obstoječe besedilne tradicije – obstoj vsaj še najmanj ene rokopisne predloge ali verzije našega pasijona.

Verzi in proza. Ker je bilo prvotno baročno besedilo Kapelskega pasijona zapisano v verzih – že pred prepisom v ohranjeni rokopis, kjer je zapisan v prozni obliki (ali pred več predhodnimi prepisi) –, smo besedilo iz proze razčlenili ponovno v verze. Pri tem nam je kot glavni kriterij služila rima verznihi dvojici. Ti verzi so ponekod poškodovani s kontaminacijo – z besedami ali zvezami, ki izvirajo iz drugih virov in uničijo prvotni verzni ritem in rimo –, česar zaradi izgubljenih predlog nismo mogli rekonstruirati. Na teh mestih je bila rekonstrukcija verzne strukture težavnejša. V prozni obliki so seveda ostali odlomki, ki so bili v rokopis že vpisani kot proza, zlasti didaskalije in 122 odstavkov, s katerimi je v Prvem delu pisec nadomestil prvotne verze – teh več ne poznamo. Poseben problem za prepis sta predstavljali dve vloženi pesmi, ki sta v rokopisu zapisani v prozni obliki in sta po strukturi takšni, da bi ju bilo načeloma moč razčleniti v razne verzne in celo kitične oblike. Takšna je predvsem pasijonska pesem *Vse stvari žalujte* (398–421), v manjši meri pa tudi velikonočna hvalnica *Vesiali se, o kralica! Mati nebeška* (2266–2297). Po naši dosedanji evidenci sta ohranjeni le v rokopisu Kapelskega pasijona, zato ne vemo, kakšna naj bi bila njuna prvotna

3 Edino modifikacijo tega načela predstavlja naš prepis prologa v Drugi del, t.j. predgovora k večerni predstavi. Glavna roka je začela pisati prolog v rokopisu na strani 35; na dnu strani ji je zmanjkalo prostora in je pisanje nadaljevala na strani 34. Tekst na strani 34 je torej organsko nadaljevanje teksta na strani 35. Ker dejansko ne gre za dodatek, ampak za enoten akt pisanja, smo torej v prepisu sledili smiselni strukturi Pasijona kot teksta in ne diplomatični strukturi rokopisa kot dokumenta. Prim. tukaj str. 78.

verzna struktura. Zato zapis obeh pesmi v našem prepisu pomeni določeno verzološko interpretacijo – kar je skladno z načeli kritičnega prepisa, ki je že sam po sebi tekstološka interpretacija; ta je bila še zlasti težavna pri pasijonski pesmi *Vse stvari žalujte*.⁴

4 Pesem je v rokopisu (gl. digitalni faksimile v e-izdaji) na strani 23 zapisana v treh odstavkih, ki so oštevilčeni od 1 do 3, in je s tem nedvoumno razdeljena na enote, ki pomenijo tri kitice. V njih prepoznamo znani ritem poskočne ljudske pesmi, toda prepisati jih je moč na dva načina. Razumemo jih lahko kot štirivrstične kitice iz enajstzložnega amfibraškega verza (Amf11, ponekod 12 zlogov zaradi kontaminacije v preoddaji). Ta razlaga bi se lahko opirala na raznolikost poskočnih verznihtipov, ki so po razlagi Ivana Grafenauerja (1980: 404–405) nastali iz stare pripovedne dolge dvodelne vrstice: v novem veku sta iz obeh polstičij stare dvodelne vrstice nastala dva kratka verza kot osnovna gradnika raznih poskočnih oblik. V nekaterih starejših zapisih ju najdemo še v skupni, enotni vrstici iz 11 zlogov, tako v Leškem rokopisu, npr. *Nu ti si moi shazei, sam toie dekle* (okr. leta 1758, J. Kotnik 1929: 118). Podobno je Vodnik znano pesem o zadovoljnem Kranjcu prvotno zapisal v štirivrstičnih kiticah z dolgo amfibraško vrstico iz 11 ali 12 zlogov (*Men sonce iz straže Hrovaške gor pride*), ki jo je pozneje razdelil na polstičiji in je nastala osemvrstičnica iz šest- in petzložnih verzov, ki je najbolj značilna oblika alpske poskočnice (Svetina 2007: 174). Tako bi po analogiji z Leškim rokopisom lahko tudi našo pasijonsko pesem interpretirali, da je sestavljena iz treh štirivrstičnih kitic, ki jih sestavljajo amfibraški enajsterci (Amf11) še pred členitvijo na obe kratki polstičiji:

*Vse stvári žalujte, kar koli živi,
Ta žalost spremišlujte, kaj Jezus trpi.
Nausmilenu je zgajžlan, člaveku glih ni,
ves čistu je ranjen, leži v sojej krvi.*

Vendar govori proti takšni verzološki interpretaciji troje razlogov, ki po vrsti zadevajo dolžino verza, rimo in samo kitično obliko (literaturo gl. na str. 508, 509).

1. Verz. Če alpsko poskočnico razumemo z melodične, spevne strani, kakor jo razlaga Valens Vodušek – kot daktilski verz z nepoudarjenim nastopom (anakruzo, ki naj bi bila za petje pesmi nebitvena, Vodušek 2003: 55 isl., bitvena pa je v literarnem pogledu, saj daktil z nastopom tvori amfibrah) – je razumljivo, zakaj ima naša pesem ponekod nastop iz dveh nepoudarjenih zlogov (dvojna anakruza). S te strani je poskočnico treba razumeti kot obliko ljudske pesmi, kjer se menjavata pet- in štirizložni verz s prestopno rimo, torej v shemi 54–54, ki je tudi daleč najbolj razširjena poskočna verzna oblika slovenske ljudske pesmi in ji naša pesem *Vse stvari žalujte* dosledno ustreza.
2. Rima. Če bi našo pasijonsko pesem prepisali v dolgih enajstercih namesto v sosledju petercev in četvercev, bi s tem zapostavili izrazite ženske rime (*žalujte* – *spremišlujte*), ki bi se skrile v polstičija; rimana polstičija pa bi bila vsaj za 18. stoletje nenavaden pojav. Rimo moramo v danem verzološkem kontekstu baročne dobe razumeti kot oblikovalno sredstvo verzne členitve. Še več, prestopno menjavanje zaporedja ženske in moške rime (aB aB, cD cD), kot ga oblikuje tudi naša kapelska pasijonska pesem, je po izsledkih Janeza Höflerja značilno za baročni tip nemške ljudske in cerkvene pesmi 17. in zgodnjega 18. stoletja, v nasprotju z moško-žensko rimo (Ab Ab), ki naj bi bila bolj značilna za starejše nemško ljudsko in cerkveno pesemsko gradivo do 16. in zgodnjega 17. stoletja (Höfler 1975: 106).

Členitev in naslovi. V besedilo smo z naslovi uvedli členitev na glavne dele ali predstave (Prvi, Drugi, Tretji del) in prizore (npr. Oljska gora, Slovo Jezusa in Marije, Tri Marije itn.); dodani naslovi so dosledno označeni kot uredniški dodatki.

Didaskalije in replike. Vse besedilo, ki je namenjeno odrskemu govoru, t.j. dramske replike, je v rokopisu zapisano v slovenščini. Skoraj vsi odrski napotki, t.j. didaskalije, in redki ohranjeni naslovi pa so zapisani v nemščini v rokopi-sni frakturi (Kurrent). Ti so dosledno prepisani v diplomatičnem prepisu (v elektronski izdaji), v kritičnem prepisu pa so prevedeni v sodobno slovenščino.

Imena dramskih govorcev so zapisana v didaskalijah, običajno v kontekstu nemškega teksta, z več variantnimi oblikami, tako denimo: *Kayphas*, *Kayphas*, *Kaifas*, v slovenskem tekstu pa nastopajo oblike *Kaifash*, *Kaifesh*, *Kaijefsh*, ki so jih verjetno izgovarjali večidel enako in smo jih zato tudi zapisali poenoteno: *Kajfež*. Enako velja za druge dramske osebe, ki se v didaskalijah pojavljajo v latiniziranih inačicah zapisa, denimo *Pilatus*, *Pillattus*, *Pillattus* in v pregibnih oblikah, npr. *vor Pillato*, vendar tudi *Pilatesh*, *Pilatesch*, *Pilatefsh*; v slovenskem, dramskem tekstu pa v celi vrsti podomačenih pisnih oblik: *Pilatesh*, *Pilatefsh*, *Pilatush*, *Pilatush*, *Pilatish*. Tu in v drugih takih primerih smo se ravnali po predvideni prevladujoči izgovorjavi in zapis imena poenotili: *Pilatež*, *Kajfež*, *Anež* ipd.

Številčenje replik in **verzov**. Dramske replike je v rokopisu glavni pisec (t. i. prva roka) številčil kot enote No 1, No 2, No 3 itn. Kot običajno pri historičnih številčenjih je tudi pri številčenju kapelskega pisca težava, da je neenotno: večinoma šteje dramske replike, toda ne prav vseh; včasih šteje tudi didaskalije, toda redko; predvsem pa začenja šteti štirikrat na novo.

3. Kitica. Štirivrstična kitica z dolgimi enajsterci bi bolj spadala v kontekst poznosrednjeveškega pesništva, in ker primerjalnega slovstvenega gradiva v slovenščini nimamo, moramo zlasti pod težo argumentov glede verza in rime sklepati, da je tri kitice naše kapelske pasijonske pesmi treba razumeti kot osemvrstičnice. Te so namreč značilne ravno za dobo visokega nemškega baroka od srede 17. stoletja naprej, na Slovenskem pa je osemvrstično kitico (v jamskih in trohejskih inačicah), sodeč po doslej ohranjenem gradivu, uveljavil Ahacij Stržinar s pesmarico *Katoliš kešanskiga vuka pejsme* (Gradec 1729), s čimer je postala vzorec za veliko večino slovenskih pesmi baročne dobe. Höfler je ob tem poudarjal, da pri tem novem, osemvrstičnem vzorcu »nikakor ne gre za enostavno spajanje dveh štirivrstičnic v eno osemvrstično ... V osemvrstičnici gre za novo metrično tvorbo, zraslo predvsem v razvitejšem tipu melodije« (Höfler 1975: 105). Pri cerkveni pesmi torej še posebej velja pravilo, da napev z zgradbo glasbenega stavka narekuje verzno strukturo kitice, in v baročni dobi je v tem pogledu prevladovala osemvrstična sestava. Zaradi teh razlogov je kazalo pesem *Vse stvári žalujte* v tukajšnji, prvi objavi predstaviti v osemvrstičnih kiticah značilnega poskočnega verza ljudske pesmi.

Zato smo v kritičnem prepisu izvirno številčenje sicer obdržali, toda vsem replikam od uvodnega prologa do sklepne himne *Stabat mater dolorosa* smo dodali tudi enotno številčenje od 1 do 503 za jasno sklicevanje. Prav tako smo enotno oštevilčili verze od 1 do 2746.

Staro in novo besedilo. V redkih primerih, ko se je zaradi dodatkov t.i. tretje roke sredi 19. stoletja v rokopisu kakšen odlomek ohranil tako v zapisu prve roke kakor tretje roke, smo v kritični prepis sprejeli prvotni zapis. Tako denimo v rokopisu na prehodu s strani 16 na stran 17 tekst iz 19. stoletja *Nam se nespodobi koga umoriti, dokler ti Rimlarji ...* izvira iz besedila iz 18. stoletja *Nam se na spoduebi kaga vmoriti, dokler ti Rimlarj ...* Kritični prepis se ravna po starejši verziji.

Uredniški posegi v besedilo

Regularizacija. Mnoga mesta, po več besed v stavku, so v prepisu regularizirana po jezikoslovnih načelih (gl. nadaljevanje), zasnovanih zelo konservativno: večidel so omejena na normalizacijo standardnih in nestandardnih bohoričičnih zapisov sičnikov in šumevcev v gajico, sodobno rabo ločil, rabo velike začetnice ipd. V elektronski izdaji so označena in predstavljena vsa mesta, kjer so bili regularizirani razni fonetično bolj kompleksni ali dvomljivi primeri, npr. *ufakkatieri* → *vsakkatiæri*, *vrschach* → *uržah*, *guale* → *gvale*. Mesta, ki so zgolj pravopisno regularizirana, v kritičnem prepisu tiskane izdaje niso posebej označena. Elektronska izdaja nudi s faksimilom rokopisa in z možnostjo vzporednega prikaza diplomatičnega in kritičnega prepisa ter zlasti s konkordanco popolno evidenco nad prvotnimi oblikami zapisa in posegi kritične redakcije.

Kratice vseh vrst (suspensije, kontrakcije, brevigrافي) so razvezane, kar v tiskani knjigi ni označeno, pač pa je izdatno označeno in prikazano v elektronski izdaji.

Lakune ali vrzeli, kjer besedilo zaradi raznih razlogov manjka, so označene kot izpusti s tropičjem v oglatih oklepajih: [...]. Tako denimo: v verz 1311 *so tekli kokar od eniga zanikarniga* [...] manjka samo ena beseda; za verzom 437 *inu skuaz le-tu jih bade veliku za mano prišlu* [...] manjka neznani odlomek, morda izgubljeni listič z besedilom; za verzom 1719 *zupet tam okuali hodiju sovražniki naši* [...] pa manjkajo štiri strani besedila.

Uredniški popravki ali dodatki so postavljeni v oglate oklepaje, npr. *al vender nika kakor jest očem* → *al vender [nikar] kakor jest očem*, prav tako uredniški naslovi: [Kronanje s trnjem].

Konjekture, t. j. besedilo, ki ga je pisec pomotoma izpustil, a bi ga po mnenju urednikov napisal, če bi se pomote zavedal, je postavljeno v razprte koničaste oklepaje: *kokar je <mene> postav moj Oče, taku jest vas postavim v mojem kraljestvi*.

Nadomestno besedilo, t. j. tekst, ki je v rokopisu uničen zaradi fizičnih poškodb, a ga je bilo moč uredniško nadomestiti z veliko verjetnostjo, je označen s koničastimi oklepaji: *Od tebe je tek<lu> krvi inu vade zadajsti. Kdu je, katiari bi nutu s tab<o >žalvati*.

Jezikoslovna načela kritičnega prepisa

Erich Prunč

Zaradi primerljivosti izdaj Škofjeloškega in Kapelskega pasijona smo se pri prečkovanju Kapelskega pasijona z rahlimi modifikacijami ravnali po pravilih, po katerih je bil napravljen kritični prepis Škofjeloškega (Ogrin et al. 2009, 340–342).

Splošna vodila

Pri prečkovanju rokopisa iz bohoričice v gajico skuša kritični prepis kar najbolj zvesto slediti izvirniku. Le v primerih, v katerih gre za očitno napako pri zapisovanju ali je drugačna interpretacija zapisa zaradi glasoslovne strukture ustne realizacije Pasijona zelo verjetna, se kritični prepis oddalji od diplomatičnega. Vsaka sprememba v kritičnem prepisu je evidentno predstavljena s pomočjo vzporednega prikaza kritičnega in diplomatičnega prepisa v elektronski izdaji, kjer jo je lahko najti in rekonstruirati. To velja predvsem za nekatere grafemske posebnosti rokopisa, ki so pogojene z njegovo zgodovino in/ali njegovo narečno osnovo.

Grafemi nemškega izvora

Grafemi nemškega izvora so prečkovanj z ustrezniciami grafemskega sistema slovenskega standarda, in sicer:

1. Grafemski niz *ch* je prečkovan s *h* (*glich* → *glīh*).
2. Grafemski niz *sch* je v odvisnosti od glasoslovnega sestava ustreznice v sodobnem slovenskem standardu prečkovan z grafemom *š* (*vascho* → *vašo*) ali *ž* (*schallostno* → *žalostno*).
3. Grafem *ö* (*köllih*) je prečkovan z *e* (*kelih*).
4. Grafemski niz *pf* (*Pfarisearjou*) je prečkovan s *f* (*farisearjou*).
5. Grafemski niz *th* (*Rath*) je prečkovan s *t* (*rat*).
6. Dvojni *ss* (*messa*) je prečkovan z enojnim (*mesa*).
7. Grafemska niza *sf* in *fs* sta praviloma prečkovanj s *s* (*nisfi* → *nisi*; *mefsu* →

mesu) ali z njegovim zvenečim parom *z* (*per Mifsi* → *pər mizi*, *Jefsusa* → *Jezusa*).

8. Dvojni *tt* je prečrkovan z enojnim (*pokopatti* → *pokopati*).
9. Dvojni *ll* je prečrkovan z enojnim (*shallostno* → *žalostno*).
10. Grafem *v* v tujki *folk* iz nem. *volk* je prečrkovan s *f* (*volk* → *folk*).
11. Grafem *c* v izrazih *Capitan*, *Caluaria* ipd. je prečrkovan s *k* (*kapitan*, *Kalvarija*).

Grafemi slovenskega izvora

Zvočniki

Zvočniki so prečrkovani po analogiji pravopisnih pravil v sodobnem slovenskem standardu.

1. Grafema *r* in *er* za zvočnik *r* se v nezadnjem zlogu prečrkujeta z *r* (*terpi* → *trpi*), v zadnjem pa z *ər* (*Niederz* → *niədərc*).
2. Predlog *per* in predpona *per-* se načelno prečrkujeta s *pər* (*per* → *pər*; *perkasou* → *pərkazov*).
3. Predlog *res* in predpona *res-* sta prečrkovana z *rəz* (*Resmartran* → *rəzmartran*).
4. Sestavljeni grafem *jy* je prečrkovan med soglasniki z *i* (*fjyn* → *sin*; *fjynagogu* → *sinagogu*), za samoglasniki z *j* (*jejy inu pyj* → *jej inu pij*; *kajy* → *kaj*; *frejy* → *frej*), za palatalnim *r* in ostalimi palatalnimi soglasniki z *ji* (*farjy* → *farji*, *Pisfarjy* → *pisarji*; *bařhyjy* → *bařji*, *fa nje* → *za nje*; *safřhlushenyjy* → *zasluženi*), v dajalniku tudi z *iji* (*Marjy* → *Mariji*).
5. Grafem *i* v prvi osebi pomožnega glagola *biti* je dosledno prečrkovana z *ə* (*sim* → *səm*).
6. Grafema *v* in *u* za etimološki *l* sta ne glede na pisavo v knjižnem jeziku prečrkovana z *v* (*terpeu* → *trpev*, *fřhiuou* → *řivov*; *govoriua* → *govoriva*). Isto velja za nemške tujke tipa *řovnir* (*Shounieji* → *řovniřaji*). Vzrok za to pravilo je posnemanje narečne obarvanosti besedila z različnimi stopnjami řvapanja in knjižnega vpliva ter večja enotnost prečrkovanja.
7. Grafema *u* in *v* kot grafema za dvoustnični *w* v koroških narečjih (v standardu za ustničnozobni *v*) sta prečrkovana z *v* pred samoglasniki (*voli* → *voli*; *viemu* → *viəmu*) ter za samoglasniki, pred soglasniki in ob koncu besede (*faush* → *favř*; *nigou* → *nigov*).

8. Grafem *j* kot grafem za etimološki *i* se prečrkuje z *i* (*jmaʃh* → *imaš*, *plazhallj* → *plačali*).

Zveneči in nezveneči nezvočniki

Pri grafemih za zveneče in nezveneče nezvočnike je rokopis zelo nedosleden. Grafemi *f*, *s*, *ʃh* in *sh* lahko označujejo tako zveneči kot nezveneči par. Zato so v odvisnosti od dozdevnega okolja nadomeščeni z grafemi *s*, *z*, *š* in *ž* (*ʃtuite* → *stujte*, *ʃlato* → *zlato*; *slab* → *slab*, *sa* → *za*; *she* → *še*; *mnoshizo* → *množico*; *naʃh* → *naš*, *ʃhie* → *žia*). Podobno velja – čeprav v manjši meri – za grafeme ostalih zvenečih in nezvenečih nezvočnikov, torej tudi za *p/b* in *t/d*, ki so v odvisnosti od glasovnega okolja prečrkovani z etimološko ustreznim parom (*pobadli* → *popadli*).

Dvoglasniki

1. Grafem *i* je za samoglasniki pred nesamoglasniki ali ob koncu besede prečrkovan z *j* (*ukupei* → *ukupej*; *gaishlou* → *gajžlov*).
2. Za palatalnim *n* je grafem *i* prečrkovan z *j* (*jagnie* → *jagnje*).
3. Grafem *e* je v dvoglasniških refleksih za dolge vokale prečrkovan z grafemom *ə* (*nuezh* → *nuəč*; *polueshili* → *poluəžili*; *ʃluedei* → *zluədej*; *zhries* → *čriəz*; *ʃliedne* → *sliədne*; *Mier* → *Miər*; *ʃhtieri* → *štiəri*).

Posebnosti prepisovanja polglasnika

Poleg regularnih primerov, navedenih zgoraj, se je v nekaterih primerih zdela realizacija s polglasnikom najbolj verjetni fonetični most med zapisom rokopisa in dozdevno narečno realizacijo: *berizhi* → *bəriči*, *dekler* → *dəkler*, *usemi jh gar* → *Vzemi jəh gar*; *bi jieh tudi radi* → *bi jəh tudi radi*; *kaker* → *kakər*; *keker* → *kekər*; *koker pak* → *kokər pak*; *spat jeti* → *spat jət*; *dali ujeti* → *dali ujət*; *da bi niem atu* → *bi niəm atu*; *dergazhi* → *dərgači*; *vender* → *vənder*.

Imena

Imena so praviloma prečrkovana brez odstopanj. To velja tudi za pisavo osebnega imena *Kristus* (*Christus*, *Kristus*), pri katerem pa so krajšave *Xstus*, *Xistus* idr. razčlenjene v *Kristus*.

Emendacije

Očitne napake pri prepisovanju so popravljene, vendar je celotna oblika popravka navedena v opombi v elektronski izdaji, na primer: verz 4: *i\s\tem* → *i s tem*; replika 46: *Le\ta Svit name odriefshen bitti* → *le-ta svit na more odriāšen biti*; verz 818: *satoire* → *zatorej*; verz 1870: *satapnast* → *zastapnast*; verz 2596: *eno Millostliu Sodbi stori* → *eno milostlivu sodbu stori*; verz 1193: *zhmu meni kar sa touarfsha na sposnate* → *čmu mene kar za tovarša na spoznate*; verz 1430: *taku moznu* → *taku močnu*; verz 1653: *Griujajo meni moi griehi* → *grivajo mene moji griāhi*; verz 1704: *useu le\tu je terpeu* → *vse le-tu je trpev*; verz 1943: *podni se je strili ta temna Nuezh* → *podni se je strila ta temna nuāč*; replika 12: *Nabeshkem kralloftvu* → *nabeškem kralovstvu* (prim. razdelek *Napake pri prepisovanju* v študiji *Zgodovinske in literarne prvine Kapelskega pasijona*).

Naša dopolnila zaradi poškodovanega rokopisa ali očitnih vrzeli, ki so nastale pri prepisovanju, so označena s tropičjem v oglatem oklepaju [...].

Zgodovinske in literarne prvine
Kapelskega pasijona

Erich Prunč

1 Uvod

Pasijonske igre so bile v alpskem in tako tudi slovenskem prostoru od svojega nastanka vključene med ljudsko domišljijo, ki je osnovno skrivnost krščanstva z vso empatično fantazijo s trpečim Zveličarjem prestavljala v svoj svet, in med prizadevanje duhovnih in posvetnih oblasti, da to fantazijo kontrolirajo. Pri tem so oblasti skušale njihovo duhovnost in vsebino uskladiti z dogmatičnim okvirom, njihovo utelešeno odrsko pojavnost pa zaježiti v dejanja in podobe, ki so bile še združljive z obstoječimi moralnimi okviri. Upodobitve grešnice Marije Magdalene, vojakov, biričev in z Jezusom križanih razbojnikov so bile v središču te borbe, če že niso povzročile prepovedi uprizoritve.

Kot prva je v avstrijskih deželah izdala prepoved uprizarjanja pasijonskih iger Marija Terezija leta 1751 (Kretzenbacher 1952a: 45). Pred njo je na Bavarskem volilni knez Maximilian III. Jožef prepovedal 1743 pasijonske igre z utemeljitvijo, da »*največja skrivnost ne sodi na gledališki oder*«. Za slovenske fare, ki so bile ali so – kot Železna Kapla – šele z jožefinsko cerkveno reformo (1786–1789) prišle pod lavantinsko škofijo, je veljala predvsem prepoved, ki jo je dne 12. maja 1770 izdal lavantinski knezoškof Jožef II. Franc Anton knez Auersperg (Tangl 1841: 330; Kovačič 1928: 306).

Kljub restriktivnim ukrepom oblasti se je ljudsko izročilo pasijonskih iger iz generacije v generacijo, od igralske skupine do igralske skupine, predajalo predvsem ustno. Rokopisi, če so sploh nastajali v bližnjih samostanih ali centrih oblasti, so bolj ali manj slučajni posnetki tega procesa, obsegajoči zdaj krajše zdaj daljše obdobje razvoja. To še posebej velja za danes dvojezično, tedaj še slovensko južno Koroško, kjer je imela samo Dobrla vas potencial, da se razvije tudi v kulturno žarišče. Sicer pa je bilo bodisi zapisovanje ustnega izročila bodisi prepisovanje obstoječih zapisov v rokah igralcev in organizatorjev pasijonskih iger samih.

V več kot 2.700 verzih pasijonske igre iz Železne Kaple se napetost med ljudskim in avtoriziranim izročilom odraža predvsem v njeni jezikovni in poetološki heterogenosti, ki je očitna tudi v odnosu med diplomatičnim in kritičnim prepisom. V študiji bomo torej skušali predvsem odkriti vzroke za heterogenost besedila Kapelskega pasijona (KP).

2 Pregled literature

Literatura o Kapelskem pasijonu je tesno povezana z usodo rokopisa. Našel ga je koroški zgodovinar Štefan Singer leta 1899 v Železni Kapli (Singer 1938: 255) in ga poslal na vpogled profesorju Karlu Štreklju v Gradec, kjer je prišel v roke takratnemu študentu Francu Kotniku, ki je bil od vsega začetka njegov najpomembnejši raziskovalec. Še 1973 je Jože Koruza v svojem članku o starejši slovenski dramatiki ugotovil:

»Za dosedanje vedenje o koroški dramatiki smo dolžni zahvalo predvsem in skoraj izključno samo zbirateljskemu delu in raziskavam Franca Kotnika. Ostalo, kar je še napisano o predmetu, so bodisi na osnovi Kotnikovih razprav postavljene oznake v literarnozgodovinskih priročnikih in podobnih sintetičnih publikacijah, ali pa bolj ali manj priložnostni poljudni članki.« (Koruza 1973: 128)

Zato je posebej zanimivo slediti razvoju Kotnikovih spoznanj od prvega srečanja z besedilom KP v seminarju pri Karlu Štreklju v študijskem letu 1905/06 do članka o verskih ljudskih igrah v Narodopisju Slovencev leta 1952. Obe seminarski nalogi sta dvodelni in se v prvem, splošnem delu ukvarjata s pasijonskimi igrami nasploh, v drugem pa z Andrejem Šusterjem-Drabosnjakom. V seminarski nalogi za zimski semester (Kotnik 1906a) je Kotnik na podlagi tedanje standardne germanistične in slovenistične literature, predvsem *Nemško-avstrijske literarne zgodovine* J. W. Nagla in W. Zeidlerja (Nagl, Zeidler 1899) in Trstenjakovega *Slovenskega gledališča* (Trstenjak 1892), skušal opredeliti slovenske pasijonske igre na Koroškem in njihov izvor (Kotnik 1906a: 3). Zato Kotnik tudi ni podvomil o tem, da so »slovenske pasijonske igre nastale iz nemških« (Kotnik 1906a: 6). Obširno, deloma tudi z novimi podatki, je v drugem delu naloge poročal o predstavah Drabosnjakovega pasijona. V primerjavi z informacijami o Drabosnjakovem pasijonu je poročilo o Kapelskem pasijonu (Kotnik 1906a, 13–14) dokaj površno in skopo. O rokopisu razen točnega prepisa naslova ne daje nobenih informacij in ne omenja niti njegovega obsega niti njegovega najditelja. Pač pa Kotnik poroča o tem, da se je obrnil na župnika v Železni Kapli, ali mu je kaj znano o pasijonski igri. Ta mu je odgovoril, »da je spraševal stare ljudi in gledal tudi v župnijski

kroniki, a nič ni našel zabeleženega« (1906a: 13). Iz naslova je Kotnik sklepal, da so KP igrali dvakrat, in sicer na »velikonočni četrtek in na velikonočni *pondeljek*« (Kotnik 1906a: 14). To je razlagal s tem, da ni kazalo prikazovati tretjega dela pred veliko nočjo, ampak šele v ponedeljek, ko je tudi cerkev že obhajala vstajenje Gospodovo. Toda iz neznanih razlogov je dodal: »Lahko pa so seveda tudi celo igro obojekrat igrali.« (Kotnik 1906a: 14). Starost igre naj bi se dala »določiti s pomočjo jezika in ortografije v rokopisu.« Toda glede »ortografije je križ, ker je mešanica bohoričice z nemškim pravopisom. Jezik ne kaže kakih posebnih arhaizmov.« Iz tega je sklepal, da je bil KP preveden »začetkom 19. stoletja ali pa še pozneje« (Kotnik 1906a: 14), vendar je spet brez konkretnih razlogov dodal:

Lahko pa je mogoče, da se je morebiti, kar pa je zelo dvomljivo, igrala v nemškem jeziku in da jo je šele pozneje kdo prevedel v slovenščino in da se v slov. jeziku sploh ni nikoli igrala. Ali to bi bil le izjemen slučaj. (Kotnik 1906a: 14)

V seminarski nalogi za poletni semester 1906 je Kotnik poročal, da je bil v velikonočnih počitnicah na Koroškem in poizvedoval po besedilih pasijonskih iger, ker je »upal priti na sled nemškim predlogam Drabosnjakove pasijonske igre« (Kotnik 1906b: 1). Ker so bila povpraševanja v Deželnem arhivu v Licejski knjižnici brez uspeha, je seminarsko nalogo popestril s podatki o uprizoritvah Drabosnjakovega pasijona. Kapelskega pasijona ni niti omenil več.

Ob svojem prvem srečanju z rokopisom KP za časa svojega študija slavistike na graški univerzi je bil Kotnik očitno še vse preveč pod vplivom vodilne nemške literarne zgodovine na eni in pod vtisom Drabosnjakove literarne produkcije na drugi strani, da bi lahko postavil KP v ustrezni zgodovinski okvir. Drabosnjak je bil tudi predmet njegove disertacije (Kotnik 1907), s katero je študij končal. Po končanem študiju je seminarski nalogi razširil in predelal za objavo v *Domu in svetu* z naslovom *Nekaj črtic o slovenskih pasijonskih igrah na Koroškem* (Kotnik 1912, z aktualiziranimi podatki in slikovnim gradivom ponovno objavljeno kot Kotnik 1943).

V prvem delu tega prispevka se Kotnik ukvarja z jezuitskimi šolskimi komedijami ter uprizoritvijo Raja »in lingua vernacula« leta 1670 *Pod Turnom* v Ljubljani in z gledališko dejavnostjo v Rušah. Razpravo strne v ugotovitev:

Iz vsega tega razvidimo, da nam začetka slovenske dramatike ni iskati v pasijonskih igrar v Škofji Loki, ampak da se je že prej v Ljubljani (1670) in v Rušah na Štajerskem (l. 1700) igralo v slovenskem jeziku. (Kotnik 1912: 12)

Poleg tega ne kaže zamenjevati pasijonskih obhodov v Škofji Loki z literarno zvrstjo pasijonskih iger. Šele v drugem delu prispevka preide k problemu pasijonskih iger:

Pri nas Slovencih ne moremo govoriti o tem, da bi se bile kakor pri drugih, večjih narodih razvile pasionske igre polagoma iz cerkvenega obreda, kajti prevzeli smo jih jako pozno od naših severnih in zahodnih sosedov. (Kotnik 1912: 12)

Kot prvi primer navaja Drabosnjakov prevod pasijonske igre iz leta 1818 in z njim povezano precej razvejano tradicijo uprizarjanja pasijonskih iger, na samem koncu razprave pa kot drugi primer slovenske pasijonske igre omenja tudi Kapelski pasijon.¹ Sedaj poleg naslova navaja tudi, da ga je našel koroški zgodovinar Štefan Singer, da rokopis obsega 146 strani v formatu 4°, da »obsega tri dele in poigro (sklepno igro)«, da se je »vršila na odru in nič na prostem«. Igra je po njegovem mnenju »iz začetka devetnajstega stoletja – akoravno so nekatera mesta bila pozneje pripisana« in je bila prevedena iz nemščine. V tej zvezi sicer ugotavlja, da je »[n]avodilo za igranje [...] pisano v nemščini, kakor je bilo v srednjem veku n. pr. pri nemških igrar latinsko, ko je ljudski jezik prodiral v slovstvo« (Kotnik 1912: 17), vendar iz te paralele ni sklepal, da bi v srednjeveški nemški literaturi glede izbora latinščine in nemščine veljale podobne žanrske norme izbora jezika, kot je v slovenski literaturi 18. in začetka 19. stoletja veljala za izbor med nemščino in slovenščino.

Prispevek je končal z ugotovitvijo:

Koroški Slovenci imamo torej iz začetka 19. stoletja dve pasionski igri, izmed katerih ima vsaka drugega avtorja in drug vir. Tudi mi smo slovstveno živeli, tudi naše ljudstvo je bilo dovezetno za duševno hrano, kar nam pričajo razen Drabosnjaka in Andrejaša še razni drugi

1 Ta del članka je v verziji 1943b izpuščen.

»ljudski pesniki in pisatelji«, o katerih dostikrat še imen ne vemo, ki pa so zapustili med ljudstvom svoje proizvode, katere je to prepisovalo in negovalo kot dragocen zaklad do današnjih dni. (Kotnik 1912: 17)

V istem letu, kot je Kotnik objavil svoj prvi članek o pasijonskih igrach, je umetnostni zgodovinar Avguštin Stegenšek objavil svojo *Zgodovino pobožnosti sv. križevega pota* (Stegenšek 1912). Tudi Stegenšek je dobil rokopis KP, kot poroča na str. 62 v opombi 6, od Štefana Singerja, ki je tedaj služboval v Logi vesi pri Vrbi na Koroškem. V tej publikaciji je Stegenšek na str. 62–75 v zvezi z upodabljanjem Kristusa v ječi objavil večji odlomek strnjenega besedila KP, in sicer dialoge med *Angelom*, *Jezusom* in *Stražnikom* od replike² II, 36 do replike II, 46. Pri tem je tudi pravilno opozoril na to, da so Kristusove replike preoblikovane iz *improperij*, se pravi Kristusovih tožb nad nehvaležnim človeštvom v liturgiji velikega petka.

Stegenšek je skušal opredeliti tudi starost KP. Žal je njegova ugotovitev »kapelski pasijon pa obsega vse postaje današnjega križevega pota in je torej v tem oziru najmlajši« (Stegenšek 1912: 85, op. 1) umeščena v precej nejasno sobesedilo, ki je bilo tudi povod za napačno posplošitev. Koruza (1973: 129) jo npr. razume tako, da »predloga kapelske pasijonske igre po nastanku ni zelo stara«. Toda ta sklep ni utemeljen iz dveh razlogov. 1) Križev pot s 14 postajami se je uveljavljal že od začetka 17. stoletja naprej, 2) pasijonski igri, s katerimi Stegenšek primerja Kapelski pasijon, sta »gornještajerski« in »krškodolski« pasijon. »Gornještajerski pasijon« je po Stegenšku rokopis iz Gaishorna v Paltentalu na Štajerskem, objavljen v prvi knjigi Schlossarjeve monografije *Deutsche Volksschauspiele* (Schlossar 1891a: 169–233), »Krškodolski pasijon« pa imenuje pasijonsko igro iz Altenmarkta v Krški dolini/Gurktal na Koroškem, objavljeno v dodatku k drugi knjigi Schlossarjeve monografije o nemških pasijonskih igrach (Schlossar 1891b: 269–370). Schlossar obe besedili povezuje z zelo zgodnjo razvojno stopnjo križevega pota. Samo v takem kontekstu postaja Stegenškovo opozorilo na legendarne motive, kot npr. na Kristusa v Pilatovi ječi, tudi smiselno. Podobno bo verjetno treba razumeti tudi Stegenškovo ugotovitev, da »krškodolski in kapelski pasijon predstavljata [...] vsak po svoje neko starejšo poljudno redakcijo, s katero je tudi [...] loški pasijon v zvezi«. (Stegenšek 1912: 85, op. 1)

2 Glede štetja replik v predstavi velikega četrtega dopoldne (I in II), velikega četrtega zvečer (III) ter velikonočnega ponedeljka in zaključne igre (IV) gl. Pregled replik, str. 477.

Vse do danes predstavlja najobsežnejši prispevek o Kapelskem pasijonu Kotnikova razprava *Pasijska igra iz Železne Kaple* v Časopisu za zgodovino in narodopisje (Kotnik 1924), ponovno objavljena v *Slovenskih starosvetnostih* (Kotnik 1943b). V verziji iz leta 1924 Kotnik prvič poroča o usodi rokopisa. Štefan Singer, tedaj že župnik v Kapli ob Dravi, ga je našel kot provizor v Železni Kapli. Poslal ga je prof. Karlu Štreklju v Gradec, da ga prepíše. Ta je prepisal samo 9 strani in jih dal Kotniku, rokopis pa je vrnil najditelju. Pozneje je imel Kotnik rokopis tudi sam v rokah in si napravil nekaj beležk. Štrekljev prepis in lastne beležke so mu služili kot osnova za članek, v katerem je dopolnil nekatere podatke o rokopisu ter poleg vsebine vseh treh predstav objavil tudi nekatera izbrana mesta.

O starosti rokopisa uvodoma ugotavlja:

Rokopis je starejši kakor najstarejši kostanjški prepis Drabosnjakovega pasiona, ki nosi letnico 1841. Nekaj mest je napisala poznejša roka, tako prvi dve strani. (Kotnik 1924: 101).

Posebej navaja dva vpisa v rokopis: na notranji strani platnic, kjer »stoji letnica 1816 in pa 22 fl 45 X«, in pripis poznejše roke na str. 115 »Für die Bruderschaft Famile Kasper Briznick Maria Krowitz« z datumom na desni strani »Kappel den 8ten Februar 1863«. (Kotnik 1924: 101)

Poročilo o rokopisu končuje s preciznejšo datacijo:

Če sodimo po pisavi, bi sklepali, da je rokopis iz konca 18. ali začetka 19. stoletja, kar nam potrjuje tudi letnica 1816, ki pa jo je kdo lahko pozneje dostavil. (Kotnik 1924: 101)

V vsebinski povzetek pasijona, ki sledi temu poročilu, so vpleteni prepisi nekaterih mest, in sicer:

- konec predgovora (v našem prepisu str. 2),
- začetek Ponižne pristove z replikami I, 1; I, 2; I, 6 in I, 7 (str. 2 in 3),
- Kajfeževo štetje denarja na str. 87, ki ga Kotnik pravilno identificira kot poznejši pripis,

- pesem vojaka na straži (pripis na str. 139),³ vojakovo klicanje deklice Ancile⁴ (del replike R III, 40, Dinna, Dinna, na str. 111).

V zaključnem delu primerja Kotnik Kapelski pasijon z Drabosnjakovim in pri tem oblikuje tudi nekatere nove poglede. Uvodoma ugotavlja, da pasijona »razen vsebine nimata nič skupnega«. Drabosnjakova igra sega do snemanja s križa, KP obsega v III. delu tudi vstajenje in ima poleg tega še sklepno igro (Kotnik 1924: 105). Glede izvora obeh pasijonov meni:

Drabosnjakova igra je prevedena iz nemščine, kar sam poet v naslovu trdi, o naši ni rečeno, da bi bila prevod, a je zelo verjetno, navodilo za igranje je deloma nemško, kakor je v nemških koroških igrah še v 18. stoletju latinsko. (Kotnik 1924: 101)

V tem prispevku je Kotnik tudi prvič izrazil misel, da bi Kapelski pasijon utegnil biti prepis starejših predlog. Če so namreč pasijon, kot pravi naslov, »nekidaj v Kappli spilali«, potem letnica 1816 na platnicah pomeni, da bi bilo to vsaj konec 18. stoletja. Ne da bi to konkretno utemeljil, je Kotnik dodal: »Ker pa rokopisi slone na prejšnjih, lahko gremo še dalje gor.« (Kotnik 1924: 106)

V zvezi s trodelnostjo Kapelskega pasijona opozarja Kotnik na dve vzporednici: na nemške pasijonske igre in na hrvaški glagolski rokopis iz leta 1556. O koroških nemških pasijonskih igrah povzema po Georgu Graberju (1910), da so sicer nekateri motivi – npr. Magdalenin prizor – v rokopisih nemških pasijonskih iger morda še iz 15. stoletja, da pa »[a]legorična podoba smrti, uvod k igri po praecursorju in podajanje vsebine po živih podobah pred igro« prej sodijo v 16. stoletje. Čeprav protestantizem in klasicistična šolska drama v dobi humanizma ljudskim igram nista bila naklonjena, so nekatere vendarle preživele 16. in 17. stoletje, vendar so bile odrinjene na podeželje in skrajšane. V tem času je bil skrajšan tudi koroški pasijon s treh dni na eno predstavo.⁵ Pasijon v hrvaškem glagolskem rokopisu iz leta

3 Od štirih kitic pesmi vojaka, ki jih Kotnik v verziji 1924 navaja kot primer »robotosti« stila, je pri ponovni objavi članka v *Slovenskih starosvetnostih* (Kotnik 1943) navedel samo prvi dve, ker sta se mu tretja in četrta kitica očitno zdeli preveč nemoralni.

4 Kotnik – ali pa že Štrekelj – je njeno ime napačno prepisal kot *Aneila*, kar so za njim prevzeli tudi drugi avtorji.

5 Prim. tudi Graber 1923: 10, ki Kapelski pasijon povezuje s pasijonskima igrama iz Krške doline in Moosburga. Kotnik v verziji 1943b sicer v seznamu literature navaja Graberjevo študijo iz leta 1923, vendar se slej ko prej orientira po članku iz leta 1910.

1556 z naslovom »*Od muke Spasitelja našega*« je bil prav tako trodelen, kar dokazuje, da trodelnost ni koroška ali tirolska posebnost, temveč jo je najti tudi pri Hrvatih, Italijanih, Francozih in Nemcih. (Kotnik 1924: 106)

Zelo konkreten je Kotnik pri določanju nastanka sklepne igre. Igra je vsebinsko povezana s češčenjem Marije v molitvi rožnega venca, ki so ga v drugi polovici 15. stoletja posebej širili dominikanci. Proti koncu 16. in v začetku 17. stoletja se je rožni venec na sploh uveljavil, zato je verjetno tudi original te sklepne igre nastal v tem času. Toda dominikanci po Kotnikovem mnenju niso posebno vplivali na versko življenje Slovencev, pač pa jezuitje, ki so imeli do 1773. leta v bližnji Dobrli vasi dotacijsko posestvo. Zato je verjetno, da je besedilo slovenske sklepne igre prevedel ali priredil neki »slovenski jezuit ali pa duhovnik jezuitske šole« (Kotnik 1924: 107).

Prispevek konča s karakteristiko jezika, v katerem po Kotniku prevladuje podjunsko narečje, ki pa se mu ponekod poznajo vplivi Pohlina, Gutsmana in takratnega knjižnega jezika (Kotnik 1924: 107). Ob koncu verzije iz leta 1924 Kotnik izraža še željo, da bo lahko kdaj izdal ves rokopis. Tega načrta v izdaji iz leta 1943 ni več omenil.

Ugotovitve in podmene v članku o Kapelskem pasijonu je ponovil tudi v prispevku o ljudskih igrah za drugo knjigo *Narodopisja Slovencev* (Kotnik 1952)⁶ in jih dopolnil z nekaterimi novimi informacijami. Pasijon, posebej pa sklepno igro, je sedaj opredelil kot »produkt baročne dobe«, rokopis pa je datiral v drugo polovico 18. stoletja (Kotnik 1952: 113). Omenil je literaturo o prepovedi pasijonskih iger v Velikovcu (L'Estocqu 1926), iz Singerja (1938) je navedel konkretne podatke o odru in uprizoritvi ter opozoril na neskladnosti med predgovorom k drugi predstavi velikonočnega četrтка⁷ in dejanskim dramatičnim potekom (Kotnik 1924: 114). Kotnik domneva, da so prizor z vojaki ob ognju

zaradi večernega efekta od jutra prenesli na popoldne (zvečer). Neuki kmečki skladatelji pa so potem ta prehod h križevemu potu zbrisali in skrčili, tako da se zdi, da so Kristusa [...] peljali iz Kajfove ječe na Sionu naravnost na Kalvarijo. (Kotnik 1924: 114)

Obenem ugotavlja, da Graberjeve objave besedil ne ustrezajo kriterijem kritične izdaje.

6 Članek je bil napisan že 1943/44, vendar je zaradi vojne dolgo obležal v gradivu za publikacijo (prim. Ložar-Podlogar 1998).

7 Žal je pri navajanju vseh treh predstav očitno izpadla ena vrsta, zaradi česar preostalo besedilo deluje protislovno: »Prvi del, od zadnje večerje do smrtne obsodbe pri Pilatu, so uprizarjali na veliki četrtek podnevi, drugi, od obsodbe do pogreba, pa na velikonočni ponedeljek, ker obsega tudi vstajenje.« (Kotnik 1954: 114)

Kotnik v tem prispevku poroča tudi, da »so staro Kapelsko pasijonsko igro, ki so jo že več kot pred 120 leti vsako leto igrali v Železni Kapli« (Kotnik 1952: 114), spet uprizorili leta 1937. Svoja opazovanja je ob koncu strnil v ugotovitev,

da je tudi kapelski pasijon otrok prejšnjih dob, ki je v dobi baroka bil bržkone preveden iz nemsčine ali pa prirejen po kakem starem vzorcu. Sklepno igro pa je sprejel v dobi katoliške verske obnove, ki so jo tudi na Koroškem propagirali jezuiti z molitvijo rožnega venca in z vnetim česčenjem Marije Device. (Kotnik 1952: 114).

Po Kotnikovi publikaciji iz leta 1943⁸ se je sled za besedilom Kapelskega pasijona zbrisala, besedilo samo je veljalo za izgubljeno. Kotnikov povzetek vsebine in fragmenti, ki jih je objavil, so poleg nekoliko redkeje zapaženega prepisa v Stegenškovi razpravi iz leta 1912 vse do ponovne najdbe rokopisa v osemdesetih letih 20. stoletja ostali edini tekstološki vir, na katerega sta se literarna zgodovina in etnografija lahko opirali.

Toda Stegenškovi in Kotnikovi izpisi so vse kaj drugega kot reprezentativni za besedilo KP. Stegenšku je šlo za ilustracijo določenega motiva, pri Kotniku pa je bil v ospredju etnografski interes. Uvodoma navedene štiri replike iz dopoldanske prireditve velikega četrtka sploh niso, kot bomo še pokazali, del prvotnega besedila, ampak so zgolj nerimane in pozneje dodane dramatizacije svetopisemskih besedil. Drugi in tretji izpis, Kajfovo štetje denarja in pesem vojaka na straži, sta v rokopisu jasno prepoznavna kot poznejša pripisa. Tako ostaneta med izpisi le še dva verza iz replike dekle *Ancile* (III, 40), ki sta značilna za obliko prvotnega besedila KP. Zato se nam zdi potrebno, da danes, ko spet razpolagamo s celotnim besedilom, kritično pretresemo starejšo nemško literaturo, ki je svoje zaključke gradila na tem skopem korpusu razpoložljivih fragmentov.

To velja predvsem za ugotovitve o odvisnosti Kapelskega pasijona od nemških predlog v avstrijski etnografiji. Graber (1925) brez katere koli konkretne tekstološke utemeljitve trdi:

Eine weitere Verbreitung erfolgte von Glanhofen aus südostwärts nach Gradenegg und Moosburg. [...] Aus Guttaring, einer Hauptpfe-

8 Sem štejemo tudi poznejšo objavo v Narodopisju Slovencev (prim. opombo 6).

gestätte älterer dramatischer Volkskunst, liegt ein guter Text vor. Selbst das gemischtsprachige Gebiet um Völkermarkt hat sich das Spiel erobert und drang von dort nach Südosten bis Eisenkappel vor. (Graber 1925: 4)

Najditelj rokopisa, Štefan Singer, je v svoji *Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales* (Singer 1938) povzel vsebino pasijonske igre in o njeni uprizoritvi poročal:

Die Bühne stand beim vulgo Dunej im Unterort, wo noch am Ende des XIX. Jahrhunderts die Kulissentheile vorhanden waren; die Kreuzigungsszene fand auf der Berglehne von Maria Dorn statt. (Singer 1938: 255)

Čeprav je Kretzenbacher (1952a) v primerjavi z Graberjem nekoliko manj apodiktičen, tudi zanj ni dvoma, da so se slovenske pasijonske igre razvile iz nemških predlog. Na Koroškem je bila, kot meni, tradicija pasijonskih iger že tako globoko zasidrana v ljudstvu, da je v nasprotju s Kranjsko (Koblar 1892) preživela fazo jožefinsko-razsvetljenskih prepovedi in zatiranj ter zajela tudi slovensko prebivalstvo:

Im Gegenteil, sie [die Passionsspielfreude] war zum Unterschied gegen Krain hier schon so tief auch im Landvolk verwurzelt, daß die mittelkärntnerische Spieltradition auch auf die slowenische Bevölkerung übergriff. So lebt das deutsche Passionsspiel der Glanhofener Gruppe in zwei voneinander verschiedenen *slowenischen Fassungen* fort. (Kretzenbacher 1952a: 26; kurziva v izvorniku)

Besedili, za kateri naj bi veljala ta Kretzenbacherjeva ugotovitev, sta Drabosnjakova pasijonska igra iz leta 1811 in Kapelski pasijon. V zvezi z drugim Kretzenbacher brez konkretnega dokazila trdi:

Es zeigt ebenfalls enge Bindungen zu einer deutschen Vorlage in einem Spiel der Glanhofener Gruppe. (Kretzenbacher 1952a: 27)

Edini vir, ki ga v zvezi s Kapelskim pasijonom konkretno navaja, pa je Kotnikov zgoraj omenjeni članek o pasijonski igri iz *Železne Kaple* (Kotnik

1924), v katerem pa bomo zaman iskali ugotovitev, na kateri bi lahko temeljila Kretzenbacherjeva trditev o tekstološki zvezi med nekim besedilom Glanhofenske skupine in Kapelskim pasijonom.

Besedilo Kapelskega pasijona je za Kretzenbacherja zanimivo še iz dveh razlogov: zaradi razdelitve pasijonskega dogajanja na tri dni po tirolskem zgledu in zaradi dodatka sklepne igre o sojenju ubogemu grešniku. V osrednjem motivu sklepne igre prepozna Kretzenbacher baročno oblikovano jedro igre o »koroškem Sleherniku«, ki je bila v 19. stoletju znana na zahodnem Štajerskem in na Koroškem (Kretzenbacher 1952a: 27). Z motivom poslednje sodbe se je Kretzenbacher ukvarjal tudi v posebni monografiji (1958a), v kateri je eno od poglavij posvečeno slovenskemu izročilu »*duše vagane*« (Kretzenbacher 1958a: 201–207).

Nove poglede na starejše gledališko dogajanje je v 1970-ih letih razvijal Jože Koruza (1972a, 1972b, 1979). Čeprav se je zavedal tveganosti tega početja, je v prispevku o starejši koroški dramatik (Koruza 1973) kreativno povezal skope Kotnikove (1924 in 1943) podatke z razpoložljivim biografskim in literarnozgodovinskim gradivom. Iz Kotnikove karakteristike jezika Kapelskega pasijona je sklepal (Koruza 1973: 132), da bi moral biti pisec Pasijonske igre neki »duhovnik z Gorenjske, ki je dalj časa služboval v Podjunik«. Domneval je, da bi ta opis utegnil veljati za Matevža Mavca (1728–1805) iz Tržiča, ki je bil najprej kaplan v Kotljah in v Guštajnu, od 1766 župnik v Žvabeku, od 1789 do smrti pa župnik v Globasnici. Njegova mati je bila iz Železne Kaple, zaradi česar se je s krajem uprizoritve pasijonske igre čutil emotivno povezanega. V Tržiču se je lahko seznanil tudi s pasijonskimi prireditvami, kar bi ga spodbudilo k priredbi ali prevodu pasijonske igre (Koruza 1973: 132).

Šibke točke Koruzove argumentacije so, da Kotnikova karakteristika jezika pasijonske igre ni dovolj solidna osnova za sklepanje o biografiji pisca in da so pasijonske predstave v Tržiču prej sodile v tip pasijonske procesije kot v tip pasijonske igre, da je torej tudi zgledovanje po tem tipu pasijonske igre dokaj neverjetno. Tudi družinska vez po materini strani se nam ne zdi zadosten razlog, da bi se globaški župnik kot organizator pasijonske igre udeleževal v veliko večji, 20 km oddaljeni Železni Kapli.

Dovolj verjetna pa je Koruzova druga hipoteza, da bi Kapelski pasijon utegnil biti »samo priredba kakšnega starejšega slovenskega

teksta in uprizoritev obnova starejše, ne nujno kapelske tradicije« (Koruza 1973: 133). Taka tradicija bi morala segati pred leto 1765, ko je celovški okrožni urad prvič strogo prepovedal uprizarjanje verskih iger. Pri pregledu morebitne slovenske gledališke dejavnosti na Koroškem se je Koruza ustavil pri jezuitih. Poleg latinskih šolskih dram so za širšo publiko prirejali tudi gledališke predstave v *lingua vulgaris*. V nasprotju z monografijo o jezuitskem gledališču K.W. Drozda (1965), ki *lingua vulgaris* istoveti z nemščino, Koruza upravičeno argumentira, da *lingua vulgaris* na dvojezičnem Koroškem v odvisnosti od publike lahko pomeni tudi slovenščino. To še posebej velja za Dobrlo vas, kjer je bil leta 1604 nekdanji avguštinski samostan dodeljen jezuitom v rezidenco. Prav tu pa Letna poročila avstrijske jezuitske province za leto 1616 v *lingua vulgaris* navajajo uprizoritev *Passio Christi*, ki je bila po Drozdu (1965: 35) namenjena okoliškemu prebivalstvu.⁹ Glede na recepcijsko sposobnost publike je torej upravičena podmena, da je prireditev bila v slovenščini. Besedilo te pasijonske igre, tako sklepa Koruza svoja razmišljanja, pa bi utegnilo »biti predloga kapelski pasijonski igri, ki jo je kasneje nekdo, npr. Matevž Mavc, le jezikovno priredil novemu času primerno (Pohlin, Gutsman)« (Koruza 1973: 136).

Hipotezo, da je Kapelski pasijon nastal »na temelju starejšega domačega vzorca in da verjetno izvira iz jezuitske pasijonske igre, ki so jo leta 1615 uprizorili v bližnji Dobrli vasi«, je Koruza ponovil v svojem prispevku o začetkih slovenske dramatike (Koruza 1979: 152). V njem kot tipičen primer drastike in komike žanrskih interpolacij v verskih igrah citira iz Kotnikovega poročila (1943: 152–153) dialog med Vojakom in Deklo in ga uvršča v prvo obdobje baročnega verskega gledališča na Slovenskem.

V prispevku o Duhovni drami v Literarnem leksikonu Niko Kuret (1981: 88) kratko omenja tudi Kapelski pasijon. Kot njegovo značilnost navaja Pilatovo ječo, ki da je znana tudi iz poročil o Pasijonu v Loki pri Zidanem Mostu. Nekako v protislovju s tem pa je Kuretova (1981: 88) ugotovitev, da Pilatova ječa sodi med posebnosti koroških pasijonov.

V 80-ih letih sem za nekaj časa lahko nadaljeval stikanje po koroških farnih arhivih, s katerim sem začel leta 1974 (Prunč 1974). Proti pričako-

9 »Schüler können die Mitwirkenden nicht gewesen sein, da sich in Eberndorf keine Ordensschule befand. Es handelt sich also nicht um 'Schultheater'. Man kann vielmehr annehmen, dass *Laien* unter der Leitung eines Ordensgeistlichen gespielt habe.« (Drozdz 1965: 35, poudarek v izvirniku)

vanju sem v župnišču v Kapli ob Dravi našel izvirni rokopis Kapelskega pasijona, ki ga danes hrani Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu. V prvem poročilu (Prunč 1989) sem objavil večje odlomke besedila in kodikološki opis rokopisa. Objavljeni drobci besedila naj bi predvsem dopolnili Kotnikove primere drastične baročne komike. Vsebinsko sem skušal nakazati odnose med razpoložljivimi besedili slovenskih in nemških pasijonskih iger, pri čemer sem zvezo s Škofjeloškim pasijonom videl v monologu Smrti, z nemškimi pasijonskimi igrami pa v slovesu Jezusa od matere Marije. S pomočjo vodnih znakov na ročno izdelanem papirju sem rokopis datiral med leti 1771 in 1815.

Marija Polanc je bila doslej edina raziskovalka, ki ji je bilo za njeno diplomsko nalogo (Polanc 1992) na voljo celotno besedilo Kapelskega pasijona.

Zelo agilna Luise Maria Ruhdorfer¹⁰ je objavila svojo diplomsko nalogo o tradiciji slovenskih pasijonskih iger v Štebnu pri Bekštajnu/St.Stefan bei Finkenstein in besedilo slovenskega pasijona iz leta 1931 (Ruhdorfer 2007: 2008). Sledila je monografija *Verurteilt zum Tod am Kreuz. Kärntner Christi-Leiden-Spiele* (Ruhdorfer 2011), nato še tretja publikacija *Geboren zum Leiden und Sterben. Kärntner geistliche Volksschauspiele* o božičnih in pasijonskih igrah na Koroškem (Ruhdorfer 2015). V monografiji iz leta 2011 je objavljeno tudi obširno nemško in slovensko rokopisno gradivo, med drugim fotografija uprizoritve *Pasijona* leta 1950 v Železni Kapli (Ruhdorfer 2011: VI) in prvih 13 strani prepisa, ki so ga ob tej priložnosti napravili na pobudo Aleša Zechnerja ter ga hrani Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu. V tretji monografiji (Ruhdorfer 2015) je objavljeno nadaljevanje zgoraj omenjenega prepisa iz Železne Kaple od strani 33 do konca. Knjige so sicer zanimive zbirke arhivskega in zasebnega rokopisnega gradiva, vendar so žal njena bibliografija in njen kritični aparat nezanesljivi. Avtorica tudi ni upoštevala vse slovenske znanstvene literature, pri nemški pa je ponekod zamenjala citate in nekritično sledila nemški etnografski literaturi, predvsem Georgu Graberju.

Če iz dosedanje literature skušamo izluščiti glavne zaključke, bomo nastanek rokopisa datirali med sredino in konec 18. stoletja. Zelo verjetno je,

10 Prim. spletno stran *Menschen schreiben Geschichte* <http://www.menschenschreibengeschichte.at> in njen avtorski dnevnik (zadnjič naloženo 21.03.2016).

da je besedilo Kapelskega pasijona nastalo v daljšem procesu, ki ima tako v pasijonski igri sami (Koruza) kot tudi v sklepni igri (Kotnik) svoje korenine v jezuitski gledališki dejavnosti.

3 Predstave Kapelskega pasijona

Kapelski pasijon so predstavljali na veliki četrtek dopoldne, na veliki četrtek zvečer in na velikonočni ponedeljek (prim. *Pregled replik*, str. 447–449). Vsaka predstava se začne s prologom. Dopoldanska predstava velikega četrтка je v ohranjenem rokopisu sestavljena iz dveh delov. Prvi del nosi naslov *Ta Ponishna Pristoua Christusoua* in vsebuje dogajanje pred in med zadnjo večerjo. Drugi del nima naslova, vendar se začne z novim štetjem didaskalij in vsebuje dogajanje od zasedanja velikega zbora do Pilatove sodbe. Večerna predstava velikega četrтка sega od Petrove zatajitve do snemanja s križa. Čeprav tudi ponedeljkova predstava obstaja iz dveh delov, namreč Kristusovega vstajenja in sklepne igre o rešitvi grešne duše na Marijino priprošnjo, so didaskalije predstave velikonočnega ponedeljka neprekinjeno štete od št. 1 do 129.

Iz načina štetja didaskalij lahko sklepamo: 1) da sta bili besedili, iz katerih sestoji dopoldanska predstava velikega četrтка, združeni šele v času nastajanja rokopisa in da ima vsaka od njiju očitno svojo tradicijo; 2) da v nasprotju s tem Kristusovo vstajenje in sklepna igra v času nastajanja rokopisa kljub svoji heterogenosti predstavljata v dramaturškem konceptu pasijona eno samo neločljivo enoto.

Dopoldanska predstava velikega četrтка

Dopoldanska predstava se prične s Prologom (*Predgouor*). Opazno je, da se vrstni red dogodkov, ki ga predvideva prolog, in dejanski vrstni red prizorov ne ujemata. Prvi dogodek, ki ga napoveduje prolog, naj bi bilo Marijino slovo od Jezusa, nato naj bi sledilo dogajanje na Oljski gori, Judežovo izdajstvo in odhod na sojenje pred Ano in Kajfo. V dejanskem vrstnem redu pa je pred Marijinim slovesom v dveh sklopih uvrščeno pasijonsko dogajanje s pripravami na zadnjo večerjo, zadnja večerja sama in zasedanje velikega zbora, ki se dogovori z Judežem za izdajstvo. Šele po Marijinem slovesu se vsebina prologa in vrstni red prizorov bolj ali manj ujemata. Iz tega lahko sklepamo, da sta bili v rokopis združeni dve prvotno samostojni besedili, s katerima je predgovor le nepopolno usklajen. Konkretno ima predstava naslednjo zgradbo:

Prvi sklop prizorov je opremljen s posebnim naslovom *Ta Ponishna Pristoua Christusoua* in, kot že omenjeno, tudi z lastnim štetjem replik od 1 do 32. Začenja se z Jezusovo napovedjo trpljenja in smrti (R I, 1), odgovorom učencev (R I, 2) in Jezusovim naročilom Petru in Janezu, naj gresta in naročita pashalno jagnje (R I, 3). Učenca uredita vse, kot jima je bilo naročeno (R I, 4–9). *Kristus* sede k mizi, pozdravi učence ter blagoslovi kruh in vino (R I, 10–R I, 13). Sledijo umivanje nog, ki se mu *Peter* upira (R I, 14–R I, 20), Jezusova napoved Judeževega izdajstva (R I, 21–R I, 30) in Jezusov zaključni govor pri zadnji večerji (R I, 31 in R I, 32). Replike od R I, 1 do I, 32 so v prozi in, kot bomo še pokazali, prevzete ali adaptirane po evangelijskih besedilih. Drugi sklop se začneja z novim štetjem replik. Replike R II, 1 do II, 12 se začenjajo z didaskalijo »*Jezt wierd der Rath vorgestellt*«. Njej sledijo dialogi med *Kajfo*, *Ano* in *velikim zborom*, pred katerim se pojavi *Judež* in obljubi, da bo pomagal Jezusa prijeti. Ob koncu teh dialogov, za repliko II,12, je moral biti prvotno umeščen tudi prizor s štetjem denarja, ki je bil kasneje dodan na str. 87.

Didaskalija »*Die Beurlaubung Xfti*« je uvod v slovo Jezusa od *Marije* (gl. poglavje 7). V naslednjem prizoru se pokažeta dva *Angela*, od katerih eden v R II, 18 vabi grešnika k premišljevanju Marijinega trpljenja.

Replike naslednjega dialoga med Kristusom, Petrom in Janezom (R II, 19 do II, 25) ter Jezusovega prihoda na Oljsko goro (R II, 26) so nerimane in spet precej točno prevzete po Svetem pismu. Ko Kristus pade na svoj obraz (II, 26 prvi del), se mu pokaže Angel s kelihom. Njegova replika (R II, 26 drugi del) je v prozi, le ob koncu sta dva rimana verza. Z repliko II, 27 se KP spet vrne k svetopisemskemu besedilu (Jn 18,1–11, Mt 26,47–56, Mr 14,43–50; Lk 22,57–53) in mu sledi do replike II, 36: *Judež* izda Kristusa s poljubom in na Jezusovo vprašanje »*Kaga vi jfhete*« (II,29; II,32) Judje popadajo na tla. Peter hoče potegniti meč (II,34), vendar ga Jezus zaustavi (II, 35). Pri tem so Jezusove, Judeževe in Petrove replike spet v prozi in prevzete iz Svetega pisma. Predvsem daljša Kristusova replika R II, 36 je kompilacija svetopisemskih citatov (Mt 26,52–53). Replike *Prvega Juda (der erste Jud)* (R II, 31:), ki bodri svoje tovariše, naj spet vstanejo, in *Judovskega stotnika (Der Juden Hauptman)* (R II, 33:), ki da povelje, naj Kristusa primejo in dobro varujejo, pa so rimane. Ko učenci Jezusa zapustijo, pri odhodu z Oljske gore Prvi, Drugi, Tretji Jud z imenom *Robinus*, in Četrty Jud v replikah II, 37 do II, 42 zmerjajo Kristusa v slabo rimanih verzih.

Praporščak (Fendrich) v replikah II, 43 in II, 44 poziva vse, naj storijo svojo dolžnost in pomagajo »tega zapelavca dobiti!« Kristusu grozi, da mu vse njegovo skrivanje ne bo nič pomagalo, zdaj so ga končno dobili v roke in bo našel svojega sodnika. Obe repliki *Praporščaka (Fendrich)* delujeta nekako kot tujek v KP: a) lik *praporščaka (Fendrich)* se pojavlja samo na tem mestu namesto *Judovskega stotnika (Der Juden Hauptman)*; b) *praporščak (Fendrich)* v R II, 44 ugotavlja, da se je *Kristus* znal pred njimi varovati v mestu in skušal pred njimi zbežati, kar se ne sklada niti z biblijskim dogajanjem niti z ostalim besedilom Pasijona, c) ista replika II, 44 vsebuje stavek *mi smo tebe shie daunu betali inu jskali*, v katerem glagola *betati* ni mogoče smiselno interpretirati niti kot tujko niti kot napako pri prepisovanju, č) replika se konča s precej nekoherentnima stavkoma: *de smo te\le enkrat v nashe pesti dobili, Sdei ti bomo eno drugo storilli, le\tu more toi praui Sodnik bitti, ti pak moresh tuojo krj\ preliti*. Iz navedenega bi se dalo sklepati, da gre verjetno za slabo prepisan in v ostalo besedilo slabo integriran vrinek. Ta poseg je toliko bolj zanimiv, ker lika *Praporščaka* in namigovanja na skrivanje Kristusa pred biriči tudi v ostalem korpusu besedil nismo mogli najti.

Rimana replika R II, 45 *Judovskega stotnika (Der Juden Hauptman)*, ki predstavi Kristusa *Ani (Annas)*, markira prehod k naslednjemu prizoru: Ana mu v svoji, šele v zadnjem delu rimani repliki II, 46 očita zapeljevanje ljudi. Replike II, 47 do II, 50 so spet prozni citati iz Svetega pisma (prim Jn 18,20–26). Prizor pred Ano se konča v prozni repliki R II, 51 z njegovo odločitvijo, da Kristusa pošlje Kajfi.

Prizor pred *Kajfo* se spet začneja z rimano repliko R II, 52 *Judovskega stotnika*, ki predstavi Kristusa kot goljufa in zapeljevalca ljudi. Ves prizor (II, 53–65) je enostavna dramatizacija svetopisemskega besedila. Tudi prizor pred *Pilatom* se v R II, 66 začneja z rimanim uvodom *Judovskega stotnika*, ki v nerimani repliki R II, 70 po svetopisemskem besedilu (Jn 18,30) povzame tudi obtožbo proti Kristusu, v R II, 73 pa jo v rimani obliki ponovi. *Pilatove* replike (R II, 71, 76, 78, 80, 82, 83), prozne replike *Judov* (R II, 72, 74, 84) in *Farizejev* (R II, 75), predvsem pa *Kristusovi repliki* (II, 79, 81) so spet prevzete ali preoblikovane po Svetem pismu. S *Pilatovo* odločitvijo, da Jezusa pošlje *Herodu* (II, 87), se prizor konča.

Prizor pri *Herodu* se prav tako začne z uvodom *Judovskega stotnika*, ki pa je tokrat v prozi (R II, 88). Ker so informacije o srečanju med *Herodom* in *Kristusom* v Svetem pismu bolj skope (Mt 23,8–11), je bilo treba replike

oblikovati z različnimi referencami na dogodke Kristusovega življenja. Klub svobodnejšemu odnosu do besedil Svetega pisma so vse replike tega prizora (R II, 89–93) v prozi. Replika II, 91, v kateri se *Prvi Jud (der 1^e Jud)* znaša nad *Kristusom*, pa je nekoherentna in kaže znake popačenega besedila.

Brez kakršnega koli prehoda se dejanje nadaljuje pred *Pilatom*. Za dramatisacijo tega prizora nudi Sveto pismo več oprijemljivih dialogov med *Pilatom* (R II, 96, 98, 100, 102) in *vsemi Judi* (R II, 99, 101, 103). Citati so dopolnjeni z vsebinskimi, vendar vseskozi prozno oblikovanimi povzetki svetopisemske zgodbe (R II, 95, 97) do Pilatove odločitve v R II, 104, da Jezusa da bičati. Z njo se tudi končajo replike, ki so oblikovane v prozi in po neposrednih svetopisemskih predlogah.

Pri bičanju se štirje *Judje* grobijansko izživljajo nad Kristusom (R II, 105–113). Tedaj se nenadoma pojavi *Vojak (Soldat)*, ki jih hoče odgnati (R II, 114). Kot bomo še pokazali, gre pri tem za motiv vojaka *Porfirija* iz apokrifnega izročila. *Judje z Drugim Judom (der 2^e Jud)* na čelu se umaknejo, saj so svoje delo že opravili (R II, 115), *Vojak* (R II, 116) pa razmišlja, kako bi Jezusu pomagal in se odloči, da bo s svojo sabljo prerezal vrv, s katero je privezan.

Sledi neke vrste interludij, v katerem nastopata dva *Angela* in zapojeta pesem »*Vse stvari žalujte*« (R II, 117), odmev katere najdemo v Štreklevih narodnih pesmih 6450–6453 (Štrekelj III, 684). Po tem interludiju še enkrat nastopijo *vsi Judje* in sklenejo (R II, 118), da odpeljejo Kristusa pred Pilata in mu povedo, da zaradi Vojakove intervencije svojih želja niso mogli v celoti izpolniti.

Naslednji prizor pred velikim zborom se začne zelo dramatično. Nastopi *Judež (Judas)* (R II, 119), vrže denar pred farizeje (*Phariseer*), ki pa ga zavrnejo (R II, 120). Sledi Judežev monolog (R II, 121–122), v katerem si želi vrvi, da bi se obesil. Takoj se pojavi *Lucifer (Der Luzifer)* in mu jo ponudi (R II, 123). Ko se *Judež* v obupu obesi (II, 124), pripoveduje *Lucifer*, ki tokrat nastopa z imenom *Hudič (der Teufl)*, v svojem monologu (II, 125) zgodbo svojega padca in Judeževega pogubljenja. Pridružita se mu *Drugi Hudič (der 2te Teufel)* (II, 126, 128) in *Lucifer*, ki ukaže, da Judeža popadejo in odnesejo v peklenko jamo (II, 127). *Drugi hudič* razpara Judeževo telo in mu odvzame drobovje, *Hudiči* (didaskalija II, 128) pa ga snamejo z drevesa in ga odnesejo z odra.

V repliki II, 129 se *Judje* spet pojavijo pred *Pilat* in se pritožujejo, da zaradi *Vojakovega* posega Kristusa niso mogli preteptati, kolikor bi bili hoteli. Zato zahtevajo dovoljenje, da ga kronajo s trnjem. *Pilat* jim to nevoljen dovoli (II, 130).

Kronanje s trnjem je v pasijonskih igrah zelo priljubljen motiv. V nasprotju s pravzaprav skopim biblijskim izročilom, po katerem so Jezusa kronali Pilatovi vojaki (Mt 27,29, Mt 15,17 in Jn 19,2), to vlogo v pasijonskih igrah prevzamejo *Judje*. Tako tudi v Kapelskem pasijonu. V replikah II, 131–II, 142 v skladu z baročno estetiko grobijanstva in ljudsko domišljijo *Judje* mučijo in sramotijo Kristusa.

Ljudsko domišljijo je spodbujala tudi *Pilatova žena*. V Svetem pismu je omenjena samo pri Mt 27,19, ko prosi svojega moža, naj zaradi sanj, ki jih je pretrpela, ne obsodi Pravičnega. V Kapelskem pasijonu se ta motiv razvija v seriji prizorov, v katerih *Pilat* najprej s pomočjo *Dekle* komunicira s svojo ženo (R II, 143–146) in jo nato sprejme v osebni avdijenci (R II, 147–II, 148). Potek dialoga in pravila obnašanja, ki se jih *Pilat* in žena držita, so nazoren primer rokokojsko navdahnjene dvorjanske etikete (Prunč 2014). Ko žena odide, *Pilat* sede na prestol in naroči *Služabniku* (*Bediente[r]*), naj spet pokliče *Jude* (R II, 149), kar ta takoj stori (R II, 150–151).

Ko *Judje* pridejo z Jezusom, jim *Pilat* pokaže bičanega Kristusa s svojim znamenitim rekom *Glejte človek* (Jn 19,5). V KP je preveden kot »*Pogleite all je an anemo zhloveko glich*« (II, 152). Na tem mestu se KP spet vrne k biblijski predlogi, iz katere so dobesedno prevzete R II, 153, 154, 157–158, 162, ostale replike pa so samo nekoliko prilagojena dopolnila. V R II, 163 si *Pilat* umije roke, zlomi palico in razglasi sodbo, v kateri KP v uradniškem jeziku posnema besedilno zvrst obsodbe.

Ko povorka z Jezusom odhaja, se spet pojavi *Judovski stotnik* (*der Juden Hauptman*). Njegova replika, v kateri opominja rablje in biriče, naj na *Kristusa* skrbno pazijo, je neoštevilčena in verjetno dodana pozneje. Prav tako fragment, ki je dodan na str. 34, vendar ne predstavlja konca dopoldanske predstave – kakor bi se lahko zdelo na prvi pogled zaradi pripisa »*Ende Finis*« – ampak nadaljevanje prologa večerne predstave (v kritičnem prepisu prim. str. 78, opomba 44).

Večerna predstava velikega četrtka

Predstava se spet prične s *Predgovorom* (*Vorrede*, R III, 1), ki grešnika spodbuja k pokori in v katerem so napovedani važnejši prizori. Spet se vrstni red in število prizorov v sami predstavi ne ujemata z vrstnim redom, kot ga predvideva prolog. Tako npr. v *Predgovoru* manjkajo Petrova zatajitev Kristusa, Kristus v ječi in Simon Cirenejski. Med napovedanimi liki je tudi »*Marija Magdalena, kiara je iz lubezni njemo eno Ruto podelila*« (R III, 1), kar pa je kajpak lahko samo pomota, saj se dejanje v R III, 63–64 pravilno odvija med *Jezusom* in *Veroniko*.

V prvem prizoru večerne prestave vsi štirje *Judje* (*alle 4 Juden*) čakajo na dvorišču velikega zboru na obsodbo Kristusa (R III, 2–4), kar je pravzaprav spet v protislovju s potekom dejanja, saj je bil Kristus v prvi predstavi že obsojen. Ker jih zebe, *Prvi Jud* (*Erster Jud*) (R III, 5–6, 8) prosi *Vratarico* (*Thierhieterin*) oziroma (*Prvo*) *deklo* (*Daß Mensch*),¹¹ da jim prinese živega ognja. Ta mu zagotovi, da bo to takoj storila, saj ji to »*storit obena tefhava ni*« (R III, 9). Ker pa je dalj časa ni, *Prvi Jud* (*Erster Jud*) dvomi v žensko zanesljivost (R III, 10), vendar se *Dekla* vsa ponosna pojavi z ognjem (R III, 12), kar ji *Tretji Jud* (*Der 3te Jud*) tudi šteje v dobro (R III, 11). Ko se pojavi še *Druga dekla* (*2te Mensch*), se med njima (R III, 15) in štirimi Judi (R III, 13, 16, 18) razvije zbadljiv pogovor o stereotipnih ženskih in moških lastnostih, v katerih pride do veljave ljudski humor.

K ognju pride tudi *Peter*. Njegov pogovor z *Deklama* in *Judi* (R III, 19–28) je nekoliko razširjena nerimana dramatizacija svetopisemskega poročila o Petrovi zatajitvi Kristusa (Mt 26,69–75; Mk 14,66–72; Jn 18,25–27). Ko *Peter* in *Judje* (R III, 29) odidejo, se *Dekli* še kratko pogovarjata (R III, 30–33), pri čemer *Druga dekla* v R III, 31 – pravzaprav brez opore v predhodnem besedilu – opozarja *Prvo*, naj nikar ne pozabi vzeti stola s seboj. *Prva Dekla* (*Die Erste Magd*) ji v R III, 32 obljubi, da bo to storila, vendar naj pazi, da ga bo tudi sama vzela s seboj, »*da ne bade skues toja namarnost funa aftau.*« Prizor z *Jezusom* v ječi se začenja z replikami treh *Judov* (R III, 33–35), ki so Jezusa prignali in posadili v ječo. *Prvi Jud* (*Der Erste Jud*), v R III, 33 ponudi *Drugemu* in *Tretjemu Judu*, da prevzame stražo, onadva pa naj gresta po svojih opravkih. Tedaj se pojavi *Angel* (*Der Engel*), ki Kristusa tolaži in spomni na njegovo vlogo pri odrešenju sveta (R III, 36). Nato sledi umetelno komponiram trogovor med *Kristusom* (R III, 37, 40), *Angelom* (R III, 39, 42)

¹¹ Nem. *Mensch* je s srednjim spolom narečni izraz za *deklo* in *dekle*.

in *Prvim Judom* (R III, 38, 41). Jedro Kristusovih replik so tri kitice njegovih očitaj *Popule meus* (R III, 37, 40, 43), tako imenovanih *improperij*, ki od poznega srednjega veka naprej sodijo v liturgijo velikega petka. *Prvi Jud* (*Erster Jud*) ob koncu (R III, 44) zagrozi Kristusu, da mu bo trnovo krono še močnejše pritisnil na glavo. S prihodom *vseh Judov* (R III, 45–47) se prizor v ječi konča in se pričenjajo priprave za križev pot.

Križev pot je bil na slovenskem etničnem ozemlju razširjen predvsem v verziji Leonarda Portomavriškega (Leonardo da Portomaurizio, 1676–1751), ki je imela 14 postaj (Nežič 2005).¹² Vseh 14 postaj najdemo, kot je ugotovil že Stegenšek (1912: 85), tudi v besedilu KP. Toda kar Stegenšek ni upošteval, so razlike v načinu njihove integracije v besedilo KP. Prav ta pa je zgovoren dokaz za daljše nastajanje besedila in njegovo postopno širjenje ob konkretnih uprizoritvah.

Prva postaja križevega pota, *Pilat obsodi Jezusa na smrt*, je bila od vsega začetka dramaturški višek in konec že obravnavane dopoldanske predstave velikega četrtega. V večerni predstavi se je križev pot po dramaturški logiki po vsej verjetnosti nadaljeval po prizoru v ječi s pozivom *Praporščaka* (*Fendrich*) ali *Judovskega stotnika* (*Der Juden Hauptman*),¹³ naj Kristusa dobro zvežejo in ga odpeljejo na Goro Kalvarijo. Besedilo replike je pripisano v rokopisu na str. 140 med različnimi dodatki po koncu sklepnice igre. Nato je verjetno sledila replika III, 48 s Kristusovim slavonspevom križu *O Krišh ti fladka poftel maje dushe!*, ki s svojo statičnostjo spominja na koncepcijo živih podob in je morda ostanek neke starejše verzije druge postaje križevega pota *Jezus vzame križ na svoje rame*. V to smer kaže predvsem prislov *nachdem/nato* v didaskaliji *Nachdem legt Christus das Creutz auf seine Schulter und gehet samt die Juden ab*, ki sledi besedilu omenjene replike RIII, 48, in je bila pripisana kasneje s precej spretno roko.

V isti didaskaliji in brez kakršnega koli prehoda se omenja tudi 3. postaja *Jezus pade prvič pod (težkim) križem – Jezt falt Christus zum 1ten Mahl unter dem schwären Kreuz*. Vendar se didaskalija omejuje na to, da opozori na pripis ustreznega besedila na 140. strani, na kateri so pripisani, kot že omenjeno, različni dodatki. Iz tega lahko sklepamo, da je besedilo k drugi postaji bilo že od vsega začetka ali vsaj dalj časa del KP, medtem ko je besedilo k tretji postaji po vsej verjetnosti nastalo med pripravami za neko poznejšo uprizoritev.

12 Slovenske križeve v cerkvah južne Koroške je opisala Veronika Urank-Olip 2016.

13 Ker v pripisu ni omenjen nosilec vloge je le-ta lahko ali *Praporščak* ali *Judovski stotnik*. Lahko pa bi to repliko tudi uvrstili ob koncu prizora v ječi, torej za repliko III,46).

V glavnem besedilu rokopisa v replikah III, 49 in III, 50 sledita besedili k četrti postaji križevega pota *Jezus sreča svojo žalostno mater. Marija, Janez in Marija Magdalena* čakajo ob poti. Ko se *Kristus* pojavi, *Marija* objokuje njegovo trpljenje (R III, 51), vendar mu ne more pomagati. *Kristus* jo tolaži (R III, 52), da rad trpi, saj le s svojim trpljenjem lahko zadosti nebeškemu Očetu. *Prvi jud (der erste Jud)* in *Tretji jud (der 3te Jud)* v replikah R III, 53 in 54 odženeta *Marijo*.

Judje s *Kristusom* odidejo, *Marija, Janez in Marija Magdalena* se obrnejo k publiki, *Marija* pa spregovori in obupava v R III, 55 nad *Kristusovo* usodo in nad mukami, ki ga še čakajo na Kalvariji. Ob koncu monologa *Marija* pade v nezavest. *Janez* (R III, 56) jo tolaži ter ji obljubi, da ji bo vedno stal ob strani in ji nadomestil sina.

Replike III, 57 do III, 62 sodijo k peti postaji *Simon iz Cirene pomaga Jezusu križ nositi*. Besedilo je sicer rimano, vendar se le malenkostno oddaljuje od svetopisemske pripovedi po Mt 27,32, Mr 15,21 in Lk 23,26 oz. strnjena besedila v sinopsi *Evangelijev in listov* (EvL). *Simon* se sicer kot v večini pasijonov najprej upira, vendar klone pred brutalno grožnjo *Prvega in Drugega Juda*.

Ko *Judje* s *Kristusom* odidejo, sledi v R III, 63–66 besedilo k šesti postaji križevega pota *Veronika poda Jezusu potni prt*. Prizor se konča z *Veronikinim* monologom, ki ljudstvu pokaže potni prt.

Za *Veronikinim* monologom (III, 66) je spet roka, ki je dodala že didaskalijo k repliki R III, 48, vrnila opombo k sedmi postaji *Jezus pade drugič pod križem*: »Jezt felt Christus zum 2ten Mahl Diesen Spruch suche Seite 140«. Na navedeni strani 140 je pod naslovom *Bei den 2ten Fall* najti repliko *Judovskega stotnika*, ki poziva navzoče, naj *Kristusa* dobro čuvajo, saj bo končno dobil zaslužen plačilo, »kier je an poprei atu pred\tem Folkam u\sojei oblasti Kraluati sdei mare pak\an pred vami na Semli leshati«. *Kristusa* pa izziva, naj si sam pomaga, da ne bo »mogu fmieh, shpat, jnu sanizhvanie terpeti« (rkp. KP str. 140).

Po tem vrinku se glavno besedilo KP ne vrne h križevemu potu, ampak med sedmo in osmo postajo oblikuje obsežen rimani *Petrov monolog* (R III, 67). V njem *Peter* obžaluje, da je *Kristusa*, ki ga je sprejel med apostole, trikrat zatajil, svari grešnike pred *Judeževim* zgledom in kliče k pokori.

V dramatizaciji osme postaje (*Jezus tolaži jeruzalemske žene*) nastopajo *Marija Magdalena, Marija, mati Jakobova, in Marija Saloma*. Njihove

replike (R III, 68–III, 70) so rimane, Kristusov nagovor ženam (R III, 71) pa je površno verzificiran in se očitno naslanja na Biblijo (prim. Lk 23,29).¹⁴ V zadnji repliki (R III, 72) tega prizora *Prvi Jud* prisili *Kristusa*, da nadaljuje pot na Kalvarijo.

Za to didaskalijo je, podobno kot pri prvem in drugem padcu pod križem, vrinjeno opozorilo na deveto postajo *Jezus pade tretjič pod križem* (*Jetzt falt Christus zum 3ten Mahl*) in na pripis ustreznega besedila v dodatku na str. 138. V tem dodatku se poleg že znanega *Judovskega stotnika* (*Der Juden Hauptman*) pojavi *Stahus*, ki je kot krut mučitelj Kristusa znan tudi iz Drabosnjakovega pasijona. V KP mu *Judovski stotnik* ukaže, naj Kristusa udari s kolom, na kar mu *Stahus* odgovori, da ga je že trikrat udaril, zdaj pa ga bo še brcnil. *Kristusu* zabrusi, naj vstane, saj s svojim upiranjem ne bo ničesar izsilil, ker vsi že težko čakajo, da ga bodo videli viseti na križu.

V besedilih k deseti postaji *Jezusa slečejo in mu dajo piti kis, pomešan z žolčem* se Kapelski pasijon nekoliko oddalji od besedil križevega pota in Evangelija. Slačenje Kristusa (R III, 73–77) v deseti postaji je skupaj s pribijanjem na križ v enajsti postaji *Jezusa pribijejo na križ* (R III, 78–79) nudilo priložnost, da se v skladu z baročno estetiko kar najbolj drastično upodobi verbalno in fizično izživljanje *Judov* nad Kristusom. Pri tem Kristusa najprej z vrvmi nategnejo na križ, »*da baja glidi js niegouega kraja stopili*« (RIII, 76). Drugi del dogajanja ob deseti postaji križevega pota, ki ga napoveduje naslov še danes veljavne verzije pasijona po Leonardu Portomavriškem (Nežič 2005: 265), je uvrščen med besedila, ki so povezana s sedmimi poslednjimi besedami Kristusa na križu (gl. spodaj R III, 115).

Upriporitev enajste postaje (*Jezusa pribijejo na križ*) je lahko črpala iz bogate likovne in ustne tradicije. Didaskalija št. III, 78 predvideva, da *Prvi Jud* Kristusu najprej pribije roke in nato še noge na križ in pri tem šteje udarce. Pri prepisovanju tega mesta je očitno prišlo do rahle zmede. Pripis na str. 54 napoveduje, da bo replika dodana kot številka 79: »*Notabena der Ite Spruch wirt übertragen in No 79.*« Dejansko je replika s štetjem udarcev pripisana kot replika 79 na str. 55, vendar je število 79 pozneje popravljeno v 78. To naj bi pomenilo, da replika s popravljenim številom 78 sodi k didaskaliji 78 na str. 54, ki je ostala brez replike. Prvotno repliko III,79 *Prvega Juda* na str.

14 S pomočjo biblijskega besedila v EvL (npr. Paglovec 150/51 *blagur fi je tem napordnim, jnu tem teleffam, katere nifo rodile, inu tem persam, katere nifo doyle*) je mogoče popraviti tudi smiselno napako, ki je v tej repliki nastala zaradi izpada pomožnega glagola *niso*.

55 pa je po časovni logiki treba uvrstiti še pred repliko in didaskalijo III,78 na str. 54. *Prvi Jud* se namreč v repliki III, 79 šele pripravlja na pribijanje na križ, saj svojega tovariša prosi, naj mu da kladivo v roke (*Kladiu shie tam lefhi sam u\rake mi ga dei ti*), v katerih že drži tope žebelje, s katerimi bo pribil Kristusa na križ. Iz povedanega sledi naslednji vrstni red didaskalij in replik: 1) Replika in didaskalija R III,79 *Prvega Juda (der Ite Jud)* »*Kladiu shie tam lefhi ...*« 2) Didaskalija »*No 78 Der Ite Jud Nagelt ...*« in besedilo III, 78 »*Aden, dba trÿ nai te sapelauz le terpi ...*«

Takoj po pribijanju na križ se začne prepir vojakov za Kristusovo obleko, s katerim se KP precej razlikuje od evangelijske predloge. Kot v vsem besedilu so vloge rimskih vojakov prevzeli štirje Judje, ki se hvalijo s svojimi napori pri mučenju Kristusa in se prerekajo za delež, ki jim zato pripada pri delitvi njegovih oblačil. V skladu s svetopisemskim izročilom končno žrebajo za suknjo, ki je stkana brez šiva (Jn 19, 23–24). Njihove replike od III, 80 do III, 97 niso samo izraz ljudskega humorja in grobijanske komike, ampak ponekod odpirajo tudi pogled na socialna ozadja vojakov.

Toliko večji je kontrast z naslednjim prizorom, ki kot nema slika verjetno spet predstavlja starejšo plast pasijona: Judje odidejo, Kristus stopi na križ in zapojejo pesem, ki naj bi bila v skladu z didaskalijo po repliki 97 vpisana kot R III, 98. Žal je za to predvideno mesto na str. 60 ostalo prazno. Ker pa se didaskalija *Xistus gechet auf ds X: und wierd ds Gesang vorgestellt* z malenkostno spremembo kot *Xistus gechet auf den X nachdem wierd ds Gesang* ponavlja v dodatku na str. 143 kot uvod v slovenski prevod himnusa *Stabat mater*, lahko domnevamo, da so ta himnus peli na tem mestu.

Za pesmijo nastopi še *Judovski stotnik (Juden Hauptman)* (R III, 99), ki ponovi glavne očitke Kristusu, znane tudi iz evangelijskih besedil: da se je delal Sinu Božjega, da je hotel podreti tempelj in ga v treh dneh spet postaviti, da je lažnivec, ki je hotel drugim stati ob strani, zdaj pa sam sebi ne more pomagati. Ko Judovski stotnik odide, se pojavi *Angel (der Engel)*, ki v R III, 100 spominja grešnika na Kristusovo grozovito trpljenje in ga poziva k pokori.

Nastopijo *Drugi* (R III,101), *Tretji* (R III,102), *Četrti* (R III,103) in *Prvi Jud* (III,104), in nato še enkrat *Drugi* (III,105) in *Tretji Jud* (III,106). Njihove replike spominjajo na Mt 27,40–42, Mr 15,30–32 in Lk 23,36–37, vendar so dosledno verzificirane. Dejanje se nadaljuje s sramotanjem in umiranjem Kristusa na križu in je vsebinsko povezano z 12. postajo. Kot organizacijsko načelo besedila od

dvanajste postaje naprej (*Jezus umre na križu*) se v KP uveljavlja sklop tako imenovanih *Sedem Jezusovih besed na križu*, ki so bile v Katoliški cerkvi sestavljene iz svetopisemskih citatov (Danneels 2012). V primerjavi s kanoničnim štetjem zadnjih besed v KP lahko ugotovimo nekatere posebnosti: replika R III, 107 je razširjena *Prva beseda* po Lk 23,34 »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo« in in se glasi: »Azhe Sanesi jnu odpusti jim, Griehe mojem Souraflhnikam vsiem, kateri mene Martrajo jnu prekliniajo Sakai oni na vieu kaj diuaju« (R III,107).

Po Prvi besedi je v KP vrinjena replika *Marije* (R III, 108), ki toži nad tem, da jo zapušča Kristus, njena tolažba. Po kanoničnem štetju bi morala na tem mestu slediti *Druga beseda* »Resnično, povem ti: Danes boš z menoj v raj« (Lk 23,43), s katero se je Kristus obrnil k desnemu razbojniku. Toda ta Kristusova beseda v KP manjka. Izpust je logična posledica izpusta figur obeh razbojnikov, ki sta bila po evangelijskem izročilu križana s Kristusom. Nastala vrzel pri štetju je bila zapolnjena z vsebinsko reorganizacijo ostalih *Besed*. *Druga* in *Tretja beseda* sta bili po štetju KP dobljeni tako, da je bila kanonična oblika *Tretje besede* (»Žena, glej, tvoj sin!«; »Sin, glej, tvoja mati!« po Jn 19,26–27) nekoliko razširjena in razdeljena na dva dela, in sicer na *Drugo besedo*, ki velja Mariji, in na *Tretjo besedo*, ki velja Janezu, obe pa sta ostali združeni v repliki R III,109.

V naslednji repliki III, 110 z didaskalijo »*Xiftus 4te Wort*« se dogaja ravno nasprotno: v njej sta združeni kanonična *Četrta* in *Peta beseda*: *Četrta* z aramejskim citatom *Elí, Elí, lemá sabahtáni?* po Mk 5,34 in Mt 27,46, *Peta* pa z razširitvijo preprostega biblijskega »Žejen sem« (Jn 19,28; Pohlin 1772: 111 *Jeft fem shejn*), v dramatično »*ah kaku terpi moja dusha jnu Tellu enu naisrezhenu velik sheju*«.

Replika III,111 vsebuje riman odgovor Judov po Mr 15,36, v repliki III, 112 pa se v rokopisu KP še enkrat ponovi *Peta beseda*. Očitno je pisec opazil pomoto, zato je del besedila prečrtal. Obenem KP preneha s štetjem *Sedmih Kristusovih besed* v didaskalijah in nadaljuje v replikah III, 113–III, 115 z dramtizacijo Mt 27,47–49 in Mk 15,35–36. V tem okviru navaja KP nekoliko razširjeno *Šesto* (replika III, 116) in *Sedmo* (replika III, 118) *Kristusovo besedo*. Replika III, 117, v kateri Kristus priporoči očetu svoje učence in uboge grešnike, nima osnove niti v svetopisemskem izročilu niti v klasični verziji *Sedmih Kristusovih besed*.

Marija pod križem objokuje Kristusa in si želi, da bi nekdo snel mrtvega Zveličarja s križa in ji ga dal v naročje (R III, 119). *Janez* (*Johannes*)

jo v R III, 120, ki pa je očitno dopolnjena pozneje, tolaži. Pred naslednjo repliko III, 121 je ostal večji razmak. Marija v R III, 121 opazi bližajoče se Jude. V didaskaliji pred repliko III, 122 piše, da nastopijo *alle 3 Juden* – *vsil trije Judje*, nastopijo pa samo *Drugi, Tretji* in Četrty Jud, ki se pogovarjajo o tem, kako bi Jezusu polomili kosti in ga sneli s križa in (R III, 122–124). *Longinus* pride ves samozavesten (R III, 125), jih odrine in jim pojasni, da ga je Pilat poslal, naj preveri, ali je Kristus še živ. Četrty Jud meni (III, 126), da mu tega ne bodo branili, in naj stori, kar mu je bilo naročeno. *Longinus* se približa Kristusu (III, 127), in ko *Judje* odidejo, mu s svojo sulico odpre desno stran (III, 128). Prikaže se *Angel (Der Engel)* in predoči *Longinusu* (R III, 129), da je ranil samega Sinu Božjega, ki hoče samo zveličanje njegove duše. *Longinus* čudežno ozdravi od slepote, se spokori, poklekne in moli Jezusa (R III, 130).

Predstava se nadaljuje z upodobitvijo 13. postaje (*Jezusa snamejo s križa in ga položijo Mariji v naročje*): *Marija Magdalena* (R III, 131), *Marija* (R III, 132) in *Janez* gredo h križu v želji, da bi Kristusa sneli. *Janez* (R III, 133) tolaži Marijo, da bo Bog že koga poslal, ki jim bo pomagal sneti Kristusa s križa. V ozadju se približujeta *Jožef iz Arimateje* in *Nikodem*. Replika III,134 je po pomoti šteta dvakrat: v prvi repliki III,134 opozori *Marija Janeza*, da se približujejo neznani ljudje, v drugi repliki III,134 pa *Janez* pomiri Marijo, da so to »*kersheniki jnu ni Judouska Loternia*«. *Jožef iz Arimateje*¹⁵ (III 135 in 138) in *Nikodem* (III, 137) pripovedujeta, da sta od Pilata dobila dovoljenje za Kristusov pokop. *Marija* ju prosi, da položita Kristusa v njeno krilo (R III, 136). *Nikodem* ji prizna, da je iz strahu pred Judi zatajeval svojo vero, da pa bi sedaj raje dal svoje življenje, kot spet zatajil Kristusa (R III, 137). Ker sta *Nikodem* in *Jožef* preslaba (R III, 138–139), *Jožef* prikliče še *Janeza* (III, 140) ter skupno (III, 141) snamejo Kristusa s križa in odidejo. Zavesa pade.

Spet sledi nemi prizor. Preden *Marija* spregovori, zapojejo v skladu z didaskalijo III,142 »*Ehevor d Maria Recitiert Wierd d Lied gesungen*« še neko pesem, ki žal ni zapisana.

Ko se zavesa spet odpre, *Marija* v svojem poetičnem monologu (R III, 142) toži, da so Kristusa pretepli s 6.666 udarci, da na njem niti za konico igle ni več zdrave kože in da so mu glavo in čelo prebodli s trnjevo krono. *Janez* (III, 143) in *Marija Magdalena* (III, 145, 147) se pridružita *Mariji* (III, 144; III, 146). Pojavi se tudi *Grešnik (Der Sünder)*, ki se zaveda, da je s svojimi

15 V didaskaliji R III, 134 je *Jožefovo* ime napačno razčlenjeno v "Joseph und Arimatia".

grehi ranil Kristusa (III, 148, 150). Marija mu obljubi (III, 149, 151), da ga bo Kristus na poslednji dan rešil pred Satanom.

Mistični vložek prekine *Jožef iz Arimateje* s svojim opozorilom na bližajočo se noč (III, 152). *Marija* vzame slovo od mrtvega Kristusa in ga preda Jožefu (III, 153). Za kulisami se sliši ropot bližajočih se Judov. Z Jožefovim opozorilom na sovražnike, ki se bližajo (R III, 154), se rokopis večerne predstave velikega četrtka na str. 82 konča. Ker je didaskalija vpisana na začetku strani 82, lahko domnevamo, da je bil prazni prostor predviden za poznejše vpise. Isto bo veljalo za manjkajoče strani od 83 do 86.

Predstava velikonočnega ponedeljka

Predstava velikonočnega ponedeljka se spet začne s *Predgovorom* (*Vorröd am Osterr Mont[a]ge*) (R IV, 1), ki poslušalce poziva, naj pozorno sledijo dejanju. Napoved prizorov je tokrat točna in vsebuje tudi napoved zaključne igre. Po predgovoru se pojavita dva *Angela* (*2 Engel*), od katerih eden (R IV, 2) spomni grešnika, naj se čuva smrtnih grehov in naj večkrat premišljuje smrt, ki se mu bo takoj prikazala. *Angela* odideta in izza zavese se z dolgimi koraki priplazi *Smrt* (*der Todt*), ki v svojem monologu (R IV, 3) obrazloži simbolični pomen svoje postave in oprave. Spet se prikaže *Drugi angel* (*der 2^e Engel*), ki v R IV, 4 potrdi besede *Smrti* ter opominja človeka h krepostnemu življenju in pokori. *Smrt* ponovno spregovori (R IV, 5), potrdi *Angelove* besede in poziva grešnika h krepostnemu življenju, da bo lahko z veseljem dočakal smrt.

Smrt odide in v naslednjem prizoru se predstavi *Veliki zbor* (*der Rath*): *Kajfa* (*Kayphas*) (R IV, 6, 9), *Ana* (*Annas*) (R IV,7,10) in nek *Farizej* (*Der Pharisär*) (IV 8, 11) se posvetujejo o Jezusovi napovedi, da bo čez tri dni vstal, ter sklenejo od Pilata zahtevati stražo in pečat, da bi se grob lahko bolje zavaroval. Predstavniki Velikega zbora odidejo in nastopi *Pilat* (*Pillatus*), ki ga muči slaba vest zaradi svoje krivične sodbe (R IV, 12). Ko zasliši govorjenje pred hišo, pošlje svojega *Služabnika* (*den Bedienten*) (R IV, 13), naj ugotovi, kdo je pred vrati. Podobno kot v predstavi velikega četrtka sledi etiketa sprejemanja (R IV, 14–17). *Kajfa* (R IV, 18) zahteva močno stražo, da bi »Skues tu le\ta Grab mogu bol ushihran biti« (RIV, 18), *Farizej* pa pečat,

»da se le\ta Grab, bade mogu sapezhati« (IV, 22). V dramatičnem dialogu, v katerem Judje stopnjujejo pritisk na Pilata (IV, 19–26) vse do grožnje, da ga bodo zatožili cesarju (R IV, 24), Pilat končno klone (IV, 25). Predstavniki Velikega zbora se zahvalijo z ironično obljubo, da ga bodo spet obiskali in »fhe hui\shi [...] prishli zhries vas« (RIV, 26).

V naslednjem prizoru nastopijo vojaki (*Nachdem komen die Soldaten*), ki po Pilatovem naročilu stražijo Jezusov grob in se pogovarjajo o možnosti, da bi kdo ukradel Jezusovo telo (R IV, 27–35). Ker jim je dolgčas, sklenejo, da bodo žrebali, kdo bo moral prevzeti stražo. Sledi kockanje (IV, 36–43), ki je nekoliko razširjena in humoristično bolj dognana verzija kockanja v drugem dejanju. Vojaki se prerekajo za dobro mesto (IV, 44–50), *Tretji vojak (der 3te Soldat)* meni, da so imeli srečo, kot slepa kura, ki je naletela na zrno, ker skrb za mrtvega lahko prepustijo enemu samemu (IV, 44). Svojemu sosedu očita, da leži nesramno razkoračen kot stara baba (IV, 48). Vojaki drug za drugim odidejo spat. Vojak, ki ga je doletela straža, si hoče pregnati strah in čas s petjem in zato zapoje opolzko poskočnico. Njeno besedilo je pripisano ob koncu predstave na str. 139. V njej se opeva usoda ubogih vojakov, ki morajo na *vahteh stati*. Ker pa dekletom, ki se jim sicer ponujajo, ne morejo kupiti vina, so vedno zadnji.¹⁶

Ker ga zebe, skuša *Prvi vojak (der 1te Soldat)* priklicati hišno deklo *Dino* ali *Ancilo (D[a]s Mad[el] Dinna oder Ancila)*. Z njo se prereka o slabih lastnostih žensk, predvsem o njihovi jezikavosti (R IV, 51–57). Nato leže k svojim tovarišem in se s tipično baročno drastiko pritožuje, kako je nekdo nesramno prdnil, kot bi bil smrdljiva jajca jedel (*kaker bi bieu, smerdliue Jaize Jiedu, se je gerdu skadu*) in kako vsi smrdijo, kot bi imeli polne hlače (IV, 58).

Ko vojaki zaspijo, naj bi v skladu z neoštevilčeno didaskalijo (tu str.169) nastopila *Marija Magdalena* (»*Magdalena komt herfür und redet*«), vendar je mesto, predvideno na isti strani za njeno repliko, ostalo prazno. Isto velja za strani 115 in 116, kjer je najti vpis z dne 8. februarja 1860 (gl. spodaj str. 29). Besedilo se nadaljuje šele na strani 117 z repliko IV, 62. Replike od IV, 59 do vključno IV, 61 so torej očitno zgubljene. V ohranjenih replikah IV, 62–IV, 68 nastopata *dva Angela z Marijo (2 Engel und Maria)*. Besedilo obeh Angelov, ki pozivata Marijo k veselju nad vstalim Zveličarjem, je bilo v repliki IV, 68 dopolnjeno z drugo pisavo. Čeprav domnevamo, da so replike sestavljene

16 Besedila ni najti v Štreklevih narodnih pesmih. Po informaciji gospe Marije Klobčar v pismu z dne 13. 12. 2013 tudi v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU ni evidentirana nobena pesem, ki bi lahko bila varianta zapisa v KP.

iz drobcev velikonočne liturgije ali iz ustnega izročila, konkretne predloge nismo mogli najti.

Od didaskalije »*Xistus bei der Auferstehung*« / *Kristus pri vstajenju* pred repliko IV, 69 naprej je rokopis spet pisan v prvotni pisavi. V replikah od IV, 69 do IV, 73 sledi dvogovor med *Kristusom* in *Marijo*: *Kristus* pravi *Mariji* (R IV, 69), da ji sedaj ni treba več žalovati, ker je prestal vse muke, *Marija* (IV, 70) pa ga blagruje in ga prosi, naj ji pokaže svoje rane. Čeprav je ob njegovih mukah hudo trpela, je sedaj, ko ga je videla vstati od smrti, vse pozabljeno. *Kristus* jo vpraša, kaj se govori o njegovih učencih (IV, 71), *Marija* pa mu poroča (IV, 72), da *Peter*, ki ga je trikrat zatajil, noč in dan objokuje svoj greh. Jezus se ob koncu poslovi (IV, 73), ker se mora prikazati še svojim učencem, *Marija* pa se v drugi polovici replike IV, 73 obrne k ljudstvu in mu vsa vesela oznani, da je *Kristus* zares od smrti vstal, kot je bil obljubil.

Na odru se spet prikažejo speči vojaki, ki tekmujejo v smrčanju (»na štrit hriplejo«), kot nazorno pravi *Drugi vojak* v svoji repliki R IV, 74. Ko pa opazi, da Jezusa ni več v grobu, zažene vik in krik. Vojaki še vsi zaspani valijo krivdo drug na drugega (R IV, 75–94) in razmišljajo o tem, kako bi jo lahko pri Pilatu poceni odnesli.

Na tem mestu je moral nekoč v skladu z didaskalijo, ki sledi repliki IV, 94 v rokopisu na str. 126, nastopiti *Pilatov služabnik* (*Pillatus Bedienter*), vendar je prostor za njegovo repliko ostal prazen. Rokopis se na naslednji, 127. strani nadaljuje s pogovorom med *Marijo Magdaleno*, *Marijo*, *Jakobovo materjo*, in *Salomo*,¹⁷ ki so na poti k Jezusovemu grobu. V svoji žalosti obujajo spomine na Jezusa in se v skladu z besedilom Svetega pisma (prim. Mr 16,1–3) sprašujejo, kdo jim bo odvalil kamen (R IV, 95–102). Ko jih *Angel* v grobu vpraša, zakaj iščejo živega med mrtvimi (R IV, 103), mu *Jakoba*, *druga hči* (*2te Tochter Jakoba*), se pravi *Marija mati Jakobova*, odgovori (v R IV, 104, pripisano z drugo roko), da so se že bale, da je nekdo ukradel *Kristusovo* telo. Tedaj jim *Angel* oznani, da je *Kristus* vstal, in naroči, naj to najprej povedo *Petru* (R IV, 105). Žene odidejo,¹⁸ nastopita *Peter* (*Petrus*) in *Janez* (*Johannes*).

17 Imena so na tem mestu precej popačena. Tudi v EvL lahko ugotovimo precejšnja nihanja: pri Paglavcu 1741: 166 so to »*Maria Magdalena*, inu *Maria Jacobi*, inu *Salome*«, pri Gutsmanu 1780: 110 »*Maria Magdalena* inu *Maria Jakobova mati*, inu, *Salome*«, pri Japlju 1806: 117 »*Maria Magdalena*, inu *Maria Jakoba majnfhiga*, inu *Salome Zebedovih finov Mati*«.

18 V rokopisu je didaskalija, da žene odidejo, zapisana pred repliko in po njej. Ker gre za predstavo na tako imenovanem simultanem odru, je najverjetneje, da so se igralci na novo razporedili pred repliko 106.

Marija Magdalena (Maria Magdalenna) jima pripoveduje (R IV, 106), kaj vse se je dogodilo in da je Kristus sporočil, da pojde pred njimi v Galilejo (prim. Mr 16,17). *Peter* in *Janez* se hočeta sama prepričati (R IV, 107–109) in najdeta prazen grob, vendar nepoškodovan pečat (R IV, 110–111) ter Jezusova krvava oblačila (R IV, 112), zato verjameta ženam, da je Kristus res vstal, kar bosta oznanila tudi drugim (R IV, 113–114). *Janez* ob koncu poziva vse, naj z njima zapojejo pesem o Kristusovem vstajenju (*puite od gar ustajania usi s\mano*).

S pesmijo – verjetno skupaj z nemo sliko – se zaključi glavna predstava in neposredno preide v sklepno igro: *Po pesmi predstavijo sodbo – nach dem Gesang wierd das Gericht Vorgestellt*.

Sklepna igra

V misteriju o Mariji in ubogem grešniku nastopajo *Duša (die Seel)*, *Lucifer (Luzifer)*, *Marija (Maria)*, *Kristus (Xiftus)* in *Nadangel Mihael (Engel Michael)*. *Lucifer* obtožuje grešnikovo *Dušo* (R IV, 115) in zahteva njeno pogubo: »*dokler [...] ni atla taje Sapovedi dershati, bade pak magla s\manu te Peklenski Glas poshlushati*.« *Duša* se priporoči *Mariji* (R IV, 116–117), *Marija* pa prosi *Kristusa* za milostno sodbo (R IV, 118). *Duša* je sicer res veliko grešila, vendar je vsak dan molila rožni venec. *Kristus* kot pravičen sodnik je pripravljen *Mariji* ugoditi, če bodo dobra dela *Duše* odtehtala njene grehe (R IV, 119). *Hudič* (IV, 120) našteva glavne grehe *Duše*, vendar ji *Marija* (IV, 121) kot dobra mati kljub temu hoče pomagati. *Kristus* pokliče *Angela Mihaela*, naj prinese pravično vago (R IV, 122). *Mihael* takoj pride (R IV, 123), vendar dvomi, da bo lahko *Duša* kdaj videla nebeški raj, ker so njene pregrehe »*bres kanza jnu kraja*« (R IV, 124). *Marija* poklekne pred *Kristusa*, *Kristus* pa jo prosi, naj vstane, in ji obljubi, da ji bo izpolnil vsako prošnjo (IV, 125). *Marija* položi rožni venec, ki ga je *Duša* molila, na tehtnico (R IV, 126), in *Kristus* potrdi njegovo moč ter ukaže *Satanu*, naj zapusti *Dušo* in se vrne v pekel (IV, 127). S slavospevom rešene *Duše* (IV, 128) in s spodbudo *Angela* k molitvi rožnega venca (IV, 129) se predstava konča.

Obnovljena tradicija

Že Kotnik je v članku o verskih ljudskih igrah (Kotnik 1952: 114) poročal o ponovni uprizoritvi Kapelskega pasijona leta 1937. Kot piše poročevalec v cerkvenem listu *Nedelja* (N. N. 1937; prim. N. N. 1967), so uprizoritev *Pasijona* načrtovali na prostem, vendar vreme tega ni dopuščalo. V ospredju gledališkega dogodka je bil vsekakor verski značaj KP, zato so »se vzdržali vsakega smeha in ploskanja, skupno [...] molili in peli ter končali igro z evharističnim blagoslovom v farni cerkvi« (N. N. 1937: 110). Glavni iniciator uprizoritve je bil Aleš Zechner (1902–1985), ki je bil med letoma 1932–1953 župnik v Železni Kapli (Zerzer et al. 2006: 436). Zechner ni dal samo pobude, da se tradicija uprizarjanja pasijonskih iger obnovi (Till 2012; s sliko na str. 51; Till 2013: 206–209), ampak je, kot je 1950 sam zapisal v farni kroniki, dal tudi prepisati Singerjev rokopis:

Pred vojno je farna družina pripravila pasjonsko igro, ki je bila uprizorjena na praznik sv. Jožefa 19. 03. 1937 in na cvetno nedeljo 31. 3. 1937. Po zasedbi Avstrije po Hitlerju nismo mogli uprizarjati farnih verskih iger. Za leto 1950 pa je farna mladina spet pripravila pasjonsko igro. Napis rokopisa je: 'Kamödia od Kristusoviga Terplinja, katero so nekde na te Veliki četrtek inu na te Velikonočni ponedeljek v Kapli špilali.'

Vlogo Kristusa je podal kaplan Janez Polanc. Uprizoritve pasjona: 2. 4. 1950 ob 12. uri v farni dvorani, ponovitev na velikonočni ponedeljek, 10. 4. 1950. Igra v Kolpingovi dvorani v Celovcu 14. 5. 1950 (ob priliki 60. letnega – diamantnega mašniškega jubileja g. prelata Valentina Podgorca). Rokopis, ki ga je hranil č. gospod Stefan Singer, se žal do danes v njegovi zapuščini ni našel. Pred vojno ga je poslal podpisanemu v pogled, takrat je bil rokopis tukaj prepisan in se nam je ohranil.¹⁹

Prepis obsega 34 strani in je pisan v gajici. Ohranil se je v zapuščini Aleša Zechnerja, kjer ga je našel Vanč Merkač in ga posredoval globaškemu župniku Petru Stickru, ta pa ga je odstopil Narodopisnemu inštitutu Urban Jarnik v Celovcu.²⁰

Žal je v Železni Kapli ostalo samo pri teh dveh poskusih nadaljevanja tradicije. V kolektivni zavesti Koroških Slovencev in v znanosti je Kapelski

¹⁹ Elektronsko pismo kapelskega župnika Leopolda Zundra avtorju dne 24. 5. 2013.

²⁰ Zapis na naslovni strani rokopisa.

pasijon ostal vseskozi v senci dejavnosti Andreja Šusterja Drabosnjaka. Eden od razlogov za to je bilo prav gotovo dejstvo, da sta slovenska literarna veda in etnografija nekritično prevzemali Graberjevo hipotezo o Kapelskem pasijonu kot prevodu nemške pasijonske igre. Zato ga nista poskušali obravnavati kot samostojni in izvirni slovenski prispevek k srednjeevropski tradiciji pasijonskih iger.

4 Nekatere posebnosti rokopisa

Kot je razvidno iz kodikološkega opisa (Prunč 1989, Ogrin 2016), rokopis obsega 144 strani. Pretežni del rokopisa je pisan na ročno izdelanem papirju. Njegovo proizvodnjo je s pomočjo vodnih znakov papirnega mlina Weindländer v Vetrinju/Viktring mogoče datirati v čas med letoma 1771 in 1815 (Eineder 1960: 81). Letnico 1816 na notranji strani platnic skupaj s pripisom »22 fl 45 X«, se pravi 22 goldinarjev in 45 krajcarjev, je Kotnik (1943b: 100) interpretiral kot zapis o prodaji rokopisa.

Rokopis sam je nastajal dalj časa. Oblikovale so ga najmanj štiri roke:²¹ pretežni del je napisala *prva roka*. Razlike v njenem duktusu govore v prid podmeni, da je med prvim in zadnjim vpisom prve roke preteklo večje časovno obdobje. V začetku je duktus še precej tekoč, kolikor bolj pa se bliža koncu tretje predstave, tem bolj postajajo črke večje in so napisane bolj ali manj nepovezano.

Naslovna stran ter strani 1–3 in 13–16, skupno torej štirje listi, so bili pozneje, verjetno v 19. stoletju, zamenjani s strojno izdelanim papirjem. Strani 83 do 87 manjkajo in s tem dejanje od predaje Kristusovega telesa Jožefu iz Arimateje in njegovim svarilom pred prihodom Judov v repliki IV, 154 *Maria, Maria! Nikar se na prestrafshi / Supet tam okueli hodi u Sourashniki nafshi* na strani 82 do konca druge predstave.

Druga roka je pisala razne dodatke in dopolnila, med njimi predvsem opozorila na poznejše vpise besedil. Tako so npr. vse tri didaskalije o Kristusovem padcu pod križem dodane na str. 44 med replikama 48 in 49, na str. 50 med replikama 66 in 67 ter na str. 53 po repliki 72. Prva opozarja na pripise prve roke na strani 140, druga in tretja pa na lastna pripisa na strani 132. Na strani 111 je med vrste Vojakove replike IV, 50 vrinjen pripis »*Dieses Lied suche Seite 139*«, na citirani strani 139 pa je najti pesem z naslovom »*Pesem koker jo\ je Shounier per Gruebu peu*« in z začetkom »*Mi smo Shounieji [sic!] mormo na Vahteh stati*«. Druga ali pa tudi njej podobna roka je kot repliko IV, 68 na strani 118 in na začetku strani 119 vpisala pesem dveh Angelov »*Vesieli se o Kralliza!*«. Na strani 67 je začetek replike IV, 120 »*Bodi potrashtana Maria ti Mati deuiza sakai je taku fhalostna taja dushiza, Zhmu ti toku mozhnu*« pisan še

²¹ V nekaterih primerih ni mogoče točno ugotoviti, ali je pripis napisala druga ali njej podobna roka. Kot »drugo roko« torej označujemo vse starejše roke z enakim ali vsaj podobnim duktusom.

s prvo roko, dopolnjen pa s pripisom druge roke »*shalujesh, kier je tuoÿ fÿn krifhan inu gospud nash, alli je vollo Bofhia bode shie eniga zhloueka dau, da ga bo is krifha dolli Spravu*«. Temu vpisu do začetka replike IV, 121 na isti strani sledi sorazmerno velik razmak.

Na straneh 131 do 134 so začetki Petrovih replik IV, 109, IV, 110 in IV, 113, ki jih je napisala prva roka, dopolnjeni s pripisi druge ali pa tudi njej podobne roke. Pri takih pripisih je med koncem pripisa in začetkom naslednje replike pogosto ostal še prazen prostor, npr. na strani 81 za repliko Jožefa iz Arimateje (III, 152) in pred naslednjo repliko Marije (III, 153), enako tudi na strani 107 med repliko Drugega (IV, 39) in Tretjega vojaka (IV, 40).

Take razmake bomo najbolje razložili s tem, da je pisec prve roke na mestih, na katerih (še) ni razpolagal s (pisno) predlogo, najprej predvidel samo nepopisan prostor. Pozneje je te vrzeli zapolnil sam (str. 105) ali pa jih je zapolnila druga roka (str. 127, 129, 132). Kjer se je pri oceni potrebnega prostora zmotil, kot npr. na straneh 67, 81, 106, 127, 128, 130, 131, so po pripisu besedila ostala še prazna mesta.

V nekaterih primerih je predvideni poznejši pripis tudi odpadel. Na str. 60 je v didaskaliji pred repliko 98 sicer napovedana neka pesem, toda mesto za njen vpis je ostalo prazno. Na strani 114 je z didaskalijo »*Magdalena komt herfür und redet*« sicer napovedan Magdalenin prihod, vendar je preostali prostor na tej strani prav tako kot vsa naslednja stran 115 ostal prazen. Na strani 126 po repliki IV, 94 Prvega vojaka ni napovedan samo odhod vojakov (*und gehen ab*), ampak tudi prihod Pilatovega služabnika (*Pillatus Bedienter kombt herfür*). Toda napovedani služabnik ne nastopi, ampak se dejanje nadaljuje s Tremi ženami, ki gredo h Kristusovemu grobu.

Tretja roka je pisala predvsem naslovno stran, predgovor na str. 1 in 2 ter str. 13 do 16 na industrijskem papirju. Po vsej verjetnosti je tretja roka dopisala tudi štetje denarja na str. 87.

Ob koncu predstav ima rokopis tudi razne dodatke. Po besedilu večerne predstave velikega četrtka je na str. 87 tretja roka pripisala Kajfeževo štetje denarja. Prva in tretja roka sta pripisali tudi razne dodatke po koncu predstave velikonočnega ponedeljka na straneh 138 do 144. Na str. 138 je tretja roka pripisala besedilo tretjega padca pod križem in Stahusovo znašanje nad Kristusom. Na str. 139 je, kot smo že omenili, verjetno prav tako tretja roka pripisala pesem vojaka pri grobu z začetkom »*Mi smo Shounieji mormo na Vahteh stati*«. Na str. 140 so trije pripisi prve roke, in sicer: poziv

rabljem in biričem ob začetku križevega pota, naj Kristusa dobro in močno zvežejo, ter besedilo k prvemu in drugemu padcu pod križem.

Nato je pisec prve roke tako kot ob koncu sklepne igre na str. 137 še enkrat in z isto pravopisno napako definitivno postavil *Finnis est Ende Amen*.

Naslednja 141. stran, ki je spodaj odtrgana, je ostala prazna, na strani 142 pa sledi kot *lied bei dem abendmahl* besedilo prvih dveh kitic slovenskega prevoda *Te deuma*. Na zadnjih dveh straneh 143 in 144 je pripisan slovenski prevod znane pesmi *Stabat mater* skupaj z didaskalijo, da se pesem poje, potem ko je Kristus stopil na križ (*Xiftus gechet auf den X nachdem wierd ds Gesang*). Verzija pesmi se v vseh bistvenih elementih ujema s starejšimi prevodi iz 17. stoletja (gl. opombo 130 kritičnega prepisa).

Četrta, veliko mlajša roka, je na strani 115 pripisala »Für die Bruderschaft Familie Kaspar Briznick / Maria Krovitz« in datum »Kappel den 8ten Februar 1860«. Vpis po vsej verjetnosti pomeni, da je bratovščina, ki je prirejala pasijonsko igro, dne 8. 2. 1860 prevzela rokopis.

Toda rokopis sam je samo zaključek neke ustne in pisne tradicije in eden od pokazateljev zgodovine pasijonske igre v Železni Kapli. Da bi jo lahko pravilno ocenili, je treba pogledati še površinsko in globinsko strukturo pasijona in jo primerjati z drugimi besedili s tematiko Kristusovega trpljenja.

5 Poetološka struktura Kapelskega pasijona

Na formalni ravni ima Kapelski pasijon že na prvi pogled dve različni strukturi. Za dopoldanski del predstave velikega četrtka z naslovom *Ta Ponishna Pristoua Christusoua* ter za pretežni del Kristusovih replik in replik svetopisemskih protagonistov v poznejših delih iste predstave je značilna nerimana in neritmizirana prozna struktura, v ostalem delu dopoldanske predstave, v večerni predstavi in v predstavi velikonočnega ponedeljka pa sta prisotni ritmizacija in rima. Očitne površinske podobnosti prve strukture s formulacijami Svetega pisma narekujejo delovno hipotezo, da so nerimani deli KP neposredno posneti po nekem svetopisemskem besedilu, medtem ko bo za rimane dele treba iskati vzorce v ustni ali pisni pasijonski tradiciji. V času, ki pride v poštev za nastanek KP, so bile v slovenskem jeziku in v večjem številu izvodov na voljo razne izdaje perikop, se pravi zbirk svetopisemskih besedil – lekcionarjev, namenjenih branju pri bogoslužju. Prvo katoliško izdajo lekcionarja z naslovom *Evangelia inu Lystuvi* (odslej EvL) je dal leta 1612 pripraviti in v 3000 izvodih tiskati ljubljanski škof Tomaž Hren (Breznik 1917: 173). Ker se Hrenova izdaja EvL močno naslanja na Dalmatinovo Biblijo, se je z njo tudi v Katoliški cerkvi nadaljevala protestantska tradicija. Tako se je Dalmatinovo besedilo v domala vseh izdajah EvL od Hrenove ljubljanske ob začetku 17. stoletja do Gutsmanove koroške v letu 1780 ohranilo le z malenkostnimi spremembami. Večje spremembe je uvedel šele Jurij Japelj v EvL 1786 (Breznik 1917: 333). Toda bolj pomembno kot ohranjanje protestantskega izročila je za našo problematiko dejstvo, da so EvL izhajali v številnih ponatisih in v bolj ali manj rednih časovnih presledkih ter tako bili na voljo sorazmerno velikemu številu bralcev.

5.1 Kapelski pasijon in *Evangelija inu listuvi*

Prav to dejstvo nam omogoča, da svojo hipotezo o neposrednem preoblikovanju razpoložljivih slovenskih svetopisemskih besedil preverimo ob primerjavi KP z besedili EvL. Iz praktičnih razlogov smo se pri tem najprej omejili na izdaje, ki so v digitalni knjižnici Slovenije (dlib.si) na voljo v elektronski obliki, in sicer *Schönleben* (1672), *Hipolit* (1715), *Paglovec* (1741),

Pohlin (1772), *Gutsman* (1780) ter *Japelj* (1787),²² ki smo jih primerjali tudi z Japljevo in Kumerdejevo izdajo *Nove zaveze* iz leta 1786 (Japelj/Kumerdej 1786). Zaradi lažje dostopnosti in kot neke vrste mejnik k izdajam Svetega pisma ob začetku 19. stoletja smo dodali še Japljeve EvL iz leta 1806 (Japelj 1806). V to izdajo so prevzeti predvsem frazeologizmi druge izdaje *Nove zaveze*, ki so jo oblikovali že mlajši sodelavci kot Valentin Vodnik, Janez Debevec in Jurij Miklavčič (Breznik 1917: 333). Trubarja (1582) in Dalmatina (1584) smo evidentirali s pomočjo elektronskega iskalnika *Svetopisemske družbe*,²³ v dvomljivih primerih pa smo uporabili tudi kritično izdajo Trubarjevih del (Krajnc-Vrečko/Vinkler 2010).

Kot glavni vir v EvL pride v poštev sinopsa štirih evangelistov z naslovom *PASSION, Tu je popisane terpienja JEsufa Christusa našhega Gospuda: po vseh fhtirjeh Evengeliftah* (Gutsman 1780: 78). Poleg besedila *Passiona* smo upoštevali še besedilo evangelija za veliki četrtek (Jn 13,1–15) z umivanjem nog in dialogom med Kristusom in Petrom. Za nekatere dialoge v predstavi velikonočnega ponedeljka je kot predloga lahko služil evangelij velikonočne nedelje (Mr 16,1–7).

5.1.1 Strategije

Dramatizacija svetopisemskega besedila je bila opravljena na tri načine:

- 1) z neposrednim prevzemanjem dialogov iz EvL,
- 2) z dialogizacijo evangelistovega besedila v EvL,
- 3) z integracijo avtorskega opisa evangelista v EvL v dialoge protagonistov KP.

5.1.1.1 Neposreden prevzem dialogov

Kot primer za prvi način lahko navajamo kar repliko št. 1, ki se glasi:

*Lubi otrozhizhi, vi veste de bo zies dua dni velika nuezh
inu Sin tiga zhloueka bo isdan, de bo krishan*

22 Žal nam Japljeva izdaja EvL iz leta 1787 ni bila na voljo od vsega začetka in smo jo lahko vključili v naš korpus šele z ljubeznivo pomočjo kolege Matije Ogrina.

23 Spletna stran <http://www.biblija.net> (21. 3. 2016).

Razen Kristusovega uvodnega nagovora *Lubi otrozhizhi* bomo vse ostalo besedilo (Mt 26,2) našli pri Trubarju, Dalmatinu in v EvL, ki smo jih primerjali s KP:

Trubar 1582	Dalmatin 1584	Schönleben 1672	Hipolit 1715
Vi veifte de zhes dua dni Velikanuzh bode, Inu tiga zhloveka Syn bode isdan, de fe on krysha.	Vy věfte, de bo zhes dva dny Velikanuzh, inu Syn tiga Zhlovéka bo isdan, de bo krishan.	Vi veifte, de bo zhes dva dny Velikanuzh, inu fyn tiga zhlovéka bo isdan, de bo krishan	Vy vějfte, de bo zhes dva dny Velikanuzh, inu fyn tiga zhlovéka bo isdán de bo krishan.

Paglovec 1741	Pohlin 1772	Gutsman 1780	Japelj 1806
Vy veifte, de bo zhes dva dny Velikanuzh, inu fyn tiga zhloveka bo isdan, de bo krishan (105)	Vi věfte, de bo zhes dva dny Velikanozh, inu Syn tega zhloveka bo isdan, de bo krishan (74)	Vi viefte, da bo zhes dua dni Velikanuzh, inu Sin tega zhloveka bo isdan, da bo krishan (78)	Vy veifte, de bó zhes dva dny Velikanozh, inu ,Sin zhlovekovi bo isdan, de bo krishan (82)

Prvo spremembo, ki presega fonološko in morfološko raven, lahko najdemo šele v Japljevi izdaji EvL iz leta 1806, v kateri je rodilniška konstrukcija *sin tega človeka* kot kalk latinskega *filius hominis* zamenjana s pridevniško-samostalniško konstrukcijo *sin človekov*, kot jo najdemo v vseh sodobnih slovenskih svetopisemskih prevodih. Pri tem je še posebej zanimivo, da v Japelj-Kumerdejevem prevodu Nove zaveze iz leta 1784 in v Japljevih EvL iz leta 1787 slej ko prej najdemo starejšo rodilniško konstrukcijo *sin tiga človeka*:

Japelj/Kumerdej 1784	Japelj 1787
Vy vejfte, de bó zhes dva dny Velikanózh, inu ,Syn tiga zhloveka bó isdán, de bó krishan (126)	Vy vejfte, de bó zhes dva dny Velikanozh, inu ,Syn tiga zhlovéka bo isdan, de bo krishan (76)

5.1.1.2 Dialogizacija evangelistovega besedila

Kot primera za kompleksnejši postopek dialogizacije EvL naj služita 1. in 2. prizor četrtkove dopoldanske predstave. Prvi prizor vsebuje pogovor med Kristusom in

učenci ter obstoji iz že analiziranega Kristusovega premege govora v prvi repliki, iz vprašanja učencev in Kristusovega naročila učencem. Nato Kristus z učenci odide, kar nakazuje konec prvega prizora. Naslednji prizor je dramatizacija evangelistove pripovedi, ki se pri Gutsmanu (1780: 79) glasi:

Ta Jogra pak fta fhla totai v'mestu, inu fta nafhla, kaker je on njima povedu, inu fta Velikonozhnu jagne perpravila.

Ker ta prizor nima neposredne predloge v dialogih EvL, bi pričakovali nekoliko svobodnejše oblikovanje. V to smer kaže tudi Oštirjeva replika I, 5, v kateri se prvič v KP pojavlja rima:

Eno veliku veselle jest na\ziem jmam,
inu vama zellu kratku Na\snanie dam
da jest ozhem le\tu hitru Storiti,
jnu vam usiem kupei,
enu veliku vezhernu Meftu perpraviti.

Toda replika I, 4, s katero učenca pozdravita Oštirja, je domala dobesedna transformacija Kristusovega naročila Petru in Janezu iz 3. replike, 3. replika pa je pretvorba ustreznega mesta v EvL, ki ga citiramo iz Gutsmanove izdaje:

EvL	replika 3	replika 4
Moifter pufti tebi povedeti, moi zhafs je blisu , ²⁴ per tebi jes ozhem velikonuzh dershati s'moimi jogrami: kei je tai ta goftna hifha, v'katierei bom jes s'moimi Jogrami Velikonozhnu jagne jiedeu? Inu on bo vama pokasau enu veliku vezhierjemestu napraueno, tam nam perpravita. (Gutsman 1780: 79)	... jnu rezita k\hifhnemu ozhetu nafh Moifter pufti tebi povedati, nigou zhas je prifhu , per tebi ozhe an veliku nuezh derfhati, fh\nnegovemi jogrÿ. Ko je tedei ta gostna hifha, v katerei bade an fh\nnegovemi jogri, to veliku_nozhnu jagne jiedu, jnu\an bo vama pokasou jnu veliku vezhernu Meftu, napravleno jnu tam Meni perpravita (str. 15)	Zhastlivi gospued Moifter pusti tebi povedati, da an ozhe fh\nnigovemi Jogri per\tebi to veliku Nuezh derfhati, fakai niega vra je prifhla, jnu niegov zhas je blisu Ko je tedei ta goftna hifha, v katerei ba\an fh\nnegovemi Jogri, veliku_nozhnu jagne jiedu. (str. 15)

24 Krepki tisk v tem in v podobnih primerih je naš poudarek.

Spet je dodan samo nagovor *Zhastlivi gospued*, Kristusov premi govor pa je pretvorjen v odvisnega. Najbolj opazna sprememba je premestitev in amplifikacija frazema *nigou zhas je prifhu* v utemeljitev *fakai niega vra je prifhla, jnu niegov zhas je blisu*. Frazema *niegova/moja ura je prišla* sicer v EvL ne bomo našli na tem mestu, pač pa v številnih drugih sobesedilih, npr. v Jn 2,4, Jn 7,30, Jn 8,20, v KP pa v repliki I, 27 prizora na Oljski gori. Gre torej za pogosto svetopisemsko frazo, ki je integrirana v konkretno sobesedilo.

5.1.1.3 Integracija evangelistovega opisa v dialog protagonistov

Integracija evangelistovega pripovednega besedila (in s tem njegovega pogleda na dogajanje) v dialog protagonistov je v KP sorazmerno redka strategija. Kot primer navajamo repliko II, 77 *Kar tebi tafhiu ti Judi, tu marefsh vedet de je is nida fhmi fhleno*. V njej je evangelistov opis Kristusove misli (Mt 27,18) *sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum* (prim. Gutsman 1780: 96: *Sakai on je vedeu, da so njega bili is nevo fhlivofsti isdali*) pretvorjen v Kristusov premi govor.

Za vse tri strategije je značilen podrejeni odnos do besedil EvL, kar bomo skušali ponazoriti še s celotnim besedilom 3. replike.

Evangelistovo pripovedno besedilo po Lk 22,8 (prim. Paglovec 1741: 107: *Inu on je svoja dva Jogra poflal, Petra inu Joannesa, inu je k'nyma rekal*) je pretvorjeno v nemško didaskalijo: *Xftus ficket Petrum und Jahaanen und Redet also*.

Nato v KP v repliki I, 3 sledi Kristusov premi govor po Mk 14,12 in Mt 26,18:

Poita u\to (1) meftu, jnu vajou (2) bade (3) en (4) zhlauek frezhou, ta (5) nefe (6) en (7) verzh vade poita fa\niem u to (8) hifho v katiero (9) an (10) nater poide, jnu rezita k\ (11) hifhnemu ozhetu (12) nafh Moifter pufti tebi povedati (13), nigou zhas je prifhu (14), per tebi ozhe an (15) veliku nuezh derfhati (16), fh\negovemi jogrÿ. Ko (17) je tedei (18) ta (19) gostna hifha, v katerei (20) bade (21) an (22) fh\negovemi jogri, to (23) veliku_nozhnu jagne jiedu, jnu\an (24) bo uama pokasou jnu (25) veliku vezhernu Mefstu (26), napravleno (27) jnu tam (28) Meni perpravita

Če to repliko primerjamo z ustreznimi besedili EvL, se nam kaže naslednja slika:

Paglovec 1741	Pohlin 1772	Gutsman 1780	Japelj 1806
Peita v' to (1) meftu inu vaje [sic] (2) bo (3) en (4) zhlovik frezhal, ta (5) neffe (6) en (7) verz h vode, peita sa nym v' to (8) hifho, v' katero (9) on (10) noter poide, inu rezyta 0 (11) hishnimu ozhetu (12): Moifter pufty tebi povedati (13); moi zhas je blisu (14), per tebi ozhem jeft (15) Velikonuzh dershati (16) s'moimi Jogri: kie (17) je tedei (18) ta (19) gofna hisha, v' kateri (20) bom (21) jeft (22) s'moimi Jogri 0 (23) velikanozhnu jagnie jedil? Inu on (24) bo vama pokasal enu (25) veliku vezherjemestu (26), napraulenu (27) ondi (28) nam perpravita.	pejta v' tu (1) mejftu, inu vas (2) bo (3) en (4) zhlovek frezhov, ta (5) nefe (6) en (7) verz h vode, pejta sa njim v' to (8) hifho, v' katiro (9) on (10) noter pojde, inu rezita k' (11) hifh-nemu Ozhetu (12): Mojfter pufty tebi povedati (13): moj zhas je blifu (14), per tebi otshem jeft (15) Velikonuzh dershati (16) s' mojemi Jogrami. Kje (17) je tedej (18) ta (19) gofna hifha, v' katiri (20) bom (21) jeft (22) s'mojemi Jogrami 0 (23) Velikanozhnu jagne jeduv? Inu on (24) bo vama pokasov enu (25) veliku vezherjemestu (26) napravlenu (27), ondi (28) nam perpravita.	Poita v' 0 (1) meftu, inu vaju (2): bo (3) en (4) zhlovik frezhau, te (5) nefe (6) en (7) verz h vode, poita sa njem v' to (8) hifho, v' katiro (9) on (10) noter poide, inu rezita k' (11) hifhnemu ozhetu (12): Moifter pufty tebi povedati (13); moi zhas je blisu (14), per tebi jes (15) ozhem velikonuzh dershati (16) s'moimi Jogrami: kei (17) je tai (18) ta (19) gofna hifha, v' katieri (20) bom (21) jes (22) s'moimi Jogrami 0 (23) Velikonozhnu jagne jiedeu? Inu on (24) bo vama pokasau enu (25) Veliku vezhierjemestu (26) napravlenu (27), tam (28) nam perpravita.	Pójdite v' 0 (1) meftu, inu vaju (2) bó (3) en (4) zhlovek fręzhal, katęri (5) en (7) verz h vode ponéfe (6): Pójdita sa njim v' 0 (8) hifho, kęer (9) 0 (10) noter pójde, inu rezita 0 (11) hifhnimu gopodarju (12): Mójfter tebi rezhe (13): Moj zhas je blisu (14), per tebi hózhem 0 (15) Velikonozh S' mojimi Jógri imeti (16): Kję , (17) je tedaj (18) 0 (19) gofna hifha, kęer (20) imam (21) 0 (22) s' mojimi Jógri 0 (23) velikanozhnu jagne jęfti? inu 0 (24) bo vama pokasal 0 (25) veliku vezherjalifhe (26) pogernenu (27) ondi (28) nam perpravita.

Dober del ugotovljenih 28 razlik med analiziranimi besedili je posledica odstranjanja nemških kalkov, ki so značilni za vsa starejša (svetopisemska) besedila:

- a) Raba zaimka *ta* (1, 5, 8, 19, 23) v funkciji člena: najbolj dosleden pri odstranjanju tega germanizma je bil Japelj, vendar primer (23), v katerem je v besedni zvezi *to velikunozhnu jagne jiedu* zaimek *ta* v

KP ohranjen, sicer odstranjen iz vseh EvL, opozarja na to, da so ga tudi ostali prireditelji EvL z večjo ali manjšo doslednostjo opuščali.

- b) Števniki *en* (4, 7, 25) v funkciji nedoločnega člana je bolj odporen na puristična prizadevanja in je v primerih (4, 7) ohranjen v vseh besedilih EvL. V primeru 25 je ohranjen pri Paglovcu, Pohlínu in Gutsmanu, odstranjen pa pri Japlju.
- c) Redundantna raba osebnega zaimka (10, 15, 22, 24) in po nemščini posneta redundantna raba predloga *k* (11): redundantne rabe osebnega zaimka pri Japlju ne najdemo več, predlog *k* v primeru (11) je pred Japljem sicer odstranil že Paglovec (1741), vendar sta ga Pohlín (1772) in Gutsman (1780) spet uporabila.

Odstranjevanje nemških interferenc v besedilih EvL sicer kaže določeno tendenco, vendar je še vse preveč nedosledno, da bi lahko na podlagi tega sklepali kaj konkretnjšega glede izbora predloge za KP.

Nekoliko bolj oprijemljive so razne stopnje odstranjevanja nemških kalkov tipa *pustiti povedati* (13) in *veliku noč držati* (16). Iz EvL jih je dosledno odstranil šele Japelj, KP pa sledi starejšemu izročilu od Trubarja in Dalmatina prek Schönlebna in Hipolita do Pohlina in Gutsmana. KP se v skupino starejših EvL, ki še ne poznajo Japljevih inovacij, uvršča tudi pri uporabi oziralnih zaimkov (9, 20). Podobno velja za nasprotje med kalkoma *hišni oče* in *hišni gospodar* (12). KP se pri tem uvršča v starejšo tradicijo EvL, v kateri se prevaja lat. *pater familias domus* (Lk 22,11: *et dicetis patri familias domus*) s *hišni oče*. Tako imata npr. že Schönleben (1672: 105) in Hipolit (1715: 102) *k'Hishnimu ozhétu*, kar nato prevzamejo ostale izdaje EvL do vključno Gutsmana (gl. zgoraj št. 11). S prevodom *hišni gospodar* se je Japelj uspešno vrnil k Trubarjevemu (*inu rezita htimu hisnimu Gospudariu*) in Dalmatinovemu (*inu rezita k'Hishnimu Gospodarju*) kalku *hišni gospodar*, ki je posnet po Lutrovem *Hausherr* (Lk 22,11: *vnd saget zu dem Hausherrn*). Podobne razlike med starejšimi variantami EvL in Japljevimi inovacijami opažamo tudi v primerih (6) in (27): v primeru (6) Trubar, Dalmatin in starejši EvL reflektirajo deležniško konstrukcijo *amphoram aquae portans* (Lk 22,10) z glavnim stavkom in sedanjikom glagola *nesti* (Trubar in Dalmatin; *ta nefse eno Kruglo vode*; Hipolit 1715: 102: *ta néffe en*

verzh vodé). V Japelj-Kumerdejevem prevodu Novega testameta je priredje zamenjano s podredjem, kot glagol pa se uporablja dovršni *ponese: kateri en verzh vode ponefse* (Japelj/Kumerdej 1784: 382). Funkcija bodočnosti, ki naj jo izraža dovršni glagol, je v sodobnih prevodih zamenjana s sintetično obliko futura *ki bo nosil vrč vode*. KP se s svojim priredjem in glagolom *nesti (ta neše en verzh vade)* nedvoumno uvršča v tradicijo slovenskih protestantov in starejših EvL do vključno Gutsmana (1780). Tudi pri odločitvi (28) za apozicijo *napravlenu* v nasprotju z Japljevim *pogernenu* pri Lk 22,12 se KP uvršča med starejše prevode EvL (o prevodu *večerno mesto*, na katero se nanaša apozicija, gl. spodaj primera 16 in 26).

Primeri (18) in (28) opozarjata na ambivalenten odnos KP do koroških regionalizmov v Gutsmanu (1780). V primeru (18) navaja Gutsman prislov *tai (taj)* kot kontrahirano koroško različico prislova *tedaj* s pomenom 'torej', medtem ko ima KP podobno kot Paglovec 1741, Pohlin 1772 in Japelj 1806 nekontrahirano obliko *tedaj/tede*. Pri (28) je stilno zaznamovani knjižni prislov *ondi*, ki se pogosto pojavlja pri Dalmatinu (npr. Lk 22,12: *ondi je pèrpravita*) in v EvL, pri Gutsmanu in v KP zamenjan z bolj pogovornim *tam*. Ponekod je KP ubral svojo lastno pot. V primeru (3) samo KP uporablja ortotonsko *bode* namesto klitičnega *bo*. Lasten profil kaže KP tudi v primeru (14), v katerem se namesto svetopisemskega *moj čas je blizu* pojavlja nekoliko bolj pogovorni frazem *moj čas je prišel*. Razlog za to je morda iskati v težnji po variaciji, saj se svetopisemski frazem *moj čas je blizu* pojavlja v neposrednem sobesedilu v repliki I, 4.

Tudi v primerih (16) in (26) se KP razlikuje od ostalih svetopisemskih prevodov. V primeru (26) gre za prevod Lk 22,12 *et ipse vobis ostendet cenaculum magnum stratum*. Luther 1545 je to prevedel *Vnd er wird euch einen grossen gepflasterten Saal zeigen*, kar sta Trubar in Dalmatin slovenila z *vežo: Inu on bode vama pokasal eno veliko Vesho prefterto, vndukai perpravita* (Trubar); *Inu on bo vama eno veliko poflashtano Veshó pokasal, ondi je pèrpravita* (Dalmatin). V EvL se pri Schönlebnu (1672: 105: *Vežherjeméftu*) in Hipolitu (1715: 102: *Vežherjeméftu*) in nato pri Paglovcu (107: *vezherjeméftu*), Pohlinu (1772: 76: *vezherjeméftu*) in Gutsmanu (1780: 79: *vezhierjeméftu*) kot kalk za *cenaculum* pojavlja zloženska *večerjemesto*. Ta prevod imata tudi Japelj/Kumerdej (1784: 382: *Inu on bó vama pokasal enu veliku vezherje-meftu vshe pogèrnenu*), šele Japelj je v EvL tvoril neologizem *večerjališče* (Japelj 1806: 84: *veliku vezherjalifhe pogernenu*), ki pa se v slovenskem knjižnem jeziku

ni uveljavil. Pisec KP je nenavadno samostalniško zloženko *večerjemestu*, se pravi, rodilniško konstrukcijo *mesto večerje*, očitno napačno bral in jo razumel kot pridevniško samostalniško zvezo *večerno mesto*.

V primeru (17) se KP razlikuje od vseh evangelijskih besedil od protestantov do sodobnih verzij, ki za *ubi est diversorium* Vulgate predlagajo naslednje rešitve: Trubar *kei so te erperge*; Dalmatin *kej je ta ofhteria*; Schönleben (1672: 105) *Kėj je tédaj ta Gofstyna hisha*; Hipolit (1715: 102) *kėj je tedáj ta Gofstna hísha*; Paglovec (1741: 107) *kie je tedei ta gofstna hisha*; Pohlin 1772: 76 *Kje je tedej ta gofstna hifsha*; Gutsman (1780: 79) *kei je tai ta gofstna hifsha*; Japelj/Kumerdej (1784: 226) *Kej je ta gofstna hifsha*; Japelj (1806: 84) *Kję je tedaj gofstna hifsha*; Slovenski standardni prevod 1996: *Kje je prostor*. V repliki I, 3 KP se to mesto glasi: *Ko je tedei ta gostna hifha*. Na prvi pogled se zdi, da je zaimek *ko* enostavno napaka pri prepisovanju in je prvotno pisalo *Kej je tedaj*, kar bi odražalo koroško narečno *kej* oz. *qej*. Vendar preseneča, da se – kot smo uvodoma pokazali – fraza *Ko je tedei ta gofstna hifsha* domala nespremenjena ponavlja v repliki I, 4, le da v prvem primeru piše napačno *gostna*, v drugem pa pravilno *gofstna*.

Če torej povzamemo dosedanja opažanja, bomo našo delovno hipotezo lahko nekoliko konkretizirali: v KP ne najdemo skoraj nobene od Japljevih inovacij, zaradi česar čas izbora svetopisemskih besedil za dramtizacijo v KP lahko datiramo v čas pred Japljevo izdajo EvL 1796. Nekatere spremembe v besedilih EvL, ki se odražajo v KP, pa so očitno starejšega izvora in so prisotne še v Japelj-Kumerdejevem prevodu NT iz leta 1784. Zato bomo hipotezo o predjapeljskem izvoru evangelijskih besedil v KP preverili še z analizo 114 mest, na katerih KP po svoji leksikalni in sintaktični strukturi sovpada z delom besedil EvL, od drugih pa se razlikuje.

5.1.2 Kapelski pasijon in izdaje EvL

5.1.2.1 Kapelski pasijon in Japljevi prevodi Evangelijev

Samo na štirih mestih sovpada KP z verzijo, kot jo je najti v Japljevi izdaji EvL iz let 1787 in 1806, in se obenem razlikuje od ostalih verzij EvL:

- protivni veznik ampak v R II, 103: *Mi nemamo obeni_ga kralla! ampak zefsarja* (str. 20),
- prislov *resnično* v R II, 20: *Rasnizhnu jest vam poviem* (str. 5),
- vprašalni zaimek *zakaj* v R I, 21: *Gospued jakai bi jes na mogu fa\tabu poiti* (str. 9),
- glagol č(r)ez dati v R II, 70: *bi ga mi ne billi tebi zhris dali* (str. 16).

Informacijska vrednost teh sovpadanj je za ugotovitev starosti besedila sorazmerno nizka. *Ampak* in *temveč* (v grafemskih realizacijah *temuezh*, *temuzh* in *temozh*) se uporabljata sinonimno in sta tudi v KP približno enako zastopana (*temveč* z 12, *ampak* z 10 pojavitvami); o distribuciji sinonimov *temveč* in *samoč* prim. str. 289 sl.). To dvojnost lahko opazimo od Dalmatina, ki ima 377-krat *ampak* in 746-krat *temuzh*, do Japlja (1787 in 1806). Čeprav Japelj pozna oba prislova, na tem mestu s komaj zaznavno modifikacijo uporablja *ampak*: *My nimamo krajla, ampak le Zefsarja* (Japelj 1787: 106); *Nimamo krajla, ampak Zefarja* (Japelj 1806: 109). Z Japljevo rešitvijo sicer sovpada tudi KP (*Mi nemamo obeni_ga kralla! ampak zefsarja*), vendar se istočasno z dodatkom zaimka (*n*)*obeniga* oddaljuje od vseh paralelnih besedil EvL.

Za hebrejsko-latinski frazem *amen* (*dico vobis*) sta Trubar in Dalmatin uporabljala prislov *resnično*, nekoliko redkeje tudi frazem *za resnico*: npr. Mt 18,3: *Rifnizhnu iest uom poueim, famuzh ui se preobernetu inu bodete koker ty otroci* (Trubar); Mt 26,21: *Rifnizhnu jest vam povém, eden mej vami bo mene ferratal* (Dalmatin) vs. Jn 5,25: *Sa riznizo, fa rifnizo, iest uom poueim, de ta ura pride* (Trubar); *Sa rifnizo jest vam povém: Aku se nepreobèrnete, inu nebote kakòr Otroci, taku nepridete v'Nebesku krajleftvu* (Dalmatin). V katoliških EvL od Schönlebna do Gutsmana prevladuje frazem *za resnico*: npr. Hipolit (1715: 103) *Sa refnízo, sa refnízo jest vam povéjm, edèn méj vami bo mene isdál*; tako tudi Paglovec (1741: 109), Pohlin (1772: 77) in Gutsman

(1780: 80). Janzenistični prevod v skladu s protestantsko tradicijo pri Mt 26,21 spet uporablja prislov *resnično*: *Réfnizhnu vam povem: de eden is vafs me bó isdal* (Japelj/Kumerdej 1784: 128). Odločitev za prislov *resnično* v R I, 20: *Rasnizhnu jest vam poviem* (str. 5) lahko torej temelji tudi na protestantski verziji, ki je v ustnem izročilu obstajala poleg katoliške, in ni nujno nastala pod Japljevim vplivom.

Prislov *zakaj* uporabljata v Jn 13,37 že Trubar in Dalmatin: *Gospud, sakai ne morem sa tebo sdai poiti?* (Trubar); *Sakaj jeft sdaj nemorem sa tabo pojti?* (Dalmatin). Prislov *pokaj* je sicer znan tudi Dalmatinu (Iz 58,3: *Pokaj my nashimu shivotu teshku sturimo, inu ti ga nezhefsh véditi?*), na tem mestu pa se pojavlja v katoliških izdajah od Schönlebna do Gutsmana: *Gospud, pokaj bi jeft sedáj nemogèl sa tabo pojti?* (Schönleben 1672: 110); *Gospúd, pokáj bi jeft sedáj nemógèl sa tábo pójti?* (Hipolit 1715: 105); *Gospud, pokai bi jes sedai ne mogeu sa tebo jiti?* (Gutsman 1780: 83). Japljeva vrnitev k protestantski verziji *zakaj* je bila verjetno pogojena z živo rabo, v kateri je prislov *pokaj* predstavljal že redkejši leksem ali celo arhaizem (prim. npr. rabo pri Janezu Svetokriškem, Snoj 2006: II 71 in II, 614 f). KP uporablja v repliki na tem mestu kot v 49 primerih prislov *zakaj*, samo v repliki Simona Cirenejskega III, 60 pa *pokaj*: *pokai bi jest mogu sa tega sapelauza te krjsh nositi* (str. 48), kar je jasen pokazatelj distribucije teh dveh prislovov. Ostali elementi replike R II, 21: *Gospued sakai bi jes na mogu sa tabu poiti* (str. 30) pa so tako z glagolsko obliko *pojti* (gl. spodaj, str. 285 sl.) kot s pogojnim naklonom funkcijskega glagola *moči* bliže formulacijam v starejših EvL kot Japljevim verzijam. Japelj ima v vseh teh primerih sedanjik funkcijskega glagola *moči* in nedoločnik glagola *iti*: *Sakaj ne morem jeft sdaj sa tabo jiti?* (Japelj 1787: 82); *Sa kaj ne morem jeft sdaj sa tebój jiti?* (Japelj 1806: 87).

V četrtem primeru lahko nazorno sledimo prepletanju raznih tradicij in prijemov pri prevajanju Jn 18,30: *Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum*. Prevajalska problema, ki ju je veljalo rešiti, sta bila zloženska *malefactor* in glagol *tradere*. Dalmatin in Trubar sta *esset [...] malefactor* prevedla opisno (Trubar: *De bi on ne bil hudiga sturil*; Dalmatin: *Kadar bi leta nebil hudiga sturil*). Glagolski opis samostalnika *malefactor* se je ohranil do Pohlina: *Kadár bi letá nebil hudiga sturil* (Schönleben 1672: 127); *Kadar bi letá nebil húdiga stúril* (Hipolit 1715: 116); *Kader bi leta nabil hudiga sturil* (Paglovec 1741: 136); *Kader be leta nabil hudega sturuv* (Pohlin 1772: 95/96).

Gutsman je zamenjal glagolski opis zloženke z neologizmom *hudobnik: kader bi lete ne biu en hudobnik* (Gutsman 1780: 95).

Za glagol *tradere* je Trubar uporabljal nemški kalk čez *dati* (*mi bi ga tebi ne bili zhes dali*), Dalmatin pa slovansko ustreznico *izročiti* (*my bi ga nebili isrozhili*). Dalmatinovi verziji so se pridružili vsi katoliški prireditelji EvL od Schönlebna do Gutsmana: *mi bi ga tebi nebili isrozhili* (Schönleben 1672: 127); *mi bi ga tebi nebily isrózhili* (Hipolit 1715: 116); *mi bi ga tebi nably isrozhili* (Paglovec 1741: 136); *bi mi njega tebi ne bili isrozhili* (Gutsman 1780: 95). Janzenistična prireditelja Svetega pisma sta Gutsmanovo izpeljanko *hudobnik* nadomestila z zloženko *hudodelnik* (Japelj/Kumerdej 1784: 509: *Aku bi letá ne bil en hudodelnik, taku bi ga my ne bily tebi zhes dali*), pri prevajanju glagola *tradere* pa sta se proti svoji siceršnji ubeseditveni strategiji vrnila k Trubarjevemu nemškemu kalku čez *dati*. To ubeseditev je prevzel tudi Japelj 1787: 97: *Aku bi leta ne bil en hudodelnik, taku bi ga my ne bily tebi zhes dali*. KP v repliki R II, 7 *Kader bi ne biu le\ta kei hudega sturiu bi ga mi ne billi tebi zhris dali* (str. 44) uporablja tako glagolski opis, ki je izpričan pri protestantih in starejših katoliških prirediteljih, kot tudi hibridni kalk čez *dati*, ki se pojavlja pri Trubarju in pri janzenističnih prevajalcih Biblije. Predlogo za opisni prevod zloženke *malefactor* bo verjetno iskati v predgutsmanovski tradiciji EvL, skupni vzrok za uporabo kalka čez *dati* pa bo tako pri Trubarju in v janzenistični priredbi EvL kot tudi v KP živa raba mestnega pogovornega jezika in slovenskih (koroških) narečij.

V vseh navedenih primerih gre torej očitno za vzporedne verzije evangeljskih besedil in za vpliv govornega jezika, zaradi česar je sovpadanje KP z Japljem na teh mestih bolj ali manj naključno.

V nasprotju z navedenimi štirimi sovpadanji pa v nič manj kot 33 primerih (29 %) KP ni prevzel Japljevih inovacij in se ujema z vsemi EvL do Gutsmana. Tem primerom lahko dodamo še 12 (10 %) primerov, v katerih ugotavljamo ujemanje med KP in vsaj delom EvL. Skupno obstaja torej 45 primerov (39 %), v katerih se KP razlikuje od Japljevih redakcij. Dober del teh razlik odpade na ohranjanje nemških kalkov, ki jih je Japelj puristično odstranil, v KP pa so še navzoči:

a) ohranjanje redundantnih osebnih zaimkov *jest* (R II, 19: *jest vam dam*, R II, 50: *Aku sim jest hudo gouorou*), *ti* (R II, 20: *kam grefh ti*, R II, 20: *ti fa*

manu poidefh, R II, 48: *kei ti mene oprashash*) in *vi* (R II, 13: *bate vi pili*, R II, 19: *da se vi med fabo lubite*);

b) ohranjanje zaimkov *ta* in *en* v funkciji člena: (R I, 28: *ta omozheni kruh*; R I, 24: *ouze te zhede*; R I, 44: *en maihen zhas*);

c) ohranjanje redundantnega predloga *k* (R 19: *koker fim h\judam prau*);

č) ohranjanje kalkov tipa *gori vstati* (R II, 24: *kadar pak gar uftanem*), *stoji pisano* (R II, 24: *stoi pifsanu*) nam. *pisano je*; imeti + nedoločnik (R II, 81: *da jmam od Resnize prizhvat*), hoteti + nedoločnik (R I, 24: *ozhem pred vami jeti v\galilejo*) nam. *futura bom šel oz. pojdem*.

V vseh navedenih primerih je Japelj precej dosledno ubesedil variante, v katerih so bile izločene nemške interference, medtem ko je KP ohranil starejše verzije, v katerih so te interference še navzoče. Odsotnost Japljevih inovacij v besedilu KP potrjuje podmeno, da pisec KP še ni poznal Japljevih EvL ali pa se je zavestno odločal proti njim in za starejše verzije.

Večkrat sta se, kot smo že opazili, Japelj in Kumerdej ponovno vrnila k protestantski dikciji. Tako npr. za Mt 27,25 najdemo pri Dalmatinu *Njegova kry pridi zhes nas, inu zhes nafshe Otroke* in pri Trubarju *Nega kry pridi zhes nas inu zhes nashe otroke*. Pisci katoliške tradicije uporabljajo na tem mestu pomožni glagol *biti*: Schönleben (1672: 137) *Njegova kry bodi zhes nafs, inu zhes nafshe otroke*; tako tudi Hipolit (1715: 122), Paglovec (1741: 148), Pohlin (1772: 104) in Gutsman (1780: 100). Japelj (1806: 109) ima spet protestantsko verzijo: *Njegova kry pridi zhes nafs, inu zhes nafshe otroke*. V nasprotju z Japljem se KP v R III, 162 *Niega kry badi zhries nas, jnu zhries nafshe otrake* (str. 32) jasno usmerja po starejši katoliški dikciji.

5.1.2.2 KP in Gutsmanova izdaja EvL 1780

Odnos KP do Gutsmanove izdaje EvL iz leta 1780 bi utegnil biti tako glede regionalne kot tudi glede časovne opredelitve morebitne predloge posebej informativen, zato bomo najprej skušali ugotoviti tista sovpadanja besedila KP z Gutsmanovo izdajo EvL, po katerih se KP in Gutsman razlikujeta od

vseh ostalih EvL. V primerjalni analizi smo ugotovili pet (4 %) mest, ki ustrezajo temu kriteriju.

V prvem primeru R II, 26: *dokler jes grem, jnu molim* (str. 10) Gutsman in KP uporabljata redundantni osebni zaimsek *jaz*, glede katerega smo že ugotovili precejšnjo nedoslednost v EvL, zato mu tudi v tem primeru ne bomo pripisovali posebnega razlikovalnega pomena. Tudi drugega primera, namreč sovpadanja besednega reda v R I, 22 *Gospud all sim jest* (str. 5) z Gutsmanovo dikcijo *Gospud, al sem jes?* (Gutsman 1780: 80) v nasprotju z *Gospud, sim li jest* pri Schönlebnu (1672: 107), Paglovcu (1741: 109) in Pohlinu (1772: 77) oz. *Gospod, sim li jest?* pri Japlju (1806: 85) ne bo veljalo preценjevati.

Nekoliko bolj zgovoren je tretji primer. V R I, 19: *Gospud nikar ko samo nage, temuezh tudi Rake jnu glavo* (str. 4) uporabljata Gutsman (1780: 77) *nikar ko same noge, temuzh tudi roke inu glavo* in KP prislov *nikar* skupaj s prislovom *ko(j)*, medtem ko Dalmatin in vsi EvL do Paglovca uporabljajo *nikar le* (Paglovec 1741: 102: *Gospud, nikar le same noge, temuzh tudi roke, inu glavo*). Pohlin (1772: 72) ima *ne le famu moje noge*, Japelj (1806: 81) *ne famú moje noge*. Prim. tudi geslo v Gutsmanovem slovarju 1789: 203: »Nur, ko, le«. To ujemanje bomo glede na regionalno obarvanost prislova *koj* verjetno lahko pripisali skupni regionalni jezikovni osnovi.

Zelo opazen pa je četrti primer, in sicer prevod kulturno specifičnega termina *legio/legija* pri Mt 26,53: *an putas quia non possum rogare Patrem meum et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum*. Trubar in Dalmatin sta lat. *legio* oz. Luthrov *Legion* slovenila s tujko *legion*: *de bi on meni poslal dvanajst Legionou Angelou?* (Trubar); *de bi on meni semkaj poslal, vezh kakòr dvanajst Legionou Angelou?* (Dalmatin). Pri katoliških EvL se pri Schönlebnu za *legio* nenadoma pojavi prevod *mil(j)arij*: *poslal vezh kakòr dvanajst millarjou Angelzou* (Schönleben 1672: 117), kar prevzamejo Hipolit (1715: 109), Paglovec (1741: 123) in Pohlin (1772: 86–87): *vezh, koker dvanajst milljarjov Angelzov*. Japelj/Kumerdej 1784 in Japelj 1806 sta se s tujko *legijon* vrnila k protestantski dikciji. Gutsman je kot prvi zamenjal *milarij* s števnikom *milijon*: *inu on bi meni fedai poslau vezh kaker dvanajst millionou Angelzou* (Gutsman 1780: 88) – in enako rešitev ima KP v R II, 36: *all mienijh ti, de jest na\marem moiga ozheta profsiti, jnu bi meni fedei poslov, vezh koker dbanajst Millianau Angelou* (prim. rokopis str. 54). Peti primer bomo zaradi njegove kompleksnosti obravnavali v okviru analize distribucije glagola *iti/pojti* v naslednjem poglavju (glej str. 285 sl., 313).

KP proti pričakovanju nima nekaterih Gutsmanovih koroških regionalizmov. Med nje sodi npr. nemška izposojenka *barati*, ki jo uporablja Gutsman na več mestih, med drugim tudi pri Jn 18,21 v dvogovoru med Kristusom in Pilatom: *kai ti mene barafh? barai te, katiri so fhlishali, kai sem jes k'njim govoriu* (Gutsman 1780: 89). Trubar (*Kai ti mene uprashash fatu?*), Dalmatin (*Kaj ti mene vprashafh sa tu?*) in vsi EvL razen Gutsmana imajo na tem mestu glagol *vprašati*. Tej tradiciji, in ne Gutsmanu sledi KP tudi v R II, 48: *kei ti mene oprashash vprashei te katiri so shlishali* (str. 40). Izposojenka *barati*, ki je razširjena v vseh koroških narečjih, pa je KP sploh neznana.

Regionalni prislov *tota(j)* v pomenu 'tja' je pri Gutsmanu sorazmerno pogost. Npr. v božičnem evangeliju *Poidimo totai do Bethlehema* (Gutsman 1780: 12) ali v Pasijonu (Mt 26,36; Mr 14,32): *sedite letukai, dokler da jes grem tota, inu molim* (Gutsman 1780: 84). Pozna ga tudi Gutsman v svojem slovarju (1789: 139): »*Hin, totai, ta, tota, prezh*«. V ostalih EvL se na tam mestu kot ustreznici pojavljata prislova *tjakaj* in *tja* (*tje/kje*): *dokler grém tjakaj, inu molim* (Schönleben 1672: 12), podobno (Hipolit 1715: 106); *tje/kje: dokler gredem tie, inu molim* (Paglovec 1741: 116), *dokler gredem kje, inu molem* (Pohlin 1772: 82), *Sedite tukaj, dokler gredem tje, inu molim* (Japelj 1806: 89). V KP je v Kristusovi repliki II, 26 dopoldanske predstave prislov *tja* izpuščen: *Sedite tukei doli, dokler jes grem, jnu molim* (str. 10). Vendar prislov *tota(j)* KP ni neznan, saj se v narečni obliki *tata* pojavlja na dveh mestih v predstavi velikonočnega ponedeljka: v vulgarnem dialogu vojakov v repliki IV, 48: *Tata bol se pomekni ti douga klada* (str. 165) in v pogovoru žensk na poti h Kristusovemu grobu v R IV, 95: *tata kier leshi te Sjn Bofhÿ, poloshili so ga Bagabojezhi Moshi* (str. 183).

Z Judeževim nagovorom *posdraulen bodi Moifter* se Gutsman (1780: 86) razlikuje od vseh ostalih prevodov, ki lat. *Ave Rabbi* pri Mt 26,49 slovenijo z *Sdrau bodi Rabbi* (Dalmatin), *Pomagai Bug Moifter* (Trubar), *Srau bodi Moifter* (Paglovec 1741: 120), *Sdrav bodi Moifter* (Pohlin 1772: 85) in *Sdrav bodi Moifter!* (Japelj 1806: 90). V R II, 28: *Srau badi Moifter* KP ne sledi Gutsmanu, ampak ostalim EvL.

Tudi medmet *jok*, s katerim je Gutsman (1780: 81: *ampak jok temu zhloveku*) slovenil latinsko *vae*, bomo zaman iskali v KP. Namesto tega bomo v R I, 23: *gorije pak temu zhloveku* (str. 5), našli dikcijo, ki ji lahko sledimo od Trubarja in Dalmatina do danes.

Gutsmanov (1780: 88) spreten prevod *tam nifte na me segli* za *non extendistis manus in me* se ne odraža v KP, ki v R II, 36 *tam nifte Rake na me Poluefhili*

(str. 35) ostaja pri verziji, kot jo najdemo od Dalmatina (*tàr néfte na me rók polushili*) do Pohlina (1772: 87: *ter nifte na me rok poloshili*), le da je je roditelj rok pri zanikanem glagolu zamenjan z bolj pogovornim tožilnikom *Rake*.

Pač pa KP sovpada z Gutsmanom tam, kjer le-ta nadaljuje katoliško tradicijo EvL. Tako je KP v R II, 22: *ti kei keda preoberjen poterdi taje bratre* (str. 30) ohranil arhaizem *kjekedaj*, ki se v katoliških verzijah pojavlja od Schönlebna do Gutsmana: npr. *inu ti kejkadáj preobérnjem [sic!] potèrði tvoje brate* (Hipolit 1715: 105); *inu ti kiekadei preobernen poterdi tvoje brate* (Paglovec 1741: 114); *inu ti keikeda preobernjen poterdi tvoje brate* (Gutsman 1780: 83).

Podobno velja za že analizirano (gl. str. 270) poimenovanje *sin tega človeka* v R II, 29: *fýnu tega zhloveka* (str. 32) in v R II, 59: *de posiehmau vi bote vedeli Sina tige zhloveka sediozhiga, na desnizi Boshji mozhi* (str. 42). Jezusovo povelje *sinite usque huc* pri Lk 22,51 slovenita Trubar in Dalmatin kot *Puštite dofehmal*, kar so s Schönlebno (1672: 116: *Puštite doféhmal*) prevzeli vsi prireditelji EvL do Gutsmana, ki ima dialektizirano obliko *Puštite doshemau [sic!]* (Gutsman 1780: 87). Japelj/Kumerdej (1784: 387) imata že *Jęnjajte sa sdaj*. Oblika *dovsihmal* v R II, 35: *Puštite dovsihmalu* (str. 35), s katero se KP uvršča v starejšo katoliško tradicijo do Gutsmana, je neke vrste ljudska etimologija, tipična za procese ustne tradicije: refleksi *sih* izumrlega zaimka stsl. *sv* je zamenjan z živo obliko *vsih*, ki pa sodi v paradigmo zaimka *ves*.

Petrovo emocionalno zagotovilo *animam meam pro te ponam* in Jezusovo vprašanje *Animam tuam pro me pones?* v Jn 13,37–38 pozna od protestantov naprej dve prevajalski liniji: Trubar prevaja *anima* v tem sobesedilu z *dušo* (*Ieft hozho muio dusho fa tebe postauti* in *Hozhes ti tuio dusho fa me postauti*), Dalmatin pa z nemško izposojenko *leben* (*Ieft hozhem moj leben sa tebe puštiti; Hozhefh li tvoj leben sa me puštiti?*). Schönleben ima na tem mesu deminutiv *dušica* (1672: 110: *Hozhefh ti tvojo dushizo sa me postaviti?*), Hipolit, Paglovec, Pohlin in Gutsman sledijo Trubarju: *Hózhefh ti tvójo dusho sá me postáviti?* (Hipolit 1715: 105); *ozhes ti tvojo dusho sa me postaviti?* (Paglovec 1741: 114); *otshesh ti tvojo dusho sa me postaviti?* (Pohlin 1772: 80); *ozhefh ti tvojo dusho sa me postaviti* (Gutsman 1780: 83). Japelj (1787: 82) se je vrnil k Dalmatinovi rešitvi, vendar je nemško izposojenko *leben* zamenjal s slovensko ustreznico življenje: *Kaj tvoje shivljenje hozhefh ti sa mene postaviti?*, kar je ponovil Japelj 1806. Z replikama II, 21 *jest ozhem moja dusho sa\te postaviti* in II, 22 *Ozhefh ti taju dushu sa\me postauti* (str. 30) se KP zelo jasno uvršča v tradicijo katoliških prirediteljev EvL do vključno Gutsmana.

Namesto Japljeve inovacije *brž* (Japelj 1806: 86: *Kar hózheřh řturity, řturi berřh*) ima KP v R I, 30 starejši prislov *skoraj/skoru*: *Kar řtorifř tu řtori řkoru* (str. 19). Prislov *skoro/skoraj* srečujemo v Jn 13,27 tako v protestantski (Dalmatin: *Kar delařh, tu řkoraj řturi*; Trubar: *kar ti delash, tu skorai řturi*) kot tudi v vsej katoliški tradiciji do Gutsmana, npr.: *Kar řturifř, tu řtúri řkóraj* (Hipolit 1715: 104), *Kar řturifř, tu řturi řkorei* (Paglovec 1741: 111), *kar řtorifř, tu řtori řkori* (Gutsman 1780: 81). Da je raba prislova *brž* sorazmerno pozna Japljeva inovacija, dokazuje dejstvo, da imata Japelj in Kumerdej v *Novem testamentu* še starejši prislov *skoraj*: *Kar hózheřh řluriti, tó řturi řkoraj* (Japelj/Kumerdej 1784: 487). Podobno tudi Japelj v svoji prvi izdaji EvL 1796 na str. 80.

V nasprotju z Japelj-Kumerdejevo in Japljevo stilizacijo s predlogom *nad* (Japelj/Kumerdej 1784: 133: *Vy řte vunkaj řhli, kakóř nad eniga rasbójnika ř' mezhmy, inu kolmy mene lovit*; Japelj 1806: 93: *Kakor nad eniga rasbojnika*) ima KP v R II, 36 predlog *k/h*: *Vi řte koker h\enemo Rařboiniku, ř\mezhmi řnu ř\dragam vnkei priřhli mene lovit* (str. 35). S tem se uvrřa v tradicijo od Dalmatina do Gutsmana: prim. *koker kanimu Rařboniku* (Trubar), *kakóř k'enimu Rařbojniku* (Dalmatin), *koker k'enimu Rařboiniku* (Paglovec 1741: 123), *koker k'enumu reswojneku* (Pohlin 1772: 87), *kaker k' enemu resboiniku* (Gutsman 1780: 88).

Skratka, razen v enem samem jasnem primeru – R II, 36 *řnu bi meni ředei pořlov, vezh koker dbanaiřt Millianau Angelou* (str. 35) – KP ne prevzema Gutsmanovih regionalizmov in inovacij, sledi pa koroškemu avtorju, slovničarju in jezuitu praviloma tam, kjer ta nadaljuje starejšo katoliško tradicijo EvL.

5.1.2.3 KP in tradicija EvL do Pohlina 1772

Ubeseditev pojmov, kot je *prestol* oziroma prevod grřko-latinske tujke *thronos* v evangelijskih besedilih, je pomenila poseben jezikovni in kulturni izziv, ki je še posebej določal tradicijske tokove. Tako sta Trubar in Dalmatin Lk 22,30 *et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israhel* po Luthrovem zgledu (*auff Stúelen*) *super thronos* slovenila z *na stoleh*: *Bote vi tudi řideli na tih duanaiřt řtolou* (Trubar), *bote tudi vy ředeli na teh dvanaiřt řtoleh* (Dalmatin). Schönleben, Hipolit, Paglovec in Pohlin so dodali razlikovalni pridevnik *kraljev*: *inu ředéli na kraljevih řtolih* (Schönleben 1672:

109); *inu sedeli na kraljevih stoli*h (Paglovec 1741: 112); *inu sedéli na krajlévih stólih* (Hipolit 1715: 104); *inu sedeli na krayleveh stoleh* (Pohlin 1772: 79). Japelj/Kumerdej sta se v prevodu NT vrnila k protestantski verziji *stol* brez pridevnika *kraljev*: *bóte tudi vy sedęli na dvanaist stolęh* (Japelj/Kumerdej 1784: 91), Gutsman se je odločil za tujko *tron*: *inu sedeli na tronah* (Gutsman 1780: 82). V EvL je Japelj besedo *stol* zamenjal s *sedež*: *de fedité na sedeshih* (Japelj 1787: 81); *Inu de fedite na sędeshih* (Japelj 1806: 87). KP v R I, 31 *jnu bote fedelli, na kralloveh stolleh* (str. 20) ni prevzel niti Gutsmanove tujke *tron* niti Japljevega neologizma *sedež*, ampak se je uvrstil v katoliško tradicijo do Pohlina.

Pri prevajanju Kristusovih besed po Jn 13,31 *nunc clarificatus est Filius hominis et Deus clarificatus est in eo / Zdaj je Sin človekov poveličan in Bog je poveličan v njem* so v EvL opazne različne tradicije. Luther prevaja glagol *clarificare* z glagolom *verklären*, Dalmatin in Trubar z deležnikom *časčen*: *Sdai ie ta Syn tiga zhloueka zheftzhen, inu Bug ie zheftzhen vnim* (Trubar); *Sdaj je vshe Syn tiga Zhlovéka zhafzhen, inu Bug je v'njemu zhafzhen* (Dalmatin). Pri Schönlebnu najdemo deležnik glagola *razsvetljevati*: *Sedaj je syn tiga zhloveka refvitlovan, inu Bug je refvitlovan v'njemu* (Schönleben 1672: 108–109). Hipolit ima deležnik glagola *razsvetiti*: *Sedáj je syn tiga zhlovéka refvizhén, inu Bug Je refvizhén v'niému* (Hipolit 1715: 104). To rešitev sta prevzela tudi Paglovec (1741: 112: *sedei je syn tiga zhloveka refvizhen, inu Bug je refvizhen v'niému*) in Pohlin (1772: 79: *fedej je Syn tega zhloveka refvizhen, inu Buh je refvizhen v' njemu*). Pri Gutsmanu je prefiks *raz-* zamenjan z *o-* in s tem nekoliko spremenjen tudi pomen: *Sdai je ,Sin tega zhloveka ofvietlen, inu Bug je ofvietlen v' njemi* (Gutsman 1780: 82). Japelj/Kumerdej (1784: 488) sta prevajala *Sdaj je ,Syn tiga zhlovęka zhaftitliv sturjén: Inu Bóg je v' njemu zhaflitliv sturjén*; temu je sledil Japelj (1806: 86): *Sdaj je zhlovękovi ,Sin zhaftitliv sturjen: inu Bóg je zhaftitliv sturjen v' njemu*. KP torej z glagolom *razsvečen* v R I, 31 *Sdei je sin tiga zhloveka Refvizhen, jnu Bueh je Resviezhen u niému* (str. 5) zrcali razvoj katoliških verzij do Pohlina in ne pozna niti Gutsmanove modifikacije *osvetlen* niti janzenistične prevajalske rešitve *zhaflitliv sturjén*.

Podobno situacijo bomo našli pri distribuciji nedovršniških oblik *iti* in *pojti*, s katerimi se glagol *iti* pojavlja pri Trubarju, Dalmatinu in v EvL. V analizo bomo vključili štiri replike: repliko II, 20 (prim. Jn 13,36): *Kamar jest grem ti na\marefh fdei fa\manu poiti, potle pak ti fa\manu poidesh*. (str. 30),

repliko II, 21 (prim. Jn 13,37): *Gospued sakai bi jes na mogu sa\tabu poiti* (str. 30), repliko II, 32 (prim. Jn 18,8): *All vi mene jfhete, taku puftite le\te poiti*. (str. 33), repliko II, 24 (prim. Mk 14,28): *kadar pak gar uftanem ozhem pred vami jeti v\galilejo* (str. 31).

Trubar in Dalmatin na vseh štirih mestih uporabljata obliko *pojti*. To je tudi v skladu s siceršnjo strukturo njunih besedil. Dalmatin namreč v vsem Svetem pismu pozna samo nedoločniško obliko *pojti* (234-krat) oz. *poiti* (1-krat), Trubar samo *poiti* (42-krat). Nedoločnik *iti* je obema neznan. Tudi Schönleben, Hipolit in Paglovec uporabljajo na vseh štirih mestih nedoločnik *pojti*, šele Pohlin 1772 diferencira v skladu s sobesedilom: (1) *ti namore\sh sdej sa mano pridti* (str. 80); (2) *pokaj be jeft sedej namoguv sa tabo pridti* (str. 80); (3) *Aku tedej mene ifhete, toku puftite lete prezh priti* (str. 85). (4) *otshem jeft pred vami pojti v\Galileo* (str. 81).

V zvezi s to diferenciacijo velja posebej opozoriti na četrti primer, v katerem se problem leksikalnega izbora prekriva s problemom prevajanja slovnične kategorije futura. V Lutrovem *Novem Testamentu* so namreč latinske oblike futura prevedene s pomočjo konstrukcije *funkcijki glagol 'wollen'* [= hoteti] + *nedoločnik*. Tako tudi futur *praecedam* v primeru (4): *Aber nach dem ich aufferstehe / wil ich fur euch hin gehen in Galilean*. Trubar in Dalmatin sta Lutrove konstrukcije futura navadno kalkirala s *hoteti* + *nedoločnik*: *Anpag potle kadar gori uftanem, Ieft hozho pred uami puiti uto Galileo* (Trubar); *kadar pak gori vftanem, hozhem jeft tje pred vami pojti v\Galileo* (Dalmatin). Gutsman je prevzel sintetično konstrukcijo futura s funkcijskim glagolom *hoteti*, vendar je zamenjal nedoločniško obliko *pojti* z *jiti*: *ozhem jes pred vami jiti v\Galileo* (Gutsman 1780: 83). Japelj je šel korak dalje in je knjižni kalk *hoteti* + *nedoločnik* zamenjal s sintetično obliko futura s pomožnim glagolom *bom* + deležnik na *-l*: *bom pred vami jshal v\Galiléo* (Japelj 1806: 88).

KP se s primeri (1) do (3) najbolje uvršča v tradicijo do Paglovca, saj se niti eden od njih ne ujema s Pohlinovo diferenciacijo, z nedoločnikom *jeti* v 4. primeru pa se uvršča v bližino Gutsmana, vendar se od Gutsmana in vseh ostalih EvL razlikuje po tem, da opušča redundantni osebni zaimek *jes(t)*. Dejstvo, da se KP v treh od štirih primerov usmerja po starejših katoliških verzijah, bomo skušali z dodatnimi primeri osvetliti v naslednji skupini.

5.1.2.4 KP in tradicija EvL do Paglovca

Latinski glagol *impleare* v Lk 22,16 *donec impleatur in regno Dei* v pomenu 'izpolniti se' sta Trubar in Dalmatin prevajala z glagolom dopolniti: *dotle ne bode dopolnenu utim Bofhym kraleuftuu* (Trubar); *dokler bo tu dopolnjenu v Boshjim krajlestvi* (Dalmatin). Pri Schönlebnu in Hipolitu se na tem mestu pojavlja glagol napolniti: *dokler bo napolnjenu v'Boshjim Krajlevftvi* (Schönleben 1672: 106); *dókler bo napólnjenu v Boshjim Krajlestvi* (Hipolit 1715: 103). Njima je sledil tudi Paglovec (1741: 108): *bo napolnienu v'Boshjim Kraleftvi*, Pohlin pa se je spet vrnil k protestantski dikciji (Pohlin 1772: 76: *dokler bo dapovnnenu v' Boshjemu Kraylestvu*), ki je po Gutsmanu in Japlju obveljala do danes. KP se v R I, 11: *dokler bo napovnienu v Nabeshkem kralloftvu* (str. 17) z glagolom *napolniti* jasno uvršča v katoliško tradicijo do Paglovca. Zamenjava pridevnika *božji* s pridevnikom *nebeški* pa je verjetno pogojeno s pogostejšo rabo kolokacije *nebeško kraljestvo* v ustni tradiciji.

Precej zgovorna je stilizacija slovenske ubeseditve Judeževega vprašanja *numquid ego sum rabbi* (Mt 26,25) v repliki R I, 24: *All fim kei jest Rabi* (str. 19). V njej namreč verzija KP sovпада z vsemi starejšimi katoliškimi verzijami do vključno Paglovca (Schönleben 1672: 107, Hipolit 1715: 104: *Ali fim kėj jest Rabbi?*; Paglovec 1741: 110: *Ali fim kie [sic!] jest Rabbi*), ki se jasno razlikujejo od predhodnih protestantskih (Trubar: *Semli iest Moifter*; Dalmatin: *Simli jest Rabbi?*) in poznejših katoliških verzij (Pohlin 1772: 78: *Ali semli jest Rabbi?*; Gutsman 1780: 80 *Gospud, al sem jes?*; Japelj/Kumerdej 1784: 129: *Ali fim jest, Rabbi?*; Japelj 1806: 85 *Rabbi, ,Sim jest.*)

Preteklik *tu dixisti* (Mt 26,25) v Jezusovem pritrdilnem odgovoru na Judeževo vprašanje je Martin Luther prevedel s sedanjikom: *Er sprach zu jm / Du sagests*. Dalmatin se je po Lutrovem zgledu odločil za sedanjik nedovršnega glagola: *On je djal k'njemu: Ti je govorišh*. Trubar je na tem mestu uporabljal preteklik: *On rezhe knemu, Ti fi gouuril*. Schönleben, Hipolit in Paglovec so glasovno prilagodili Dalmatinovo sedanjiško verzijo *ti ja govoriš*: Schönleben (1672: 107): *Ti je govorišh*; Hipolit (1715: 104) in Paglovec (1741: 110): *Ti ja govorišh*. Pohlin (1772: 78) in Gutsman (1780: 81) imata sedanjik glagola *reči*: *ti ja rezhesh*. Končno je Japelj zamenjal še sedanjik s preteklikom *Ti fi rękal* (Japelj 1806: 85), kar je obveljalo do sodobnih prevodov. KP se s svojo dikcijo *ti ja govorišh* v R I, 25 na str. 19 spet uvršča med katoliške prevode do Paglovca.

KP se tudi v repliki R I, 18: *Aku jest na bam tebe omiuou toku na bosh meu talla fmeno* (str. 18) ujema s Paglovcem, ki je kot edini obdržal nemško tujko *tal* kot ustreznico za lat. *pars* v Jn 13,8: *Aku jest nabom tebe vmyval, taku nabosh imel tala s'mano* (Paglovec 1741: 102). Vsi ostali prevodi od protestantov (Dalmatin: *nebofh imèl dejla s'mano*, Trubar: *ne bosh imel deila fmeno*), prek Schönlebna (1672: 100: *nebofh imèl déjla s'mano*) in Hipolita (1715: 99: *nebófh imel dejla s'mano*) do Gutsmana (1780: 77: *ne bosh imeu diela s'meno*) in Japlja (1806: 81: *ne bófh imel dejla s'menój*) imajo domačo besedo *del*.

Če povzamemo in dopolnimo doslej ugotovljeno: EvL do Paglovca 1741 bo verjetno tisto tradicionalno besedilno gradivo, v okviru katerega bomo lahko lokalizirali predlogo za nastanek KP.²⁵ S Pohlinom in Gutsmanom se ujema v glavnem le v primerih, v katerih tudi ta dva avtorja nadaljujeta starejšo tradicijo. Primeri sovpadanja KP z Gutsmanovimi EvL morda niso dovolj zgovorni, da bi omogočili hipotezo o zgledovanju po jezuitskem leksikografu in nabožnem pisatelju.

5.1.3 Individualnost Kapelskega pasijona

Kakor je sovpadanje z EvL vsaj do neke mere tudi indikator za starost besedil, so odstopanja od skupne baze vsaj teoretsko indikativna za ustvarjalni proces in za pogoje, v katerih je besedilo KP nastajalo. Zato si bomo podrobneje ogledali še tista mesta v KP, ki v *Ponižni pristovi Jezusovi* odstopajo od vseh besedil EvL.

5.1.3.1 Interference

Del teh odstopanj je pogojen z nestabilnostjo knjižnega izročila po eni in z vplivom nemščine na slovenska narečja v kontaktnih področjih po drugi strani. To velja predvsem za že omenjeno rabo kazalnega zaimka *ta* in števnikar *en* v funkciji člana ter za redundantno rabo osebnega zaimka (prim. zgoraj str. 39). Vendar pri vseh teh odstopanjih razen v Japljevih purističnih prizadevanjih ne moremo ugotoviti oprijemljivega vzorca, ki bi omogočal konkretno časovno opredelitev. Če namreč mesta z interferencami

²⁵ Prim. ugotovitve glede himne *Stabat mater* v opombi 130 kritičnega prepisa.

iz nemščine primerjamo z ustreznimi mesti v EvL, bomo našli tako mesta, na katerih so v KP prisotne, v EvL pa odsotne, kot tudi mesta, na katerih se pojavljajo v (nekaterih) EvL, vendar so v KP odsotne.

V KP prisotne, v EvL pa odsotne so interference npr. v R I, 2: *inu tebi perprauima to uelikunozhnu Jagne jesti* (str. 2) vs. Gutsman (1780: 79): *inu tebi perpravimo Velikonozhnu Jagne jesti?*; R II, 48: *kamer se ti Judi vkupei sahajajo* (str. 14) vs. Gutsman (1780: 89): *kamer se Judi vkup sehajajo* (str. 14); R II, 82: *Kaj je ta Resniza?* (str. 18) vs. Paglovec (1741: 138): *Kai je refniza?*; R II, 19: *jnu fedei jest vam poviem* (str. 9) vs. Paglovec (1741: 113): *Inu fedei vam povem*; R I, 20: *fizer je an ves zhist* (str. 18) vs. Gutsman (1780: 77): *fizer je vefs zhift*. V KP odsotne, v EvL pa prisotne interference so: R II, 36: *inu bi meni fedei poflov* (str. 35) vs. Hipolit (1715: 109): *inu on bi méni sedáj póslal*; R II, 24: *ozhem pred vami jeti v\galilejo* (str. 31) vs. Hipolit (1715: 106): *hózhem jest pred vámi pójti v\Galiléjo* itn. Prisotnost ali odsotnost interferenc, kot smo že ugotovili ob konkretnih primerjavah, torej tudi v splošni oceni ne more služiti kot merilo za oceno starosti prevzema besedila iz EvL.

5.1.3.2 Besedišče

Na ravni besedišča se KP le v redkih primerih razlikuje od EvL. V R I, 16: *al potiem bofh ti vedu sakai sim jest le\tu ftueru* (str. 17) ima KP na tem mestu (Jn 13,7) v nasprotju z vsemi EvL prislov *potem*. Trubar, Dalmatin, Gutsman in Japelj imajo *potle*, Paglovec in Pohlin pa *potler*. Na drugih mestih najdemo prislov *potem* že pri Dalmatinu (npr. Iz 11,10: *potém bodo Ajdje vprafhali*) in nato pri vseh katoliških prirediteljih. Prislov *potem* navaja Gutsman v svojem slovarju celo dvakrat: *Hieran, hierauf na tu, na tem, togor, potem* (Gutsman 1789: 138) in *Darnach, potem, natu, potle* (Gutsman 1789: 64). V celotnem besedilu KP je prislov *potem* najti v oblikah *potem* (3-krat), *potiem* (18-krat) in *potim* (3-krat). Poleg tega prislova pa v KP najdemo tudi v podjunskih narečjih bolj razširjen prislov *potlej* v narečnih oblikah *pale* (2-krat), *pali* (3-krat), *palle* (1-krat), *palli* (1-krat), *pole* (1-krat) in *poli* (1-krat) ter verjetno iz knjižne tradicije prevzeto obliko *potle* (1-krat).

Namesto veznika *temveč*, ki ga srečamo v R I, 20: *Katieri je umit ta ne potrebuje temuezh de le Nage umije* (str. 18), imajo EvL *šamúzh* (Schönleben, Hipolit, Paglovec), *koker de* (Pohlin), *kaker da* (Gutsman) in *svunaj de* (Japelj

1806). Pleteršnik (1894: 662) uvršča ta veznik v pisavi *temveč* v besedišče novejše književnosti, medtem ko ga v starejši pisavi *temuč* pripisuje Dalmatinu in Schönlebnu. Tudi pri Janezu Svetokriškem je razširjen kot *temuzh* in *temush* (Snoj 2006: 459). V KP ga srečamo v oblikah *temozh* (1), *temuezh* (3) in *temuzh* (8), kar podobno kot distribucija različnih pisav pri prislovu *potem* priča o heterogenosti jezikovne osnove KP.

Namesto glagola *obnemagati* v R II, 22: *da taja viera ne obnemaga* (str. 9) v Lk 22,32 ima Schönleben (1672: 110: *de tvoja vera nenehá*) glagol *nehati*, Paglovec (1741: 114: *de tvoja, vera naomaga*), Pohlin (1772: 80: *de tvoja vira naomaga*) in Gutsman (1780: 83: *da tvoja vera ne omaga*) uporabljajo glagol *omagati*, Japelj pa *jenjati*. Vendar glagol *obnemagati* lahko najdemo v Lk 16,9 od Schönlebna do Japlja: *kadár bote obnemagali. Vafs gori vsameo v'te vézhne utte* (Schönleben 1672: 219); podobno Hipolit (1715: 195: *de kadár bote obnemágali, vafs gori vsámejov'te vezhne útte*), Paglovec (1741: 236: *de, kader bote obnemagali, vafs gori vsamejo v'te vezhne utte*), Pohlin (1772: 167: *de, kader bofte obnemagali, vas goriu famejo v' te vezhne utte*), Gutsman (1780: 159: *da kader bote obnemagali, Vafs gorvsemejo v'te Vezhne tabernakelne*), Japelj/Kumerdej (1786: 349: *De, kadar bóte obnemagali, vafs ony gori vsamejo v'tę vezhne stanovanja*), Japelj (1806: 173: *de, kadar bote obnemagali, vafs gori vsamejo v' vezhne stanovanja*).

KP uporablja v R II, 25: *Da bi se lih vsi pohuifhali nad\tabo fai jest fe nuezhem pohuifhat* (str. 31) dopustni veznik *da* (*g*)*lih* v pomenu 'čeprav', 'tudi če'. Ostali EvL imajo na tem mestu *kader lih*: *Inu kadár bi se lih vfi pohuifhali nad tábo* (Schönleben 1672: 111), podobno Hipolit (1715: 106), Paglovec (1741: 115), Pohlin (1772: 81) in Gutsman (1780: 84). Obliko *da* (*g*)*lih* pa lahko najdemo na drugih mestih pri vseh prevodih Svetega pisma kot npr. pri Dalmatinu: *kateri v'mene veruje, ta bo shivel, de bi fi lih vmèrl* (Jn 11,25), Trubarju: *Inu de bi se jest lih hotil hvaliti, taku bi jest satu nésturil nepametnu, sakaj jest bi hotil rífnizo povédati* (2. Kor. 12,6) in Hipolitu: *Inu de bi se jest lih hotèl hvalíti, takú bi jest satú nestúril nepámetnu* (Hipolit 1715: 65). Gutsman je tujko *lih* zapisal kot *li* in jo rabil tako v EvL (Gutsman 1780: 50: *Sakai da bi se jes li oteu hvalit. taku bi jes satu ne biu nepameten*) kot v slovarju (Gutsman 1789: 206 *Obschon, da li, dafi li, bodi fi, fi bodi, akuli; s. obgleich*; Gutsman 1789: 203: *Obgleich, da fi, da li, nai ti; s. obschon*, Gutsman 1789: 113: *Gerade, li, raunu, verftnu, poredi*).

Skupni imenovalac odstopanj na ravni besedišča je, da sicer na konkretno analiziranem mestu lahko ugotovimo razlike med KP in vsemi EvL, da pa je sinonime in sinonimne konstrukcije KP najti na drugih mestih evangelijskih besedil do Gutsmanove izdaje 1780.

5.1.3.3 Dodajanje in opuščanje

Z dodajanjem in odzemanjem redundantnih elementov se uravnava eksplícitnost, ki je pri dramskih besedilih pogojena s komunikativno intenco govorečega in njegovo oceno kognitivne sposobnosti, predznanja in besedilnega svetá publike. Tako postaja besedilo z dodajanjem redundantnega samostalnika *ljudje* na str. 30 v R II, 19: *per letiem bojo vsi ludi sposnali* (za EvL prim. Gutsman 1780: 82: *Per letem bojo vsi sposnali*) preprostemu recipientu laže razumljivo. Pri Mt 27,24 je na str. 70 z dvema posegoma stopnjevana eksplícitnost besedila: substantivirani pridevnik *pravični* je konvertiran v pridevnik, ki mu je dodan samostalnik človek: *Jest sim Nadoushen na kervi tega Pravizhniga zhlaveka, gleite vi satu gari, kaku bate abfstalli* (R II, 161). V dodanem odvisniku *kaku bate abfstalli* je nato še eksplícirana Pilatova misel o odgovornosti Judov za Kristusovo smrt. Ta poudarek bi utegnil biti tudi pokazatelj za katoliški antisemitizem, ki je prisoten tudi v slovenskem ustnem izročilu. Za EvL prim. Paglovec 1741: 148: *Jest sim nadolshen na kervi letiga pravizhniga: gledeite vy sa tu.*

Večja eksplícitnost je lahko tudi izraz večjega poudarka. Tako npr. z identifikacijskim zaimkom *taisti* v Janezovem vprašanju Kristusu v R I, 27 na str. 19: *Gospued katieri je taisti* (za EvL prim. Paglovec 1741: 111: *Gospud, kateri je?*) ali pa z zaimkom *noben* na str. 20 v R II, 103: *Mi nemamo obeniga kralla! ampak zefsarja* (za EvL prim. Paglovec 1741: 148: *My nimamo Krala, temuzh le Ceffaria*) KP stopnjuje dramatičnost dialoga. Ponekod je z dodatkom pojasnjena naravnost govorečevega sporočila: v R II, 48: *vprashei te katiri so shlishali, kei sim jest hudega gouoruu* (str. 40) KP priostri v primerjavi z EvL (prim. Hipolit 1715: 110: *vpráshaj téh, katéri so slishali, kaj sim jest Govúril*) Jezusovo repliko z dodatkom *hudega*.

Semantika glagola *izpustiti* pokriva Pilatovo pravno dejanje oprostitve in se zato v vseh EvL pojavlja brez vsakega dopolnila kot ustreznica lat. *dimittere*: npr. *Nevéjsh li ti de jest imám oblášt tebe kríshati, inu imám oblášt tébe*

ispustiti? (Hipolit 1715: 120). Trubar in Dalmatin sta čutila potrebo, da glagol dopolnita z določilom *prostiga*: *Ne ueish li ti, de imam oblast tebe Cryshati, inu imam oblast tebe prostiga pufstiti?* (Trubar); *Nevéshli, de jest imam oblast tebe krishati, inu imam oblast tebe prostiga ispustiti?* (Dalmatin). Podobno ravna tudi KP, ki ima na str. 69 v R II, 157 eksplicitnejšo konstrukcijo *all na viefh, da jest jmam oblast, tebe krifhati! al pak tebe ledik spustit*. Vse navedene spremembe stopnjujejo eksplicitnost in/ali dramatičnost besedila. Navedeni in podobni dodatki so torej prejkone pogojeni z zvrstjo dramskega besedila.

Na nekaterih mestih lahko opazamo tudi nasprotno tendenco opuščanja. Tako vsi EvL razen Japlja ubesedujejo emocionalnost Petrovega protesta v Jn 13,8 *Non lavabis mihi pedes in æternum* s podvajanjem nikalnice, npr. Hipolit (1715: 99): *Nigdar nikúli nebósh ti'meni nug vmýval*; Gutsman (1780: 77): *Nigdar nikoli ne bofh ti meni noge vmival*, medtem ko Japelj predlaga dobesedni prevod po latinščini: *Ne bofh meni noge vmival na vękoma* (Japelj 1806: 81). KP ima na str. 18 v R I, 17 *Nigdar na bofh ti meni nage umiuou* podobno kot Dalmatin (*Nigdar nebofh ti meni nug vmival*) samo eno nikalnico, obenem pa je podobno kot pri Gutsmanu predmet v roditeljskem zamenjan z bolj pogovornim predmetom v tožilniku.

Stilsko in vsebinsko manj zaznamovan je na str. 31 v R II, 26 *Sedite tukei doli, dokler jes grem, jnu molim* izpust pravzaprav redundantnega prislova *tja*. Ta prislov oz. njegove sinonime najdemo pri Mt 26,36 kot ustreznicu prislova *illuc* v lat. frazemu *donec vadam illuc* v vseh prevodih Svetega pisma vse do danes: *dokler jest letjakaj grem, inu molim* (Dalmatin), *dókler grém tjákaj, inu mólim* (Schönleben 1672: 112, Hipolit 1715: 106), *dokler gredem tie, inu molim* (Paglovec 1741: 116), *dokler da jes grem tota, inu molim* (Gutsman 1780: 84), *Sedite tukaj, dokler gredem tje, inu molim* (Japelj 1806: 89); *Sédite tukaj, medtem ko stopim tja, da bom molil* (Standardni prevod 2003). Izpust prislova je lahko pogojen z ustno tradicijo, v kateri latinski frazem kot predloga ne deluje več, medtem ko se uradni prevodi očitno močneje naslanjajo na vulgato.

Zasliševanji Kristusa pred Kajfo in pred Pilatom se končata s podobnima vprašanjema, ki se v vulgati in tiskanih verzijah Svetega pisma ne bistveno, vendar dosledno razlikujeta. Kajfovo vprašanje po Mt 26,62 se v vulgati glasi: *Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur?*, Pilatovo vprašanje po Mt 27,13 pa: *Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?* Prvo prevaja Dalmatin kot *Nishtèr neodgovorish h'timu, kar*

lety zhes tebe prizhujo?, Trubar pa kot *Nifhter ti ne odgouorish htimu, kar leti subper tebe pryzhuio?* Oba kažeta precejšnja podobnost z Luthrovo rešitvijo: *Antwortestu nichts zu dem / das diese wider dich zeugen?* (Luther 1545). Podobno je Kajfovo vprašanje formulirano tudi v vseh EvL: *al nizm ne odgovorish h'temu, kar leti zhes tebe prizhujejo?* (Paglovec 1741: 128); *nezh naodgovori/h h'temu, kar leti zhes tebe prizhujejo?* (Pohlin 1772: 90); *al nizm ne odgovorish h'temu, kar leti zhes tebe prizhujejo?* (Gutsman 1780: 91); *Ali ti nizm ne odgovorish na tó, kar lety zhes tebe prizhujejo?* (Japelj/Kumerdej 1786: 134); *Nizm ne odgovorish na to, kar ty zhes tebe prizhujejo?* (Japelj 1806: 96). Pilatovo vprašanje je Trubar prevedel po vulgati *Ne slishis ti kakoue velike toshbe zhes te gredo?*, Dalmatin pa se je s svojo verzijo *Neflishih li, koku ony tebe tèrdu toshio?* očitno naslonil na Luthra 1545, ki ima: *Hörestu nicht / wie hart sie dich verklagen?* V EvL se od Paglovca do Gutsmana pojavlja pleonastična kombinacija obeh prevajalskih rešitev: *Naflishih li, v'koku velikih rezheh ony tebe terdu toshio?* (Paglovec 1741: 137); *Naflishefhl, v'koku velikih rezheh ony tebe terdu toshejo?* (Pohlin 1772: 96); *al ne fhlishih v'kaku velikih rezhih oni tebe terdu toshijo* (Gutsman 1780: 95). Šele Japelj/Kumerdej sta se spet približala enostavnejši dikciji vulgate: *Ali ne flishih, koliku supèr tebe prizhujejo?* (Japelj/Kumerdej 1784: 137). Kapelski pasijon v nasprotju z različno formulacijo v tradiciji EvL tako Kajfovo kot Pilatovo vprašanje formulira podobno in v obeh primerih uporablja vsebinsko ustrezen frazem *trdo tožiti*, ki je bil verjetno razširjen v ustni tradiciji.

<p>No 55. <i>Kaifas</i> Tako ti zelo nizm na odgouorish letim kateri tebe taku terdu toshijo. (str. 42)</p>	<p>No 76. <i>Pillattus</i> Taku ti zellu nizm na odgovorish, all na fhlishih kaku leti tebe terdu tafhiu (str. 45)</p>
---	--

V pravzaprav redundantnem prislovu časa *poprej* v EvL (npr. Paglovec 1741: 114: *petelen nabo nezoy poprei sapeil, preden ti mene trykrat sataysh*) je čutiti še latinsko predlogo *non cantabit hodie gallus donec ter abneges nosse me*. V R II, 24 *Peteln na ba nazoi sapeu Prei da bofh ti mene trikrat fataju* (str. 31) se je KP z izpustom prislova *poprej* približal govornemu jeziku in se oddaljil od komplicirane konstrukcije, ki je prej tipična za pisno komunikacijo. Podobni učinek je KP na str. 31 v R II, 23 *Gospued jest sim perpraulen s'taba v'jezho u smert jeti* lahko dosegel tudi s tem, da je veznik *inu*, ki ga srečamo v besedilih EvL (npr. Paglovec 1741: 114: *Gospud, jest sim perpravlen s'tabo v'jezho, inu v'smert jeti*), v govorneni realizaciji nadomestil s *premorom*.

Govorjeni slovenščini bo verjetno pripisati opuščanje prislova *li*, ki ga imajo na tem mestu vsi starejši EvL (prim. Paglovec 1741: 102: *Gospud, bosh li ti meni noge vmyval?*), v R I, 15: *Guspued bash ti meni Naje vmivou* (str. 17), saj je naslonka *li* v koroških narečjih neznana. Tudi za spreminjanje besednega reda v R II, 158 na str. 70 *kader bi tebi od\sgora dalli na billu danu* (prim. EvL npr. pri Paglovcu 1741: 146: *kader bi tebi nabilu danu od sgorei doli*) bo prejkone odgovoren isti dejavnik.

5.1.3.4 Približevanje jeziku in miselnosti občinstva

V isto smer približevanja govorjenemu jeziku kažejo vse spremembe, v katerih se KP skuša prilagoditi publiki z drugimi jezikovnimi in vsebinskimi posegi. Pri vsebinskih posegih lahko opazimo neke vrste stereotipizacijo v smislu ljudskega izročila. Tako je npr. teološko korektno *božje kraljestvo* (Schönleben 1672: 106: *dokler bo napolnjenu v'Boshjim krajlestvi*), na str. 17 nadomeščeno z ljudskim *nebeškim kraljestvom*: *dokler bo napovnienu v Nabeshkem kralloftvu* (R I, 11).

Na jezikovni ravni v to smer kažejo izposojenke in semantični kalki iz nemščine, kot npr. hibridne glagolske zveze tipa *doli sest* po nem. *niedersetzen* v R II, 26: *Sedite tukei doli* (str. 31). V EvL se na tem mestu pojavlja glagol brez prislova: npr. Paglovec 1741: 116: *Sedite letukei*, Gutsman 1780: 84: *fedite letukai*. Časovno določilo *preden* z veznikom *da* na str. 4 v R I, 11: *prieden de bam terpev* zveni vsekakor bolj pogovorno kot goli prislov v EvL od Schönlebna (1672: 106: *préjden bom tèrpil*) do Paglovca (1741: 108: *preiden bom terpil*). Gutsman ima na tem mestu zgovorno tiskarsko napako: *prei ta [sic] bom terpeu* (Gutsman 1780: 80).

V KP so najbolj ilustrativne tiste transformacije EvL, v katere so se prikladle bolj ali manj opazne napake. Vpliv latinske retorične konstrukcije *vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis* v Lk 22,28, ki jo je čutiti v verzijah EvL od Schönlebna (1672: 109: *Vy ste pak, katéri ste pèr meni obtali v'móih skufhnávah*) do Gutsmana (1780: 82: *Vi ste pak, katiri ste per meni obtali v'mojeh skufhnjavah*), je v R I, 31 na str. 19 izgubljen, saj je v konstrukciji *Vy ste pak, katiri ste* izpuščen prvi pomožni glagol, zaradi česar se replika glasi: *vi pak katiere ste per meni ostalli, u mojih skufhnaveh*. Vendar je ta »poenostavitev«
prizadela koherentnost besedila, stavek pa je ostal nedokončan.

Pogojniško konstrukcijo *si ergo ego lavi vestros pedes Dominus et magister et vos debetis alter alterius lavare pedes* v Jn 13,14 so prevajali z vezniki *ako – tako* (Trubar, Dalmatin, Pohlin) ali *kadar – tako* (Schönleben, Paglovec). Gutsman se je odločil za prislova *taj (=tedaj) – tako*: *Kader sem tai jes vash Gospud inu Moifter vam noge vmivau, taku I mate tudi vi med sebo si, noge vmivati* (Gutsman 1780: 77). V R I, 32 *Kader sim tedei jest vash Moifter jnu gospud jnu sim vam nage umivou taku se mate tudi vi med saba Nage umivati* (str. 20) je v pogojniški del stavka vrinjen veznik *inu*, zaradi česar precej nesmiselno razpade v dva vzporedna pogoja.

Kar dva posega lahko opazimo pri prevzemanju Mt 26,24 *bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille*. Pri Dalmatinu in v EvL je deležnik *natus* v skladu s svetopisemskim besedilom preveden s preprostim *rojen* (npr. Paglovec 1741: 110: *de bi taiſti zhlovik nikoli nabil rojen*). V R I, 23 je deležniku dodan stereotipni frazem *na ta sviet*, izpuščena pa je odločilna nikalnica, kar je na str. 18–19 povzročilo nesmiselno formulacijo *gorije pak temu zhloveku skues katieriga bo sin tega zhloveka jsdan temu bi buelfhi blu da bi an bieu na ta fviat Rojen*.

Za napako pri prepisovanju bo verjetno šlo tudi v R II, 22: *Hudizh je filnu sheln* namesto *Hudizh je filnu shelu* (prim. Gutsman 1780: 83: *hudizh je filnu sheliu*). Iz te pomote bi se morda dalo sklepati, da je besedilo prepisano z rokopisne predloge, v kateri sta grafema *n* in *u* zelo podobna.

Glagol *mittere* v Jezusovem povelju Petru *mitte gladium in vaginam* v Jn 18,11 prevajajo EvL od Schönlebna do Gutsmana z glagolom *zavrniti* (npr. Hipolit 1715: 109: *Savérni tvoj mezh Vnóshnize*). V KP je na str. 35 v R II, 36 redki glagol *zavrniti* zamenjan s fonetično bližnjim, vendar semantično neustreznim *zagriniti*: *Petter ſagerni toi Mezh u\nofhinze*.

Končno domnevamo še, da se je piscu pri prepisovanju Jezusovega vprašanja na Oljski gori po Lk 22,48, ki v vseh EvL od Schönlebna do Pohlina vsebuje naslonko *li* (npr. Hipolit 1715: 108: *Júdash, isdásh li ſynú tiga zhlovéka s'kuſhovájnam?*; Paglovec 1741: 120: *Juda, isdash li ſynu tega zhloveka s'kuſhovaniem?*; Pohlin 1772: 85: *Juda! Isdash li Synu tega zhloveka s'kuſhuvanjam?*) pripetila napaka in je na str. 32 v R II, 29 prislov *li* zamenjal z osebnim zaimkom *ti*: *Juda jsdash ti ſynu tega zhloveka js kuſhvaniem*. Vzroka za to pa verjetno ni iskati v podobnosti grafemov *l* in *t*, ampak v odsotnosti naslonke *li* v koroškem regionalnem govoru. Podobno je postopal Gutsman, ki je Kristusovo vprašanje prav tako slovenil kot *al ti s'kuſhuvanjam*, *Sina tega zhloveka ifdash?* (Gutsman 1780: 86).

Če torej povzamemo: Kapelski pasijon je v prvem, neverzificiranem delu četrtkove predstave zvesta dramatizacija svetopisemskih besedil, kot predlogi zanj pa sta služili besedilo evangelija velikega četrtka in sinopsa štirih evangelistov pod naslovom *PASSION*. Čeprav ni mogoče opredeliti katere od znanih izdaj EvL kot neposredno predlogo KP, se vendar da ugotoviti, da so močnejše zastopane izdaje EvL do Paglovca 1741. Z Gutsmanom in Pohlinom se KP ujema samo tam, kjer ta dva avtorja ne odstopata bistveno od starejše (katoliške) tradicije.

Samo z Gutsmanom sovпада KP z ustreznico *milijon* za termin *legija* v Mt 26,53 (prim. str. 281). Vendar lahko ta edini zares zgovoren primer za navidezen Gutsmanov vpliv pojasnimo na dva načina: prva interpretacija bi bila, da je Gutsman zavestno odstranil v katoliški tradiciji uveljavljeno tujko *millarij*, ker jo je dojemal kot napako. *Millarium* namreč pomeni *mejniki*, s katerim so od zlatega mejnika *milliarium aureum* v Rimu merili razdalje po vsem rimskem cesarstvu, zato je bil *milarij*, če je ohranil latinski pomen, nezdržljiv z danim sobesedilom. Kako je ta tujka prišla v tradicijo katoliških EvL, ostaja odprto vprašanje. Toda nadomestitev neznane tujke *millarij* v katoliških verzijah EvL s pomensko neustrezno tujko *milijon* kaže na postopek, ki ni značilen za izobraženega pisca in leksikografa kot je bil Ožbalt Gutsman (gl. Prunč 1980).

Druga interpretacija bi bila, da je Gutsman besedo *milijon* namesto *milarij* že našel v neki varianti ustnega izročila evangelijskih besedil, ki je moralo obstajati poleg tiskanih EvL. Ker je zamenjava neke neznane ali manj znane besede z zvočno podobno znano besedo tipična za ljudsko izročilo, se prej nagibamo k tej drugi interpretaciji.

S temi ugotovitvami se vračamo k osnovnemu vprašanju nastajanja besedila KP. Preden bomo to storili, bi kot zaključek dosedanjih razmišljanj navedli še celotno besedilo uvoda v *PASSION*, kot ga najdemo npr. pri Paglovcu 1741 na straneh 104–105.²⁶

Dokler S. Catholshka Cerkou fufebnu v'Velki teden spomin dershi terplenia JEsufovuga [sic], inu ga per S. mafshah fhtiri dni bere, na visho, koker so ga vpsi fhtirij Evangelisti popifsali, taku de bi tudi ti verni Kerfheniki fnali, inu vedili to celo historio Christufoviga terplenia, inu s'tem loshei famogli hualeshnu taiftu slasti v'Velki teden premishluvati, se spodobi, de leta Passion, koker je od ufsih fhtiryh Evangelistov

26 V malenkostno spremenjeni obliki tudi pri Pohlinu 1772: 74–75.

popijsan, inu tukei ukup floschen, se tudi timu folku naprei neŕse, ali doli bere, koker eni letu ŕture, inu ta Paŕŕion na meŕti pridige beró na zvetno Nedelo, eni na Velki Zhetertik, eni, inu narvezh leto ŕture na Velki Petik pred duhounem opravilam, koker ufaki vidi, de je niemu, inu timu folku narbel perloŕhnu.

Kateri pak brati ŕnajo, ijm [sic!] bode perporozhenu ta S. Paŕŕion vezh krat brati, dokler po maningi tih Ss.Vuzhenikou ta na Bogu perjetniŕhi, nam nar nuzhnishi, ja nar ŕpodobnishi dobru dellu je JEsufovu terplenie hualeŕhnu pogofŕtu premiŕhluvati.

Če skuŕamo ta citat prevesti v prakso reprodukcije in recepcije svetopisemskih besedil v slovenskem prostoru, se nam odpirata dve moŕnosti: ali neposredno prepisovanje iz EvL ali pa recepcija ustne realizacije v okviru bogosluŕja velikega tedna. Toda po tej poti so bila v KP sprejeta samo nerimana besedila, za rimane in verzificirane dele KP bomo morali iskati druge poti nastajanja, tradiranja in prevzemanja. Osnovna vpraŕanja pri tem bodo, kakŕen časovni in vsebinski odnos je mogoče ugotoviti med tema dvema strukturama, ali sta bili kot komplementarni zdruŕeni v novo celoto ali in zakaj je v procesu nastajanja besedila ena od njiju izpodrinila drugo. V ta namen bomo ne glede na provenienco posameznih delov rokopisa najprej skuŕali odkriti predvsem vrzeli in morda tudi napake v končnem besedilu, na osnovi katerih bomo morda lahko oblikovali hipotezo o njegovem nastajanju.

5.2 Proces prepisovanja

Predvsem v zadnjem delu analize prevzemanja besedil iz EvL smo večkrat ugotovili spremembe besedil pri prepisovanju predlog. Domnevamo torej, da so se podobne spremembe in korekture dogajale tudi pri prepisovanju drugih predlog ali zapisovanju drugih besedil.

5.2.1 Stavčna raven

5.2.1.1 Korekture na stavčni ravni

Pri korekturah na stavčni ravni je imel pisec več možnosti:

- a) dodajanje nad vrstico,
- b) črtanje zavržene variante in njeno nadomeščanje z novo,
- c) črtanje zavržene možnosti brez nadomestila in
- č) neoznačeno korekturo.

Možnost a) je pisec na stavčni ravni uporabil zelo redko: v R III, 51 *js zieliga jes tebi persto[pit] Shelim* (94) je *serza* pripisal nad vrstico: *js zieliga serza jes tebi persto[pit] Shelim*.

Možnost b) je na stavčni ravni najpogostejša. Ta tip korekture je po našem mnenju dokaz za to, da je pisec pri tem uporabljal neko predlogo. Ker pa je besedilo – verjetno kot organizator in režiser predstave – že dobro poznal, je najprej pisal po spominu, ko pa je ugotovil, da ga je spomin zavedel, se je spet vrnil k rokopisni predlogi:

1) II, 8 *Guifhnu bi billu dobru kar se meni sdi, le prozh s\tem fapelauzam teh ~~tudi~~ an nizh urieden ni* (23). 2) II, 26 *preli tedei taju sveto ~~krj~~ Riefhno krj* (10). 3) II, 133 *da se an gar posadi, kaker na en krallovi ~~ftau~~ Tran* (63). 4) II, 139 *Kaj mie dielash da boll na pertifnifh* (64). 5) II, 147 *Pilatus gechet von Thron, und die Frau gegen ihm und machen ~~gegen~~ einer gegen den andern Compliment und redet die Frau und redet gegen ~~Volk~~ Pilatus* (67). 6) II, 148 *na\snie dajo, jnu mene s\tabo ured h\pravizi ~~raunju~~ Napelaju* (68). 7) III, 27 *derfhifh jnu ~~jmaf~~ sposnafh* (85). 8) III, 31 *~~ds erste Magd~~ ds zwejyte Magd* (86). 9) III, 106 *bamo sposnali s\letiem da si ti en ~~bofhy~~ prau i bofhy*

Sjn (118). 10) III, 123 *da smo ga pofht po\safhlushenÿ krÿshali* (126). 11) III, 148 *taja gnada meni podeli tsetei-sedei* (137). 12) IV, 1 *da mi vsi, vsi, u Nebiese garta pridemu po smerti u Nebiese pridemo, jnu per Jesusu se ukupei se ukupei snidemo* (149). 13) IV, 2 *od buega to Poklensku jamu jezhu potijsien* (150). 14) IV, 22 *da bodemu od\tebe Sadobili to vahtu sadobili* (151). 15) IV, 129 *Maria sa\nio na bila anusela per fodbi anusela* (197). 16) IV, 1 *jnu per Jesusu se ukupei se ukupei snidemo* (149).

Možnost c), črtanje zavržene možnosti brez nadomestila. 1) IV, 27 *de bi mi-tega zhlaueka Jagri na Galfali* (160). 18) IV, 31 *Kadar ozhe garustati an, nam na bo prauil an* (161).

Možnost č): na stavčni ravni se ponekod kot korekture pojavljajo neoznačeni sinonimi. Tako npr. v R IV, 38 *Oho jest tudi per\sebi burfle nosim jmam, f\tabo sa vahtu js Serza rad\jgram* (str. 162). Razlog za intendirano korekturo je očitna rima. Pisec je najprej zapisal verzijo z glagolom *nosim*, ko pa je opazil, da se naslednji verz konča z rimo *igram*, je temu prilagodil besedilo, vendar prvotne verzije ni več prečrtal.

5.2.1.2 Izpuščanje na stavčni ravni

5.2.1.2.1 Izpuščanje klitičnih oblik pomožnega glagola

Šestkrat je izpuščena klitična oblika pomožnega glagola, in sicer 4-krat je in 2-krat *bi*:

1) II, 45 *katiri met tem Folkam veliko smoto delou* (41) nam. *katiri je met tem Folkam veliko smoto delou*; 2) II, 74 *An Moisisov postau prelamu* (45) nam. *An je Moisisov postau prelamu*; 3) II, 152 *sei an shie sadaisti martran jnu shtrafan* (69) nam. *sei je an shie sadaisti martran jnu shtrafan*; 4) »Bey den Ersten Fall«: *poprei an\atu eno Veliku Oblast jmeti* (205) nam. *poprei je an\atu eno Veliku Oblast jmeti*; 5) III, 13 *al ozhefh da mi tebe satu huallili* (82) nam. *al ozhefh da bi mi tebe satu huallili*; 6) III, 35 *da mogu unkei ujeti* nam. *da bi mogu unkei ujeti* (89).

Ponekod je kriva napaka pri prepisovanju v neposrednem sobesedilu, kot npr. v repliki II, 135 *de So te sapelauz prau mogu zhastiti* (64), v kateri je verjetno napačna grafična reprodukcija povratnega zaimka (*So* namesto

je) povezana z izpustom pomožnega glagola. Verz bi glede na ritem rekonstruirali kot *de se te zapelavc bo prav mogu častiti*.

5.2.1.2.2 Izpuščanje predlogov

Sorazmerno pogosto so izpadli predlogi, in sicer:

do: IV, 50 *sei tebi Mertliga obena doushnuest ni* (166) nam. *sei tebi do Mertliga obena doushnuest ni*;

k: 1) R III, 33 *viedba se pak morta Vainemo deuo podati* (87) nam. *viedba se pak morta k Vainemo deuo podati*; 2) III, 42 *trafhtu jnu h\veselo Vafhem dufham* (90) nam. *k trafhtu jnu h\veselo Vafhem dufham*; 3) III, 113 *she vezhem telhaum pomagam* (121) nam. *k she vezhem telhaum pomagam*; 4) IV, 118 *Kateri pridejo per caitu* (193) nam. *h Kateri pridejo per caitu*; 5) IV, 119 *je meni Sodbi perpelana* (193) nam. *je meni k Sodbi perpelana*; 6) IV, 121 *jnu skues mene shpotu starjen biti* (194) nam. *jnu skues mene k shpotu starjen biti*.

na: 1) II, 47 *Kada poidefh gara Calvario* (135) nam. *Kada poidefh na gara Calvario*; 2) IV, 4 *da se vezhnu Raishu podash* (153) nam. *da se na vezhnu Raishu podash*.

od 1) II, 147 *ampak ozhem tega tudi koi mouzhati* (67) nam. *ampak ozhem od tega tudi koi mouzhati*.

s: 1) II, 11 *fhtriki jnu f\ketinami podati* (24) nam. *fhtriki jnu f\ketinami podati*; 2) II, 18 *kai sa eno vesele je Maria Xiftufam mela* (29) nam. *kai sa eno vesele je Maria fXiftufam mela*; 3) III, 25 *she vezh drujemi tovarfhi jnu brati* (84) nam. *f she vezh drujemi tovarfhi jnu brati*; 4) III, 53 *kier je shtriki svesan terdu* (94) nam. *kier je fshtriki svesan terdu*; 5) IV, 1 *snashu ta Sathan sojei tashbi* (149) nam. *snashu ta Sathan f sojei tashbi*; 6) IV, 4 *jnu enbart Xiftusam vesieu od Smerti gar\ustau* (153) nam. *jnu enbart fXiftusam vesieu od Smerti gar\ustau*; 7) IV, 4 *kader ta fmert pride sojei Kasfj* (153) nam. *kader ta fmert pride f sojei Kasfj*; 8) IV, 70 *tudi prekliniali foimi hudobni jesiki* (176) nam. *tudi prekliniali f foimi hudobnimi jesiki*; 9) v dodatku »Bey den Ersten Fall«: *sojei zoperny Velike zhudefhe sturiti* (205) nam. *f sojei zoperny Velike zhudefhe sturiti*.

v: 1) II, 9 *da ste velikeh fkerbieh* (24) nam. *da ste u velikeh fkerbieh*; 2) II, 9 *me griva de sim biu nigovo drushtbo perpelan* (24) nam. *me griva de sim biu v nigovo drushtbo perpelan*; 3) III, 1 *taiftu se ubrisati ukasala* (78) nam. *v taiftu se ubrisati ukasala*; 4) III, 55 *o zhlauek ozhefh tojmu Serzu pomifliti* (96) nam. *o zhlauek ozhefh u tojmu Serzu pomifliti*; 5) III, 67 *kruh jnu vinu niega Tellu jnu krij preoberniti* (101) nam. *kruh jnu vinu u niega Tellu jnu krij preoberniti*; 6) III, 104 *se ozhemu tojo shlushbo podati* (118) nam. *se ozhemu u tojo shlushbo podati*; 7) IV, 114 *kar je Suetu Pisfmu jsloshenu* (191) nam. *kar je u Suetem Pisfmu jsloshenu*; 8) IV, 117 *mojeh narvezheh Teshauheh* (192) nam. *u mojeh narvezheh Teshauheh*; 9) IV, 128 *da jes sdei nisim Hudizhaueh Rakeh\ostala* (196) nam. *da jes sdei nisim u Hudizhaueh Rakeh\ostala*; 10) IV Lied bei dem Abendmahl: *da se Dushiza Daruje Sueti Rai popolnama* (210) nam. *da se Dushiza Daruje u Sueti Rai popolnama*.

za: 1) II, 148 *kier ti fhelish tega nadovfhniga zhloveka profsiti* (68) nam. *kier ti fhelish sa tega nadovfhniga zhloveka profsiti*; 2) III, 130 *jnu Xiftusa mojo Kry prelit* (128) nam. *jnu za Xiftusa mojo Kry prelit*.

Da so izpadi najpogostejši pri predlogih *s*, *v* in *k*, in to v fonetični okolici, v kateri so slabo slišni, govori v prid podmeni, da je bil pisec vsekakor pod vplivom ustne realizacije.

5.2.1.2.3 Izpuščanje nikalnice

Nikalnice so v primerih 1) do 3) izpuščene pri prevzemanju besedil iz EvL, kar bi govorilo v prid podmeni, da imamo spet opraviti s pomoto pri prepisovanju: 1) I, 23 *temu bi buelfhi blu da bi an bieu na ta fviet Rojen* (19) nam. *temu bi buelfhi blu da bi an na bieu na ta fviet Rojen*; 2) II, 19 *kamer jest grem ta vi marte priti* (30) nam. *kamer jest grem ta vi na marte priti*; 3) III, 71 *srezhne so\te Teliese katere nosile* (105) nam. *srezhne so\te Teliese katere niso nosile*.

V naslednjem primeru 4) pa bi bil izpust nikalnice lahko pogojen tudi z narečno kontrakcijo *nam* iz *na bom*, ki jo v R IV, 58 lahko predvidevamo na osnovi ritma: *da te bam vidu venzh sei jmash jesik koker\en oister Mezh* (168) nam. *da te nam vidu venzh, sei jmash jesik koker\en oister Mezh*. Bolj verjetna pa je rekonstrukcija, ki jo lahko predvidevamo po analogiji z drugimi pojavi nikalnice: *da te kna bam vidu venzh sei jmash jesik koker\en oister Mezh*.

5.2.1.2.4 Izpuščanje povratnega zaimka

Sorazmerno pogosti so izpusti povratnega zaimka, ki se pojavljajo predvsem na mestih, v katerih je pisec očitno zgubil pregled nad besedilom:

1) III, 26 *satu an lehku sa soiga jagra spasna* (85) nam. *satu se an lehku sa soiga jagra spasna*; 2) III, 67 *da bi odpufshanie mojih Griehou dobiu, jnu enkrat s\ Jesusam u\Nebieseh veseliu* (103) nam. *da bi odpufshanie mojih Griehou dobiu, jnu je enkrat s\Jesusam u\Nebieseh veseliu*; 3) III, 100 *o zhlauek spumni na\ta Grasauitu Martru* (116) nam. *o zhlauek spumni je na\ta Grasauitu Martru*; 4) IV, 5 *Spuemlei na me uselei* (153) nam. *Spuemlei je na me uselei*; 5) IV, 20 *al nam skues tu ena kriviza Godi* (158) nam. *al je nam skues tu ena kriviza Godi*; 6) IV, 29 *koker sim ga Nekedai fhlishou hualit* (160) nam. *koker sim ga Nekedai fhlishou je hualit*; 7) IV, 115 *sama na viem kam bi jest obernila* (192) nam. *sama na viem kam bi je jest obernila*; 8) dodatek »Beim 3ten Fall«: *inu perpraut h\tei Smerti* (201) nam. *inu je perpraut h\tei Smerti*.

5.2.1.2.5 Izpuščanje osebnega zaimka

Za izpuščanje osebnega zaimka prejkone velja isto kot za izpuščanje povratnega zaimka.

1) I, 31 *jnu jest vam poviem, koker je poftau moi ozhe, taku jest vas poftavim u mojem krallestui* (20) nam. *jnu jest vam poviem, koker je mene poftau moi ozhe, taku jest vas poftavim u mojem krallestui*; 2) II, 38 *jnu sa eniga Mesfiasa derfhio* (21) nam. *jnu ga sa eniga Mesfiasa derfhio*; 3) III, 25 *jest sim sam v\tifstem vertu per\nemu vidu stati* (84) nam. *jest sim te sam v\tifstem vertu per\nemu vidu stati*; 4) IV, 23 *Prozh vi lotri jnu terduuratni ludi, kier obena Besieda na pregovori tudi* (159) nam. *Prozh vi lotri jnu terduuratni ludi, kier vas obena Besieda na pregovori tudi*; 5) IV, 89 *O\de bi mi mogli dobit eniga Mertliga, de bi mi u\grob polueshili, namesti hueniga* (181) nam. *O\de bi mi mogli dobit eniga Mertliga, de bi ga mi u\grob polueshili, namesti hueniga*.

5.2.1.2.6 Izpuščanje polnopomenskih besed

Izpuščene besede je ponekod lahko rekonstruirati na osnovi sobesedila:

1) II, 140 *nimo magla ta ternaua dou res glauo pafti* (65) nam. *nimo magla ta ternaua krona dou res glauo pafti*; 2) III, 55 *Glei ti Judi Se she f\moimu nifu napitali* (96) nam. *Glei ti Judi Se she f\moimu finam nifu napitali*; 3) III, 149 *O Grieshnik zhel ti le prou od fheliefh, odpufhanie tojeh Griehou lehku fadobifh* (139) nam. *O Grieshnik zhel ti le prou od ferza fheliefh, odpufhanie tojeh Griehou lehku fadobifh*; 4) IV, 31 *Da bi niemu s\nasheh priti pomagou* (161) nam. *da bi niemu s\nasheh ruek priti pomagou*.

5.2.1.3 Podvajanja na stavčni ravni

5.2.1.3.1 Podvajanje klitičnih oblik pomožnega glagola

Ponavljjanje klitik smo ugotovili v dveh primerih:

1) III, 137 *Judousku vero sim fim shie daunu sapustu* (132); nam. *Judousku vero fim shie daunu sapustu*; 2) IV, 2 *satorei je en smertni grieh jes\tebi pouiem jnu na\snanie dam, je huiishi jnu fhkodliueifhi kaker te Poklenski sathan* (139) nam. *satorei en smertni grieh jes\tebi pouiem jnu na\snanie dam, je huiishi jnu fhkodliueifhi kaker te Poklenski sathan*.

V prvem primeru je pomota morda pogojena z različno pisavo črke f/s, v drugem primeru pa je pisec očitno zgubil pregled nad stavkom in klitiko zapisal na obeh možnih mestih.

5.2.1.3.2 Podvajanje zaimkov

Podvajanje zaimkov in števnikaja je nekoliko bolj pogosto:

1) IV, 80 *jnu enu eno\drugu krat* (179) nam. *jnu eno\drugu krat*; 2) II, 11 *u pungarti an bode an Moliu* (24) nam. *u pungarti bode an Moliu*; 3) II, 124 *je bieu moi Moi Moister predan* (60) nam. *je bieu moi Moister predan*; 4) IV, 3 *bosh se mogu tudi s\mano se\podati* (152) nam. *bosh mogu tudi s\mano se*

podati; 5) IV, 85 *jnu ta shkada se ja skues tebe samaiga se sgodila* (180) nam. *jnu ta shkada se ja skues tebe samaiga sgodila*.

V primerih 1, 2, 3 gre enostavno za pomote pri tekočem pisanju, v primerih 4 in 5 pa je verjetno negotovost pri pozicioniranju povratnega zaimka vzrok, da se podobno kot klitična oblika pomožnega glagola ponavlja na obeh možnih mestih.

5.2.1.3.3 Podvajanje predlogov

Primeri, ki smo jih ugotovili, so povsem trivialne pomote:

1) III, 130 *sim jes perpraulen s\mojo s\kerujo podpisat* (128) nam. *sim jes perpraulen s\mojo kerujo podpisat*; 2) IV, 113 *kai je kai per per\nieh* (191) nam. *kai je kai per\nieh*.

V primeru 1) je pisec očitno zaradi preloma vrste zgubil pregled nad stavkom in je predlog zapisal tako pred svojilnim zaimkom kot pred samostalnikom, v primeru 2) pa ga je morda zmotil dvakratni *kai* v pravilni frazi *kai je kai*, pa je ponovil tudi predlog *per*.

5.2.1.3.4 Podvajanje polnopomenskih besed

Različna pisava prislova vselej v R III, 90 *sei u_selei uselei tako blagu per sebi nosim* (162) nam. *sei uselei tako blagu per sebi nosim* je verjetno vzrok za njegovo ponavljanje. V Marijini tožbi v III, 142 *shiest Taufhent, shiest stue, shiest stue, shiest jnu shiest deset Shlakau* (134) nam. *shiest Taufhent, shiest stue, shiest jnu shiest deset Shlakau* pa se je piscu pač pripetila napaka v števniku.

5.2.1.4 Napake pri izboru besed na stavčni ravni

Da bi ugotovili in pojasnili napačen izbor besed, je treba kot v naslednjih primerih upoštevati širše sobesedilo in njegovo poetično strukturo:

1) Replika Prvega Juda III, 49 *Ti marefh sa tega sapelauza te kryfh nositi en\ zhas / da bama meli na Gara Caluario fh\niem en kradik shpas* (97) je tipičen

primer mehaničnega prepisovanja. V prvem delu verza je iz predhodnega besedila (str. 91 *s\tabo jest ozhem na Gara Calvario hoditi*) brez ozira na drugačno rekcijo prevzet frazem *na Gara Caluario*. Drugi del verza se je prvotno verjetno glasil *da bama meli [...] fh\niem en kradik zhas*. Ko pa je prepisovalec opazil, da je v neposrednem sobesedilu beseda *zhas* že v poziciji rime, jo je ne glede na smisel zamenjal z zgolj fonetično primernim špas.

2) Zamenjava glagolov *usmiliti (se)* in *smiliti (se)* v R II, 110 *jes pa raitam da se tebi vsmili da mu pomagat ozh* (53) nam. *jes pa raitam da se tebi smili da mu pomagat ozh* in *spodrsljaj* v R II, 151 *useu le\tu je terpeu jnu tu Smert ftoriu* (141) nam. *use le\tu je terpeu jnu tu Smert ftoriu* sta pogojena s fonetičnim okoljem in sta zaradi semantično jasnega sobesedila prejkone ostala brez posledic za razumevanje.

3) Za očitno punktualno pomoto gre, kot smo že omenili, pri zamenjavi osebnih imen v *Predgovoru* k večerni predstavi na str. 77: *Glihei vishi je enu vsmilenie jmela Maria Magdalena kiera je js Lubesni, niemo eno Rutho podelila*, ki bi se moral pravilno glasiti: *Glihei vishi je enu vsmilenie jmela Veronika, kiera je js Lubesni, niemo eno Rutho podelila*. Zamenjava ženskih likov Veronike in Marije Magdalene je zelo nenavadna, zato jo bomo lahko pojasnili samo v širšem kontekstu nastajanja besedila; na tem mestu zadošča, da ugotovimo, da se ne ujema z dramtizacijo šeste postaje križevega pota (R III, 63–66), v kateri v skladu z apokrifnim izročilom in ostalimi pasijoni tudi v KP nastopa Veronika.

4) Vse kaže, da je *Angelova* replika R III, 36 na str. 89 nastala kot kontaminacija dveh besedil:

*Oh Jesu Skues toju veliku terplienie, [41]
bod vsim perneslu to vezhnu vefsele*

Še najbolj verjetno je, da sta se predlogi, ki sta bili kontaminirani, glasili:

***Oh Jesu toju veliku terplienie,²⁷
bo vsim perneslu to vezhnu vefsele*

27 Z dvema zvezdicama ** označujemo naše rekonstrukcije.

in

****Oh Jesu Skues toju veliku terplienie,
bodo vsi perdobili to vezhnu vefsele**

Kot vzorec za rekonstrukcijo lahko služi Angelova replika R IV, 66 na str. 173:

*da toiga Sýnu ta Smert jnu Terplienie,
Vsiem bo perneslu to vezhnu fhiulenie.*

5.2.2 Besedilna raven

5.2.2.1 Korekture na besedilni ravni

Korekture na besedilni ravni v posameznih primerih dajejo tudi informacije o nastajanju rokopisa.

1) Pisec tretje roke, ki je nadomestil strani 13 do 16 s prepisom na strojno izdelanem papirju, je očitno opazil, da je bil prepisal preveč besedila, zato je staro besedilo prečrtal. Tako je replika v II, 72 razpoložljiva v dveh verzijah, kar nam omogoča neposredno primerjavo med njima:

II, 72, verzija prve roke	II, 72, verzija tretje roke
Nam se na spoduebi kaga vmoriti, dokler ti Rimlarÿ so nam to guavt prozh odvseli, jnu ne katiere Rezhi, so nam sodit perpuhfene.	Nam se nespodobi koga umoriti, dokler ti Rimlarji so nam to guaut protzh oduseli ino nekatire rezhi, so nam Sodit perpu-shene.

Iz razlik, ki so označene s krepkim tiskom, je razvidno, da je skušal pisec tretje roke nadomestiti narečna dvoglasnika *ue*, *ie* s knjižnima samoglasnikoma *o* in *e* ter odstraniti podjunsko akanje v *kaga*, da pa globlje kot v glasovno strukturo ni posegel.

2) Omenjeni pojav ni omejen zgolj na prehod med zapise prve in tretje roke. Tudi znotraj prepisa prve roke lahko najdemo korekture, ki vsebujejo večje enote besedila. Replika Tretjega vojaka in začetek replike Četrtega vojaka

v predstavi velikonočnega ponedeljka se najprej pojavljata kot repliki 38 in 39 na strani 106, replika 39 pa se nadaljuje na str. 107 zgoraj. Obe repliki sta na tem mestu prečrtani. Nato sledita na strani 107 novi repliki 38 in 39 Prvega in Drugega vojaka, besedilo prečrtanih replik Tretjega in Četrtega vojaka pa se ponovno pojavlja kot No. 40 in 41 na str 107–108.

prvotna verzija	popravljen verzija
<p>No 38 Der 3te Soldat Sedei ozhem jas te burfle sam useti, jnu taiste Serzhnu po\tei Mifi urezhi, heisa jest sim s\temi buerfli fhie dobru opratt, satu tudi na bom na No 39. Der 4te Soldat Sedei ozhem te burfle koi gar pobrati, (106)²⁸ bom Vergu ozhem tudi koi pogledati, gleita jest sim vergu venzh ku vedba aba, ta vahta tudi na\me kna bo padua. (107)</p> <p><i>N 38 der 1te Soldat</i> Oho jest tudi per\sebi burfle jmam, f\tabo sa vahtu js Serza rad\jgram, jest sim saspan rad koi dougu leshim, jnu velku krat moju vahtu saspim, heisa verfhimo na katierga vahta pade, katieri sgubi temu se ta vahta dade le prezi vershi sam 4 jnu 3 k\atjerq zhries 7 uerfhe te fhanzo dobi. (107)</p> <p><i>No 39 der 2te Soldat</i> htu vie kai sa\na srezha se per\shpilu sgodi, mare bit da she jest venzh vershem Jest ozhem med vami te perui biti, jnu h\temu fhpilu en sazhetik storiti, koker\ti, oho da sim jest malu vergu tu shie viem, al sim pak sgubu bol duebu tu she sedei na Viem. (107)</p>	<p>No 40 der 3te Soldat Sedei ozhem jes te burfle sam useti, jnu taiste [107] Serzhnu po\tei Mifi urezhi, heifa jest sim s\temi Burfli fhie dobru opratt, fatu, tudi na bam na\tei vahti ftau. No-No 41 der 4te Soldat Sdei ozhem te burfle koi gar pobrati, bom vergu, ozhemu tudi koi pogledati Darauf wirft er Gleita jest sim vergu, venzh ko vedba aba ta Vahta tudi na me na bo padua (108)</p>

28 Številke, ki jih v tem in naslednjem poglavju navajamo v oklepaju, pomenijo stran rokopisa.

Način korekture narekuje podmeno, da se je pisec zmotil pri prepisovanju ter pri tem najprej preskočil repliki Prvega in Drugega vojaka (prvotni, pozneje prečrtani repliki 38 in 39) in takoj začel z replikama Tretjega in Četrtega vojaka. Ko je to opazil, je prvotni repliki 38 in 39 prečrtal in nadaljeval z replikama Prvega in Drugega vojaka, ki ju je sedaj ponovno oštevilčil kot repliki 38 in 39. Nato je še enkrat prepisal repliki Tretjega in Četrtega vojaka in ju sedaj oštevilčil kot repliki 40 in 41.

3) Dve korekturi sta v rokopisu posebej označeni z zvezdico. Prva je replika III, 109, ki naj bi podajala tradicionalno tretjo Kristusovo besedo na križu po Jn 19,26–27. V besedilu KP manjka, kot bomo še pokazali (prim. str. 257), druga Kristusova beseda, s katero se po Lk 23,43 Kristus obrača k desnemu razbojniku, zato je tradicionalna *tretja beseda* po Jn 19,26–27, s katero Kristus najprej nagovori Marijo in nato Janeza, v KP razdeljena v *drugo* in *tretjo besedo*. V EvL se dialog na ustreznem mestu glasi: *Shéna pole letá je tvoji fyn – Póle, letá je tvója Mati* (Hipolit 1715: 115). Prepisovalec je v tretjem verzu pomotoma preskočil z besede Mariji na besedo Janezu: *pole Johannes le\ta je taja lubesniva Matti*. Ko je napako opazil, jo je označil z zvezdico in prečrtal, besedilo pa nadaljeval z Jezusovo repliko:

Jezus Mariji	Jezus Janezu
<i>No 109 Xiftus am X: 2te wort</i> Shena Poglei Johannes je toi sÿn, katierga jes tebi perporozhim *pole Johannes le\ta je taja lubesniva Matti badi niega lubesniva Matti, le\temu jmash\ti na strani stati (120)	<i>Das 3te Wort</i> Glihei vishi Johanes lubi Joger moi le\tu jmash vedet od mene sdei koi, poglei tukei je taja Matti, le\tei jmash ti na\strani stati, le\to jes tebi perporozhim bodi ti nie lubesnivi Sÿn. (120)

4) Druga korektura, ki je označena z zvezdico in prečrtana, je replika IV, 28:

~~*kier smo mi mozhni jnu serzhni Jenaki,
 da po\zielei zesfarskei desheli niso Taki.~~

Besedilo tvorita deiktično adaptirana verza iz replike IV, 9:

*Sakai an jma ferzhne jnu Mazhne jenake
 de niem v desheli glihe ni take.*

Gre torej za neke vrste besedilni modul, ki ga je pisec uporabljal v dveh sobesedilih, ko pa je opazil, da se verza po svoji naravnosti nikakor ne ujemata z novim sobesedilom, ju je črtal in nadaljeval z bolj smotrnim

*mi bi si ja sashlushili eno veliko fhtrafngo,
htue vie kaku bi nam sa nashe Glave fhlu.* (str. 160)

5) V prizoru z Jezusovim prijetjem na Oljski gori (str. 32, 33) je prepisovalec zaradi pomanjkanja prostora nekoliko pomešal replike. Tako je repliko *Kaga vi jfhete*, ki bi se po Jn 18,4 in 18,7 morala ponoviti samo dvakrat, zapisal enkrat preveč (R II, 29, 30, 32), zato je prečrtal njeno tretjo ponovitev (= R II, 30) pred repliko Prvega Juda (= R II, 31), ki bodri svoje tovariše, naj spet vstanejo.

6) V monologu smrti R IV, 3 na str. 151 sl. je prepisovalec – po inerciji ali po spominu – najprej zapisal

*katierga\|ti vidish u\|tem Grobu Mertliga leshati,
od le\|tega maresh uzhitnu lehku sposnati dali useti*

saj se je *sposnati* rimalo s predhodnim *leshati*. Toda v sobesedilu iste replike se je prav glagol *spoznati* že rimal z glagolom *ležati*:

*le\|to moju oblast je atu Sÿn boshÿ sposnati,
katierga\|ti vidish u\|tem Grobu Mertliga leshati.*

Rima je bila torej že zasedena. Beseda, ki je v naslednjem verzu sledila v poziciji rime prvotnemu zapisu glagola *spoznati*, pa je glagol *umreti*:

*od le\|tega maresh uzhitnu lehku dali useti
da u Resnizi tudi enkrat bosh mogu umreti,*

Korektura glagola *spoznati* s sinonimom *dali useti* je torej pogojena s strukturo rime prvotnega besedila, h kateremu se je prepisovalec vrnil, ko je opazil poetološko neustreznost svojega prvega in samodejnega zapisa.

5.2.2.2 Izpuščanje na besedilni ravni

1) Ob primeru Kajfove replike IV, 6 lahko lepo sledimo raznim transformacijam evangelijske pripovedi o dogodkih ob Kristusovi smrti. Pri tem je težko ugotoviti, katere spremembe odražajo morebitno (ustno) tradiranje pasijonskega dogajanja, katere pa tradicijo prepisovanja Kapelskega pasijona. Že EvL strnejo vzporedna besedila treh evangelistov (Mt 27,51; Mk 15,38 in Lk 23,45) v sinoptično pripoved: *Inu pole tu šprednu sagrainalu v'templi, se je po fređi na dvuje reftergalu od sgurainiga noter do sdulainiga kraja* (Paglovec 1741: 158). Od te nazorne pripovedi je v Kajfovi repliki IV, 6 ostala le še omemba templja, ki razen tega slovnično ni integrirana v stavčno strukturo:

*Mi viShi farÿ jnu Pisfarÿ,
od Xistusa tega Sapelauza, dabru viemu vsi,
da per nigouei Smerti, So Se godili veliki zhudeshi,
le\ta Templ Boshÿ jnu te skalle so se Respokale,
jnu vse Stuari so po\niem mozhnu Shaluale. (154)*

Ohranjeno besedilo je torej očitno relikv neke formulacije, v kateri je bila še ohranjena nazorna slika o raztrganem zagrinjalu, ki ga lahko rekonstruiramo kot: ***le-ta²⁹ templ božji se je razdril inu te skale so se razpokale.*

Glagol *razdreti* bi se v taki rekonstrukciji ujema z Jezusovo napovedjo, ki jo citira Judovski stotnik v svoji repliki R III, 99 *jest ozhem te Templ Bofhÿ Resdreti, usega jnu u\trejuh dneih gar postauit nouiga* (116). Marija se sklicuje nanjo po repliki R IV, 73 *de ozhe te Tempel Boshÿ Resdreti inu u\trejuh dneih supet gar postauiti* (177).

2) V Pilatovi repliki R IV, 19 je povedek z žensko obliko deležnika *naredile* ostal brez ustreznega predmeta, povedek z glagolsko frazo *na znanje dale* pa brez osebka:

*Ah kaj sa enu Nausmilenu jnu terduuratnu ferze marte vi jmeti,
kier ste vi vse le\tu videli vender nuezhete verjeti,
kier so se per\nigouei Smerti taki veliki zhudeshi godili,
jnu nam vsim ukupei enu veliku naredile,
te terde skale so se respokale,*

29 Dve zvezdici ** označujeta našo rekonstrukcijo.

*jnu so nam na\snanie dale
vender vi nuezhete vse le\tu verjeti,
kai sa\enu terduuratnu serze morete vi jmeti. (158)*

Besedilo bomo rekonstruirali s pomočjo a) pravkar analiziranega odlomka iz Kajfove replike R III, 6 in b) evangelijske pripovedi po Mt 27,51, ki se npr. v Hipolitovi verziji glasi: *Inu sémlja se je stréfla, inu skale fo se reflálale inu, teh mértvih jame fo se odpérale, inu mnoga trupla tih svetnikou, katéri fo spali, fo góri vftajála* (Hipolit 1715: 106).

Ženski spol deležnika *naredile* bi lahko bil ostanek besedila, ki bi ga rekonstruirali kot

***so se per\nigouei Smerti take velike rezhi godile.*

Lahko pa je tudi enostavno grafični refleks za narečni polglasnik oz. posttonično onemitev morfema *-i* pri moški obliki množine deležnika *naredili*. V prid tej podmeni bi govorila tudi fonetična struktura rime *godili – naredili*. Smisel replike R IV, 19 pa bomo rekonstruirali s tem, da bomo sledili dikciji podobnih mest v KP:

***Kiær so se pær nigovej smrti taki veliki čudeži godili
inu nam vsim vkupej enu veliku težav naredili.*

Tudi izpuščeni predmet povedka *na\snanie dale* bomo rekonstruirali s tem, da ga generiramo iz nadaljevanja svetopisemskega besedila, in sicer iz spoznanja, ki ga svetopisemski pripovedovalec polaga v usta vojaku pod križem: *Ta Glavar pak ali Kapitan, kateri je pruti niemu stal, kadar je vidil, kai se je godilu, inu de je JEsus taku glafnu vpyozh dusho pustil, je on Boga zhaftył, inu je rekal: Sa refnizo leta je en pravizhen zhlovik, inu Boshij Syn bil* (Paglovec 1741: 158–159). Na osnovi citiranega svetopisemskega besedila bomo lahko repliko po vsej verjetnosti rekonstruirali kot

***jnu so nam na znanje dale, da je leta en pravičen človik inu Božji sin.*

Slaba stran te rekonstrukcije, ki je verjetno že zelo blizu rokopisni verziji, je, da je predolga in zato slabo integrirana v strukturo verzov.

3) V nekaterih primerih smo zaman iskali rešitev, s pomočjo katere bi se dalo ohranjeno besedilo v celoti rekonstruirati ali osmisliti, kot npr. v repliki Prvega Juda (R II, 91) pred Herodežem:

Sdaizi ti taje ufte gar\adpri, jnu se odgovori, kar si ti poprei preveliku gouvru, sdei pak\ti movzhifh, sdei, sdei, se ti odgovori sdei, sdei, nai ti taja satapnast, safhlihati, sdei na snafh govoriti kai si ti sa\en norzh (str. 49)

Sicer lahko domnevamo, kaj naj bi bila vsebina očitkov Kristusu, vendar niti v ostalem besedilu KP niti v EvL ne najdemo ustreznega dopolnila za fragmente *nai ti taja satapnast* in *safhlihati*.

5.2.2.3 Ponavljanje na besedilni ravni

Podobno kot se na besedni in stavčni ravni podvajajo zlogi in besede ob prelomu vrstice, se na besedilni ravni ponekod pojavljajo na prelomu strani, poleg njih pa opazamo tudi ponavljanja, ki jih lahko pojasnimo samo s celovitim pogledom na proces nastajanja rokopisa.

1) V repliki II, 30 se zadnji verz na str. 40 rokopisa (str. 86 naše izdaje)

kier so se prozh podalli naini komarati

z dvema ortografskima spremembama ponavlja na začetku strani 41 rokopisa:

kier so se prozh podali naini Comarati.

Ponavljjanje na str. 41 je kajpak odveč.

2) Poleg takih ponavljanj, ki imajo svoje paralele v korekturah in dokazujejo, da je ohranjeni rokopis prepis neke starejše predloge, pa najdemo tudi ponavljanja, ki opozarjajo na soobstojanje različnih variant svetopisemskega izročila in njihovo kontaminacijo v KP. Tako se npr. v repliki III, 104 na strani 117 v neposrednem sobesedilu ponavljata podobni glagolski frazi za sestopanje s križa.

*Al si fyn Bofhÿ taku stapi s\krÿfha dalli,
da bamu mi veruali pali,
poidi dou od krÿfha
da bama na te veruali pali.*

Prvi dve vrstici povezuje rima *dalli – pali*, tretja in četrta sta nerimani, zato domnevamo, da sta prvi dve vrstici že prilagojeni KP, tretja in četrta pa vsebujeta še estetsko neobdelano besedno gradivo.

Da bi dobili celovitejšo sliko in morda tudi vpogled v to, kako so pisci KP ravnali z besedilnim gradivom, si bomo še ogledali distribucijo fraz, ki se za lat. *descendere de cruce* (Mt 27,40, Mt 27,42 ter Mr 15,30 in 32) pojavljajo v svetopisemskih besedilih in v EvL. Pri protestantskih piscih najdemo glagolsko frazo *iti/pojti dol(i) (i)z križa*: Mt 27,40: *Si li ti Boshy Syn, taku poidi doli is Crysha* (Trubar); *Aku fi Boshji Syn, taku pojdi doli is Krisha*. (Dalmatin); Mt 27,42: *Ie li on ta Israelski kral, taku poidi doli is Crysha, taku hozhmo nemu verouati* (Trubar); *Aku je on Israelfki Krajl, taku pojdi on sdaj doli is Krisha, taku hozhemo my njemu verovati*. (Dalmatin). V EvL je varianta *stopiti dol(i) od križa* izpričana pri Schönlebnu, Paglovcu in Gutsmanu: *Aku fi ti fyn Boshji, taku stopi doli od krisha [...]: Aku je on pak Krajl zhes Ifrael, taku stopi on sedaj doli od krisha, de vidimo, inu njemu vèrjámemo* (Schönleben 1672: 141); *Aku fi ti fyn Bóshji, takú stópi dóli od krísha [...]* *Aku je on pak Krajl zhes Ifraël, taku stópi on sedái dóli od krísha, de vidimo, inu njemu vèrjámemo* (Hipolit 1715: 124); *Aku fi ti Syn Boshij, taku stopi doli od krisha [...]* *Aku je on pak Kral zhes Ifraël, taku stopi on fedei doli od krisha, de vidimo, inu niemu verjamemo* (Paglovec 1741: 154); *Al fi ti boshji, Sin, taku stopi dol od krisha [...]* *al je on Christus te, Sin boshji svoleni. Aku je on pak kral zhes Israel, taku stopi on sedai dol od krisha, da vidimo, inu njemu verjememo* (Gutsman 1780: 103). Pohlin in Japelj uporabljata frazo *stopiti doli iz križa*: *Aku fe ti Syn Boshje, tok stopi doli is krisha [...]* *Aku je on pak Krayl zhes Israel, tok stopi on sdej doli is krisha, de vidimo, inu njemu virjamemo*. (Pohlin 1772: 108–109); *Aku fi ti Syn bosfhji, stopi doli is krisha. [...]* *Aku je pak on Israelfki Krajl, naj sdaj doli stopi is krisha, de vidimo, inu njemu verjamemo* (Japelj 1787: 110–111).

Pred tem ozadjem bomo v analizo pritegnili še mesta, na katerih se podobne fraze pojavljajo v KP, in sicer:

1	2	3
<p>No 104 der 1te Jud <i>Al si fÿn Boshÿ taku stapi s\ krÿfha dalli, da bamu mi veruali pali, poidi dou od krÿfha da bama na te veruali pali. tedei ozhmu mi verjeti da je taja vera ta praua, inu se ozhemu tojo shlushbo podati glei koku se\ ti flinou derfshifh, al si fÿn boshÿ zhmu ti taku terpiſh.</i> (str. 117, 118)</p>	<p>No 105 der 2te Jud <i>Ah pfui kier fi diau da si Judouski krall Riefhi sam sebe is Krifha dalli, da te bama veruali pali, jnu te bamo sposnali s\ letiem da si ti en prau i boshÿ Sÿn.</i> (str. 118)</p>	<p><i>Da komen alle Juden herfür</i> No 111 <i>Taku stuite da Elias pride, na katieriga an Sdaizi, klizhe jnu opie, da niemo bo pomagou is krÿfha dalli, da bama na nega veruali palli.</i> (str. 121)</p>

Prvo, kar lahko ugotovimo, je, da se predlog *iz oz. s*, ki je značilen za protestante, Pohlina in Japlja, pojavlja v vseh treh sobesedilih KP, medtem ko se predlog *od*, ki je značilen za starejšo katoliško tradicijo EvL, pojavlja samo v RP III, 104: *poidi dou od krÿfha*. Povsem drugačna pa je distribucija glagolov *stopiti* in *iti*: Trubar in Dalmatin imata velelnik glagola *iti* oz. *pojti*, vsi EvL pa glagol *stopiti*. KP se pri izboru glagola v verziji *taku stapi s\ krÿfha dalli* najprej ravna po EIL, ob ponovitvi *poidi dou od krÿfha* pa po protestantih. Besedilo KP je torej neke vrste kompilacija med starejšimi katoliškimi EvL in protestantskimi prevodi. Vprašanje je le, ali je ta kompilacija nastala pri prepisovanju ali pa je odraz neke tretje, morda samo ustne tradicije.

Ponavljanje in modifikacija fraze *da bamu mi veruali pali* na analiziranem mestu pa nas opozarja še na neki oblikovalni postopek KP. V EvL je premi govor Judov pod križem po Mt. 27,42 *si rex Israël est, descendat nunc de cruce, et credimus ei* in Mr. 15,32 *Christus rex Israhel descendat nunc de cruce ut videamus et credamus* ubeseden kot: *Aku je on pak Krajl zhes Irael, taku stopi on sedaj doli od krisha, de vidimo, inu njemu vèrjámemo* (Schönleben 141, podobno Hipolit 124, Paglovec 154 itd.). Fraza *vidimo inu verjamemo* se v EvL pojavi samo enkrat, v KP pa se fraza *veruali pali*, kot je razvidno iz gornje razpredelnice, ponovi kar štirikrat v bolj ali manj stereotipiziranih verzih in z rimo *dalli – pali*. Prav rima, ali točneje, metrična struktura verzov pa nam omogoča, da nerimana verza *poidi dou od krÿfha / da bama na te veruali pali* prepoznamo kot nerodno korekturo prvotnega rimanega besedila **poidi od krÿfha dalli/ da bama na te veruali palli*.

Nemotivirana perifraza prvih dveh korektnih verzov ni edina šibka točka te replike, sploh se zdi, da je replika R III, 104 nespretno sestavljena iz

heterogenih elementov. Verza *tedei ozhmu mi verjeti da je taja vera ta praua, inu se ozhemu tojo fhlushbo podati zvenita* kot eksegetični opis Kristusovega rešilnega dejanja, ki je stilsko in vsebinsko v občutnem nasprotju s precej vulgarnim nadaljevanjem: *glei koku se\|ti flinou derfhijh, al si fÿn bofhÿ zhmu ti taku terpifh.*

3) Na str. 34 rokopisa je fragment besedila, ki bi ga glede na njegovo uvrstitev v rokopisu nereflektirano opredelili kot ostanek epiloga k dopoldanski predstavi velikega četrta:

*Griehe mojem fourashnikam, sakai oni na viejo kai dieuaju, ah! Krÿstiani nash Isuelizhar Jesus Xiftus bade tudi h\|nam, nashe griehe Millostlou odpustu jmeimu enu prau usmilenie pruti nashemu Jsuelizharju Jesusu Xiftusu, jnu venzhkrat, u vasheh ferzeh premish=luati, jnu vashe Rive jnu Teshau, u Terplienie Xiftusa Jesusa skleniti, taku bademu tudi enbart saupali enbart tu plazhilo, s\|Jesusam se u\|Nebieseh vesilili kar jest vam jnu meni umfham Amen.
Ende Finis (str. 78, 79)*

Vendar je navidezna uvrstitev ob koncu dopoldanske predstave, kot smo že omenili, po vsej verjetnosti pogojena s poznejšim pripisom prologa večerne predstave, pri katerem je prepisovalcu zmanjkalo prostora na str. 35, zaradi česar je s prepisovanjem prologa nadaljeval na tedaj še prazni str. 34. Pripisani fragment je sestavljen iz dveh elementov. V prvem stavku napoveduje potek dejanja in je perifraza Lk 23,34 *Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo*, ki se v večerni predstavi velikega četrta pojavlja v R III, 107 kot Prva Kristusova beseda na križu:

*Azhe Sanesi jnu odpusti jim,
Griehe mojem Sourashnikam vsiem,
kateri mene Martrajo jnu prekliniajo
Sakai oni na vieu kaj diuaju.
(str. 118)*

Pripis se konča z nagovorom publiki (*apostrofa*), ki jo avtor vabi k pokori in premišljevanju Kristusovega trpljenja. Oba elementa sta tipična za *prolog* kot besedilno zvrst in se uvrščata v prolog večerne predstave velikega četrtega. S tako uvrstitvijo v predgovor večerne predstave je mogoče pojasniti tudi menjanje deiktične perspektive, ki nagovorjene zdaj vključuje (*nash Isuelizhar, nashe grieh, nafhemu Jsuelizharju*), zdaj spet izključuje (*u vasheh ferzeh, vashe Rive jnu Teshau*).

5.2.2.4 Izpuščanje in spreminjanje didaskalij

Da je imel prepisovalec ponekod težave z oblikovanjem didaskalij, smo že ugotovili, v nadaljevanju navajamo še nekoliko primerov:

1) večkrat je pri prepisovanju izpadla didaskalija, ki označuje govorečo osebo, ki pa jo je sorazmerno lahko rekonstruirati iz sobesedila. Tako je npr. na str. 33 v R II, 32, izpadla didaskalija *Xftus*, 2) na str. 66–67 pri didaskalijah 144–145 ni navedena *Dekla* kot nosilka vloge, 3) Pilatova replika, ki jima sledi, je pripisana pozneje in je ostala neoštevilčena ter brez navedbe nosilca vloge, 4) didaskalijo v R IV, 129 *Die Seel geht ab und der Engel komb herfür und tritet gegen Volk und* (196) je treba seveda dopolniti z glagolom *redet*, 5) ob koncu str. 130 se je pisec najprej zmotil pri prepisovanju didaskalij replike R III, 134 *Maria Joseph und Arimatia mahen einen Gethümel* in iz Jožefa Arimatejskega (***Joseph von Arimatia*) napravil dve osebi, namreč Jožefa in Arimatejo (*Joseph und Arimatia*). Tej napaki se je na naslednji strani pridružilo še napačno štetje replik. Številko 134 ima tudi naslednja replika učenca Janeza; 6) na str. 48 sta R II, 83 in R II, 85 opremljeni z didaskalijo *und stechet auf*. Druga je lahko samo pomota, ker je Pilat pri R II, 83 že vstal, pri repliki II, 85 torej že stoji.

5.2.3 Besedna raven

5.2.3.1 Korekture na besedni ravni

Korekture na besedni ravni so opravljene na tri načine:

a) Pisec je navadno enostavno prepisal prvotno varianto z novo, kot npr. 1) v R IV, 85, kjer je prvotni *a* v *samaga* prepisal s knjižnim *i*: *skues tebe samiga* (180); 2) v R IV, 106 je knjižni *e* v nikalnici *ne* popravil v narečni *a*: *tu mi nea mermu pouedati tudei* (187). 3) Na začetku str. 55 v rokopisu se je pisec zmotil pri štetju replik. Pri prvi repliki je najprej dodal številko 79, toda dodana številka 79 je bila popolnoma odveč, saj je besedilo sodilo še k repliki 78 s prejšnje strani. Očitno je to pomoto opazil in odvečno številko 79 korigiral s pravilno 78. Temu primerno je popravil tudi naslednjo številko replike 78 v 79. Opombe *Notabena der 1te Spruch wirt übertragen in No 79*, ki jo je bil dodal na str. 54, ni več popravil, zaradi česar je tu ostala še prvotna napačna številka.

b) V nekaterih primerih je prvotno varianto prečrtal in poleg nje napisal novo: 1) R II, 18 *ah pregrieha kaj ti ftoupifh storifh* (29); 2) R III, 95 *hoisa moi burfli so mi shie nen enu blagu perdelali* (113).

c) V enem primeru je postavil novo varianto enostavno poleg stare, ne da bi jo prečrtal: 1) III, 49 *pokafhi ti meni eni en kraj* (92).

5.2.3.2 Izpuščanje na besedni ravni

5.2.3.2.1 Izpuščanje soglasnikov

Izpust soglasnika, ki ni utemeljen v regularnih glasoslovnih pojavih, lahko ugotovimo v naslednjih primerih: R II, 4 *vende* nam. *vender* (22), R II, 18 *kerfhanka dushiza* nam. *kerfhanska dushiza* (29), R III, 82 *S\tiem olazhila* (110) nam. *S\tiem oblazhila*, R IV, 6 *kushtou poun* (154) nam. *kunshtou poun*, IV, 37 *zufieden* (162) nam. *zufrieden*; *tesho godi* (201) nam. *teshko godi*, *Shounieji* (202) nam. *Shounierji*.

Najbolj opazno je ponavljanje napake pri prepisovanju besede *zastopnost*. Prvič se pojavi v repliki Prvega Juda R II, 91 *sdei nai ti taja satapnast* (49), drugič v monologu Smrti R IV, 3 *jes na gledam na stan ali oblast, na bogastuu satapnast ali zhast* (151). V prvem primeru je, kot bomo še pokazali, očitno tudi na besedilni ravni prišlo do hujših pomot pri prepisovanju, v drugem primeru pa razen pomote pri prepisovanju ne najdemo oprijemljive razlage.

Izguba grafema *s* v grafemski skupini *st* se pojavlja tudi pri glagolu *vstati* v pesmi Angela v R IV, 68 *od Smerti utau* (173) nam. *od Smerti uftau*, v R III, 16 *fhentuu* nam. *fhenftuu* (83). Razlog za to bi lahko iskali v slabi oblikovanosti grafemske skupine *ft* v predlogah. Vendar proti taki domnevi govori dejstvo, da je grafemska skupina *samoglasnik + ft* korektno zapisana v 176 primerih, samo pri zapisu samostalnika *zastopnost* se je piscu dvakrat zapisala napaka: R II, 91 *sdei, sdei, nai ti taja satapnast* (19) in R IV, 92 *na bogastuu satapnast ali zhast* (93). Ker so glagol *zastopiti*, pridevnik *zastopen* in prislov *zastopno* zapisani pravilno, kot zadnja, vendar ne preveč prepričljiva razlaga ostaja podmena, da pač abstraktni samostalnik *zastopnost* piscu ni bil toliko domač kot glagol *zastopiti* in pridevnik *zastopen*.

Da sta se piscu v zadnjem stavku velikonočne predstave pripetili kar dve napaki, je lahko kriva tudi utrujenost: IV, 114 *kar je Suede Pisfsmu jsloshenu* (191) nam. *kar je u Suetem Pisfsmu jsloshenu*. Kljub morebitnim fonetičnim razlogom torej v navedenih primerih faktorja slučajnosti ni moč prezreti.

5.2.3.2.2 Izpuščanje samoglasnikov

Izpusti in spremembe samoglasnikov imajo podobne, vendar nekoliko kompleksnejše razloge. Najbolj enostaven je bolj ali manj slučajnosten izpust nepoudarjenega ali celo poudarjenega samoglasnika:

II, 16 *Le\ta Svit name odriefhen bitti* (28) nam. *Le\ta Svit na\more odriefhen bitti*; R II, 46 *ledig in frej splati* (40) nam. *ledig in frej spelati*; II, 73 *pa kna mrmu terpeti mi* (45) nam. *pa kna mormu terpeti mi*; II, 91 *preveliku gouvru* (49) nam. *preveliku govuru*; II, 148 *na\snie dajo* (68) nam. *na\snanie dajo*; III, 1 *Kai sa eno fhlost* (77) nam. *Kai sa eno fhalost*; III, 123 *bamu ozhtnu na snanie dalli* (126) nam. *bamu ozhitnu na snanie dalli*; R III, 70 *O\de se le\tu ni mre bogu vsmilj* (175) nam. *O\de se le\tu ne\more bogu vsmiljyti*; III, 131 *bogu*

se vsmli (129) nam. *bogu se vsmili*; IV, 35 *jes obstojm* (162) nam. *jes obstojim*; pripis k 1. padcu pod križem: *na mare pomagti* (205) nam. *na mare pomagati*.

5.2.3.2.3. Izpuščanje obrazila

III, 55 *De se le\tu niemre Bogu smilj* (175) nam. *De se le\tu nie more Bogu smiljti*.

5.2.3.3 Podvajanja na besedni ravni

a) Na besedni ravni je pojave tega tipa mogoče opazovati ob prelomu vrstice, kot npr. I, 123 *kier te gnusobe nisi kues prenenesti* (60) nam. *kier te gnusobe nisi kues prenesti*;

b) na koncu ali na začetku nove vrstice, kot npr. 1) III, 145 *tam ana pest Jesusuuejh lasj, vididim* (136) nam. *tam ana pest Jesusuuejh lasj vidim*; 2) III, 85 *le katarieri hudi fhlak mueru uset* (110) nam. *le katieri hudi fhlak mueru uset*. 3) V tem primeru je podvajanje verjetno zaradi enakega fonetičnega okolja samo grafično: IV, 7 *ven js Sgraba sgubimu* nam. *ven js graba sgubimu* (154);

c) razen preproste pomote ne vidimo konkretnega razloga za ponavljanje zloga R IV, 73 *kier je biu uMeru ves Ranienen* (177) nam. *kier je biu uMeru ves Raniен*.

5.2.3.4 Zamenjave na besedni ravni

Na primer spremembe in nemotiviranega ponavljanja vprašalnega zaimka *ko* namesto *kje* oz. njegove narečne ustreznice *kej* v 3. in 4. repliki prvega dela smo že opozorili (gl. zgoraj str. 276). Ponekod opažamo tudi pomote glede fonetične oz. grafične strukture, ki je ni moč pojasniti kot narečno ali sicer fonetično pogojen pojav.

Tako so brez vidnega razloga zamenjani nekateri samoglasniki z drugimi, in sicer tako v nepoudarjeni kot v poudarjeni poziciji: II, 129 *te bama profsili vsi ukepei* (62) nam. *te bama profsili vsi ukupei*.

Pri drugih zamenjavah lahko domnevamo določene zakonitosti, ki so pogojene z odnosom med narečno bazo in pisno tradicijo. Tako bi glede

na precej razširjeno akanje v zamenjavi *a* z *o* lahko videli tudi pojav hiperkorekture kot v primerih 1) II, 1 *niega poshluſha to folk ves\zhas* (21) nam. *niega poshluſha ta folk ves\zhas*; 2) IV, 117 *do\me an skues sojo Gnado js Nebies na sklene* (193) nam. *da\me an skues sojo Gnado js Nebies na sklene*; 3) IV, 25 *vos obena besieda na pregouori tudi* (159) nam. *vas obena besieda na pregouori tudi*; 4) III, 27 *al jest tega zhlaveka viem jnu posnom* (85) nam. *al jest tega zhlaveka viem jnu posnam*, kjer rima v predhodnem verzu *ja hudizhu zhes\me vso oblast dam* jasno priča o prvotnem obrazilu *-am*. 5) III, 120 *alli je vollo Bofhia* (125) nam. *alli je volla Bofhia*.

Nekatere zamenjave govore v prid podmeni, da gre za prepis neke rokopisne predloge, saj jih ni mogoče pojasniti drugače kot z zamenjavo dveh podobnih črk v rokopisu, npr. *u* in *n*, *r* in *n*: 1) II, 21 *kier se je an sa nashiga kralla uou dajau* (53) nam. *kier se je an sa nashiga kralla uon dajau*; 2) IV, 56 *ti menish da meni nie Menslu tukei* (168) nam. *ti menish da meni nie Merslu tukei*; 3) v dodatku k Pesmi pri zadnji večerji: *Hualjo S\guasau Angelskim* (207) nam. *Hualjo S\guasan Angelskim*.

Nadaljnji primeri: 1) Obliko *temni* v primeru II, 36 *le\ta je vaſha vra jnu te temni oblaſt* (35) lahko identificiramo kot napačen prepis za rekonstruiran ***le\ta je vaſha vra jnu te teme oblaſt*, za katerega pa nimamo racionalne razlage. 2) Za pomote bo šlo tudi pri naslednjih spremembah vrstnega reda grafemov: II, 163 *fatoiri ozhem jest, niega tudi ſdei, obſoditi* (72) nam. *fatori ozhem jest, niega tudi ſdei, obſoditi* 3) III, 169 *de si Xiſtusa boſhÿgia Sÿnu, taku moznu biu Ranu* (127) nam. *de si Xiſtusa boſhÿga Sÿnu, taku mozhnu biu Ranu*; 4) IV, 89 *sabstion je per takeh ſmerdliuzeh leshati* (169) nam. *sabstoin je per takeh ſmerdliuzeh_leshati*; 5) dodatek: *ga fueshite s\temi sthriki* (203) nam. *ga fueshite s\temi shtriki*. 6) Tudi v zapisu *Sankanski* v R II, 147 *Pontius Pilatush San_kanski Gospued moi* (67) ni videti globljega razloga, saj je pridevnik *zakonski* stran pred tem v repliki R II, 143 *Jest Pontiusa Pilatufha ſakonska fraua* (66) pravilno zapisan.

Zelo opazne in ponekod težko razumljive so napake pri prepisovanju, ki so prizadele morfološko strukturo. Morda bi take napake vendarle govorile v prid podmeni o slabi jezikovni kompetenci pisca. 1) R III, 1 *Jesus spet use Ranne ponouili* (78) nam. *Jesusu spet use Ranne ponouili* (15); 2) III, 90 *zhmu meni kar sa touarfha na sposnate* (112) nam. *zhmu mene kar sa touarfha na sposnate*; 3) III, 100 *koku Jesus Respetu tebe objeti ſheli* (116) nam. *koku Jesus Respeti tebe objeti ſheli*; 4) III, 132 *na krÿſha*

moiga fÿnka marem nehati (130) nam. na krÿfshu moiga fÿnka marem nehati; 5) IV, 1 zhasti jnu huala badi tebi sa Martro (149) nam. zhast jnu huala badi tebi sa Martro; 6) III, 148 (137) Griuajo meni moi griehi nam. Griuajo mene moi griehi; 7) IV, 4 od\griehou jnu od hudeh nauade henei (152) nam. od\griehou jnu od hudeh nauad henei; 8) IV, 6 podni se je strili ta temna Nuezh (154) nam. podni se je strila ta temna Nuezh; 9) IV, 20 taku ozhemu mi tebe per zefsarja fatoshiti (158) nam. taku ozhemu mi tebe per zefsarju fatoshiti; 10) IV, 38 katiero zhries 7 uerfhe te fhanzo dobi (163) nam. katieri zhries 7 uerfhe te fhanzo dobi; 11) IV, 43 Da meni ozhe skaru en Strah absesti (164) nam. Da mene ozhe skaru en Strah absesti; 12) IV, 70 tudi prekliniali foimi hudobni jesiki (176) nam. tudi prekliniali ffoimi hudobnimi jesiki.

Nekatere »napake« pri za- ali prepisovanju nenaglašanih končniških morfemov bomo lahko – kot v primeru 13) IV, 53 u\kratkem ti oigna al fherjauza pernesem (167) nam. u\kratkem ti oigna al fherjauze pernesem – lahko razložili tudi z vplivom podjunskega narečja. Ta razlaga pa verjetno ne bo ustrezala v primeru 14) R III, 64 le\ta Ruth podelila (77) nam. le\to Rutho podelila. KP ima namreč v neposrednem sobesedilu trikrat pravilno žensko obliko: dvakrat v predhodni repliki R III, 63 Jest sim perpraulena tebi to Rutho dati (99); usemi tedei o Jesu Rutho majo (99) in enkrat v isti repliki III, 64 To jmash Veronika, nasai taja Rutho (99).

Informativna za jezikovni profil pisca bi utegnila biti latinska oblika *tibi* namesto slov. zaimka *tebi* v verzu *Taku Garezh taku vrozhen, tibi Matti bam porozhen* slovenskega prevoda latinske pesmi *Stabat mater*. Slovenski prevodi latinske himne *Stabat mater* so bili piscu sicer na voljo v EvL (Hipolit 1715: 378–380, Paglovec 1741: 444–446, Pohlin 1772: 323–324), ker pa se besedilo KP ne ujema z verzijami v EvL, bi bila morda ta latinska interferenca, ki pa je ne velja precenjevati, tudi pokazatelj na to, da je bil pisec duhovnik, ki je seveda obvladal latinščino in je morda latinsko besedilo, ki ga je rabil v liturgiji velikega petka, celo znal na pamet.

V 7. kitici slovenske verzije himne *Stabat mater*, ki je brez neposredne latinske predloge, je pisec na str. 209 *O kaku je bila Riuna, sedem shallosti Terpela shallostni Mezh je presonill* po vsej verjetnosti po pomoti pretvoril roditelj samostalnika žalost v pridevnik, prvotna verzija pa se je po vsej verjetnosti glasila: *O kaku je bila Riuna, sedem shallosti Terpela shallosti Mezh je presonill*.

Da je oblika *meni* v R II, 148 *Nikar na\sauerfhi meni, da glich uidifh griehe dopernefhene* (137) nam. *Nikar na\sauerfhi mene* zgolj punktualna pomota pri prepisovanju, dokazuje dejstvo, da se rima z žensko obliko deležnika *dopernefhene*.

Za pomoto gre tudi v predgovoru k ponedeljkovi predstavi na str. 149 *aku vi na Perfhane bate merkali jnu Poshlushali, ti bate use u\vafsheh ferzeh ohranili*, ki bi se po vsej verjetnosti morala glasiti *aku vi na Perfhane bate merkali jnu Poshlushali, vi bate use u\vafsheh ferzeh ohranili*.

Mejo med napako pri prepisovanju in nestabilno ortografijo je ponekod težko določiti. Tako imamo pri grafični reprodukciji prislova *zatorej* prejkone opraviti le z nestabilno ortografijo, saj se poleg regularne oblike *satorei* (6-krat) pojavljajo še oblike *fatoiri* (1-krat), *fatorei* (4-krat), *satoire* (1-krat) in *satorei* (1-krat).

Da na kratko povzamemo: hipotezo o neposrednem preoblikovanju razpoložljivih slovenskih svetopisemskih besedil je mogoče potrditi ob domala vseh svetopisemskih citatih dopoldanske predstave velikega četrtka. Pri tem so bile uporabljene tri strategije: a) neposredno prevzemanje dialogov iz EvL, b) dialogizacija evangelistovega besedila, c) integracija avtorskega opisa evangelista v dialoge protagonistov KP. Časovno proces prevzemanja lahko opredelimo z verzijami EvL 18. stoletja, predvsem Paglovca 1741. Proces prepisovanja se odraža v številnih korekturah, izpustih in dodatkih na vseh ravneh besedila.

6 Kapelski pasijon in nemška koroška pasijonska igra

Trdovratno se od Kotnikove seminarske naloge (Kotnik 1906a) naprej vleče trditev, da je Kapelski pasijon – prav tako kot Drabosnjakova pasijonska igra – le prevod iz nemščine. Graber (1923) je to trditev konkretiziral in Kapelski pasijon uvrstil v »srednjekoroško« ali Glanhofensko skupino pasijonov:

Zur zweiten Grupe gehören die Handschriften aus Gutaring (Ende des 18. Jahrhunderts), Glanhofen und St. Sebastian (19. Jh.). Einen Ausläufer davon stellt das Eisenkappler Spiel dar. (Graber 1923: 6)

Značilno za Graberja je, da se na tem mestu izogiba izrazu »Übersetzung«, ampak uporablja geografsko konotiran izraz »Ausläufer« (skrajni rob nekega gorovja), da bi tako metaforično označil odvisnost slovenskega besedila od nemškega. Graberjevo trditev je prevzel tudi Kretzenbacher (1952: 27), ki pa obenem v Kapelskem in Drabosnjakovem pasijonu vidi začetek slovenske pasijonske tradicije.³⁰ Vendar Graberjeve trditve ni mogoče preveriti, ker njegova »kritična izdaja« Koroškega pasijona ne ustreza standardu, kot ga je za pasijonske igre uveljavil že Wackernell 1897, ki navaja rokopis, po katerem se ravna izdaja, v kritičnem aparatu pa vse variante, ki so bile razpoložljive. V nasprotju z Wackernellovim vzornim filološkim delom Graber deluje naravnost diletantsko, saj ne opredeli niti osnovnega besedila niti posameznih verzij, ki jih je konkretno vključil v izdajo. Tako ostaja publicirana verzija v tej obliki Graberjev nepreverljiv konstrukt nekega skupnega besedila, ki menda temelji na najstarejši varianti iz Sörga v bližini Št. Vida ob Glini/St.Veit an der Glan:

Der vorliegenden Ausgabe wurde die von allen Fassungen anscheinend älteste, die Sörger, zugunde gelegt, wobei andere elf Handschriften zum Vergleiche herangezogen wurden. (Graber 1923: 7)

Po katerem kriteriju je primerjal in vključeval navedenih 11 rokopisov v svojo osnovno verzijo, ostaja odprto.

³⁰ Povsem nekritično je Graberjevo trditev prevzela Ruhdorferjeva, ki je objavila tudi grafični prikaz dozdevne razširitve koroških pasijonov (Ruhdorfer 2011: 36).

Neuporabnost Graberjeve izdaje potrjuje tudi štajerski literarni zgodovinar Karl Konrad Polheim, ki v svojem pregledu štajerske in koroške pasijonske tradicije ugotavlja:

Die Ausgabe von Graber [...] ist völlig unbrauchbar; sie behauptet, ihren Text aus zwölf verschiedenen Fassungen vermischt zu haben, liefert aber keinerlei Nachweise und Belege. Ebenso unhaltbar ist, was dort über die Herkunft der Kärntner Spiele geäußert wird. (Polheim 1990: 40, op. 16)

Graberjevo trditev o Kapelskem pasijonu kot južni slovenski različici nemškega pasijona spodkopava že zgoraj ugotovljeno dejstvo, da je *Ta Ponishna Pristoua Christusoua* (str. 14–20 naše izdaje) samostojna dramatizacija evangelijskega besedila, kot je bilo na voljo v sinoptičnih izdajah EvL. Graber pa je spregledal tudi, da je navedena trditev pravzaprav v protislovju z ugotovitvijo, da Kapelski pasijon tipološko sodi v starejšo, trodelno obliko (koroških) pasijonskih iger:

[...] so gelangt man zu dem Schlusse, dass auch die Kärntner Passion im 16. Jahrhundert für drei Tage berechnet war. Am ersten Tage gelangten die Szenen bis zur Verurteilung Christi zur Aufführung. Am Schlusse dieses Teiles wurde das in der Glantaler Fassung hier eingeschobene Schäferspiel aufgeführt. Der zweite Tag begann mit dem Auftritt des Todes und brachte die Fortsetzung der Passion bis zur Abnahme des Leichnams vom Kreuze. [...] Am dritten Tage endlich wurde die Grablegung Christi vorgeführt. Dieses, das eigentliche Osterspiel, schloß mit der Auferstehung und dem darauf folgenden Jubelgesang der Gemeinde ab. (Graber 1923: 10–11.)

Take tro- in večdnevne predstave so v času največjega razcveta pasijonskih iger izpričane na Tirolskem (Wackernell 1897/1972: CCXCIX). Graber sam ugotavlja:

Ein derartiges Auferstehungsspiel ist tatsächlich in der von Schlossar abgedruckten Fassung eines Gurktaler Spieles wie in den Spielen aus Moosburg und Eisenkappel erhalten. (Graber 1923: 10)

Preden si konkretno ogledamo odnos med Kapelskim pasijonom in koroško nemško pasijonsko igro, je treba Graberjevo »kritično izdajo« oceniti s tekstološkega vidika. Najšibkejša točka Graberjeve publikacije je namreč v tem, da so nedokumentirano izpuščeni celi prizori, ki bi bili po vsej verjetnosti indikativni za rekonstrukcijo odnosov med posameznimi verzijami:

Um den großen Umfang des Passionsspieles einzuschränken, wurden Szenen des ursprünglichen Spieles ausgelassen. Solche sind zum Beispiel die in der Metnitzer Fassung erhaltenen Teufelsszenen und die »litigatio sororum« [...] oder die Szene, wie Christus im Kerker von den jüdischen Henkersknechten gemartert wird. (Graber 1923: 7)

Poleg tipološke razlike pa je med Koroško nemško pasijonsko igro, kot jo poznamo iz Graberjeve objave (KNP), in Kapelskim pasijonom (KP) ugotoviti še številne razlike, ki jih ne moremo pojasniti s procesom prevajanja. Opazne so že na makroravni: Graber (1923: 7–10) je v uvodu v svojo izdajo razčlenil besedilo v 35 sklopov, ki jih imenuje »Szenen« (prizori). Čeprav kriteriji, po katerih je Graber nekatere prizore povezoval v take enote, drugih pa ne, niso razvidni, za našo primerjavo zadošča, če ugotovimo, da bomo petino takih enot zaman iskali v Kapelskem pasijonu, in sicer:

Št.		KNP
3	Schäferei / Pastirska igra	25–29
5	Magdalenas Weltleben / Magdalenino posvetno življenje	29–30
6	Magdalenas Bekehrung / Magdalenino spreobrnjenje	32–33
7	Totened / Pesem smrti	32
8	Die Fußsalbung Christi / Magdalena mazili Kristusu noge	33
19	Maria erhält von Johannes die Nachricht von der Gefangennahme ihres Sohnes / Janez sporoči Mariji, da so prijeli njenega sina	72–73
20	Der Nachwächter / Nočni čuvaj	73–75

Navedene razlike na makrostrukturni ravni je v veliki meri mogoče pojasniti s splošno naravnostjo KP: odsotnost elementov pastirske igre, ki v KNP uokvirja pasijonsko dogajanje, je verjetno pogojena tako s časom in z različnim literarno-estetskim pristopom kot tudi s socialnimi pogoji.

Bukolična idealizacija pastirstva ter njen mitološki in simbolični inventar sta bili slovensko-koroškemu, pretežno kmečkemu prebivalstvu pač tuji, zato se ta prvina baročne estetike očitno ni mogla uveljaviti. V tradiciji nemških katoliških pasijonskih iger pa je bilo za baročno in rokokojsko obdobje vse do 18. stoletja značilno prav uvajanje alegoričnih pastirskih prizorov (Kretzenbacher 1952a: 26).

Tudi odsotnost prizora z mestno institucijo nočnega čuvaja v Kapelskem pasijonu bo prejkone pogojena s socialnim in literarnim ozadjem. Prizor sam tudi v KNP deluje kot neke vrste tujek. Prvič se semiotično razlikuje od ostalega besedila, ker naj bi se po režijskih opombah uprizoril kot dvospev med Nočnim čuvajem in Marijo,³¹ drugič pa se prizor odvija v tipično meščansko-bidermajerskem vzdušju in stilu. Tako npr. nočni čuvaj nagovarja Marijo kot *nežno* in *ljubljeni nevesto* («zarte» und «geliebte Braut»), ob koncu replike pa še povsem anahronistično kot *madame*: »Madam', *weich aus, raum ab den Platz*« (Graber 1923: 75). V varianti koroškega pasijona, ki jo je Graber dokumentiral ob uprizoritvi v Kostanjah 1937. leta (Graber 1938: 71–73), je ta anahronizem odstranjen, zgoraj navedeni verz pa citiran kot: »*Macht Euch hinweg, o zarte Frau, tut folgen meinen Worten*« (Graber 1938: 73). Politično ozadje te prireditve, ki naj bi v Drabosnjakovem rojstnem kraju dokumentirala prisotnost ali dominanco nemške kulture, narekuje še bolj kot pri izdaji iz leta 1923 kritičen pristop h Graberjevi rekonstrukciji.

Da v Kapelskem pasijonu ni niti enega prizora z »grešnico« Marijo Magdaleno, se zelo lepo ujema s hotenjem, ki je botrovalo nadomeščanju starejše, neohranjene verzije Pasijona z dramtizacijo evangelijskega dogajanja po besedilu sinoptične ubeseditve v EvL. Redukcija na evangelijsko izročilo, predvsem pa izločanje vseh »pohujšljivih« prizorov, ki so se pogosto navajali kot razlog za prepoved pasijonskih iger (gl. npr. L'Estocqu 1926, Singer 1938: 256, Kuret 1981: 87), je bilo pač izraz racionalistične razsvetljske in jožefinske cerkvene politike. To izločanje je zapustilo svoje sledove že v predgovoru, v katerem je prišlo do zamenjave lika Marije Magdalene z likom Veronike:

Glihei vishi je enu vsmilenie jmela

Maria Magdalena kiera je js Lubesni, niemo eno Rutho

31 Graberjevi izdaji koroških pasijonov sta edini besedili pasijonskih iger, v katerih smo našli prizor z nočnim čuvajem.

podelila, taiftu se ubrisati ukasala kier so Judi Jesusa
shie na Garo Calvariu pergnali (KP str. 77)

Nekoliko težje je neposredno pojasniti odsotnost pod št. 19 omenjenega dialoga med Marijo in Janezom, v katerem ji ta poroča o Jezusovi usodi. Eden od razlogov bi utegnil biti ta, da je prizor posebnost KNP, ki je dokumentirana samo pri Graberju (1923: 72–73) in ga tudi zaman iščemo celo v Graberjevi dokumentaciji Kostanjske uprizoritve leta 1936 (Graber 1937). Prizor sam tudi pri Graberju ni konsistenten, saj didaskalija »Martha, Magdalena« (Graber 1923: 72) pred prizorom napoveduje lika Marte in Marije Magdalene, v prizoru samem pa nastopajo Marija Magdalena, Janez in Marija.

Proti tezi o odvisnosti KP od KNP govori tudi dejstvo, da bomo v slovenskem besedilu zaman iskali like in prizore, po katerih se koroški pasijon razlikuje od ostalih nemških pasijonov. Najbolj opazna je popolna odsotnost lika Marte, ki v KNP nastopa sorazmerno pogosto: kot sestra Marije Magdalene (gl. Graber 1923: 30–31, 62–63, 72–73), med žalujočimi ženami (Graber 1923: 88–89), pri šestem padcu pod križem (Graber 1923: 113) in pri križanju (Graber 1923: 122 in 124).

Podobno kot lik Marte bomo tudi nekatere stranske like našli samo v KNP. Sem sodita oba Ritmojštra (*Rittmeister*), ki ju najdemo samo v Graberjevi izdaji iz leta 1923. Njune replike imajo deloma povezovalno funkcijo, tako npr. Ritmojšter predstavi Kristusa Herodu:

Herodes, Herr im Judenland,
aus Galile wird dir hergesandt
von Pilato ein Übelthäter hier,
dass du ihn richtest nach Gebühr.
(Graber 1923: 80)

V KP ima to funkcijo predvsem Judovski stotnik (*Juden Hauptmann*), ki tako predstavi Kristusa:

No 88. *Juden Hauptman*
Krall Herodefh, mi fmo h\tebi perpelali, Xiftufa tega fapelauza,
katieri se je sa Judovskiga kralla vnkei dajav, da ga ti h\tei smerti
obsodifh, jnu nam vsim vkupei fadoisti ftorifh
(KP str. 48)

Podobno vlogo ima tudi Stotnik (*Hauptmann*) v Pasijonu iz St. Georgena v prizoru pred velikim duhovnikom Ano:

Ehrwürdige Priester, hochweise Herren,
Hier bringen wir den falschen Lehrer,
Welcher das Volk so gar verkehrt,
Ihnen einen neuen Glauben gelehrt
(Kretzenbacher 1952a: 92)

Prav tako v Kindberškem pasijonu v prizoru pred Pilatom:

Hier seynd wir Höchster Richter mit disen sehr losen Mann,
Bey Herode war Er ein Dichter, so kein Wort mehr reden kan.
(Kretzenbacher 1988: 108)

Na drugih mestih v KNP oba Ritmojštra prevzemata funkcijo redarja. Tako npr. Prvi Ritmojšter prežene Magdaleno in Marto: »*A via, Madam', räumt ab den Platz*« (Graber 1923: 63). Medtem ko je na tem mestu anahronizem opazen samo na jezikovni ravni, pa sta drugod vso njuno poveljevanje in njuna vojaška oprema anahronistično preneseni v čas nastanka nemškega rokopisa:

Erster Rittmeister.

Allons, ihr Herren, mir nachreit'
und wendet euch auf die rechte Seit'.
Ihr, schwinget euch wohl in die Reih'.
marschieret allzeit drei und drei!

Zweiter Rittmeister.

Ihr, meine Trupp', geht hintennach
Und haltet euch nur fein gemacht.
Hebt scharf das G'wehr und seid bereit,
Daß ihr könnt Salve geben allezeit.
(Graber 1923: 106)³²

V skupino likov KNP, ki jih KP ne pozna, sodijo še drugi stranski liki, kot so Frajman (*Freimann*) in vratarji oz. portirji (*Portier*). Tudi osebnih, 32 Podobna povelja gl. tudi Graber 1923: 61.

včasih precej popačenih imen farizejev, kot so Dolax, Falsuto, Fraudolo, Mendax, Nabolo in Raban oz. Roban/Roboam v KP ni najti. Odsoten je tudi hudič z imenom Satan (*Erster Teufel oder Satan*; Graber 1923: 34, 94), biblijski poglavar demonov Belcebub (Mr 3,22), ki se v KNP pojavlja kot Drugi hudič (*Zweiter Teufel oder Beelzebub*; Graber 1923: 35), kot Četrty peklenski duh (*Vierter Höllengeist oder Beelzebub*; Graber 1923: 35), v popačeni obliki *Hutzelbutz* pa kot Tretji peklenski duh: »*Dritter Höllengeist oder Hutzelbutz*« (Graber 1923: 96). Prav tako Kapelski pasijon ne pozna hudiča z imenom judovskega demona Astorot, ki se v KNP pojavlja v podomačeni obliki *Ascherot* (Graber 1923: 96), v Mürztalskem pasijonu pa kot *Astraroth* (Kretzenbacher 1988: 88).

KP ima za razliko od KNP, tako kot v standardnem križevem potu, samo tri Jezusove padce pod križem, vendar razlike v številu padcev same po sebi ne velja precenjevati. Ni namreč izključeno, da je novo organizacijo padcev pod križem precej samovoljno uvedel šele Georg Graber kot izdajatelj Koroškega nemškega pasijona.³³

Besedila k *Prvemu, Drugemu in Tretjemu padcu* so bila v KP dodana na str. 138 in 140, ko je bil glavni tekst rokopisa že končan. Na ustreznih mestih rokopisa je najti samo opozorila, da so besedila, ki bi sodila sem, pripisana na 140. in 138. strani:

Jezt falt Christus zum Iten Mahl unter dem schwären Kreutz. Diesen Spruch beim Iten Fall, suche, Seite 140. (92)

Jezt felt Christus zum 2ten Mahl Diesen Spruch suche Seite 140. (100)

Jezt falt Christus zum 3ten Mahl. Diesen Spruch suche Seite 138. (105)

Razlike med KNP in slovenskim KP ne obstajajo samo v številu padcev. Tudi v dramaturški strukturi besedil k posameznim postajam križevega pota in med besedili k identičnim postajam križevega pota je najti občutne razlike. Razen Četrtega padca pod križem (Graber 1923: 112–113), ki v enem samem prizoru vsebuje srečanje med Kristusom, Marijo, Janezom, Marijo Magdaleno, Marto in Veroniko, so v KNP vsi padci pod križem sestavljeni iz dveh delov: v prvem delu je orisano dogajanje in se predstavijo njegovi akterji, v drugem pa se za didaskalijo *Odhod (Aufbruch)* začena gibanje k naslednji

³³ Pasijonska igra iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 348–56) npr. pozna samo štiri padce, ki se le deloma ujemajo z Graberjevo izdajo.

postaji. Taka struktura je v dramaturški koncepciji KP povsem odsotna. Poleg obeh navedenih strukturnih razlik pa se KNP in KP tudi pri tistih postajah križevega pota, ki so jima skupne, razlikujeta še vsebinsko:

Pri *Prvem padcu pod križem* v KNP (Graber 1923: 107–108) v prvem delu nastopata Kristus in Marija, ki ju zbada Malhus, v drugem pa Judje pripeljejo Desnega in Levega razbojnika, ki jima Malhus in Četrty Jud s sadističnim užitkom naštevata, kaj vse ju še čaka. V KP (str. 205) neimenuvani akterji zgolj parafrazirajo iz prizora s križanjem (Mt 27,42) znano sramotenje, da je Kristus drugim pomagal, sam sebi pa ne more pomagati.

V *Drugem padcu pod križem* po Graberju – *Jezus sreča svojo žalostno mater* – opazimo razliko med obema pasijonoma že v vrstnem redu replik. V KNP najprej Jezus opiše svoje muke in jih osmisli kot svojo žrtev za rešitev človeštva, Marija pa ga tolaži in prosi človeštvo, naj pomaga Jezusu lajšati bolečine, sama bi jih delila z njim vse do smrti.

Christus

Ich fall' vor großer Qual darnieder,
zerfleischt und matt sind meine Glieder;
allein sei alles Gott geklagt!

Ich hab' es schon dem Vater gesagt:
Vor das menschliche Heil zu leiden,
Will den Tod ausstehen mit Freuden.

Maria

Wie geht es doch, mein liebes Kind?
Was großen Last tuest tragen!
Ist dies dann dein verdienter Lohn?
O bitterer Todesschragen!
Sag' wer hat dir den auferlegt?
Die Bürd' druckt bis zum Herzen.
Ihr Menschen kommt, helft, was ihr mögt,
Macht Jesu ringern Schmerzen.
Ach du, mein allerliebstes Kind,
Laß mich mit dir auch gehen,
Biß daß dir eine Ruestatt find';
Will dir im Tod beistehen.

(Graber 1923: 108–109)

Slovensko besedilo se začinja z Marijino tožbo nad Kristusovim trpljenjem in nehvaležnostjo človeštva. Jezus jo prosi, naj ne žaluje preveč, če jo mora zapustiti zaradi rešitve sveta.

No 51 Maria

O Jesus ti moi lubesniui Sin,
js zieliga serza jes tebi persto[pit] Shelim
pak uso maju fhelje je Sabstian
tebe Rieshit od tojih Sourafhnikou
O kaku stepen, sgaifhlan, jnu ves\resbit,
kako strafhnu Resmartran, jnu s\kerujoi oblit,
O Moi Jesu! Kai sa\enoMartro ti terpifh
kier marefh nesti, te tefhki krÿfh
da lih si temo volku veliku dobriga stueru,
vender se zhries\te ni obeden ofmilu,
da bi tebi pomagou nefi le\ta krÿfh
katirga ti na Rami derfhifh.

N 52 Xiftus Redet zu Maria seiner Mutter!

Maria lubesniua maja Mati,
jest na marem delei per tebi oftati,
Sauolo mene ti nima fh tolku fhaluati,
sei tu jes rad jnu volnu terpim,
da jest sa Grieh tega Sueta sadoisti storim
(KP str. 94; verzi 875–891)

Medtem ko je v citiranem dialogu med Kristusom in Marijo ugotoviti vsaj še vsebinsko podobnost med KNP in KP, se v nadaljnjem besedilu pasijona popolnoma oddaljita drug od drugega: KNP se nadaljuje s precej drastičnim zmerjanjem in grožnjami treh Judov ter Prvega portirja (*Erster Portier*) in Malhusa in nato v drugem delu preide v peto postajo križevega pota *Simon Cirenejski pomaga Jezusu križ nositi*. V KP pred tem sledi še prizor z Janezom in Marijo, ki predvsem z vključenim Marijinim monologom (R II, 51–56) nima ustreznice v KNP.

Tudi pri oblikovanju lika Simona Cirenejskega se pokaže razlika med KNP in KP. V Nemškem pasijonu Simon Cirenejski nosi – podobno kot v

pasijonu iz Gornje murske doline (Kretzenbacherer 1952a: 121) – narečno ime *Simandl*, ki lahko pomeni tudi slabotnega moškega (Graber 1923: 110). Ko ga Četrtri Jud nagovori, naj ne postopa okoli (Graber 1923:109), ampak naj pomaga »norcu« dvigniti križ (»*dem Narren das Kreuz nachheben*«), Simon najprej zahteva plačilo za svojo uslugo, saj je dovolj drugih ljudi, ki nimajo kaj delati, njemu pa se mudi okopavat njivo:

Ich kann da nit verzehren die Zeit,
es gibt wohl andre müeßige Leut'.
Ich muß zue meinem Acker schauen,
den ich noch heint' hab umzuhauen.
(Graber 1923: 110).

Šele po hudi grožnji Prvega Juda, da ga bodo pretepli do krvi (»*schlagen wir dir die Haut voll ein*«), je Simon iz Cirene pripravljen priskočiti Jezusu na pomoč, vendar le, dokler bo mogel (»*Weil ich kann, will ich wohl helfen tragen*«), zato naj kmalu vprašajo nekoga drugega (»*ihr müeßt halt bald um einen andern fragen*« Graber 1923: 110). KP ne pozna niti ene od navedenih vsebinskih sprememb in niti enega dopolnila k evangelijskemu izročilu, temveč se spet dosledno usmerja po sinopsi Pasijona v EvL, ki se pri Gutsmanu glasi:

Inu v' tem, kader fo oni njega vunka pelali, fo nafhli enega zhloveka od Zirene, Shimana s'jimenam, katiri je mimu fheu od priftave pridejzh, [...] Tega fo oni pofilili, inu krish na njega naloshili, da bi ga sa JEsufam nefeu.
(Gutsman 1780: 100–101)

V nasprotju z upodobitvijo Simona Cirenejskega, pri kateri se KP od izročila Koroškega nemškega pasijona razlikuje po svoji zvestobi biblijskemu besedilu, linearnosti in skoposti, pa je pri Tretjem padcu po Graberju razmerje ravno obratno: v KNP je legendarni motiv Veronike, ki poda Jezusu potni prt, skrčen na 8 replik: na Jezusovo tožbo nad tem, da mu nihče ni pripravljen lajšati težo križa (»*der das Kreuz mir ringer macht?*«), na priganjanje Judov in na Veronikino prošnjo Kristusu, naj svoj izmučeni obraz odtisne v njeno platno:

Trückne dein heiliges Angesicht,
das so erbarmlich zuegericht',
und weihe diese Leinwat ein,
was darein behangt, soll dein Liebspfand sein.
(Graber 1923: 111)

V svoji tretji – verjetno popačeni – repliki Kristus vrne Veroniki ruto, ki naj bi bila svetu ogledalo, konča pa s težko razumljivim posvetilom Veroniki:

Das Konterfei hast du gemalet,
die Farben werden nie bezahlet.
(Graber 1923: 111).

Vendar se Veronika v KNP ne obrne proti publiki, da bi ji pokazala Jezusov obraz na ruti. V KP je že Veronikin nagovor Kristusu v repliki II, 63 zasnovan precej širše in postavljen v eshatološki okvir:

O Jesu Xifte ti moi dobruetiui Gospued,
kai marefh terpeti jnu prestati nadlueg,
kier si glich zieliga fueta odrefhenik,
vendar si perpelan koker te nai\vezhi Griefhnik
ves tepen jnu s\kerujoj obdan,
f\tem teshkem krÿfham oblofhen jnu fapluan [...]
(KP str. 99, verzi 964–969)

Jezusov odgovor vsebuje tudi obljubo

sa\lan se bafh ti s\meno u Nebiefeh veseliua,
kier si ti meni h\fhlushbi le\ta Ruth podelila.
(KP str. 99, verza 980–981)

Tudi replika II, 66, Veronikin govor publiki, tako po svoji dramaturški funkciji kot po svoji vsebini nima nič skupnega s koroškim nemškimi besedilom:

Veronika gegen Volck
Poglei o zhlauek kaku je naufhtautnu,
uso keruau gerdu jnu obautnu,

to Sueto oblizhie Jesusa Xiftusa
 toiga jnu moiga Isuelizharja,
 poglei kai je magla Jesusaua glaua prestati,
 sadaisti osnanujejo nigoui keruau i hllaki
 f\pestmi so niega oblizhie dregali
 lafsi jnu bradu su mo unkei pipali,
 use le\te Martre se je Jesus uolen dau,
 jnu sa nas Grieshnike Radauolnu prestau,
 te prosim o zhlauek, kar uidifh da jes u\mojeh Rakeh nosim,
 na le\tu keruau oblizhie nikol ne posabi,
 te spomin ti terdnu, u tojem ferzu uhrani
 sakai le\tu te bo derfhalu od velike, pregrieh
 de bofh mogu Enkrat lefhei h\Jesusu u Nebiese priti.
 (KP str. 100, verzi 990–1005)

Pač pa bomo vzporednico Veronikinemu nagovarjanju publike našli v Admontskem pasijonu 1615:

[Veronika] WISCHT IM ALSO DAS ANGESICHT AB KHERT SICH
 WIDERUMMB ZUM VOLCKH ZAIGT DAS TUECH VNND SAGT.
 Sich an du werde Christenhait,
 Wie vnns gott aus Barmherzigkhait,
 seines Pittern Leiden, Mërckht mich eben,
 Dise gedächtnus hat gegeben
 (Polheim 1972: 66)

V ostalih nemških pasijonih se Veronika v svojih replikah obrača samo k Jezusu, kot npr. v pasijonu iz St. Georgena:

Nimm hin von mir das Schweißstuch mein.
 Druck Dein Angesicht darein.
 Wasch ab zugleich die Sünden in mir.
 Dir zu dienen ist mein Begier.
 Dein Angesicht mit blutigem Schweiß,
 Das ansonsten ist wie Lilien weiß,
 Jetzt völlig ist verstattet schon.

Niemand Dich mehr kennen kann.
Die Stirn rot, die Augen blau,
Die Wangen ganz geschwollen auch.
Der Mund und ganz Angesicht verderbt,
Die Wangen nicht mehr den Rosen gleich
Von so viel Schläg und Backenreich
(Kretzenbacher 1952a: 122–123)

Nekoliko več podobnosti s Kapelskim pasijonom kažejo vzporednice v Škofjeloškem pasijonu:

Veronica pedestris

Ô Prezhisto oblizhie Boshie koku strashnu si ti resdianu,
S shlaki skriuio Snagnusobo ufse obdanu,
na katerim ufsi Angelzi se namoreio Sadosti nagledat,
inu obeden zhlouek od toie lepote Spodobnu pouedat,
Polle ô Greshnik toiga odreshenika,
inu Spouni na toia pregreha uelika,
toia perua nadoushnost Supet Sadobiti,
ie mougu Soia reshno Krÿ prelitu.
(Ogrin 2009: 97)

V Drabosnjakovem pasijonu Veronika prav tako pokaže ruto (»faznetk«) in se obrne k ljudstvu:

Oh pomagaita nafha Boga zhaftiti
Jes morem od griuenge fouse tozhiti.
Pogleita na gadri³⁴ poduebo nafha Boga
Sa gnado ui ufi profite\ga.
(Drabosnjak 1841: 64)

Proti Graberjevi tezi o odvisnosti Kapelskega pasijona od KNP govorijo kajpak tudi imena in motivi, ki so v prvem prisotni, v drugem pa odsotni. Tako se v Kapelskem pasijonu pojavljata imeni Tretjega Juda Robinusa (str. 12) in krutega mučitelja Stahusa (pripis na str. 138). Robinusa ne bomo našli v Graberjevi izdaji koroškega pasijona, pač pa v drugih pasijonskih igrah,
34 Hiperkorektura za narečno *na hadri*, im. *hadra* 'ruta'.

npr. v Dunajski velikonočni igri iz leta 1472 (Blosen 1979) z imeni kot *Rubein*, *Rubin* in *Rubey*. Mučitelj *Stahus* oz. *Shtahus* pa je znan iz slovenske tradicije severno od Vrbskega jezera/Wörthersee, namreč iz Drabosnjakovega pasijona, kjer nastopa kot *Stahus en Jud* (Drabosnjak 1841: 22), in iz Pasijonske igre Jožefa Urana iz leta 1889.³⁵

Prav tako se v KP pojavlja poglavar hudičev Lucifer, ki ga KNP ne pozna, pač pa se KP z likom Luciferja uvršča v pasijonske igre od Bozna 1495 (Wackernell 1972; Klammer 1986), prek Admonta 1650 (Polheim 1972), Mürztala iz zgodnjega 18. stoletja (Kretzenbacher 1988), Kindberga 1756 (Kretzenbacher 1988), Altenmarkta (Schlossar 1891b), St. Georgena 1828 (Kretzenbacher 1952b) in Škofjeloškega pasijona (Ogrin 2009). Vse to kaže na to, da bo treba o dozdevni odvisnosti KP od KNP razmišljati v veliko širšem okviru.

Nov v primerajavi s KNP je v KP tudi motiv vojaka Porfirija, ki pa je znan iz Kindberškega pasijona.

Da na kratko povzamemo: ugotovljene razlike na ravni makro- in mikrostrukture dovolj zgovorno izpodbijajo Graberjevo tezo, da je KP zgolj slovenski »podaljšek« Koroško nemškega pasijona iz tako imenovane druge skupine s konca 18. in z začetka 19. stoletja (Graber 1923: 6). Če pri tem upoštevamo še, da Graberju (1923) ni bilo na voljo vse besedilo Kapelskega pasijona, ampak v najboljšem primeru samo tisti del, ki ga je Kotnik (1924) leto dni pozneje objavil v svojem prispevku v Časopisu za zgodovino in narodpisje, se bo Graberjeva hipoteza pač izkazala kot z dejstvi nepotrjena ideološka konstrukcija o odnosu med slovensko in nemško literaturo. Zato bomo hipotezo o KP kot »podaljšku« KNP nadomestili s hipotezo, da je oblikovalec KP sorazmerno samostojno in v skladu z lastno idejno in estetsko naravnostjo ter v skladu z dozdevno receptivnostjo svoje publike izbiral najprimernejše elemente iz besedilnega fonda pasijonskih iger v vsem alpskem oz. srednjeevropskem prostoru.

35 Besedilo pasijonske igre Jožefa Urana iz leta 1889 je objavila Ruhdorfer 2015: 74–132. Stahus nastopa med drugim pod imenom *Stahus ali 1. Jud* na Oljski gori (Ruhdorfer 2015: 90), pred Ano (Ruhdorfer 2015: 92–93), pri bičanju (Ruhdorfer 2015: 109), pred Pilatom (Ruhdorfer 2015: 127) in pod Križem (Ruhdorfer 2015: 129).

7 Kapelski pasijon in (srednje)evropska tradicija

Hipoteza, iz katere bomo odslej izhajali, je, da je bil Kapelski pasijon – tako kot ostale izpričane pasijonske procesije in igre v slovenskem etničnem prostoru – vključen v polisemiotsko in jezikovno polivalentno alpsko, morda tudi srednjeevropsko ustno in pisno tradicijo spominjanja Kristusovega trpljenja. V ta okvir sodijo tako likovne upodobitve (predvsem v križevih potih) ter cerkveni in drugi obredi kot tudi jezikovno izročilo v ljudski pesmi in pasijonskih igrah.

Kristusovo slovo od Marije

Kristusovo slovo od njegove matere Marije sicer ne sodi med kanonične motive in besedila, vendar je pomemben topos baročne književnosti (gl. opombi 14 in 15 kritičnega prepisa). V frančiškanskem križevem potu ni postaje, ki bi tematizirala ta motiv. Zato pa je navzoč vsaj od leta 1400 naprej v likovni umetnosti. Upodobili so ga pomembni umetniki kot Albrecht Dürer, Peter Vischer (Stegenšek 1912, 39), Lucas Cranach in El Greco. Na slovenskem je znana predvsem upodobitev na poti trpljenja v Šmarju pri Jelšah.

Motiv je izpričan tudi v slovenskem ljudskem izročilu in v rokopisni tradiciji. Štrekelj (SNP III, str. 656–659) je v svoji zbirki pobožnih pesmi pod naslovom »*Jezus jemlje slovo od Marije*« zbral štiri variante (štev. 6412 do 6515) narodne pesmi s tem motivom. V 48. postavi *Poljanskega rokopisa*, naslovljenega tudi *Jezusovo življenje v sto postavah* (Ogrin ur. 2010), je nazorno opisano Jezusovo slovo od Marije.

Razširjenost motiva v pasijonskih igrah je kulturno-specifična. V francoski in v italijanski kulturi skorajda ni pasijonske igre, ki tega motiva ne bi vsebovala, v nemških pasijonskih igrah pa je sorazmerno redek (Stegenšek 1912, 39). V našem nemškem korpusu je prisoten v pasijonu iz St. Lamprechta, iz Mürztala, Kindberga, iz St.Georgena pri Murau, iz Altenmarkta in iz Sörga (KNP). Pri slovenskih pasijonih, ki so nam bili na voljo (Škofjeloški pasijon, KP, Drabosnjakov pasijon iz leta 1841, pasijon Jožefa Urana iz leta 1899, iz

Lipe pri Vrbi/Lind ob Velden,³⁶ pasijon iz Štebna pri Bekštajnu/St. Stefan bei Finkenstein iz leta 1931³⁷), je ta prizor najti samo v KP in v pasijonu Jožefa Urana iz konca 19. stoletja.

Po starejšem izročilu je Marija ob slovesu izrekla tri prošnje: da bi Kristus v svoji vsemogočnosti odrešil človeški rod tako, da bi umrl običajne človeške smrti, ne pa v mukah in trpljenju; če že mora trpeti in umreti, naj vsaj ne bi umrl sramotne smrti na križu; če tudi tega ne more preprečiti, naj dovoli, da bi tudi ona trpela in umrla z njim, da vsaj s svojimi očmi ne bi videla njegovih muk (gl. kritični prepis, opomba 15). Navedene tri prošnje so v besedilih našega korpusa zdaj bolj, zdaj manj izrazite:

V pasijonu iz St. Lamprechta (Wonisch 1957, 33–36) dvogovor med Kristusom in Marijo dramaturško ni jasno ločen od priprave na zadnjo večerjo, zato Kristus in Marija nastopata skupaj z učenci. Dvogovor se začeneja z Marijino prošnjo Kristusu, naj je ne pusti same ob velikonočnem prazniku:

Ach Sohn. du liebster Sohne mein,
Dein Schaiden bringt mir grosse pein.
Wen werd ich haben, der mich tröst
Auff dises österliche fest?
(Wonisch 1957: 33)

Kristus jo tolaži, da ji bo Bog oče s prestolom v nebesih poplačal vse, kar je storila zanj, in se poslovil od nje:

Was Du mir guts gethon hast hie
Inn meinem Leben spat und frie,
Dasselb wirt dir mein Vatter schon
Vergelten in des Himels Thron,
Derselb bewahr dich auch gesudt [sic!]
Wol ietzundt und zu aller stundt.
(Wonisch 1957: 36)

V Mürztalskem pasijonu (Kretzenbacher 1988, 30–31) poroča Marija Janezu o bolečem slovesu (*schmerzliche Beyrlaubung*) od svojega sina.

36 Objavljen pri Ruhdorfer 2015, 74–132.

37 Objavljen pri Ruhdorfer 2007, 166–223.

Prozna struktura pasijona iz Kindberga (Kretzenbacher 1988, 69–127) sama po sebi narekuje racionalnejši pogled na dogajanje in pušča dovolj prostora za teološke utemeljitve. Kristus ugotavlja, da se zaradi Judeževega izdajstva zdaj lahko zadnjič poljubita in da se bo moral podati na Oljsko goro, kjer ga bodo ujeli, zvezali in peljali pred oblastnike. Tam ga bodo krivični sodniki obsodili na smrt. Ko se Marija razjoče, jo tolaži s tem, da bo čez tri dni spet vstal:

Werthiste Mutter! seye doch durch dises getröst,
das Ich in dritten Tag widerum von Todt Auferstehe,
so dan dich ohne Verzug sichtbarlich besuechen
und erquicken werde.
(Kretzenbacher 1988, 81)

Svojo mater opozori na to, da se žnjim morajo izpolniti pisma prerokov. Ker se je Adam pregrešil nad drevesom, mora Adamov greh zadostiti s svojo smrtjo na drevesu križa:

Liebste Mutter! Die Schrifften der *Propheten*³⁸
müssen an Mir erfüllet werden, Dan gleich wie
Adam der vngehorsame Mensch sich an dem Baum
vergriffen und gesündiget, also muß auch die genugthuung
an dem Baum des Creüz geschehen.
(Kretzenbacher 1988, 81)

Ker je Bog in človek obenem, naj Mariji vsaj dopusti, da umre pred njim ali pa zanj:

Jesu, Herzliebster Sohn! Verordne doch als wahrer
Gott zu gleich, dem alles möglich ist, auf daß wenigst
Ich vor Deinen Leyden Ja für Dich sterbe.
(Kretzenbacher 1988, 82)

Marija se ob koncu zahvali Kristusu, da jo je izbral za mater, naj torej gre in reši svet, da ne bo kršil sklepa svojega nebeškega Očeta in se bo izpolnila njegova najsvetejša volja:

38 Kurziva v izvirniku.

Ich dancke Dir, das Du Mich zu Deiner Mutter
auserwöhlt und alle Kindliche Treü erzeiget hast: so
gehe dan und erlöse die Welt, damit der Schlus
Deines Himmlischen Vatters nicht verletzt, sondern
sein allerheiligster Willen gänz vollzogen werde.
Zum lezten Liebs=Pfand ist Meine vnterthänigste
bitt, Ertheille Mir Deinen mächtigen Seegen, damit
Ich allen zufallenden schmerzen desto standhafftiger
übertragen möge.

(Kretzenbacher 1988, 82)

V primerjavi s to kompleksno utemeljitvijo so Kristusove replike v pasijonu iz Muraua (Kretzenbacher 1952, 70–71) zreducirane na osnovno misel izpolnjevanja prerokov, Očetove volje in rešitve sveta. Marija preklinja greh, ki je njenega sina spravil v trpljenje in smrt, Kristusa, ki je prav tako Bog kot njegov oče, prosi, naj vsaj za nekaj časa preloži svojo smrt:

Nun bitt ich Dich, O herzlichster Sohn,
Ach, höre doch mein Bitten an.
Verschieb noch auf eine Zeit Dein Tod,
Bist ja selbst mit dem Vater Gott.
Laß uns noch ein Zeit beisammen sein
Zum Nutz und Heil der ganzen Gemein’.

(Kretzenbacher 1952: 71)

Najbolj obsežno je Marijino slovo v obeh koroških nemških pasijonih. V pasijonu iz Altenmarkta (Schlossar 1881, 279–280), kjer obsega 86 verzov, in v sörški varianti KNP, kjer ima celo 179 verzov. Marija v pasijonu iz Altenmarkta prosi Kristusa, naj se reši smrti in trpljenja ter tako blaži njene bolečine:

Ich bitte dich, kindliches Herz,
Thue dich dem Tod entziehen,
Dadurch kannst lindern mir den Schmerz:
Thue doch das Leiden fliehen!

(Schlossar 1881: 280)

Podobno kot v Kindberškem pasijonu Kristus utemeljuje svojo smrt na drevesu križa z Adamovim grehom ob drevesu poznanja. V zadnji in tretji prošnji si Marija želi, da bi mogla vsaj umreti s Kristusom:

Erhör mein' dritt und letzte Bitt,
Lass mich nur dies erwerben,
Nur diese mir abschlage nit,
Lass mich mit dir auch sterben.
(Schlossar 1881: 280)

Ob koncu se vda v usodo in Kristusa prosi za blagoslov:

Gott sei's geklagt, weil's doch sein muss,
Ich kann nicht sein entgegen,
Gieb mir doch aus deinem Gnadenfluss
Den himmlisch letzten Segen.
(Schlossar 1881: 280)

Sörška inačica (KNP) je polna bidermajerske čustvenosti. Marija prosi Kristusa, da bi lahko šla z njim, saj ji živeti brez njega pomeni toliko kot umreti in ni ga kraja, v katerem bi v svoji stiski našla in čutila tolažbo:

Bitt', laß mich mit dir gehen!
Ohn' dich zu leben ist mein Tod,
kein' Ort weiß ich zu finden,
daß ich ein' Trost in meiner Not
kunnt haben und empfinden.
(Graber 1925: 40)

Kristus ji odgovori, da mu smrt in trpljenje, ki ga čakata, ne povzročata toliko bolečin kot misel na to, kako ljubo sta se njuni srci ves čas ljubili in bili med seboj tesno povezani kot nihče drug na širnem svetu:

Mein Tod und was ich leiden soll,
macht mir nicht solchen Schmerzen,
als wann ich jetzt gedenken soll,

wie lieblich unsre Herzen
einander liebten alle Zeit,
ganz stark zusammengebunden:
und wär' die Welt auch noch so weit,
desgleichen wird nicht g'funden.
(Graber 1925: 40)

Prva Marijina prošnja se glasi, naj ne pusti, da bi ga drhal rabljev tako boleče umorila:

Mein erste Bitt', o liebes Kind,
weinend sprich ich mit Worten,
laß dich durchs jüdische Henkers g'sind
nicht also schmerzlich morten.
(Graber 1925: 41)

Kristus imenuje Marijo *svojo drago* in *svojo ljubezen* ter jo prosi, naj ukroti svojo žalost in se vda v božjo voljo:

Mein Schatz, mein Lieb, O Muetter mein,
tue doch dein Trauren stillen!
Diesmal kann es nicht anderst sein,
ergib dich Gottes Willen.
(Graber 1925: 41)

Marija imenuje Kristusa *moj otrok* in *moje življenje* ter uporablja celo ljubkovalna epiteta »mein Schatz« in »liebster Schatz«, ki funkcijsko odgovarjata intimnemu nagovoru »moj dragi/moj najdražji«. Njen spomin na skupna doživetja zveni kot bidermajerska kjubezenska izpoved:

Zu deinen Füeßen ich mich leg'
Mein Schatz, mein Kind, mein Leben!
Laß mich nun gehen, ein' kleinen Weg
dir das Geleit zu geben.
Wann ich gedenk an jenes Ort,
wo wir sein oft gewesen –
wie viel liebeich und sueße Wort

hast du gesagt und g'lesen.
(Graber 1925: 43)

Ob koncu Marija prosi sina še za blagoslov, ki ga ji Kristus tudi podeli:

Gesegne dich, o Muetter mein,
samt allen deinen Freunden.
Nun will ich mich, es mueß so sein,
ergeben meinen Feinden.
(Graber 1925: 43)

Razen blagoslova ob koncu poslavljanja ne bomo našli skupnih točk med KP in koroškima pasijonoma. To velja predvsem za bidermajerske elemente sörške variante. Iz tega z vso jasnostjo lahko sklepamo, da Graberjeva teza o odvisnosti KP od KNP v analiziranih besedilih nima osnove.

S 23 verzi in dvema odlomkoma v prozi ima KP najkrajšo ubeseditvev Marijinega slovesa od Jezusa. Zato je tudi povezanost z ostalimi pasijoni zelo rahla. Še bolj bode v oči, da so v prvem proznem odlomku strnjene vse tri tradicionalne Marijine prošnje.

Ach ti preserzhni jnu zartani moi fÿn, jest sim se vselei, le\te fhallostne poshte balla, katera prehitru je pertekla; ah moi lubesnivi fin, dei da bi jest magla na mesti tebe krÿshana jnu Martrana biti, al sai da bi jest s\tabo magla terpeti, da bi jest tako fhalost na obzhutila. (R II, 14)

Očitna je tudi diskrepanca med napovedjo dejanja v *Predgovoru*

ta perua inu naruezhi Martra je bila, kir je Jesus od soje
Matere biu to schallostno Slou jemau, potiem se je on
is soimi Jogri v\te uert gezimana podau

in vrstnim redom prizorov v KP. V ohranjenem rokopisu sledi *Predgovoru* najprej z replikami I, 1 do I, 32 *Ta Ponishna Pristoua Christusoua* s pripravami na zadnjo večerjo in zadnja večerja sama. Nato sledi z novim štetjem didaskalij z replikami II, 1 do II, 12 zasedanje velikega zbora in nato šele s replikami II, 13 do II, 16 Kristusovo slovo od Marije. Nova organizacija besedila je poleg dodatka *Te Ponishne Pristoue Christusoue* vsebovala tudi

krajšanje Kristusovega slovesa od Marije. Vendar so pri tem bile skrajšane in prepisane v prozo samo Marijine replike, medtem ko so Jezusove replike ostale rimane in so bile očitno prevzete iz neke starejše verzije. Skupni imenovalc obeh posegov je bila jožefinistična borba proti »praznoverju« s svojima dvema fasetama, namreč vračanjem k Svetemu pismu in izločanjem tistih elementov ljudske pobožnosti, ki niso bili neposredno pokriti z evangelijskim sporočilom. Razlika med krajšanjem Marijinih in Kristusovih replik je pogojena s splošnim kritičnim odnosom jožefincev do češčenja Marije in s tem povezanega izročila.

Posebno pozornost zasluži vzajemno nagovarjanje Jezusa in Marije s pridevnikom *cartan* (*Zartana jnu Lubefniua maja Matti; Oh Jesu moi fÿn lub\ jnu zartan*), ki je bilo v navadi po plemiški etiketi 17. stoletja (Merku 1980, Dular 1989, Prunč 2014). To jezikovno obeležje nam omogoča, da prvotno obliko besedila lahko lociramo še v predhodno, 17. stoletje. Tako se torej v *Slovesu Jezusa od Marije* sreča najstarejša plast pasijona z najmlajšimi, ideološko pogojenimi posegi razsvetljenske dobe v besedilo.

Štetje tridesetih srebrnikov

Stegenšek (1912: 11) poroča o sliki v križevem potu špitalske cerkve v Slovenj Gradcu iz časa med leti 1470 in 1476, na kateri je upodobljen veliki duhovnik Kajfa, kako Judežu v majhni sobi šteje denar na mizo. Očitno je torej ta prizor že v 15. stoletju tudi v slovenskem etničnem prostoru sodil v omenjeni, bolj ali manj ustaljeni semiotični inventar pasijonskega izročila. Prva nemška ubeseditev je znana iz Bozenskega pasijona iz leta 1495:

Annas dat sic pecuniam numerans et dicens

Se hin: ainen, zwen, drey, vier.

Schaw, die aller pesten gib ich dir.

J u d a s dicit:[...]

Dye traw ich umb euch verdienen schier.

A n n a s dicit:

Funf, sechs, siben.

Dein rat wär nit wol untter wegen pliben.

J u d a s dicit [...]

Er sol haldt nit werden widertriben [...]

A n n a s dicit:

Und die VIII dartzw macht XV [...]

(Wackernell 1897: 36)³⁹

V neposrednejši sosesčini najdemo podobne prizore na Štajerskem v pasijonski igri iz Gornje Murske doline (Kretzenbacher 1952a: 77), na Koroškem v pasijonu iz Altenmarkta in v KNP iz Sörga.⁴⁰

41

St. Georgen/Murau	Altenmarkt	KNP, Sörg
Damit der Kauf nun richtig sei, Nimm hin 1, 2 Und 3, 4, 5, 6, 7, Damit er wird aus dem Land vertrieben. Mit dem seind 8, 9 Das soll ein guter Kauf sein. 9, 10, 11, 12 an der Zahl. Judas hast noch die Wahl, 13, 14, 15 ist ein Sold. 16, 17, 18, Wir sein Dir alle hold. 19, 20, 21, Sei mutig sehr. 22, 23, 24, Da hast noch mehr. 25, 26, 27, Judas habe acht! 28, 29, 30, Judas nimm hin, Das Geld Dir reichen soll zum Gewinn. Du aber diesen wohl betracht, Dein eigenes Gewissem nimm in Acht, Auf das du etwan nicht unredlich handlest Und also in der Dunkeln wandlest. (Kretzenbacher 1952a: 77)	1, 2, 3, damit der Handel richtig sei, 4, 5, 6, 7, 8, Juda die Sach wohl betracht. 9, 10, 11, 12, dass wir ausrotten solche Wölf. 13, 14, 15 die halbe Zahl, Juda betracht es noch einmal. 16, 17, 18, 19, 20, 30, Juda, nimm das Geld, sei fleissig. (Schlossar 1891b: 278)	Eins, zwei, drei, Judas, dass der Handel beständig sei, vier, fünf, sechs, sieben, acht – Judas, der Kauf ist schon gemacht, den Handel du guet und wohl betracht; neun, zeh, elf, zwölf Judas, du mueßt nicht sein wie die reißenden Wölf; Dreizehn, vierzehn, fünfzehn – die halbe Zahl, Judas, bedenk' dich noch einmal, darbei hast du noch die Wahl! Sechzehn, siebzehn, achtzehn, neunzehn, zwanzig Dukaten – Judas dein Meister wirst du müessen kraten, ³ 21, 22, 23, 24, 25 – Judas, merk' auf, Was du verhandelt und verkauft! 26, 27, 28, 29, dreißig – Judas, nimm das Geld und sei fleißig! (Graber 1923: 38)

39 Reducirano na osnovno varianto po Wackernellovi kritični izdaji (1897/1972: 36), kurziva E. P.

40 Schlossar (1891a: 330), ki navaja še pasijonsko igro iz Liesinga v Lesachtalu in iz Höflinga na Koroškem, domneva, da so vse te pasijonske igre imele starejše predloge, ki so bile medsebojno povezane.

41 Po Graberju (1923: 38) narečna oblika glagola *kraten*, za knjižno *entraten*, *entbehren* s pomenom *pogrešati*.

Kar posamezne verzije povezuje, je strukturni princip rimanega štetja, pri katerem se prvi del rim gradi na števnih, drugi del pa se razvija iz vsebinskih dopolnil. Podobna je tudi struktura besedila, ki ga v KP najdemo v pripisu tretje roke na str. 87, ki smo jo poudarili z dodatkom nosilcev vlog:

[*Kajfež*]

Judesh stopi hitru sam,
da jes te Srebernike nastiem,
inu ti\jih dam, pa sbestu sam glei
inu se na Stiuiilu ahtingo dei.

Aden, dua, Tri,

Judesh, al si she teh perueh Wesedi;

[*Judež*]

she nisem Wesiede sad jemau,
sim vsole per\taistei obstau.

[*Kajfež*]

Stieri, Pet, Shiest, Sedem, osem, Deuet,

Judesh, al ozhem she naprei shtet;

[*Judež*]

le\ko naprei
de\na\bom Denarja stradou, koker sim ga poprei.

[*Kajfež*]

Deset, Adnaist, Duanaist,

Judesh, tuoiga Moistra Jogrou je tudi Duanaist;

[*Judež*]

nai da jih je Duanaist al pa Shiest,
me griua da sim biu med taiste stiet.

[*Kajfež*]

Trinaist, Stiernaist, Petnaist, Shiestnaist,
Sedemaist, osemnaist, Deuetnaist, Duaiset,

Judesh, jest sdei she ozhem sad vset;

[*Judež*]

le naprei de jih bo Trideset
sa kar sim sglihou tu jes ozhem met.

[*Kajfež*]

Adenduaiset, Dua inu Duaiset, Tri inu duaiset

Stierinu duaiset, Petinuduaiset, Shiestinuduaiset,
 Sedem inu duaiset, osem inu duaiset,
 Judesh, spremisli dobru sakai jih ozh vset,
 [Judež]
 na mojo Dushu inu Tellu jih ozhem vset vse Trideset.
 [Kajfež]
 Judesh, to imash ti te Denarje inu bodi prau vesiu,
 pi inu jei sa nie, sei si jih lohku dobiu,
 al samu sa to giftno Pijazho jih kar ven na\dei,
 de ne\postanesh she ena vezhi Suinja koker si biu poprei.
 (KP str. 143–144, verzi 1720–1750)

KP se torej po svoji dialoški strukturi ujema z Bozenskim pasijonom ter se s tem jasno razlikuje od KNP (Graber 1923) in od ostalih avstrijskih besedil, ki so zasnovana monološko. Samo v Kapelskem pasijonu je dodano drastično zaključno svarilo pred alkoholizmom: *al samu sa to giftno Pijazho jih kar ven na\dei, de ne\postanesh she ena vezhi Suinja koker si biu poprei*. Oboje potrjuje našo hipotezo o samostojni vključenosti Kapelskega pasijona v izročilo spominjanja Kristusovega trpljenja v širšem (srednje)evropskem prostoru.

V tem smislu bomo v drugem delu analize po istem vzorcu poleg Graberjeve izdaje Koroške nemške pasijonske igre (Graber 1923) dosledno vključili še pasijone, ki so nam bili dostopni v bolj ali manj kritičnih izdajah:

- Donaueschingenski pasijon iz 15. stoletja (Touber 1985),
- Dunajski pasijon iz leta 1472 (Blosen 1979),
- Bozenski pasijon iz leta 1495⁴² (Wackernell 1972, Klammer 1986),
- Pasijonsko igro iz Admonta iz druge polovice 16. stoletja (Polheim 1972),⁴³
- Pasijonsko igro iz St. Lamprechta iz leta 1606 (Wonisch 1957),
- Mürtzalsko pasijonsko igro iz začetka ali sredine 18. stoletja,
- rokopis št. 1624 Štajerskega deželnega arhiva (Kretzenbacher 1988: 25–57),

42 Ker razlike med posameznimi verzijami Tirolskega pasijona za našo problematiko niso pomembne, združujemo vse pri Wackernellu objavljene rokopise pod imenom »Bozenski pasijon«.

43 Polheimovih izdaj iz leta 1980 (Polheim 1980 a in 1980b) nismo upoštevali.

- Kindberški pasijon, se pravi pasijonsko igro z naslovom Chor-Freytag-Andacht, uprizorjeno 1756 v Kindbergu na Štajerskem (Kretzenbacher 1988: 69–135),
- Pasijonsko igro iz St. Georgena pri Murauu iz leta 1828 (Kretzenbacher 1952a) in
- tako imenovani Krškodolski pasijon iz Altenmarkta v Krški dolini (Schlossar 1891b: 269–370),⁴⁴
- Kot primera slovenske tradicije bomo upoštevali Škofjeloški pasijon (Ogrin 2009) ter
- prepis Drabosnjakovega pasijona iz leta 1841 (Drabosnjak 1841).⁴⁵ Obenem ne bomo upoštevali le prisotnosti ali odsotnosti nekega motiva ali lika, marveč tudi njegovo motivacijo in njegovo dramaturški razvoj.

Nikodem in Jožef iz Arimateje

Največ razlik smo ugotovili pri evangelijskih likih Nikodema in Jožefa iz Arimateje. Nikodem se v Janezovem evangeliju omenja petkrat in je opisan kot Jud, ki je na skrivaj obiskal Kristusa (Jn 3,1; 3,4; 3,9), se v velikem zboru zavzemal zanj (Jn 7,50) in je h Kristusovemu grobu prinesel sto funtov zmesi mire in aloje (Jn 19,39). Jožefa iz Arimateje omenjajo vsi štirje evangelisti (Mt 27,57; Mr 15,42, Lk 23,51, Jn 19,38) kot bogaboječega, vendar nekoliko strahopetnega judovskega svétnika, ki prosi Poncija Pilata za Jezusovo telo in ga skupaj z Nikodemom tudi pokoplje.

Tri epizode so navedene tudi v EvL: 1) v Evangeliju za binkoštni ponedeljek Nikodemov obisk Jezusa (npr. Hipolit 1715: 129–130); 2), v sinoptični *Passio* se omenjata Jožefova prošnja Ponciju Pilatu (npr. Japelj 1806: 118–119) in 3) Jezusov pokop, v katerem sodelujeta Nikodem in Jožef iz Arimateje (Japelj 1806: 119). V sinoptičnem pasijonu EvL je torej izpadel Nikodemov nastop pred velikim zborom (Jn 7,15). Prav ta prizor pa Bozenski pasijon (Klammer 1986: 7–8, Wackernell 1972: 20–12) razširja v skupen nastop Nikodema in Jožefa iz Arimateje. V pasijonu iz St. Georgena pri Murauu (Kretzenbacher 1952a: 97) pred velikim zborom nastopa samo Nikodem, v Mürztalskem pasijonu (Kretzen-

⁴⁴ Seznam nemških rokopisov gl. Polheim 1992.

⁴⁵ Kopijo rokopisa nam je ljubeznivo posredovala gospa Herta Lausegger.

bacher 1988: 43–45) pa niti Nikodem niti Jožef iz Arimateje. V Kindberškem pasijonu je njun nastop razširjen v pravno razpravo z velikim zborom (Kretzenbacher 1988: 74–78, 92–96), ki ima vse značilnosti strokovnega disputa, kot kaže naslednji izvleček iz njegove kulminacije:

Nicodemus

Ich meinerseits willige nicht ein solches arges Vorhaben zu bestätigen, Mein Willen ist niemahls darbey, wo man sucht zu Tödten dem Jenigen, von welchen keine Verbrechen seynd gehört worden, dan der Tugend Volle Lebens=Wandel leuchtet mit grossen ruhm in den ganzen Landt.

Nicodemus Stechet auf und gechet ganz Betrübt von Rath.

Nachdem *Nicodemus* abgetreten stechet *Joseph* von seinen siz auf, redtet stehender.

Josephus

Vmbsonst suecht ein Hochansehnlicher Rath, Ein Wohlweise Raths Versammlung mit aller müche und sorgfalt Macklen in den grossen Weltlicht, in der Sonn, dan sie scheint iederzeit, auch vnter denen Trüben Wolcken: *Jesus Nazarenius* ist vnschuldig. Eüer Vorgebrachte Anklagen aber seynd falsch vnd leichtförtig.

Geht gleichfals Traurig von der ganzen Raths=Versammlung.

(Kretzenbacher 1988: 77–78)

Stilsko še bolj izrazit je pravniški diskurz v Nikodemovih zaključnih besedah ob drugi razpravi:

Nicodemus

Eüer Herz, Verzeichts Mir, ist vor Rach= und Blut=Begierde gänzlich angefühlet der Vrsach dan willige Ich nicht in den Todt dises Gerechten.

Josephus

Alwo der gwalt dem Recht vorgezogen wird, alldort will Ich nicht sein, Mithin kan auch Ich in das geschöpfte Vrtheil und ergangenen Auffassung der gegenwerthigen niemahls einstimmen: dan diser Mensch ist gerecht und redtet die Warheit.

(Kretzenbacher 1988: 96).

Pasijon iz Altenmarkta (Schlossar 1891b) nima podobnega prizora. Kot v Bozenskem in v Mürztalskem pasijonu se tudi v KNP iz Sörga ob koncu prve razprave pred Kajfo in velikimi duhovniki Nikodem odločno upre pravni utemeljitvi Kristusove smrti, Jožef pa izrazi svoj dvom in obmolkne:

Nikodemus

Ich willige nicht ein in ein' so bösen Rat,
weil er die Todesstraf' doch nicht verdient hat.

Joseph

Ich zweifle selbst daran, was diesem soll geschehen,
und rede sunster nichts. Was recht ist, soll geschehen.
(Graber 1923: 68)

Tudi v drugi razpravi pred velikim zborom nastopa Nikodem skupaj z Jožefom iz Arimateje:

Nikodemus

So laß man dann dem Recht sein' Gang.
Wer zu klagen hat, sein' Klag' anfang'!
Doch daß es der Beklagte auch anhör'!
Ungehört verdammen ist zu schwer.

Josef

Es dunket mich, sei kein so böser Mann,
für den man ihn hat geben an;
war anderst nicht als bloß Geduld,
er gibt zu verstehn, er sei ahne [sic!] Schuld.
(Graber 1923: 76)

V pasijonski igri iz St. Georgena pri Murauu iz leta 1828 je vloga Nikodema razširjena še na hišnega očeta, ki Jezusa in njegove učence gosti pri zadnji večerji (Kretzenbacher 1952a, 78–80). To razširitev pozna tudi KNP, v katerem se nosilec vloge naslavlja kot *Hausvater* in kot *Nikodemus*.

Johannes zum Hausvater

Nikodemus, lebe wohl,
der Fried' bei dir verbleiben soll!

Christus will bei Dir einkehren.
Du sollst ihn nach Würde ehren.
Das Osterlamm will der Herr bei dir
heut essen mit uns allen hier.

Nikodemus.

Die größte Gnad' wird heut mir g'sehen,
wann Christus will bei mir eingehen [...]
(Graber 1923: 45)

Prizor, v katerem Nikodem prosi Pilata za Jezusovo telo, je najti v Donau-
eschingenskem pasijonu (Touber 1985: 225–226), v Admontskem pasijonu
(Pohlheim 1972: 77–78), v Kindberškem pasijonu (Kretzenbacher 1988:
126–127), v Pasijonski igri iz Muraua (Kretzenbacher 1952a, 130–131) in v
KNP (Graber 1923: 129–131).

Kapelski pasijon med temi variantami izbira svojo pot. Razširitev
imena *Nikodem* na gostitelja zadnje večerje v KP ne pride v poštev, ker se
v tem delu besedila samo preoblikuje besedilo EvL (gl. str. 269 sl.). Inte-
lektualno priostren pravniški diskurz Jožefa iz Arimateje in Nikodema z
velikim zborom verjetno za dozdevno preprosto, nešolano publiko ni bil
dovolj privlačen, predvsem pa je bil v nasprotju z osnovno naravnostjo
črno-belega slikanja vsega pasijonskega dogajanja. V okviru takega koncepta
je veliki zbor lahko bil samo zborovanje zagrizenih Jezusovih sovražnikov, v
katerem ni prostora za pozitivna lika, kot sta Jožef iz Arimateje in Nikodem.

Pri snemanju s križa pa lahko opazimo na videz malenkostno, vendar
za koncepcijo pasijonskega dogajanja bistveno spremembo: v nasprotju z
evangeljskim izročilom (Jn 19,38) in njegovo verzijo v EvL (npr. Hipolit
1715: 125), v katerem samo Jožef iz Arimateje prosi Pilata za Jezusovo telo,
in tudi v nasprotju z vsemi navedenimi pasijoni, v KP Jožef iz Arimateje
tolaži Marijo, ki ji pod križem izroči Kristusovo telo, z naslednjimi besedami:

No 135 Joseph von Armathia

badi potrashtana Maria ti bafhia Matti!
Glich sdei ti ozhma toiga Sÿnu js Krÿfha dali dati,
fakai jest jnu Nicodem, sma per Pelateshi biua,
jnu smatu peruolenie od niega fprosiua,
de marma koi te fhreble unkei sdreti,

jnu Xiftusa is krýfha dali fneti.
(KP str. 131, verzi 1499–1504)

Ta razširitev dejanja tudi na Nikodema dobiva svoj smisel v celotni koncepciji črno-belega prikazovanja Jezusovega trpljenja v KP. V smislu polarizacije junakov sta Jožef iz Arimateje in Nikodem izločena iz razprave pred velikim zborom, zato pa kot pozitivna junaka skupno nastopata pred Poncijem Pilatom, da izposlujeta Jezusovo telo za častni pokop.

Pilatova žena

Pilatova žena se v kanoničnih besedilih omenja samo pri Mt 27,19, kar se v EvL – npr. pri Gutsmanu – glasi tako:

Inu kader je ona [sic!] na fodnem ftoli fedeu, je njegova shena k'jemu
pořlala, inu je puřtala njemu povedeti: nizh fe ti ne pezhai s'letem
pravizhnem; sakai jes fem nozoi veliku terpela savolo njega.
(Gutsman 1780: 99).

Razvoj lika Pilatove žene v umetnosti in literaturi, predvsem pa v pasijonskih igrah, v glavnem temelji na apokrifnem Nikodemovem evangeliju. Ime žene Poncija Pilata je po apokrifnem izročilu *Procula*, od začetka 17. stoletja pa *Claudia Procula*. Kot *Claudia* se pojavlja tudi v Kindberškem pasijonu:

Es kombt an ein bedienter von des Pilati Frauen Claudia geschickt.
(Kretzenbacher 1988: 109)

Skoraj vsem pasijonom je skupno, da kot nosilec/nosilka sporočila Ponciju Pilatu nastopa neki posrednik ali neka posrednica, le v Mürztalskem pasijonu nastopa Pilatova žena sama in neposredno komunicira s svojim soprogom. Glede načina dramatizacije svetopisemske predloge in obsega vključevanja apokrifnega izročila lahko delimo analizirane pasijone v tri skupine:

V prvi skupini se dogajanje vrši v enem samem prizoru, pri čemer se dialog v skladu s svetopisemskim besedilom odvija med posrednico/posrednikom in Pilatom. Tako se v Kindberškem pasijonu služabnik Rosamir

zglasi pri Pilatu in ga po pravilih dvorjanske etikete nagovori z značilnimi titulami in epiteti:

Vber Leben und Todt deren Vbelthättern gebietender Herr Landpfleger: Mein Hochansechliche Frau Landpflegerin Claudia, deren angenehme Ehe-Gemahlin erindert selben Ihren Ehe=Herrn durch Mich:

(Kretzenbacher 1988: 109)

Nato poroča Pilatu o hudih sanjah njegove žene in spet v skladu z etiketo formulira njeno prošnjo:

gelangt demnach an Ihro Hochvermögen Ihr herzliche bitt, disen gefangenen, als die Vnschuld selbst ohne alle straff frey und los zu endlassen.

(Kretzenbacher 1988: 109)

Pilatov odgovor ima skoraj bidermajerska znamenja časa:

Kein fleis ich wil noch werde sparen, *Jesum* auch gleich wieder endlassen frey.

Auf dass Mein *Claudia* kan erfahren, das Ich sie liebe Ehrlich wie auch getrey. (Kretzenbacher 1988: 109)

V nasprotju s to baročno stilizacijo je govor Dekle, ki nastopa kot posrednica med Pilatom in njegovo ženo v pasijonu iz St. Georgena pri Murauu, formuliran neposredno, suhoparno in preprosto ter se konča v skladu z evangelijskim izročilom s svarilom Pilatu, naj ne preliva nedolžne krvi:

Derowegen sie Euch warnen tut,
Vergießet nicht unschuldiges Blut.

(Kretzenbacher 1952a: 117)

V Mürztalskem pasijonu Pilatova žena sicer nastopa v dveh prizorih, od katerih pa je samo drugi primerljiv z ostalimi pasijonskimi besedili. V prvem se Pilatova žena nenadoma pojavi med Pilatovimi služabniki, ki bičajo in

sramotijo Kristusa, in jih skuša pregnati. Ko se ne zmenijo zanjo, jim zagrozi, da jih bo zatožila Pilatu:

Wolt ihr dan meinen befelch nit richtig nach kommen
Glaubt, ich wills machen, das Er Euch wird genommen
Markhet! ich will diß meinen Herren gleich sagen
Das Er Euch auch also lasset zerschlagen.
(Kretzenbacher 1988: 50)

V drugem prizoru stopi pred Pilatov prestol in uporablja najprej čustveni argument, da bi bila zelo žalostna, če njen »*najljubši gospod*« ne bi izpolnil njene prošnje:

Mein Liebster Herr, ein grosse Bitt
Hab ich, wolt mirs versagen nit
Wan ihr mir disse solt abschlagen
Wurd mein gemüth Erfühlt mit klagen
(Kretzenbacher 1988: 51)

Pripoveduje mu o svojih hudih sanjah in meni, da je Kristus pravičen mož, ki je že dovolj kaznovan za svoja dejanja, tudi če bi bil kriv:

Dan einmal ist er ein gerechter Mann
Nichts böß man von ihm Vrthlen kan
Wan er doch Etwasß verschuldet hat
gnueg gstrafft ist Er wegen solcher That.
(Kretzenbacher 1988: 51)

Posebnost Pasijona iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 338–339) je v tem, da Pilat najprej sam razmišlja o Kristusovi nedolžnosti, ko pa Dekla pripoveduje o sanjah svoje gospodarice in Pilata v njenem imenu prosi za Kristusovo osvoboditev, jo v smislu načela *mulier taceat in ecclesia* dokaj ostro zavrne: sam že ve za Kristusov zločin in tudi, kaj mu je storiti, žena pa naj se ne vmešava v njegovo delo, naj se briga za to, kar se dogaja pod domačo streho, in naj molči:

Es ist ein' wunderliche Sach,
Dass sie mir will einsprechen:
Sie walte unter ihrem Dach,
Ich weiss schon sein Verbrechen.
Drum weiss ich, was ich hab zu thun,
Sie soll mir nichts vorschreiben:
Bei dieser Sach sie bleibe stumm,
Und soll's so weit nicht treiben.
(Schlossar 1891b: 339)

V skupino s samo enim prizorom sodi tudi Drabosnjakov pasijon. Kot posrednica nastopa *Dekua Pilatufhaua*, ki pa jo Judje kratkomalo odrinejo:

Dekua Pilatufhaua
Vafha Fraua fo mene k uam pofuali
Oni fo mene tako djali
De fe stim prauizhnim ne pahei uezh
Jes fim nuezo v fene sa uoli nja terpeua zuezh.
To dekuo Judi potisnajo prez.
(Drabosnjak 1841: 58)

V drugi skupini je dogajanje razčlenjeno v dva prizora: prvi se odvija med Pilatovo ženo in posrednikom/posrednico, drugi pa med posrednico/posrednikom in Pilatom. V to skupino sodita Bozenski in Admontski pasijon.

V Bozenskem pasijonu prosi Pilatova žena posrednika, ki se v didaskalijah imenuje *famulus* ali *servus*, naj gre k svojemu gospodarju Pilatu (*Zw meinem herren Pilate*), da iz ljubezni do nje (*als lieb ich im sey*) Jezusa ne obsodi na smrt, ampak ga pusti pri življenju, saj je svet in dober:

Sunder das er pey dem leben pleyb,
Und verurtayl nicht sein pluet;
Wan er ist sicher heilig und guet.
(Wackernell 1972: 111)

Služabnik naročilo izpolni, poroča Pilatu o ženinih sanjah in njenem mnenju o Kristusu ter ga prosi, naj uporabi svojo moč, modrost in oblast, da Jezusa osvobodi:

Und maint, er sey ain frummer man,
Das er auch nicht übel hab getan.
Nu pit sy, das dw tuest deinen fleys,
Dartzw pistu wol mächtig und weys:
Aus deinem gewalt du es wol vermagst,
Das dw Jhesum des tods ledig sagst;
Dw solt in auch nicht verurthayllen,
Wan dw möchst dich an im vermaillen.
(Wackernell 1972: 111)

Podobno se dogajanje odvija v Admontskem pasijonu, le da je ženino naročilo služabniku *Romanusu* formulirano skoraj dobesedno po evangelijskem besedilu (Mt 27,19):

Romane geh hin, zu deinem herrn,
Vnd sag das sey mein Pith vnd begern,
Das er nicht zu schaffen hab, mit dem gerechten man
Dan ich im Traum seinetwegen Vill gelitn han.
(Polheim 1972: 63)

V skupino z več kot dvema prizoroma sodita oba koroška pasijona, vendar se prav na ozadju te strukturne podobnosti kažejo bistvene konceptijske razlike med nemškim (KNP) in slovenskim (KP) pasijonom.

Posebnost KNP je prizor s spečo Pilatovo ženo, ki se ji prikaže *Angel* in zapoje pesem iz treh osemvrstičnih kitic, v kateri ji predoča, kakšne kazni čakajo Pilata za krivično sodbo. Žena se prebudi in razmišlja o sporočilu sanj, ko nastopi Pilat. Sledi dolg dialog med Pilatom in njegovo ženo, v katerem ji Pilat pripoveduje, kaj vse se je do tedaj zgodilo s Kristusom, in opravičuje svoje ravnanje, žena pa podkrepi svojo prošnjo s tem, da bi bila pripravljena dati svoje življenje in življenje svojih otrok, če bi s tem mogla rešiti Kristusa pred smrtjo:

Ich will selbst mein liebes Leben
mit den Kindern allzeit geben,
wenn ich damit nur das erwirb,
daß uns Jesus Christ nicht stirbt.
(Graber 1923: 101)

V KP je v replikah II, 143–II, 148 komunikacija med Pilatom in njegovo ženo razčlenjena v osem prizorov (verzi 563–604): Pilatova žena najprej v kratkem monologu pripoveduje svoje sanje, v katerih je toliko trpela »*sauolu Xistusa zhlaueka prauizhniga, katierga te Volk ozhe storiti kriuizhniga*« (KP str. 66, verzi 563–572). Sledi prvi dialog med Pilatovo ženo in Deklo, v katerem ji žena naroči, da jo najavi pri Ponciju Pilatu (R II, 143–144, verza 573–574). Dekla potrди naročilo (R II, 145; verza 575–576) in gre k *Pilatu*, ki ga nagovori:

Zhastitlivi gospud Pontivs Pilatush
nih gospa, nehaju skus mene na snanie dati,
da oni fheliu ene besiede fh\ niemi govoriti.
(KP str. 67, verzi 577–579)

Pilat ji naroči v R II, 145 naj sporoči ženi

da moja gaspa pride sam h\ meni,
jnu meni povie kar fhelie,
(KP, verza 581–582)

Dekla se po dvorjansko prikloni in vrne h *gospe*, da bi ji v R II, 146 posredovala Pilatov odgovor, naj

koi hitru tedai maju oni h\ niem priti,
kar oni fhelieju jm ozhiu enu lehkotu ftoriti.
(KP, verza 585–586)

Šele po tej kompleksni proceduri lahko pride do srečanja med Pilatom in njegovo soprogo. Pilat stopi s svojega prestola in žena se mu približa. Spet se po dvorjansko priklonita drug drugemu in žena v R II, 147 začne pogovor z vljudnostnim uvodom:

Pontius Pilatush Sankanski Gospued moi,
nai da jest gouorim ene befiede f\taoi
(KP, verza 587–588)

Nato sledi dialog o Kristusovi usodi, ki se konča v R II, 148 s Pilatovo obljubo

Jest ozhem na taje prafhnie maja Gaspa vse storiti,
jnu tega Nadoufhniga fraÿ spustiti.
(KP, verza 603–604)

V naslednjem prizoru *Pilat* – podobno kot v komunikaciji s svojo ženo – v R II, 151 pošlje Služabnika k Judom, da jim sporoči svojo odločitev:

Moi Gospued vam pusti skues mene na\snanie dati,
da jmate Xiftusa supet pred\niega perpelati.
(KP str. 31, verza 601–602)

Posnemanje pravilnega ravnanja po etiketi z najavljanjem pri Pilatu kot uradni osebi, ustrezní izbor vljudnostnih oblik med simetričnim tikanjem socialno enakopravnih partnerjev (med zakonskima partnerjema) ter asimetričnim tikanjem (Claudia – Dekla, Poncij Pilat – Služabnik) in onikanjem (Dekla – Claudia/Poncij pilat) sta značilni črti Kapelskega pasijona in verjetno eden prvih poskusov dramatizacije komunikacije v socialno neenakem govornem položaju v slovenski književnost sploh (prim. Prunč 2014).

Čeprav v didaskalijah ni najti ustreznih navodil, je hitra menjava prizorov tudi jasen pokazatelj na uprizoritev na tako imenovanem simultanem odru, na katerem so prizorišča razporejena tako, da se menjava prizora lahko nakaže z gibanjem in konfiguracijo oseb (prim. Pollanz 1992: 47–48).

Bičanje

Bičanje je le kratko omenjeno pri Mateju (27,26), Marku (15,15) in Janezu (19,1) ter je v sinoptični verziji EvL strnjeno v en sam stavek:

Tedaj je Pilatush Jesufa Vsel, inu ga je puftil gajshlati. (Japelj 1806: 107)

Prizori bičanja so se kot izraz Kristusovega trpljenja razvijali predvsem v zvezi s frančiškanskimi oblikami pobožnosti od 13. stoletja naprej. Z estetskega in dramaturškega vidika velja upoštevati, da sta bičanje in kronanje s trnjem prizora, v katerih je bilo mogoče s preprostimi sredstvi doseči tudi vizualno nazorno uprizoritev, ki je s svojo slikovitostjo nagovorila čustva gledalcev, zato sta bila v pasijonskih igrach za časa baroka posebej priljubljena motiva.

V pretežnem številu besedil je bičanje dramaturško koncipirano kot tekovanje med biriči, kdo bo Kristusa bolj ranil in ponižal. V Bozenskem pasijonu (Wackernell 1972: 115–118, Klammer 1986: 71–73) dobijo biriči od Pilata povelje, naj ga pretepejo z ostrimi šibami, da mu bodo krvavele vse žile:

Tzüchtigt in mit scharffen ruetten,
Das all sein aderen plüetten.
(Wackernell 1972: 115)

Tretji vojak se pohvali, da se bo jermen, s katerim bo pretepel Kristusa, tako zagrizel v njegovo telo, da se mu bo koža strgala:

Der wirt im in den leyb peyssen,
Das im möcht die hawt tzerreissen.
(Wackernell 1972: 116)

Ob koncu začnejo s štetjem udarcev, dokler jih Pilat ne ustavi in jih svari, naj pazijo, da jim Kristus ne bi ubežal, saj ga čaka še kronanje s trnjem:

Last ab vnd lost jn auff
Vnd secht daz er euch nit entlauff
Ich main er hab sein gnueg

Die durnen krön jst auch wol sein fueg.
(Klammer 1986: 73)

V Admontskem pasijonu (Polheim 1972: 59–60) je prizor z bičanjem kratek, zato pa so didaskalije toliko bolj ilustrativne. Štirje Pilatovi biriči Jezusa slečejo, eden od njih prinese šibe, namočene v rdečo barvo, s katerimi ga tepejo, dokler njegovo telo ni vse krvavo:

EIN KHNECHT BRINGT GAISL VND RUETT N JN ROTE FARB EIN
GEDAUCHT. HAUEN IM SEIN LEIB DER WIERDT PLUETIG.

Tudi v pasijonu iz St. Lamprechta (Wonisch 1957: 71–73) se realističnost in drastičnost stopnjujeta s tem, da eden od biričev, Klingenpekh, sproti namaka šibe v škaf s »krvjo« in jih podaja ostalim:

Klingenpekh legt die andren Ruten ein weil ins schaf blut.
(Wonisch 1957: 71)

Drugi birič z imenom *Waidman* (lovec) zmerja Višjega stotnika (*Oberhauptmann*) z lenim norcem in zatrjuje, da bi tepel Kristusa tri dni, ne da bi jedel in pil:

Waidman:
Narr Waß bist dan fir ein fauler!
Drei tag wolt ih schlagen unvermessen,
Kein bißen trinken noch essen
(Wonisch 1957: 72)

Mürztalski pasijon (Kretzenbacher 1988: 49–50) se po svoji dramaturgiji bistveno razlikuje od ostalih pasijonov in evangelijskega dogajanja. Biriči se s Kristusom vrnejo z zasliševanja pri Herodu. Pilat ga namerava bičati in izgnati iz mesta, zato jim da povelje, naj ga slečejo do golega in pretepejo s svežimi šibami, da se bo naučil častiti Boga in priznal cesarja kot svojega gospodarja:

Gehts greifts Knecht ziechts Ihn Nakend aus
schwingt ihn mit frischen Ruethen aus

Auf daß Er Lehrne Gott verEhren
Vnd den Keyser Erkhene vor sein Herren.
(Kretzenbacher 1988: 49)

Sredi bičanja pridrvi *Pilatova žena* in jih – kot je opisano zgoraj – prežene. Stotnik (*Haubtmann*), ki v Pasijonu iz St. Georgna pri Murauu (Kretzenbacher 1952a: 114–116) nadzoruje bičanje, grozi s kaznijo, če kdo ne bi napel vseh svojih sil in ne bi pazil na vsak udarec:

Hauts zu und spannts die Kräften an,
Schlagt wacker an den Zaubersmann.
Gebt acht auf einen jeden Streich,
Sonst lass ich euch bestrafen gleich.
(Kretzenbacher 1952a: 114)

Pasijon iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 328–330) se od KNP v glavnem razlikuje samo po tonu in metaforiki, ki je bolj groba in včasih že na meji estetskega. Tako Tretji Jud poziva svoje tovariše, naj ne varčujejo s svojimi močmi, ker mu je mučenje Kristusa prava naslada:

Dritter Jude
So sparet nur die Kräften nicht,
Ich hab auf ihn ein' Lust!
(Schlossar 1891b: 329)

Četrti Jud najprej poudarja zabavnost bičanja, nato pa – estetsko ne ravno prepričljivo – primerja maroge, ki jih zapuščajo šibe, s krvavicami in poziva svoje tovariše, naj obrnejo pečenko, ker je poper zelo moker:

Vierter Jude.
Gelt, G'sell, das ist ein Spass,
Wie die Blutwürst dir schmecken werden!
Der Pfeffer ist sehr nass.
Lasst uns das Brat'l umkehren.
(Schlossar 1891b: 329)

Drugi Jud hvali šibe, ker delajo globoke rane in povzročajo, da vsa kri odteka:

Zweiter Jude.

Die Ruthen sind sehr gut,
Sie machen tiefe Riss',
Und zapfen ab das Blut,
So lang noch eines ist.
(Schlossar 1891b: 330)

Tudi v KNP (Graber 1923: 85–87) je tekmovanje med biriči izrazito poudarjeno. Malchus zahteva nove šibe, ker stare niso nič več prida, in vsak naj se trudi, da ne bo ostal zadnji:

Malchus

Bursch', frische Rueten und Geißel her!
Diese sind hin und taugen nicht mehr.
Welcher besser trifft, der gewinnt das Best.
He, nur tapfer drauf, keiner sei der Lest.
(Graber 1923: 86)

Prvi Jud naslavlja Kristusa s »*coprnikom*« in lažnivcem, ki ga je treba pretepsti z vso močjo:

Ein Zauberer, der so viel kann lügen –
schlaget zue, daß die Fetzen von ihm fliegen!
(Graber 1923: 86)

Četrty Jud ga ironično poziva, naj pokaže svojo čarovniško moč s tem, da se sam osvobodi vrvi, s katerimi je zvezan:

Zeig' uns dein' Kunst und falische Tück'!
Lös ab von Händen unsere Strick!
(Graber 1923: 86)

Pred koncem bičanja ima Koroško-nemški pasijon dve nazorni analogiji, ko primerja Kristusa in njegove mučitelje z nakovalom in kovačem ter s sodarjem in sodom:

Zweiter Jud

Ist er der Amboß, sein wir die Schmied',
wir lassen nicht mehr nach sambt keinem Glied,
wir gehen wie die Binder um das Faß,
wir geben ihm ein' rechten Aderlaß.
(Graber 1923: 87)

KP take analogije ne pozna pa tudi sicer se dramaturgija tekmovanja med biriči le blede odraža v replikah II, 105–113 KP. Tako npr. Prvi Jud v repliki R II, 111 prosi Trejega za pomoč:

Jest sim fhie slab gratou od lauter tepenia,
stapta sam vedba na mesti mene,
tepita ga vedba, dokler se vam sdi,
sdei si te fapelauz druiga kna safhlufhi,
kaker da se mo an tak fhpat nalofhÿ
kier je matu jnu sapelvou te ludÿ
(KP str. 53, verzi 363–368)

Motiv razmesarjenega telesa najdemo npr. v repliki II, 112 *Tretjega Juda*:

tepu ga bam do bieleh kosti,
da mefsu prozh od niega polleti.
(KP, verza 371–372)

Šestkratno apostrofiranje Kristusa kot *coprnika* v Kapelskem pasijonu rahlo spominja na izraza »Zaubersmann« v pasijonu iz St. Georgena in »Zauberer« v Koroško-nemškem pasijonu (gl. zgoraj). Med drugim v repliki II, 108:

No 108 der 4te Jud

S\tiemi fhtriki ga bama peruefali,
tudi flato ketno na vrat podjali,
da se na bo mogu od ftebra Refhiti,
dergazhi da bi an mogu en zopernik biti.
(KP, verzi 346–349)

Vendar razen omenjenih podobnosti ni najti mesta, na osnovi katerega bi lahko besedilo KP opredelili kot prevod KNP.

Porfirij

Kindberški in Kapelski pasijon sta edini besedili našega korpusa, ki poleg dramaturgije grobijanskega tekmovanja med mučitelji uvajata tudi motiv solidarnosti in sočustvovanja s trpečim Zveličarjem.

V Kindberškem pasijonu (Kretzenbacher 1988: 109–111), se pravi pasijonski igri, ki so jo pod naslovom *Chor-Freytag Andacht* uprizorili na veliki petek leta 1756 pod vodstvom Franza Rosmana v Kindbergu na Štajerskem (Kretzenbacher 1988), bičanju poveljuje Stotnik (*Hauptmann*), ki naroči Malhusu in njegovim tovarišem, naj Kristusa bičajo z vso silo, da bo dobil zasluženo plačilo:

Geislet Ihn kein fleis solt sparen,
den verdienten Lohn wird Er wohl erfahren.
(Kretzenbacher 1988: 109)

Malhus in Lucius med drugim pravita, naj ga brezobzirno tepejo, da se bodo videle maroge in se bo koža dvigala, saj je v njem še dovolj krvi:

Malhus
Schlag nur zue, liebster bruder mein,
schlag sicher ohne allen bedencken. [...]
Lucius
Schau bruder die streymen fahren auf,
Die Haut sich thuet aufheben.
Allo! Ihr brüder nur Tapfer schlagt drauf,
Es thuet noch blut gnue geben.
(Kretzenbacher 1988: 110)

Tedaj se pojavi plemeniti rimski vojak *Porfirij*, ki je v didaskalijah napovedan z naslednjim besedilom:

Ein Edler Römischer Kriegs=Mann zucket das schwerd und auß
naturlichen Antrib des Mitleydens gegen den elendig zerfleichten
[sic!] heyland tracht die strick abzuhauen. Christum von der geislung
zu erlösen. *Simon de Neap, in hora passionis Christi.*
(Kretzenbacher 1988: 110)⁴⁶

Jude, ki Kristusa mučijo, ozmerja kot lutrovsko drhal, enega celo spodi z
brco. Mu bo že še pokazal, pravi, gotovo bo dobil svoje plačilo in hudič
naj ga strga. Hitro odveže vezi in spone ter Kristusa pusti varno oditi. Kar
počenjajo, je krivično, greh in sramota, ki jo je grozno gledati, zato niso
vredni, da jih nosi zemlja, in gotovo se bodo znašli pri hudiču:

Porphyrius diser Edle Röm. Krieqs=Mann spricht.

O Ihr verfluchte Teüffels=Knecht,

Was thut ihr dan anfangen,

Mit disen Menschen wider alles Recht

Er hat ja nichts begangen.

Du luters gsind /: stost einen Juden mit den Fues:/
scher dich hindan.

Will dir waß anders weisen. Gwis bekommst du deinen lohn,
der Teüffel sol dich zreissen. Gschwind loß auf die strück und band,
last sicher Ihn fortgehen. Was ihr verübt ist sünd und schand, ein
graussen anzusehen. Ihr *Basti=Vicher* seydt nicht wehrt
daß Eüch die Erd thuet tragen. Dem Teüffel Ihr gar gwis zu kehrt,
der brücht euch Hals und Kragen.

(Kretzenbacher 1988: 110–111)

In kot se je Porfirij v Kindberškem pasijonu nenadoma pojavil, tako za to
repliko tudi enostavno odide.

Podobno se v KP nenadoma pojavi Vojak, v katerem je lahko prepoznati
Porfirija, ki nam je znan iz Kindberškega pasijona:

No 114 Da komet der Soldat und redet also

Prozh vi navfmileni tierani vsi,

46 Plemeniti rimski vojak potegne meč in iz naravnega nagiba sočustvovanja z grozovito
razmesarjenim Zveličarjem skuša Kristusa rešiti bičanja s tem, da preseka vrvi. *Simon
de Neap, in hora passionis Christi.* (Prevedel E. P.)

sakai ozhte Jesusa zelu umoriti vi,
 gdu ga je fhe h\tei smerti obsodu,
 katieru si she an ni fafhlushu,
 jest ozhem vam pa eno drugo pokasati,
 al se na bate otl ad\le\tega prazh podati,
 le\tega katieri te smerti doushen ni,
 taistiga ozhte zelu vmoriti vi.
 (KP str. 54, verzi 377–384)

Vendar v nasprotju s Kindberškimi pasijonom v KP Vojakov nastop ni izoliran. Po svoji namenskosti ima namreč vsebinsko paralelo v opisanem prizoru s Pilatovo ženo, ki skuša pregnati biriče in tako preprečiti nadaljevanje bičanja. Pripis »*Simon de Neap, in hora Passionis Christi*« v zgoraj navedeni didaskaliji Kindberškega pasijona je Kretzenbacherju (1972), po katerem v glavnih potezah povzemamo tudi naslednje poročilo, omogočil rekonstruirati zgodovino motiva.

Motiv Porfirija je najti že v videnjih Kristusovega trpljenja sv. Brigite Švedske (1302/03–1373), ki so bila z naslovom *Relevationes* v številnih rokopisih in tiskih razširjena po vsej Evropi, med drugim v tisku, ki ga je 1680. leta v Münchnu izdal tiskar Wagner: *Revelationes Caelestes Seraphicae Matris S. Birgittae Suecae, Sponsae Christi Praelectae ...*⁴⁷

V tej izdaji, ki jo je pripravil salvatorijanec Michael Hörmann, se opis vizije glasi:

... toto enim corpore nudus erat, cum flagellaretur. Tunc unus inimicorum ejus assistentibus lictoribus dicebat, vultis hominem hunc sine judicio occidere et causam mortis ejus vestram facere, et haec dicens, secuit ligamen. (cit. po Kretzenbacher 1972: 121).⁴⁸

47 Celoten naslov: Ordinis Sponsi Sui SS. Salvatoris Fundatricis: Olim Ab Eminentissimo Domino Joanne Cardinale De Turrecremata recognitae & approbatae. A Reverendissimo Consalvo Duranto Episcopo Feretrano insigni Tractatu de Visionibus, Revelationibus, Apparitionibus, Ecstasi, & Raptu, ac plurimis Notis, eruditissime illustratae. Nunc Demum. Iuxta Exemplaria Romana Recens Impressae, plurimis mendis purgatae, vita & miraculis eiusdem sanctae Matris, ac Filiae Divae Catharinae primae Ordinis Abbatissae, & aliis ornatae. denique quadruplici, Biblico, Theologico, Concionatorio, ac Verbalis copiosissimo Indice auctae; Opus Plane Divinum, Omnique Statui Ecclesiae, sed imprimis sacris Oratoribus perquam utile / Opera F. Simonis Hörmann Bavari Ordinis SS. Salvatoris & S. Birgittae Prioris, & Confessoris Generalis in Altominster. Monachii Wagnerus.

48 ... bil je po vsem telesu nag, ko so ga bičali. Tedaj je eden njegovih sovražnikov rekel liktorjem, ki so pomagali, ali hočete tega človeka usmrčiti brez sodbe in si naložiti zadevo njegove smrti. In ko je to rekel, je presekal vez. (Prevedel E. P.)

Medtem ko ostaja na tem mestu Kristusov rešitelj anonimen (*unus inimicorum*) vse do konca 17. stoletja, se v glavnem delu uspešnega baročnega hagiografa Michelangela Carraciola, bolj znanega pod redovniškim imenom Simon de Neapoli, pojavi z imenom *Porphyrius*. Iz ene od treh izdaj *Pasijonske ure* ali *Orologio della Passione di Giesù Cristo secondo 24 ore nelle quali la pati, distinto in discorsi storici, riflessivi i meditativi* v letih 1709, 1718 in 1741 je pisec Kindberškega pasijona lahko prevzel besedilo ter ga rahlo adaptiral v uvodnih didaskalijah k repliki *Porfirija* (Kretzenbacher 1972: 123). V drugi izdaji iz leta 1718 se ustrezno mesto glasi:

Se un Soldato Cavaliere Romano per nome Porfirio, presente ad una tal carnefina, stomachato d'una tal crudeltà, mosso da pietà naturale sfoderato la spada, minacciò chi sottentrar voleva alle stanchezza di chi battevalo [sic!]

(Simon de Neapoli, *Orologio della Passione* 1718: 75, citirano po Kretzenbacher 1972: 123)⁴⁹

Kindberški pasijon je po Kretzenbacherju (1972: 116) edino nemško pasijonsko besedilo, v katerem je najti Porfirijev motiv. Za Kapelski pasijon se seveda poraja vprašanje, ali se je pisec lahko zgledoval po Kindberškem pasijonu, ali imata oba pasijona skupno, doslej neznanu predlogo, ali pa vsak od njiju samostojno uporablja razpoložljivo hagiografsko gradivo. Za tretjo podmeno bi govorilo dejstvo, da se oba pasijona razlikujeta po imenu vojaka in po tem kako vključujeta prizor v ostalo dogajanje. V Kindberškem pasijonu je zgoraj opisani Porfirijev nastop precej neorgansko vključen v besedilo in deluje skoraj kot z ostalim besedilom nepovezan tujek. V svoji repliki *Porfirij* sicer zahteva, naj hitro odvežejo vrvi (*Gschwind laß auf die strüeck und band*), vendar biriči na to ne reagirajo. Stotnik v naslednjem prizoru da povelje, naj prenehajo (*Haltet ein, es ist schan genueg*) in s tem zaustavi bičanje (Kretzenbacher 1988: 111), toda mučenje se takoj nadaljuje s trnovim kronanjem.

V Kapelskem pasijonu Jezusovi mučitelji v R II, 115 reagirajo na Porfirijev verbalni napad (R II,114) s sumom, da simpatizira z Jezusom:

49 ... če neki rimski vojak ali vitez z imenom Porfirij, ki je bil prisoten pri takem mesarjenju in ki mu je zaradi take okrutnosti šlo na bruhanje, navdan z naravnim čustvom sočutja, ne bi potegnil meča in zagrozil tem, ki so ga topli. (S smiselno korekturo prevedel E. P.)

No 115 der 2te Jud

Kier se tebi te sapelauz vsmili,
dobru je de smo enkrat nafhe delu Strilli,
inu nafhu ferze fhie nad\niem fhladilli,
pa ftori fh\niem kar\ti ozh,
jes pak raitam da\ti niega fhiviga, ne dobifh nigdar prozh,
mi se ozhmo od niega prozh podati,
poimi od niega prozh vi moi Tovarfh jnu brati.
(KP, str. 54–55, verzi 385–391)

Porfirij oz. *Vojak* v R II, 116 KP za razliko od Kindberškega pasijona tudi dejansko preseka vrvi in osvobodi Kristusa:

jest si ozhem pak eno drugo kunfht fmisliti,
le\tega Nadoufhniga, od ftebra fraÿ ftoriti,
sei sem jest tukei sa enei Sabli obdan,
bam odsekou ta fhtrik da bo fraÿ jnu ledik fpelan.
(KP, verzi 394–397)

V Kapelskem pasijonu se zgodba še nadaljuje. Po prizoru z dvema Angeloma, ki zapojeta pesem *Vse stvari žalujete, se Judje* v repliki II, 118 odločijo:

pelimo ga pred Pilatufha, ino nemo ozhmo povedati,
da nafho fhelje nismo mogli prou dopouniti.
(KP, verza 424–425)

To tudi storijo in v repliki II, 129 *Prvi Jud* pred Pilatom opravičuje svoj in svojih tovarišev neuspeh:

Pillatefh mi fmo po tojei voli ftorili,
pak vender nikar nafhu fhelje dopounili,
fakai en fhounier al foldat fe je podftapu zhries nas priti,
glich koker bi moli po tojei voli ftoriti.
(KP, verzi 514–517)

Dvakratna znotrajbesedilna povezanost in doslednejša integracija Porfirijevega motiva v besedilo – v nasprotju z izoliranim prizorom v Kindberškem pasijonu – je po našem mnenju zgovoren dokaz za samostojen in neposreden prevzem motiva iz nekega drugega vira. Ta vir bi lahko bila ena od izdaj *Orologio della Passione* Simona de Neapoli. Obdobje med izdajami v letih 1709: 1718 in 1741 bi v tem primeru utegnilo služiti kot *terminus ante quem non* za prevzem iz tiskanega vira. Ni pa izključeno, da je bil motiv prevzet neposredno iz zgoraj citirane Münchenske izdaje iz 1680. leta, ki jo po Cobissu poleg NUK v Ljubljani hrani tudi kapucinski samostan v Škofji Loki.

Ne glede na to, ali je bil motiv prevzet ob koncu 17. stoletja neposredno iz *Revelationes* Birgite Švedske ali pa ob začetku 18. stoletja iz *Orologio della Passione* Simona de Neapoli, v obeh primerih je moralo slovensko besedilo nastati v sredini, ki je razpolagala z ustrezno knjižnico. Za to pa prihajata v poštev le dobrolska ali celovška jezuitska skupnost.

Kronanje s trnjem

V nasprotju s skopo omembo bičanja trije evangelisti obširneje poročajo o kronanju s trnjem (Mt 27,27–31, Mr 15,16–20, Jn 19,2–3). Sinoptično besedilo vseh evangelistov v EvL – npr. pri Pohlinu – nazorno in s številnimi detajli prikazuje potek dejanja:

Tedej je Pilatush JEsufa perjev, inu ga je gajshljjal. Deshelskega Oblaftnika fhovnirji pak, fo perjeli JEsufa, inu noter pellali v'lopo fodne hifhe, inu fo k'njemu ifklizali ufo shovnirsheno, inu fo ga islekli, inu fo en fhkerlatne plajsh okuli njega djali, inu eno ternafto krono fpledli, inu na njegovo glavo poftaveli, inu en terft fo njemu v' defno roko podali, inu fo pred njim poklekuvali, inu fo is njega fhpot, ali en smeh delali, inu fo sazheli njega posdravlati, rekozh: Sdrav bodi ti Krayl teh Judov. Inu fo ga v lize wili, inu fo vajn pluvali: inu fo useli ta terft, inu fo shnim na njegovo glavo wutali, inu fo padali na kolena, inu fo ga molili. (Pohlin 1772: 102)

Kronanje s trnjem sodi v standardne prizore vseh pasijonov. Kot pri bičanju so tudi pri kronanju s trnjem lahko uporabljali preprosta sredstva za stopnjevanje gledališkega učinka. Tako npr. v didaskalijah Admontskega pasijona beremo, da Kristusu s krono vred dajo tudi z rdečo barvo napojeno gobo na glavo, iz katere mu potem teče po obrazu »kri«:

Sy TRUCKHEN IM DIE CRON, AUFS HAUBT MIT AINEM
SCHWÄMLEIN IN ROTE FARB EINGEDUNCKHT, DAS IM DAS
BLUET YBER DAS ANGESICHT ABFLEUST (Polheim 1972: 60)

Za klasifikacijo prizora se nam ponujata dva kriterija: a) kje je v primerjavi z EvL prizor s kronanjem vključen v pasijonsko dogajanje, b) kakšen je vsebinski odnos med besedilom pasijona in evangelijskim izročilom.

V sinopsi Evangelijev sledi kronanje s trnjem neposredno po bičanju, kronanju pa prizor s Pilatovim *ecce homo*. Tako je tudi v nekoroških pasijonih, ki se razlikujejo le pri upodobitvi samega kronanja. V Bozenskem pasijonu Pilat prekine bičanje in da navodilo za kronanje, ki naj bi Kristusu pregnalo vsako misel na kraljevsko čast:

Ich main, er hab sein genueg;
Dye dürnein kron ist auch sein fueg:
Dye truckt im in sein hawbt,
Da von würt er wol betawbt;
Und schlacht darauf mit stangen,
Das er sich nit mer lass pelangen
Nach künigklicher er
Als er getan hat hüntz her.
(Wackernell 1972: 118)

Tudi v Admontskem pasijonu Pilat zaustavi bičanje in zapove, naj Kristusa kronajo s trnjem, da bi ohladili jezo Judov:

Hört auf vnnd Thuet im Nit zuuill,
Vnnd vber Tröttet nit das zill,
Crönt in auch, mit ainer Cron von dorn,

Das gestilt werd der Juden zorn
(Polheim 1972: 60)

V pasijonu iz St. Lamprechta Višji stotnik (*Oberhauptmann*), ki poveljuje bičanju, sredi bičanja zahteva, naj prinesejo krono iz trnja (Wonisch 1957: 73–74). Tudi v Mürztalskem pasijonu privoščijo Judje, ki jih je Pilatova žena skušala pregnati (gl. zgoraj), Jezusu le malo počitka in takoj začnejo s kronanjem. V Kindberškem pasijonu je kronanje dramaturško organizirano kot samostojen prizor z naslovom *Christus wird mit Dörnern gecrönt und von denen Juden verspottet*. (Kretzenbacher 1988: 111), ki mu sledi prizor pred Poncijem Pilatom.

V koroški skupini pasijonov so med bičanje in kronanje s trnjem ter med kronanje in Pilatov *Ecce homo* vrinjeni še drugi prizori:

V vseh treh pasijonih sledi po bičanju prizor z Angelom(a): v pasijonu iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 331) zapoje Angel pasijonsko pesem o bičanem Zveličarju »*Seht Ihr da ihn angebunden*«, ki jo v skrajšani obliki od tretje kitice naprej in z začetkom »*Schönster Jesu meiner Augen*« navaja tudi Graber (1923: 87–88) v KNP iz Sörga.⁵⁰ V KP v R II, 117, verzi 398–421, str. 55–57, zapojeta *dva Angela* trikitično pesem v ritmu alpske poskočnice in z začetkom »*Vse ftuari Shaluite*«. ⁵¹

Od tega prizora naprej se koroški pasijoni med sabo razlikujejo po svoji dramaturgiji. V pasijonu iz Altenmarkta v 5. prizoru Stotnik (*Hauptmann*) prosi Pilata za dovoljenje, da Jezusa kronajo po svoji volji. Ko to dovoljenje dobi, vsi zmagoslavno vzklikajo, naj umre nesramni Galilejec, ki se sam celo imenuje Kralj Hebrejcev:

Vivat! Es sterbe nun
Der freche Galiläer!
Der sich gar nennen lässt
Als König der Hebräer.
(Schlossar 1891b: 332)

Nato da Stotnik (*Hauptmann*) povelje, naj Kristusa ostro stražijo in ga peljejo v ječo.

50 Besedilo verzije KNP iz Sörga navajata tudi Verbund der Volksliedwerke in Schendel.
51 Čeprav pesem v Štrekljevih SNP ni zabeležena, lahko na osnovi ritma domnevamo, da jo je prireditelj prevzel iz ljudskega izročila.

Sledita 6. in 7. prizor (Schlossar 1891b: 333–336), ki ju bomo opisali v naslednjem poglavju in ki prikazujeta usodo *Jude Iškarijota*. Šele po Judeževi smrti kot 8. prizor sledi kronanje s trnjem (Schlossar 1891b: 337–338). V dvodelnem 9. prizoru (Schlossar 1891b: 338) najprej spet nastopi Angel, ki grešnikom predoči Jezusovo trpljenje, nato še Stotnik (*Hauptmann*), ki poziva, naj gredo k Pilatu. V 10. prizoru (Schlossar 1891b: 338–339) se odvija že opisani dialog med Pilatom in Deklo Pilatove žene. V 11. prizoru (Schlossar 1891b: 339), ki ga pozna samo pasijon iz Altenmarkta, Vratar (*Thürhüter*) najavi množico velikih duhovnikov (*Ein grosser Hauf der Pfaffen*), Pilat pa se pritožuje nad pritiskom Judov. Ko jih v 12. prizoru sprejme, utemeljijo svojo tožbo proti Jezusu. V upanju, da bo zbudil njihovo sočutje, Pilat končno pokaže bičanega in s trnjem kronanega Kristusa:

Seht diesen Menschen an,
Wie seine Haut zerschmissen,
Wie dieser arme Mann
Am ganzen Leib zerrissen
Und spöttlich ist gekrönt
Mit scharfen Spitz und Dorn,
Wie er verlacht, verhöhnt,
Schimpflich bekleidet word'n!
(Schlossar 1891b: 341)

V KNP – in samo v tem besedilu – po prizoru z *Angelom* nastopijo štiri žene (*Marija, Marija Magdalena, Veronika in Marta*) in se pogovarjajo o pasijonskem dogajanju (Graber 1923: 88–89), takoj zatem sledi kronanje s trnjem (Graber 1923: 89–92). Šele po kronanju so uvrščeni prizori z Judo Iškarijotom, in sicer: Juda v svojem obupu, njegov samomor in zmagoslavje hudičev (Graber 1923: 92–98). Naslednji sklop prizorov s Poncijem Pilatom se v KNP začne s sanjami Pilatove žene in se nadaljuje s precej obsežnim pogovorom med Pilatom in njegovo ženo (Graber 1923: 99–102). Šele nato Judje pripeljejo Kristusa pred Pilata (Graber 1923: 102–103), ki je prepričan, da bo izmučeni in s trnjem kronani Kristus zbudil njihovo usmiljenje:

Nun wird durch Grausamkeit der Bluetdurst sein gestillet,
Der Juden Tigerherz mit Bluet g'nueg angefüllet,
So bringet ihn heraus, daß ihr ihn sehen werd't. [...]

Ich glaube nicht, daß wer ihn noch zum Tod begehrt.
(Graber 1923: 102)

V Kapelskem pasijonu (KP) po nastopu dveh Angelov – pred kronanjem kot v pasijonu iz Altenmarkta, in ne po njem kot v KNP iz Sörge – sledita Judeževa smrt in zmagoslavje Hudičev, kronanje pa se začne z napovedanim obiskom pri Ponciju Pilatu, ki mu Judje poročajo, da je en fhoumier al *foldat* (KP verz 507) preprečil, da delo opravijo po Pilatovem ukazu in po svoji želji. Kot nadomestilo za to Porfirijevo intervencijo si v R II, 129 izposlušujejo dovoljenje za kronanje s trnjem.

kier se je te fapelauz sa eniga kralla vnkei dajau,
perpusti de bama fturilli koker je an diau,
da mi tega fapelauza bama zhaftilli,
jnu niemu eno Ternasto krana na\glau poftauilli.
(KP str. 62, verzi 520–523)

Pilat jim dovoli, da storijo z njim, kar hočejo (R II, 130), in Judje začnejo s kronanjem (R II, 131–R II, 142, verzi 524–562). Po kronanju sledijo že opisani prizori med Pilatovo ženo, Deklo in Pilatom (R II, 143–R II, 148, verzi 563–604). Prizori med Pilatom in njegovo ženo se končajo s tem, da Pilat pošlje služabnika, naj pokliče čakajoče Jude pred svoj prestol. Ko Judje pridejo (R II, 149–R II, 151), jim v repliki II, 152, str. 69, z besedami »*Pogleite all je an anemo zhloveko glich*« pokaže bičanega in s trnjem kronanega Kristusa.

Z opisano dramaturgijo se KP uvršča med koroške pasijone, vendar je po vrstnem redu prizorov bližje pasijonu iz Altenmarkta kot KNP v Graberjevi verziji.

Pri drugem kriteriju, namreč pri obsegu ter vsebinski bližini ali oddaljenosti od evangelijskega izročila, je treba posebej upoštevati, da sta grobijansko sramotenje Kristusa in persiflaža rituala poklona pred vladarjem (proskineza) za verne gledalce vsebovala tudi elemente blasfemije, zato je bilo uprizarjanje kronanja s trnjem v srednjem veku celo prepovedano in so se inscenacije v pasijonskih igrah vse do baroka močno ravnale po evangelijskem besedilu.

V Bozenskem pasijonu se besedilo komajda oddalji od svetopisemske predloge, ki je citirana najprej v latinščini in nato parafrazirana z nemškimi verzji:

Deinde quartus miles accipit sceptrum de manu Jhesu et percutit caput ejus. Et dicit: «Prophetisa nobis, Criste: quis est, qui te percussit?»

Et dicit:

Jhesu, dw solt uns weissagen:

Wer hat dich yetzunt geschlagen?

(Wackernell 1972: 120).

V Admontskem pasijonu didaskalije opredeljujejo dejanje podobno kot sinopsa evangelijev:

DIE VIER KHNECHT LESEN IN AB, GEBEN IM AIN PURPUR MANTL,
VMB, SÖZEN IN AUF AIN STUEL, KHRÖNEN IN, MIT AINER
DORNEN CRON GEBEN IM AIN ROHR FIR EIN ZEPTEP, SCHLAGEN
IN DAMIT SEIN HAUBT KHNIEN VOR IM NIDER VND DER ANDER
SPRICHT.

Du Juden khinig Gegriest seÿst,

Mit deiner Cron, du woll beweist,

Das du bist ain khinig an Landt vnd Leidt

(Polheim 1972: 60).

Skopi dialogi pa se samo na enem mestu oddaljijo od svetopisemske predloge, ko Tretji jud – očitno zaradi rime – sklepa iz trsta v Kristusovi roki, da je velik norec:

Dein Zebter auch gewislich bedeidt,

Wëlliches ist ain holles Rohr,

Das du bist gar ain doller dor.

(Polheim 1972: 60)

Tudi pasijon iz St. Lamprechta samo enkrat odstopa od svetopisemske predloge, in sicer na mestu, ko eden od protagonistov ironično vpraša Kristusa, koliko ima denarja. Drugi ga zato ozmerja z norcem, češ ali ne ve, da ima kot kraljevska oseba več denarja, kot ga on lahko požre:

Du Narr, diß ist ein königliche Person,
Hot mer gelt, alß ih freßen kan.
(Wonisch 1972: 73)

Bolj se bližamo 18. stoletju, močnejše so v besedilih prisotni elementi grob-
bijanstva, ljudske fantazije in simbolike. V Mürztalskem pasijonu Stotnik
(*Hauptman*) v vulgarnem jeziku ukaže, naj prinesejo stol in Kristusu pri-
tisnejo krono na »bučo«:

bringts her ein stull vnd sezt ihn drauff
Trukhts auch ein Cron an sein schedl hinauff.
(Kretzenbacher 1988: 50)

V Kristusovem grbu, nadaljuje Stotnik, naj bi bili dve oslovski ušesi in poleg
njiju po norčevskem običaju še dve sveže oslovski figi:

Ich mueß nur Dein Wappen auch
Zwey Esl ohren zeigen
Du führst nach alten Naaren brauch
Darzue zwey frische feigen.
(Kretzenbacher 1988: 50)

Kindberški pasijon v glavnem sledi svetopisemski zgodbi, vendar je poln
grobosti in ironije. Stotnik (*Hauptmann*) v svojem uvodnem navodilu za
kronanje poudarja, da morajo vezati trnjevo krono tako, da bo trnje obrnjeno
navznoter:

Von Dörnern mus sein diese Cron, sucht wo ihr Dörner findet
Mehr hat Er nicht verdient zum Lohn, die Spiz aber einwerths bindet.
(Kretzenbacher 1988: 111)

Rub[inus] ob koncu kronanja ironično časti Kristusa kot velikega in močnega
kralja, ki je videti kot krščen netopir:

Sey gegruest O König groß und mächtig,
Ich kumb zu dir anbetten dich andächtig.

O wie wohl und herrlich siehest du gestaltet aus,
Nicht vill anderst, als wie ein Tauffte fleder mauß.
(Kretzenbacher 1988: 111)

V pasijonu iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 337) Kristusa kronajo s krono, ki naj bi mu šla do možganov, mu dajo v roke trs kot žezlo in ga odenejo v škrlatni plašč, ki so ga že načeli ščurki:

Ein' Purpurmantel muss er auch haben,
Der schon gefressen ist von Schaben,
Um anzuzeigen sein richtig's Reich:
Dann sieht er einem König gleich.
(Schlossar 1891b: 337)

KNP s svojo upodobitvijo samega kronanja v 40 verzih po obsegu prednjači pred vsemi nemškimi pasijoni (Bozen 24, Admont 10, St. Lamprecht 26, Mürztal 12, Kindberg 16 in Altenmarkt 24 verzov). Od vseh navedenih pasijonov in od KP pa se razlikuje tudi po tem, da takoj po kronanju nastopi mladenič, ki kljub uporabi Prvega stražnika zapoje 5 kitic 7-vrstične pesmi, v kateri povezuje Jezusove muke s človeškimi dejanji in grehi (Graber 1923: 90–92), dokler ga Malchus in Prvi Jud ne preženeta (dodatnih 46 verzov). Poleg tega Jezusa posadijo na kamen, in ne – kot v ostalih pasijonih – na stol, v replikah pa sadistično hvalijo učinkovitost kronanja, pri katerem bo trnje prebodlo lobanjo:

Malchus

Ei, wann du ein König wolltest sein,
so setz' dich her an diesen Stein.
Wir dich zieren mit einer Kron' von Dorn,
daß sie wird dein' Hirnschal durchbohr'n
Erster Jud
Die Kron geht wohl tief in's Haupt hinein,
niemand wird leichtlich greifen darein.
(Graber 1923: 89–90)

Drug drugega spodbujajo, naj pritiskajo, da bo iz njegovega telesa brizgala kri:

Dritter Jud

Die Kron' ist schön, die Stein' seind guet,
druckt zue, daß spritzt heraus das Bluet.
(Graber 1923: 90)

Pozdravljajo ga kot judovskega kralja, ki ni dovolj maziljen in kot kralj umazanije vlada v deželi:

Zweiter Jud

Sei gegrüest, du Judenkönig!
Pfui, du bist gesalbt zu wenig.
Ein König der Unsaubrigkeit
jetz regieret Land und Leut'.
(Graber 1923: 90)

Ob koncu si na tem ozadju oglejmo še slovenske pasijone. V Škofjeloškem pasijonu se pred kronanjem pojavita dva Angela, ki osmislita kronanje s trnjem kot rešilno dejanje za grešnike. Od vseh pasijonov pa se razlikuje Škofjeloški pasijon z glavno utemeljitvijo Prvega Juda za to obliko mučenja, v kateri je še čutiti duha legitimizma in protireformacije:

On ie nashe firshte Sanizhuou,
Sam sebe pa pouikhsuouu,
nasho uero doli tlazhu,
drugo pa nasnano naprei ulazhu.
(Ogrin 2009: 85)

Čeprav je zaradi razlik v gledališki prezentaciji in času nastanka morda tvegano primerjati Škofjeloški pasijon z navedenimi pasijonskimi besedili, je vendarle opazna odsotnost grobijanskega sramotenja in konkretnih referenc na fiziološke učinke mučenja. V primerjavi z zgoraj navedenimi citati iz nemških pasijonov zveni sramotenje v Škofjeloškem pasijonu skoraj otroško naivno:

Na kolenih ô lubesniui bratie iest klezhim,
ter mu norze inu figo usobe mollim,

koker enimu ternoumu krallo ufsa zhast dam,
on pa sedÿ koker en lipou Jesus sam
(Ogrin 2009: 86)

Pri Drabosnjaku se ob koncu bičanja pojavita Marija in Janez, ki ju biriči preženejo in začnejo s kronanjem. Po kronanju kratko nastopi Angel, nato sledi precej obširen Pilatov »rat«, v katerem se Pilat najprej upira pritisku Judov, vendar ob koncu vendarle klone. Dialogi pri kronanju ostajajo na splošni ravni in ne vsebujejo grobijanskih elementov ali fizioloških opisov mučenja. Glavni motiv za kronanje s trnjem je Jezusova dozdevna uzurpacija kraljevske časti:

Kei tu sana keruiza mora biti
Sam febe pouifhati noi sa krala ftoriti.
(Drabosnjak 1841: 51)

Judje ob koncu kronanja padejo pred Kristusom na kolena in vpijejo:

Bodi kral ti zhefhan tih judou
Lepu si zieran kaku si safhlufhou
Sdei mafh szeptar krono ino tron
Le tu imafh ti od nas an uon.
(Drabosnjak 1841: 51)

V Kapelskem pasijonu (KP) je kronanje s 30 verzi nekoliko krajše kot v Koroškem nemškem pasijonu (KNP). Dialogi se sicer v precejšni meri ujemajo z analiziranimi nemškimi pasijoni, vendar so preprostejši ter brez grobijanskih oblik in preciznega fiziološkega opisa mučenja. Težišče dialogov je medsebojno spodbujanje k večji zavzetosti, novo pa je vzajemno sumničenje biričev, npr. v repliki III, 139, ki ima svojo paralelo v zgoraj opisani reakciji na Porfirijevo intervencijo.

Kaÿ dielafh da boll na pertifnifh,
jest mienim da ti fh\ niem eno vsmilenie jmafh
(KP str. 64, replika 174)

Posebnost bi po naših dosedanjih ugotovitvah lahko bila tudi didaskalija k repliki III, 141:

*Nachdem komt der 1fte Jud mit einem Schlögel
und schlägt über Krönung Stang und redet also
Zheshen, zheshen, zheshen bodi ti Judouski krall.
(KP str. 65, replika 176)*

V vseh pasijonih, ki smo jih lahko pregledali, mučitelji pritiskajo Kristusu krono na glavo z dvema drogovoma; tudi v likovni umetnosti (npr. Tizian, Caravaggio), na Slovenskem tudi v Valvazorjevi pasijonski knjigi (Valvasor 1679/1970), imajo samo drogeve, da pa poleg tega uporabljajo še kij (*Schlögel*), s katerim udarjajo po drogu, smo našli samo v pasijonski igri iz Železne Kaple.

Smrt Jude Iškarijota

Na prvi pogled se zdi, kot da je didaskalija pred repliko II, 129 s svojo drastično nazornostjo tipičen pokazatelj baročne estetike Kapelskega pasijona:

Nach\dem Spruch machet ihn der Teufel auf und wierft das Ingeweid
heraus und wierd von die Teufel abgenohmen und hinweggetragen⁵²
(KP str. 62)

Toda za zgodovinsko in stilsko objektivnejšo oceno tega mesta je treba poleg znane pripovedi o Judeževi smrti pri Mateju (27,3–10) upoštevati tudi manj znano mesto v Apostolskih delih, ki se glasi:

Z nagrado, ki jo je dobil za svoje umazano delo, je kupil zemljišče;
padel je z glavo navzdol, tako da se je razpočil in se mu je izsulo vse
drobovje. (Apd 1,18)

Obe pripovedi sta združeni v sinopsi EvL, za katero navajamo primer iz Gutsmana:

Kader je she Judash, katiri je njega isdau, vidiu, da je on k' fmerti obfojen, ga je sgrivalu, inu je nasai pernefeu tem vifhem Farjam inu ,Stareifham, te tridefet frebernike, inu je djau: jes fem fe pregriefhiu, kir fem nedoushno kri isdau. Oni fo pok rekli: kai fe mi maramo? ti gledei satu gor. Inu on je te frebernike v'tempel vergeu, fe je prezh pobrau, je fheu, inu fe je s'seno vervjo fam obefiu. Inu fe je po friedi na dvuje respokniu, inu vse njegovu oferzhje, inu zhrieve fo fe isfule. Ti vifhi Farji pak fo vseli te frebernike, inu fo djali: fe ne fpodubi, da bi je mi v'zirkouno fkrinjo sahranili, sakai tu je plazhilu te kriji. Oni fo pak en fvit gershali [sic!], inu fo fa nje kupili enega lonzharja gnivo h'pokopalifhu ptujeh ludi. (Gutsman 1780: 93–94)

Pripoved v EvL nam bo tudi pri tem sklopu motivov služila kot ozadje, pred katerim bomo skušali razvrstiti pasijonske igre. Pri tem bomo primerjali tradiranje pripovedi po Mateju 27, 2–8 in njene tri motive:

52 Po teh besedah ga hudič razpara in vrže drobovje ven, hudiči ga snamejo z vrvi in odnesejo. (Prevedel E. P.)

- a) vračanje denarja in reakcijo Judov,
- b) Judežev samomor ter
- c) sklep velikih duhovnikov, da 30 srebrnikov kot *ceno krvi* ne shranijo v temeljsko zakladnico, temveč zanje kupijo lončarjevo njivo za pokopališče tujcev.

Bozenski pasijon (Wackernell 1972: 101–103) se začneja z latinskim citatom iz vulgate, in sicer z Judovim kesanjem *Peccavi, tradens sanguinem justum*, in z njegovim svobodnim prevodom v nemščino:

Nempt hin wider ewer pösses guet!
Ich han das unschuldig pluuet
Verkawfft übel und mördleich:
(Wackernell 1972: 102).

Ko mu veliki duhovniki odgovorijo, da jim za to ni mar, Juda obupa in sklene, da se bo obesil:

Ich sol pillich darumb hangen
Und also mein endt erlangen!
(Wackernell 1972: 103)

Pojavi se Hudič in mu ponudi vrv, naj se obesi. Judi predoči muke, ki ga čakajo tam, kamor sodi, namreč globoko na dnu pekla, kjer se bo moral peči na duši in telesu, on, Hudič, pa mu bo vlival žveplo v usta:

Und hast deinen herren verratten;
Darumb mues dein leyb und sel pratten
Vil tief in der helle grunt,
Und wil dir giessen schwebel in deinen mundt
(Wackernell 1972: 105)

Nato se Juda obupan in kričeč obesi z vrvjo, ki mu jo je dal Hudič:

Et sic Judas festinans currit ullulando et clamando ad modum desperantis
et suspendit se.
(Wackernell 1972: 105)

Sluga pobere denar, ki ga je Juda vrigel v tempelj, in ga izroči Judom. Bozenski pasijon konča prikaz Judeževe smrti v skladu z evangelijskim besedilom s predlogom, da za Judežev denar kupijo lončarjevo njivo, ki naj bi služila kot pokopališče tujih romarjev:

Man sol den acker Achaldemach
Darumb kawffen tzw disser sach,
Das man darein müg gelegen
Pilgram, dye da sterben untter wegen.
(Wackernell 1972: 106)

Tudi v Admontskem pasijonu (Polheim 1972: 48–50) se začenja uprizoritev Judeževe smrti z zgoraj navedenim citatom iz vulgate in z vrnitvijo 30 srebrnikov ter se konča s sklepom o nakupu lončarjeve njive. Admontski pasijon pozna tudi uvodoma omenjeni drastični motiv paranja drobovja:

JUDAS LAUFFT MIT GROSSEM GSCHRAY AB, HËNCKHT SICH
AN AIN PÄM, SCHRICKHT MITN VONEINANDER. VND DIE
TEIFEL ZIEHEN IM DAS JNGWAID HERAUS
(Polheim1972: 49)

Čeprav na osnovi poznejše razširjenosti lahko domnevamo, da so tudi v drugih pasijonih uporabljali identične ali podobne drastične motive,⁵³ je Admontski pasijon prvo nemško besedilo, ki vsebuje prizor, v katerem se Judeževo telo razpoči na dvoje, hudiči pa iz njega potegnejo drobovje.

St. Lamprechtski pasijon (Wonisch 1957: 64) je med vsemi najbolj skop pri inscenaciji Judeževe smrti: Judež vrne denar, ker noče več misliti na mojstra in noče več prenašati posmeha Judov. Brezumen teče z odra, da bi se obesil:

Meins Meisters will ih nimmer gedenkhen,
An nehsten baum will ih mih henkhen.
Ih hab doch weder Rast noch Ruh
Und ihr lacht meiner noch dorzu.

53 Na spletni strani pasijonskih iger v Erlu je brati, da je bil ženskam in otrokom zaradi spotakljivih prizorov obisk pasijonskih iger prepovedan. Mednje je sodilo, da so iz obešenega Judeža vlekli črevesje v obliki klobasic (<http://tirol.orf.at/tv/stories/2584800/>; september 2013) (zadnjič naloženo 21.03. 2016).

Und lauft unsinniger weis dorvon
(Wonisch 1957: 64)

Mürztalski pasijon ne omenja niti Judeževega samomora niti nakupa lončarjeve njive.

Popolnoma drugače strukturirana pa je upodobitev Jude Iškarjota v Kindberškem pasijonu (Kretzenbacher 1988: 97–100). Začne se s sedmo predstavo, v kateri Juda ves začuden izve, da bodo Jezusa obsodili na smrt in da je za to »zaslužen« prav on. V dolgem dvodelnem monologu, ki zveni kot baročni teološki traktat, izraža svoje duševno stanje in se sooča s svojo krivdo. Tako npr. preklinja slo po denarju kot voditeljico k vsaki zlobi, kot učiteljico vsega zla, kot brodolom in potop nedolžnosti:

O du vermalledeyte Geld-Begierd! Du bist ein Rädlführerin zu aller Boßheit, du bist ein Lehrmaisterin alles Vbels Du bist ein schiffbruch und vntergang der Vnschuld. (Kretzenbacher 1988: 98).

Vse štiri elemente – vodo, zrak, ogenj in zemljo – prosi, naj končajo njegovo brezbožno življenje, in kliče hudiče, ki se jim ves predaja, da mu iztrgajo dušo iz telesa. Če jim to ne uspe, naj povzročijo, da ga vsi prekleti skopuhi in denarja lakomni posvetni norci kot svojega praočeta raztrgajo na tisoče kosov. Če pa se to ne more zgoditi dovolj hitro, je prisiljen, da sam zaduši svoje telo, ki že itak pripada peklu. Poziva hudiče, naj tečejo po vrvi, da se bo lahko čim prej obesil, zadušil in »crknil« na drevesu.

Kommet her alle Teüffel. Ich gib Mich ganz und gar in Eüre Gewalt: Reisset Mein verfluchte Seel aus Ihren Gott vergessenen Cörper herauf: Wollt Ihr Teüffel dises auch nicht vollziechen, so verschafft wenigist, das alle verfluchte Geiz=Häls und geltsichtige Welt=Narren Mich als Ihren vermaledeyten Erz=Vatter in mehr dan Tausend stücken zerreißen, kan aber dises nicht so eylends geschehen! so muß Ich nur selber meinen der Hölle zugehörigen Cörper abwürgen, lauff' Teüffel lauff vmb ein strück, daß Ich Mich desto geschwinder aufhencken, Ertroslen und auf einen Baum verröcken möge.
(Kretzenbacher 1988: 99–100).

Didaskalije suhoparno predvidevajo, da se obesi na drevo in da mu hudiči pri tem pomagajo, pod odrom pa med obešanjem zažgejo prejo in v njen smrdeči dim spuščajo Judo. Zastor.

V pasijonu iz Altenmarkta (Schlossar 1891b: 333–336) in v KNP (Graber 1923: 92–98) je prizor vračanja denarja skoraj dobesedno enak. Juda najprej prosi, naj se usmilijo njegovega mojstra, nato pa se pritožuje nad slabo kupčijo. Kajfa mu hladno odgovori, da bi dobil tudi več, če bi bil to zahteval:

Hättst du noch mehr verlangt, Man hätt dir mehr gegeben. (Schlossar 1891b: 334)	Hättest du mehr begehrt, hätt' man dir mehrers geben. (Graber 1923: 93)
---	---

V obeh koroških nemških pasijonih Juda ob koncu ponudi denar Stotniku, naj ga položi na mizo oz. naj ga vrne tja, kamor sodi.

Hauptmann, nimm zu dir das Geld Bisst immer g'west mein Freund: Leg es auf den Tisch allhier, Ich bin jetzt Gottes Feind. (Schlossar 1891b: 335)	Hauptmann, nimm's Geld zu dir, Bist allzei g'wesen mein Freund, [93] Leg's hin auf sein Gebühr. Jetzt bin ich Gottes Feind. (Graber 1923: 93–94)
--	--

Od tega prizora naprej pa se pasijona razlikujeta. V pasijonu iz Altenmarkta takoj sledi Judov monolog, ko preklinja samega sebe in roti svoje roke, ki so vzele denar, naj mu pomagajo tudi sedaj, ko bo na vešalih postal hudičev plen:

Verflucht ist nun die Stund,⁵⁴
Verflucht der Juden Rath,
Verflucht mein falscher Sinn,
Der mich verführet hat.
Wohlan, verfluchte Händ,
Die das Geld genommen ein,
Ihr müsst der Höll zum G'winn

54 Na tem mestu je besedilo očitno popačeno. Manjka specifikacija ure; verjetno odvisnik »so ich geboren bin«, ki bi se rimal tudi s »falscher Sinn« v naslednjem verzu. Možno pa bi bilo tudi dopolnilo, kot ga predlaga Graber: »*Verflucht ist jener Tag, so ich das Licht erblicket. / Ach, wär ich doch alsbald im Mueterleib ersticken.*« (Graber 1923: 95)

Auch jetzt Gehilfen sein.⁵⁵
(Schlossar 1891b: 335)

Tedaj se pojavijo Lucifer in trije Hudiči ter se veselijo pečenke, ki so jo dobili z obešenim Judežem. Z zaključnim naukom, da bodo enako usodo doživeli vsi, ki dvomijo v božjo milost, zdrvijo z njim proti peklu.

V Koroškem nemškem pasijonu (KNP) po vračanju denarja sledi še prizor, v katerem Kajfa in Raban določita vrnjeni denar kot »ceno krvi« za nakup lončarjeve njive. Ko odideta, Juda v obupu kliče zemljo, naj se odpre do pekla in ga požre z dušo in telesom:

O Erd' zerspalte dich von hier aus bis zur Höll',
dein' Rachen sperre auf, schluck' mich mit Leib und Seel.
Ich bin verdammt, es braucht kein Mittel mehr, kein Wort –
Ihr Hölleng'spenster kummt und holt mich mit euch fort.
(Graber 1923: 94)

V naslednjem prizoru se pojavi Prvi peklenski duh (*Erster Höllengeist*) ali Satan, mu ponudi vrv in mu obljublja z besedami, ki se sicer pripisujejo samo Zveličarju, da se mu ni treba bati smrti, saj mu bo poklonil svojo milost ter ga rešil vseh stisk in vsakega strahu:

Den Tod darfst du ja gar nicht scheuchen,
ich will dir schon mein' Gnad' verleichen,
will bei dir bleiben in allen Nöten,
aus aller Forcht will dich erreten.
(Graber 1923: 95)

Ko se Juda obeša, roti, kot v pasijonu iz Altenmarkta, svoje preklete roke, ki so vzele denar, naj mu pomagajo pri poslednjem opraviilu. Štirje Peklenski duhovi (*Höllengeister*) se zmagoslavno veselijo, da se jim bo spekla taka »hruška iz mesa« (*Fleischbirn*, Graber 1923: 96), snamejo Judeža z vrvi in z njim odletijo v pekel.

55 Vzporedno mesto v KNP iz Sörga (Graber 1923: 95): »Weil ihr, verfluechte Händ', / das Geld genommen ein, / müeßt ihr zu meinem End' / die letzten G'hilfen sein.«

V KNP iz Sörga po zmagoslavnem plesu hudičev (Graber 1923: 96–97) Judež nastopa še kot duh: »Svečenik satana« (*Priester des Satanas*), trikrat udari v zemljo in zakliče »*Satanas adveniat foras*«. Tedaj Peklenski duhovi prinesejo duhá Jude na oder, ki pripoveduje o svojih mukah v najglobljem mestu pekla, kjer mora popivati z Luciferjem in goreti v večnem ognju.

Kapelski pasijon je med vsemi navedenimi še najbliže tistemu delu koroških nemških pasijonov, v katerem se prekrivata pasijon iz Altenmarkta in pasijon iz Sörga. Vendar tudi na teh mestih ne moremo govoriti o prevodu, ampak o vzporedni obdelavi razširjenega motiva. Tako npr. v R II, 124:

Prekletu je maje fhelje,
kier sim biu prifhu u fhlehtnu diaine,
prekleta badi ta vra,
v katierei sim jes biu na sviet dan,
Preklet badi moi jesik,
skus katierga je bieu moi Moister predan.
(KP str. 60, verzi 482–487)

Motiv sam pa najdemo tudi v Škofjeloškem pasijonu:

Prekleta bodi ta uhra inu ta dan,
Kadar sem iest biu taku resuesdan,
De sem iest moiga Moistra tem Judam zhes dau,
ieno skusi leto sem se sdusho ieno stellefsam khudizhu podau,
Ô greshniki tukai ui od mene en nauk ufsamite,
ieno od tega greshniga Shiuleina odstopite,
Jest pak s veliko britkosti morem upakli gorretti,
dokler nisem othu brumnu is Christusham Shiueti.
(Ogrin 2009: 70)

Prizorov z Judeževim duhom KP ne pozna, pač pa jih pozna Drabosnjakov pasijon, v katerem je abstraktnejši *duh* spremenjen v nazornejšo *dušo*. Prizori, v katerih Juda vrača denar, v Drabosnjakovem pasijonu nosijo naslove *Judafh se s Judami sprekarje*, *Judafh sauersha denarje* in *Judafh njim denarje drugizh uershe* (Drabosnjak 1841: 37) in se končajo z didaskalijo *Oni usemajo denarje noi grejo prezh* (Drabosnjak 1841: 38).

Ko Judje in Judež odidejo, se pojavi Lucifer, ki hudičem izroči Judeževo dušo ter jim da povelje

Vi morta njemu noter dati
De se bo mogu sam konzhati
(Drabosnjak 1841: 38)

Judo prevzame strah in obup, Lucifer pa mu predoči brezizglednost njegovega položaja:

Te prauizhni Bueg te je sapuftou in jes pa ozhem meti
De mafh na ono dreu obiefhan biti
(Drabosnjak 1841: 39)

Hudič (*Taifel*) mu prinese vrv, Juda jo vzame, gre z njo k drevesu in se obesi. *Taifel* tedaj zapoje pesem, ki se konča:

To dreuo ma posekano biti
Noi k nam v pekou priti
Kier dobriga sadu nema vezh
Le pelimo ga fhistro prezh
(Drabosnjak 1841: 40)

Namesto svečenika Satana kot v KNP se v Drabosnjakovem pasijonu pojavi Nikodemus in pravi:

Oh ti nefrezhna dufha Judafha
To je ftrafhen zhudafh
Jas ozhem tebe sarotiti
De mafh fhe mene odgouriti
Jes uiem de bofh v pekou morou
Da bofh na uenzhne zhase gorou
(Drabosnjak 1841: 40)

Nikodem trikrat udari v tla in zakliče *Veni foras*. Ko se mu hudiči v peklu odzovejo, ponovi svoj *Veni foras* še trikrat in trije hudiči pripeljejo z verigami zvezano Judeževo dušo, ki v svojem monologu med drugim pravi:

Oh jes nefrezhna dufha
Jes sim grefhnikam en ftrafhen uelki zhudafh
Poflufheite kai jes k uam gouorim
Je she menuo taufhent noi fedem fto noi sdei fhe 70 liet zue⁵⁶
Doklier jes v pekle gorim
Pa fhe sa obedna konza ne uiem.
(Drabosnjak 1841: 41)

Hudič na to le lakonično odgovori:

Sa ftoin je tuoje kuaguuanje
V pekle bo tuoje fstanuuanje.
(Drabosnjak 1841: 42)

Lucifer pa povzame:

Nasha uola je le ta
De bi dobili ludi zela fueta
Sa to nuezh noi den ne fpimo
De uezh dufhiz sadobino [sic!]
Judafh je nafh vuk gori ufeu
De je sa moiftra denar preufeu
Denarji fo bli Judafhi Bueg
Sa to je si kupou uenzhnah nalueg [sic]
On je sdei to fhledno pefim sapau
Sdei bo na uenzhne zhase terpou.
(Drabosnjak 1841: 42)

56 Če je, kot ugotavlja Drabosnjak sam, njegov pasijon prevod iz nemščine, je v podatku, da je Judež 1770 let v peklu, skrita letnica nastanka nemške predloge. Če predvidevamo, da je pisec izhajal iz prevladujočega mnenja, da je bilo križanje leta 33 po Kristusovem rojstvu, bi nemško predlogo lahko datirali z letnico 1803.

Če povzamemo glavne ugotovitve, ima Kapelski pasijon (KP) sorazmerno malo skupnih točk z obema koroškima pasijonoma, zato o prevajanju KNP po Graberjevi verziji ne more biti govora. Največ skupnih lastnosti lahko ugotovimo na mestih, v katerih se Graberjeva verzija (Graber 1923) ujema s tisto iz Altenmarkta (Schlossar 1891b). Predvsem v KP in v pasijonu iz Altenmarkta manjkajo vsi prizori z Judovim duhom, ki so morali biti del neke nemške predloge, po kateri je Drabosnjak posnel svoje prizore o Judeževi duši. Zato je zelo verjetno, da sta Kapelski in Drabosnjakov pasijon obstajala v različnih razvojnih linijah. V KP in v pasijonu iz Altenmarkta ne najdemo odločitve velikih duhovnikov, da za vrnjeni denar kupijo lončarjevo njivo, pač pa jo pozna Graber (1923: 94). Drastični prizor s paranjem drobovja se prvič pojavlja v Admontskem pasijonu (Polheim 1972: 49). V ostalih prizorih je Kapelski pasijon v primerjavi s koroškima bolj umirjen in se izogiba drastičnim metaforam in primerjavam.

Kristus v Pilatovi ječi

Motiv Kristusa v Pilatovi ječi je del tako imenovanega tajnega trpljenja Jezusa Kristusa, se pravi dogodkov, o katerih evangelisti ne poročajo, ampak so del pretežno ustnega izročila (Kretzenbacher 1979), ki je črpalo iz raznih videnj Kristusovega trpljenja (Grabner 1990). V slovenskem prostoru je motiv Kristusa v ječi znan predvsem iz križevega pota, ki ga je v Šmarju pri Jelšah med letoma 1745 in 1747 postavil župnik M. Vrečer (Kotnik 1952: 116). V tej zvezi je Stegenšek (1912: 62) opozoril na isti motiv v pasijonu iz Altenmarkta in obširneje poročal o KP. Stegenšek (1912: 85, op. 1) je domneval, da ti dve besedili glede na prisotnost legendarnih motivov predstavljata starejšo redakcijo koroškega pasijona. Kotnik meni, da Pilatova ječa sodi med starejše legendarne motive, po katerih »obsojenemu Zveličarju denejo pri Kajfu verigo okoli vratu in da bičanega Jezusa zapro v ječo, kjer je z vratno verigo priklenjen k stebru« (Kotnik 1952: 114). Iz tega Kotnik sklepa, »da Krškodolski in kapelski pasijon predstavljata torej vsak po svoje neko starejšo poljudno redakcijo, s katero je v zvezi tudi loški pasijon« (Kotnik 1952: 114). Podobno ugotavlja Kuret (1981: 88), da je Pilatova ječa posebnost koroških pasijonov (gl. zgoraj str. 245), ki jima je motiv Kristusove ječe skupen s pasijonom iz Loke, da pa medsebojne zveze še niso raziskane.

Pilatova ječa se v besedilih našega korpusa najprej pojavlja v Kindberškem pasijonu iz leta 1756, kjer je prizor v didaskalijah 12. prizora zelo nazorno opisan. Kristus je z obema rokama prikovan na zid, vrat mu je priklenjen na verigo, z vrvmi pa je privezan na steber.

Die zwelffte Vorstellung.

*Haltet in sich Christum in Körcker beeder seitz mit
den armb auf der Wandt angeschmittet, an Hals eine
Ketten Tragend, Beende Händ seind mit stricken an
einer Saullen angebunden und Verwacht.*

(Kretzenbacher 1988: 117)

Kristus v tem prizoru ne spregovori, prizor pa se nadaljuje s tem, da nastopi Romar (Peregrinus), ki ga, kot pravi, že dolgo išče. Med njegovim govorom se pojavi Stotnik (*Hauptmann*), ki ukaže Kristusa obleči in ga skupaj z obema razbojnikoma odpeljati na Golgoto. Podobno je Pilatova ječa upodobljena

tudi na križevem potu v Šmarju pri Jelšah, zaradi česar lahko domnevamo, da je bil motiv razširjen ne samo na nemškem Štajerskem, temveč v vsem alpskem prostoru.

Na Koroškem se Pilatova ječa pojavlja v pasijonu iz Althernburga, kjer pa je zreducirana na tolažilni monolog Angela:

Christus im Kerker, zwei Juden auf der Wacht

Ein Engel erscheint und singt:
Ach, wie schwer ist dir, mein Gott,
Was leid'st du für Schand und Spott!
Im Kerker musst du sitzen und leiden
Endlich gar den Tod:
Niemand thut dich bedauern,
Thun nur auf Hoffart lauern,
Wegen deiner Sünd,
O Adamskind!
Ach lasst, ach lasst uns trauern!
O Jesu, sei getröst,
Weil du die Welt erlöst
Von Sündenband
Mit Spott und Schand,
Da all's verloren g'west.
O Sünder, fass zu Herzen
Christi Leiden, Tod und Schmerzen:
Die Unzucht meid,
Den Geiz und Neid,
Hoffart und Liebesschmerzen.
(Schlossar 1891b: 346)

KNP (Graber 1923) za razliko od KP ne pozna Pilatove ječe. Namesto zgoraj citiranega monologa Angela v pasijonu iz Altenmarkta ima KP estetsko zanimiv dialog med Angelom, Kristusom in Prvim Judom. V pasijonu iz Altenmarkta se Angel v prvem delu svojega monologa obrača k Zveličarju, v drugem pa h grešnikom, ki jih spodbuja h krepostnemu življenju. V KP je monolog Angela razčlenjen v dve repliki, v katerih dramaturško doslednejše nagovarja samo Kristusa. V prvi (R III, 36) ga tolaži z mislijo, da bo s svojim

trpljenjem človeštvu spet pridobil to, kar je Adam nekoč zgubil, v drugi (R III, 39) pa ga poziva, naj se srčno poda v smrt, saj je bila vedno njegova želja, da pomaga ubogemu človeštvu. Šele v tretji repliki (R III, 42) se prizor sklene s tem, da se Angel obrne k občinstvu in mu oznani Kristusovo rešilno dejanje:

Vesiele badite o karfhanske dufhe,
 kier Xiftus na\se useme vafhe griehe
 sa volo katiereh an tulkai terpi
 jnu zellu prelitu mare sojo Suetu Riefhno krÿ,
 trafhtu jnu h\veselo vafhem dufham
 da bash\ti zhlavek od peklenske jezhe Riefhen
 (KP str. 90, verzi 828–833)

Neke vrste kontrapunkt Angelovim replikam so replike Prvega Juda. V prvi (III, 39) hvali velike duhovnike, da so Kristusa obsodili na smrt, v drugi (III, 41) pa se škodoželjno roga Kristusu, da mora brezmočen sedeti v ječi. V obeh replikah spet srečujemo stereotipne elemente sramotenja Kristusa, ki jih najdemo tudi pri križanju, namreč, da »*mati jnu sapeluje te ludi*«, in svetopisemski citat, da je drugim pomagal, sam sebi pa ne more (Mt 27,42).⁵⁷

Med oba kontrapunkta so vpletene Kristusove replike, povzete po očitanih (improperije) v liturgiji velikega petka (prim. Stegenšek 1912: 273). Slovensko besedilo se le bežno ujema z latinsko predlogo, kot je znana iz rimskega misala. Dejansko se ujemata samo repliki III, 37 in III, 43 s prvo in zadnjo kitico, medtem ko je replika III, 40 brez predloge v latinskem besedilu (prim. Rimski misal 1961: 217; Missale romanum 2004: 223).

Kapelski pasijon	Missale romanum
<p>No 37 Xiftus Ah volk, ah volk lubesnui moi, kai sim jes tebe Stueru jes Stuarnek toi, js Egÿpta sim jest salte te Egÿptarje tepu ti pak si mene, do parnaiga slieku</p>	<p>Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi. Quia edúxi te de terra Ægÿpti: parásti Crucem Salvatóri tuo.</p>

57 Prim. repliko Judovskega stotnika (III, 99): *poprei si\ti atu, tem drugem na strani stati, sdei pak sam sebi na mare\sh pomagati*. V starejših verzijah prim. Trubar: *On ie drugim pomagal, sam febi ne more pomagati*; v sodobni standardni verziji: *Druge je rešil, sebe pa ne more rešiti!*

<p><i>N 40 Xiftus</i> Ah volk, ah volk lubesnivi moi kai sim jes tebi stueru jesm Stuarnik\toi. Ti mene sa narvezhiga hudobnika derfhifh kier ti mene na krifhi vmoriti fhelifh</p>	
<p><i>No 43 Xistus</i> Ah volk, ah volk, lubesniui moi, kai sim jes tebi sturu jes Stuarnik toi, kier mene tako Shpotliu polonafh kier ti mene s\badezhem terniam kronafh.</p>	<p>Ego dedi tibi sceptrum regale: et tu dedisti capiti meo spineam cor- nam.</p>

Žal ni moč ugotoviti, na katero verzijo tega liturgičnega besedila se je KP naslanjal in kaj bi utegnila biti predloga za repliki 40 in 43.

Vzporednice za integracijo besedila očitanz iz liturgije velikega petka v pasijonsko besedilo nam ponujata tudi Bozenski pasijon iz leta 1495 (Wackernell 1972: 127–128) in Admontski pasijon iz leta 1650 (Polheim 1972: 67), vendar v različnih kontekstih. Bozenski pasijon polaga latinsko besedilo prvih treh kitic z nemškim prevodom v usta Kristusu med nošenjem križa.

Tunc ducunt Ihesum pussilam viam. Et Jhesus canit: »Popule popule meus, quid feci tibi aut in quo contristavi te?« responde michi! »Quia eduxi te de terra Egipti, parasti crucem salvatori tuo!«
 Et dicit:

Mein volk, gib mir antwurt:
 Was hastu übels von deiner gepurt
 Von mir enphanen oder erkant?
 Wan ich füert dich aus Egipten lant!
 (Wackernell 1972: 127)

V Admontskem pasijonu Kristus med pribijanjem na križ recitira 1. in 2. kitico latinskega izvirnika in nemškega prevoda očitanz:

DER HERR SIZT AUF DAS CREIZ NIDER VNND SAGT
 Popule, meus quid feci tibi aut in quo Contristavi te,
 Responde mihi
 quia eduxi te de tera, Egipti parasti Crucem saluatori tuo.
 VNND SAGT.

Mein volckh was hab ich dier gethan,
Oder mit wö ich dich betrieobet han,
Jch hab dich gefiert aus Egipten her,
Vnd du hast gemacht ein Creiz deinem schöpfer [...]
VND DER HERR SINGT.

Quia aeduxi te per desertum quadraginta annis et mana
Cibauī te et, introduxi te in terram satis, optimam
parasti Crucem saluatori tuo.

Ich hab dich gefiert mit deiner Schar,
Durch die wiesten vnd das ist war,
Vierzig Jar, vor Aller noth,
hab dich gespeist mit himel brot,
Jch hab dich in das guet Landt hergebracht,
Vnd du hast deinem haillandt ain Creiz gemacht
(Polheim 1972: 67–68)

Vsekakor se KP z vključevanjem očitanj v svoje besedilo jasno razlikuje od obeh koroških nemških pasijonov, obenem pa se kljub vsebinskim premikom dotika tradicije tirolskega in štajerskega pasijona.

Sedem Kristusovih besed na križu

Sedem zadnjih Kristusovih besed je bolj ali manj stalni del vseh pasijonov. V klasični obliki si sledijo v naslednjem vrstnem redu:

Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo. (Lk 23,34),
Resnično, povem ti, še danes boš z menoj v raj. (Lk 23,43),
Žena, glej, tvoj sin! [...] Glej, tvoja mati! (Jn 19,26–27),
Eloí, Eloí, lemá sabahtáni? [...] Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?
(Mr 15,34), oz. Elí, Elí, lemá sabahtáni?« [...] »Moj Bog, moj Bog, zakaj
si me zapustil? (Mt 27,46),
Žejen sem. (Jn 19,28),
Dopolnjeno je. (Jn 19,30),
Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo. (Lk 23,46).
(Prim. Danneels 2012)

V tem vrstnem redu se Kristusove besede pojavljajo tudi v sinopsi evangelijev v EvL in pri Drabosnjaku ter v vseh nemških besedilih našega korpusa razen v Pasijonu iz Altenmarkta (Schlossar 1891b).

V Pasijonu iz Altenmarkta je na 4. mesto uvrščena 5. (Žejen sem.), na 5. mesto 6. beseda (*Dopolnjeno je.*), na 6. mesto pa kot dramaturški višek hebrejski citat (*Eli, eli, lama sabahtani*), se pravi tradicionalna 4. beseda. Sedma beseda je bistveno razširjena:

O Gott, beschlossen ist das Werk.
Das Herz will nun erkranken,
Es weicht dahin die Lebensstärk,
Der Geist fangt an zu wanken.
Vater, in deine Gotteshänd –
Die Zung will mir erstarren,
Es wend't dahin die Lebensfrist,
Der Geist will nun ausfahren.
O Gott und Vater, zu dem End
Nimm meine Seel in deine Händ.
(Schlossar 1891b: 366)

KNP se v Graberjevi verziji (1923) drži klasičnega vrstnega reda, vendar prevzema in modificira del razširitve 7. besede Pasijona iz Altenmarkta:

O Gott, beschlossen ist das Werk.
Der Geist will nun erkranken,
Es weicht dahin die Lebensstärk',
das Herz fangt an zu wanken.
Vater, in deine göttliche Hände' ...
Die Zung' will nun erstarren –
Nimb auf mein' Geist in deine Händ'
Die Seel wird jetzt ausfahren.
(Graber 1923: 124–125)

Kapelski pasijon se spet bistveno razlikuje od obeh koroških nemških pasijonov. Glavni vzrok za drugačno ubeseditev sedmerih zadnjih Kristusovih besed je črtanje likov obeh razbojnikov, zaradi česar ostaja druga beseda brez osnove in je zato izpuščena. Da pa bi kljub temu realiziral sveto število sedem, je oblikovalec KP tretjo besedo klasičnega vrstnega reda smotrno razdelil na dva dela:

No 109 Xiftus am X: 2te wort
Shena Poglei Johannes je toi sÿn,
katierga jes tebi perporozhim
badi niega lubesniua Matti,
le\temu jmash\ti nastrani stati
Das 3te Wort
Glihei vishi Johanes lubi Joger moi
le\tu jmash vedet od mene sdei koi,
poglei tukei je taja Matti,
le\tei jmash ti na\strani stati,
le\to jes tebi perporozhim
bodi ti nie lubesnivi Sÿn.
(KP str. 120, verzi 1323–1332)

V naslednji repliki je hebrejski citat četrte besede razširjen z eshatološko mislijo, ki je podkrepljena z metaforo žeje:

N 110 Xiftus 4te Wort
Eli, Eli, lama Sabathani,
ah kaku terpi moja dusha jnu Tellu
enu naisrezhenu veliku sheju,
de bi enkrat sa Adamau pregriehu sadoisti stueru,
jnu jsvelizhanie zelemu Suetu saduebu.
(KP str. 120, verzi 1333–1337)

S tem pa je pisec na besedilni ravni sprožil konflikt s 5. besedo (Žejen sem). Ko je to opazil, je del besedila v repliki III, 112 enostavno prečrtal in prenehal s štejem Jezusovih besed v didaskalijah:

No 112 Xistus
~~Ah kaku terpi maja dufha jnu telu,~~
~~enu naisrezheno veliku fhaju.~~
(KP str. 121, verza 1342–1343)

Šesta beseda v didaskaliji III, 116 je v nasprotju z obema nemškima pasijonoma ostala brez dopolnila:

N 116 Xiftus
Sdei sim jest vse dopounu.
(KP str. 122, verz 1353)

Z navedeno ubeseditvijo pa se KP ne razlikuje samo od obeh nemških pasijonov, ampak se je osvobodil tudi svetopisemskih predlog. Tako Trubar (*Onu ie doperneffenu*) in Dalmatin (*Onu je dopolnjenu*) kot tudi EvL so namreč latinski trpnik *consumatum est* v slovenskem besedilu zvesto prevajali s trpnikom, pri čemer uporabljajo Schönleben (1672: 144), Paglovec (1741: 158), Hipolit (1715: 126), Pohlin (1772: 111) in Gutsman (1780: 105) z malenkostnimi grafičnimi oz. fonetičnimi razlikami Trubarjev glagol *doprinesti* (*Vfe je doperneffenu*), Japelj (1806: 116) pa Dalmatinov *dopolniti* (*Dopolnjenu je*). Drabosnjak rima narečne oblike glagola *doprinesti* v trpniku: *Vfe je sdei dopernashano / Kar je bu od Ozheta nauosheno*. KP je prevzel Dalmatinov glagol *dopolniti*, vendar se je osvobodil trpnika, ki je značilen za latinsko in nemško predlogo, in ga v šesti Kristusovi besedi v duhu slovenskega jezika pretvoril v bolj dinamični tvornik.

Replika III, 117, ki ji sledi, je individualna poteza KP, ki je brez predloge tako v Svetem pismu kot tudi v obeh koroških pasijonih in ostalih pasijonskih besedilih našega korpusa:

Azhe u\taje Suete Rake,
perporozhim jest maje jagre
jnu tebi zhries dam vse maje grieshnike,
usemi jh gar sa taje otrozhizhe
(KP str. 122, verzi 1354–1357)

Tudi sedma beseda v repliki III, 118 nima neposredne predloge in le rahlo spominja na zgoraj navedeno razširitev v obeh koroških pasijonih:

Azhe u\tjoje suete Rake,
perporozhim jest moja dufho
katiero jes pofhlem, u mojem Mertuashkem puetu.
(KP str. 122, verzi 1358–1360)

Pri oblikovanju sedmerih zadnjih Kristusovih besed je prireditelj KP dokazal svojo samostojnost s tem, da je dosledno kompenziral izpad likov obeh razbojnikov in z njima povezane tradicionalne druge besede s tem, da je drugo besedo, ki je veljajla Mariji in Janezu, preoblikoval v drugo in tretjo besedo.

In za njegovo suktnjo so žrebali

Žrebanje za Jezusova oblačila se omenja pri vseh štirih evangelistih (Mt 27,35, Mr 15,24, Lk 23,34, Jn 19, 23–24), sinopsa v EvL pa se pri Gutsmanu glasi:

Shounirji pak, kader fo bili JEsufa krishali, fo vseli njegovu oblazhilu, inu fo fturili shtiri diele, vřakemu shounirju en diel, inu fhe fuktnjo. Suknja pak je pres fhiva bila, od verha dol ftekana fkus nu fkus. Inu oni fo rekli med febo: nikar jo ne resreshimo, ampak lofaimo sa njo, zhigar bode. Da bi pifmu fe dopounilu, katiru je govorjenu fkus Pre-roka, kiri pravi: Oni fo zhes moje oblazhile med febo delili, inu fo zhes mojo fuktnjo lofali. Inu taku riefen fo shounirji fturili: fo tam fedeli, inu njega varuvali. (Gutsman 1780: 102)

V Bozenskem pasijonu (Wackernell 1972: 136–137) kockajo štirje Vojaki, v pasijonu iz St. Lamprechta (Wonisch 1957: 79–80) s kockami tekmujejo Višji stotnik (*Oberhauptmann*) ter domačini *Klingenbekh*, *Membart*, *Schober* in *Waidmann*, v obeh koroških nemških pasijonih (Schlossar 1891b: 368; Graber 1923: 127) pa igrajo štirje Judje. V Drabosnjakovem pasijonu za Kristusovo obleko kockajo *Primax*, *Remax*, *Peti* in Šesti Jud (Drabosnjak 1841: 69–70).

Liki vojakov so nudili možnost za uvajanje ljudskih in grobijanskih elementov, zato se njihove replike širijo, kolikor bolj se bližamo baroku. Bozenski pasijon začinja z latinskim citatom *Postea ludunt pro tunica*. Prvi vojak (*Primus miles*) povabi Drugega, Tretjega in Četrtega vojaka, da kockajo za Kristusovo obleko. Dobi jo Četrty vojak (*Quartus miles*), ki vesel vzklikne:

Ho! ho! mir ist wol gelungen:
Ich han den rockt gewonnen!
(Wackernell 1972: 137)

Prvi vojak meni, naj bodo vsi veseli, saj bo Četrty vojak moral vsem plačati za vino:

Des süll wir alle fro sein:
Dw gibst in für uns all um wein.
(Wackernell 1972: 137)

V pasijonu iz St. Lamprechta iz leta 1606 se izmišljeni liki (Wonisch 1957: 14) *Klingenbekh*, *Membart*, *Schober* in *Waidmann* pojavljajo v vsem pasijonskem dogajanju: pred Herodežem, pri bičanju in kronanju s trnjem, pri srečanju s Simonom Cirenejskim, pri križanju in pri kockanju pod križem (Wonisch 1957: 79–80). Pri kockanju je vsak med njimi prepričan, da mu bo pripadla suknja, *Schober* pa grozi, do bo vsakega, ki bi mu skušal odvzeti suktnjo, »z mečem po buči«:

Wan ih ein Menschen finden solt,
Der mir den Mantl nemen wolt,
Wer hot das herz, der nem mir gschwindt,
Das schwert schlag ih im über den grindt.
(Wonisch 1957: 80)

Oba koroška nemška pasijona (Schlossar 1891b: 368 in Graber 1923: 127) se v prvi polovici replik povsem ujemata, v drugi polovici pa se razlikujeta v poteku igre:

Pasijon iz Altenmarkta	KNP (Graber 1923)
<p><i>Erster Jude.</i> Der Rock ist g'wirkt ganz nach der Kunst, Lasst uns darüber spielen: Der ihn gewinnt, hat ihn umsonst Ihr Brüder, folget meinem Willen. [367]</p> <p><i>Zweiter Jude.</i> Hier ist ein Pasch von Helfenbein, Der muss mir tapfer springen, Und wenn es nur drei Fünfer sein, Hoff ich das Spiel. zu g'winnen. <i>Sie würfeln</i></p> <p><i>Dritter Jude.</i> Das Spielen hat mir oft gelungen, Wenn ich nur nicht gleich bin verzagt: Secht, secht, hier sind 3 Sechser g'sprungen, Den Rock hab ich Euch abgejagt.</p> <p><i>Vierter Jude.</i> Hol mich der Fuchs, der Rock ist dein Jetzt laufen wir in d'Stadt hinein Und saufen einen Raffelsteiner, Denn hier ist ja zu haben keiner. (Schlossar 1891b: 367–368)</p>	<p><i>Erster Jud</i> Der Rock ist g'wirkt nach Kunst, laßt uns darüber spielen. Der ihn g'winnt, hat ihn umsonst; ihr Brüeder, folgt mein' Willen.</p> <p><i>Zweiter Jud</i> Hier ist ein Pasch von Helfenbein, der mueß mir tapfer springen. Wann ich drei Fünfer werfen kann, hoff' ich das Spiel zu g'winnen.</p> <p><i>Dritter Jud (wirft)</i> Ein Pasch ist zwar, die Zahl doch klein, ich werd' zum G'wunst der mindeste sein.</p> <p><i>Vierter Jud (wirft)</i> Auf diese Weis' wird mir ein Beit verursachen ein' schlechte Freud'. Wir haben weiter nichts gedacht und unsern Befelach schon vollbracht.</p> <p><i>Zweiter Jud (wirft)</i> Drei Fünfer, secht, jetzt hoff' ich schon, daß ich den Rock gewinnen kann..</p> <p><i>Malchus (wirft)</i> Brüeder, schaut's her, drei Sechser sein! Das G'spiel ist aus, der Rock ist mein.</p> <p><i>Erster Jud</i> Hol mi' der Fuchs! Der Rock ist dein. Jetzt laufen wir in die Stadt hinein, da trinken wir ein' gueten Wein, und sollt' ein Rafelstaner sein! (<i>Die vier Juden mit Malchus ab</i>) (Graber 1923: 127)</p>

Za oba velja pravilo, da zmaga tisti, ki vrže *paš*. *Paš* oz. *Pasch* iz franc. *passe dix* 'prekorači 10' je dobil tisti, ki je imel pri žrebanju s tremi kockami skupno najmanj enajst točk, na najmanj dveh kockah pa enako število pik. V pasijonu iz Altenmarkta Tretji Jud takoj dobi igro, ker je vrgel tri šestice, KNP iz Sörga pa stopnjuje napetost s tem, da Tretji Jud sicer ima *paš*, vendar s prenizkim številom enakih točk. Četrty Jud nato vrže tri petice, kar pa preseže Malchus s *pašem* iz treh šestic.

Če bi držala Graberjeva hipoteza, da je Kapelski pasijon le »podaljšek« nemškega, bi bilo vsaj v tistem delu replike, v katerem se oba nemška pasijona

ujemata, pričakovati tudi sovpadanje nemške in slovenske inačice, v drugi polovici pa bi moral KP slediti vsaj enemu od obeh nemških pasijonov. Toda KP v replikah III, 88 do III, 96 ne izpolnjuje niti prvega niti drugega pogoja:

KNP (Graber 1923)	Kapelski pasijon
<p><i>Erster Jud</i> Der Rock ist g'wirkt nach Kunst, laßt uns darüber spielen. Der ihn g'winnt, hat ihn umsunst; ihr Brüeder, folgt mein' Willen.</p> <p><i>Zweiter Jud</i> Hier ist ein Pasch von Helfenbein, der mueß mir tapfer springen. Wann ich drei Fünfer werfen kann, hoff' ich das Spiel zu g'winnen.</p> <p><i>Dritter Jud (wirft)</i> Ein Pasch ist zwar, die Zahl doch klein, ich werd' zum G'wunst der mindeste sein.</p> <p><i>Vierter Jud (wirft)</i> Auf diese Weis' wird mir ein Beit verursachen ein' schlechte Freud'. Wir haben weiter nichts gedacht und unsern Befelach schon vollbracht.</p> <p><i>Zweiter Jud (wirft)</i> Drei Fünfer, secht, jetzt hoff' ich schon, daß ich den Rock gewinnen kann.</p> <p><i>Malchus (wirft)</i> Brüeder, schaut's her, drei Sechser sein! Das G'spiel ist aus, der Rock ist mein.</p> <p><i>Erster Jud</i> Hol mi' der Fuchs! Der Rock ist dein. Jetzt laufen wir in die Stadt hinein, da trinken wir ein' gueten Wein, und sollt' ein Rafelstaner sein! (<i>Die vier Juden mit Malchus ab</i>) (Graber 1923: 127)</p>	<p><i>No 88 der 1te Jud</i> Le\tu je niega sukna kier shiua ni, kar na srefhimu ja meni se prau shkada sdi, jest uam pouiem kai se ozhmu fmisliti, merkeite mi ozhemu taku storiti? sdei ozhemu, s\burfli sa nio kobrati, katieri jo dobi se fhiher mare fhtimati.</p> <p><i>No 89 der 2te Jud [str. 58]</i> S burfli fhe nisim metau nikoli, uender ozhem sdei storit po uainei volli ja guifhnu se meni\zhudnu sdi, burflÿ Shie kafhejo, da Robinus to fukno dobi,</p> <p><i>No 90 der 3te Jud</i> Sakai me derfhite jnu shtimate, zhmu meni kar sa touarfha na sposnate, sei uselei tako blagu per sebi nosim, al'pak jest sgubim, sa'nio jest uas prosi</p> <p><i>N 91 der 1te Jud</i> Oho jes tudi per'sebi burfle nosim jnu jmam, s'uami sa suknio serza rad jgram, hoisa le serzhnu sa suknio vershimo, fhiher rezhem da usi shtierÿ na sgubimu, le prezi vershi sam shtieri jnu trÿ katieri zhries sedem vershe te suknio dobi.</p> <p><i>No 92 der 4te Jud</i> Jest ozhem tudi te burfle sam useti, jnu jh serzhnu po'tei mifi urezhi, gdue vi, kai se she meni pergodi, morebit da she'vezh vershem, kaker vi vsi, aube sdei vidim da jes nizh ne dobim od tega pak sdei rad mouzhim, le hitru verfhi burfle tudi ti da bama videli katieri Suknio dobi</p> <p><i>Der 4te Jud No 94</i> Glih koker sliepei kurÿ se to sernu naleti, ta srezha se tebi Robinus danes sa suknu godi, koker si ti atu se je maglu sgoditi, da smu sgubili, si mogu s kunshtÿ jnu s\zopernÿ storiti.</p>

	<p><i>No 95 der Ite Jud</i> Maju kunsht ozhem jes tudi skasati, ozhem te burfle po misi gar nu dou metati, hoisa moi burfli so mi fhie enu blagu perdelali, me nisu taku koker uas sapelali, sim adnaist vergu sim suknio dobiu, bam dama fhenu jnu otrake Resueseliu</p> <p><i>N 96 der 4te Jud</i> Imate muet taku hitru sa manu hoditi, da pouiemu u Mefti, od katierga je ta suknia dobita. (KP str. 111–113, verzi 1182–1227)</p>
--	--

Sploh se zdi, da so pravila igre v KP močno poenostavljena, saj v slovenskem pasijonu Prvememu Judu zadošča, da izpolni samo prvi pogoj, namreč, da dobi enajst pik: *sim adnaist vergu sim suknio dobiu / bam dama fhenu jnu otrake Resueseliu* (KP str. 113, verza 1224–1225). Ta poenostavitev bi lahko bila tudi posledica prepisovanja, vendar nekatere inovacije jasno govorijo v prid samostojnosti in kreativnemu potencialu KP in s tem proti Graberjevi hipotezi: tako npr. v Kapelskem pasijonu nastopa Tretji Jud pod imenom Robinus (str. 12, R II, 39), ki ga nismo mogli najti niti v enem od razpoložljivih pasijonskih besedil. Nov pa je tudi posredno nakazan spor med in Robinusom in Drugim Judom, ki z njim noče igrati. Njegov namig, da »*smerdiu burflj al sta vedba smerdezha*« (KP str. 113, verza 1213–1214) bo treba verjetno razumeti kot sum, da pri igri goljufata.

S temi kreativnimi dodatki v Kapelskem pasijonu dobijo vojaki kot protagonisti v prizoru s kockanjem že v predstavi velikega četrtka konkretnjšo fizionomijo v smislu baročne estetike. Najbolj opazna poteza Kapelskega pasijona pa je, da se prizor kockanja ponovi pred Kristusovim grobom. Vendar pri tem ne gre za preprosto ponovitev prizora s kockanjem pod križem. Protagonisti sicer ostajajo isti, popolnoma pa je spremenjen cilj igre. Nadrejeni cilj ni več, kdo bo dobil, ampak kdo bo zgubil igro: *mi ozhemo fburfli kobrati, katieri bo sgubu ta mare na vahti oftati* (verza 2086–2087). Cilj vsakega igralca bi torej moral biti, da ne dobi najmanjšega števila pik, saj bi tako zgubil igro. Igralci pa v nekaterih replikah slej ko prej vrednotijo posamezne poteze po klasičnih pravilih zmage na osnovi maksimalnega števila točk, kot npr. v repliki IV, 38 Prvega vojaka: *katieri zhries 7 uerfhe te fhanzo dobi* (verz 2211).

Ponavljanje kockanja v predstavi velikonočnega ponedeljka je dramaturški poseg, ki ga je najti samo v Kapelskem pasijonu. V zvezi s tem se odpirata dve vprašanji: 1) Ali je besedilo kockanja pred grobom samó adaptacija kockanja pod križem ali pa je vzeto iz neke druge predloge in iz drugega sobesedila? 2) Kaj je motiv ali vzrok za ta dramaturški poseg?

Veliki četrtek	Velikonočni ponedeljek
<p><i>No 88 der 1te Jud</i> Le\tu je niega sukna kier shiua ni, kar na srefhimu ja meni se prau shkada sdi, jest uam pouiem kai se ozhmu fmsiliti, merkeite mi ozhemu taku storiti? sdei ozhemu, s\burfli sa nio kobrati, katieri jo dobi se fhiher mare fhtimati. <i>No 89 der 2te Jud</i> [str. 58] S burfli fhe nisim metau nikoli, uender ozhem sdei storit po uainei volli ja guifhnu se meni\zhudnu sdi, burflÿ Shie kafhejo, da Robinus to fukno dobi,</p> <p><i>No 90 der 3te Jud</i> Sakai me derfhite jnu shtimate, zhmu meni kar sa touarfha na sposnate, sei uselei tako blagu per sebi nosim, al\pak jest sgubim, sa\nio jest uas prosi</p> <p><i>N 91 der 1te Jud</i> Oho jes tudi per\sebi burfle nosim jnu jmam, s\uami sa suknio serza rad jgram, hoisa le serzhnu sa suknio vershimo, fhiher rezhem da usi shtierÿ na sgubimu, le prezi vershi sam shtieri jnu trÿ katieri zhries sedem vershe te suknio dobi.</p> <p><i>No 92 der 4te Jud</i> Jest ozhem tudi te burfle sam useti, jnu jh serzhnu po\tei mifi urezhi, gdue vi, kai se she meni pergodi, morebit da she\vezh vershem, kaker vi vsi,</p>	<p><i>Erster Soldat N 32</i> Vi moi Touarshi jnu brati, kai je nam storiti [104] Na marem Samouzhati, jest si ozhem eno dobru Riezh smisliti, kaku mamu vahtat ozhemu taku storiti, mi ozhemo f\burfli kobrati, katieri bo sgubu ta mare na vahti oftati, ti drugi pak fhiher grejo spat, kai prauite koku vam dopade moi Rath.</p> <p><i>No 33 der 2te Soldat</i> Meni se dopade toi Rath, sakai jest sem vselei biu per shpilu rad, al se kei vama prou sdi, podgovorta se vedba med sabo\tudi [velik razmak]</p> <p><i>No 34 der 3te Soldat</i> Meni se shie prau po\tojei voli sdi, kai h\temu prauish tudi ti.</p> <p><i>No 35 Der 4te Soldat</i> Te Rath se meni dopade, jes obstojm al sim pak duebu bol Sgubu tiste jest kna viem. [105]</p> <p><i>N 36 Der 1te Soldat</i> Poprei da mi ozhemu h\temu shpilu en sazhetik storiti, jest ozhem eno Mifso sem postauti, da bomu mogli, f\temi burfli kobrati, katieri ba Sgubu, te bo mogu sam na vahti Stati</p> <p><i>No 37 der 2te Soldat</i> Jest sim zufrieden taku blagu uselei, per sebi nosim, al pak sgubim poidi sa me na vahtu te prosfim [106]</p>

aube sdei vidim da jes nizh ne dobim
od tega pak sdei rad mouzhim,
le hitru ver\hi burfle tudi ti
da bama videli katieri Suknio dobi

No 93 der 2te Jud [59]

Robinus s\tabo nuezhem kobrati,
eno drugu mau bam gar ustajou jnu
bam slou jemau,
smerdiu burflÿ al sta vedba smerdezha
da me danes taku malu vidi ta srezha.

Der 4te Jud No 94

Glih koker sliepei kurÿ se to sernu
naleti,
ta srezha se tebi Robinus danes sa suknu
godi,
koker si ti atu se je maglu sgoditi,
da smu sgrabili, si mogu s kunshtÿ jnu s\l
zopernÿ storiti.

No 95 der 1te Jud

Maju kunsht ozhem jes tudi skasati,
ozhem te burfle po misi gar nu dou
metati,
hoisa moi burfli so mi fhie enu blagu
perdelali,
me nisu taku koker uas sapelali,
sim adnaist vergu sim suknio dobiu,
bam dama fhenu jnu otrake Resueseliu

N 96 der 4te Jud

Imate muet taku hitru sa manu hoditi,
da pouiemu u Mefti, od katierga je ta
suknia dobita.
(KP str. 111–113)

N 38 der 1te Soldat

Oho jest tudi per\sebi burfle jmam,
f\tabo sa vahtu js Serza rad\igram,
jest sim saspan rad koi dougu leshim,
jnu velku krat moju vahtu saspim,
heisa ver\himo na katierga vahta pade,
katieri sgubi temu se ta vahta dade
le prezi vershi sam 4 jnu 3
katieri zhries 7 uer\he te fhanzo dobi.

No 39 der 2te Soldat

Jest ozhem med vami te perui biti,
jnu h\temu fhpilu en sazhetik storiti,
htu vie kai sa\na srezha se per\shpilu sgoti,
mare bit da she jest venzh vershem koker\ti,
oho da sim jest malu vergu tu shie viem,
al sim pak sgubu bol duebu tu she sedei na
Viem.

No 40 der 3te Soldat

Sedei ozhem jes te burfle sam useti, jnu taiste
[107] Serzhnu po tei Mifi urezhi, heifa jest
sim s\temi Burfli fhie dobru oprau,
fatu, tudi na bam na tei vahti ftau

No 41 der 4te Soldat

Sdei ozhem te burfle koi gar pobrati,
bom vergu, ozhemu tudi koi pogledati.

Darauf wirft er

Gleita jest sim vergu, venzh ko vedba aba
ta Vahta tudi na me na bo padua

No 42 der 2te Soldat

Hitru vershi Burfle tudi ti,
kier si ti atu de marmu sa vahtu kobrati mi,
da nam bash vsiem na\snanie dau,
katieri med\name bo na vahti Stau

No 43 der erste Soldat

Da meni ozhe skaru en Strah abesti,
zhujem maje lasi na huishku lesti,
dokler pa le dergazhi na mare biti
ozhem tudi maju doushnuet dopouniti,
gdue vie kai se she meni per\shpilu sgoti,
mare\bit da jest vezh vershem koker vi vsi
aube jest sim sgubu Shie dergazhi ne ba [108]
Kaker da bo usa vahta nad\manu nezoi

No 44 der 3te Soldat

Glich kaker fliepei kuri se to sernu naleti,
taka Srezha se nam trejem Nazoi godi
da fhiher bres skerbi spat gremu,
jnu uso skerb na tega samiga podiema.

	<p><i>No 45 Erster Soldat</i> Badi prau? al na badi prau kai je mar tebi satuo badi vesieu de ti nisi sgubu :/ Stau med\uuami dougu na bom, bom gledu, de ene taple Rokauize dobim, le koi spite bres skerbi, jes vas ozhem shie gar sbuditi, al bate shaini vam tudi pernesem piti.</p> <p><i>No 46 der 2te Soldat</i> Jest ozhem med vami, te perui biti, jnu h\temu spainu en sazhetik storiti, ti pak dobru vahtei jnu skerbnu stui pred\tem Mertlem selti pak nizh na bui, sdei mi bres skerbi spat jeti smiemu na tebe samiga vso skerb podiemu [109] (KP str. 161–165)</p>
--	---

Kot odgovor na prvo vprašanje na osnovi gornje primerjave lahko ugotovimo, da razen samega poteka dejanja med obema besediloma ne najdemo nič skupnega. Na vprašanje o morebitnem drugem viru ne moremo najti zadovoljivega odgovora, ker enostavno nimamo primerjalnega gradiva, verjetno pa je, da gre pri tem za avtonomno ubeseditev oblikovalca Kapelskega pasijona brez konkretne predloge v nekem drugem pasijonskem besedilu.

Pač pa so pri zapisu kockanja na velikonočni ponedeljek še jasno vidni sledovi nastajanja rokopisa. Razmaki, ki jih je opaziti med replikama IV, 33 in IV, 34 ter med replikama IV, 39 in IV, 40, govore v prid podmeni, da je pisec spet uporabljal tehniko asembliranja že znanih modulov: najprej je odredil približen prostor za replike, ki jih je potem postopoma vpisoval. Module je lahko jemal iz svojega poznavanja uprizoritve, torej iz spomina, ali pa iz prepisov posameznih vlog, ki so mu bili na voljo. Za tako podmeno govori tudi sprememba duktusa sredi nekaterih replik, kot npr. v R IV, 37 in R IV, 42. Pri tem se mu je pripetila tudi napaka, da je na napačnem mestu začel prepisovati repliki R IV, 38 in R IV, 39, ki ju je nato prečrtal in ponovno vpisal kot repliki IV, 31 in IV, 40.

Odgovor na drugo vprašanje pa je iskati v estetski naravnosti KP, se pravi v vključevanju likov vojakov v smislu baročne estetike. Prav gotovo je uspeh prizora s kockanjem pri publiku eden od odločilnih razlogov za ponovitev motiva v predstavi velikonočnega ponedeljka, saj je prireditelj

tudi sicer kazal dovolj občutka za gledališke učinke, tako npr. s tem, da je začetek drugega dejanja preložil na večer in tako izkoristil svetlobni učinek žarečega oglja (prim. Koruza 1979: 129).

Smrt

Lik Smrti je brez predloge v svetopisemskih besedilih in se tudi v našem korpusu pojavlja šele v koroških pasijonih.⁵⁸ V pasijonu iz Altenmarkta Smrt nastopi trikrat: prvič v drugem prizoru prvega dejanja, takoj po uvodnem prologu Angela (Schlossar 1891b: 272), drugič v prvem prizoru tretjega dejanja (Schlossar 1891b: 325–326) ter tretjič v trinajstem prizoru istega dejanja (Schlossar 1891b: 345). Pri svojem prvem nastopu najprej zapoje pesem:

Alles muss zu Grabe,
Das ist meine Gabe
Mit der Sense hier.
Reich' und arme Leute
Werden meine Beute,
Kommen einst zu mir.

Weiland gross und edel
Nickte mancher Schädel
Keinem Grusse Dank.
Manches Beingerippe
Ohne Wang und Lippe
Hatte Geld und Rang.

Mancher Kopf mit Haaren
War vor wenig Jahren
Schön, wie Engel sind:
Tausend junge Fäntchen
Leckten ihm das Händchen,
Gafften sich halb blind.

58 O liku Smrti v koroških nemških pasijonih v letih 1806 in 1807 z razsvetljensko kritičnostjo poroča Franz Sartori (1811: 171–178).

Selbst dem Welterlöser
Geht es auch nicht besser,
Er muss auch ins Grab.
Wegen euren Sünden
Muss ich ihn auch finden,
Muss mit mir hinab.
(Schlossar 1891b: 272)

Besedilo je rahlo adaptirana verzija ponarodele Pesmi grobarja (*Totengräberlied*) pesnika Ludwiga Höltyja (1748–1778) iz leta 1775⁵⁹ in se le v prvih verzih razlikuje od Höltyjeve predloge, ki se je glasila:

Grabe, Spaden, grabe,
Alles was ich habe
Dank ich, Spaden, dir!
Reich' und arme Leute
Werden meine Beute,
Kommen einst zu mir! [...] ⁶⁰

Pesmi sledijo verzi, v katerih Smrt utemeljuje svoj prihod s človekovim grešnim življenjem, zato je dobila moč, da kot kazen za greh neusmiljeno umori vse, stare in mlade. S svojo puščico jih bo zadela ne glede na to, ali prebivajo v gradovih in utrjenih mestih:

Es sei der Mensch auch in Castellen
Und festen Mauern aufbewahrt.
Mein Pfeil wird ihn gewiss nicht fehlen,
Sei gleich die Festung noch so hart.
(Schlossar 1891b: 273)

Naj bodo torej pripravljene, saj jim je ura, v kateri jih bo objela njena suha roka, neznana.

Drugi nastop Smrti v pasijonu iz Altenmarkta je uvod v tretje dejanje (Schlossar 1891b: 325–326). V ozadju že sedi Poncij Pilat, pred srednjo zaveso

59 https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/18Jh/Hoelty/hoelty_ge75.html#tod (zadnjič naloženo 2. 10. 2016)

60 <http://gutenberg.spiegel.de/buch/ludwig-heinrich-christoph-h-5416/19>. (2. 10. 2016)

pa se pojavi Smrt. Človeku predoča, da sta zavist judov in Judeževo dejanje predali Kristusa v njeno oblast. Umreti bo moral, da zanj pridobi zveličanje, zato naj je človek pripravljen, da ga smrt ne bo zadela v blatu greha in ga Bog ne bo utopil v morju ognja, kot je to storil z Judežem:

Und Gott dich so wie Juda hier
Im Flammenmeer ersäufe.
(Schlossar 1891b: 326)

Tretjič nastopa Smrt v trinajstem prizoru istega dejanja. Prizor, ki se dogaja v gozdu, je dramaturški most med Pilatovo sodbo in Kristusom v ječi. Glavna misel je spet zmaga smrti nad Kristusom:

Den Mächtigsten der Welt
Hat meine List besieget,
Aufs Kreuz wird er gestellt,
Damit er unterlieget
Der Macht, die ich nun will
Ihm zeigen bald im Werke.
Bedenk, o Mensch, so mehr,
Was ist denn deine Stärke,
Wenn nun sogar auch er
Als Gottmensch unterlieget?
(Schlossar 1891b: 345)

V KNP iz Sörge je pred pasijonsko dogajanje uvrščena pastirska igra o Dafnisu in Kloe.⁶¹ Smrt nastopa v prizoru, v katerem se Kloe ali pastirica Klorinda, kot se imenuje v KNP, ponuja Smrti v zameno za svojega ljubljenega Dafnisa (Graber 1923: 28–29). Svojo repliko v prozi začenja Smrt z latinskim rekom *Hodie mihi et cras tibi* (Graber 1923: 29), s katerim opozarja človeka na minljivost njegovega življenja, zato naj si ogleda njeno postavo, ki je, kot pravi v dveh verzih ob koncu replike, brez kože in mesa:

61 Poznobaročni kapucinski avtor Laurentius von Schniffis (1635–1702) je v svoji pesnitvi *Mirantisches Flötlein. Oder Geistliche Schöfferey, In welcher Christus, under dem Namen Daphnis, die in dem Sünden-Schlaff vertieffte Seel Clorinda zu einem bessern Leben aufferweckt, und durch wunderliche Weis, und Weeg zu grosser Heiligkeit führet* uporabil klasični motiv Dafnisa in Kloe kot predlogo za ponazoritev Kristusovega rešilnega dejanja.

Kein' Haut, kein Fleisch an mir,
So wird es auch ergehen dir.
(Graber 1923: 29)

Prišla bo zahrbtno in premagala vse ovire, zato naj nihče ne zaupa svoji lepoti, modrosti, mladosti, moči, bogastvu in oblasti, saj je, kot pravi z nemškim prevodom latinskega reka, *mors certa, hora incerta*:

Die Stund ist niemand offenbar, aber meine Ankunft ist gewiß.
(Graber 1923: 29)

V samem pasijonskem dogajanju je kratek monolog Smrti vpleten med prizora o spreobrnjenju Marije Magdalene. Njena replika je v prvo osebo transponirana verzija ponarodele pesmi z začetka 17. stoletja *Der grimmig Tod mit seinem Pfeil*.⁶²

ponarodela iz 17. stoletja	KNP (Graber 1923: 32)
Der grimmig Tod mit seinem Pfeil Tut nach dem Leben zielen, sein Bogen schießt er ab mit Eil und lässt mit sich nicht spielen. Das Leben schwindt wie Rauch im Wind, kein Fleisch mag ihm entrinnen; kein Gut noch Schatz findt bei ihm Platz, du musst mit ihm von hinnen.	Ich bin der Tod, hier ist mein Pfeil, ich tu nach allen zielen Mein' Bogen schieß ich ab mit Eil Und laß mit mit nit spielen. Das Leben schwind't wie Rauch im Wind, kein Fleisch mag mir entrinnen. Kein Guet noch Schatz bei mir find't Platz, du mueßt mit mir von hinnen

Njen avtor je menda protestantski teolog Balthasar Bidembach (1533–1578), prvič pa je bila objavljena v katoliški Paderbornski pesmarici/Paderborner Gesangbuch (Kohle 1956). Smrt s svojo puščico meri na vse, z njo se ne da igrati; življenje hiti kot dim v vetru in nihče ne more reči, kdaj bo moral s tega sveta. Smrt bo zlomila kralju žezlo in ga vodila v ječo smrti:

62 <http://angerweit.tikon.ch/lieder/lied.php?src=folk-de/grimmigtod> (2. 10. 2016)

ponarodela iz 17. stoletja	KNP (Graber 1923: 33)
Des Königs Stab bricht er bald ab und führt ihn an den Reihen.	Des Königs Stab brich ich bald ab, führ' ihn zur Totenkeichen.

Ko bo prišla zadnja ura, bo moral sam in brez prijateljev z njo, zato naj človek pazi, da bo stopil pred njo s čisto vestjo:

Du, o Mensch, gib acht, schau bei Zeiten zue,
eh daß ich dich ergreifen tue.
(Graber 1923: 33)

Tretji nastop Smrti je v KNP umeščen neposredno za Kristusovo smrt na križu. Smrt poziva Grešnika, naj pristopi z objokanim licem, saj ga je prav on izdal tako kot Judež, ga s svojimi dejanji bičal in kronal s trnjem, ga zasramoval, mu naložil križ na rame in v svoji krutosti ni hotel odnehati, dokler mu ni vzel življenja. Zato naj se nemudoma spreobrne in ne greši več, ker ga bo kmalu usmrtila s svojo puščico:

O Mensch, bekehre dich und länger nicht verweil'!
Ich werd' dich alsobald auch töten mit mein' Pfeil.
(Graber 1923: 125)

Sorazmerno velike razlike, ki jih je med obema nemškima pasijonoma mogoče ugotoviti tako glede dramaturške funkcije Smrti kot glede vsebine njenih replik, je mogoče pojasniti samo s tem, da je vsak od njiju črpal iz drugega pisnega ali ustnega izročila.

Vsem nemškim besedilom našega korpusa je, kot je razvidno iz gornjih primerov, skupna alegorija smrti kot lokostrelca z nezmotljivo puščico. Alegorija smrti kot kosca, ki je že v srednjem veku znana v evropskem in tako tudi v nemškem jezikovnem prostoru, je v analiziranih nemških pasijonih omenjena samo enkrat, in še to le posredno, namreč v repliki Klorinde v pastirski igri KNP:

Kumm ach Tod, ich bin schon fertig,
wetze Deine Sengsten guet;
nimm Chlorinda gegenwärtig

und verschone Daphnis' Bluet.
(Graber 1923: 29)

Prav personifikacija Smrti kot kosca pa je – v nasprotju z nemškimi pasijoni – skupna vsem trem slovenskim pasijonom, ki smo jih vključili v analizo: V drugi podobi Škofjeloškega pasijona Smrt jaše na konju, ovenčana z lovovim vencem in oborožena s sulico:

Jest sem ta grenka smrt iemenuana,
od teh uifsokih Nebefs na ta suet poslana,
Jest imam te papeshe Skoffæ kûrarie inu Cardinale,
Zefsarie firshite Herzoge groffe inu mogozhne kralle,
Tudi ufse kar shiuy na Sueti,
imam pod moia oblast ufseti,
Ah ui greshniki skuste uashe ozhí odpreti,
ter premifslite kar shiuy more enkrat umreti,
dokler ste ui Boshia sapoud prelomilli,
Satu ste ui pod moia oblast stopilli,
Smertno britkust morete ui nofsiti,
inu skusi to oistro sulzo prebodeni bitti.
(Ogrin 2009: 41)

Ko pa nastopa peš, ima v roki koso:

Jest sem slepa uender ufse vmorim,
inu Smoio kofso ueliku skhode sturim,
bodi stari ali mladi kar pred mene pride,
bogatz boshiz kmet shlahtnik obeden na odide,
Krall, zhesar papesh ali uoishaki,
gmein mogozhni inu uerli ienaki,
ia ufsa mozh zelliga Sueta kar shiuy,
To pod moio oistro kofso stoy,
Te ludÿ iest ufse Sapishem.
Sgouorou ali proshne nigdar na ishem,
iest sem bres koshe Sama kost,
Satorei namaram sa obenna uifsokost,

ah ui greshniki skuste uashe ozhi odpreti,
ter Spomislite kar shiui more enkrat umreti.
(Ogrin 2009: 45)

Tudi v Drabosnjakovem pasijonu, kjer nastopa Smrt samo z uvodnim monologom, je teološka misel strnjena v alegorijo o smrti kot koscu. Samo Drabosnjakova pa je misel, da smrt vabi vse v svojo hišo in lahko – kot sicer samo Bog – oblikuje vse po svoji podobi:

Jeft fe fhiher suo ftemam
Ker vse ludi pod sebo imam
Jes ufe v mojo hifho uadam
Noi ufaka po moimu pildi umauam
Poglaite ufe moje ozhi
Embart bota ufi tazhi
Jeft ta guifhna fmert
Vi morte ufi umriti amert
Vi fta Adamaji otrozhizhi
Vfi bota amert moji fnopizhi
Jeft uaf bom posheua
Noi od ta fuita prezh odufeua
(Drabosnjak 1841: 3)

V nadaljevanju svojega monologa Smrt poziva občinstvo k »brumnemu« življenju in k premišljevanju Kristusovega trpljenja

Ali bofta Kriftufua terplenje premifleuali
Tem bofta ufe fainte prezh odgnali
Kader bo perfhou uafh pofhliedji zhas
De bo Kriftus per uas ues zhas
Da mi to andoht sdei dershimo
De Kriftusa prau zhaftimo.
(Drabosnjak 1841: 4)

S tem si bodo pridobili zaklad, ki ga jim ne bo mogel nihče vzeti:

Kader bofta sdei k bofhjei zhafti dali
Bota ufe uentzhni fhaz podjali
Kamer toti kne morjo kopati
Ino t[i]fte nam prezh vkrafti.
(Drabosnjak 1841: 4)

V Kapelskem pasijonu (KP) se Smrt pojavi šele v tretjem delu, ki so ga igrali na velikonočni ponedeljek, torej se že po dramaturški funkciji bistveno razlikuje tako od analiziranih nemških pasijonov kot od Drabosnjakove pasijonske igre.

Inscenacija v KP je dovolj učinkovita. Že v predgovoru se napoveduje nastop dveh Angelov, ki bosta človeku prikazala Smrt, Smrt sama pa ga bo poučila:

da ana na ba obeniga von pustila,
vse kar koli na tiem Suetu fhiui,
vse, vse mare pod nie Kasfu priti,
vsi kralli zesfarÿ Papeshi fhkoffi jnu Kardinali,
vsi, vsi, so pod nie guaut jnu oblast zhries\dani
(KP, str. 147, verzi 1762–1766)

Ko Angela potem predstavljata Smrt, se ta v neke vrste gledališču senc že steguje za zaveso, nato pa pride z dolgimi koraki v ospredje in spregovori:

Da sim jes ta Smert o\zhlauek poglei,
jnu na maju fhtaut, dabru ahtingo dei [92]
ti mene vidifh sa nei oistrei Kasÿ,
katieru jes dershim u\mojei razÿ
ti vidish jnu samerkash sadoisti,
da u\meni nizh ni drusiga kaker suhe kasti,
tu kasu u\mojih Rakeh dershim h\spominu,
da obeniga uen na spustim,
ti uidish maju glau bres ozhi,
de jmash tu verjeti, jnu dershati saries,
da jes na gledam na stan ali oblast,
na bogastuu sa[f]tapnast ali zhast,

jest na gledam al so pauri, Gospuedi ali Kralli,
 zesarÿ Papefhi ali Kardinali,
 jes na gledam al so Stari ali Mladi,
 usi, usi, so mojej oblasti zhries dani,
 delei vidish mene bres Nosu
 k\spominiu da ni obene Arznie na Suietu,
 skues katieru bi ti meni mogu ujeti,
 jnu taju shiulenie ftanuuitnu ohranit,
 da sim jest bres\ust, se tebi na snanie da,
 da per\meni obena proshnia na pomaga,
 ti mene vidish s\enemi dougemi Nagami
 skues tu se tebi maja hitrust osnani,
 s\katieremi sdei tu, sdei tam,
 po\zielem Suetu se snaidem
 jnu pousod tem ludem to Shiulenie usamem,
 delei vidish de jest eno vro v\rakeh jmam,
 s\letei jes tebi na snanie dam,
 da kader ta vra toiga fhiulenia bade stekla,
 bosh se mogu tudi s\mano se\podati od\tega Sueta,
 le\to moju oblast je atu Sÿn boshÿ sposnati,
 katierga\ti vidish u\tem Grobu Mertliga leshati,
 od le\tega maresh uzhitnu lehku dali useti,
 da u Resnizi tudi enkrat bosh mogu umreti,
 potiem hitru pred to prauizhnu fodbu boshju Stopiti,
 jnu od zieliga toiga fhiulenia Raitingu sturiti.
 (KP str. 151–152, verzi 1859–1895)

V tej repliki se navajajo domala vsi atributi personificirane Smrti, ki jih lahko najdemo ne samo v besednem, ampak tudi v likovnem izročilu srednjeevropskih kultur.

Skupna je *Škofjeloškemu* in *Kapelskemu pasijonu* predvsem socialna naravnost z naštevanjem žrtev, ki se v obeh pasijonih ponavlja dvakrat:

Škofjeloški pasijon	Kapelski pasijon
<p>iest imam te papeshe Skoffæ kûrarie inu Cardinalle, Zefsarie firshthe Herzoge groffe inu mogozhne kralle, Tudi ufse kar shiuy na Sueti, imam pod moia oblast ufseti, (Ogrin 2009: 41)</p> <p>bodi stari ali mladi kar pred mene pride, bogot boshiz kmet shlahtnik obedn na odide, Krall, zhesar papesh ali uoishaki, gmein mogozhni inu uerli ienaki, ia ufsa mozh zelliga Sueta kar shiuy, To pod moio oistro kofso stoy, (Ogrin 2009: 45)</p>	<p>vse, vse mare pod nie Kasfu priti, vsi kralli zesarÿ Papeshi fhkoffi jnu Kardi- nali, vsi, vsi, so pod nie guaut jnu oblast zhries\ dani (KP, Predgovor, str. 147, verzi 1764–1766)</p> <p>jest na gledam al so pauri, Gospuedi ali Kralli, zesarÿ Papefhi ali Kardinali, jes na gledam al so Stari ali Mladi, usi, usi, so mojei oblasti zhries dani, (KP R IV, 3, str. 151, verzi 1871–1874)</p>

Svojo vzporednico ima tudi v likovni umetnosti v Mrtvaškem plesu Janeza iz Kastve v Beramu in Hrastovljah. Drugače od bolj ali manj meščanskega težišča pri Hölthyju in tako tudi v KNP, je v KP v ospredju posvetni in cerkveni družbeni vrh.

Replika Smrti v Kapelskem pasijonu je med vsemi analiziranimi besedili najpopolnejša literarna upodobitev personifikacije Smrti v pasijonski igri, za katero bistveno zaostajajo ne samo vse doslej znane slovenske, amapak tudi sočasne nemške upodobitve tega motiva. To dejstvo znova izpodbija trditev o odvisnosti Kapelskega pasijona od KNP, ki od Graberja (1923) naprej obstaja v nemški (pa tudi slovemski) znanstveni literaturi.

Vstajenje

Po mnenju koroškega etnografa Georga Graberja je koroški nemški pasijon v 16. stoletju vseboval tudi velikonočno igro in je trajal tri dni. Prvi dan so igrali prizore do Pilatove sodbe, drugi dan od nastopa Smrti in začetka križevega pota do snemanja s križa, tretji dan pa od polaganja v grob do vstajenja z zaključno zahvalno pesmijo (Graber 1923: 10). Nekdanja trodelnost se po Graberju odraža še v velikonočni igri iz Krške doline, ki jo je objavil Schlossar z naslovom »*Die Auferstehung. Ein Nachspiel zum Leiden Christi-Spiel*« (Schlossar 1891b: 375–378), v pasijonski igri iz Moosburga na Koroškem in v pasijonu iz Železne Kaple. O pasijonu iz Moosburga pri Graberju ni najti točnejše informacije. Dejstvo, da KP v očitnem nasprotju s KNP, se pravi s sörško inačico koroškega nemškega pasijona, še predstavlja starejši trodelni tip pasijonske igre, Graberju ni dalo niti za trenutek podvomiti v svojo hipotezo, da je slovenski pasijon (KP) lahko le »*podaljšek*« nemške pasijonske igre (KNP). Da bi preverili Graberjevo hipotezo, se nam zdi umestno, da velikonočno igro Kapelskega pasijona primerjamo z razpoložljivimi nemškimi besedili.

Wirth (1889) v svoji študiji o velikonočnih in pasijonskih igrah do 16. stoletja deli velikonočne igre v dve skupini. V prvo sodijo le neznatno razširjena evangelijska in liturgična besedila. Že omenjeno Vstajenje (*Auferstehung*) iz Krške doline očitno sodi v ta tip velikonočnih iger, saj vsebuje le prizor po Mr 16,1, v katerem so Marija Magdalena, Marija, mati Jakobova, in Salóma kupile dišav, da bi šle mazilit Jezusa, in se med potjo pogovarjajo, kdo jim bo odvalil kamen. V grobu zagledajo belo oblečenega Angela, ki jim pove, da je Kristus vstal in da naj to sporočijo učencem. Nastopijo učenci in Angel z njimi zapoje veselo alelujo (Schlossar 1891b: 375–378).

V drugo skupino sodijo besedila, ki so jim postopoma dodajali tudi prizore iz apokrifnih besedil in literarnega izročila. Med prvimi prizori, ki so jih dodali, je bilo posvetovanje Judov o Kristusovi napovedi, da bo čez tri dni vstal (prim. Mt 27, 33–66), in njihov pogovor s Pilatom, od katerega zahtevajo, naj dá grob zastražiti (Wirth 1889: 21). Stražarji pri grobu so upodobljeni kot vitezi, ki pojejo sramotilne pesmi, se pred grobom šalijo, pogovarjajo o možnosti vstajenja, o hrabrosti ipd. To priložnost izkoristijo tudi za polemiko proti viteškemu stanu. Končno ležejo na vse štiri strani groba in zaspijo. Vstajenje samo (Wirth 1889: 23) je upodobljeno v glavnem po Mt 28, 2–4.

V to skupino sodita po svoji strukturi tudi Tirolski pasijon iz Bozna (Wackernell 1972: 181–253) in velikonočna predstava Kapelskega pasijona.

V Bozenskem pasijonu se najprej vsak na svojem mestu pojavijo Pilat, velika duhovnika Ana in Kajfa ter Judje. Nastopita dva Angela, ki občinstvo pozivata, naj utihne (*Silete, silete; Silentium habete!*) ter pripovedujeta o Kristusovem trpljenju in vstajenju. Sledi jima *Praecursor*, ki še enkrat pripoveduje zgodbo o Kristusovem rešilnem dejanju in vse poziva, naj zapojejo zahvalno pesem:

Dar umb sült ier singen all
Mit wunikleichem schall:
»Crist ist erstanden! «
(Wackernell 1972: 183)

Kajfa skliče posvetovanje velikih duhovnikov o tem, kako bi lahko preprečili, da goljuf (*trugner*) po treh dneh ne bi prišel živ iz groba (Wackernell 1972: 183–185). Ana predlaga, da gredo k Ponciju Pilatu, s čimer se vsi strinjajo. Pilat jih prijazno sprejme, ko pa zahtevajo, naj dá grob zastražiti, ker je Kristus napovedal, da bo v treh dneh vstal, jim ironično očita, da Kristusu niso verjeli, ko je bil še živ, zdaj, ko je mrtev, pa mu verjamejo. Če bi bili poslušali njegov nasvet, zdaj ne bi imeli težav. Kljub temu jim odobri stražo, vendar jim da na voljo, da tudi na svoj račun najamejo stražarje. Ana in Kajfa najameta vojake (Wackernell 1972: 188), ki obljubijo, da bodo za dobro jedačo in pijačo Kristusa zvesto stražili. Kajfa jim našteje denar, kar vojaki sproti komentirajo, ob koncu pa ugotovijo, da si s tem denarjem lahko kupijo kravo in tele (Wackernell 1972: 188–192). Nato gredo vojaki h grobu, prepevajo, se bahajo, kako bodo čuvali Kristusa, in se junačijo, kaj vse bodo počeli z mrtvim in kako bodo pokazali svoje vojaške veščine (Wackernell 1972: 193–198).

Nato se pojavita dva Angela in oznanita, da je konec trpljenja in da so pisma prerokov izpolnjena. Kristus vstane, drugi angel mu izroči diadem in zastavo (Wackernell 1972: 199–200). Nato se poda Kristus z Angeli v predpeklo, da bi rešil duše očakov (prim. Wirth 1889: 23). Ko pridejo do peklenskih vrat, Drugi hudič zahteva, naj jim odprejo. Pridružijo se jim Lucifer, Prvi, Tretji, Četrty in Peti hudič in na Luciferjevo povelje zapahnejo vrata, da Kristus, ta razbojnik (*dyser rauber*) ne bi vdrl v pekel (Wackernell

1972: 200–205). V precej obsežnem obhodu po mitološkem svetu predpekla nastopajo Adam, Jesaja, Simeon, Janez Krstnik, Adamov sin Set, kralj David, Adam in Eva, Jeremija, Abraham, nadangel Mihael, egiptovski Jožef, prerok Enoch in Desni razbojnik (Wackernell 1972: 206–216).

Šele po tem dolgem ekskurzu v mitologijo in v apokrifno izročilo se Bozenski pasijon vrne k pasijonskemu dogajanju. Tri Marije tako kot pri Vstajenju iz Krške doline na poti h grobu razmišljajo, kdo jim bo odvalil kamen od vrat. Ko pridejo do groba, zagledajo Angele, ki jih v skladu z evangelijskim izročilom sprašujejo, koga iščejo, jim pokažejo mesto, kamor so položili Kristusa, in jim oznanijo, da je vstal ter da naj to povedo učencem. V naslednjem prizoru se Kristus kot vrtnar prikaže Mariji Magdaleni, toda ko ga Magdalena prepozna in se mu hoče približati, ji to prepove in ji naroči, da pove učencem, naj ga iščejo v Galileji. Sledi znani prizor z nevernim Tomažem, ki verjame Magdaleni šele, ko lahko položi prst v Kristusovo rano. Kot zadnja pritečeta h grobu še Peter in Janez, se prepričata, da je Marija govorila prav, in skleneta, da pojmeta v Galilejo.

Vojaki od Prvega do Šestega se drug za drugim prebujajo (Wackernell 1972: 241–246) in si pripovedujejo, kaj so dojeli od nočnega dogajanja. Vsak ima svoje doživetje in svoj pogled na dogajanje: Tretji vojak npr. očita ostalim, da so spali kot svinje, ker so polni vina (Wackernell 1972: 241), Šesti vojak pravi, da sicer ne ve, kako se je vse dogajalo, da pa so Angeli prišli z velikim sijajem in da je Kristus morda zares vstal (Wackernell 1972: 242–243). Drugi vojak sumi ostale, da so se izdajalsko povezali z Jezusovimi učenci (Wackernell 1972: 243), Četrty pa pripoveduje, da je, ko je ležal s tovariši pri grobu, zasijala velika luč in se je zaslišal glasen grom, tako da je obležal onesveščen na tleh. Po viteško skušajo vojaki z orožjem v dvobojih ugotoviti, čigava resnica je prava. Po končanem prepiru svetuje Šesti vojak, da gredo k Judom in jim povedo, kaj se je zgodilo, ter jih prosijo za nasvet, kaj naj storijo.

V zadnjih prizorih (Wackernell 1972: 246–253) gredo Judje po nasvetu nekega Raby Mojsesa h Kajfi ter nato še k Služabniku stolpa (*Famulus turris*) in poizvedujejo za Jožefom iz Arimateje. Pri Kajfi pripoveduje Prvi vojak o Kristusovem vstajenju. Tudi drugi vojaki poročajo o znamenjih in čudežih. Ana predlaga, naj vojake dobro plačajo, da ne bi širili vesti, ki bi ljudi vznemirjale, temveč naj pripovedujejo, da so učenci ukradli Jezusa iz groba. Ko vojaki dobijo od Petega Juda denar, prepričujejo ljudstvo, naj ne verjame, da bi Kristus

vstal iz groba, temveč so ga učenci ukradli, medtem ko so oni sami spali. Že bežen pogled v vsebino tretje predstave zadošča kot osnova za ugotovitev, da tradicija Bozenske pasijonske igre ne pride v poštev kot vir za KP. Preočitni so številni izpusti, dodatki in spremembe. Pri tem so pomembni predvsem izpusti, kot denimo ves sprehod po peklu in predpeklju, prizor z nevernim Tomažem, od Magdaleninega prizora pa je na str. 169 v rokopisu ostala samo didaskalija *Magdalena komt herfür und redet*. Med dodatke KP je šteti vmesni prizor, v katerem Pilat dvomi v pravilnost svojega ravnanja, ker je Kristus morda le Sin božji (R IV, 12). Povsem novi pa so prizori s kockanjem, ki smo jih obravnavali na str. 398–406, in uvodni nastop Smrti, obravnavan na str. 406–415. In končno so novi še prizori med Vojakom in deklo Ancilo (R IV, 50 do R IV, 58, str. 166–168), ki odpirajo barok v smer ljudskega humorja in izročila.

Nič manj značilni kot izpusti in dodatki so razlike pri konceptiji protagonistov, med njimi predvsem stražarjev pri grobu. V Bozenskem pasijonu so to vitezi, v Kapelskem pasijonu pa v skladu z estetskimi kriteriji baročnega grobijanstva robati in neumni vojaki. Vpliv baroka je opaziti tudi v prizoru med Pilatom in velikim zborom, v katerem so – podobno kot v prizorih s Pilatovo ženo v drugi predstavi – v R IV, 13–16 dosledno dodane baročne formule ogovarjanja in etikete (Prunč 2014). Z grobijanstvom in oblikami ogovarjanja se Vstajenje v KP podreja enotni oblikovalni volji baroka.

Judje so v prizorih med Pilatom in velikimi duhovniki v Kapelskem pasijonu (R IV, 6 do IV, 11) agresivnejši kot v Bozenskem (Wackernell 1972: 185–198). Svojo grožnjo stopnjuje Ana – podobno kot vsi Judje v R II, 160 dopoldanske predstave velikega četrtka – s tem, da Pilatu grozi, da ga bo zatožil pri cesarju:

Veliki četrtek	Velikonočni ponedeljek
<p><i>No. 160 die Juden alle zusammen</i> All ti nam tega zhlaveka ledik spustish, taku mi ozhemo tebe per tem zefsarÿ, mozhnu satashiti, jnu tebe obltaja fhlushbo perpravititi (KP str. 70, verzi 614–616)</p>	<p><i>No 20 Annas</i> Pilatus vidiSh(ti, al nam skues tu ena kriviza Godi, taku ozhemu mi tebe per zefsarja fatofhiti, da ti skues tu, bodesh mogu ob toju oblast priti (KP str. 158, verzi 2018–2020)</p>

Judje končajo svoj obisk pri Pilatu z ironijo, ki je značilna za besedila ustnega zročila:

Sa le\tu gnadu sahualimu vas,
enu drugu bart fhe huifhi bomu prishli zhries vas
(KP R IV, 26; str. 102, verza 2038–2039)

Predstava velikonočnega ponedeljka je s svojim močnim poudarkom gledaliških učinkov v primerjavi z ostalima dvema predstavama sorazmerno samostojna in homogena. Kljub nekaterim podobnostim je ni mogoče postaviti v neposredno tradicijo tiroskega pasijona, ampak sledi lastni dramaturgiji. Vendar pa nam je Bozenski pasijon lahko služil kot besedilo, s pomočjo katerega smo ugotovili nekatere posebnosti KP.

Duša na tehtnici

Prizori s kockanjem, prizor med Vojakom in Deklo ter Pilatov samogovor, ki smo jih v predhodnem poglavju navedli kot dodatke KP, verjetno niso zadoščali, da bi časovno kompenzirali obsežni izpad sprehoda po peklu in predpeklju. Da bi predstavo podaljšali do ustreznega časa, je bila dodana še Sklepna igra (R IV, 115 do R IV, 129), s katero se je zaključila predstava velikonočnega ponedeljka.

Motiv tehtanja duše, na katerem temelji sklepna igra Kapelskega pasijona, je mogoče zasledovati do starega Egipta, najdemo pa ga tudi v zgodnji grški literaturi, na Srednjem vzhodu in v Iranu (Kretzenbacher 1958a). V krščanskem kontekstu se najprej pojavi v psevdoepigrafskem spisu Abrahamov Testament (*Testamentum Abrahae*), v poznem srednjem veku, predvsem v baroku, pa se je motivika širila v literaturi in duhovni ljudski igri (Kretzenbacher 1958a, 183–194). V redovniški dramatik, predvsem pri benediktincih in jezuitih, so v 17. stoletju uprizarjali številne legendarne motive boja med dobrim in zlim, v katerih je imel pomembno vlogo nadangel Mihael. Tako je npr. na praznik svetega Mihaela 1621 v Kremsu ob Donavi izpričana predstava, v kateri je poleg izgona Adama in Eve iz paradiža prikazan tudi boj med nadangelom Mihaelom in Luciferjem (Kretzenbacher 1958a, 188).

V slovenski kulturi je motiv nadangela Mihaela, ki tehta duše, razširjen tako v likovni umetnosti kot v ljudski pesmi. Štrekelj je v svoji zbirki ljudskih pesmi pod vmesnim naslovom *Duša vagana* (SNP I, 417–421) objavil štiri verzije te legendarne pesmi (št. 386–389). V št. 386 gre duša iz Grgarja na

»žegnan britof« vprašat svoje telo, »komu je ono služilo, De je mene pogubilo« (SNP I, 416). Ko jo primeta dva hudiča in »Staj adan druž'mu na vile p'hala«, ju prosi, da naj gre »svet'mu Mihelu na vagu, da bo vagal tudi mene«. Marija jo reši s tem, da je »tri kapljice solzic spustila / Dušica dosti vage dobila« (SNP I, 418). V pripovednih pesmih št. 387 in 388 iz Framas si Satan pri tehtanju lasti dušo in pravi:

Tota duša užé meni grę,
Meni je zamudila meše tri:
Pervę v neděljo velikonoč,
Drugę v neděljo h finkoštam,
Trekę neděljo kvaternę.
(SNP I, 387, str. 418)

Marija mu odgovori:
Le proč, le proč, oj satan tí!
Če je tebi zamudila meše tri,
Meni je storila poste tri:
Pervę v soboto velikę noč,
Drugę soboto finkoštnę,
Trekę soboto kvaternę.
(SNP I, 387, str. 418)

V inačici iz Koprivnice (št. 389) Sveti Mihael (*Mijail*) dušo tehta trikrat. Dvakrat se tehtnica nagne na levo, na stran hudičev, in šele ob tretjem poskusu, ko na tehtnico padejo tri Marijine solze, se tehtnica nagne na desno, na stran duše:

Maria se rezplakala,
Na kraj vage stala je,
Tri su suzi njoj opali,
I na vagu jesu stali,
Grešnu dušu prevagnuli.
Sveti Mijail dušu vagne,
Vagne duša desni kraj.
(SNP I, 389, str. 421)

V Igrì o poslednji sodbi (*Comedy vom Jüngsten Gericht*), ki jo je v letih 1755, 1764 in 1781 v Altenmarktu pri Radstaddtu na Salzburškem prirejal tkalec Franz Plattner s Tirolskega, Marija prosi Kristusa, naj na tehtnico položi rožni venec (Kretzenbacher 1958a, 208–212). Ta dramaturška sprememba je nastala pod vplivom širjenja rožnega venca, za katero so si od konca 15. stoletja naprej prizadevali dominikanci, na Koroškem tudi jezuiti.

Podobno ozadje lahko predpostavimo tudi v KP, ko Marija na Luciferjeve očitke, da se duša ni hotela držati Kristusovih zapovedi, odgovarja:

je ries⁶³ de ta Dusha Taje Sapuuedi je prelomila
jnu Hudizhaue Pouelle doistikrat Dopounila,
vender je usaki dan mene s\tem S. Roshenkrienzam pozhastila,
tudi u\fabateh meni h\zhasti fe postila,
tebe prosfim tedei moj fÿn Lubi,
le\tei Dushi eno Millostliu Sodbu stori.
(KP str. 193, R IV, 118, verzi 2590–2596)

Nato Marija položi rožni venec na tehtnico:

ozhem tedei te Dushe Roshenkrienz na vago Diati,
de ana bade magla per\zaitu, u\tojei gnadi ustati
(KP str. 196, R IV, 126, verza 2627–2628)

Če primerjamo predstavo velikonočnega ponedeljka z ostalima dvema predstavama, je ugotoviti, da ima predstava velikonočnega ponedeljka najmanj inkoherenc in da je Sklepna igra dosledno integrirana v predstavo. Prva predstava je, kot že omenjeno, razdeljena v dva dela: 1) *Ta ponižna pristova Kristusova* z 32 replikami, ki vsebuje priprave na zadnjo večerjo in zadnjo večerjo samo; 2) pasijonsko dogajanje od posvetovanja Velikega zbora do Pilatove sodbe in začetka križevega pota s 163 replikami. V nasprotju z njo ima predstava velikočnega ponedeljka neprikinjeno štetje didaskalij, pri čemer se sklepna igra začinja z repliko 115, konča pa z repliko 129. Še bolj zgovoren dokaz za dosledno integracijo Sklepne igre v Pasijon pa je navedba njene vsebine v prologu k predstavi na str. 149, v verzih 1812–1830.

63 V rokopisu vprašaj, ki pa je na tem mestu očitna pomota.

Kot je pravilno domneval F. Kotnik (1924: 107 in 1943: 105), je morala Sklepna igra nastati v 17. stoletju v zvezi z dejavnostjo jezuitov na Koroškem (Kotnik 1943: 105). Med Železno Kaplo in Dobrlo vasjo je obstajala zgodovinska vez, ki je segala še v čas ustanovitve dobrolskega samostana: po navedbah Štefana Singerja (1938: 193) je leta 1106 oglejski patriarh Ulrich dodelil kapelško župno cerkev samostanu v Dobrli vasi. Ker so njegovi prvi lastniki, avguštinski korarji, slabo gospodarili, je bil leta 1593 imenovan ljubljanski škof Janez Tavčar kot kurator, ki naj bi napravil red in je bil upravičen nastaviti tudi vikarje ter z njimi sklepati pogodbe (Singer 1938: 194). Ko je dobrolski samostan leta 1604 prišel v roke jezuitom (Singer 1938: 77), so kapelska posestva služila kot ekonomska opora njihove dejavnosti. Na zvezo med dobrolskimi jezuiti in Železno Kaplo opozarja tudi oprema župne cerkve v Železni Kapli, ki ima v svojem baročnem stranskem oltarju jezuitska svetnika Ignacija Lojolskega in Frančiška Ksaverija (Till 2013: 94).

Prav v tej župni cerkvi pa je videti dodatni razlog za nastanek sklepne igre: bila je posvečena nadangelu Mihaelu. V njenem glavnem oltarju je v 18. stoletju stal kip nadangela Mihaela s sulico in zmajem, ki so ga ob obnovi oltarja leta 1810 začasno obesili na vzhodno steno (Singer 1938: 200, 202). V današnji farni cerkvi je sv. Mihael upodobljen z mečem v desni in s tehtnico v levi roki (Till 2013: 98).⁶⁴ O priljubljenosti motiva sv. Mihaela v Železni Kapli priča še en kip sv. Mihaela s tehtnico, ki ga hranijo v kapelškem župnišču (Till 2013: 75). Ikonografija obeh kipov spominja na motiv tehtanja duš in s tem na glavni motiv sklepne igre.

V Železni Kapli se torej križata tradiciji češčenja nadangela Mihaela, ki je pogojena s patrocinijem farne cerkve, in pasijona, prevzetega iz jezuitske in ustne tradicije. Zelo verjetno je torej, da je nekdo, ki je poznal jezuitsko gledališko kulturo, prav to besedilo vključil v pasijonsko igro, glavni gledališki dogodek v Železni Kapli.

64 Ali je Singerja, ki je bil v prvih letih svojega službovanja kaplan v Železni Kapli, varal spomin, ko je 1938 zapisal, da je nadangel Mihael v farni cerkvi upodobljen s sulico in zmajem, ali pa so kip medtem zamejali, ne moremo ugotoviti.

8 Železna Kapla

Železna Kapla je srednje velik trg v dolini Bele/Vellach. Njen razvoj je bil v dobrem (trgovina) in slabem (turški vpadi) tesno povezan s pomembno prometno potjo s Kranjskega prek Jezerskega na Koroško. Trgovali so z žitom, železom, svincem in z morsko soljo. V okolici Železne Kaple se je razvila skromna industrija. Trg je imel tudi lastno sodišče in upravo. Kapelska fara je segala, kot ugotavlja Štefan Singer (1938: 194) od Pece/Petzen do Obirja/Obir, na jugu do Jezerskega. Župnijsko cerkev *sv. Mihaela* so postavili konec 15. stol. V strmini nad naseljem stoji romarska cerkev *Sv. Marija v trnju*, ki naj bi bila postavljena že v 14. stoletju, današnja podoba pa je dobila v 16. stoletju.

Jožefinske reforme in njihov odmev v Železni Kapli

Kot jožefinizem se označuje politična ideologija in administrativna praksa, ki sta povezani z imenom avstrisjkega cesarja Jožefa II. Časovno ga ni mogoče omejevati na dobo vladanja cesarja Jožefa II. v habsburških deželah v letih 1780–1790, saj je Jožef II. že pred tem vladal skupaj s svojo materjo Marijo Terezijo od leta 1765 do njene smrti leta 1780 (Rajšp 2011). Kot pomemben mejnik v duhovnem in političnem življenju velja njegov tolerančni patent leta 1781, njegove cerkvene in administrativne reforme pa so zapustile globoke sledove v avstrijski družbi. Kot racionalen in varčen vladar se je obračal proti vsem oblikam razkošja in praznoverja. Kot praznoverje je pojmoval tudi manifestacije ljudske pobožnosti, kakor so bile procesije, večernice, zvonjenje proti toči, postavljanje jaslic in božjega groba ter jih preganjal z včasih prav drobnjakarskimi in skurilnimi ukrepi, ki so jih kajpak uveljavljali tudi v Železni Kapli.

Kot poroča Štefan Singer (1938: 227–244)⁶⁵ in po njem povzema Till (2013: 150–158), je cesar Jožef II. v svoji borbi proti »praznoverju« in

⁶⁵ Žal Singer ne navaja virov, po katerih je posnel svoje poročilo. V Koroškem deželnem arhivu je pod signaturo AT-KLA 184-C-51.300 najti precej obširen spis graškega gubernija o sporu v zvezi z odstranjevanjem oblačil s kipa ter snemanju votivnih tabel s stene podružne cerkve Marija v trnju/Maria Dorn.

»baročnemu razkošju« leta 1784 izdal ukaz, da morajo s kipov, ki so bili v duhu baroka pogosto oblečeni v dragocena oblačila, sneti ves ta »odvečni blišč« in iz romarskih cerkva odstraniti vse votivne slike kot manifestacije praznoverja. Ta ukrep je veljal tudi za romarsko cerkev Marija v trnju/Maria Dorn v Železni Kapli.

Tedanji župnik Valentin Brunner je brez večjega angažmaja izpolnil ukaz s tem, da je naročil cerkovniku, naj odstrani votivne table s sten in oblačila s kipa. Cerkovnik je to res storil, toda ogorčeni prebivalci so vdrli v župnišče in župnika ozmerjali z luterancem in brezvercem, cerkovniku odvzeli ključe, postavili votivne table na stara mesta in 72 ur stražili pred cerkvijo.

Župnik Brunner, čeprav osebno prizadet, je molčal in proti svoji dolžnosti ni obvestil oblasti o dogodku, kar mu je oblast pozneje hudo očitala. Pač pa je provizor podjunskega arhidiakonata Ožbalt Gutsman, ki je Brunnerja po vsej verjetnosti poznal kot nekdanjega sobrata pri jezuitih, zadevo omenil na okrajnem uradu, vendar ščitil župnika z argumentacijo, da votivne slike ne predstavljajo neprimerne okrasa in da župnik ni mogel ravnati drugače, ker so mu to branili ljudje in tržna oblast. Kljub temu je okrožni urad dne 26. septembra 1787 ukazal župniku Brunnerju, naj nemudoma odstrani oblačila s kipa in votivne table s sten, mu zagrozil s kaznijo in zahteval, naj o morebitnih ovirah takoj poroča uradu. Župnik Brunner je dne 26. oktobra 1787 odgovoril okrožnemu uradu, da si takega povelja zaradi grozečih verbalnih napadov brez škode za svojo čast, zaradi izpada prispevkov pri ofru brez gmotnih posledic in zaradi morebitnih fizičnih napadov brez nevarnosti za svoje življenje ne upa izvesti. Tako ravnanje pri farni družini ne bi vzbudilo ljubezni, ampak povzročilo sovraštvo in nezaupanje. Da se ne bi ponovili dogodki, do kakršnih je prišlo pred dvema letoma ob prvem poskusu slačenja, kot dušni pastir ponižno prosi okrožni urad, da pri cesarju izposluje izjemo za svoje farane. Razen tega je kip iz neobdelanega lesa in njegov edini okras je prav obleka, ki tako navaja ljudi k pobožnosti. Ob koncu svoje vloge navaja župnik še pravni argument, da se ljudje sklicujejo na uredbo z dne 10. septembra 1784, ki je določala, da pogosto obiskani marijini kipi lahko ostanejo tudi oblečeni. Slednje velja tudi za kapelsko Marijo.

Okrožni urad je v svojem odgovoru z dne 10. decembra 1787 ostro zavrnil župnikove argumente in mu očital kaznivo dejanje, ker dogodkov pred dvema letoma ni prijavil. Kljub temu bi mu tokrat spregledali zasluženo

kazen pod pogojem, če se potruzi, da pri samem sebi loči bistvo svete vere od »nepotrebne blišča« in skupnost svojih faranov postopoma ozdravi od »podedovanih blodenj«. Da pa bi vendarle izpolnili zakon v smislu uredbe z dne 4. avgusta 1786, je okrožni urad določil, naj se župnik Brunner skupaj s predstavniki sodišča in občine dne 22. decembra 1787 ob deveti uri zjutraj zglesi na narok v okrožnem uradu v Celovcu.

Dne 22. decembra so se torej župnik Brunner in precej obširna delegacija tržnih oblasti, občanov in faranov odpravili v 38 km oddaljeni Celovec. Kot komisar je bil določen sekretar okrožnega urada gospod pl. Pauer. Ta je najprej prebral uredbo o slačenju kipov in se nato takoj spravil nad župnika Brunnerja, češ, da je sramota, da tako malo ve o tem, kako bi poučil narod o bistvu svete vere ter ga ozdravil od »blodenj in predsodkov«. Očital mu je sebičnost in podpiranje svojih faranov. Ko se je župnik skušal braniti in zadevo pojasniti, ga je osorno zavrnil, da je o tem že poročala neka zaupljiva oseba. Na tem mestu je v poročilu o dogodkih mogoče brati subjektivno župnikovo primerjavo s pasijonskim dogajanjem, da se čuti kot Kristus pred Pilatom:

Der so beschämte und gedemütigter Pfarrer konnte nur im stillen bei sich die fälschliche Anklage Christi vor Pilatus betrachten (Singer 1938: 231)⁶⁶

Nato se je komisar spravil še nad tržnega sodnika in na predstavnike faranov, ki jim je predočil posledice upiranja vladarju. Eden faranov je izjavil, da sicer ne morejo preprečiti slačenja, da pa v to ne bodo nikoli privolili. Komisar ga je nadrl, da vladar ne potrebuje njihovega privolenja in jim ob koncu zabičal, da bodo kip slekli takoj po njihovi vrnitvi domov. Ker pa so se bližali božični praziki, je župnik Brunner prosil, da kip lahko slečejo šele po božiču. Komisar jim je nejevoljen dal odloga do srede po novem letu.

Na Štefanovo, torej 26. decembra 1787, je župnik Brunner v svoji pridigi poučil farane, da mora biti krščansko mislečemu katoličanu vseeno, ali časti Mater Božjo kot sliko ali kot kip, z obleko ali brez nje, in če je volja njegovega veličanstva, da se kipi slečejo, naj se, kot pravi apostel Pavel, podredijo oblasti, kajti kdor se upira oblasti, se upira Bogu.

⁶⁶ Perspektiva navedenega citata govori v prid podmeni, da je prevzet iz nekega osebnega stališča župnika Brunnerja.

Ko so ljudje zvedeli, da mora biti kip slečen do srede po novem letu, so se dogovorili, da se bodo na novo leto zbrali pri cerkvi in s silo preprečili slačenje, za ojačanje straž pa so pridobili tudi vernike sosednjih fara. Ko je župnik to zvedel, je cerkovniku naročil, naj že na Silvestrovo skrivaj vzame kip iz oltarja in ga zapre v omaro, na njegovo mesto pa naj postavi drug kip. Ko so farani prvega januarja 1788 videli drugi kip v oltarju, so po božji službi besni vdrli v župnikovo sobo in ga ozmerjali z lažnivcem, ker je predčasno odstranil kip. Zgrabili so cerkovnika, ga odvedli v cerkev in ga prisilili, da je kip spet vzel iz omare in ga postavil v oltar.

Medtem ko so župnika ogrožali v njegovi sobi, se je spravila »*tolpa žensk*« nad nekega pisarja, ki so ga obdolžile, da je bil slekel kip. V paniki je ogroženi moški zgabil za nož in zabodel neko žensko v prsi. K sreči je pri tem ni huje ranil, ker se je nož odbil od okrasne igle.

Župnik Brunner je v skladu s svojo obljubo, ki jo je dal ob zasliševanju v Celovcu, dne 2. 1. 1788 nadrobno poročal o dogodkih. Dejal je, da mu je sicer pomagala tržna oblast, toda kaj bi gospod tržni sodnik, tržni pisar, sluga sodišča in borih pet vojakov zmogli ob takem navalu naroda moškega in ženskega spola. Kot reakcijo na to poročilo je okrožni urad že 4. 1. 1788 odredil, da je »*zaradi nadvse kaznivega upora*« (Singer 1938: 234) treba cerkev zapreti in nihče v njej ne sme brati svete maše. Dne 7. 1. so v skladu s tem ukazom prenesli najsvetejše v farno cerkev in cerkev svete Marije v trnju zaprli. Ljudje pa so cerkovniku spet odvzeli ključe in jih niso bili pripravljeni vrniti župniku. Župnik je iz strahu, da njegov molk ne bi povzročil novih težav, dne 10. 1. 1788 o dogodkih poročal okrožnemu uradu, vendar odgovora ni bilo. Cerkev je ostala mesec dni zaprta, ljudje pa, ki so imeli ključ, so ob nedeljah in praznikih organizirali svoje pobožnosti.

Dne 6. februarja 1788 se je v Železni Kapli zglašil komisar gopod pl. Hauslab z 21 vojaki, da bi kaznoval upornike in z vojaško pomočjo slekel Marijin kip. Vest o tem se je v hipu razširila v Železni Kapli in sosednih farah. Že naslednjega jutra je velika množica zasedla pokopališče pri Mariji v Trnju. Ob takem navalu ljudi se je komisar čutil brezmočnega, zato ni uporabil orožja, ampak se zadovoljil s tem, da je zaslišal nekatere imensko znane osebe. Ker se komisar s svojimi vojaki ni zglašil pri Mariji v trnju, so se ljudje odpravili v njegovo uradno poslopje in ga na kolenih prosili, naj jim dovoli, da pustijo kip oblečen. Komisar jim tega kajpak ni mogel dovoliti, vendar je obljubil, da se bo zavzel za ponovno odprtje cerkve. Ker pa je faranom odvzel ključ, so spet celo noč stražili pri cerkvi.

Naslednjega dne je v Železni Kapli izbruhnil ogenj in ljudje so z vso silo navalili na komisarja, tako da se je čutil v življenjski nevarnosti. V svojem poročilu okrožnemu uradu je prosil za vojaško ojačanje. Že dan pozneje je dobil odgovor okrožnega urada, da dodatnih vojakov ni mogoče poslati, župnik pa naj ponovno pouči vernike o bistvu svete vere in da je ob siceršnji izgubi cerkvenih nadarbin odgovoren za skrbno zaklepanje cerkve.

Župnik je odgovoril komisarju, da bi, ko je že izgubil ljubezen svojih faranov, najraje čim prej zapustil faro:

Da ich die Liebe bei der Pfarrgemeinde verloren und von der pol. Behörde trotzdem der Mitwirkung verdächtigt werde, will ich lieber heute als morgen die Pfarre verlassen. (Singer 1938: 238)

Ključé so spet izročili župniku. Dne 10. februarja 1788 je komisar s svojimi vojaki po petih dneh moral zapustiti Železno Kaplo. Ljudje pa so ga pospremili do meje trga.

Podobno kot Kapelčani so se jožefinskim poveljem o slačenju kipov upirali tudi na Obirskem/Ebriach, v Šmarjeti pri Bajdišah/St.Margareten ob Waidisch, na Jezerskem in v Črni (Till 2013:156). Zato je deželni urad dne 19. junija 1788 podjunskim duhovnikom strogo zapovedal, da morajo narod ob vsaki priložnosti opozoriti na njegove dolžnosti. Župnika Brunnerja je okrožni urad že pred tem obvestil, da je poročilo o upornih faranih poslal dvorni pisarni. Do prihoda odgovora pa naj v svoji pridigi na praznik Marijinega oznanjenja skuša svoje vernike prepričati, da dobrote, ki jih Bog deli za čaščenje svojih svetnikov, nikakor niso odvisne od oblek, s katerimi so oblečeni njihovi kipi. Če bo pridiga uspešna, naj njeno besedilo pošlje uradu, na tihem odstrani Marijina oblačila in votivne table ter poročilo o slačenju kipa in zadržanju faranov pošlje uradu. Podružnica pa mora vsekakor ostati zaprta.

Zadnje poglavje v tem sporu se je dogajalo konec aprila in prve dni maja 1788, ko sta Georg pl. Wagensberg, oskrbnik Ženeka/Sonegg, in dobrolski prošt Melchior obiskala Železno Kaplo. Njuna naloga je bila, obiskati obirskega in kapelškega župnika. Obisk se je končal v pravem kaosu. Moški so se spravili nad prošta in kričali, da to ne more biti cesarjeva volja, okrožni urad jih je prevaral in poslal vojake. Slačenje kipa je duhovniška zadeva, zato jim mora pomagati. Moški so poljubljali prošta v obraz, ženske so se prepirale

za njegove roke. Kapelčani so po svoje interpretirali tolerančni patent, da vsakdo lahko živi po svoji veri, zato ne potrebujejo več poučevanja. Prošt je pod navalom množice in iz strahu, da bi prišlo do prelivanja krvi, končno popustil in pod pritiskom razjarjenih ljudi 1. maja 1788 celo podpisal izjavo, da – kolikor je v njegovih močeh – ostane vse pri starem.

Z doma je poročal o dogajanju in med drugim predlagal, da kapelškega župnika prestavijo v podružnico Šmarkež/St. Marxen v fari Škocjan/St. Kanzian, obirskega pa v Šentlipš/St. Philippen. Toda do tega ni prišlo, kajti končno so oblasti spoznale nesmotrnost in neizvedljivost svojih ukazov.

Župnik Brunner je svojim faranom z zadovoljstvom in komaj prikritim zmagoslavjem poročal, da vse ostane pri starem in da bodo odslej spet zvonili za verčernice in proti hudemu vremenu, da bodo v podružnicah spet praznovali patrocinije in žegnanja, ki jih bodo oznanili s prižnice in ob katerih bodo tudi pridigali.

Opisani dogodki nam nudijo nazoren vpogled v odpor proti jožefin-skim reformam v Železni Kapli, obenem pa nam omogočajo, da zaslutimo tudi vzdušje v narodu in togost avstrijskih oblasti ter orišemo ideologijo in psihogram osrednjega akterja, župnika Brunnerja.

Župnik Valentin Brunner

Valentin Brunner/Prunner/Pruner se je rodil leta 1741 (Singer 1938: 218) v približno 30 km od Železne Kaple oddaljenem Kamnu v Podjuni/Stein im Jauntal. Ker je fara Kamen/Stein med leti 1751 in 1781 sodila v Goriško nadškofijo (Singer 1938: 65; Volčjak 2010), je v ordinacijskem protokolu goriškega nadškofa Karla Michaela Attemsa zapisano, da je „*PRUNER Valentinus, Carinthus e Stein*“ dne 22. septembra 1759 prejel tonzuro in štiri nižje redove (Volčjak 2010: 146), dne 19. decembra 1761 bil posvečen v subdiakona (Volčjak 2010: 148), dne 5. junija 1762 v diakona (Volčjak 2010: 148) in dne 2. aprila 1763 v duhovnika (Volčjak 2010: 148). Svojo prvo službo je med leti 1764–1765 nastopil kot kaplan v Železni Kapli (Singer 1938: 218), 1765 je bil kaplan v Žitari vasi/Sittersdorf (Singer 1938: 145), še istega leta pa je bil premeščen v Libeliče/Leifling, kjer je ostal do leta 1772 (Singer 1983: 118). Med leti 1773 in 1781 je služil kot župnik na Obirskem/Ebriach (Singer 1938: 171) dokler ni 1781 leta postal župnik v Železi Kapli.

V protokolu škofijske pisarne lavantinske škofije za leto 1809 je pod številko 920 zapisan povzetek obvestila dobrolskega prošta z dne 20. novembra 1809: da je g. Valentin Brunner umrl dne 16. novembra 1809.⁶⁷ Obenem dobrolski prošt prosi, naj ordinarijat imenuje ustreznega provizorja, ker v svojem okraju ni našel primerne osebe in je zato prosil kaplana z Jezerskega za pomoč (Nadškofijski arhiv Maribor, Škofijska pisarna, Protocoll der Exhibiten und Expediten vom Jahre 1809). Deželni arhiv v Celovcu hrani pod signaturo AT-KLA 429-8 Su zapuščinski akt Valentina Brunnerja pri okrajnem sodišču v Železni Kapli, pod signaturo AT-KLA 73-C-991 Ak pa zapuščinski akt deželnega sodišča v Celovcu. V slednjem je tudi več prepisov oporoke Valentina Brunnerja. V oporoki z dne 1. novembra 1787 si je zagotovil slovesen pogreb z osmimi duhovniki in nagrobni kamen na severni steni cerkve,⁶⁸ svojim sorodnikom in sodelavcem je zapustil primerne vsote denarja, Ignacu Feldpacherju,⁶⁹ kaplanu pri sv. Urbanu, pa vse svoje knjige.

Valentin Brunner je bil po vsej verjetnosti jezuit. Njegovo ime se pojavlja v spisku učencev jezuitske gimnazije v Celovcu, ki ga je za Škofijski arhiv v Celovcu sestavil P. Kotnik.⁷⁰ Opazno je, da je tudi kot kaplan služboval v farah, na katere so imeli dobrolski jezuiti močan vpliv. V Žitari vasi so dobrolski jezuiti podedovali pravice in dolžnosti svojih predhodnikov, avguštinskih korarjev (Singer 1938: 142). Faro Libeliče/Leifling so po letu 1604, ko so Dobrlo vas prevzeli jezuitje, sicer upravljali svetni duhovniki, vendar jih je vsako tretje leto vizitiral rektor jezuitskega samostana (Singer 1983: 111). Na Obirskem/Ebriach so dobrolski jezuiti plačevali župnika najprej v naturalijah, od leta 1871 naprej pa v denarju (Singer 1938: 168). Posredni namig na njegovo pripadnost jezuitski skupnosti je morda videti tudi v tem, da je v sporu z jožefinsko oblastjo, o katerem smo že poročali, za župnika zavzel stališče nekdanji jezuit Ožbalt Gutsman v funkciji namestnika arhidiakona (Singer 1938: 228).

67 Za podatke o župniku Brunnerju se imam zahvaliti predvsem gospe Lilijani Urlep iz Nadškofijskega arhiva Maribor, ki mi je učinkovito pomagala pri iskanju arhivskega gradiva in mi to gradivo tudi posredovala v posnetkih.

68 Po sporočilu sedanjega kapelškega župnika Leopolda Zundra z dne 23.2.2016 nagrobnika danes ni več, ker so cerkev večkrat prenovili.

69 Verjetno Ignaz Feldbacher, poznejši kanonik pri Gospe Sveti/Maria Saal. Njegovo zapuščino prav tako hrani Deželni arhiv v Celovcu pod signaturo AT-KLA 73-C-1763 Ak.

70 Ljubeznivo elektronsko pismo arhivarja Škofijskega arhiva Petra G. Tropperja z dne 25. 1. 2016.

Župnik Brunner je torej vsaj kot dijak jezuitskega kolegija iz lastnega doživetja poznal jezuitsko dramatiko. Zato je zelo verjetno, da je prav on vključil sklepno igro v Kapelski pasijon. Ali je njeno besedilo prinesel s seboj iz jezuitske gimnazije ali ga je poznal iz tradicije češčenja svetega Mihaela v Železni Kapli, ni moč ugotoviti. Estetska struktura sklepne igre sicer kaže znake redovniške dramatike, vendar v seznamu gledaliških predstav celovškega jezuitskega kolegija, ki ga nudi K.W. Drozd (1965: 206–242), ni najti predstave, ki bi utegnila služiti kot konkretna predloga sklepne igre.

Kar večidel svojega skoraj 30-letnega župnikovanja se je Valentin Brunner spoprijemal z administrativnimi ukrepi jožefinskih oblasti. Njegove strategije nasproti jožefinskim reformam so lepo razvidne iz njegovega ravnanja v konfliktu o odstranjevanju votivnih tabel in slačenju Marijinega kipa v podružni in romarski cerkvi Marija v trnju/Maria Dorn. Valentin Brunner vsekakor ni bil pripadnik jožefinske miselnosti, prej je bil tradicionalist in legitimist, ki je z notranjo distanco izvajal navodila jožefinskih oblasti, kolikor je pač bilo nujno potrebno. Ob koncu spora zaradi Marije v trnju tudi ni skrival veselja nad tem, da je ostalo vse pri starem in se jožefinske cerkvene reforme v Kapli niso izvedle. Zato se nam zdi tudi zelo verjetno, da se je tako kot za ohranjanje ljudskih oblik pobožnosti s strategijo elastičnega popuščanja zavzemal za ohranjanje in morda tudi preoblikovanje pasijonske igre.

9 Umestitev v prostor in čas

V tem zadnjem poglavju bomo skušali strniti glavne ugotovitve v čim bolj celotno sliko o nastajanju in tradiranju Kapelskega pasijona. Ko skušamo umestiti pasijonsko tradicijo v slovenski jezikovni in kulturni prostor, je treba upoštevati predvsem dejstvo, da so se zaradi pomanjkanja ustrezne ekonomske osnove slovenska literarna in neliterarna besedila do izoblikovanja slovenske tiskane tradicije za časa protestantizma, pa tudi še po zatonu protestantizma vse do začetka 19. stoletja, tradirala predvsem ustno. Rokopisi – kolikor so sploh nastajali – so pogosto propadli, ker ni bilo niti institucij niti premožnejših posameznikov, ki bi skrbeli za njihovo hranjenje in razširjanje. Ohranjeni rokopis Kapelskega pasijona je torej bolj ali manj slučajen posnetek določenega časovnega obdobja nekega procesa tradiranja v slovenski duhovni kulturi.

Tradicija slovenskih pasijonskih iger na Koroškem bi po mnenju Jožeta Koruze (1973) utegnila segati vsaj do leta 1615, ko je v bližnjem jezuitskem samostanu v Dobrli vasi izpričana uprizoritev *Passio Christi v lingua vulgaris*. Termin *Lingua vulgaris* je ob začetku 17. stoletja na dvojezičnem Koroškem v odvisnosti od publike pomenil tudi slovenščino. Pridružujemo se torej Koruzovi hipotezi, da bi Kapelski pasijon utegnil biti »samo priredba kakšnega starejšega slovenskega teksta in uprizoritev obnova starejše, ne nujno kapelske tradicije« (Koruz 1973: 133). Taka tradicija bi vsekakor morala obstajati do 60-ih in 70-ih let 18. stoletja, ko sta jožefinska in deloma tudi cerkvena oblast začeli s svojimi restriktivnimi ukrepi proti raznim oblikam ljudske pobožnosti (gl. zgoraj str. 424 sl.).

Verjetno bo med letom 1615 in restriktivnimi ukrepi proti pasijonom v 18. stoletju težko dokazati strnjeno tradicijo celotnega besedila. Stilska in jezikovna raznolikost tradiranega besedila narekujejo podmeno, da je nastajalo postopoma in črpalo iz več vzporednih virov. Zelo verjetno pa je, da je vsaj jedro pasijonske igre nastalo v začetku 17. stoletja. V to jedro so mdr. sodili slovo Jezusa od Marije (R II, 13–R II, 17), Pilatova ječa (R II, 33–R II, 44) in *Monolog Smrti* (R III, 4).

Motiv *Marijinega slovesa od Kristusa* je od 15. stoletja naprej razširjen predvsem v likovni umetnosti, na Slovenskem tudi v ustnem izročilu. V KP ga srečamo tako v njegovi starejši verzificirani obliki v Jezusovih replikah kot v jožefinistični prozni kondenzaciji Marijinih replik.

Pilatova ječa odraža še starejšo ikonografijo ljudske pobožnosti 17. in 18. stoletja: Kristus dajo verigo okoli vratu in ga z njo priklenejo k steburu. Prizor Pilatove ječe v verziji KP vsebuje tudi spretno komponiran trogovor med Angelom, Prvim Judom in Kristusom, ki recitira slovenski prevod *improperij* iz liturgije velikega petka *popule meus*.

Monolog Smrti v Kapelskem pasijonu je med vsemi analiziranimi besedili najpopolnejša literarna upodobitev personifikacije Smrti v slovenski pasijonski tradiciji. Vsebinsko kaže nekatere podobnosti s Škofjeloškim pasijonom, v likovni umetnosti pa spominja na *Mrtvaški ples* v Hrastovljah.

Baročno estetiko grobijanizma je čutiti pri oblikovanju Vojakov v prizorih *bičanja* (R II, 113–II, 105), *trnjevega kronanja* (II, 131–II, 140) in *kockanja* (III, 80–III, 96; IV, 32–IV, 44). V prvo obdobje baročnega verskega gledališča na Slovenskem bomo kot tipične primere uvrstili tudi dialog med *Vojakom* in *Deklo* (IV, 50–IV, 58). Že kar rokokojske poteze pa imajo dialogi in etiketa, ki postajajo oprijemljivi v prizorih s Pilatom in njegovo ženo (II, 143–II, 148).

Zgovoren dokaz za samostojen in neposreden prevzem motivov iz tradicije (srednje)evropskega pasijonskega izročila je motiv vojaka *Porfirija*, ki prežene Kristusove mučitelje (KP str. 22; II, 114 in II, 116). Motiv izvira iz srednjega veka, kjer je najprej navzoč v videnjih (*Revelationes*) sv. Brigite Švedske (1302/03–1373), v baročni pasijonski literaturi pa ga je razširjal v svojem *Orologio della Passione* italijanski hagiograf Michelangelo Carraciolo, bolj znan kot kapucin Simon de Neapoli. Kot edino nemško pasijonsko besedilo, v katerem se pojavlja Porfirijev motiv, velja Kindberški pasijon iz leta 1756. V Kapelskem pasijonu je Porfirijev motiv bolje kot v Kindberškem pasijonu integriran v celotno dogajanje, zato to nemško besedilo ni moglo služiti kot predloga KP. Motiv je bil po vsej verjetnosti prevzet ob koncu 17. stoletja neposredno iz *Revelationes* Birgite Švedske ali pa ob začetku 18. stoletja iz *Orologio della Passione* Simona de Neapoli. V obeh primerih je moralo slovensko besedilo nastati v sredini, ki je razpolagala z ustrežno knjižnico. Za to pa prihajata v poštev le dobrolska ali celovška jezuitska skupnost, bodisi v celovškem jezuitskem kolegiju ali v ekspozituri dobrolskega samostana, ki je bil med letom 1604 in razpustom reda leta 1773 v rokah jezuitov. Prav tu pa je leta 1616 izpričana tudi predstava pasijona v *lingua vulgaris* za okoliško prebivalstvo, torej v slovenščini.

Ob koncu 18. stoletja je besedilo KP očitno odražalo še živo gledališko tradicijo v Železni Kapli. Vsi ti elementi potrjujejo podmeno, da je glavnina besedil KP nastala med začetkom 17. in sredino 18. stoletja.

Zadnjič je bila pasijonska igra, kot sledi iz nalepke na ovitku rokopisa (prim. kodikološki opis Ogrin 2016) v verziji tradiranega rokopisa uprizorjena leta 1800. Motiv za uprizoritev in zapis pa ni moral biti nujno, kot domneva Koruza v svoji argumentaciji za avtorstvo Matevža Mavca (gl. zgoraj str. ??? sl.), razsvetljenska in preporoditeljska miselnost. Nasprotno. Vztrajanje pri ohranjanju konzervativne besedilne vrste pasijonske igre govori prej v prid tradicionalista, kakršen je bil Valentin Brunner.

Podobno bo veljalo za vključitev Sklepne igre v KP, ki nima paralele v pasijonskem izročilu na Koroškem. Sklepna igra o tehtanju duš je tipična za zvrst redovniškega gledališča, zato kot njen avtor ali prireditelj prihaja v poštev oseba, ki je poznala tako jezuitsko gledališko tradicijo kot prakso pasijonskih iger v Železni Kapli. Tudi s tega vidika se nam ponuja Valentin Brunner kot ključna oseba. Odprto pa ostaja vprašanje, ali je besedilo oblikoval sam ali pa ga je prevzel iz obstoječega, čeprav doslej neznanega repertoarja jezuitskega gledališča.

Jožefinski racionalizem, ki je od srede 18. stoletja naprej vse bolj razkrajal, preganjal in končno z administrativnimi ukrepi prepovedal uprizarjanje pasijonskih iger, je tako na globinski kot na površinski ravni povzročil zadnje spremembe v strukturi KP. Jožefinski miselnosti je ustrezalo, da se pasijon čim bolj ravna po Svetem pismu in da se odstrani vse, kar je veljalo za »praznoverje« in za moralno neustrezno. Glavna tarča kritike in ukrepov cerkvenih in svetnih oblasti so bili »pohujšljivi« prizori z grešnico Marijo Magdaleno, razgrajanje ter pijančevanje igralcev vojakov in obeh razbojnikov (prim. L'Estocqu 1926) ter sploh drastičnost nekaterih prizorov. Da bi rešil vsaj uprizarjanje pasijonske igre kot take, je zadnji prireditelj KP in glavni avtor rokopisa v neke vrste avtocenzuri črtal prizore z Marijo Magdaleno kot grešnico ter like levega in desnega razbojnika pri križanju. Sledovi tega posega so vidni še v napaki v predgovoru večerne predstave velikega četrtka, v katerem je pisec po pomoti zamenjal lika Veronike in Marije Magdalene, črtanje likov obeh razbojnikov pa je pisec kompenziral s tem, da je na novo organiziral *Sedem Kristusovih besed na križu* (R III, 107–111).

Najbolj radikalen je bil poseg v besedilo prve predstave velikega četrtka. Med Predgovor in posvetovanje farizejev je bila z lastnim štetjem replik od 1 do 32 in z naslovom *Ta ponižna pristova Kristusova* vrinjena dramatisacija evangelija velikega četrtka in sinopse pasijona štirih evangelistov z naslovom *PASSION*, ki se je bral na cvetno nedeljo. Poleg tega

so bile nekatere replike svetopisemskih protagonistov v ostalem besedilu dopoldanske predstave velikeha četrtka zamenjane z dobesednimi citati iz Svetega pisma. Dobesedni in nerimani citati iz evangelijev so povzročili, da se posegi jožefinskega časa odražajo že na površinski in formalni ravni v soobstajanju rimanih in nerimanih replik.

Pri primerjavi KP z izdajami EvL najprej preseneča, da so primeri sovpadanja z Gutsmanovo izdajo iz leta 1780 zelo redki. S Pohlinom (1772) in Gutsmanom se KP ujema v glavnem le v primerih, v katerih oba avtorja nadaljujeta starejšo katoliško tradicijo, zelo verjetno pa je, da vsaj nekateri citati niso neposredno vzeti iz EvL, ampak iz ustnega izročila evangelijskih besedil. Zelo zgovoren primer za tako hipotezo je prevod termina za *legijo* v Mt 26,53. V katoliških EvL od Schönlebna (1672) do Pohlina (1772) se je za lat. *legio* prikradel v besedilo pomensko neustrezen prevod *mil(j)arij*. Zamenjava napačne tujke *milarij* z zvočno *podobno*, toda prav tako pomensko neustrezno tujko *milijon*, ni tipična za Gutsmana kot spretnega in zavestnega oblikovalca besedišča, ampak je prej tipična za ustno izročilo. Zato lahko domnevamo, da je Gutsman na tem mestu v svojo verzijo EvL prevzel že obstoječo verzijo evangelijskega besedila iz ustnega izročila.

Avtor teh posegov bi prav tako utegnil biti župnik Valentin Brunner. Proti taki podmeni govori ugotovitev, da je besedilno gradivo, v okviru katerega bomo lahko lokalizirali predlogo za nastanek KP, prevzeto iz EvL do Paglovca 1741 in da se s Pohlinom in Gutsmanom ujema v glavnem le v primerih, v katerih tudi ta dva avtorja nadaljujeta starejšo tradicijo, zanj pa doslednost pri preoblikovanju sedem Kristusovih besed na križu. Ena možnih razlag bi bila, da se je Brunner kot tradicionalist zavestno usmerjal po starejših EvL. Še bolj verjetno pa je, da se je usmerjal po sinopsi in evangelijih velikega tedna v verziji EvL, ki jih je poznal iz prvih let svojega službovanja med leti 1764 in 1772 kot kaplan v Železni Kapli/Eisenkappel, Žitari vasi/Sittersdorf in Libeličah/Leifling, od leta 1772 naprej pa kot župnik na Obirskem/Ebriach in jih znal iz velkonočnih obredov bolj ali manj na pamet. Ko je leta 1780 izšel Gutsmanov prevod EvL, je bil bil Brunner že sedem let župnik na Obirskem/Ebriach in se leto pozneje preselil v Železno Kaplo.

Ne glede na konkretno vlogo kapelskega župnika Valentina Brunnerja bomo Kapelski pasijon lahko označili kot jožefinsko okleščeno, po svojem nastanku večplastno in kompleksno baročno besedilo, ki se je na severnem

obrobju slovenskega etničnega prostora ohranilo kot otok v širokem toku ustnega izročila. Čeprav je to izročilo po zatonu protestantske pismenosti v ekonomsko šibkem okolju po sili razmer v veliki meri nadomeščalo tiskano in deloma tudi rokopisno tradiranje, v slovenski literarni zgodovini še vedno čaka temeljite in celostne analize.

Viri in literatura

Viri

- Ožbalt GUTSMAN 1780: *Evangelie inu branje ali pisme: na vse nedele inu jimenitne prasnike zielega leta resdelene. V' Zelouzi: vtisnjene skus Aloisia Ignazia Kleinmayerja, deshelstvega stamparja.*
- Ožbalt GUTSMAN 1789: *Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten Windischen Stamwoerter und einiger vorzüglichern abstammenden Woerter. verfasst von Oswald Gutsman, Weltpriester. Klagenfurt.*
- Jurij JAPELJ, Blaž KUMERDEJ 1784: *Svetu pismu noviga testamenta, id est: Biblia sacra novi testamenti [...] / in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel ... et Blasium Kumerdey ... Pars Prima. Labaci: typis Joan. Frid. Eger.*
- Jurij JAPELJ 1796: *Listi inu evangelia: na vsse nedele, inu prasnike zhes zelu lejtū: ... katere je ... novizh na krajnski jesik prestavil. V' Lublani: per Joan. Friedrihu Egerju.*
- Jurij JAPELJ 1806: *Listi inu evangelji: na vsse nedele, inu prasnike zeliga lejta: ... na svetlobo dani po svetim pismi v' krajnski jesik prestavlenim. V' Lublani: per Joan. Rezerju.*
- Maks PLETERŠNIK 1894: *Slovensko-nemški slovar. V Ljubljani: Knezoškofijstvo.*
- Franc Mihael PAGLOVEC, 1741: *Evangelia, inu branie na nedele inu prasnike zhes zelu leitu, is latinskiga na crainski jesik svestu, inu skerbnu preloshene, popraulene, inu pogmerane. Labaci: Typis, Adami Friderici Reichhardt, Incl. Prov. Carn. Typ. Sumpt. Joann. Bapt. Volufij, & Joann. Bapt. Blanck.*
- Marko POHLIN 1772: *Branja, inu evangeliumi na nedele, inu prasneke zhes zelu lejtū, is Latinskiga na Kraynski jesik svestu, inu skerbnu prestavlene, popravlene, inu pogmirane. Joan. Fridrika Eger.*
- Marko SNOJ 2006: *Slovar jezika Janeza Svetokriškega. Knjiga 1, 2. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU.*

Literatura

- Kozma AHAČIČ et al. 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Hans BLOSEN (ur.) 1979: *Das Wiener Osterspiel: Abdruck der Handschrift und Leseausgabe*. Berlin: Schmidt.
- Anton BREZNIK 1917: Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih', *Dom in svet* 30: 5; 6, 170–174; 225–230; 279–281; 333–347.
- Godfried DANNEELS 2012: *Sedem Jezusovih besed na križu*. Ljubljana: Družina.
- DRABOSNJAK gl. Šuster, Andrej
- Janez DULAR 1989: Slovenska plemiška etiketa. Skaza, Aleksander/Vidovič-Muha, Ada (ur.), *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1987*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Znanstveni inštitut, 267–273.
- Georg EINEDER 1960: *The ancient paper-mills of the former Austro-hungarian empire and their watermarks*. Hilversum (Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia 8).
- Emil FASCHER 1951: *Das Weib des Pilatus (Matth. 27.19)*. Halle/Saale.
- Georg GRABER 1910: Rezension Lustig, das Christi Leidensspiel aus Sörg. (zit nach Kotnik Pasijonska igra iz ŽK). *Carinthia*, 89 ff.
- Georg GRABER 1923: *Kärntner Volksschauspiele II. Das Kärntner Paradeisspiel. Jedermann*. Wien: Österr. Schulbuchverlag (Deutsche Hausbücherei 73).
- Georg GRABER 1936: Das Köstenberger Passionsspiel. *Beiträge zur Geschichte und Kulturgeschichte Kärntens*, 231–240.
- Georg GRABER 1937: *Passionsspiel aus Köstenberg Das Leiden Christi. Ein Trauerspiel in 3 Aufzügen samt dem Kreuzzug und der Kreuzigung Mit 41 Lichtbildern von der Aufführung des Spieles im Jahre 1936*. Graz: Leykam Verlag.
- Elfriede GRABNER 1990: Wort- und Bildzeugnisse zur Verehrung des 'Geheimen Leidens Christi'. Eberhardt, H. (ur.) *Volksfrömmigkeit. Referate der Österreichischen Volkskundetagung 1989 in Graz*. Wien (Buchreihe der Österreichischen Zeitschrift für Volkskunde NS 8.), 127–136.
- HAUS der Bayerischen Geschichte (b. l.): *Passionsspiele im alpenländischen Raum* <http://www.hdbg.de/ps/psstart.htm> (21. 3. 2016).
- Michael HENKER et al. (ur.) 1990: »Hört, sehet, weint und liebt.« *Passionsspiele im alpenländischen Raum*. München (Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur 20/90).

- Michael HENKER et al. (ur.) 1990: *Passionsspiele im alpenländischen Raum*. München: Süddeutscher Verlag.
- Christine KARNER 1988: *Die frühe Geschichte des franziskanischen Kreuzweges und seine Einführung in Österreich*. Graz: Diplomarbeit.
- Bruno KLAMMER (ur.) 1986: *Bozner Passion 1495: die Spielhandschriften A und B*. Bern: Peter Lang.
- Antje KNORR 1976: *Villinger Passion. Literarhistorische Einordnung und erstmalige Herausgabe des Urtextes und der Überarbeitungen*. Göppingen: Alfred Kümmerle.
- Anton KOBLAR 1892: Pasijonske igre na Kranjskem. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 2, 110–125.
- Maria KOHLE 1956: *Das Paderborner Gesangbuch von 1609. 1. Das älteste erhaltene katholische Gesangbuch Westfalens und sein gottesdienstlicher Gebrauch im Dienst der katholischen Reform*. Paderborn: Bonifatius.
- Jože KORUZA 1972a: Pregled slovenske dramatike. *Jezik in slovstvo* 18, 1/2, 9–20.
- Jože KORUZA 1972b: Važnejša literatura o slovenski dramatiki. *Jezik in slovstvo* 18, 1/2, 68–72.
- Jože KORUZA 1973: Starejša slovenska koroška dramatika. Erich Prunč, Avguštin Malle (ur.), *Koroški kulturni dnevi I. Zbornik predavanj*. Maribor: Obzorja, 128–145.
- Jože KORUZA 1979: Začetki slovenske posvetne dramatike. *Jezik in slovstvo* 24, 8, 149–266.
- France KOTNIK 1906a: A) *O slovenskih koroških pasijonskih igrach* B) *Andrej Šuster p. d. Drabosnjak in njegovo književno delovanje. Seminarska naloga v zimskem tečaju 1905/6 Spisal Fr. Kotnik, phil. V Gradcu, dne 21. marca 1906*. Institut für Slavistik Graz.
- France KOTNIK 1906b: a) *O slovenskih koroških pasijonskih igrach* b) *Andreja Šusterja življenje in njegov svovenji OBACE. Sem. naloga za letni tečaj 1906. V Nemškem Gradcu, dne 26. junija 1906*. Institut für Slavistik Graz.
- France KOTNIK 1907: *Andreas Schuster-Drabosnjak: sein Leben und Wirken*. Graz: Dissertation.
- France KOTNIK 1910: *Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. Sonderabdruck aus dem 60. Programm des Staatsobergymnasiums zu Klagenfurt 1909/1910, S. 3 ff.*

- France KOTNIK 1912: Nekaj črtic o slovenskih pasionskih igrah na Koroškem. *Dom in svet* 25, 1, 11–17.
- France KOTNIK 1922: Predigra kostanjske pasionske igre. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 17, 89–96.
- France KOTNIK 1924: Pasionška igra iz Železne Kaple. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 19, 101–108.
- France KOTNIK 1943: *Slovenske starosvetnosti: nekaj zapiskov, orisov in razprav*. Ljubljana: Konzorcij Slovenca, Zadrúžna tiskarna (Slovenska poljudnoznanstvena knjižnica I/1).
- France KOTNIK 1943a: Nekaj črtic o slovenskih pasionskih igrah na Koroškem. V: Kotnik 1943: 88–98.
- France KOTNIK 1943b: Pasionška igra iz Železne Kaple. V: Kotnik 1943: 99–105.
- France KOTNIK 1952: Verske ljudske igre. Ivan Grafenauer, Boris Orel (ur.), *Narodopisje Slovencev. II. del*. Ljubljana: Državna založba, 103–121.
- Franc KOVAČIČ 1928: *Zgodovina Lavantinske škofije: 1228–1928. Ob 700letnici njene ustanovitve*. Maribor: Lavantinski kn. šk. ordinariat (Tiskarna sv. Cirila).
- Franika KRAJNC-VREČKO, Jonatan VINKLER (ur.) 2010: *Primož Trubar. Ta celi Novi testament (1582)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut (Zbrana dela Primoža Trubarja 6).
- Leopold KRETZENBACHER 1951: *Lebendiges Volksschauspiel in Steiermark*. Wien: Österr. Bundesverl. f. Unterricht, Wiss. u. Kunst (Österreichische Volkskultur 6).
- Leopold KRETZENBACHER 1952a: *Passionsbrauch und Christi-Leiden-Spiel in den Südost-Alpenländern*. Salzburg: Otto Müller Verlag.
- Leopold KRETZENBACHER 1952b: *Frühbarockes Weihnachtsspiel in Kärnten und Steiermark: Klagenfurter und Grazer Weihnachtsspieltexte des frühen 17. Jahrhunderts als kulturhistorische Denkmäler der Gegenreformation in Innerösterreich*. Klagenfurt: Geschichtsverein (Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie 40).
- Leopold KRETZENBACHER 1958a: *Die Seelenwage. Zur religiösen Idee vom Jenseitsgericht auf der Schicksalswaage in Hochreligion, Bildkunst und Volksglauben*. Klagenfurt.
- Leopold KRETZENBACHER 1958b: 'Christus auf dem Dreikant' in Innerösterreich. Zur Südostverbreitung eines altbayerischen Barockbildes. *Carinthia I*, 148, 680–699.

- Leopold KRETZENBACHER 1972: Christus soll nicht gezeißelt werden. Ein mittelalterliches schwedisches Visionsmotiv in einem altsteirischen Passionspiel. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, N.S. XXVI, 116–126.
- Leopold Kretzenbacher 1979: Drei Bilddenkmäler vom 'Geheimen Leiden Christi' in der Steiermark. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, N. S., XXXIII, 81–94.
- Leopold KRETZENBACHER 1986: Zur 'Frau des Pilatus' (Matth. 27,19) im österreichischen Christi-Leiden-Spiel der Gegenwart. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* N.S. XL (17–32).
- Leopold KRETZENBACHER 1988: *Mürztaler Passion: steirische Barocktexte zum Einort- und Bewegungsdrama der Karwoche*. Wien: Verl. d. Österreichische Akademie d. Wissenschaften.
- Egon KÜHEBACHER (ur.) 1976: *Tiroler Volksschauspiel. Beiträge zur Theatergeschichte des Alpenraumes*. Bozen (Schriftenreihe des Südtiroler Kulturinstituts 3).
- Niko KURET 1932: Pasijon. *Kranjski zvon: župnijski list za Kranj in okolico* 3, 2–3.
- Niko KURET 1934: *Slovenski pasijon: prolog, predigra, štirinajst slik in zaključni zbor. Po rokopisu škofjeloške pasijonske procesije iz leta Gospodovega 1721*. V Kranju: Založba ljudskih iger.
- Niko KURET 1958: Ljudsko gledališče pri Slovencih. *Slovenski etnograf* 1958, 11–48.
- Niko KURET 1981: *Duhovna drama*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon 13).
- Hermann L'Estocqu 1926: Geistliche Bürgerspiele im Völkermarkt im 18. Jahrhundert. *Carinthia I*, 116: 1–6, 77–79.
- Helena LOŽAR-PODLOGAR 1998: Ozadje nastanka 'Narodopisja Slovencev'. *Traditiones*, 159–174.
- Fritz MARKMILLER 1979: Ein Sonderbild der Geheimen Leiden. Zur Ikonographie von 'Christus auf dem Dreikant'. *Volkskunst* 2, 176–184.
- Fritz MARKMILLER 1981: Neue Belege zur Bildgestalt der Geheimen Leiden Christi. *Volkskunst* 4, 98–105.
- Pavle MERKU (ur.) 1980: *Slovenska plemiška pisma družin Marenzi – Coraduzzi s konca 17. stoletja*. Trst: Založništvo Tržaškega Tiska.
- Rimski MISAL 1961: *Rimski misal. S sodelavci priredil dr. p. Metod Turnšek*. V Celovcu: Družba sv. Mohorja.

- Missale romanum, 2004: *Missale Romanum ex decreto Concilii tridentini restitutum s. Pii V. pontificis maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum a s. pio x. reformatum et benedicti xv. auctoritate vulgatum. Reimpressio editionis XXVIII Juxte typicam Vaticanam*. Bonnae ad Rhenum: Edibus Palmarum.
- Günther MITTERGRADNEGGER 1993: *Die Lieder in den Kärntner Passionsspielen*. Klagenfurt: Kärntner Heimatwerk.
- N. N. 1937: Uprizoritev pasijonske igre v Železni Kapli. *Nedelja*, 110.
- N. N. 1967: Pred 30 leti so v Železni kapli obnovili pasijonske igre. *Koledar Družbe sv. Mohorja*, 91.
- Johann Willibald NAGL, Jakob ZEIDLER (ur.) 1899: *Deutsch-Oesterreichische Literaturgeschichte: ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Oesterreich-Ungarn. Unter Mitwirkung hervorragender Fachgenossen hrsg. von J[ohann] W[illibald] Nagl und J[akob] Zeidler*. Wien: Fromme.
- Julka NEŽIČ 2005: Franciškanski, ljudski in jožefinski križev pot. *Bogoslovni vestnik* 65, 2, 263–275.
- Matija OGRIN (ur.) (2009) *Oče Romuald. Škofjeloški pasijon. Znanstveno-kritična izdaja*. Ljubljana, Celje: SAZU, ZRC SAZU, Celjska Mohorjeva družba.
- Matija OGRIN (ur.) 2010: *Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah. Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja. Ms 023*. http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_023/VIEW/ (21. 3. 2016).
- Matija OGRIN 2015: 'Ob štirih po pridigi v vikariatu.' Pridiga kot duhovni kontekst Škofjeloškega pasijona. Miha Preinfalk (ur.), *Leto 1713 in njegovi odmevi v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z15/VIEW/> (21. 3. 2016).
- Matija OGRIN 2016: Kodikološki opis rokopisa in besedilno izročilo Kapelskega pasijona. (V tej izdaji na straneh ???-&&&)
- Karl Konrad POLHEIM 1972: *Das Admonter Passionsspiel: Textausgabe, Faksimileausgabe, Untersuchungen. Textausgabe, Faksimileausgabe*. Band 1. Paderborn, München, Wien: Schöningh.
- Karl Konrad POLHEIM 1980a: *Das Admonter Passionsspiel: Textausgabe, Faksimileausgabe, Untersuchungen. Untersuchungen zur Überlieferung, Sprache und Osterhandlung*. Band 2. Paderborn, München, Wien, Zürich: Schöningh.

- Karl Konrad POLHEIM 1980b: *Das Admonter Passionsspiel: Textausgabe, Faksimileausgabe, Untersuchungen. Untersuchungen zur Passionshandlung, Aufführung und Eigenart nebst Studien zu Hans Sachs und einer kritischen Ausgabe seines Passionsspieles*. Band: 3. Paderborn, München, Wien, Zürich: Schöningh.
- Karl Konrad POLHEIM 1990. *Passionsspiele in Steiermark und Kärnten*. Michael Henker et al. (ur.) »Hört, sehet, weint und liebt.« *Passionsspiele im alpenländischen Raum*. München (Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur 20/90), 33–41.
- Karl Konrad POLHEIM 1992: *Katalog der Volksschauspiele aus Steiermark und Kärnten: nebst Analekten aus Bayern, West- und Ostösterreich*. Tübingen: Niemeyer.
- Erich PRUNČ 1974: Rokopisno in arhivsko gradivo Koroške. *Jezik in slovstvo*, 19, 1973/74: 6–7, 263–265.
- Erich PRUNČ 1980: Prispevek k poznavanju virov za Gutsmanov slovar. Jože Koruza et al. (ur.), *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi: tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu. Mednarodni simpozij v Ljubljani od 28. do 30. junija 1979*. [Ljubljana]: Filozofska fakulteta, 209–265.
- Erich PRUNČ 1989: Kapelski pasijon. Aleksander Skaza, Ada Vidovič-Muha (ur.), *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1987*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Znanstveni inštitut, 191–208.
- Erich PRUNČ 2014: Ogovarjanje in etiketa v Kapelskem pasijonu. Andreas Leben et al., *Beiträge zur interdisziplinären Slowenistik – Prispevki k meddisciplinarni slovenistiki. Festschrift für Ludwig Karničar zum 65. Geburtstag*. Graz: Leykam, 293–302.
- Vincenc RAJŠP 2011: Jožefinizem in jožefinske reforme na Slovenskem. Miha Preinfalk (ur.), *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/> (21. 3. 2016).
- Luise Maria RUHDORFER 2007: *Das Passionsspiel »Terplenje in smrt Jezusa Kristusa«, St. Stefan bei Finkenstein, 1931*. Klagenfurt/Celovec: Mohorjeva.
- Luise Maria RUHDORFER 2008: Štebenski pasijon. *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu*, 81–84.

- Luise Maria RUHDORFER 2011: *Verurteilt zum Tod am Kreuz. Kärntner Christi-Leiden-Spiele*. Klagenfurt: Kärntner Landesarchiv.
- Luise Maria RUHDORFER 2015: *Geboren zum Leiden und Sterben. Kärntner geistliche Volksschauspiele*. Remscheid: re di roma.
- Franz SARTORI 1811: *Neueste Reise durch Oesterreich ob und unter der Ens, Salzburg, Berchtesgaden, Kärnthen und Steyermark: in statistischer, geographischer, naturhistorischer, ökonomischer, geschichtlicher und pittoresker Hinsicht / unternommen von Franz Sartori*. Band: 2. Wien: Doll.
- Hubertus SCHENDEL (b. l.) *Deutsches Lied*. <http://www.deutscheslied.com/> (21. 3. 2016).
- Anton SCHLOSSAR (ur.) 1891a: *Deutsche Volksschauspiele in Steiermark gesammelt. Mit Anmerkungen und Erläuterungen nebst einem Anhang: Das Leiden Christi – Spiel aus dem Gurkthale in Kärnten*. Band: 1. Halle [Saale]: M. Niemeyer.
- Anton SCHLOSSAR (ur.) 1891b: *Deutsche Volksschauspiele in Steiermark gesammelt. Mit Anmerkungen und Erläuterungen nebst einem Anhang: Das Leiden Christi – Spiel aus dem Gurkthale in Kärnten*. Band: 2. Halle [Saale]: M. Niemeyer.
- Stephan SINGER 1938: *Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales. Band III: Dekanat Eberndorf*. Kappel: Im Selbstverlage des Verfassers.
- Stephan SINGER 1979: *Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales. Dekanat Eberndorf*. Band: 3. Klagenfurt: Photomechan. Nachdruck.
- Stephan SINGER 1983: *Kultur und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg*. IV. Band. Klagenfurt/Celovec: KKZ.
- Avguštin STEGENŠEK 1912: *Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota*. V Mariboru: Tiskarna sv. Cirila.
- Karel ŠTREKELJ 1908–1923: *Slovenske narodne pesmi. Iz tiskanih in pisanih virov zbral in vredil Dr. Karel Štrekelj. Zvezki I do IV*. V Ljubljani, Natisnila tiskarna J. Blasnika naslednikov.
- Andrej ŠUSTER, Drabosnjak 1841: *Komedija od zeliga grenkiga terplenja ino smerti Jesufa Kriftusa nashiga lubiga Gospuda. Popisana od Andreja Drabofnjaka eniga paura v Korantane, is nemzhiga v koroshko shprajo v rajme napraulano v letu 1818*.
- Andrej ŠUSTER, Drabosnjak 1811: *Pasion tu je popisvanie od terpleinia Jesusa Kristusa inu niegove shalostne matare Marie Deviza / ta pasion je venka uset is tajstih bukou katere se jemenujajo Kristusaua shiulenjä ali Christe*

Leben-Buch inu u' druk dane u' tem lete od Andreja Shuesterja Drabosnika eniga poredniga paura u' Koratane.

Andrej ŠUSTER, Drabosnjak 1989: *Pasijon. Priredila in za tisk pripravila Herta Lausegger; izdala Krščanska kulturna zveza v Celovcu*. Klagenfurt/Celovec.

Karlmann TANGL 1841: *Reihe der Bischöfe von Lavant*. Klagenfurt: Leon.

Jože Till 2012: *Kapelski pasijon. Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu*, 41–43.

Jože Till 2013: *Eisenkappel und seine Kirchen entdecken/Spoznavanje Železne kaple in njenih cerkva*. Klagenfurt/Celovec: Hermagoras/Mohorjeva.

Antonius H. TOUBER (ur.) 1985: *Das Donaueschinger Passionsspiel: nach d. Handschrift / mit Einl. u. Kommentar neu hrsg. von*. Stuttgart: Reclam (Universal-Bibliothek 8046).

Anton TRSTENJAK 1892: *Slovensko gledališče: zgodovina gledaliških predstav in dramatične književnosti slovenske*. V Ljubljani: Dramatično društvo.

Veronika URANK-OLIP 2016: *Slovenski križevi poti v cerkvah južne Koroške*. Celovec: Mohorjeva.

Johann Weichard VALVASOR 1970: *Pasijonska Knjižica 1679 [Dominicae passionis icones, Emilijan Cevc et al., ur.]*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

VERBUND der Volksliedwerke (b. l.) *Verbund der Volksliedwerke Österreichs und Südtirols* [<http://vlw1.dabis.org/PSI/redirect.psi>] (21. 3. 2016).

Jure VOLČJAK 2010: *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824. 1. del: 1750–1764*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije. http://www.arhivsko-drustvo.si/Viri/Viri_31.pdf. (21. 3. 2016).

Joseph Eduard WACKERNELL 1897: *Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol; Mit Abhandlungen über ihre Entwicklung, Composition, Quellen, Aufführungen u. litterarhistorische Stellung. Hrsg. von J[oseph] E[duard] Wackernell*. Graz: Styria (Quellen und Forschungen zur Geschichte, Litteratur und Sprache Österreichs und seiner Kronländer).

Joseph Eduard WACKERNELL 1972: *Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol; Mit Abhandlungen über ihre Entwicklung, Composition, Quellen, Aufführungen u. litterarhistorische Stellung. Hrsg. von J[oseph] E[duard] Wackernell (Unveränd. Neudr. d. Ausg. von 1897)*. Walluf bei Wiesbaden: Sändig.

Ludwig WIRTH 1889: *Die Oster- und Passionsspiele bis zum XVI. Jahrhundert: Beiträge zur Geschichte des deutschen Dramas*. Halle a. S.: Niemeyer.

Otmar WONISCH 1957: *Das St. Lambrecht Passionsspiel von 1606. Passio Domini und Dialogus in Epiphania Domini des Johannes Geiger*. Wien:

Im Selbstverlag des Museums für Volkskunde (Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde 11).

Janko ZERZER et al. (ur.) 2006: *Dobri pastirji: naši rajni duhovniki: 1968–2005*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva.

Pregled replik

Rimske številke označujejo predstave, pri čemer dopoldanska predstava velikonočnega četrтка razpada v dve številčenji:

- I = Ta ponižna pristova Kristusova,
 II = ostali prizori dopoldanske predstave;
 III = večerna predstava velikega četrтка;
 IV= predstava velikonočnega ponedeljka.

Arabske številke označujejo štetje replik, kot je zapisano v rokopisu.

Predstava	Vsebina	Šifra	Številka replike	Stran
	Naslovna stran		1	7
	Predgovor Ta ponižna pristova Kristusova	I	1–32	11–13 14–20
veliki četrtek dopoldne	Veliki zbor [pripis: <i>štetje denarja, besedilo išči na str. 82</i>]	II	1–12	21–25
	Slovo Jezusa od Marije		13–17	26–29
	Angel		18	29
	Oljska gora		19–42	30–38
	Praporščak		43	38
	Kristus pred velikim zborom		44–65	39–43
	Kristus prvič pred Pilatom		66–87	43–48
	Kristus pred Herodom		88–92	48–49
	Kristus drugič pred Pilatom		93–104	49–51
	Bičanje		105–116	52–55
	Dva Angela		117	55–57
	Judje nastopajo		118	57
	Judeževa smrt		119–128	58–62
	Kristus tretjič pred Pilatom		129–130	62
	Kronanje s trnjem		131– 142	63–65
	Pilatova žena		143–148	66–68
Ecce homo	149–155	68–69		
Pilatova sodba	156–163	69–72		
Judovski stotnik	–	73		

veliki četrtek zvečer	Predgovor	III	1	77-79
	Judje in dekla		2-16	80-83
	Peter zataji Kristusa		17-32	83-86
	Kristus v ječi		33-48	87-91
	Kristus vzame križ na svoje rame [pripis: <i>Prvi padec pod križem, besedilo išči na str. 140</i>]		49-50	92-93
	Kristus sreča svojo žalostno mater		51-56	94-96
	Simon iz Cirene		57-62	97-98
	Veronika poda Jezusu potni prt		63-66	99-100
	Kesanje apostola Petra		67	100-103
	Jezus tolaži Jeruzalemske žene		68-72	104-105
	Kristusa pribijejo na križ		73-79	106-108
	In za njegovo suknjo so žrebali		80-97	109-114
	<i>Pesem</i>		98 didask.	115
	Judovski stotnik		99	115-116
	Angel		100	116
	Sramotenje Kristusa na križu		101-106	116-118
	Kristusovih poslednjih sedmero besed		107-118	118-122
	Janez in Marija pod križem		119-121	123-125
	Judje in Longinus pod križem		122-128	125-127
	Angel in Longinus		129-130	127-128
	Marija Magdalena		131	129
	Snemanje s križa		132-141	130-133
	<i>Pesem/Pietà</i>		142	133
	Marijin monolog		didask	134
	Janez, Marija, Marija Magdalena pod križem		142	134-137
	Marija in Grešnik		143-147	137-141
	Jožef iz Arimateje in Marija		148-151	141-142
	152-154			

dodatek	Štetje srebrnikov		–	143–144
veliko- nočni pone- deljek	Predgovor	IV	1	147–149
	Angela napovesta Smrt		2	150–151
	Smrt		3–5	151–153
	Veliki zbor pri Pilatu		6–26	154–155
	Pilat v mislih		12–16	156–157
	Veliki zbor izsili stražo pri grobu		17–26	157–159
	Vojaki stražijo grob in kockajo		27–49	160–165
	<i>Pesem</i> (pripis na str. 139)			
	Prvi vojak in Dekla Ancila [vpis bratovščine iz l. 1860] [oštevilčena, vendar prazna stran]		50–58	166–169
	Dva Angela in Marija		62–68	171–175
	Kristus in Marija pri vstajenju		69–73	175–177
	Vojaki se prebujajo [vrzel: <i>Pilatov služabnik</i>]		74–94	178–182
	Tri Marije pri grobu		95–106	183–187
	Peter in Janez pri grobu		107–114	188–191
<i>Pesem</i>	114	191		
Duša na sodbi	didask. 115–129	192–197		
dodatek 1	Pri tretjem padcu pod križem <i>Pesem koker jo je Shounir per Gruebu pel</i>			201 202
dodatek 2	<i>Sdei vi Rabelni jnu berizhi</i> Pri prvem padcu pod križem Pri drugem padcu pod križem			203–206
dodatek 3	<i>Lied bei dem Abendmahl</i>			207
dodatek 3	<i>Stabat mater dolorosa</i>			208–210

Seznam kratic

delež.	deležnik
cit. po	citirano po
dov.	dovršno
EvL	Evangelija inu listovi
KP	Kapelski pasijon
KNP	Koroški nemški pasijon (Graber 1923)
m	moški
nam.	namesto
nedov.	nedovršno
neskl.	neskonljivo
povr.	povratno
predl.	predlog
prid.	pridevnik
prim.	primerjaj
prisl.	prislov
s	srednji
SNP	Slovenske narodne pesmi (<i>Štrekelj</i> 1908–1923)
štev.	števnik
zaim.	zaimek
ž	ženski

Povzetek

Zgodovinske in literarne prvine Kapelskega pasijona

Rokopis z naslovom *Komödia od Kristusouiga Terplinja Katiro so nekidei na te ueliki zhetertig inu na te uelikonozhni Pondelik v Kappli spilali*, ki je v literaturi dobil ime Kapelski pasijon (=KP), je leta 1899 našel koroško-slovenski zgodovinar Stefan Singer. Prvi in dolgo edini raziskovalec KP je bil France Kotnik, ki je nastanek rokopisa datiral s koncem 18./začetom 19. stoletja. Georg Graber je na osnovi skopih drobcev besedil, ki jih je citiral Kotnik v svojih razpravah, trdil, da je KP zgolj »skrajni rob« (Ausläufer) razširjanja nemško-koroške pasijonske igre v varianti iz Sörge blizu Št. Vida ob Glini/St. Veit an der Glan. Jože Koruza je kot prvi povezal KP s slovensko pasijonsko tradicijo, ki se je manifestirala v *Passio Christi*, uprizorjeni leta 1615 v *lingua vulgaris* pri jezuitski postaji v Dobrli vasi.

Pasijon so predstavljali na veliki četrtek dopoldne in zvečer ter na velikonočni ponedeljek. Pričujoča študija temelji na diplomatičnem prepisu in kritični izdaji izvinega rokopisa, ki ju je avtor skupaj z Matijo Ogrinom 2016 priredil v elektronski in tiskani obliki za založbo ZRC.

Graberjeva teza o odvisnosti KP od koroškega nemškega pasijona (KNP), se ob konkretni primerjavi besedil izkaže kot z dejstvi nepotrjena ideološka konstrukcija. Njena osnova je hegemonialni pogled na odnos med nemško in zgodnjo slovensko literaturo, ki je bil značilen za starejšo germanistično in nemško etnografsko literaturo.

V nasprotju z Graberjevo tezo smo domnevali, da je KP samostojno vključen v polisemiotsko in jezikovno polivalentno alpsko, morda tudi srednjeevropsko ustno in pisno tradicijo spominjanja Kristusovega trpljenja. V ta okvir sodijo poleg pasijonskih iger tudi likovne upodobitve (predvsem v križevih potih), cerkveni in drugi obredi ter besedilno izročilo v ljudski pesmi. Primerjava z razpoložljivimi slovenskimi (Škofjeloški pasijon, Drabonsjakov pasijon iz l. 1841) in nemškimi pasijonskimi besedili (Bozenski pasijon, Pasijonski igri iz Admonta in iz St. Lamprechta, Mürztalska pasijonska igra; Kindberški pasijon, pasijonska igra iz St. Georgena pri Murauu, tako imenovani Krškodolski pasijon iz Altenmarka v Krški dolini, Graberjeva (1923) kompilacija dvanajstih nemških koroških pasijonov) je pokazala, da

so prireditelji KP v skladu z dozdevno receptivnostjo publike in v skladu z lastno estetsko naravnostjo izbirali najprimernejše elemente iz besedilnega fonda pasijonskih iger v vsem alpskem prostoru.

Besedilo KP ima tako v pasijonski igri sami kot tudi v sklepni igri o tehtanju duše svoje korenine v jezuitski gledališki dejavnosti ob začetku 17. stoletja in je bilo zaključeno s »čiščenjem« besedila za časa jožefinizma. Sodeč po številnih napakah in nerodnostih pri prepisovanju, nepopisanih razmakih in praznih straneh, lahko domnevamo, da je rokopis nastajal v daljšem procesu in da je bil v svoji končni fazi sestavljen iz prepisov raznih pisnih predlog, po vsej verjetnosti vlog raznih igralcev. Pisec je pri tem najprej v zvezku, v katerem naj bi se združile posamezne vloge, odredil prostor za predvidene replike in jih nato postopoma vpisoval ali pa so to storili drugi pisci. Kjer se je pri oceni potrebnega prostora zmotil, so po pripisu ostalega besedila ostala še prazna mesta.

Na formalni ravni ima KP že na prvi pogled dve različni strukturi. Za prvi del četrtkove predstave z naslovom *Ta ponishna pristava Kristusova* ter za pretežni del replik svetopisemskih protagonistov v poznejših delih dopoldanske predstave velikega četrtka je značilna nerimana in neritmizirana prozna struktura, v ostalem delu besedila pa sta prisotni ritmizacija in rima. Očitne površinske podobnosti prve strukture s formulacijami svetega pisma narekujejo hipotezo, da so nerimani deli KP neposredno posneti po nekem svetopisemskem besedilu, medtem ko bo za rimane dele treba iskati vzorce v ustni ali pisni pasijonski tradiciji.

Dramatizacija mest, prevzetih iz Svetega pisma, je bila opravljena s tremi strategijami:

- 1) z neposrednim prevzemanjem dialogov iz evangelija,
- 2) z dialogizacijo evangelistovega besedila v EvL in
- 3) z integracijo avtorskega opisa evangelista v dialoge protagonistov KP.

Kot svetopisemski viri se nam ponujajo perikope nedeljskih evangelijev, ki so z naslovom *Evangelija inu listovu* izhajale v številnih izdajah. Za primerjavo so nam bili na voljo Schönleben (1672), Hipolit (1715), Paglovec (1741), Pohlin (1772), Gutsman (1780) ter Japelj (1787) in Japelj (1806). Poleg njih smo uporabili tudi protestantske in sodobno izdajo Svetega pisma s spletnega vira *Biblija.net*. Analiza je pokazala, da so EvL do Paglovca 1741 verjetno tisto besedilno

gradivo, v okviru katerega bomo lahko lokalizirali predlogo za nastanek KP. S Pohlinom in Gutsmanom se KP ujema v glavnem le v primerih, v katerih tudi ta dva avtorja nadaljujeta starejšo tradicijo.

Že samo dejstvo, da ima KP v nasprotju s koroškimi nemškimi pasijoni tri dele, priča o njegovi sorazmerni starosti. Pri nemških pasijonskih igrah na Koroškem se je taka trodelnost zgubila najkasneje v 17. stoletju, edino vzporednico je najti na Tirolskem v Bozenskem pasijonu iz leta 1495.

Bliže starejšemu tirolskemu kot koroškemu izročilu je tudi struktura štetja tridesetih srebrnikov, ki jih Kajfa izplača Judežu. KP se z dialoško strukturo besedila namreč ne ujema s koroškimi pasijoni, v katerih je štetje zasnovano monološko, ampak s prav tako dialoško zasnovanim štetjem v Bozenskem pasijonu.

Zelo verjetno je, da je vsaj jedro pasijonske igre nastalo ob začetku 17. stoletja. V to jedro so sodili *slovo Jezusa od Marije, Pilatova ječa* in *Monolog Smrti*.

Motiv *Marijinega slovesa od Kristusa* je od 15. stoletja naprej razširjen predvsem v likovni umetnosti, na slovenskem tudi v ustnem izročilu. Pilatova ječa odraža še starejšo ikonografijo ljudske pobožnosti 17. in 18. stoletja: Kristusu dajo verigo okoli vratu in ga z njo priklenejo k steburu. Prizor Pilatove ječe v verziji KP vsebuje tudi spretno komponiran trogovor med Angelom, Prvim judom in Kristusom, ki recitira slovenski prevod *improperij* iz liturgije velikega petka *popule meus*.

Monolog Smrti v Kapelskem pasijonu je med vsemi analiziranimi besedili najpopolnejša literarna upodobitev personifikacije Smrti ne samo v slovenski ampak tudi nemški pasijonski tradiciji. Vsebinsko kaže nekatere podobnosti s Škofjeloškim pasijonom, v likovni umetnosti pa spominja na Mrtvaški ples v Hrastovljah.

Zgovoren dokaz za samostojen in neposreden prevzem motivov iz tradicije srednjeevropskega pasijonskega izročila je motiv vojaka *Porfirija*, ki prežene Kristusove mučitelje. Motiv je najprej prisoten v videnjih Birgite Švedske (1302/03–1373), v pasijonski literaturi pa ga je razširjal italijanski hagiograf Michelangelo Carraciolo, bolje znan kot Simon de Neapoli, v svojem *Orologio della Passione*. Kot edino nemško pasijonsko besedilo, v katerem se pojavlja Porfirijev motiv, velja Kindberški pasijon iz l. 1756.

V Kapelskem pasijonu je Porfirijev motiv bolje kot v Kindberškem pasijonu integriran v celotno dogajanje, zato je treba vir za prevzem tega

motiva iskati v pasiojnski literaturi. Domnevamo, da je bil motiv prevzet ob koncu 17. stoletja neposredno iz ene številnih izdaj *Revelationes* Birgite Švedske ali pa ob začetku 18. stoletja iz *Orologio della Passione* italijanskega hagiografa Simona de Neapoli. V obeh primerih je moralo slovensko besedilo nastati v sredini, ki je razpolagala z ustrežno knjižnico. Ta pogoj pa izpolnjujeta le celovski jezuitski kolegij in dobrolski samostan, ki je bil med letom 1604 in razpustom reda leta 1773 v rokah jezuitov. Prav tu pa je leta 1616 izpričana tudi predstava pasijona, ki so jo jezuitje v *lingua vulgaris*, torej v slovenščini, priredili za okoliško prebivalstvo.

Baročno estetiko grobijanizma je čutiti pri oblikovanju likov Vojakov v prizorih bičanja, kronanja s trnjem in kockanja. V prvo obdobje baročnega verskega gledališča na Slovenskem bomo kot tipičen primer uvrstili tudi dialog med Vojakom in Deklo. Že kar rokokojske poteze pa imajo dialogi in etiketa, ki postajajo oprijemljivi v prizorih s Pilatom in njegovo ženo.

Jožefinski racionalizem je tako na globinski kot na površinski ravni povzročil zadnje spremembe v strukturi KP. Glavna tarča kritike in ukrepov cerkvenih in svetnih oblasti so bili »pohujšljivi« prizori z grešnico Marijo Magdaleno, razgrajanje ter pijančevanje igralcev vojakov in obeh razbojnikov ter sploh drastičnost nekaterih prizorov. Zadnji prireditelj KP in verjetno tudi glavni avtor rokopisa je v neke vrste avtocenzuri črtal prizore z Marijo Magdaleno kot grešnico ter like levega in desnega razbojnika pri križanju. Sledovi tega posega so vidni še v predgovoru večerne predstave velikega četrtka, v katerem sta po pomoti zamenjana lika Veronike in Marije Magdalene; črtanje likov obeh razbojnikov pa je prireditelj kompenziral s tem, da je na novo organiziral *Sedem Kristusovih besed na križu*.

Vsi ti posegi potrjujejo podmeno, da je končna verzija KP nastala med sredino in koncem 18. stoletja in je ob svojem nastanku odražala živo gledališko tradiciji v Železni kapli. Vsekakor pa je bila pasijonska igra, kot sledi iz nalepke na ovitku, uprizorjena še v letu 1800. Motiv za uprizoritev in zapis pa ni moral biti – kot domneva Koruza v svoji argumentaciji za avtorstvo Matevža Mavca – nujno razsvetljska in preporoditeljska miselnost. Nasprotno. Vztrajanje na ohranjanju konzervativne besedilne vrste pasijonske igre govori prej v prid tradicionalista kot je bil Valentin Brunner, ki je bil 1765 najprej kaplan, od leta 1781 do svoje smrti dne 20. nov. 1809 pa župnik v Železni kapli.

Zapis in uprizoritev pasijonske igre v Železni Kapli v letu 1800 je zadnji člen v razvoju tega besedila, ki sega po vsej verjetnosti vsaj do začetka 17.

stoletja. Leta 1937 so pasijon na pobudo župnika Aleša Zechnerja v Železni kapli ponovno uprizorili in prečrkovali v gajico. Kljub temu je besedilo Kapelskega pasijona vse do ponovne najdbe izvirnega rokopisa v 80-ih letih prejšnjega stoletja v znanosti veljalo kot izgubljeno.

Kodikološki opis rokopisa in besedilno izročilo
Kapelskega pasijona

Matija Ogrin

Na naslednjih straneh so zapisani izsledki tekstnokritične analize *rokopisa* in *besedila* Kapelskega pasijona. *Rokopis* kot materialni izdelek nudi naši analizi številne podatke, ki jih povzema kodikološki in paleografski opis, t. j. prvi del te študije. Drugi del študije povezuje pridobljene materialne podatke s tekstnokritično analizo *besedila*, predvsem z analizo strukture besedila, in išče sledi besedilne preoddaje ali tradicije – t. j. sledi starejših verzij ali predlog Kapelskega pasijona, ki se nam žal niso ohranile. Bralec bo blagohotno vzel v zakup, da prvi del obravnava čisto materialna, na videz suhoparna dejstva, medtem ko drugi del ob ugotovitvah neogibno postavlja tudi hipoteze in nerešena vprašanja.

Kodikološki in paleografski opis

Besedilo Kapelskega pasijona se je ohranilo v precej poškodovanem rokopisu s konca 18. stoletja, ki ga je odkril Štefan Singer v Železni Kapli leta 1899 (Singer 1938: 255); pozneje je dlje časa veljal za izgubljenega, v osemdesetih letih pa ga je znova našel Erich Prunč in rokopis tudi prvi temeljito opisal (Prunč 1989: 192). Kodeks je že razpadal, hrbet rokopisa iz razpadajočega temnorjavega usnja je bil večidel že ločen od knjižnega bloka, nekateri listi so izpadali, zato so bili zmečkani in natrgani. Rokopis je bilo nujno potrebno konservativno obnoviti, toliko, da se ustavi njegovo propadanje. Za digitalni faksimile elektronske izdaje je bil rokopis fotografiran še v prvotnem stanju, tudi zato, ker je v razpadajočem stanju viden marsikateri detajl vezave.

Z restavriranjem¹ je bil rokopis pripravljen na novo obdobje preučevanja in recepcije.² Še več, restavracija je odkrila mnoge kodikološke podatke, ki bi jih brez postopkov slojenja platnic in knjižnega bloka nikakor ne mogli pridobiti in nam skupaj s tekstološkimi informacijami nekoliko odstrejo vpogled v nastanek rokopisa in vsaj deloma tudi besedila Kapelskega pasijona.

Poročilo o restavriranju rokopisa

Rokopis Kapelskega pasijona sta restavrirali Blanka Avguštin Florjanovič in Darja Harauer, restavratoriki iz Arhiva Republike Slovenije, jeseni 2015.

1 Iz lastnih sredstev ga je financiral Erich Prunč.

2 Rokopis Kapelskega pasijona je sedaj shranjen v Narodopisnem inštitutu Urban Jarnik v Celovcu.

Obnova je bila zasnovana minimalistično in konservativno, o njej sta podali naslednje poročilo.

»Po pripravljalnih delih (pregled in beležke o začetnem stanju, fotografiranje, oštevilčenje listov) smo platnice ločili od knjižnega bloka in jih začeli slojiti. Za vsak list ali fragment smo pri slojenju ugotovili, kam sodi, ali je dodan, odrezan, pretrgan (ugotovitve o tem gl. v nadaljevanju, zlasti v razdelku Kolacija leg). Nato smo niti odpeli z vezic in pregledali, koliko so poškodovane, koliko jih je treba nadomestiti. Rokopis Kapelskega pasijona je vezan na tri enojne, konopljene vezice. Nit, s katero so prvotno povezovali lege (snopiče), je zasnovana v zasuku S, sestavljena je iz dveh osnov. Na koncu rokopisa je bilo kar 16 pol papirja odrezanih, z vezavo vred so bili ohranjeni le njihovi vezniki. Te smo odstranili in so zdaj priloženi rokopisu.

Sledilo je suho čiščenje z mehкими čopiči, površinska odstranitev prahu z gobicami, nato smo odstranjevali nečistoče z mehkejšo in tršo radirko: vsak list je bil pregledan posebej, če morda vsebuje historične nečistoče. Teh se ne odstranjuje (npr. madeži vijolične tinte na pag. 40 idr.), institucionalne nečistoče pa smo odstranili.

Vse pole smo po suhem čiščenju tudi mokro očistili in restavriralih z japonskim papirjem: poškodbe papirja smo stabilizirali, nismo pa rekonstruirali izgubljenih fragmentov besedila. Prav tako nismo dodajali listov, ki so bili historično odstranjeni, pač pa smo nekdanji obstoj izrezanih ali iztrganih listov le nakazali s t. i. podaljški iz japonskega papirja. Na prosojni papir smo v razmerju 1 : 1 prerasali dva vodna znaka.

Ko so bile pole primerno osušene in restavrirane v sploščenem stanju, smo jih po prvotnih prepogibih spet preganili in sestavili v lege. Knjižni blok smo sestavili po foliaciji ob upoštevanju, kakšna je bila prvotna, mestoma prekinjena paginacija. Izdelali smo dva nadomestka za izgubljena vezna lista (prosta predlista), ki sledita izvornima, prilepljenima na platnico.

Za šivanje knjižnega bloka smo uporabili konopljeno vrv iste debeline kot v primarnih vezicah. Lege so bile med seboj povezane s pomočjo treh enojnih vezic. Sledilo je lepljenje in utrjevanje hrbtnega dela knjižnega bloka, delno oblikovanje in počivanje.

Obnovo platnic smo začeli s slojenjem prevlečnih materialov, v tem primeru z dolgotrajnim in kontroliranim vnašanjem vlage na sloje platnic. S pomočjo vlage smo na zunanji strani platnic razslojili prevlečni material od osnove, ki je lepenka. Na notranji strani smo od lepenke razslojili nalepljeni

del predlistov. Tedaj so se na notranji strani pod predlisti pokazali ostanki prvotnih zapiralnih trakov. Pod predlisti nismo zasledili nobenih dodatnih materialov, ki bi dopuščali domneve o predhodnih vezavah.

Ob slojenju prevlečnega materiala se je na sprednji strani prednje platnice pokazala večja nalepka (poprej zaradi umazanije neopazna) z daljšim napisom. Nalepko smo, ko je bila ločena od podlage, pregledovali s presevno lučjo in ultravijolično lučjo, vendar je napis zaradi umazanije tako poškodovan, da ga s temi sredstvi ni bilo mogoče razbrati.

Po tem smo s spatulami odstranili usnje v hrbtnem delu in na vogalnih predelih platnic. Oporo platnice (lepenko) smo očistili vseh lepil in jo okrepili z milimetrsko, t. i. čisto lepenko (trajno obstojno). Za manjkajoče dele hrbtna smo pripravili novo prevlečno usnje, izbrali smo taninsko obdelano kozje usnje (ročna izdelava Marjan Petač, Goričane), ki smo ga ročno pobarvali. Pripravili smo prevlečni material za platnice iz ročno izdelanega papirja, ki smo ga prav tako obarvali v primeren ton, izbran tako, da je identičen s tonom papirja, ki se je pokazal pod odlepljeno čelno nalepko. Ko smo nalepko odluščili z naslovnice, smo pod njo našli svetlo rumeno barvo papirja, zato ima na obnovljeni platnici zdaj tudi dodani prevlečni papir takšen ton.

Sledila je montaža lepenčnih opor na knjižni blok v knjigoveški preši. Na pobarvano kozje usnje smo nalepili hrbtni vložek iz kartona in vse skupaj namontirali na hrbet knjižnega bloka, prevezali z elastičnimi povoji in pustili počivati.

Nato smo že sestavljeno knjigo vzeli iz preše, dokončali montažo usnjenega hrbtnega predela in nadaljevali z usnjenimi vogalniki. Vse izvorne usnjene fragmente smo nalepili na izvorna mesta. Primerno obarvan prevlečni papir smo na zunanjih predelih nalepili na lepenčno osnovo platnic. Izvirne papirje smo prav tako vrnil na primarna mesta.

Skozi že izdelane prehode smo napeljali lanene zapiralne trakove, ki smo jih s tekstilnimi barvami tonirali v odtenek, podoben prvotnemu. Ostanke originalnih trakov smo na notranji strani platnic nalepili pod dodane trakove in knjigo uplatničili. Na nalepljeni del predlistov smo vrnil primarne ostanke, po daljšem preučevanju tudi nalepko na prednjo platnico. Po zadostnem sušenju in uleganju je bila zunanjščina premazana s kitovo mastjo in s tem obnova končana.«

Platnice, vezava in nalepka z napisom

Rokopis je vezan v platnice z oporo iz lepenke v velikosti cca. 36,8 x 23 cm (nekatero stranice odrezane v konus); hrbet je iz temno rjavega, zdaj obnovljenega usnja. Hrbet je širok 2,5 cm, sam knjižni blok brez platnic je širok cca. 1,5 cm. Na prednji platnici je večja nalepka (visoka 18,5 cm, široka 20 cm) s tremi okrasnimi volutami na vsaki strani. Skoraj vso površino nalepke je zapolnjeval napis, zdaj domala neberljiv.

Vezava je sočasna z nastankom rokopisa: vezna (spojna) lista sta iz enakega papirja kakor glavni del rokopisa, imata enak vodni znak. Celo prevlečni papir na platnicah ima isti vodni znak kakor knjižni blok. V veznikih leg (t. j. v pregibu snopičev) so le primarni vbodi. Vse to kaže na izvorno vezavo. Poznejših prevezav ni bilo. Pač pa so pozneje rokopis še »krpali«: nekatere dele so preuredili in zašili preko leg.

Prosta (neprilepljena) vezna lista sta izgubljeni, zdaj nadomeščena. Na zadnjem veznem listu (prilepljenem na zadnjo platnico) levo zgoraj sta z različnima pisalom (morda svinčnik) vpisani števili 1745, 1816,³ vendar ni jasno, ali pomenita letnici ali pa sodita med računske vaje, ki jih je bilo moč razbrati na zadnji platnici.

Nalepka, ki je prilepljena na prednji platnici, meri cca. 18 X 20 cm. Na nji je zelo poškodovan napis v sedmih vrsticah. S svojimi napravami so ga pregledali strokovnjaki Nacionalnega forenzičnega laboratorija Slovenske policije in restavratorji Narodne galerije.⁴ S trenutno dostopno tehnologijo je bilo moč zanesljivo razbrati nekaj besed, v zadnji, spodnji vrstici centralno pa so posnetki pokazali nedvomen zapis letnice: 1800.

3 Franc Kotnik je te številke interpretiral kot ceno (17 fl. 45 kr.) in letnico (1816) morebitne prodaje rokopisa (Kotnik 1943: 99–100).

4 Strokovnjakom obeh ustanov se urednika iskreno zahvaljujeta za veliko pomoč, ki jo pridobljene informacije pomenijo za razumevanje nastanka rokopisa.

Slika 1: Infrardeča fotografija nalepke z napisom na prednji platnici rokopisa Kapelskega pasijona. Foto: Andrej Hirci, Narodna galerija.

Zgodovinar Boris Golec je ohranjene črke napisa razbral in povezal takole:⁵

Vrstica	Vsebina
1.	Pather ...
2.	...
3.	die Vorstel(l)ung ...
4.	... Herrn und Gottes
5.	Jesu ... Christi
6.	das (Vor)getragen worden
7.	(Ja)h(r) 1800

5 Dne 1. februarja 2016 v ZRC SAZU, Ljubljana.

Po mnenju Borisa Golca je najbolj poškodovan in težaven za razlago gornji del napisa, medtem ko je v spodnjem delu po njegovi sodbi moč prepoznati besedne zveze, značilne za dokumente te vrste, ki ob zanesljivo razbrani letnici pomenijo, da je bila *predstava* o trpljenju Jezusa Kristusa uprizorjena leta 1800.⁶ Nič ni v tem delu napisa rečeno o tem, od kdaj so igro uprizarjali, kdaj je nastal rokopis, še manj, kdaj je nastal tekst, posredovan v rokopisu. Kljub temu je to pomembna informacija, saj izrecno pove, da je bil Kapelski pasijon še uprizorjen leta 1800. Ne smemo pa pozabiti, da je mogel rokopis nastati že poprej, nalepka pa je bila morda v letu 1800 ali celo pozneje le prilepljena na čelno platnico.

Knjižni blok

Knjižni blok sestavlja 71 listov velikosti 36 x 22,2 cm – merjeno na foliju s sedanjo paginacijo 3. Na koncu rokopisa je bilo – verjetno že kmalu po vezavi – odrezanih pet leg, skupaj kar 16 pol, t. j. 32 listov (gl. tabelo spodaj). Njihovi ohranjeni vezniki, s katerimi so bili všiti na vezice, so zdaj odrezani in priloženi rokopisu v škatli.

Od ohranjenih 71 listov je 67 prvotnih, štirje pa so bili dodani sredi 19. stoletja, verjetno leta 1861: dva sprednja lista (ena pola, nosi glavni naslov in prolog pasijona) in dva lista (ena pola), všita v sredino tretje ohranjene lege rokopisa (strani 13–16).

6 Glagol *vortragen* v šesti vrstici napisa v tej zvezi vzbuja z gledišča novejšo nemščino dvom, da bi šlo res za uprizoritev. Vendar se v starejši nemščini raba glagola *vortragen* v pomenu 'uprizoriti' še pojavlja, četudi jo Grimmov slovar označuje kot zastarelo. Pogosta je pri Goetheju, zlasti za kontekst gledaliških predstav in igralskih vlog: »neulich abends besuchte ich den Tankred, er ward sehr löblich vorgetragen Göthe IV 39, 27 W.; öfters braucht er es vom schauspieler und seinen rollen: Odoardo ward sehr gut vorgetragen I 22, 249; vgl. IV 21, 418; unsere schauspieler mögen mittlerweile einige nova ... lernen und vortragen IV 13, 300.« Prim. *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, <http://woerterbuchnetz.de/DWB>, vortragen, pomen 11. Ti Goethejevi zgledi, ki so celo nekoliko mlajši (Rossinijeva opera Tancredi je bila uprizorjena leta 1813), vsebujejo povsem enak pomen glagola *vortragen* kakor napis na nalepki Kapelskega pasijona iz leta 1800. Sklepanje, da nalepka torej izrecno govori o *predstavi trpljenja Jezusa Kristusa, uprizorjeni leta 1800*, je utemeljeno.

Papir in vodni znak

Celoten prvotni rokopis (brez dodanih štirih listov) je iz enakega papirja in predstavlja eno samo, enotno zvezano knjigo. Ves prvotni papir je enak: kakovosten svetlo rumenkast, močnejši papir z odtisom sita v 9 kolonah; vsaka pola papirja ima na sredini (v pregibu) veliko, okroglo vodno znamenje, ki meri v višino skoraj 12 cm, v širino 15 cm. Predstavlja krog z grškim križem, na spodnji strani ga obdaja vitičje, nad njim stoji krona, levo in desno spodaj stojita inicialki FW.

Specialist za zgodovino papirja inž. Darko Cafuta sodi o vodnem znaku in papirju naslednje:⁷ papir je iz koroške papirnice Šentrupert pri Celovcu. Papir je iz obdobja papirničarja Franza Weinländerja, ki je deloval v tej papirnici od leta 1771 do 1815. Vodni znak tega papirničarja je obravnavan v Einederjevem atlantu.⁸

Slika 2: Vodno znamenje, s katerim je koroški izdelovalec papirja Franz Weinländer označeval svoj papir ob izteku 18. stoletja. Prerisala Blanka Avguštin Florjanovič

⁷ Pismo z dne 14. januarja 2010.

⁸ Prim. Eineder 1960. Sama papirnica v Šentrupertu je delovala pod različnimi papirničarji že od 1563. Od papirničarja Geoga Weinländerja, ki je tu izdeloval papir od leta 1722, sta papirnico leta 1771 odkupila Franz in Anna Weinländer za 500 fl. in dodatno letno rento 30. fl. Papirničar Franz Weinländer je umrl 1815. „Njegovi vodni znaki nosijo inicialko FW.“ Nekateri njegovi znaki nosijo grb koroške dežele, nekateri pa podobo sv. Ruperta in datirajo v leto 1805 (Eineder 1960: 81). Vsi znaki iz papirnice v Šentrupertu, dokumentirani v monografiji, so po kronološkem redu: 1675, 321, 455, 1612.

Znak v papirju Kapelskega pasijona je skoraj identičen s tistim, ki je pri Einederju objavljen na plošči 132, znak 455, le da so linije znaka v našem rokopisu nekoliko finejše (tanjšje). Znak v Einederjevi monografiji je prerisan z nekega dokumenta, datiranega leta 1799, in je enako velik kakor naš. Vendar je vredno pozornosti, da je bil v istem letu 1799 datiran tudi neki dokument, v katerega papir je odtisnil papirničar tudi zelo drugačen vodni znak.⁹ Pri opori na datacijo je torej potrebna previdnost. Vsekakor pa datacijo papirja v zadnja leta 18. stoletja močno podkrepi ujemanje z dejstvom, da je bilo z infrardečo svetlobo mogoče zanesljivo razbrati številko 1800 kot letnico uprizoritve pasijonske igre.

Dodani dve poli (štirje listi), vstavljeni v 19. stoletju, pa sta očitno iz mnogo poznejšega papirja. Ta je že povsem homogen, brez vodnih znamenj in brez sleherne sledi papirniškega sita. Po vsem sodeč gre že za industrijski papir, ki so ga začeli izdelovati v avstrijskih deželah okrog 1840 in pozneje. Ti štirje listi so večidel ročno linirani s svinčnikom. Vendar gre opozoriti, da so bili enako linirani tudi nekateri listi starega dela rokopisa na mestih, kjer so v 19. stoletju dopisali nekatere manjkajoče dele besedila, bržkone v istem času, kot so bili dodani vstavljeni listi – leta 1861.

Paginacija

Rokopis je bil paginiran sočasno, približno ob samem zapisu oziroma pri rejanju besedila, na gornjem zunanem vogalu vsake *strani*; zaradi posegov v rokopis je paginacija mestoma pretrgana. (Ob restavriranju so bili enotno oštevilčeni vsi ohranjeni *listi*, in sicer na desnem spodnjem vogalu prednje strani (*recto*) folijev: od 1 do 71.)

Izvorna paginacija se začne na sedanjem tretjem listu *recto* s pagino 3 in teče zvezno naprej; pola s paginami 13–16 je bila všita v sredi 19. stoletja; na strani 45 stoji pagina, ki jo je moč brati kot 43, vendar je bila mišljena 45; naprej pravilno do strani 82. Tu manjkata dva cela lista: paginacija se nadaljuje (pravilno) s pagino 87. Nato teče naprej zvezno do pagine 144. Od lista 141/142 je ohranjena samo gornja polovica. Zadnji trije listi (od pagine 139 naprej) so bili pred restavracijo odtrgani od lege, zdaj znova uvezani.

9 Cf. plošča 418, znak 1612, prav tam.

Kolacija leg¹⁰

Rokopis je pred restavracijo razpadal. Zato je bilo zelo težko določiti njegovo sestavo. To velja tako za ugotovitev prvotnega obsega in sestave leg kakor tudi za morebitne poznejše posege v njihovo sestavo. Ob restavriranju pa je bilo moč s slojenjem in razvezavo knjižnega bloka z gotovostjo konstatirati naslednjo kodikološko sestavo rokopisa.

Ohranjeni del:

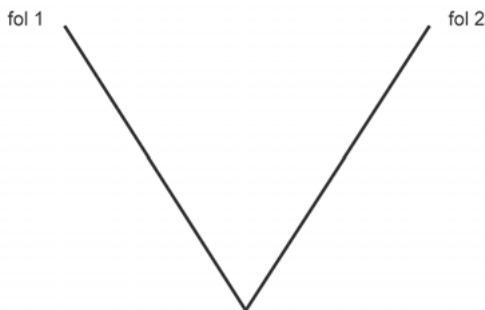
$$(i) + 1^2 + 2^4 + 3^{4, 2 \text{ vacat}} + 4^{12} + 5^{12} + 6^{10, 2 \text{ vacat}} + 7^{12} + 8^{12} + 9^{3, 3 \text{ vacat}} + (ii)$$

Izrezani del:

$$(+ 10^{2 \text{ vacat}} + 11^{8 \text{ vacat}} + 12^{8 \text{ vacat}} + 13^{8 \text{ vacat}} + 14^{6 \text{ vacat}})$$

To formulo je moč razvezati takole.

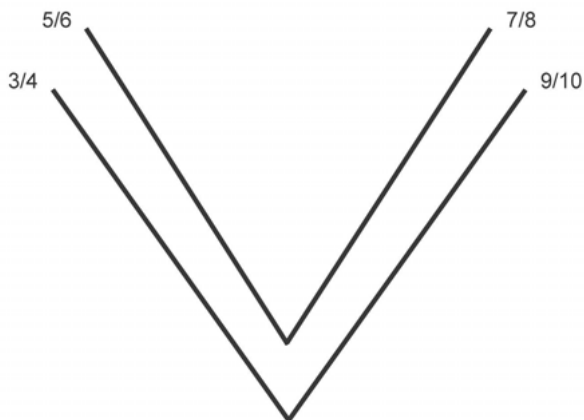
Vezni list (i) je prilepljen na čelno platnico; v njem je enak vodni znak kakor v vsem knjižnem bloku, torej je iz enakega papirja kakor ves prvotni del kodeksa. To dokazuje, da je vezava sočasna z knjižnim blokom. Drugi del iste pole (neprilepljen, prosti list) je izgubljen; ob restavraciji je bil nadomeščen.

Slika 3: Skica prve lege rokopisa

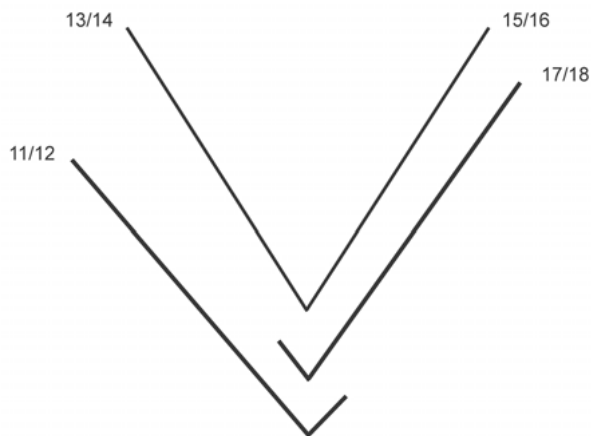
10 Mnogi kodikološki podatki iz tega opisa, zlasti v tem razdelku, izhajajo iz ugotovitev restavratork Blanke Avguštin Florjanovič; urednika se ji iskreno zahvaljujeta!

Prva lega: nepaginirana lista 1 in 2 sestavljata uvodno polo, dodano sredi 19. stoletja; fol. 1 nosi naslov pasijona, fol. 2 pa nosi substituirani tekst: prolog in dve točki (enoti) besedila. Ta dodatek je bil prvotno (pred restavriranjem) skupaj z naslednjimi polami prišit v kodeks tako, da je bila nit prepeljana in vbodena pravokotno skozi liste vseh pol do konca četrte lege, t. j. do strani s pagino 42.

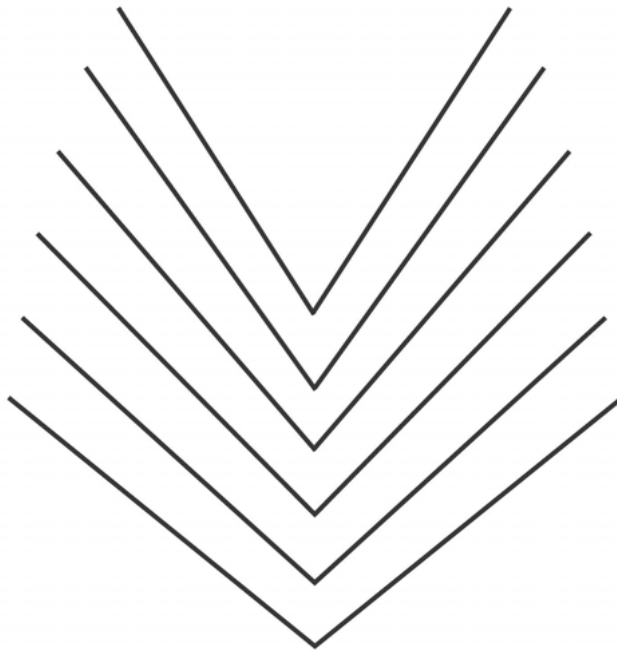
Slika 4: Skica druge lege rokopisa

Druga lega: binij (dve poli oz. štirje listi), fol. 3–6 (pagine 3–10). Vsebina: od zadnje večerje do vrta Getsemani: »Koga iščete?«; na koncu strani 10 je več vrstic prečrtanih in dopisanih kot sledi krajšanja oz. prirejanja besedila.

Slika 5: Skica tretje lege rokopisa

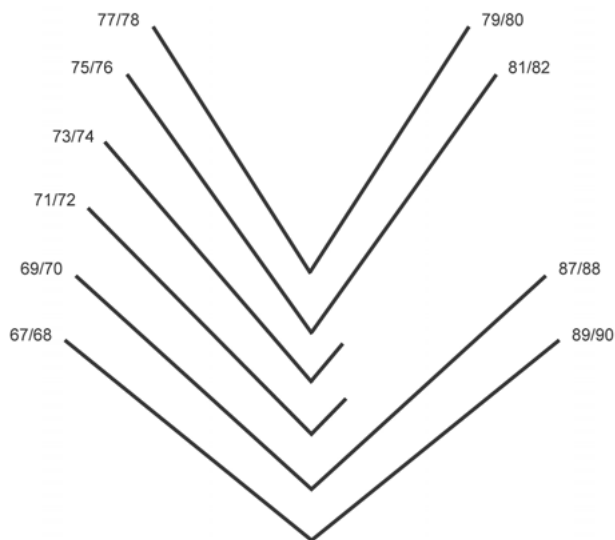
Tretja lega: štirje listi, najbolj sestavljena lega v rokopisu. Folija 7 in 10 (pagine 11/12↔17/18) sta prvotno sestavljala vsak svojo polo, ki jima je bil po en list odrezan. Ker se v vezniku ne skladata, ju pri restavriranju niso združili, marveč sta manjkajoča lista predstavljena s t. i. podaljškoma (glej skico). Sredi mednju je bila v 19. stoletju vstavljena pola 8↔9 (pagine 13/14↔15/16), ki nosi nadomestni tekst – zasramovanje Jezusa, besedilne enote No 42 do 72. Pri tem je pomembno, da so vsi foliji od začetka kodeksa do tod (to je: nepaginirana nova folija 1 in 2, nato vseh šest starih folijev in vstavljena nova folija 13/14↔15/16, nato vsa četrta lega), torej vsi listi od naslovnega folija do konca četrte lege, bili dodatno sešiti s prepeljavo niti pravokotno skozi liste (glej faksimile strani 3 in 42 v e-izdaji). Glede na dodane štiri folije s srede 19. stoletja (1, 2, 13/14, 15/16), ki jih ti prečni šivi v rokopis dodatno vežejo, ni dvoma, da so rezultat preproste rekonstrukcije sredi 19. stoletja.

Slika 6: Skica četrte, pete, sedme in osme lege

Četrta, peta, sedma in osma lega: pravilni seksterniji – snopiči iz šestih pol, t. j. iz 12 folijev. S koncem četrte lege – t. j. s stranjo 42 v rokopisu – se konča prepeljava niti, s katero so bile pred restavriranjem na četrto lego pravokotno

skozi liste privezane vse pole prvih treh leg. Na strani 138 (konec osme lege), ki je iz prvotnega papirja, je bilo v 19. stoletju dopisano besedilo, linirano s svinčnikom.

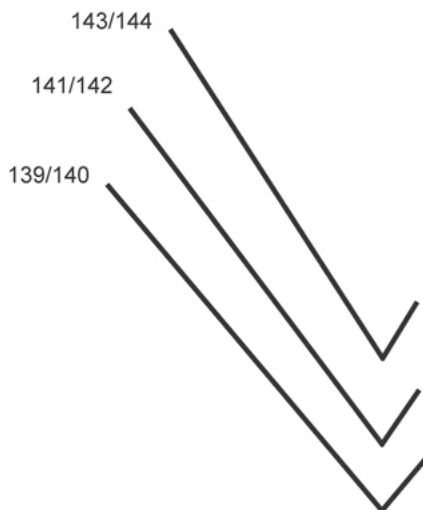

Slika 7: Skica šeste lege rokopisa

Šesta lega: prvotno je bila sestavljena kot pravilen seksternij – 6 pol, toda zdaj šteje le 10 listov, fol. 35–44, (pagine 67–90); dva lista sta bila odrezana. V prednjem delu lege pred šivom je torej šest folijev, od šiva naprej do 89/90 štirje. Stran 87 nosi liniran tekst novejšega nastanka, toda sam papir je prvoten; verjetno je bila stran prvotno prazna in je besedilo na nji del poznejše rekonstrukcije. Posebnost te lege je, da je tudi tu nit nekdo prepeljal (pravokotno) skozi liste in potem vsak segment (vsak šiv) samostojno pritrdil na ustrezno od treh vezic, med njimi ni povezave (sicer bi morala nit teči po sredini veznika od ene do druge vezice). Iz tega se vidi, da je bila ta lega vzeta iz vezave in preurejena, nato so jo znova uvezali tako, da so nit prepeljali in šivali pravokotno v liste. Dejansko sestavljata folija, paginirana 69/70 ter 87/88, še isto polo (gl. skico), kakor je v legi pričakovati. Za stranjo 70 pa sta dva lista (paginirana 71/72 in 73/74),¹¹ ki na nasprotni strani lege

11 Pri restavriranju se je pokazalo, da se po raztrganinah lista ujemata, tudi dela vodnega znaka sta skladna – torej je verjetno, da sta prvotno sestavljala eno polo, ki so jo pretrgali in kot dva lista všli v lego.

onkraj šiva nimata vsak svojega para, ker sta odrezana; glede na prvotno paginacijo bi tam morala biti lista, paginirana 83/84 in 85/86. Možno je, da sta bila ta lista prazna in ju je zato kdo odrezal; zagotovo pa sta tedaj že imela paginacijo. Na njima bi moral biti prizor t. i. Božjega groba, torej polaganje Jezusa v grob. Ali je bil na dveh manjkajočih listih ta prizor izpisan ali ne, seveda ni mogoče reči. Vsekakor nenavadna prepeljava niti s šivi, pravokotnimi na liste, pomeni, da so v tej legi preurejali besedilo in jo nato ponovno všili.

Slika 8: Skica devete lege rokopisa

Deveta lega: tri pole, od katerih je ohranjen le vsak levi list (pagine 139–144), desni trije listi pa so izrezani (ne iztrgani); na izrezanih mestih so bili ob restavriranju narejeni podaljški. Na teh treh listih so besedilni dodatki in vložne pesmi. Večina je prvotna in poteka od glavne roke rokopisa (teksti na str. 140, 142, 143, 144), ena vložna pesem pa je bila dopisana pozneje (str. 139). List 141/142 je pretrgan na pol, ohranjena je le gornja polovica lista, nosi dve kitici molitve pri zadnji večerji. Zadnji folij kodeksa, 143/144, nosi 13 kitic pesnitve *Stabat mater dolorosa*.

Izrezani del. Naslednje lege so bile v celoti izrezane, ohranili so se le njihovi ostanki v vezniku: 10. lega (1 pola), 11., 12., in 13. (vsaka po 4 pole), 14. (3 pole), skupaj 32 odrezanih listov.

Zadnja spojna (vezna) pola: prosti list manjka (in je rekonstruiran), na platnico nalepljeni spojni list je ohranjen in ima vodni znak. Enaki vodni znaki si sledijo v vsej knjigi.

Sestava knjižnega bloka

Lege	Število pol	(Število) in številčenje folijev	Prvotna paginacija	Posebnosti
spojna lista	1	(i)		List, nalepljen na notranjo stran čelne platnice, ohranjen; prosti list izgubljen.
1.	1	(2) 1–2		Pola, dodana sredi 19. stoletja; s prepeljavo niti (pravokotno) prišita na naslednje pole.
2.	2	(4) 3–6	3–10	Od zadnje večerje do prvega »Koga iščete?«; preurejanje teksta.
3.	2	(4) 7–10	11–18	Sestavljena lega, ena pola (13/14↔15/16) dodana v 19. stol.
4.	6	(12) 11–22	19–42	Regularna sestava, vodni znaki. Konec prepeljave niti s prve lege.
5.	6	(12) 23–34	43–66	Regularna sestava.
6.	6	(10) 35–44	67–90	Sestavljena lega; vezava s prepeljavo niti, preurejanje besedila.
7.	6	(12) 45–56	91–114	Regularna sestava.
8.	6	(12) 57–68	115–138	Regularna sestava.
9.	3	(3) 69–71	139–144	Tri polovične pole – vsaki poli je odrezan desni list.
Izrezane lege (skupaj 32 listov):				
10.	1	(2)		
11.	4	(8)		
12.	4	(8)		
13.	4	(8)		
14.	3	(6)		

Iz tega opisa je moč jasno razbrati, da se je v rokopisu največ dogajalo na dveh mestih: v sedanji tretji in šesti legi, kjer so rokopis preurejali, t. j. dodajali ali odvzemali in nadomeščali pole ter jih potem »krpali«, t. j. všili nazaj v

rokopis s prepeljavo niti. To preurejanje bo treba v nadaljnjem komentarju tekstološko pojasniti.

Ob tem bode v oči vprašanje, kaj se je vendar dogajalo z 32 končnimi in nekaj notranjimi listi, ki so bili iz rokopisa izrezani? Zakaj in kdaj se je to zgodilo? Ker je tekst na koncu igre razumeti kot popoln – na strani 137 rokopisa se Angelov epilog o rešitvi krščanske duše smiselno sklene z sklepnim *Finis* – in so na preostale prazne liste zapisani le pesemski dodatki, je upravičeno domnevati, da so bili listi zadnje pole in preostali izrezani le zato, ker so bili prazni in še porabni. To je seveda hipoteza. Ob njej ostaja neizpodbitno le to, da je bilo za besedilo predvidenega precej več prostora. Toda, naj so iz vezane rokopisne knjige odstranili popisane liste ali pa liste, ki so bili predvideni za besedilo, a so ostali brez besedila – poglobitveno vprašanje ostane enako: kakšno besedilo naj bi tja prišlo in zakaj ni bilo napisano? V nadaljevanju bo moč kaj ugotoviti predvsem glede zadnjega dela vprašanja.

Paleografski opis

Glavno besedilo Kapelskega pasijona je verjetno napisala ena sama, glavna ali prva roka, druga in tretja roka pa sta dopisali pomembne dodatke. Manjše, manj pomembne vpise so dodale poznejše, neprepoznavne roke.

Prva roka. Latinično besedilo piše prva roka s pisavo, ki imitira male tiskane črke in ima vidno tendenco, da tekst prezentira lepopisno – kar v okviru rokopisne kulture poznega 18. stoletja pomeni, da je bilo besedilo izgotovljeno kakor za objavo, vsekakor za določen krog bralcev. Med prepoznavnimi posebnostmi prve roke sta prelomljena gornja poteza male črke *d* (podobna delti) in podvojena spodnja poteza malega *p* z značilno okrogolino. Roka ima vsaj dva različna duktusa: na začetku rokopisa strnjen in discipliniran, vrstice so zapisane precej na gosto; proti koncu rokopisa so črke precej večje, vrstice bolj razmaknjene, tok pisave nekoliko bolj spontan, male tiskane črke se ponekod povezujejo v kurzivo. Nemški deli besedila v didaskalijah so napisani v običajni frakturni pisavi (*Kurrent*), precej bolj tekoče in manj strogo kakor slovenski tekst, a so latinska imena ali besede tudi sredi nemškega stavka zapisane v latinskih črkah. Črnilo, ki ga prva roka uporablja, je temno sivo, skoraj črno.

V Tretjem delu rokopisa od str. 118 naprej je prva roka nekatere replike le začela, izpisala eno ali dve vrstici, nato pa pustila prazen pisni prostor, ki sta ga deloma izpolnili druga in tretja roka.

Druga roka je napisala le tri manjše dodatke na str. 127–129, skupaj manj kot deset vrstic. Izstopajoča posebnost druge roke je nemška grafija v slovenskem tekstu pri črkah 'u' (vijuga nad črko), 'a' in 'h' (slednji je praktično prevzet iz frakture). Kot drugo jo štejeemo, ker se zdi bolj sočasna s prvo roko kakor tretja, čeprav je dopolnila bistveno manj manjkajočega besedila; pisala je z enakim črnilom skoraj črne barve kakor prva roka.

Tretja roka je najpoznejša, sredi 19. stoletja je napisala štiri liste, vstavljene v prvo in tretjo lego (gl. razpredelnico zgoraj), s čimer je bila opravljena rekonstrukcija domnevno izgubljenih prvotnih listov. Poleg tega je napisala številne dodatke na straneh 8, 44 (umestitev prvega Jezusovega padca), 50 (umestitev drugega padca), 53 (umestitev tretjega padca), 67 (replika apostola Janeza 321, okrajšana), 87 (dialog ob štetju srebrnikov), 115 (vpis obeh darovalcev rokopisa), 118–119 (pesem *Vesiali se, o kralica*), 128, 130 ss. (več posegov, ko tretja roka dopolni pisni prostor v prazni repliki v govorih 472, 474, 476, 478,¹² 485), 138 (besedilo pri prvem Jezusovem padcu), 139 (žolnirjeva pesem). Tretja roka je prepoznavna po izrazitem šolskem lepopisu 19. stoletja z enakomernimi okroglinami in discipliniranimi potezami. Barva črnila je temno, tudi svetlo rjava.

Četrta roka je le oznaka za manj pomembne posege ene ali več neznanih rok, kakor sta denimo vpisa *Jožef Postuslemšek* (str. 82), *Karl Laninscheg* (str. 112) ipd.

Kronološko. Prva roka je napisala rokopis tik pred letom 1800 ali tega leta. Druga je verjetno približno sočasna ali le nekoliko poznejša. Tretja roka je rekonstruirala izgubljene štiri liste že na industrijskem papirju, verjetno približno sočasno z lastniškim vpisom Gašperja Breznika in Marije Krovca iz leta 1860.

Okrajšave. Da se je prva roka pisno formirala še v obdobju baročne rokopisne kulture, se kaže predvsem po številnih okrajšavah – predvsem za sveta imena, *nomina sacra*. Te v glavnem ne nastopajo v govornem besedilu, ki je natančno izpisano tudi za manj veččega bralca, pač pa v didaskalijah, kjer se v nemškem tekstu in latinskih imenih mešata frakturna in latinična pisava. Vseh okrajšav v tekstu je 337, prikazuje jih preglednica.

Latinskih abreviatur je 139, nemških 192. Med vsemi obsegajo največji delež okrajšave za Kristusovo ime, skupaj jih je 136, šteto v raznih pisnih in pregibnih oblikah, kakor *Xiftus*, *Xftus*, *Xfti*, *Xfto*, *Xifte*, *Xftum* idr.

¹² Vse te štiri replike zaporedoma govori apostol Peter.

Latinske	Število	Nemške	Število
Xistus in oblike	20	Ite > erste	33
Xiftus in oblike	68	2te > zweite	59
Xftus in oblike	40	3te > dritte	37
X, X: > križ	12	4te > vierte	30
Pont ₉ > Pontius	1	D, d > das	5
Pilat ₉ > Pilatus	1	dß > das	2
repe > repetunt	1	Ds, ds > das	15
S > sveti	1	Bediente' > Bedienten	1
		komēn, zusamēn	10
Skupaj	145		192
Vse	337		

Glede na to, da so didaskalije v nemščini, je razumljivo, da je nemških okrajšav več. Prevladujejo kontrakcije za vrstilne števnike, še zlasti v prizorih s štirimi nastopajočimi. Manj je običajnih okrajšav z brevigrafom (le ena) ali tildo (deset), nekaj več kontrakcij za določni člen 'das' (22).

Glede na to, da latinskega teksta skorajda ni v besedilu, je vendar presenetljivo, da je kar 43 % vseh krajšav latinskih, četudi nastopajo predvsem v imenu Kristus, tako v nemškem kakor v slovenskem tekstu. To kaže na močno vlogo latinske pisne kulture baročne dobe, ki se je prenesla tudi na pisanje v ljudskih jezikih. V slovenskem tekstu, torej v samem besedilu dramskih govorov, najdemo presenetljivih 52 okrajšav, večinoma Kristusovega imena, pa tudi edino pojavitev okrajšave Pilatovega imena, izpisano s pravilnim brevigrafom za končnico *-us* kakor v visokem baroku (v rokopisu str. 31, v izdaji replika 187). Pozornosti je vreden tudi brevigraf X, ki se pojavi 12-krat in pomeni *križ*, *Kreutz* – pojavlja se tako v slovenskih govornih replikah kakor v nemških odrskih napotkih, po izvoru pa je seveda latinski. Tako denimo Marija reče Janezu (250): *de badem jes magla videt ... Xiftusa, stem teshkem X: oblosheniga*.

Starejši pisni vplivi. Kakor pri abreviaturah, je vpliv baročne pisne tradicije očiten tudi v rabi posamičnih črk. Tu paleografska problematika že prehaja v pravopisno-jezikoslovno, vendar naj navedemo vsaj nekaj zgledov, ki odsevajo historični vpliv nemške grafije. Glagolske oblike *videl*, *videla* itn. se pojavijo 19-krat, le enkrat pa tudi *vidölli*. Podobno se oblike *telu*, *Tellu*, *Teliese* itn. pojavijo 17-krat, le enkrat pa tudi *töllu*. Če bi šlo pri tem le za narečni vpliv, bi se ta izrazil pogosteje; bolj verjeten je pisni vpliv starejše predloge. Ko je tretja roka pisala

naslovni list, je verjetno zapisovala črke naslova tako, kakor jih je videla v predlogi, saj je naslov še posebej pomemben, in prav zato je zapisala: *Komödia*.

Vsekakor pa je močan vpliv starejših pisnih konvencij očiten pri zapisovanju samostalnika *sin*. Ta se v pisni podobi *Sÿn*, *Sÿnu*, *Sÿnka* itn. pojavlja v rokopisu kar 43-krat, v knjižni obliki *sin*, *sinu* itn. pa le 16-krat; od tega kar 10-krat zapiše to obliko tretja roka sredi 19. stoletja, prva pa le 6-krat – pač na mestih, ki so tekstološko gledano najmlajša.

Povzetek kodikoloških dejstev

Podroben pregled kodikoloških dejstev ob restavriranju rokopisa kaže, da je celoten rokopis Kapelskega pasijona mogel nastati med leti 1771 in 1800, verjetno v zadnjih letih 18. stoletja ali do velike noči 1800. Nastal je kot enotna knjiga, ki je prvotno štela 110 listov. Glavna ali prva roka je celotno besedilo vpisala v takšen prazen zvezek, ki je bil že zvezan in obdan s platnicami, te pa prevlečene z enakim papirjem kakor ga vsebuje knjižni blok; vse je bilo izdelano v enem samem postopku vezave, brez poznejših prevezav.

Pač pa so rokopis pozneje na dveh mestih krpali, t. j., preurejali, mu odvzemali ali dodajali liste, in sicer v sedanjih tretji in šesti legi, ter liste potem všili s prepeljavo niti. To se je zgodilo dvakrat: prvič že takoj med ali po pisanju teksta (verjetno so prav zato štirje listi pozneje izpadli iz rokopisa) v obeh legah; drugič pa samo v tretji legi sredi 19. stoletja, ko je tretja roka dodala manjkajoče štiri liste. Hkrati je tretja roka iz neke neznane predloge prepisala v naš rokopis še številne dodatke, kakor so besedilo pri Jezusovem tretjem padcu, štetje srebrnikov, Žolnirjeva pesem idr.

Skleniti moramo, da si je glavni pisec (prva roka) na začetku pripravil zvezek, ki je obsegal 110 listov; od teh jih je vsekakor popisal čez 70, morda 75; pozneje so odstranili na koncu 32 listov, iz obstoječega knjižnega bloka pa sedem, skupaj kar 39 listov. Tako je Kapelski pasijon ohranjen na 71 listih. Kaj se je dogajalo v tej rokopisni knjigi, da je bila med nastajanjem ali po njem tako okrajšana – če ni bila kupljena kot že vezan nepopisan zvezek?¹³ Na to težavno vprašanje nekaj svetlobe posije, če kodikološke podatke zdaj povežemo s tekstološkimi izsledki.

13 Če bi rokopis Kapelskega pasijona obstajal le kot vezani zvezek 110 listov z gibkim ovojem, bi upravičeno sklepali, da je pisec kupil že zvezan zvezek in vanj začel pisati; v tem primeru bi bilo razumljivo, da bi mu več listov na koncu zvezka preostalo. Izsledki restavriranja vezave pa kažejo, nasprotno, da so bile trde platnice, obdane z usnjem, in knjižni blok vezani sočasno, enovito, torej si je lastnik dal pripraviti prav takšno knjigo.

Besedilni vidiki in hipoteza geneze

Ključna vprašanja in empirični podatki

Vprašanje, zakaj je bil rokopis Kapelskega pasijona tako okrajšan, se po našem mnenju prekriva z vrsto vprašanj, kakor so: Ali je vse besedilo Pasijona enako staro ali ne, kaj je v njem mlajše, kaj starejše? Zakaj so nekateri dramski govori zasnovani v prozi, drugi v verzih? Je bil Pasijon, kakor ga zdaj poznamo, v ohranjeni rokopis preprosto prepisan ali pa ob tem tudi predelan? Katere sledi besedilne tradicije – t. j. sklopa prepisov in verzij tega teksta, ki so obstajale poprej – nam ohranjeni rokopis izpričuje? Nekaj orientacije pri teh težavnih vprašanjih nam nudijo že empirični podatki o samem dramskem tekstu.

Del	Število znakov	Število replik	Število didaskalij	Kvocien didaskalij na repliko	Povprečno število znakov v repliki	Število verzov v replikah	Povpr. število verzov na repliko	Število odstavkov v replikah
Prvi	53.116	201	76	0,37	263	632	3,1	122
Drugi	53.047	167	48	0,28	318	1.118	6,7	1
Tretji	46.361	126	40	0,31	368	903	7,2	0
Dodatki	3.978	8	3	0,37	497	105	13,1	0
Skupaj	156.653	502	167	0,33	311	2.758		123

Iz preglednice razberemo, da so vsi trije deli Pasijona po številu znakov približno enako obsežni; Tretji del je za dobrih 3.000 znakov krajši, tudi besedila v *Dodatkih* se razporedijo le prvima dvema deloma, ne Tretjemu. Ob približno enakem obsegu dramskega besedila v vseh treh delih pa močno izstopa število dramskih govorov ali replik; teh je v Prvem delu bistveno več kakor v drugih dveh. Povprečno so replike v Prvem delu precej krajše kakor v Drugem in Tretjem.

Naposled pa je tisto bistveno, kar že od daleč razlikuje Prvi del od drugih dveh, to, da se v Prvem delu mešajo dramski govori v verzih in v prozi, medtem ko v drugih delih govorijo dramske osebe vse replike v verzih (razen ene same v Drugem delu, ki obsega le eno kratko vrstico v repliki

317, *Zdej sam jest vse dopovnu*, in je dvomljivo, ali je mišljena kot verz ali kot odstavek). Skratka, kar 122 odstavkov proznega dramskega govora v Prvem delu pričuje o nenavadnem posegu v prvotno verzno zasnovo, česar v Drugem in Tretjem delu ni zaslediti.

Gornja vprašanja o Kapelskem pasijonu je spričo teh podatkov smiselno strniti in reševati takole:

1. Ali rokopis dokazuje, da je ob njegovem nastanku potekala redakcija, se pravi predelava ali krajšanje nekega obširnejšega teksta, ki je proti koncu 18. stoletja še obstajal?
2. Ali je ta redakcija potekala le od ene ali od več kot ene predloge?
3. Kaj sledi besedilne tradicije povedo o predlogi ali predlogah Kapelskega pasijona?

1 Ali rokopis dokazuje, da je nastal kot redakcija in krajšanje obsežnejšega besedila?

Drobci ohranjenega besedilnega izročila

a. Dodatki, kakršne je že prva roka zapisala v rokopis po koncu glavnega besedila na strani 140–144, kot seveda tudi tisti, ki jih je precej pozneje še tretja roka vpisala na strani 138, 139 idr., izrecno potrjujejo, da je obstajala najmanj ena predloga Kapelskega pasijona, ki je bila obsežnejša od sedanje verzije besedila. Iz načina, kako sta tretja, poprej pa že prva roka prepisali te odlomke med Dodatke, je evidentno, da tja niso bili prepisani zato, ker bi bili v procesu prepisovanja opuščeni pomotoma, marveč zato, ker je bilo več takih odlomkov opuščениh namenoma, nato pa so bili nekateri vendarle zapisani prav kot dodatki. Tako je prva roka napisala v rokopis že na str. 33 napotek *den Rezitier Suech in 140sten Blath* – torej je že ob komaj dovršen glavni tekst bil dopisan ta in drugi dostavki. Podobno je glavna roka prepisala le besedilo k prvemu in drugemu Jezusovemu padcu, ne pa k tretjemu (kar je nadoknadila šele tretja roka) ipd. Skratka: omenjeni dodatki so raztreseni drobci nekega obsežnejšega pasijonskega besedila, ki se nam ni ohranilo.

b. V rokopisu se je na vrhu strani 8 ohranilo več posegov, ki obogatijo (ali zapletejo) besedilno izročilo dialoga o štetju srebrnikov med Kajfežem in Judežem (prim. didaskalijo in opombo v kritičnem prepisu po repliki 42,

Anež). Na omenjenem mestu je s svinčnikom vpisanih nekaj verzov iz skle-pne Kajfeževe replike tega dialoga, ki je v rokopisu sicer v celoti prepisan na strani 87 (v kritičnem prepisu gl. replike 358 isl.). Tako se nam je nekaj vrstic istega besedila ohranilo v dveh verzijah:

rkp. str. 8	rkp. str. 87
<p>Judaſh to maſh ti te denarje inu bodi prov veſiv- jeÿ inu pÿ fa nÿe fei fi jich lachko dobiu al famu fa Sgaine jech taistech uun kar na dei de ne grataſch fche ena uezchi Suinja kaker fi biu doſdei.</p>	<p>Judesh, to imash ti te Denarje inu bodi prau veſiu, pi inu jei sa nie, sei si jih lohku dobiu, al samu sa to giftno Pijazho jih kar ven na dei, de nepostanesh she ena vezhi Suinja koker si biu poprei</p>

Te sklepne vrstice dvogovora ob štetju tridesetih srebrnikov je verjetno v obeh verzijah zapisala ista, namreč tretja roka. Ko je pisec videl, da na strani 8 ne bo dovolj prostora za ta dodatek, je tekst scela prepisal na stran 87. Med verzijama opazimo pomembne razlike tako leksikalne (*Sgaine* > *giftna pijazha*; *dofdei* > *poprei*) kakor glasoslovne in pravopisne narave (*jeÿ inu pÿ fa nÿe* > *pi inu jei sa nie*; *jich lachko* > *jih lohku* itn.). Evidentno je, da ta pripis s svinčnikom na strani 8 vsebuje bolj stare pisne oblike, zlasti vpliv nemškega črkopisa (*fch* za *š*, *ch* za *h*), ki jih prva roka sicer ne zapisuje tako pogosto. To pa je dokaz, da je obstajala starejša predloga, iz katere je tretja roka na stran 87 sicer prepisala dopolnilni tekst, vendar ga je ob tem tudi nekoliko posodobila. Nasprotno pa je vrinek s svinčnikom na strani 8 prepisan iz (morda iste) predloge natančneje, tako da upošteva njene starejše pisne oblike.

Potek pisanja na strani 8 v rokopisu je moč torej rekonstruirati tako:

- Glavna roka je dokončala repliko 42 farizeja Aneža (... *jnu ga nam u naſhe peſti dobiſh*).
- Nato je zapisala didaskalijo z umikom v desno (kakor je umaknjena tudi večina drugih didaskalij), skoraj na desni rob stolpca: *Nachdem wird das Geld gezehlt ...*
- Zatem je, še vedno glavna roka, pripisala v levi pisni prostor lista verz *Judash to maſh ti te denarje jnu bodi prou veſiu* (v rokopisu ga je nekdo

drug prečrtal s črticami). Dejstvo, da je prva roka vpisala samo to vrstico, je zelo pomembno, saj to mesto izrecno dokazuje, da je prva roka celoten dialog o štetju srebrnikov dejansko okrajšala na to edino vrstico; 30 verzov je reducirala na en sam verz!

- Nato je tretja roka s svinčnikom pripisala vrinek *jeÿ inu pÿ fa nÿe ...* Naposled je tretja roka – ki je dopisala tudi vse večje dodatke sredi 19. stoletja, tako tudi ves dvogovor na strani 87 – s svetlo rjavim črnilom pripisala v desni del pisnega prostora še nemški napotek *Den Spruch beim Geld zehlen suche in 87 Seite*. Ker je napisan v nemški pisavi (*Kurrent*), je videti drugačen od dodatka na str. 87, toda dejansko nastopa ista roka.

c. Posebej dragocen je dodatek, ki ga je glavna roka zapisala v rokopis na stran 142: *Lied bei dem Abendmahl* ali *Pesem pri zadnji večerji* (tu replika 501). Zapisani in ohranjeni sta le dve kitici pesmi od šestih. Toda s tem dodatkom je izpričano, da je tam, koder se sedanja verzija prizora Jezusove zadnje večerje sklene s kratko didaskalijo *In odidejo* (po repliki 30), v starejši verziji Kapelskega pasijona nastopilo petje *Zahvalne pesmi*. Njena umestitev v trenutek, ko učenci z Jezusom odhajajo od zadnje večerje proti Oljski gori, temelji na samem evangelijskem poročilu: »*Inu kader so byli to sahualno peffem rekli, so vunkej fhli na Olfko gorro*« (EvL 1741: 114–115). Zahvalna pesem, ki jo omenja Evangelij, je bila starozavezna; zahvalna pesem, ki so jo peli v Kapelskem pasijonu, pa je bila eden od zgodnjih slovenskih prevodov hvalnice *Te Deum laudamus*, ki so jo v prizoru zadnje večerje zapeli v čast in zahvalo za postavitev svete evharistije – za Sveto Rešnje Telo. V pesmarici Ahacija Stržinarja iz leta 1729 ima hvalnica naslov *H konzuz eniga dobriga della* (Stržinar 1729: 113), postavitev evharističnega zakramenta pa je bila eno od Jezusovih največjih dobrih del nasploh, zato je bilo v Kapelskem pasijonu na tem mestu primerno zapeti prav to besedilo. Čeprav sta v rokopisu ohranjeni le dve kitici, je razvidno, da se naše besedilo močno razlikuje tako od Stržinarjevega kot od drugih prevodov 18. stoletja.¹⁴ To pomeni, da kapelski slovenski *Te Deum*, zapet kot zahvala za misterij Svetega Rešnjega Telesa, verjetno nadaljuje slovensko tradicijo te himne iz 17. stoletja – če je ni morda sploh soustvaril.

14 Slovenski baročni prevodi v pesmaricah razporedijo vsebino te himne v več kitic. Stržinar (1729: 115–117) in Lavrenčič (1752: 78) jih imata šest, Pohlin (1799: 174–177) pa je pripravil nov prevod in ga oblikoval v 12 kitic, vendar s podobno razporeditvijo vsebine.

Vse to dokazuje, da je obstajala v času, ko so bili dodani omenjeni vpisi in *Pesem pri zadnji večerji*, najmanj ena starejša predloga Kapelskega pasijona, in ta predloga je bila obsežnejša, besedilno bogatejša kakor verzija, ki nam je posredovana v ohranjenem rokopisu. Glavno, prvo roko pa zgoraj omenjeno mesto na strani 8 rokopisa (štetje srebrnikov) izrecno razkriva pri postopku krajšanja starega besedila. To pomeni, da je bil ohranjeni rokopis Pasijona, kot je pred nami zdaj, že ob svojem nastanku zapisan kot določena prilagoditev in zožitev starejšega besedilnega izročila, ki je bilo reducirano na tisto, za kar je kapelski pisec ob koncu 18. stoletja lahko upal, da bodo razsvetljenci in jožefinci še tolerirali ob svoji averziji do baročne duhovnosti – vendar so najpozneje leta 1802 prepovedali tudi to.¹⁵ Predelava besedila, s katero je prva roka skušala rešiti Kapelski pasijon pred prepovedmi, se je načeloma mogla zgoditi vse od 1771 naprej do 1800, čeravno pred 1799 doslej ni bil izpričan papir Franza Weinländerja s takšnim vodnim znakom, kakor ga vsebuje naš rokopis.

Sledi odsotnega besedilnega izročila

Obsežnejše starejše besedilo je bilo v procesu prirejanja okrajšano tako, da je to na več mestih ostalo vidno. V tem pogledu izstopajo mesta, kjer se vrstijo odlomki starega besedila v rimanih verznihih dvojicah in odlomki v prozi, kar je nenavadno in prvotno vsekakor ni bilo tako zamišljeno.

a. Najmočnejše preurejeno mesto te vrste je celoten prizor *Ta ponižna pristova Kristusova*. Pritiski razsvetljske ideologije proti pasijonom so bili po vsebini sorodni janzenističnemu nasprotovanju križevemu potu, kjer so janzenisti zahtevali strogo podreditev Svetemu pismu in zato izločenje vseh tradicijskih prizorov, kakor so Jezusovi padci pod križem, Veronika s prtom, Jezus sreča žalostno mater idr.; Sveto pismo bi moralo po tovrstnih reformnih nazorih postati izključno merilo vsega krščanskega slovstva (Gruden 1916: 180, 185). Zaradi takšnih pritiskov, omejitev in nazadnje prepovedi – lavantinski škof Auersperg je pasijonske igre

15 Kmalu zatem, leta 1808, so razsvetljenci zatrli tudi zadnji civilni ostanek prvotne baročne bratovščine Svetega Rešnjega Telesa v Kapli, ki je najvrjetneje prirejala Kapelski pasijon. Prim. opombo 94 h kritičnemu prepisu.

prepovedal leta 1770,¹⁶ celovški okrožni urad pa že 1765 in nato ponovno 1802 (Singer 1938: 256) – je v nekem trenutku prišlo do predelave prizorov s pomembnejšimi teološkimi sporočili. V primeru Kapelskega pasijona se je to moglo zgoditi še pred prepovedjo iz leta 1765 ali pa po nji kot pot do dopustitve izjeme. V prizoru *Ta ponižna pristova Krustusova* so zato predstavitev zadnje večerje in svete evharistije predelali: Jezusove replike so dosledno nadomeščene z besedilom iz *Evangelijev in listov* (EvL), in sicer iz tradicije EvL do vključno Paglovčeve izdaje iz leta 1741, kot je v filološki analizi podrobno dokazal Erich Prunč (prim. str. 277–288), le še Oštirjeve replike so ohranjene v prvotni pesniški obliki v rimanih verzih. Z gledišča razsvetljskega teološkega purizma je bil Oštir nepomemben in so njegovi rimani verzi smeli ostati nedotaknjeni.

b. Podobna predelava je posegla v prizor Jezusovega slovesa od Marije pred odhodom na Oljsko goro in začetkom trpljenja. To slovo ni evangeljski, pač pa tradicijski element, prav zato pa je bilo v srednje- in novoveških besedilih oblikovano bogato in razvejeno (prim. opombi 14 in 15 k prizoru slovesa). Glede na to, da je v prologu Pasijona ta prizor, *kir je Jezus od soje matere biv to žalostno slou jemav*, napovedan celo kot *Ta prva inu narveči martra*, je zelo nenavadno, da je Marijino besedilo omejeno na samo dve repliki (44 in 46 oz. v rkp. No 14 in No 16). Še več, celo ti dve repliki povzemata Marijin govor strnjeno in kratko le – v prozi. Jezusove tri replike so k sreči ohranjene v verzih, čeprav tudi te vzbujajo videz, da so okrajšane. Tako dobimo močno okrajšan odlomek, ki z nesorazmernostjo v literarnih sredstvih izpričuje predelavo: Jezusov dramski govor je podan v lepih rimanih verzih, Marijin pa v nekoliko pusti prozi, ki nikakor ne ustreza njenemu globokemu duševnemu trpljenju. Ta poseg kaže janzenistično in sploh razsvetljsko distanco do čaščenja Matere Božje (tembolj do svetnikov). Kar 122 proznih odstavkov v replikah Prvega dela pomeni predelavo, ki je starejši literarni predlogi vzela nemalo estetskih kvalitet, da je mogla zadostiti rigoroznim razsvetljskim omejitvam.

c. V prizoru na Oljski gori na vrtu Getsemani Peter ob nastopu služabnikov velikih duhovnikov ohrani pogum, domnevno izdere meč in reče (replika

16 To je bil škof Jožef II. Franc Anton grof Auersperg; hkrati s pasijoni je prepovedal tudi bičanje in nošenje križa v procesiji (tak baročni križ še vedno visi na stranski steni župnijske cerkve v Železni Kapli), češ da se pri tem dogajajo stvari, ki »onečaščajo svete reči«. Prim. Kovačič (1928: 306).

70): *Gospuad, očmu le z mečam udart?* Nato ga Jezus posvari, naj spravi meč v nožnico. Ko pa se Peter greje pri ognju na dvorišču velikega duhovnika in mu hlapci očitajo, da so ga videli z Jezusom, eden od njih izrecno reče: *Kaj baš ti starc talku taju al vekov, / al nisi Malhusu v pungarti tu vohu odsekov?* Verza 769–770 s temi besedami dokazujeta, da je obstajala obširnejša verzija besedila, v kateri je bil tudi dramatičen in ljudskemu okusu ljub prizor Petrovega boja na vrtu, kakor je opozoril že Prunč (1989: 195).

č. Ko v replikah 87–129 vodijo Jezusa od Aneža h Kajfežu in Pilatu, nato k Herodežu in spet nazaj k Pilatu, nastopi sprememba prizorišča v besedilu takoj, brez kakršne koli odrske didaskalije, sprevod od enega do drugega oblastnika ni omenjen s kakšnim napotkom. Za Prvi del, ki šteje daleč največ didaskalij v celotnem tekstu (kvocient 0,37 didaskalije na repliko), se to zdi neobičajno. Da manjkajo vsaj nekateri odrski napotki, če ne tudi dialogi vojakov ali hlapcev, ki Jezusa vodijo v sprevodu, izpričuje replika kralja Herodeža (128), kjer ukaže: *Obliacite ga kokar eniga narca.*¹⁷ Vendar v nadaljevanju ni o oblačenju v »norčevska« oblačila v tekstu nobene sledi, čeravno se prav na norčevsko opravilo nanaša naslednja replika (129): *Vidiš, ti Pilatež! Taku ga časti kral Herodež.* Del besedila evidentno manjka.

d. Na začetku prizora s Pilatovo sodbo se pojavi Pilatova žena in napove gledalcem (178), da bo moža skušala odvrniti od krivične sodbe, ker je zaradi Jezusa ponoči veliko trpela. Komaj spregovori o svojem nočnem doživljanju, se njena replika že konča. S podobno kratko repliko nato nagovori Pilata (184). Ko pa ji ta odgovori (185), da se bo ravnal po njenem nasvetu, ji reče: *Taje sanje meni zadojsti na znanje dajo / inu mene s tabo vred h pravici napelaju.* To pomeni, da se Pilat sklicuje na ženine sanje, te pa v njenih dveh replikah niso omenjene niti z besedo. Vsekakor v ženinih replikah manjka vsaj nekaj verzov o videnju v sanjah. Zelo verjetno pa je bil v starejši baročni predlogi monolog Pilatove gospe o sanjah obsežnejši, saj je ponujal tako dramaturški zaviralni moment kakor tudi možnost za slikovite elemente mistične literature srednjega veka.¹⁸

17 Stavček se opira na mesto iz tradicije EvL, kjer v pasijonski sinopsi stoji: »*Herodesh pak je niega is svoimi vojshaki red sanizhoval, inu saframoval: inu v'belu oblezheniga supet nasai poslal h'Pilatušhu.*« Paglovec 1741: 140.

18 Prim. denimo *Poljanski rokopis*, str. 457, glede povezave teh sanj z veseljem svetih očakov v predpeklju in strahom hudičev pred bližajočim se križanjem Jezusa.

e. Naslednji pomemben element, ki kaže na obširnejšo, žal neohranjeno besedilno tradicijo Kapelskega pasijona, je odrski rekvizit – stol, ki ga omenjata dekli v Drugem delu v replikah 232 in 233 (v verzih 784, 789). Ta stol vzbuja več vprašanj o odrskem dogajanju. Najprej zato, ker je omenjen že v prizoru Kronanje s trnjem v govoru 168 (verza 533, 534): *Pojdi ti, p̄arnesi sam hitru en stav, / da se an gar posadi, kak̄ar na en kralovi tran*. Gre torej za stol, na katerem je med sramotenjem hlapcev in kronanjem moral sedeti Jezus. Je ta stol mogel ostati na prizorišču vse od tedaj do večerne predstave – kljub vsemu drugemu odrskemu dogajanju, celo kljub temu, da v večerni predstavi ni imel nobene odrske funkcije, razen te, da ga dekli zdaj pospravita? To je komaj verjetno. Opozoriti je treba, da prizor, na koncu katerega dekli pospravljata stol – namreč prizor Petra z deklo vratarico –, glede na potek dogajanja v Evangeliju spada na dvorišče Kajfove hiše, torej v trenutek, še preden so Jezusa odpeljali k Pilatu, Herodu in spet k Pilatu – zato Prvi Jud govori v prihodnjiku (verz 671): *Pak kaj za eno sodbo bado oni čriaz Jezusa sklenili?*, čeprav je bil Jezus obsojen že v dopoldanski predstavi. Prizor je torej prevzet iz neke predloge, kjer je bila Petrova zatajitev Jezusa prvotno integrirana v dogajanje na dvorišču Kajfeževe hiše, še preden Jezusa privedejo prvič k Pilatu. Vsekakor je iz poteka teksta moč sklepati, da je moral biti ta stol na odru že tedaj, ko dekla sprašuje Petra in ta zataji Jezusa. To si je moč smiselno razložiti tako, da je bil v starejši, obširnejši verziji Kapelskega pasijona, iz katere so bili prepisani deli tega prizora, Jezus še v bližini (na sramotilnem stolu), ko ga je Peter zatajil, saj je pri evangelistu Luki izrecno poudarjen pogled iz oči v oči med njima: »In tisti trenutek, ko je [Peter] še govoril, je petelin zapel. In Gospod se je obrnil in se ozrl na Petra in Peter se je spomnil Gospodove besede, kako mu je rekel: 'Preden bo danes petelin zapel, me boš trikrat zatajil.'« (Lk 22,61) Stol, ki ga dekli tu pospravljata, je moral biti torej povezan z nekim dogajanjem, ki v naši verziji pasijona manjka.¹⁹

Repliki 232 in 233 pa vzbujata še eno zanimivo vprašanje. Če ju pozorno preberemo, vidimo, da je pravzaprav v obeh povedano eno in isto in da to glede na potek dejanja ni logično. V obeh replikah je povedano po smislu to: prav, tudi jaz grem domov, ti pa glej, da pospraviš stol. Podoba

19 Pisatelj, ki je skomponiral prvotno baročno pasijonsko igro s tako številnimi prizori in detajli, bi mogel izkoristiti dramatičen moment, ko se Jezus med sramotenjem na stolu ob petelinjem petju ozre in pogleda Petra. Po drugi strani je možno, da je odlomek, kjer dekli pospravljata stol, prevzet iz zaključka prizora s kronanjem, saj je bil prav tam postavljen na oder.

je, da gre za eno in isto repliko, prevzeto iz dveh različnih predlog, in da sta torej dve verziji iste replike tu razporejeni dvema dramskima osebama.

f. V prologu k Tretjemu, velikonočnemu delu Kapelskega pasijona beremo napoved celotne vsebine igre na velikonočni ponedeljek. Tam nas ob osrednjem sporočilu o Jezusovem vstajenju nagovorijo tile štirje verzi (1777–1782):

Vānder je Kristus na tretki den
zupet od smrti gar vstav,
kakər od njega je prej prerakuvov
Johanes, te lubi pisar bažji,
inu še venč drugi sveti možī.

Tega mesta ni moč razumeti kot reference na katero od napovedi vstajenja v tekstu Evangelijev, kajti Jezusove napovedi, da bo vstal od mrtvih, so zapisane le pri sinoptikih, ne pa pri sv. Janezu. Še bolj pomembno pa je, da tekst pravi, da je sv. Janez o tem *prej prerakuvov*, torej pred vstajenjem. Ta *prej* pa se lahko nanaša izključno le na resničnost pasijonske igre, torej na neki prizor, ki je bil v dani baročni predlogi Kapelskega pasijona predhoden prizoru vstajenja in v katerem so sveti preroki in sv. Janez, kot pove prolog, napovedali Gospodovo vstajenje. Tak baročni prizor kajpada ni bil po meri razsvetljenskih zahtev glede dobesednega upoštevanja Svetega pisma in zato v naši verziji Kapelskega pasijona – manjka.

g. Manjka še neki drug prizor, omenjen na vsaj treh mestih v Kapelskem pasijonu. To je celoten prizor polaganja mrtvega Jezusa v grob ali prizor Božjega groba. Najprej je Jezusov pokop napovedan ob izteku Drugega dela, ob začetku snemanja mrtvega Jezusa s križa, ko na prizorišče prihiti Jožef iz Arimateje (337), ki je pri Pilatu izprosil dovoljenje (1503–1508),

de marma koj te žreble unkej zdreti
inu Kristusa iz križa dali sneti,
tudi v eno čisto platno zaviti
inu v en nov grab položiti.
Na ta vižo ga želiāma pokopati
inu njemo to sliādno službo skazati.

Drugič Jožef iz Arimateje že izrecno napove (354) pokop Jezusa ob izteku istega prizora z besedami: *Marija, nuāč se žiā oče p̄rbližvati, / očmo mi tudi tojga sinka koj pokopati*. Toda tekst se takoj zatem pretrga, ena stran je v rokopisu ostala prazna, dva že paginirana lista sta bila izrezana, skupaj je ostalo nepopisanih ali popisanih in izrezanih pet listov, ki bi jih mogel obsegati prizor Božjega groba. Ta tekst žal ni bil nikoli rekonstruiran. Še v Tretjem delu je nato Božji grob dvakrat, trikrat izrecno omenjen. Prvič ga omenja prolog: *Tudi Kristus Jezus je atu to smrt prestati, / katiārga ti vidiš tam v gruābu ležati* (1767–1768). Nato ga na podoben način omeni še Smrt, ko govori o svoji oblasti nad ljudmi: *Le-to moju oblast je atu Sin Božji spoznati, katiārga ti vidiš v tem grobu mrtliga ležati* (1890–1891), kar pomeni, da je Božji grob tudi v scenskem smislu stal blizu avditorija in so ga gledalci med predstavo lahko videli. Tretjič omeni Božji grob še Marija Magdalena, ko gredo tri Marije mazilit Jezusovo telo: *tata, kiār leži te Sin Božji, / položili so ga bagaboječi moži* (2450–2451).

h. Med vidnimi sledmi odstranjenih ali izpuščenih besedil je v Tretjem delu ob izteku prizora vojakov, ki naj bi stražili grob, a so pospali, didaskalija, ki napove Marijo Magdaleno: *Magdalena komt herfür und redet*. Žal njen monolog ni izpisan, ostanek strani 114 je ostal prazen, prav tako strani 115 in 116. Ko se na strani 117 v rokopisu besedilo nadaljuje, je v prvotnem številčenju besedilnih enot, ki jih je zapisala prva roka, vrzel: manjkajo enote No 59, No 60, No 61, torej vsaj tri replike. Možno bi bilo, da bi ob Mariji Magdaleni tu nastopil Janez in kdo od starih prerokov z izpovedjo vere v Jezusovo vstajenje.

i. Še eno izrecno sled obširnejše literarne predloge, ki je bila pri posredovanju besedila Kapelskega pasijona okrajšana, najdemo v rokopisu na str. 126: vojaki, ki so se prebudili ob praznem grobu, začudeni odidejo v mesto, nastopi pa Pilatov služabnik – *der Pillatus Bedienter kombt herfür*. Ta žal ne pove niti vrstice, ker tudi njegovo besedilo ni bilo napisano; več kot pol strani rokopisa je ostalo prazne.

Ko tehtamo vse te okrajšane ali izpuščene dele besedila starejše baročne predloge (ali predlog) Kapelskega pasijona, se nam zdi naposled bolj razumljivo, zakaj je pisec rokopisa, istoveten s prvo roko, pripravil za prepis prazen vezan

zvezek s 110 listi papirja, torej obsežnejšo belo knjigo, katere dobra tretjina – natančneje 39 listov ali 35 % – je verjetno ostala nepopisana, vsekakor pa je bila odstranjena. Ob vsem, kar je povedano v gornjih odstavkih, se je moglo to zgoditi le zato, ker si je pisec prvotno pripravil obseg papirja glede na obstoječo predlogo (ali predloge), ki jo je želel prepisati. Med samim pisanjem – in še po njem, kakor izkazujeta tretja in šesta lega rokopisa – pa je prišlo do predelovanja in krajšanja besedila. To je potekalo v Prvem delu zlasti tako, da je prvotne dramske govore, literarno izoblikovane v rimanih verznihi dvojicah, pisec nadomeščal s strnjenimi proznimi odlomki iz Evangelijev in listov; v Drugem in Tretjem delu pa je priredba potekala predvsem s krajšanjem obsežnejše zgradbe, pri čemer so ostali vidni nekateri dramaturški šivi.

To je le verjetna hipoteza, ki more smiselno pojasniti preobsežen prazen zvezek, iz katerega nato odstranijo dobro tretjino listov. Načeloma je možna tudi razlaga, da je prva roka celoten tekst zvesto prepisala iz zgolj ene predloge in da so vsa krajšanja in prirejanja potekala v besedilnem izročilu že pred tem – torej v predhodnih rokopisih. Neizpodbitnega dokaza za eno ali drugo možnost ni; pač pa mnoge sledi popravljanja in prirejanja besedila govorijo o tem, da je redakcija potekala hkrati, ko je prva roka pisala.

2 Ali je redakcija potekala od ene ali več kot ene predloge?

Drugo vprašanje, ki je pomembno za razumevanje in vrednotenje Kapelskega pasijona, je to: ali je predelava temeljila na eni sami ali na več predlogah besedila? Z drugo besedo: ali je pisec prepisoval in prirejal en sam rokopis (predlogo), ali pa je razpolagal z več rokopisi (predlogami) pasijonske igre ali iger in je torej v rokopis, ki se nam je ohranil kot Kapelski pasijon, združil ali deloma zajel obširnejšo besedilno tradicijo baročnih pasijonov na Koroškem?

Glede tega vprašanja nudi Kapelski pasijon nekaj zanimivih mest, ki jih je moč razgrniti takole.

a. Že v prizoru zadnje večerje – v rokopisu ima kot edini prizor v vsem tekstu svoj naslov, *Ta ponižna pristova Kristusova* – se pojavi v replikah 10 in 11 (v

rokopisu enoti No 9 in No 10) zanimiva podvojitve: repliki 10 (Oštir govori) sledi didaskalija: *Nato gre Kristus k mizi in ko že vsi sedijo, prinese oštir jagnje in vino*. Sledi Kristusova replika (11), tej pa sledi didaskalija: *Nato sedejo s Kristusom*. Tako imamo v obsegu le nekaj vrstic dva odrska napotka, da učenci z Jezusom *sedejo* k mizi, drugi je glede na prvega kajpada nesmiseln. Vprašanje je, ali bi to lahko bila le običajna prepisovalna podvojitve besedila, torej napaka? Zdi se, da ne, saj gre za dve ločeni sintagmi, ki sta tako skladensko kakor leksikalno različni. Bolj verjetno je, da je v ozadju druga predloga, iz katere je pisec sprejel govor Kristusove replike 11, z njim vred pa tudi didaskalijo *Nato sedejo s Kristusom*.

b. Mesto, ki z veliko verjetnostjo kaže na stik dveh različnih predlog, po katerih je nastal naš rokopis, je prehod s strani 10 na stran 11, kjer je predstavljeno, kako v vrtu Getsemani Jezusa primejo (tu gl. str. 32–34). Na dnu strani 10 se je piscu prepisovanje zapletlo, nastalo je več dodatkov in prečrtav. Nato se tekst navidez gladko nadaljuje na strani 11. To mesto je moč razumeti takole.

Vse podrobnosti prizora na vrtu Getsemani iz evangelista Janeza (18,5–6) so prevzete tudi v sinopso EvL. Jezus dvakrat vpraša množico: »Koga iščete?« Po Jezusovem prvem odgovoru »Jaz sem,« padejo na zemljo, po drugem odslovi učence in pusti, da ga služabniki farizejev zgrabijo. To evangelijsko besedilno osnovo rokopis Kapelskega pasijona ubesedi na prehodu med stranema 10 in 11 na dva različna načina. Do konca strani 10 prevladuje večidel dobesedno prevzemanje vsebine iz evangelijev, še zlasti prizora na vrtu Getsemani; to je značilno za vse začetne liste rokopisa na mestih, kjer sta predstavljeni zadnja večerja in Oljska gora. Zunanja značilnost tega načina obdelave pasijonske vsebine je dramski govor v prozi. Na strani 11 pa se nadaljuje bolj literaren prikaz vsebine z več pesniške svobode, podobno kakor na prvih staneh rokopisa v replikah gostilničarja ter farizejev v velikem zboru; zunanja značilnost teh odlomkov je dramski govor v verzih. Tu prihaja do stika ali šiva med dvema predlogama, ki ga zaplet prepisovanja na dnu str. 10 vidno ponavzōči.

Ni jasno, kako natanko naj bi potekalo besedilo na dnu strani 10. Źe ko Jezus prvokrat vpraša *Kaga vi jshete* in odgovorijo *Jefusa Nazarenskiga*, jim Jezus odvrne: *Ustaniite gori, jest fim*. Odrski napotek, da padejo vsi po tleh, pa sledi pozneje, šele na naslednji strani rokopisa (str. 11). To lahko pomeni,

da je pri pisanju rokopisa na dnu strani 10 izpadel odrski napotek, da vsi padejo po tleh, ali pa, da je *Uftanite gori* na tem mestu napaka. Vsekakor je ista evangelijska vsebina – Jezusa primejo – nato podana še v prvih replikah na strani 11, le da v literarno oblikovani podobi, ki po formalni plati nima nič skupnega z obliko zadnjih replik na strani 10.

Razliko v načinu upodabljanja prizora, ko Jezusa primejo, si je moč razlagati kot stik med mlajšo in starejšo predlogo. V mlajši so bili uvodni prizori, zlasti tisti z Jezusom, že skrajšani, predelani in prevzeti striktno po tekstu Evangelijev in s tem prilagojeni razsvetljenski strogosti in jožefinističnemu purizmu; v starejši, obširnejši predlogi, je bila evangelijska vsebina upesnjena v ključu baročne dramatizacije, ki je bila do evangelijskega sporočila spoštljiva, vendar svobodna v obliki njegovega podajanja.

Da je takšno sklepanje verjetno pravilno, potrjujejo tudi kodikološka dejstva. Kjer rokopis Kapelskega pasijona ni bil predelan in je ohranjena njegova prvotna sestava, ga sestavljajo enaki, regularni seksterniji – lege iz šestih pol, t. j. iz dvanajstih listov (takšne so četrta, peta, sedma in osma lega). Tu, na začetku rokopisa, pa imamo tri drobne lege, ki skupaj štejejo dvanajst listov, kolikor šteje ena sama regularna lega. Sklepati je torej moč, da je tudi na začetku rokopisa bila prvotno lega iz šestih pol, potem pa so jo vzeli iz knjižnega bloka, razdrli in preuredili. To pa se ni zgodilo šele sredi 19. stoletja, marveč je preureditev teksta napravila glavna, prva roka ob koncu 18. stoletja, ali pa je tako preurejen tekst Prvega dela prevzemala iz neke jožefinistično predelane predloge.

Če je to res, se odpre vprašanje, zakaj je bila torej prvotna prva lega iz šestih pol razdrta in preurejena v sedanje tri lege (ki skupaj prav tako vsebujejo šest pol (12 listov), a v drugačnem vrstnem redu in z dvema odrezanima listoma)? Verjeten odgovor je, da zato, ker sta bila v prvotni prvi legi, t. j. v prvotnem snopu prvih 12 listov, dogmatično nadvse pomembna prizora zadnje večerje, t. j. postavitve svete evharistije, in Jezusove priprave na daritev nebeškemu Očetu v vrtu Getsemani. Ta prizora sta bila, kakor tudi tekst na sedanjih straneh 6, 7, 11 in naprej, napisana verjetno po starejši predlogi (ali predlogah), zato pa z obilico baročnega literarnega oblikovanja in umetniške svobode. Tako pomembne verske resnice v svobodni baročni literarni formi bi utegnile v dobi, ko je naš rokopis nastajal, prek mere razdražiti jožefinistično cerkveno oblast, zato je bilo ob koncu 18. stoletja verjetno neogibno, da jih je kapelski pisec – naša

prva roka – predelal, čeravno smo zato izgubili starejše baročne podlage teh besedil. To je verjetno storil tako, da je ohranil liste, izmed katerih sta se do danes ohranila lista s stranmi 11/12 in 17/18, žrtvoval pa je vsaj prvih šest listov lege in jih napisal na novo (zdaj so oštevilčeni do pagine 10, glej sliko), nato pa ves novi snopič všil v rokopis s prepeljavo niti. Prav ta preureditev vezave je verjetno bila vzrok, da sta dve poli izpadli in sta bili pozneje, sredi 19. stoletja, nadomeščeni.

Z eno besedo: prehod s strani 10 na stran 11 v rokopisu precej razločno nakazuje, da sta obstajali vsaj dve *različni* verziji ali predlogi, po katerih je kapelski pisec sestavil nam znani rokopis Pasijona.

c. Zanimiv pojav, ki kaže na raznoliko besedilno tradicijo kapelske pasijonske igre, razodeva tudi pisna praksa prve roke, denimo pri pisanju osebnih imen, zlasti imena *Pontius Pilatus*, ki nudi širši razpon od pravilne latinske do podomačenih ljudskih oblik. Za našo analizo so tu bistvene pojavitve tega imena v slovenskem, torej govornem tekstu (na tiste v didaskalijah trenutno ne mislimo). Razumljivo je, da te pisne oblike nihajo, še zlasti v smer ljudskih oblik (*Pilatesh*, *Pilatefh*, *Pilatush*, *Pilatush*, *Pilatish*, prim. opombi k verzu 607 in k repliki 200), ki jih ima naš Pasijon obilo; pomenljivo pa je, če se v nekem delu besedila začne pojavljati ob raznolikih ljudskih tudi knjižna oblika. To se zgodi le dvakrat ob koncu Prvega dela, nato pa v Tretjem delu, kjer se Pilatovo ime v govornih replikah pojavi štirikrat v knjižni obliki – *Pilatus*, osemkrat pa v ljudski obliki – *Pilatež*. V vsem besedilu se ljudske oblike z izgovorom *Pilatež* pojavljajo 24-krat, le 6-krat pa knjižna, večinoma v Tretjem delu. Tu je opravičena domneva, da je v ozadju vpliv neke druge predloge, zaradi katere je pisec rokopisa opustil svojo neregularno prakso in zapisoval knjižno latinsko obliko, enkrat celo s pravilno baročno abreviaturo (brevigraf za -us), kar je posebej vpadljivo. V zvezi s Pilatom so nazadnje zanimive tudi replike 381–383, ki prav tako dopuščajo možnost, da so prepisane iz različnih predlog, čeprav je to mesto moč razumeti tudi tako, kot da je napačno prepisano iz ene same predloge (prim. opombo k verzu 1994).

č. Najširši kompleks tekstnokritičnih problemov razpira prizor, ko Jezusa pribijejo na križ, in z njim povezani prizori kockanja za Jezusova oblačila ter Matere Božje pod križem. Križanje je osrednji prizor vsake pasijonske

pobožnosti in razumljivo je, da ga je pisec našega rokopisa skušal obogatiti z raznimi besedilnimi elementi, ki so mu bili na voljo, pri tem pa je zapustil v besedilu sledi svojih posegov, ki odpirajo zanimivo ekdotično problematiko osrednjega dela Pasijona.

Pozornosti je vredno že dejstvo, da pri križanju, kakor že prej pri bičanju, nastopajo štirje hlapci (Prvi do Četrtri Jud), med seboj pa se tu in tam oslavljajo z osebnimi imeni²⁰ – in teh najdemo v besedilu le troje: Robinus, Štahus in Malhus; pa tudi iz dramskega govora in didaskalij je moč jasno razbrati (prim. opombo k verzu 1186), da so v neki starejši predlogi pasijona tu nastopali le trije vojaki. To se sklada z dejstvom, da je v didaskaliji pred repliko 80 napovedano, da *Četrtri Jud recitira pred Anežem*, dejansko pa potem repliko 81 govori *Judovski stotnik*. Ta napaka pokaže, da je raba imen nihala – bodisi zaradi prepisovanja iz dveh različnih predlog, bodisi zato, ker je pisec naše verzije pasijona Judovskega stotnika preimenoval v Četrtega Juda, pri tem pa ni bil dosleden. Vsekakor lahko sklepamo, da so v neki starejši predlogi Kapelskega pasijona nastopali kot skupina vojakov le Robinus, Štahus in Malhus, ob njih pa Stotnik, ki je tudi v naši verziji še nekajkrat omenjen.

Sam prizor križanja vsebuje le neki tekstološki zaplet, ki je verjetno nastal zgolj kot prepisovalna napaka (najprej bi moralo biti zapisano besedilo replike 280, šele nato besedilo replike 279; kritični prepis v to napako ni posegal). Kakšna nejasnost ostaja tudi glede prizora s kockanjem za Jezusovo suknjo (prim. opombo k verzu 1186). Toda glavni problem je v prizorih ob križanju vsekakor ta: ko se prizora križanja in kockanja končata, se v rokopisu na str. 60 pojavi didaskalija (po repliki 298), ki se dobesedno glasi tako: *Gechen die Juden ab Xistus gechet auf ds X: und wierd ds Gesang vorgestelllt – Judje odidejo, Kristus stopi na križ in predstavijo pesem*. Kot lahko opazimo, je evidenten problem te didaskalije, da je v konfliktu s potekom dosedanjega odrskega dogajanja. V tem dogajanju je moral biti Jezus v vsakem primeru že pribit na križ, preden so za njegova oblačila kockali. Natančneje povedano: v prizoru *Jezusa pribijejo na križ* je res predstavljeno le samo pribijanje na križ, manjka pa didaskalija, ki bi povedala, da križ postavijo pokonci, kar je nedvomna posledica krajšanja. Toda štirje Judje ali vojaki govorijo, *Zapelavca smo žia na križ trdu pærbili*, in ko odhajajo, govorijo o končani, opravljeni službi (1231–1236) – in v vsem tem kontekstu si ni mogoče predstavljati, da med prizorom kockanja križ z Jezusom še ne bi stal. Ker

20 Prim. verze 352, 770, 1168, 1169, 1191, 1210, 1216, 2662.

pa je križ s Križanim tedaj že moral stati na prizorišču, je didaskalija *Kristus stopi na križ* povsem nelogična. Pojasniti jo je moč le kot besedilni preostanek na dramaturškem šivu dveh različnih predlog.

Tu nam morda lahko – ko drugega gradiva žal nimamo – vsaj malo pomagajo imena vojakov. Če opazujemo najprej le to, kar je spisala prva roka, vidimo, da Judovski stotnik nastopa v njenih replikah 69, 81, 88, 102, 106, 109, 124, 201; vse te replike nastopajo v Prvem delu in z govorom 201 ga Stotnik tudi sklene.²¹ Nato se Stotnik v Drugem delu v vseh prizorih nošenja križa in križanja več ne pojavi, kar je nenavadno – vse do replike 299, ki neposredno sledi neobičajni didaskaliji *Kristus stopi na križ*, in potem ne nastopi več. To pomeni, da se Stotnik pojavlja le v Prvem delu, kjer se prvič že tudi pojavi četverica Judov, toda še z nekaj variantnosti: govorec replike 75 je denimo *der 3te Jud Robinus – Tretji Jud, Robinus*. V prizorih, ko ta četverica (Prvi do Četrty Jud) intenzivno nastopa, pri bičanju, križanju in kockanju, se Judovski stotnik več ne pojavlja, kar je nenavadno, saj naj bi bil njihov voditelj. In če se ozremo na to, kako Stotnika obravnava tretja roka, vidimo, da je zanj iz neke predloge prepisala repliki 495 in 496 z besedilom Stotnika in Štaha pri tretjem Jezusovem padcu ter ga umestila v Drugi del za repliko 273, se pravi tik pred prizor pribijanja na križ. Če bi vsa ta besedila izvirala iz ene same predloge, bi bilo torej nelogično, da se pri samem pribijanju na križ Stotnik več ne pojavi.²²

Vse to podkrepi hipotezo, da četverica Judov (Prvi do Četrty) izvira iz ene predloge, Judovski stotnik in vojaki Robinus, Malhus in Štaha pa iz druge predloge. Ponekod se njihova imena mešajo, kar ob več drugih dramaturških šivih ni presenetljivo.

S te strani se zdi bolj razumljivo, da didaskalija *Judje odidejo, Kristus stopi na križ in predstavijo pesem* prihaja iz drugega besedilnega vira kakor predhodna prizora pribijanja na križ in kockanja; prihaja pač iz istega vira kakor didaskalija, ki takoj zatem pravi: *Po pesmi kot prvi nastopi Judovski stotnik*. Prav mogoče je, da je iz istega vira prevzet tudi nenavadni Prapor-

21 Govor 201 je prva roka zapisala v rokopisu med dodatke na stran 140, vendar ga je točno umestila na sedanje mesto v poteku drame.

22 Prva roka je na stran 140 napisala še dodatka, ki naj bi ju Judovski stotnik imel pri prvem in drugem Jezusovem padcu pod križem – vendar ju ni več z nobeno referenco umestila v glavno besedilo, t. j. v potek dejanja. To je s svojima posegoma storila šele tretja roka v drugi polovici 19. stoletja, ki je, evidentno, še razpolagala s predlogo, kjer so ta besedila bila del glavnega teksta.

ščak, ki se pojavi le enkrat in pove zapored dve repliki (79, 80) ob sprevedu z Oljske gore k Anežu, nato se ne pojavi več.

d. Zdaj je treba odgovoriti še na težavno vprašanje, kako s tekstološke strani pojasniti kodikološko dejstvo, da je bila šesta lega rokopisa preurejena in »krpana«, kakor tak poseg imenujejo restavratorji. Šesto lego so – tako kakor sedanjo tretjo lego – iz že zvezanega rokopisa odstranili, preuredili njene pole in jo nato všili nazaj s prepeljavo niti. Takšni posegi v fizično strukturo pol običajno skrivajo večje posege v strukturo besedila. Kaj se je torej dogajalo z besedilom šeste lege, t. j. v rokopisu na straneh 67–90, ki obsega prizore od snemanja Jezusa s križa do konca večerne predstave (kjer manjka polaganje Jezusa v grob) in še do prologa predstave na velikonočni ponedeljek? Popolnoma zanesljivega odgovora verjetno ne bomo dobili. Vendar nam zelo verjetno razlago ponuja rokopis na strani 74 spodaj, ki ima v šesti legi podobno vlogo, kakor jo ima za pojasnitev tretje lege stran 10. Skica šeste lege kaže, da se poli, katerih desna lista sta izrezana (manjkajoči prizor polaganja Jezusa v grob), na levi strani pregiba končata s stranjo 74 in do tod po našem mnenju besedilo teče regularno. Na dnu strani 74 je glavna roka zapisala didaskalijo: *Potem ga snamejo s križa in odidejo. Nato zaprejo zaveso. Marija ga položi v svoje naročje in govori.* Nato je pisec hotel nekaj preurediti in je dopisal prav nizko na dno strani – koder praviloma nikdar ni pisal: *Praden Marija recitira, se poje pesem. Nato zaveso odprejo in Marija govori tako.* Tu za nas ni pomemben neznani pesemski dodatek, ampak samo dejstvo, da je pisec spreminjal odrski napotek in da je navodilo glede zaveses nasprotujoče (*zaprejo – odprejo*), kar kaže na neki zaplet v poteku besedila. In res je besedilo od vrha naslednje, 75. strani naprej drugačno. Na prejšnjih straneh se je Marijino žalovanje ob mrtvem Jezusu na križu prepletalo s praktičnimi opravili glede snemanja s križa. Od strani 75 naprej pa si sledijo sami ponotranjeni, duhovni, zelo estetski monologi Marije, Janeza in Magdalene, ki ob *arma Christi*, mučilnih orodjih (žebli, trnova krona, vrvi, križ, razlita kri), poetično meditirajo ob mrtvem Jezusu o njegovem trpljenju. Vrh teh meditativnih odlomkov je misterijski prizor o spokorjenem Grešniku, ki prosi Mater Božjo z mrtvim Jezusom v naročju za milost in odpuščanje grehov. V tem kontemplativno-misterijskem prizoru Marija odgovarja Grešniku z večnostne perspektive Jezusove zmage nad grehom, zasluženja njegove žrtve in njegove oblasti nad večnim življenjem. Ko se ta prizor na strani 81 izteče, se nekoliko abruptno in brez napovedi

oglasi Jožef iz Arimateje, ki Marijo zelo praktično opomni: *Marija, nuač se žia oče p̄rbližvati, / očmo mi tudi tojga sinka koj pokopati*, Marija pa s svojimi besedami znova kaže povsem človeško bolečino ob Sinovi smrti. Mistično večnostno perspektivo nenadoma izrine izkustveno človeško doživljanje. Zdi se povsem jasno, da izvira besedilo s poetičnimi meditativnimi monologi in z misterijem o spokorjenem Grešniku v replikah 344 do 353 (v rokopisu na straneh 75–81) iz neke druge verzije ali predloge pasijona kakor pa besedilo, ki poprej in potem govori o snemanju s križa ter o polaganju Jezusa v grob. Razlaga o celotnem dogajanju v šesti legi rokopisa torej oblikuje tole hipotezo: glavna, prva roka je prepisovala prizor snemanja Jezusa s križa; ko je bilo prepisanega že nekaj besedila od sedanje strani 74 naprej (tega ne poznamo), se je pisec odločil, da bo v pasijon vključil vloženi misterijski prizor o spokorjenem grešniku in verjetno tudi meditativne monologe pred njim (replike 344–353) iz neke druge predloge ali verzije pasijona. Da bi to besedilo primerno vključil v rokopis, je moral celotno lego, ves snopič pol vzeti iz rokopisa (t. j., razrezal je niti, ki so vezale to lego). Nato je moral že napisano besedilo od strani 74 naprej zavreči in tja umestiti poli, ki obsegata sedanje strani od 75 do 82 z omenjenim misterijskim prizorom; nazadnje so tako preurejeno lego všili na njeno mesto v rokopis s prepeljavo niti. Že paginirane strani 83–86, ki bi morale nositi tekst polaganja mrtvega Jezusa v grob, so zaradi neznanega razloga verjetno ostale prazne (kot je skoraj prazna tudi str. 82), zato so ta lista neznano kdaj izrezali.

Sklep, ki ga nudi ta razlaga o predelavi šeste lege rokopisa, je, da naš kapelski pisec ni le krajšal in krčil besedila, marveč ga je v svoji »redakciji« ponekod tudi širil in dodajal s prevzemanjem odlomkov iz širše besedilne tradicije. Še več, reči moramo, da je sicer v prvi predstavi resda močno reduciriral starejše baročno besedilo ter ga nadomestil s prepisom iz predloge, kjer je bil tekst prevzet iz *Evangelijev in listov*, da bi s tem ustregel zahtevam razsvetlenskih omejitev ter se izognil prepovedi pasijonskih iger; vendar je na drugi strani prav tako res, da je kapelski pisec v drugi del Pasijona dodal baročni misterij o spokorjenem grešniku, v tretjem delu pa obdržal sklepni misterij o tehtanju duš – s čimer je slovenski dramatik ohranil dva unikatna, dragocena prizora, ki nedvomno izvirata iz starejših baročnih besedilnih osnov.

3 Kaj sledi besedilne tradicije povedo o predlogah Kapelskega pasijona?

Odprta vprašanja

Odgovor na to vprašanje naj bi zbral nekaj drobcev, ki nakazujejo starost predlog Kapelskega pasijona in odpirajo nekatera zvrstna ter oblikovna vprašanja. Ker so te predloge žal uničene, je o besedilni tradiciji mogoče sklepati le iz drobcev in sledi, ki so se ohranile v obstoječem rokopisu. Gledišča, na katera opozarjajo spodnji odstavki, odpirajo nova, še nerešena vprašanja za bodoče raziskave.

a. Kontinuiteta s 17. stoletjem

Hipotezo Jožeta Koruze, da Kapelski pasijon izvira iz starejše tradicije koroških jezuitov z začetka 17. stoletja, točneje vsaj iz leta 1615 (Koruza 1991: 187), je moč dokazati vsaj deloma. Izkazalo se je, da ob tekstnokritični analizi vsaj en odlomek besedila Kapelskega pasijona potrjuje hipotezo o izvoru v zgodnjem 17. stoletju – namreč prevod znamenite latinske pesnitve *Stabat mater dolorosa – Žalostna je mati stala*, ki stoji kot zadnje besedilo v našem rokopisu med dodatki na straneh 143–144. Primerjava s slovenskimi prevodi te hvalnice do konca 18. stoletja pokaže, da je prevod v našem rokopisu v tistih elementih, kjer se prevodi opazno razlikujejo, najbližji prevodni tradiciji iz 17. stoletja – zlasti prevodu, prišitemu v Hren-Čandkove EvL iz leta 1612.²³ *Stabat mater* v Kapelskem pasijonu ni brez podobnosti z besedilnim izročilom te pesnitve v EvL iz 18. stoletja, vendar so mnoga mesta bližja tekstnemu izročilu 17. stoletja. Te ugotovitve seveda ni moč posplošiti s te himne na ves pasijon iz Železne Kaple. Vendar pa je pomembno, da dopolnjuje izsledke Prunčeve primerjalne analize motivno-tematskih sklopov Kapelskega in južnonemških pasijonov (prim. str. 432 sl.), kjer je ugotovljeno, da ožje jedro prizorov Kapelskega pasijona izhaja iz tradicije slovenske jezuitske dramatike 17. stoletja. Slovenski prevod *Žalostna je mati stala* se s temi ugotovitvami povsem ujema in jim dodaja skromen, toda faktičen besedilni dokaz.

23 Rokopisni dodatek, t. i. *Muzejski rokopis*, je prišit izvodu Hren-Čandkovih *Evangelia inu Lystuvi* (1612) v Narodnem muzeju.

b. Vprašanje povezav s srednjim vekom

Vprašanje starosti predlog Kapelskega pasijona in vsebinskih kot tudi oblikovnih vplivov nanje in s tem na ohranjeno besedilo pasijona kaže v prihodnje raziskovati na širšem literarnem ozadju, ki ga poleg baročnih sestavljajo še srednjeveška besedila. Iz njih se je v baročna besedila prenesla mdr. močna povezanost in prepletenost kanoničnih svetopisemskih motivov z nekanoničnimi, apokrifnimi in ljudskimi elementi. Ko denimo v pasijonskem izročilu Longinus spozna svojo zмотo in moli Kristusa, kateremu je malo prej s sulico prebodel srce, je njegovo spoznanje tesno povezano z apokrifnim izročilom, da je bil Longinus slep na eno oko in je slabo videl; ko mu oko umije kaplja Jezusove krvi, pa ozdravi in hkrati spozna svojo zмотo. Ta motiv, ki povezuje Longinovo telesno in duhovno ozdravitev v organsko enoto, je izrecno predstavljen v srednjeveški nemški pesnitvi *Marijino življenje (Marienleben)*, ki jo je kartuzijan Filip Žički napisal okrog leta 1300 v samostanu v Žičah. Epska pesnitev brata Filipa v več kot 10.000 verzih povzema srednjeveško izročilo o Jezusovem in Marijinem življenju na podlagi raznih virov poleg Evangelija, tako patrističnih kakor ljudskih in apokrifnih. Velja za najbolj tradirano in priljubljeno srednjeveško nemško besedilo v rimanih verzih dvojicah (Gärtner 2001).

Motiv Longinovega ozdravljenja pod križem, kot ga prikazuje Filip Žički, jasno odseva tudi v Kapelskem pasijonu. Motivna primerjava se opira na prevod *Marijinega življenja* Matije Zemljiča:

Filip Žički	Kapelski pasijon
Ta kri velika je dobrotā zdaj tudi za Longina bila, ker dušna in očij slepota ga čudežno je zapustila. Na enem slep očesu bil, a z drugim videl je le malo. Ko s to krvjo se je umil, je bolje mu takoj postalo. Spregledal je in videl prav, spoznal zdaj pravega Boga in zopet bil je čil in zdrav, in duša zdrava, nova vsa. (Filip 1904: 306)	<i>Angel govori Longinusu</i> Odpri gar tvoje očiasē inu pogledej na te visuake nabise. Boga zahvali za to veliku gnadu, katiaru je Kristus stuaru s tabo, da vidiš sedeј vse lepu, tǎnku nu čistu. Povej tudi drujem, da bojo vervali inu Kristusa, Sinu Božjiga, spoznali. <i>Longinus</i> Tekva je nigova sveta kri, na maje bavne inu temne oči. Ta tǎma teh oči je prešla, je temu taku, da jest vidim zdeј prav lopu. Ah kaj za eno veliku gnado sǎm jest zaduabu za maju hudobo inu pregrǎho. (1435–1441; 1452–1457)

Določeno podobnost literarne obdelave motiva bi, podobno kakor pri Longinu, našli še na drugih mestih v Kapelskem pasijonu, saj je imelo *Marijino življenje* izjemno obsežen, četudi pogosto posreden vpliv. Samo v verzni obliki se je namreč Filipov ep o Mariji in Jezusu ohranil v najmanj 111 rokopisih, nastale pa so tudi prozne predelave; v poznem srednjem veku je bila pesnitev kompilirana skupaj s kronikami sveta, zlasti z *Weltchronik* Heinricha iz Münchna, katere novozavezni del je bil skupaj s Filipovo pesnitvijo v prozni obliki nato razširjen v številnih zgodnjih tiskanih izdajah in so ga laiki do reformacije brali kot »Novo zavezo« (Gärtner 2001). Ni dvoma, da je v tako široki in razvejeni bralski recepciji prišlo do močnega vplivanja tudi na vsebino pasijonskih besedil, verjetno tudi predlog Kapelskega pasijona.

Ko se denimo v našem pasijonu Jezus ob vstajenju kot prvi človeški osebi prikaže svoji materi, pomislimo, da ta prednost izhaja iz potridentske katoliške obnove z njenim poudarjenim češčenjem Matere Božje. Toda takšen sklep bi bil napačen: katoliška obnova je poudarjala teološko utemeljeno vlogo Marije kot posrednice Božje milosti človeku in v tem smislu njeno prvenstvo v zgodovini odrešenja. Prvenstvo, po katerem naj bi se Jezus najprej prikazal svoji materi in šele nato Mariji Magdaleni ter učencem, pa je nekanoničen element, ki se je v srednjeveški kulturi širil mdr. z Razdetji sv. Brigite Švedske: »In četudi Pismo pravi, da so Magdalena in apostoli prvi videli Kristusovo vstajenje, lahko trdno verjamemo, da je njegova častivredna mati v resnici prej kot drugi vedela in ga videla živega in od mrtvih vstalega in ga je zato, napolnjena z velikim veseljem, v srcu ponižno slavila« (Brigita Švedska 2015: 136). Da je bila vera v to Marijino prvenstvo razširjena tudi v slovenski duhovni pesmi 17. stoletja, izpričuje *Kalobski rokopis*. V lepi rožnovenski pesnitvi *Primi ta Kranzel slat od rosh*, ki obsega 50 kitic in so se z njo verniki poglobljali v vsebino rožnega venca (Smolik 2011: § 1368), vsebuje četrta desetka kitico o Jezusovem vstajenju:

S'suoie mozhi od smerti ustal,
Nar preid ô sueta Mati,
Tebi se je on perkasal.
Pak Jogram teu trosht dati.
(Legiša 1973: 92)

Podobno je srečanje Jezusa in Matere Božje takoj po vstajenju prikazano v *Skalarjevem rokopisu* iz leta 1643 v spisu *Šula tiga premišlvanja* (prim.

Deželak Trojar 2011: 289–297). Tam je povedano, da se je Jezus najprej prikazal svetim očakom stare zaveze in se nato skupaj z njimi pokazal Mariji:

Za tiga volo zapove [Jezus] prece timu angelcu Gabrijelu, de bi imel hitru negovi sveti Materi to veselu gori vstajane na znanje dati inu koku on bode s'svojimi lubeznivimi svetimi očaki, koker tudi z'veliku tavžent angelci lih kar njo obiskal inu s svojim veselim gori vstajanam rezveselil. Kateri sveti angelc se je prece, brez vsiga čakana, k Mariji Divici podal inu pred njo v enim lepim, svetlim, gori vzetim človeskim životu prelepu inu veselu začel peti: »*Regina Coeli laetare!*« Tu je: »*Rezveseli se ti, o kralica nebeška!*« Za volo kateriga velikiga vesela je Marija Divica zamaknena postala inu koker nebeškiga vesela vživala, po tim je prece peršel sam Kristus Jezus s tako svetlobo inu lepoto, katera se ne more skuzi obenega zgruntat. Mej timi angelci inu starimi očaki, kateri so vsi cilu lepu peli inu Boga hvalili, je stopel Jezus Kristus k svoji presveti Materi, to isto je pozdravel inu vse znamine te lubezni inu vesela nje skazal.

(Deželak Trojar 2011: 292–295)

Pomenljivo je, da najdemo ta motiv tudi v srednjeveškem epu Filipa Žičkega, kajpada z neogibnimi razlikami, ki jih vzpostavlja razdalja med epsko pripovedjo v tretji osebi in dramskim dialogom v prvoosebnem govoru.

Filip Žički	Kapelski pasijon
Ko tako je premagal smrt in bil sovražnik v prah je strtl, prikazal se je zdrav in živ in poveličan, častitljiv. Prikazal se je najpoprej Mariji Materi presveti, tolažbo je prinesel njej, da nehala bi delj trpeti. Marija se je vzveselila, ko Sina zopet je objela. Ni znala, kaj bi zdaj počela, vsa žalost jo je zdaj minila, ker neizmerno vse gorjé, ki ji polnilo je srcé, ves čas njegovega življenja, posebno zadnji hip trpljenja, je vse naenkrat pozabila, in mar bi se ne veselila? (Filip 1904: 319–320)	<i>Angela</i> Zdej so zbrisane toje rivne sovze, ta žalost s tojga srca je prešla, kiar si sama spet z Jezusam govoriva. Aleluja! vesiaľi se, o Marija! <i>Jezus Mariji</i> Vesiaľa badi, sveta bažja rojenica, inu razvesiaľi se taja cartana dušica! Sedej ti naprej nemaš venč žalvati, kiar ti mene vidiš vesiaľu od smrti gari vstati! <i>Marija Jezusu</i> Oh Jesu, moj sin lub inu cartan, toj prihod badi vselej žegnan! Badi žegnana ta-ista vesiaľa ura, v katiarej je dopovjena taja obluba. Oblubu si v trejh dniãh od smrti gar vstati, k meni priti inu meni se skazati. (2273–2276, 2298–2301, 2306–2311)

Gornji odlomek, kjer je vsebina dramatizirana in razporejena v več replik dramskega govora, kaže manj direktno podobnost med obema tekstoma. Tembolj so primerljivi v obeh besedilih samostojni govorni odlomki, kakor denimo zahvalni Marijin monolog po Jezusovem vstajenju:

Filip Žički	Kapelski pasijon
Bog Oče, hvalim Te sedaj in bom hvalila vekomaj, da tako milost skazal meni trpeči zdaj si zopet ženi, da zdaj na lastne zrem oči Sinú, ki pred menoj stoji. Sedaj je žalost pozabljena, bridkost me ne teži nobena, in kar sem koli kdaj trpela, pozabljam zopet zdaj vesela. (Filip 1904: 320)	<i>Marija</i> O badi ga Buəh te vsegamogočni visoku zahvalen! Moj sin Kristus, kiər je biv uməru ves ranjen, je zupet od smrt častitu gar ustav, kakər je poprej tem Judam na znanje dav, de oče te tempel Božji rəzdreti inu u trejeh dniəh zupet gar postaviti. Zatorej jest nočem venč žalvati, temuč prece koj vesiəla postati. Zakaj po velikem joki inu žalosti, pride zupet trašt inu vesela zadojsti. (2357–2366)

S temi primerjalnimi drobcu smo želeli le nakazati, da bo v nadaljnjih obravnavah primerno Kapelski pasijon preučevati tudi na širšem ozadju srednjeveške književnosti. Že legendarna motiva, kakor sta Longinova ozdravitev in Kristusovo prikazanje materi Mariji neposredno po vstajenju, izpričujeta, da so v Kapelskem pasijonu navzoči elementi, ki jih je barok neposredno prevzel iz srednjega veka in da zato v njem nekanonične prvine kdaj celo prevladajo nad kanoničnimi – tak je omenjeni primer veselega snidenja vstalega Jezusa in Marije, ki je naravni nasprotni moment njenemu poprejšnjemu žalostnemu slovesu. Pomembno pri tem je, da se je motiv njenega slovesa pred Jezusovim trpljenjem ohranil še v več slovenskih baročnih besedilih, motiv njenega prednostnega snidenja po vstajenju pa ne več. Kapelski pasijon je doslej (poleg kitice iz *Kalobskega rokopisa* in odlomka iz *Skalarjevega rokopisa*) edino znano slovensko baročno besedilo, ki ta motiv vsebuje, kar brez dvoma pričuje o njegovi starosti in povezanosti s srednjim vekom.²⁴

24 Besedilo *Poljanskega rokopisa* (NRSS Ms 023), še bolj gotovo pa besedilo njegovega arhetipa v Arhivu Slovenije (NRSS Ms 028), je verjetno vsebovalo motiv Jezusovega prikazanja materi Mariji. Vendar je sklepni del obeh rokopisov, kjer bi ta motiv lahko pričakovali, izgubljen. Starejši, a izgubljeni slovenski prevodi spisov Martina Cochemskega so ta motiv skoraj gotovo obsegali, saj v nemških izvirnikih *Das Grosse Leben Jesu* renskega kapucina zavzema celo samostojno poglavje (prim. Cochem 1710: 456 ss.).

c. Kam vodi komedija v naslovu pasijona?

Za starost izgubljenih predlog, po katerih je narejen Kapelski pasijon, tudi ni brez pomena glavna beseda v naslovu dela: *Komedija* od Kristusoviga trplinja. Termin komedija je v srednjeveški italijanski literaturi (*commedia*) prvotno pomenil »vsako pesnitev v ljudskem jeziku (v nasprotju s pesnimi v latinščini), kot je bila npr. Dantejeva,« precej pozneje je pojem doživel »zožitev na dramo v splošnem in še zlasti na komedijo« (Schweikle 1984: 83). Še bliže rabi pojma komedija v naslovu Kapelskega pasijona je verjetno španska raba tega termina: »V španski književnosti je *comedia* oznaka za predvsem v 16. in 17. stoletju razvito verzno dramo v treh dejanjih resne ali vedre vsebine«, zlasti s snovjo iz dvorsko-aristokratskega okolja, a tudi z bibličnimi in mitološkimi prizorišči« (Schweikle 1984: 81). Za eno glavnih značilnosti tako razumljene komedije velja »dejanje, razdeljeno na tri dni, kar gre povezovati s francoskimi pasijoni tega časa« (van Gorp 2001: 104). Tudi van Tieghemov priročnik izpostavlja pri španski rabi termina komedija tridnevno členitev teksta: »Njene značilnosti so raznolikost sloga (*du ton*), pogosto srečen konec in delitev na tri dneve« (van Tieghem 1968: 919).

V francoski književnosti termin komedija »od srednjega veka brez razlike pokriva dramska dela vseh zvrsti. Ta pomen se ohrani še v 17. stoletje: Mme de Sévigné imenuje Racinovo delo *Bajazet* (1672) *komedija*« (van Gorp 2001: 104). V nemškem jezikovnem prostoru se v 15. stoletju imenuje *komedija* ustrezna dela grške in latinske antike, »od 16. stoletja pa že konkurirata izraza komedija in veseloigra eden z drugim. V romanskih deželah pa ima ta beseda še drug pomen: pomeni lahko vsako vrsto predstave poleg komedije v ožjem smislu« (Brunner, Moritz 1997: 169). Raba termina *komedija* je bila v nemškem jezikovnem prostoru torej še najbližja sodobnemu pomenskemu območju tega izraza.

Iz tega kratkega orisa predmetnega območja, ki ga je termin *komedija* označeval v srednje- in novoveški literaturi, lahko sklenemo, da za semantiko pojma komedija v naslovu pasijona iz Železne Kaple veljajo predvsem naslednje opredelitve. Za Kapelski pasijon kot komedijo v starem pomenu izraza velja opredelitev italijanskega termina, da gre za pesnitev v ljudskem (in ne latinskem) jeziku. S predstavo na velikonočni ponedeljek se naš Pasijon sklada s splošno opredelitvijo, da ima *komedija* pogosto srečen konec. Z delitvijo na tri predstave pa se Kapelski pasijon ujema z eno glavnih značilnosti španske komedije zgodnjega novega veka in sočasnih francoskih pasijonov: da je igra razdeljena na tri dneve. Vse to pomeni, da *termin* komedija v naslovu Kapelskega pasijona označuje romansko pojmovno območje tega izraza, ne pa nemškega,

in da se navezuje na tiste pomene, ki so v romanskih književnostih za ta izraz veljali na prehodu iz srednjega veka v novi vek. Izvorni naslov *Komedija od Kristusoviga trplinja*, zapisan v rokopisu, torej povezuje Kapelski pasijon s kontekstom romanskih literatur in ne srednjeevropskega slovstva. Takšno povezavo pa si je v kontekstu slovenskega slovstva 17. stoletja mogoče misliti predvsem na en način: namreč znotraj jezuitskega duhovnega in literarnega snovanja, ki je bilo ne le mednarodno, marveč izrazito nadnacionalno in je bil v njem kajpada izdatno zastopan tudi romanski svet. Jezuitska kulturna sfera je namreč zmogla povezovati raznolike evropske kulturne prostore, ker je bila utemeljena na latinščini kot uradnem jeziku jezuitov in na klasični književnosti ter retoriki, kakor tudi zaradi mednarodne članske sestave jezuitskih kolegijev, provinc in univerz (Deželak Trojar 2016: 11).

č. Vprašanje verzne strukture

Dragocenost, ki jo je komaj mogoče dovolj ovrednotiti, vendar ji doslej nismo posvetili še nič pozornosti, je, da je Kapelski pasijon napisan kot baročna dramska pesnitev v verzih, v rimanih verzih dvojicah. Prvotno glavno besedilo Kapelskega pasijona je vsekakor obsegalo precej več kot 3.000 verzov. V ohranjeni verziji je bil nemajhen del verzov, ki jih govorijo dramske osebe v Prvem delu, nadomeščen s 122 dramskimi replikami v prozi. Kljub temu se je v našem pasijonu še vedno ohranilo 2.758 verzov. Za ohranjeno slovensko slovstveno izročilo 17. in 18. stoletja je to – tudi spričo dejstva, da obsega znameniti *Škofjeloški pasijon* 841 verzov – dramski pesniški korpus monumentalnega obsega, kar je literarna dragocenost že samo po sebi, če niti ne omenjamo izbranih dramskih monologov z visokim baročnim pesniškim izrazom.

Verzno in poetološko naravo Kapelskega pasijona, denimo problematiko prehoda iz silabičnega v akcentuacijski verzni sistem, bo treba šele raziskati. Ob tem naj zapišemo le nekaj okvirnih opomb.

Izhodiščni problem starejših verzih besedil sploh je pogosto ta, da so v virih grafično večkrat zapisana v prozni obliki. Tudi Kapelski pasijon se je ohranil v rokopisu, kjer so skoraj vsi verzi združeni v obliko proznih odlomkov. Prva težava je, da večkrat ni mogoče z gotovostjo presoditi, kje se posamezni verzi končajo. Glede na to, da gre za podobno obliko rimanih verzih dvojic kakor v *Škofjeloškem pasijonu* – za t. i. nemški rimani verz poznega srednjega in zgodnjega novega veka (*Knittelvers* ali *Reimvers*) s poljubnim številom zlogov v rimanih dvojicah –, je glavno merilo za členjenje na verze ravno zaporedna rima

aa, bb, cc itn. Rime pa so zaradi raznih razlogov, zlasti zaradi daljše preoddaje, ko je bilo besedilo večkrat zapored prepisano iz rokopisa v rokopis, na več mestih poškodovane, celo neprepoznave. Očitno je na teh mestih vdrla v besedilo t. i. kontaminacija, verjetno predvsem vpliv ustnega izročila z narečnimi govori. Tako na mnogih mestih opazimo poškodbo, kakor denimo v verzih:

Od britkuæsti se mu je glava nagnula,
kier tolku žlakov je prebila. (1372, 1373)

V starejši predlogi se je rima zelo verjetno glasila *nagnila – prebila*. V procesu preoddaje (tradiranja) besedila pa je prišlo pri prepisu do variacije, ki z gledišča pravilnosti verzne rime pomeni kontaminacijo: *nagnila > nagnula*. Med zanimivimi vprašanji, ki pri tem prihajajo na dan, je, ali je bil tekst poprej že večkrat prepisan v obliki proze in so prepisovalci zato bili še manj pozorni na verzno, pesniško naravo besedila ter so vanjo tudi bolj posegali? Žal ni mogoče zanesljivo oceniti, ali je bil celoten tekst pasijona prepisan iz predloge (ali predlog), ki je bila grafično zapisana še v verzih, ali pa iz predloge, kjer so bili verzi že združeni v zunanjo obliko odstavkov. Z nekaj gotovosti je moč sklepati le, da so bile nekatere replike še prepisane iz predloge v verzih: namreč tam, kjer je prva roka prepisala v naš rokopis natanko en *metrični verz* (ne grafične vrstice) in pustila prazen pisni prostor, preostale verze pa je dopisala druga ali tretja roka (četudi okrajšano).²⁵ Prav mogoče pa je tudi, kakor meni Erich Prunč, da prva roka teh replik ni izpisala zato, ker jih je pisec znal na pamet in so bile del ustne tradicije; v tem primeru je prav tako naravno, da je prva roka prepisala samo en *metrični verz*, saj je pisec tekst pomnil kot metrične enote – rimane verze. Vsekakor je rimano besedilo na nekaterih mestih zelo poškodovano, denimo v prologu k Prvem delu, kjer smo ponekod v dvomih, ali beremo prozo ali verze. Toda ravno analiza poškodovanih mest – kolikor jih je moč rekonstruirati prav kot variacije, ki so nastale pod različnimi, tudi narečnimi vplivi – bo v prihodnje lahko vodila k bolj zanesljivim sklepom glede verzne strukture in poetološke narave Kapelskega pasijona. S te strani bo moč tudi bolje rešiti vprašanje, kakšne verzne in metrične zglede je lahko imel pisec predlog Kapelskega pasijona, ko je v 17. ali zgodnjem 18. stoletju zapisoval njegove rimane verzne dvojice? Se je zgledoval pri formah srednjeveške epike, kakršna je že omenjeno *Marijino življenje* Filipa Žičkega, napisano v podobnih rimanih dvojicah, ali pa je našel zglede že v obstoječi slovenski pisni tradiciji?

²⁵ Takšna mesta so začetki replik 321, 461, 464, 466, 469, nato v več zaporednih replikah sv. Petra 472, 474, 476, 478.

Sklep

Izsledke kodikološke analize *rokopisa* in na njej temelječe tekstnokritične analize *teksta* je moč strniti takole.

Rokopis. Analiza kodeksa in podroben pregled ob restavriranju sta pokazala, da je ohranjeni rokopis Kapelskega pasijona mogel nastati med leti 1771 in 1800, verjetno proti koncu 18. stoletja. Nastal je v enem samem (lahko daljšem) procesu pisanja glavne ali prve roke, ki je pisala v že zvezano rokopisno knjigo iz 110 listov enakega papirja iz Šentruperta pri Celovcu in strani sama oštevilčila. Rokopis je bil vezan samo enkrat in sočasno z nastankom, platnice so prevlečene z enakim papirjem, kakor ga vsebuje knjižni blok. Iz že zvezane rokopisne knjige je bilo nato odstranjenih kar 39 listov (35 %). Besedilo pasijona je ohranjeno na 71 listih. Od teh so štirje bili vstavljeni v rokopis sredi 19. stoletja, ko je neznani pisec, t. i. tretja roka, z njimi nadomestil izpadle štiri liste z domnevno istim tekstom. Ti in drugi besedilni dodatki tretje roke kažejo izrecno težnjo te osebe po ohranitvi in obnovi rokopisa sredi 19. stoletja, verjetno leta 1860.

Pisec in pisava. Glavni pisec rokopisa, istoveten s prvo roko, je vsekakor moral biti duhovnik, udeležba bukovnika je izključena. To je razvidno iz močnega vpliva baročne pisne kulture, tako latinske v slovenskem besedilu kakor nemške baročne grafije v nemških odlomkih. Prva roka večje zapisuje baročne okrajšave, kakor so brevigrافي in kontrakcije. Od skupaj 337 okrajšav jih je 192 nemških (*2ter* ipd.), 145 okrajšav pa je latinskih, ki nastopajo v slovenskem in nemškem besedilu (*Xftus*, *Xfti* ipd.).

Besedilo pasijonske igre iz Železne Kaple obsega tri predstave: na veliki četrtek čez dan od prizora zadnje večerje do Pilatove obsodbe Jezusa, na veliki četrtek zvečer od uvodnih prizorov okrog Pilatove ječe do tedaj, ko mrtvega Jezusa položijo Mariji v naročje, in vstajenjski del na velikonočni ponedeljek s sklepno misterijsko igro o tehtanju pokojnikove duše. Vse besedilo dramskih replik in nekaj didaskalij je napisano v slovenščini z močnim vplivom koroških narečnih govorov, skoraj vse didaskalije pa so napisane v nemškem jeziku. Besedilo dramskih replik je bilo prvotno zapi-

sano v rimanih verzni dvojkah, vendar je bilo (morda večkrat) preoddano in prepisano v prozni obliki, pri čemer so bili številni verzi poškodovani. V kritični izdaji je besedilo rekonstruirano v skladu s prvotno verzno obliko. Besedilo pasijona sestavlja 167 didaskalij in 502 dramski repliki, te pa so razčlenjene v 122 proznih odstavkov (to so v Prvem delu prevzeti odlomki iz Evangelijev in listov) in 2.758 verzov.

Predelava ob prepisovanju. Ko je glavni pisec, t. i. prva roka, besedilo prepisoval v času med 1771 in 1800 iz starejših rokopisnih predlog, je med zapisovanjem besedilo tudi močno redigiral. To je delal na tri načine.

1. Dodajanje proze namesto verzov. V Prvem delu, zlasti tam, kjer gre za postavitev svete evharistije, je zaradi razsvetljenskih pritiskov in zahtev po dobesednem upoštevanju Svetega pisma glavni pisec nadomestil večje dele prvotnega besedila dramske pesnitve v verzih s 122 proznimi odstavki, prevzetimi iz lekcionarja Evangeliji in listi. Za te nadomestke ni mogoče trditi, da jih je uvedel v glavni tekst prav kapelski pisec, je pa verjetno. Možno je tudi, da je takšno besedilo že prevzel iz ene od svojih predlog, ki je bila redigirana po razsvetljenskih, protibaročnih zahtevah.

2. Izpusti besedila. Ko je glavni pisec prepisoval besedilo v ohranjeni rokopis, je pri tem besedilo svoje predloge ali predlog krajšal, izpuščal je krajše in daljše odlomke, pa tudi cele prizore prvotnega besedila. Tako je izpustil prizor polaganja Jezusa v grob in v prologu napovedani prizor, ko preroki in sv. Janez napovedujejo Jezusovo vstajenje, izpustil je Petrov napad na Malhusa v vrtu Getsemani, napravil je številne manjše okrajšave, kot je izpustil monologa Pilatove gospe o sanjah, izpustil je dialog ob štetju srebrnikov in druge odlomke, ki jih je delno nadomestila tretja roka itn. Tudi nekaterih pesmi, ki so bile smiselni del pasijonske igre kot baročne pobožnosti, ni prepisal. Tako ne poznamo pesmi, s katero se začenja misterijski prizor o spokorjenem Grešniku, ki se zateka k Mariji pod križem, tudi ni zapisal *velikonočne pesmi* (verjetno zato, ker je bila splošno znana), hvalnice *Te Deum* po postavitvi svete evharistije pa je zapisal samo dve kitici namesto (najmanj) šestih.

3. Predelava tretje in šeste lege. Rokopis je bil sicer vezan kot celota in le enkrat, toda glavni pisec, prva roka, je tretjo in šesto lego rokopisa izvzel iz vezave, predelal tekst, nekatere pole zamenjal, preurejeni legi pa sta bili nato všiti v rokopis s prepeljavo niti. S tem t. i. krpanjem rokopisa je prva

roka naredila tudi največje posege v tekst, za katere vemo le, da so se zgodili, ne vemo pa, kakšno besedilo je bilo tam opuščeno ali nadomeščeno. Za tretjo lego moramo sklepati, da je bilo tam odstranjeno besedilo zadnje večerje, upesnjeno v rimanih verzih parih, in dodano obstoječe, redigirano po Evangelijih in listih. Za šesto lego ne moremo sklepati, kaj je bilo odvzeto, pač pa, da je bil vanjo dodan prizor z Marijo in Grešnikom.

Iz množice teh posegov je evidentno, da je bilo besedilno izročilo, ki ga je imel pred seboj kapelski pisec, obsežnejše in bogatejše, in da ga je v ohranjeni rokopis prepisal kot okrajšano, strnjeno verzijo. Glede procesa pisanja je zato moč postaviti hipotezo, da si je pisec sprva pripravil zvezek iz 110 listov, ker je tak obseg predvidel glede na starejši rokopis, ki ga je imel kot predlogo. Med pisanjem je besedilo predeloval in krajšal, naposled mu je ostala kar tretjina listov praznih; te so pozneje izrezali in porabili.

Gostota didaskalij v primerjavi z dramskimi replikami je največja v Prvem delu, saj je bilo tam največ posegov: daljši verzni odlomki so bili nadomeščeni s 122 odstavki iz Evangelijev. V Prvem delu so zato replike tudi najbolj kratke (povprečno 263 znakov), najdaljše pa so v Tretjem delu (368 znakov; prim. preglednico na str. 477).

Opozoriti je vendar potrebno, da kapelski pisec starejšega pasijonskega besedila nikakor ni le krajšal in reduciral, kakor bi bilo moč sklepati iz Prvega dela, marveč je stari baročni tekst glede na dane možnosti tudi ohranil in vključil v rokopis. Na to posebej opozarja šesta lega (v Drugem delu Pasijona), ki jo je po začetku pisanja razdril in preuredil prav zato, da je v rokopis lahko vključil misterij o spokorjenem Grešniku. Ta prizor, kjer Grešnik prosi Marijo z mrtvim Jezusom v naročju za milost in rešitev iz svojih grehov, je brez dvoma eden od dragocenih vrhuncev baročnega slovstva v slovenskem jeziku – ki se je zgodovini slovenske književnosti ohranil le zato, ker ga je kapelski pisec izrecno dodal in prišil v rokopis. Misterijski prizor o Grešniku in Mariji kaže torej nasprotno redakcijsko tendenco kakor Prvi del. To pa navaja k misli, da je pisanje rokopisa potekalo ne samo kot prilagoditev jožefinizmu, ampak tudi kot kljubujoča revitalizacija in restavracija vsaj izbranih starejših besedilnih prvin iz 17. stoletja.

Sledi izgubljenega izročila. Nekatere sledi v rokopisu pričujejo ne le, da je pisec prirejal in krajšal obsežnejše starejše besedilo, marveč kažejo izrecno, da je imel pred seboj več kot eno predlogo – da je torej razpolagal z vsaj

dvema verzijama pasijonskega besedila. To je najbolj razvidno na mestu, kjer po prizoru, ko vojaki kockajo za Jezusova oblačila, sledi odrski napotek, da gre Jezus na križ, ki je v nasprotju z dotedanjim dogajanjem – Jezus je moral biti na križu že poprej – in kaže na dramaturški šiv med dvema verzijama teksta. Podobno lahko sklepamo tudi, denimo, po dveh različnih poimenovanjih istih štirih vojakov, ki Jezusa bičajo in križajo: da namreč četverica imen *Prvi do Četrți Jud* izvira iz ene predloge, imena *Judovski stotnik* ter *Robinus, Malhus* in *Štahuš* pa iz druge predloge, morda tudi *Praporščak*. Žal so te starejše verzije – predhodno besedilno izročilo Kapelskega pasijona – izgubljene, toda k sreči je bilo moč vsaj dokazati, da so nekoč obstajale.

Uprizoritve. O zgodovini uprizarjanja Kapelskega pasijona nimamo skoraj nobenih drugih podatkov mimo tega, kar je zapisal Štefan Singer, ki pove le, da se je oder nahajal »pri Dunejevih v spodnjem delu Kaple, kjer so še konec 19. stoletja stali deli kulis« (Singer 1938: 255). Na čelni platnici rokopisa pa je bila med restavriranjem odkrita nalepka z daljšim napisom, ki je zelo poškodovan, vendar je mogoče na nji mdr. zanesljivo razbrati besede *die Vorstel(l)ung ... Herrn und Gottes Jesu ... Christi das (Vor)?getragen worden ... (Ja)h(r) 1800*. Pasijonska igra v Železni Kapli je bila torej tega leta (še) uprizorjena.

Hipoteza o starosti besedila Kapelskega pasijona. Glede starosti predlog, iz katerih je bila prepisana pasijonska igra iz Železne Kaple, je pomembno, da jih tako pojem *komedija* v prvotnem naslovu igre kakor sestoj iz treh predstav povezujeta s poznosrednjeveškim ali zgodnjenovoveškim izročilom dramatike in pasijonskih iger, še zlasti *romanskega sveta*. Slovenski prevod himne *Stabat mater dolorosa* v rokopisu se v več potezah bolj sklada s slovenskim besedilnim izročilom 17. stoletja kakor 18. stoletja. Bogastvo potopljene verzne strukture Kapelskega pasijona, ki jo je kritični prepis Ericha Prunča v tej izdaji dvignil na plan, govori o visoki literarni kulturi okolja, v katerem je besedilna osnova mogla nastati. Prav to izpričujejo tudi najlepši dialogi in prizori pasijona, denimo misterij o spokorjenem grešniku. Vse to se sklada z dokazovanjem Ericha Prunča, da izvira besedilna osnova Kapelskega pasijona iz slovenske jezuitske dramatike 17. stoletja. Besedilo pasijona iz 17. stoletja je bilo nato zaradi razsvetljenskih pritiskov in jože-finističnih prepovedi predelano – bodisi okrog leta 1765, ko je prepoved

pasijonov izdal celovški okrožni urad, bodisi po priključitvi kapelske župnije lavantinski škofiji, kjer je škof izdal prepoved že leta 1770. Prepis teksta ob koncu 18. stoletja v ohranjeni rokopis in uprizoritev (vsaj) leta 1800 dokazujeta oživitev predelanega Kapelskega pasijona, ki je mogla trajati do leta 1802, ko nova prepoved okrožnega urada verjetno pomeni dokončno razsvetlensko zatrtje baročne tradicije.

Jezuitska dramatika 17. stoletja v slovenščini je obstajala le v rokopisih in je žal bila uničena in izgubljena. Toda pomemben del te besedilne tradicije, ki se je verjetno navezovala na starejše slovensko ustno izročilo, ni bil uničen, marveč so ga v Železni Kapli prav ob izteku 18. stoletja še zapisali in ujeli v ohranjeni rokopis. Da je ob tem zapisu dolge tradicije v novi rokopis prišlo do besedilne variantnosti, je stara zakonitost tekstne kritike ali ekdotike. Ta izdaja jo je skušala po svojih močeh prikazati in pojasniti. Nedvomno pa hrani tekst Kapelskega pasijona še vsebinsko in oblikovno bogastvo, ki terja novih temeljnih pojasnitev – med drugim o povezanosti s širšim besedilnim zaledjem srednjeveškega slovstva.

Viri in bibliografija

Viri

- Martin von COCHEM, 1710: *Das Grosse Leben Jesu oder Ausführliche, andächtige und bewögliche Beschreibung deß Lebens und Leydens unsers Herren Jesu Christi und seiner Glorwürdigsten Mutter Maria*. München.
- Monika DEŽELAK TROJAR (ur.) 2011: *Skalarjev rokopis 1643. Editio princeps*. Znanstvenokritična izdaja. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, ZRC SAZU.
- Narodna in univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Ms 15/2009, *Poljanski rokopis*. Elektronska objava: Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja. Ms 023. *Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah*. http://ezb.ijs.si/get/nrss:nrss_ms_023/VIEW/
- Narodni Muzej Slovenije, *Muzejski rokopis*. Privezано k: K 7529, *Evangelia inu Lystuvi*, Gradec, 1612.
- Franc Mihael PAGLOVEC 1741: *Evangelia, inu branie na nedele inu prasnike zhes zelu leitu ...* Ljubljana: Reichhardt.
- Marko POHLIN 1799: *Buqve sa brati, inu moliti Slavenskem shovnirjam na Shtajerskemu, Koroshkemu, inu Kraynskemu ommislene*. Dunaj: Christian Grosser.
- Ahacij STRŽINAR 1729: *Catholish kershanskiga vuka peissme : katére se per kershánskimo vuko, Boshyh potyh, per svétimu missiónu; inu slasti per svétimo Francisco Xaverio na Strashe Górniga Gradu fare nuznu poyo ...* Gradec: per Widmanstadianskih Erbizhah.

Bibliografija

- sv. BRIGITA ŠVEDSKA 2015: *Nebeška razodetja*. Prevedla Marika Stražar in Danni Stražar, spremna študija Robert Kralj. Ljubljana: Družina.
- Horst BRUNNER, Rainer MORITZ (ur.) 1997: *Literaturwissenschaftliches Lexicon. Grundbegriffe der Germanistik*. Berlin: Erich Schmidt.

- Monika DEŽELAK TROJAR 2016: Prostori Janeza Ludvika Schönlebna (1616–1681) in njihov vpliv na potek njegove življenjske in ustvarjalne poti. *Kronika* 64, ZZDS, 5–18.
- Georg EINEDER 1960: *The Ancient Paper Mills of Former Austro-Hungarian Empire and their Watermarks*. Monumenta charte papyraceae historia illustrantia, VIII. Hilversum: Paper Publ. Society.
- FILIP ŽIČKI 1904: *Kartuzijanskega brata Filipa Marijino življenje*. Prevedel Matija Zemljič. Maribor: prevajatelj.
- Kurt GÄRTNER 2001: Philipp von Seitz. *Neue Deutsche Biographie* 20, S. 389 f. [elektronska izdaja:] <http://www.deutsche-biographie.de/pnd118791834.html>
- Hendrik VAN GORP et. al. (ur.) 2001: *Dictionnaire des termes littéraires*. Paris: Honoré Champion.
- Ivan GRAFENAUER 1980: *Literarnozgodovinski spisi*. Ur. Jože Pogačnik. Ljubljana: Slovenska matica.
- Josip GRUDEN 1916: Janzenizem v našem kulturnem življenju. *Čas* X, 4, 177–194.
- Janez HÖFLER 1975: *Slovenska cerkvena pesem v 18. stoletju. Tipološki prikaz njenega glasbenega stavka*. Razprave / Dissertationes IX/2. Ljubljana: SAZU.
- Johannes JANOTA, Ute EVERS (ur.) 2013: *Die Melodien der lateinischen Osterfeiern: Editionen und Kommentare*. Berlin: De Gruyter.
- Jože KORUZA 1991: *Slovstvene študije*. Ur. Jože Pogačnik. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Franc KOTNIK 1943: *Slovenske starosvetnosti. Nekaj zapiskov, orisov in razprav*. Ljubljana: [Konzorcij Slovenca].
- Frančišek KOVAČIČ 1928: *Zgodovina lavantinske škofije (1228–1928)*. Maribor: Lavantinski kn. šk. ordinariat.
- Lino LEGIŠA (ur.) 1973: *Liber cantionum carniolicarum. Kalobski rokopis*. Ljubljana: SAZU.
- Matija OGRIN 2015: 'Ob štirih po pridigi v vikariatu.' Pridiga kot duhovni kontekst Škofjeloškega pasijona. Miha Preinfalk (ur.), Leto 1713 in njegovi odmevi v slovenskem prostoru. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z15/VIEW/>
- Erich PRUNČ 1989: Kapelški pasijon. *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1987 (Obdobja 9). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 191–208.
- Günther und Irmgard SCHWEIKLE (ur.) 1984: *Metzler Literatur Lexicon*. Stuttgart: Metzler.

- Stefan SINGER 1938: *Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales. Band III: Dekanat Eberndorf*. Kappel: Im Selbstverlage des Verfassers.
- Marijan SMOLIK 2011: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja*. Druga, elektronska, pregledana izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:ovr/VIEW/>
- Peter SVETINA 2007: *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Philippe VAN TIEGHEM 1968: *Dictionnaire des littératures*. Paris: Presses universitaires de France, 1968.

Historische und literarische Elemente des Eisenkappler Passionsspiels

(Zusammenfassung)

Erich Prunč

Die Handschrift mit dem Titel *Komödia od Kristusouiga Terplinja Katiro so nekidei na te ueliki zhetertig inu na te uelikonozhni Pondelik v Kappli spilali* (Komödie vom Leiden Christi, die einst am Gründonnerstag und am Ostermontag in Kappl gespielt wurde), in der Literatur bekannt als Eisenkappler Passionsspiel, wurde 1899 vom Kärntner slowenischen Historiker Stefan Singer gefunden. Der erste und lange Zeit einzige Forscher, der sich mit dem Eisenkappler Passionsspiel (EP) befasste, war France Kotnik, der die Entstehung der Handschrift mit Ende des 18. /Beginn des 19. Jahrhunderts datierte. Jože Koruza verband das EP als erster mit der slowenischen Passionsspieltradition, die 1615 in einer für die Bevölkerung der Umgebung bestimmten Aufführung der *Passio Christi* in der *lingua vulgaris* bei der Expositur der Jesuiten beim Stift Eberndorf greifbar wird.

Das Passionsspiel wurde am Gründonnerstag am Vormittag und am Abend sowie am Ostermontag aufgeführt. Unsere Studie fußt auf der diplomatischen Abschrift und der kritischen Ausgabe des Textes, die vom Verfasser gemeinsam mit Matija Ogrin in elektronischer und gedruckter Form für das Forschungszentrum der Slowenischen Akademie der Wissenschaften (ZRC SAZU) in Ljubljana erstellt wurden.

Grabers These vom EP als »Ausläufer« des Kärntner deutschen Passionsspiels erweist sich anhand des konkreten Textvergleichs als ein durch Fakten nicht zu belegendes ideologisches Konstrukt, das auf der hegemonialen Sicht der Beziehung zwischen der deutschen und der frühen slowenischen Literatur aufbaut, die für die ältere germanistische und ältere deutsche ethnographische Literatur charakterisch war.

Im Gegensatz zur Graberschen These gingen wir von der Annahme aus, dass das EP selbständig in einer polysemiotischen und sprachlich polyvalenten alpinen, vielleicht auch mitteleuropäischen mündlichen und schriftlichen Tradition des Gedenkens des Todes Christi eingebettet ist. In diesen Rahmen fallen neben den Passionsspielen auch bildnerische Darstel-

lungen (vor allem auf Kreuzwegen), kirchliche Rituale und Bräuche sowie die Textüberlieferung im Volkslied. Durch einen Vergleich des EP mit den verfügbaren slowenischen (das Passionsspiel von Škofja Loka/Bischoflack und das Passionsspiel von Andrej Schuster-Drabosnjak aus dem Jahre 1841) und deutschen Spieltexten (Bozner Passion, Passionsspiele aus Admont und St. Lamprecht, das Mürztaler Passionsspiel, die Kindberger Passion, die Passionsspiele aus St. Georgen bei Murau und aus Altenmarkt im Gurktal sowie schließlich die in den *Kärntner Volksschauspielen* von Graber (1923) veröffentlichte Kompilation von 12 deutschen Passionsspielen) konnte nachgewiesen werden, dass von den Gestaltern des EP im Einklang mit der eigenen ästhetischen Orientierung und der angenommenen Rezeptionsfähigkeit des Zielpublikums die adäquatesten Elemente aus dem Textrepertoire der Passionsspiele im Alpenraum verarbeitet wurden.

Der Text des EP wurzelt sowohl mit dem eigentlichen Passionsspiel als auch mit dem Nachspiel von der Seelenwaage in der jesuitischen Spieltradition zu Beginn des 17. Jahrhunderts und wurde durch die »Reinigung« des Textes zur Zeit des Josephinismus im 18. Jahrhundert abgeschlossen. Aufgrund der zahlreichen Fehler und Unzulänglichkeiten sowie der unbeschriebenen Lücken und Seiten ist zu schließen, dass die Handschrift das Produkt eines längeren Prozesses war und in ihrer Schlußphase aus verschiedenen schriftlichen Vorlagen, wohl unterschiedlichen Rollenheften, zusammengetragen wurde. Vom Schreiber wurde dabei zunächst der Platzbedarf für die einzutragende Dialogpassage abgeschätzt und diese dann schrittweise vom Schreiber selbst oder von anderen Personen eingetragen. Hatte sich der Schreiber dabei jedoch verschätzt, blieb nach erfolgter Eintragung noch ein unbeschriebener Platz frei.

Auf der formalen Ebene weist das EP schon auf den ersten Blick zwei unterschiedliche Strukturen auf. Für den ersten Teil der Vormittagsvorstellung des Gründonnerstags mit dem Titel *Ta ponižna pristova Kristusova (die demütige Hofstatt Christi)* und für den überwiegenden Teil der Repliken der biblischen Protagonisten in den späteren Teilen dieser Vorstellung ist eine ungereimte und nicht rhythmisierte Prosastruktur charakteristisch, der übrige Teil ist rhythmisiert und gereimt. Die ins Auge fallenden Ähnlichkeiten der Prosastrukturen mit den biblischen Texten legen die Hypothese nahe, dass die ungereimten Passagen unmittelbar einem biblischen Text entnommen wurden, während für die gereimten Teile des EP die Textvorlagen in der mündlichen oder schriftlichen Passionsspieltradition zu suchen sein werden.

Die Dramatisierung der Evangelientexte wurde mit Hilfe von drei Verfahren durchgeführt:

- a) durch unmittelbare und unveränderte Übernahme der Dialogpassagen aus dem Evangelium,
- b) durch Dialogisierung des Erzähltextes des Evangelisten und
- c) durch Integration des auktorialen Textes des Evangelisten in die Dialoge des EP.

Als Quelle bieten sich die Perikopen an, die unter dem Titel *Evangelija inu listovi (Evangelien und Episteln)* in zahlreichen Ausgaben erschienen sind. Zum Vergleich wurden die Ausgaben von Schönleben (1672), Hipolit (1715), Paglovec (1741), Pohlin (1772), Gutsman (1780) sowie Japelj (1787) und Japelj (1806) herangezogen. Ergänzend dazu wurden die Übersetzungen von Primus Trubar und Jurij Dalmatin sowie die derzeit gültige Standardübersetzung mit Hilfe von *biblija.net* nachgeschlagen.

Durch eine vergleichende Textanalyse konnte festgestellt werden, dass die Perikopen bis Paglovec (1741) jene Textgrundlage darstellen, in der die Vorlagen des EP zu verorten sind. Mit Pohlin (1772) und Gutsman (1780) stimmt das EP nur in jenen Fällen überein, in denen diese beiden Autoren die ältere katholische Tradition fortsetzen.

Allein die Tatsache, dass das EP im Gegensatz zu den Kärntner deutschen Passionsspielen aus drei Aufführungen besteht, zeugt von ihrem relativen Alter. Bei den Kärntner deutschen Passionsspielen ging diese Dreiteiligkeit spätestens im 17. Jhd. verloren. Die einzige Parallele ist im Bozner Passionsspiel aus dem Jahre 1495 zu finden.

Näher an der älteren Tiroler als an der Kärntner Überlieferung ist auch das Zählen der dreißig Silberlinge des Judaslohnes. Die dialogisch konzipierten Auszählreime stimmen nicht mit der monologisch konstruierten Kärntner deutschen Tradition, sondern mit den ebenfalls dialogisch konzipierten Passagen im Bozner Passionsspiel überein.

Der älteste Teil des EP dürfte zu Beginn des 17. Jahrhunderts entstanden sein. Zu diesem Kern zählen die *Beurlaubung Mariae, der Kerker des Pilatus* und der *Monolog des Todes*.

Das Motiv der *Beurlaubung Mariae* war seit dem 15. Jh. vor allem in der bildenden Kunst – im slowenischen Siedlungsgebiet auch in der mündlichen Volksüberlieferung – verbreitet. Der *Kerker des Pilatus* weist die ältere Ikonographie mit Christus auf dem Dreikant auf, die im sogenannten geheimen Leiden Christi in der Volksfrömmigkeit des 17. und 18. Jahrhunderts zu finden ist: Christus wird eine Kette um den Hals gelegt, mit der er an eine Säule gefesselt wird. Die Szene im Kerker des Pilatus beinhaltet auch einen geschickt komponierten Dialog zwischen dem Engel, dem Ersten Juden und Christus, der die Improperien *popule meus* der Karfreitagliturgie rezitiert.

Der Monolog des Todes im EP ist unter allen analysierten, nicht nur slowenischen sondern auch deutschen Texten die vollständigste literarische Gestaltung der Personifikation des Todes. Er weist inhaltlich einige Ähnlichkeiten mit dem Škofjeloški pasijon/Passionsspiel von Bischoflack auf und erinnert an die Darstellung des Totentanzes in der Kirche von Hrastovlje.

Ein beredter Beweis für die selbständige und unmittelbare Übernahme der mitteleuropäischen Passionsspielüberlieferung ist das Motiv des Soldaten Porphyrius, der die Peiniger Christi verjagt. Das Motiv scheint zuerst in den Visionen (*Revelationes*) der heiligen Birgitta von Schweden (1302/03-1373) auf und wurde in der Passionsliteratur vom Hagiographen Michelangelo Carraciolo, besser bekannt als Simon de Napoli, in seinem *Orologio della Passione* aufgegriffen. Als einziges deutsches Passionsspiel, in welchem das Porphyriusmotiv aufscheint, gilt die Kindberger Passion aus dem Jahre 1756. Da die Figur des Porphyrius im EP konsequenter in das Spielgeschehen integriert wurde als in der Kindberger Passion, scheidet diese als Vorlage aus. Deshalb gehen wir von der Annahme aus, dass das Motiv entweder am Ende des 17. Jahrhunderts aus einer der zahlreichen Ausgaben der Visionen der hl. Birgitta von Schweden oder zu Beginn des 18. Jahrhunderts aus dem *Orologio della Passione* von Michelangelo Carraciolo übernommen worden sein muss. In beiden Fällen muss die Übernahme in einem Umfeld geschehen sein, das über eine entsprechende Bibliothek verfügte. Dafür kommen nur das Klagenfurter Jesuitenkolleg oder das Stift Eberndorf in Frage, das zwischen 1604 und der Auflösung des Jesuitenordens im Jahre 1773 von diesem betreut wurde. Bei eben dieser Expositur des Jesuitenordens ist auch 1615 die eingangs erwähnte Aufführung der *Passio Christi* in der *lingua vulgari* ausgewiesen.

Die barocke Ästhetik des Grobianismus ist bei der Gestaltung der Figuren der Soldaten in den Szenen der Geißelung, der Dornenkrönung und des Würfelspiels spürbar. In die erste Periode des barocken religiösen Theaters werden der Dialog zwischen dem Soldaten und der Magd Dinna einzuordnen sein. Die Dialoge und die Etikette, die in der Szene mit Pilatus und seiner Frau spürbar werden, tragen unverkenbare Züge des Rokoko.

Der josephinistische Rationalismus verursachte sowohl in der Tiefen- als auch in der Oberflächenstruktur die letzten Änderungen in der Textfassung des EP. Das Hauptangriffsziel der kirchlichen und weltlichen Behörden waren die »anstößigen« Szenen mit Maria Magdalena als Sünderin, die Ausschweifungen der Rollenträger der Soldaten und der beiden Schächer sowie die Drastik einiger Szenen. Vom letzten Gestalter und wohl auch Hauptverfasser der Handschrift wurden in einer Art Selbstzensur die Szenen mit der Sünderin Maria Magdalena und die Rollen des linken und rechten Schächers gestrichen. Die Spuren dieses Eingriffs sind in der Inkohärenz der Vorrede der Freitagabendvorstellung, in der Veronika und Maria Magdalena verwechselt wurden, spürbar, die Streichung der Figuren der beiden Schächer wurde durch die Neuorganisation der Sieben letzten Worte Christi kompensiert.

Diese Eingriffe legen die Hypothese nahe, dass die Schlußversion des EP zwischen der Mitte und dem Ende des 18. Jahrhunderts entstanden sein muss und dass das EP eine lebendige Theatertradition in Eisenkappel widerspiegelt. Jedenfalls wurde das Passiospiel, wie aus einem Aufkleber am Umschlag folgt, im Jahre 1800 noch aufgeführt.

Das Motiv für die Aufführung und Aufzeichnung des EP muss nicht – wie Jože Koruza in seiner Argumentation für die Autorenschaft von Matevž Mavc vermutete – im Gedankengut der slowenischen Wiedergeburt liegen. Im Gegenteil. Das Beharren auf der konservativen Textsorte eines Passionsspiels spricht eher für die Autorenschaft eines Traditionalisten wie Valentin Brunner, der 1765 zunächst als Kaplan, von 1781 und bis zu seinem Tod am 20. November 1809 als Pfarrer in Eisenkappel wirkte.

Die Aufführung des Passionsspiels im Jahre 1800 ist das letzte Glied in der Entwicklung dieses Textes, die mit größter Wahrscheinlichkeit bis zum Beginn des 17. Jahrhunderts zurückreicht. Im Jahre 1937 wurde das Passionsspiel auf Initiative des Pfarrers Aleš Zechner wieder aufgeführt

und in die Gajica, die neuere slowenische Orthographie, transkribiert. Trotzdem galt der Text des Eisenkappler Passionsspiels bis zur Wiederauffindung der Originalhandschrift in den 80-er Jahren des vorigen Jahrhunderts als verschollen.

Kodikologische Beschreibung der Handschrift und Textüberlieferung des Eisenkappler Passionsspiels (Zusammenfassung)

Matija Ogrin

Handschrift. Durch die Analyse des Kodex und dessen detaillierte Untersuchung anlässlich seiner Restaurierung kann festgestellt werden, dass die erhaltene Handschrift gegen Ende des 18. Jahrhunderts, exakter zwischen 1771 und 1800, entstanden sein muss. Sie wurde in einem einzigen (vielleicht auch längeren) Schreibprozess von der Ersten oder der Haupthand gefertigt, die ihre Einträge in das bereits gebundene Buch der Handschrift, das aus 110 Blatt handgeschöpftem Papier der Papiermühle in St. Ruprecht bei Klagenfurt bestand, tätigte und dieses paginierte. Die Handschrift wurde nur einmal, und zwar während ihrer Entstehung, gebunden, die Deckblätter sind mit demselben Papier, aus dem der Buchblock besteht, überzogen. Aus dem bereits gebundenen Buchblock wurden hierauf 39 Blätter (35 %) herausgenommen. Der Text des Passionsspiels ist auf den restlichen 71 Blatt erhalten. Vier davon wurden der Handschrift in der Mitte des 19. Jahrhunderts hinzugefügt, als ein unbekannter Schreiber, die sogenannte Dritte Hand, die Texte von vier verlorengegangenen Blättern durch höchstwahrscheinlich identische Texte ersetzte. Diese und andere Textergänzungen der Dritten Hand weisen auf das offensichtliche Bestreben dieser Person hin, die Handschrift in der Mitte des 19. Jahrhunderts, wahrscheinlich im Jahre 1860, zu erhalten und zu erneuern.

Schreiber und Schreibung. Der mit der Ersten Hand identische Hauptverfasser der Handschrift muss jedenfalls ein Geistlicher gewesen sein, die Mitwirkung eines sogenannten Bukovnik, eines Autodidakten aus der ländlichen Bevölkerung also, kann ausgeschlossen werden. Dies ist aus dem starken Einfluss der barocken Schreibkultur, sowohl der lateinischen in den slowenischen Texten, als auch der deutschen in den deutschen Textpassagen ersichtlich. Die Erste Hand verwendet auch geschickt barocke Abkürzungen

wie Breviographie und Kontraktionen. Von den insgesamt 337 Abkürzungen entfallen 192 auf deutsche Abbrüviaturen (2ter u.Ähnl.), 145 auf lateinische, die sowohl im slowenischen und deutschen Textteil zu finden sind (*Xftus*, *Xfti* u.Ähnl.).

Text. Der Text des Eisenkappler Passionsspiels umfasst drei Vorstellungen: am Gründonnerstag vormittags vom letzten Abendmahl bis zum Urteil des Pilatus, am Gründonnerstag abends von den einleitenden Szenen zum Kerker des Pilatus bis zur Szene, in der Jesu Leichnam in den Schoß Mariens gelegt wird, und dem Auferstehungsteil am Ostermontag, mit dem abschließenden Mysterienspiel von der Seelenwaage. Der gesamte Dialogtext und einige Regieanweisungen sind in slowenischer Sprache mit einem starken Einfluss der Kärntner Dialekte, der überwiegende Teil der Regieanweisungen in deutscher Sprache verfasst. Die Dialogtexte waren ursprünglich in gereimten Verspaaren verfasst, doch wurden sie später (vielleicht auch mehrmals) überarbeitet und in Prosa umgeschrieben, wobei allerdings zahlreicher Verse beschädigt wurden. In der kritischen Edition wurde der Text im gemäß der ursprünglichen Versform rekonstruiert. Der Text des Passionsspiels besteht aus 167 Regieanweisungen und 512 Dialogbeiträgen, die wiederum in 122 Prosaabsätze (in der ersten Vorstellung vorwiegend Zitate aus den Perikopen der *Evangelija inu listovi*) und 2.758 Verse zerfallen.

Überarbeitung während des Abschreibprozesses. Während der Hauptschreiber, d.h. die Erste Hand, den Text zwischen 1771 und 1800 aus älteren handschriftlichen Vorlagen abschrieb, griff er auch stark redigierend in den Text ein. Die Redaktion wurde mit drei Verfahren vorgenommen.

1. *Ersatz von Versen durch Prosa.* Bei der ersten Vorstellung, vor allem beim letzten Abendmahl, bei dem der aufklärerische Druck und die Forderung nach wörtlicher Überahme der Heiligen Schrift am stärkstenn waren, wurden vom Hauptschreiber größere Teile des ursprünglich versifizierten Dramentextes durch Prosapassagen ersetzt, die den Perokopen *Evangelija inu listovi* entnommen wurden. Dieser Ersatz ist nicht mit absoluter Sicherheit dem Eisenkappler Schreiber zuzuordnen, doch scheint dies sehr wahrscheinlich zu sein. Es wäre jedoch auch möglich, dass ein solcher Text

von einer der Vorlagen, die gemäß den rationalistischen, gegen das Barock gerichteten Forderungen verfasst worden war, übernommen wurde.

2. *Auslassungen.* Bei der Übertragung des Textes in die erhaltene Handschrift wurde vom Hauptverfasser der Text seiner Vorlage oder seiner Vorlagen gekürzt: Kleinere oder größere Abschnitte oder gar ganze Szenen des ursprünglichen Textes wurden ausgelassen. So wurde die Szene der Grablegung ausgelassen und die im Prolog angekündigte Szene, in der die Propheten und der Heilige Johannes Christi Auferstehung ankündigen, ist im Text nicht zu finden. Ebenso fehlt im Garten Getsemani die Szene, in der dem Schergen Malhus von Petrus das Ohr abgeschlagen wird. Unter die zahlreichen kleineren Kürzungen fallen etwa die Auslassung des Traumberichtes der Frau des Pilatus, des Dialogs zwischen Kaiphas und Judas beim Zählen der 30 Silberlinge und andere Abschnitte, die teilweise durch die Dritte Hand ersetzt wurden. Auch einige Lieder, die ein sinnvoller Teil des Passionsspiels als barocker Andacht waren, wurden nicht übertragen. So bleibt etwa das Lied unbekannt, das die Mysterienszene vom reumütigen Sünder, der bei Maria unter dem Kreuz Zuflucht sucht, einleiten sollte, ebenso das Osterlied (wohl weil es allgemein bekannt war). Auch vom Loblied *Te deum* nach der Einsetzung der Eucharistie, wurden nur zwei von (mindestens) sechs oder zwölf Strophen verzeichnet.
3. *Überarbeitung der Lagen drei und sechs.* Die gesamte Handschrift wurde zwar nur einmal als Ganzheit gebunden, doch der Hauptverfasser, die Erste Hand, nahm die dritte und die sechste Lage aus der Bindung wieder heraus, überarbeitete den Text und vertauschte einige Bögen. Die beiden neu geordneten Bögen wurden durch Überführung des Fadens in die Handschrift wieder zurückgenäht. Durch dieses sogenannte Flicker der Handschrift wurden von der Ersten Hand auch die umfangreichsten Eingriffe vorgenommen, von denen wir lediglich wissen, dass sie vorgenommen wurden, nicht jedoch, welcher Text verworfen oder ersetzt wurde. Im Bezug auf die dritte Lage kann geschlossen werden, dass dort die in gereimte Verspaare gefasste Darstellung des Letzten Abendmahl entfernt und durch die bestehende, nach den *Evangelia inu listuvi* redigierte Fassung ersetzt wurde. In Bezug auf Lage 6 können wir nicht eruieren, welcher Text getilgt wurde, jedoch feststellen, dass die Szene mit Maria und dem Sünder hinzugefügt wurde.

Die zahlreichen Texteingriffe weisen darauf hin, dass die Textüberlieferung, die der Schreiber von Eisenkappel vor sich hatte, umfassender und reicher gewesen sein muß, und dass diese in die erhaltene Handschrift nur als gekürzte, kondensierte Fassung übertragen wurde. Bezüglich des Schreibprozesses kann deshalb die Hypothese aufgestellt werden, dass sich der Schreiber zunächst ein Heft mit 110 Blättern zurechtgelegt hatte, weil er einen solchen Umfang aufgrund der älteren Handschrift(en), die ihm als Vorlage diente(n), annahm. Während des Schreibprozesses wurde die Vorlage überarbeitet und gekürzt, weshalb schlussendlich ein Drittel der Blätter unbeschrieben blieb. Sie wurden später herausgeschnitten und anderweitig verwendet.

Die Dichte der Regieanweisungen ist im Vergleich zu den Dialogpassagen in der ersten Vorstellung am höchsten, da hier die meisten Eingriffe erfolgten: die längeren Verspassagen wurden durch 122 Zitate aus den Evangelien ersetzt. Deshalb sind in der ersten Vorstellung die Figurendialoge auch am kürzesten (durchschnittlich 263 Zeichen), in der dritten Vorstellung am längsten (368 Zeichen). In der u.a. Tabelle sind die empirischen Daten zum Text zu finden, aus denen Rückschlüsse im Bezug auf die Dichte und der Frequenz der Eingriffe in den ursprünglichen Barocktextes zu ziehen sind:

Vorstellung	Zahl der Zeichen	Zahl der Dialogpartien	Zahl der Regieanweisungen	Quotient Dialogpartie vs. Regieanweisung	Durchschnittliche Zeichenzahl pro Dialogpassage	Zahl der Verse in den Dialogpassagen	Durchschnittliche Zahl der Verse pro Dialogpassage	Zahl der Absätze in den Dialogpassagen
Erste	53.116	201	76	0,37	263	632	3,1	122
Zweite	53.047	167	48	0,28	318	1.118	6,7	1
Dritte	46.361	126	40	0,31	368	903	7,2	0
Nachträge	3.978	8	3	0,37	497	105	13,1	0
Gesamt	156.653	502	167	0,33	311	2.758		123

Es sei allerdings darauf hingewiesen, dass der Passionsspieltext vom Eisenkapper Schreiber nicht nur gekürzt und reduziert, wie man aufgrund des Textes der ersten Vorstellung schließen könnte, sondern dass der alte barocke Text unter den gegebenen Umständen auch erhalten und in die Handschrift integriert wurde. Darauf verweist insbesondere Lage 6 (im

zweiten Teil des Passionsspiels), die von ihm während seiner Schreibtätigkeit mit der Absicht aufgebrochen und neu geordnet wurde, um das Mysterium vom reumütigen Sünder in die Handschrift aufzunehmen. Die Szene, in der der Sünder Maria mit dem Leichnam Christi auf dem Schoß um Gnade und Erlösung von seinen Sünden bittet, ist ohne Zweifel einer der wertvollen Höhepunkte der barocken Literatur in slowenischer Sprache, die der Geschichte der slowenischen Literatur nur deshalb erhalten werden konnte, weil sie vom Eisenkappler Schreiber eigens hinzugefügt und an die Handschrift genäht wurde.

Die Mysteriumsszene von Maria und dem reumütigen Sünder wird also offensichtlich von einer anderen Tendenz geprägt als die Gestaltung der Ersten Vorstellung. Dies legt den Gedanken nahe, dass das Verfassen der Handschrift nicht nur von der Anpassung an den Josephinismus bestimmt, sondern als trotzig Revitalisierung und Restaurierung wenigstens einiger ausgewählter Elemente des 17. Jahrhunderts konzipiert wurde.

Spuren der verlorenen Überlieferung. Einige Spuren in der Handschrift zeugen nicht nur davon, dass vom Schreiber ein älterer und umfangreicherer Text adaptiert und gekürzt wurde, sondern weisen auch explizit darauf hin, dass er über mehr als eine Vorlage, also zumindest über zwei Versionen des Spieltextes verfügt haben muss. Dies ist vor allem an der Stelle ersichtlich, an der nach der Würfelszene der Soldaten die Regieanweisung folgt, dass Jesus aufs Kreuz steigt. Dies steht offensichtlich im Widerspruch zur vorangegangenen Handlung, aufgrund welcher Christus bereits auf dem Kreuz gehangen sein muss, was auf eine dramaturgische Naht zwischen zwei Textversionen hinweist. Ähnliches können wir auch aus den unterschiedlichen Namen der vier Häscher, die Christus geißeln und kreuzigen, schließen. Die Namen Erster bis Vierter Jude stammen aus einer Vorlage, die Namen Robinus, Malhus, Stahus und vielleicht auch jener des Fähnrichs aus einer anderen. Leider sind diese älteren Versionen, der Vorgängertext des Eisenkappler Passionsspiels also, verloren, doch konnte nachgewiesen werden, dass sie einst bestanden haben müssen.

Aufführungen. Zur Aufführungsgeschichte des Eisenkappler Passionsspiels verfügen wir über fast keine Angaben, außer jene von Stefan Singer, bei

welchem es heißt: „Die Bühne stand beim vulgo Dunej im Unterort, wo noch am Ende des XIX. Jahrhunderts die Kulissenteile vorhanden waren“ (Singer 1938: 255). Am Stirnanschlag der Handschrift wurde bei den Restaurierungsarbeiten ein Aufkleber mit einer längeren, jedoch schwer beschädigten Aufschrift entdeckt, bei der mit Sicherheit lediglich die Wörter „die Vorstellung ... Herrn und Gottes Jesu ... Christi (Vor)getragen worden ... (Ja)h(r) 1800“ zu entziffern waren. Das Eisenkappler Passionsspiel wurde also offensichtlich in diesem Jahr (noch) aufgeführt.

Hypothese zum Alter des Eisenkappler Passionsspiels. Bezüglich des Alters der Vorlagen, von denen das Eisenkappler Passionsspiel abgeschrieben wurde, scheint bedeutsam, dass sie sowohl durch die Bezeichnung *Komedia* (in der romanischen, vor allem spanischen Bedeutung dieses Begriffes), im ursprünglichen Titel als auch durch seine Zusammensetzung aus drei Vorstellungen (die für die spanische Komödie und die französischen Passionsspiele charakteristisch war) mit der spätmittelalterlichen oder frühneuzeitlichen Überlieferung der Dramatik und der Passionsspiele vor allem der romanischen Welt verbunden ist. Die slowenische Übersetzung des Hymnus *Stabat mater dolorosa* in der Handschrift stimmt in mehreren Zügen eher mit der slowenischen Textüberlieferung des 17., als mit jener des 18. Jahrhunderts überein. Der Reichtum der Versstruktur, die in der kritischen Edition von Erich Prunč in dieser Ausgabe wieder gehoben wurde, spricht von einer hohen literarischen Kultur des Umfeldes, in welchem die Textgrundlage entstehen musste. Dies beweisen auch die schönsten Dialoge und Szenen des Passionsspiels, zum Beispiel das Mysterium vom reumütigen Sünder. Es stimmt aber auch mit dem Nachweis von Erich Prunč überein, dass die Textbasis des Eisenkappler Passionsspiels der slowenischen Jesuitendramatik des 17. Jahrhunderts verpflichtet ist. Der Text des 17. Jahrhunderts wurde unter dem aufklärerischen Druck und in Anbetracht der josephinistischen Verbote überarbeitet – sei es nun um das Jahr 1765, als vom Klagenfurter Kreisamt ein Passionsspielverbot erlassen wurde, sei es nach Eingliederung der Pfarre Eisenkappel in das Bistum Lavant, wo ein solches Verbot 1770 vom Bischof erlassen wurde. Die Abschrift des Textes in die erhaltene Handschrift am Ende des 18. Jahrhunderts und die Aufführung des überarbeiteten Passionsspiels (noch) im Jahre 1800 beweisen die Revitalisierung des überarbeiteten Passionsspiels.

els, die etwa bis zum Jahre 1802 dauern konnte, in dem ein neuerliches Verbot des Kreisamtes wohl die endgültige aufklärerische Vernichtung der barocken Tradition bedeutet.

Die slowenischsprachige Jesuitendramatik des 17. Jahrhunderts wurde leider vernichtet und gilt als verloren. Ein Teil dieser Texttradition, die wahrscheinlich auf einer älteren slowenischen mündlichen Überlieferung fußte, wurde in Eisenkappel am Ende des 18. Jahrhunderts noch aufgezeichnet und in der erhaltenen Handschrift festgehalten. Dass bei dieser Fixierung einer langen Tradition eine große Breite der Textvariation auftrat, ist ein wohlbekannter Sachverhalt der Textkritik und Ekdotik. In dieser Edition wurde nach Kräften versucht, sie aufzuzeigen und zu erklären. Ohne Zweifel aber beinhaltet der Text des Eisenkappler Passionsspiels noch einen formalen und inhaltlichen Reichtum, der eine neue und gründliche Erklärung fordert – unter anderem der Verflechtung mit dem weiteren Texthintergrund der mittelalterlichen Literatur.

Seznam manj znanih in nestandardnih besed

V vsakem geslu je za slovnično opredelitvijo naveden pomen v sodobnem standardnem jeziku. V oklepaju je nato navedeno število primerov v KP, ki nato sledijo v celoti ali v izboru. Izbor je bil napravljen tako, da nudi čimbolj popolno sliko semantike izbranega gesla v KP. Za podrobnejše informacije priporočamo uporabo konkordance v elektronski izdaji Kapelskega pasijona na naslovu <http://nl.ijs.si/e-zrc/kapelski/>.

ahtingo dati paziti (3): *inu se na Stiuiu ahtingo dei; jnu na maju fhtaut, dabru ahtingo dei; na duri dobru jnu sbestu ahtinga dei.*

ajd gl. hajd

andoht, -i ž pobožnost (1) *jnu s\andohti koshnimu le\ta kriSh Veliki.*

andohtljiv, -a, -o prid. pobožen (1) *Andochtliui ukupei sbrani poschlussauzi.*

andohtlov, -a, -o prid. pobožen (1) *Andochtloui ukepei sbrani poshlu\shauzi.*

antbert, -i ž odgovor (3) *bosh mogu sa\tu antbert dajati; taku shtolz antbert ti meni nemash kar dat; dei antbort na to uprashenje tega vishega Farja.*

antbort gl. antbert.

anvzeti, -vzamem dov. zavzeti se za koga (2) *Kadar bi se Maria sa\nio na bila per fodbi anusela; midba se ga ozhma Sbestu anuset.*

arcnija, -e ž zdravilo (1) *da ni obene Arznie na Suietu.*

bart prisl. krat (1) *enu drugu bart fhe hui\shi bomu prishli zhries vas.*

betati, -am nedov. (pomen nejasen, verjetno) iskati (1) *mi smo tebe shie daunu betali inu jskali.*

boli veznik ali (7) *kadar bi ti biu en pravi Prerok bol en bashj\jyn; da bi seda le piti bol jesti kei jmeli; jnu ne nai se dougu prositi, bol pak te ozhimo per tem zefsarju mozhnu satoshiti; al sim pak duebu bol Sgubu tiste jest kna viem; je ti je kaka velika sila pergodila, bol se ti je taja suknia per ogni sasmodila; al nama te fhene Resni_zo prauiv, bol najou koi taku strashiu.*

brsniti, -snem dov. brcniti (1) *S\nogoi ga\bom bersnou.*

brumen, -mna, -o prid. kreposten, pobožen (5) *O Jesus dei nam to gnado eno brumno shiulenje pellati; per brumneh fraueh lopu hranua; dei nam gnadu enu brumnu shiulenie pelati; kaku dabru je brumnu shiueti; te kryjſhe jnu teShaue sauol Baga terpeti; jnu enu brumnu jnu pokornu shiulenie pelei.*

brumnost, -i ž krepost, pobožnost (1) *o brumnosti jnu Pokueri toju Shiulenie pelei.*

bukve, -kev ž.mn. knjiga (1) *skues tu je an unkei s\buku tega Shiulenia Sbrisan.*

burfelj, -lja m igralna kocka (17) *sdei ozhemu, s\burfli sa nio kobrati; S burfli ſhe nisim metau ni_koli; ozhem te burfle po misi gar nu dou metati, Sedei ozhem jes te burfle sam useti, jnu taiste Serzhnu po tei Mifi urezhi smerdiu burfly al sta vedba smerdezha da me danes taku malu vidi ta srezha.*

cagati, -am nedov. obupavati (1) *da bi jes nikar ne zagou temuzh pokuero delau.*

cagov, -a, -o prid. malodušen (1) *satu jes sedei prou enu zagou serze jmam.*

cajt, -a m čas (7) *je zait da se vezhnu Raishu podash; sei ſhe ni zait kosila narihtuati; de ana bade magla per\zaitu, u\tojei gnadi ustati; Sdei je ſhie zeit s\tem zopernikam en kanz storiti; Je Jesus Xiftus! podielu meni ves zeit u\mojem ſhiuleni; Sdei je zeit enkrat storiti, ga ozhemo od kryjſha doli useti.*

cartan, -a, -o prid. ljub, nežen, drag (9) *Zartana jnu Lubefniua maja Matti; moiga Sÿnka zartanu tellu, je usu sgaishlanu jnu stepenu; zartana Matti jnu Bofhia Rojeniza; nu toiga Sÿnu zartanu kry; jnu resvesieli se taja zartana Dushiza; Oh Jesu moi ſÿn lub\jnu zartan; Ach ti preserzhni jnu zartani moi ſÿn; jnu na ſhali venzh ſ\tem grieham nie zartanu duſhizu; oh zartanu Jagnie mi prosimu te.*

celó prisl celo, zelo; popolnoma (25) *Gofpued jnu Moifter, zelu prou, ſte vi ſtorilli; Zellu Modru jnu ſastopnu, je vaſhu Govorjenie; inu vama zellu kratku Na\snanie dam; sakai ozhte Jesusa zelu umoriti; taistiga ozhte zelu vmoriti vi; jnu tudi zellu h\le\tei ſmerti pomagati; sedei te pak zellu bam Sapustilla; Kier sim od moiga Sÿnu zellu ſapušhena; kaku se je ana preſtraſhila da zelu omedlela, zellu rad ozhem jest h\ſhlufſhbi ſtati, le\tega ozhesh zellu resdiati.*

celo nič prisl. sploh ne, sploh nič (2) *Tako ti zelo nizh na odgourish letim kateri tebe taku terdo toshijo; tuojuh Sapoued zelo nizh ni derſhala.*

cmalu prisl. premalo (1) *fdei pak kier fmo tega ſapelauza zmalu tepli.*

coprnija, -e ž čarovnija (6) *si mogu s kunshtÿ jnu s\zopernÿ storiti; usieh zopernÿ jnu ku[n]shtou poun; Sakai an je skues zoperniu delou te zhudeshe; sdei kier ti s\tuojei zopernije niz veenzh na rihtash; sojei zopernÿ Velike zhudeſhe sturiti;*

coprnik, -a m čarovnik (7) *dergazhi da bi an mogu en zopernik biti; te zopernik mare ad mene tepen biti; kai bafh\ti zopernik velku govuru; Sdei je shie zeit s\ tem zopernikam en kanz storiti; ti fi mogu te prau zopernik biti; taku poimu shie en_krat od\tega zopernika.*

coprovati, -ujem *nedov.* čarati (1) *al an tu Stori taku sna an dabru zoperuati.*

coprski, -a, -o *prid.* čarovniški (1) *Tudi nigove zoperske nage na\baja fraÿ oftale.*

cuegovoriti, -im *nedov.* govoriti, nagovarjati (1) *kai ba ana tebi zue gouoriua.*

cufriden *prid.*, *nesklonlj.* zadovoljen (1) *Jest sim zuff[r]ljeđen.*

častitlov, -a, -o *prid.* častitljiv (2) *Visoko jnu zhastitloui Gospuedi; Zhastitlovi Gospued Pont. Pilat.*

častljiv, -a, -o *prid.* častivreden, častitljiv (1) *Zhastlivi gospued Moifter pusti tebi povedati.*

čel *vez.* če (2) *O Grieschnik zhel ti le prou sheliesh; she slaishi bam spau zhel se napijem.*

čemerer, -a, -o *prid.* slaboten, slab, oguljen (1) *moi otrozi dama nai skazhejo, jnu zhemerne guante na se oblazhio.*

dacija, -e ž *davek* (1) *Ja fami fmo fashlifhali, da je an prepovedu zefsarju, daziu dati.*

da-(g)lih *vez.* čeprav (14) *da glich uidifh griehe dopernefhene; de bi an glich kei hudiga sturu, da glich na Rake pishem; de bi glich meu pred\nama Mertu obleshati; Da bi se lih vsi pohuifhali nad\tabo sai jest se nuezhem pohuifhat; da lih si temo volku veliku dobriga stueru; Da jest uam glich pouim (prim. glich)*

do(v)sihmal *prisl.* doslej, dozdej (2) *Puftite doufihmalu; Kar je dausihmali u\ majem ferzu tezhalu (prim. mal).*

drahtern, -a, -o *prid.* dolg (1) *Zellu drahternu Nuezh, sim jes dans zelu sladku spau.*

durhnatarski, -a, -o *prid.* prešit, prešivan (1) *Ma\pa Niedertz ues shidan, Rokauze obrane, zheule durhnatarske Stumpfe uszane.*

enbart *prisl.* enkrat; некоč (5) *da se ba temu hudobnu volku ambart fadoisti sdellu; Anbart, dbiebarti, tribarti sim ga shie pershgau; taku bademu tudi enbart saupali; enbart tu plazhilu [sadobili inu] s\Jesusam se u\Nebieseh vesilili; jnu enbart Xiftusam vesieu od Smerti gar\ustau.*

falar, -ja m *napaka* (1) *sdei pak moi Judefh, toi fallar sposnafh.*

far gl. višji far.

farizejar, -rja m farizej (2) *Pifarjov farjifearjov jnu drugeh Judovskeh befednikov; Pifarjou inu Pfarisearjou.*

favlast, -a, -o prid. len (1) *jnu tem faulastem hlapzam jesti dajati.*

favlasten, -tna, -o prid. len (1) *Malhus tebi fhlišhi menei kier si faulasten bieu.*

favš prid. nesklonlj. napačen, kriv (11) *fa toiga faufh vka delli; jnu taje faufh hudobne delle dabru plazhallj; de si se ti tudi, s\tem Galileizam ukuli vazhu jnu fh\niem te ludi na faufh vero prebrazhou; jnu sh\nigovem faufh vkam veliku ludi sapelou; Ti fapelauz fa toiga faufh vka delli, jnu taje faufh hudobne delle dabru plazhallj; jnu sh\nigovem faufh vkam veliku ludi sapelou; jnu fkues nigov foufh Nauk nafh folk fa sabo vodi.*

ferbežen, -žna, -žno prid. drzen (1) *sei sim jes per krjfhani te verbeshneifhi bieu.*

ferdaman, -a, -o prid. preklet (2) *sdei pak fardamani Rat meine Kunshti vzhi; ferdaman sim jest na\vezhne zhase.*

ferdamanje, -a s prekletstvo, poguba (1) *Kier nuezhefh tega griešhnika ferdamanie.*

firbec, -bca m radovednost (2) *Na, jest sim le prišhla, s\fierbiza unkei gledati gdue jnu kai sa eni ste tukei; vsim ludem je dabru snanu da\tu fhens\stuu, temu fierbizu nar_bol je podanu.*

firtelj, -teljna m četrtnjak (1) *Dbu fiertlna olu she shiher pernesesh sam.*

flis, -a m pridnost, vztrajnost (2) *ves flifs si ti tai tedei Sadeni; jnu s\prauem flisam js Krjfh, doli useti.*

folk, -a m ljudstvo (33) *Kier je an pred tem folkam poprei Gouoru; kier je an poprei atu pred\tem Folkam u\sojei oblasti Kraluati; jnu fkues nigov foufh Nauk nafh folk fa sabo vodi, niega pošhlušha to folk ves\zhas; vsaki dan se le\ta folk h\niemu perblišhuje; de kei en hrup, med tem folkam ne vstane; katiri met tem Folkam veliko smoto delou; bres nashiga pouela si podstopit sme u le\temu Folku Prediguati; Tukei je Jesus Nazarenski katirega je ta Folk sa eniga Preroka imeu; fkus le\tu ta volk na saja vera perpella; Ah volk, ah volk lubesnivi moi; da an ozhe na tretki dan, Supet gar ustati jnu potiem temu volku prediguati; jnu med\tem volkam enu nou smatu delati; jnu ves volk enu taku terdnu vero jma; sa katierem tolku volka, toje predige pošhlušhati hodilli; Katieri temu Volku napokei dieva; da se ba temu hudobnu volku ambart fadoisti sdellu; katierga te Volk ozhe storiti kriuižhniga.*

fortelj, -eljna m ukana, vzrok (1) *f\kunshtio jnu s\fortlnam tega nam pomat dobiti.*

fovš gl. favš

fr- gl. fer-

fraj prid./prisl. nesklonlj. prost, svoboden (10) *ti si nas s\tajei Kunshti, atu supet adgnati, jnu tebe fraj jnu ledik spellatti, ti pak ozhesh niega fraj spustiti, maresh tega Nadoufniga frai jnu ledig spustiti; od stebra fraj storiti, Jest ozhem tega hlaveka, fraj jnu ledig spustiti; bam odsekou ta fhtrik da bo fraj jnu ledik spelan; zhistu se spouei, taku bofh od\tojuh Griehou fraj; jnu tega Nadoufniga fraj spustiti. Tudi nigove zoperske nage na\baja fraj oftale; taku bofh od\tojuh Griehou fraj.*

frava, -e ž gospa, žena, ženska, (1) *per brumneh fraueh lopu hranua.*

frava gl. zakonska frava.

gajc, -a m lakomnost (2) *ta gaiz je meni taku abdau, skues tu sim jest gledau, da sim moiega Moistra predau; ach prekleti gaiz, h\temu blagu.*

gajžla, -e ž bič; muka (2) *Shibe jnu gajshle marmu perpraulene jmeti; Jesusa vidi u\terplieniu krifhnu Gaishlu je Terpeu.*

gajžlati, -am nedov. bičati (7) *jnu ga po vafhei volli Gajshleite; od nueh jnu do glaue ga bama tepli jnu gajshlali, Teda je Pilatesh Jesusa useu inu ga je gashlou; taku ga ozhma midba po nainei voli gajshlati, tolku krat ti tuoiga Jesusa gashlash inu ranish; gashlat, jnu tepsti, so tebe taku strashn sazheli.*

galf = goljuf.

giften, -tna, -o prid. strupen (1) *al samu sa to giftno Pijazho jih kar ven na dei.*

glid, -a m ud (1) *da baja glidi js niegouega kraja stopili.*

glih, -a, -o prid. enak (4) *Pogleite all je an anemo zhloveko glich; Glihei vishi je enu vsmilenie jmela Maria Magdalena; Glihei vishi Johanes lubi Joger moi; Nausmilenu je sgaishlan zhlaueku glih ni.*

glih prisl. ravno (18) *Jes glih taku na viem verjeti al nehati; glih tak lan bade prejeu Judafh\jshkarjot; Glich ena taka ternaua krana je magla tebi perpraulena biti, glich koker bi moli po tojej voli storiti; glih koker struna mare restegjen biti; Glich kaker fliepei kuri se to sernu naleti; tedei so ti nausmileni berizhi glih kakor vouki Jesusa pobadli; sakai glih ta Rath je kriiu, da se taku godi, Glih prau se tebi godi da maresh u kihi sapert jedeti; sei glich raunu taku, ozhte vse vedet, vse fhlishat kar se godi; od shalosti glih kar se fasedem; kaku an ozhe glich nazoi u tei Nozhi, smed\nas prit; jest marem priti glih taisti zhas; glich sdei ti ozhma toiga Synu js Kryfsha dali dati; mare na\dan prit glich sedei kmalu (prim. da glih, ker glih).*

gliha, -e ž enakost (1) *Sakai an jma ferzhne jnu Mazhne jenake de niem v desheli glihe ni take.*

gmajn prislov splošno, sploh(1) *keker se Sizer gmajn od fhenstua govorj.*

gmeten, -tna, -tno prid. vesel (1) *sim gmaiten da te sapelauz, fhie enkrat pride ad\nas prozh.*

gnada, -e ž milost (27) *fatorei ni potreba obene gnade; guifhnu bosht\to gnado boshtio sgubiu; moiga boga sa gnado jno Milost prositi; podeli meni, pred smerti moje na\to dougu Raifhu Gnado tuojo; gnado jnu Millost per sodbi snaiti;skus kai je pak le\ta Dusha le\to gnado sadobila; taja gnada meni podeli sede; ni sa mene vezh obene gnade; kier ti obene gnade, sa se vezh ni_majh.*

gnadljiv, -a, -o prid. milostljiv (3) *Jesus je sojemi Gnadliuemi ozhmi na\me pogledu; enu Gnadliu Millostlou sodbu sprositi; Le\tei Dushi moi Syn Sheliem Gnadliu Sodbu fprositi.*

goljuf, -a m (3) *prau je da se an tak galf umori; Anas mi smo tebi perpelalli Chri-susa tega galufa; Kaifesh mi smo h\tebi perpelali Christusa tega galufa.*

gor držati, -im nedov. (odprto) držati (1) *na\marem mojih ozhi delej gar dersha-ti.*

gor gledati, -am nedov. paziti (2) *glei gari sam ti; gleite vi satu gari, kaku bate abftalli.*

gor našteti, -štejem dov. našteti (1) *inu Judeshu te trideset Srebernikou gor nas-teje.*

gor ofrati, -am nedov. žrtvovati (2) *Christusu Terpleine sklenilli ino gor offrali; jest ozhem azhetu Nebeshkemu gar Ofran biti.*

gor odpreti, -prem dov. odpreti (4) *jnu gar adpri taje ozhiese, Uste gor odpri inu se odgouori; Sdaizi ti taje ufte gar\adpri; odprj gar tuoje ozhiese.*

gor ofrati, -am dov. darovati, žrtvovati (2) *da bote vashe Krishe ino Nadloge Christusu Terpleine sklenilli ino gor offrali; jnu tamkei, jest ozhem azhetu Nebeshkemu gar Ofran biti.*

gor pobrati, -berem dov. pobrati (1) *Sdei ozhem te burfle koi gar pobrati.*

gor posaditi, -im dov. posaditi (1) **da se an gar poľadi, kaker na en krallovi Tran.**

gor postaviti, -im dov. postaviti, zgraditi (2) *u\trejeh dneih gar postauit nouiga, jnu u trejeh dneih supet eniga druiga gar postauiti,*

gor spuvati, -am *nedov.* zezidati, zgraditi (1) *le\ta Bofhÿ Templ katieri se je gari spuuou veliku liet.*

gor streči, -žem *nedov.* streči (1) *bom jest vam gar striegu sbestu.*

gor vstajati, -jam *nedov.* (1) *eno drugu mau bam gar u_stajou jnu bam slou jemau.*

gor vstati, -nem *dov.* vstati (24) *uftani gori jnu s\mano jmajsh hoditi; vftani gar Lubefniva maja Matti; kadar pak gar uftanem ozhem pred vami jeti v\galilejo; uftanite gar poidemo; bi billa rada niemo gar uftati pomagala; ustanite gar jnu sa tem Mertlem tezite; Kadar ozhe garustati; Jes ozhem hitru gar\ustati; Uftanite gori, jest fim; Uftanite gori vi moi tovarfhi vsi; Al tudi ti fhie gar\ustati ankrat na mislish; od smerti gar ustati; da je nash Gospued mogiv od fmerti gar\ustati; da ozhe na\tretki dan od\smerti gar\ustati; vender\je Xiftus na tretki den supet od fmerti gar ustau; je supet od smert zhastitu gar\ustau; vstani gor sei nas na\bosh nikoli struzou; da sim le od fmerti gar ustat tebe videt dobila; ustanite gar jnu sa tem Mertlem tezite; ustani gari ven js serza spusti shalost; Vstani gari, al na vidish da je shie dan; ozhe na tretki dan od\smerti gar ustati; Ustani gari Lubesniua maja Matti, da bo on na tretki Dan od Smerti gor\ustau, Alleluia; da on hitru gor\ustane nam se naprei mudi.*

gor vstajati, -am *nedov.* vstajati (1) *hola hola al na bosh ti tudi gar\ustajou.*

gor vzeti, *vzamam dov.* vzeti, sprejeti (4) *gori useu sa soiga fhluhfhaunika; usemi me gori Sa toiga fhluhfhaunika; usemi jh gar sa taje otrozhizhe; da nas usame gor u\to sueto Nebu.*

gor zbudit, -dim *dov.* sbuditi (5) *jes vas ozhem shie gar sbuditi; saspane touarshe gar na sbudish; jnu mene saspaniga gar sbudite; se she nisi od griešniga spania gar sbudiu.*

gor zdeliti, -im *dov.* razdeliti, deliti (1) *taku gari se sdelit u\mojei priprosti sposnam.*

gorši, -a, -e *komparativ od lep* (1) *Nikar na pruedeimu tega oblazhila, med nas Rasdelit bi guerfhi bilu.*

gostna hiša ž *gostišče* (1) *Ko je tedei ta gostna hifha; Ko je tedei ta gofna hifha.*

gratati, -am *dov.* postati (3) *Jest sim fhie slab gratou od lauter tepenia; Skues Grieh sim pak gratou, ta nargerfhi gerdata, de ne gratafch fche ena uezchi Suinja, kaker fi biu dofdei.*

grevati, *grevinga gl.* grivati, grivinga

grivati -am *nedov.* žal biti, kesati se (5) *Sdei pak\me griua is zieliga Serza; Griua-jo meni moi griehi js zieligaferza; me griva de sim biu nigovo drushtbo perpelan; dokler te griua s\prauiga Serza\toiga; me griua da sim biu med taiste stiet.*

grivinga, -e ž kesanje (2) *Preposdu je Griuinga le\ta; maja griuinga je sama le\ta, da sim tebe Reshalu.*

gvant, -a *m* oblačilo (4) *ino nigou guant is niga tergali; jnu zhemerne guante na se oblazhio; o\bielem guantu straham Angela ugledajo; jnu si nehau na tem patu, f\tem guantam Respenati.*

gvavt, -i ž oblast (4) ~~dokler ti Rimlarÿ so nam to gvavt prozh odvseli~~; skues tu je an meni dau ta_ku guaut jnu oblast; vsi, so pod nie guaut jnu oblast zhries\ dani; katiera premaga uso peklensku guaut!

gvišno *prisl.* gotovo (19) *Guifhnu bi billu dobru kar se meni sdi; maja uolla bi guifhnu billa le\ta, da bi ta plaijh med\nas Resdelit otlá; guifhnu bofh\ti to gnado bofhio sgubiu; Aube Johanes, h\nam senkei negdi nasnan gre, so guifhnu Judi, ja shalost jnu aube; bi guishnu meni tak shpotliu odgouor na daua; te zhlauek je guishnu ven is graba spelan; guishnu so se le\te Rezhi vse taku godile, koker so nama te Shene poprei osnanile; ja gvišnu guifhnu, kadar bi ti biu en pravi Prerok bol en bashÿ fjn.*

hajt, -a *m* pogan, ajd (1) *Pilatefh je an haid, an na vie nafhe Postave taku daru kaker ti.*

hantev, -tva *m* kupčija (1) *Tedai bi se nam en zhuden hantu mogu sgoditi.*

havptman, -a *m* stotnik, kapetan (4) *Jest Hauptman ali Capitan, s\kratkemi besiedemi jes vam na\snanie dam; Jest Hauptman al Kapitan, sim od vishe gosposke unkei poslan; Jest Hauptman al kapitan, od visheh oblastnikou sim biu unkei poslan.*

henjati, -am *dov.* umakniti se; odnehati (3) *Stuite jnu heneite prozh vi ludi; heneite prozh ui moi brati; od\griehou jnu od hudeh nauade henei.*

hilati, -am *nedov.* hiteti (1) *hilai tedai shlushauna h\moimu Gospuedu priti.*

hofarten, -tna, -o *prid.* prevzetan (1) *da anu hofartnu preusetnu serze u sebi jma.*

hripati, -pljem *nedov.* smrčati (1) *na shtrit hruplejo kier bi snau bole.*

hukati, -am *nedov.* dihati/pihati v roke (1) *Jaku na taje Rake hukey.*

igravca, -e ž igrica (1) *storimo fa en kradik zhas eno jgrauzu.*

izložiti, -im *dov.* razložiti (1) *kar je [v] Suetem] Pisfmu jsloshenu.*

jamern, -rna, -o prid. tarnajoč (1) *Shena poberi se prazh od toiga finu, S\tojem fhrajam jnu s\jamerno shtimo.*

joger, -gra m apostol, učenec (29) *potiem se je on is soimi Jogri v\te uert gezimana podau fh\negovemi jogry; da fte vi moi jogri aku bate Lubebesen med fabo jmeli; de bi tega zhlaueka Jagri na Galfali jnu Mertliga ven is Graba kna spelali.*

kajzaen, -a, -o zaim. kakšen (1) *Ah keisan norshki Uk si ti pozheu.*

kapitan, -a m kapetan, stotnik (3) *Jest Hauptman al Kapitan; Jes vijhi Luzifer all Kapittan, ziele peklenške voiske en vijshavn. Jest Hauptman ali Capitan s\ kratkemi besiedemi jes vam na\snanie dam.*

kar nikalnica nikar, ne (6) *O_ho ali kar hitreijfhi hoditi ne fhnafh; taku shtolz antbertti meni nemash kar dat; taku bi fi kar na nehau, taku zhast jnu huallo dajati; al samu fa Sgaine jech taistech uun kar na dei; kar na srefhimu; zhmu meni kar sa touarfha na sposnate.*

kdomu prisl. domov (2) *trebi je Sedei gduemu hoditi; pak zhai sdej jest gduemu grem.*

keha gl. kiha

ker glih vez. čeprav (2) *kier si glich slab jnu terdu suesan f\temi fhtriki, kier si glich zieliga fueta odrefhenik, vendar si perpelan koker te nai\vezhi Griefshnik (prim. glih).*

ketina, -e ž veriga (6) *so Jesusa pobadli s\temi striki inu s\ketenami nausmileno suesali. Deimo nimo to Ketino na urat; So Jesusa s\ketinami, jnu fhtriki fuesa-li, ta jnu sam poriuali jnu zukali.*

kjekedaj prisl. nekoč (1) *ali jest sim sa\tebe prosu da taja viera ne obnemaga, jnu\ ti kei_keda preoberjen poterdi taje bratre.*

kiha, -e ž ječa (5) *an je fhie dobru sapert u kihi, se\nam ni potreba bat da mogu unkei ujeti; Glih prau se tebi godi da marefh u kihi sapert sedeti; an je fhie dobru sapert u kihi, ga ozhemo tudi koi un s\kihe potegniti; te sapelauz na bo mogu, un s\kihe vjeti, moi jnu toi Jefsus zielu Nuezh u kyhi sapert fedi.*

klagovanje, -a s tarnanje (1) *Shena poberi se prozh s\tojem shrajam, s\tojam jokam jnu klagujaniam.*

klagovati, -ujem nedov. tarnati (2) *zhmu ti taku mozhnu klagujesh; Millo Solsi klagualla, vsa trepezha je sgledalla Martro Soiga Ediniga.*

klajder, -dra m obleka, oblačilo (1) *koi pogleite kai an sa\en klaider nosi jnu na sebi jma.*

kna prisl. ne (15) *al jes to vollo moiga Nebefhkiga ozheta kna storim; kna preftrahite Se tega sapelauza teh ludi; le\tu pa kna mrmu terpeti mi, kier smo priedpoftauleni teh rezhÿ; satorei kna shelite eniga Nadovfhniga zhlaveka vmoriti, da zhries vas ena nafrezha na pride; sdei si te sapelauz druiga kna safhlufhi, kaker da se mo an tak fhpat nalofhÿ; h\uegu se jest kna upam, kam se ozhem obernti; All kna vidish da jes nalofhim vso mojo muezh; js tega se lehku dal vsame da\ti mene kna pofnafh; besiedo da od fhalisti kna omerjem zelu; O Johannes ti lubi perjatel moi kna sapusti me temuzh per\meni stui; kna nai, tajo Sueto Kry zhashito, nad\mano Sgublenu biti; de bi tega zhlaueka Jagri na Galfali jnu Mertliga ven is Graba kna spelali; al sim pak duebu bol Sgubu tiste jest kna viem; se tudi kna boim sam tukei na vahti stat; Oh Maria Matti te Millosti, mojeh narvezheh Teshauh ti mene kna sapusti.*

kobrati, -am nedov. kockati (5) *sdei ozhemu, s\burfli sa nio kobrati; Robinus s\ tabo nuezhem kobrati; mi ozhemo f\burfli kobrati; katieri bo sgubu ta mare na vahti oftati; Hitru vershi Burfle tudi ti, kier si ti atu de marmu sa vahtu kobrati mi.*

koj ne gl. kna.

komarat, -a m tovariš (3) *kier so se prozh podalli naini komarati; Moi Touarfhi jnu komorati ufsi; kier so se prozh podali naini Comarati.*

kraft- i ž moč, sila (1) *Le\ta Sueti Roshenkrienz jma taku muezh\jnu Kraft katie- ra premaga uso peklensku guaut!*

kraj, -a m mesto, konec; stran (11) *fhtahus ftapi serzhnu na huni krai; Ti brat stapi na gueni krai naprei, jnu mo fhtrik na Rake podei; kier vidish de tukei Krai; se ozhem na huni krai h\spanu podati; tukei more\biti en suet Krai; Le\ te duShe Pregriehe, so bres kanza jnu kraja; da baja glidi js niegouega kraja stopili; do par_nasiga so ga na le\tem kraju sliekli; storim kar marem dekler me na bo krajÿ; pokafhi ti meni en krajÿ, de badem jes magla videt sedai moiga Sinu Jesusa; no ga orezhi u\en tak krajÿ, keker se niemo fhli\hi sedai.*

krščenik, -a m kristjan (1) *To fu kersheniki jnu ni Judouska Loternia.*

kunšt, -i ž umetnost, spretnost (8) *ti fi nas s\tajei Kunfhti, atu supet adgnati; jest si ozhem pak eno drugo kunfht fmisliti; sdei pak fardamani Rat mene Kunshti vzhi; si mogu s kunshtÿ jnu s\zopernÿ storiti; Maju kunsht ozhem jes tudi skasati, ozhem te burfle po misi gar nu dou metati; mai kei je taja kunsht, jnu bofhia muezh; f\kunshtio jnu s\fortlnam tega nam pomat dobiti; si mogu s kunshtÿ jnu s\zopernÿ storiti; sakai an je bieu, usieh zopernÿ jnu ku[n]shtou poun.*

- kupovalo**, -a s kupovanje, nakup (1) *jnu nam pride, vse teshku h\kupualu.*
- kuševanje**, -a s poljubljanje (3) *jnu tem Judam s faush kushuaniam jsdau; inu s\kushuainam tem Judam zhries dau, Juda jsdash ti s\jnu tega zhloveka js kushvaniam.*
- kušniti**, -nem dov. poljubiti (4) *Judesch se mu je perblishou de bi\ga kushniu; katierra bodem jest kushnu f\moimi vstmi; vender fhe jes tebe moi S\yn! kushniti shelim; jnu s\andohti koshnimu le\ta kriSh Veliki.*
- lauter** prisl. neskl. sam, gol, čist (1) *Jest sim shie slab gratou od lauter tepenia.*
- ledik** prid./prisl. neskl. prost, svoboden (11) *ino s\nasheh strikou se ledig storiti.*
- lejtra**, -e ž lestev (2) *leitra perstauima pak\ad\saje strane; pernesi sam shtrik klieshe jnu leitro.*
- lep** gl. gorši
- lih** gl. glih
- lojtra** gl. lejtra
- lon**, -a m plačilo (14) *tam bode on prejeu soi Lon, katiriga si je saslushou on; da bo komu dau an dober lan; temuzh mu ozhmudati an dober lan; jnu niemo ta fajhlu\sheni lan dati. al sa sabstan dakler bade\sh saupou te Nebeshki lan.*
- loter**, -tra m pokvarjenec (1) *Prozh vi lotri jnu terdu_uratni ludi.*
- loternija**, -e ž sodrga, drhal (1) *To fu kersheniki jnu ni Judouska Loternia.*
- lušt**, -i ž poželenje, naslada (1) *da\ti od teh pregriehneh lufht, na bash sapelan.*
- maj** medmet oh, ah, joj (4) *mai kei je taja kunsht, jnu bofhia muezh; mai kei So taj Jagry ostali; Ah mai kai ti ozhe\sh niemo veliku pomagati; O Mai kai ozhesh\ti tukei dougu stati, jnu s\temi shenami sabstoin pledrati.*
- makati**, -am nedov namakati, pomakati (1) *katieri Raku s\manu u\skledu maka ba\mene jsdau.*
- mal** prisl. krat (1) *eno drugu mau bam gar ustajou jnu bam slou jemau; prim. posehmal.*
- martra**, -e ž muka (27) *ta perua inu naruezhi Martra je bila; Na Suiti vezhi Martre ni, koker je Martra taja bogu se vsm[i]li; s\dei se marem jes v\to Martro podati; u\resnizi vezhne Martre terpeti med usiemi hudizhi; jnu tamkei fhe vezhi Martre nakuadali; sa\te taku grosovitne Martre prestau; use Martre sim jest Radu\volnu prestau; tei velikei Martri sam perpelati; u\takei Martri jnu slegu.*

martrati, -am nedov. mučiti (9) *kateri mene Martrajo jnu prekliniajo; dei da bi jest magla na mesti tebe krjshana jnu Martrana biti; sei an shie sadaisti martran jnu shtrafan; to Nadoushnu Jagnie Martrali jnu krjshali; ani se she niega Martrat niso napitali; Sapelauza sim narbol Martrou jest.*

merkati, -am nedov. paziti, pomniti (4) *da jmadem merkat jnu gledat u\resnizi, aku je Xiftus she shiu na krjshhi; aku vi na Perfhane bate merkali; merkei moi Grieshnik Mario! Mario! maresh ti sbestu prositi; merkeite mi ozhemu taku storiti?*

moči, morem nedov. (153)¹ *Ah! De se le\tu niemre Bogu smily; O\de se le\tu ni\ mre bogu vsmyly; Le\ta Svit name odrieshen bitti;*

moštace, -tac ž.mn. brki (1) *vari se da taje Moshtaze na persmodish.*

muet, -a m pogum (1) *Imate muet taku hitru sa manu hoditi, da pouiemu u Mefi, od katierva je ta su_knia dobita.*

naj, najte gl. nehati.

namazno prisl. menda (1) *Kai je tebi, zhmu vpijesh taku glasnu, si me is spania sbudu, jnu prestrashu Namasnu, je ti je kaka velika sila pergodila, bol se ti je taja suknia per ogni sasmodila.*

narihtovati, -ujem nedov pripravljati (1) *sei she ni zait kosila narihtuati.*

našpižati, -am dov. nahraniti (1) *fojem mesam jnu s kerjo nashpihou.*

nehati, -am dov. pustiti; odnehati (17) *jnu si nehau na tem patu, s\tem guan-tam Respenati, jnu oleiskih drevies, te veize dol fekati; da sim tega sapelauza nehau mazhnu suesati; tudi si nehau Skus nih vste, tebi zhaft jnu huallo dajati; sa katierva volo je moi ozhe nehav shtiernaisttavshent otruek pomoriti; nih gospa, nehaju skus mene na snanie dati; nehaju skues mene jm osnani-ti; Pogleite kako sim jest le\tega nehau sgaijhlati, jnu stepsti; kier na krjshha moiga fynka marem nehati; pa le tukei na Semli nehali leshati; jnu ne nai se dougu prositi; Pontius Pilatush San_kanski Gospued moi, nai da jest gouorim ene befiede s\taboi; jnu ne nai se dougu prositi, Naite da an sh\ niem stori kar an ozhe; taku bi si kar na nehau, taku zhast jnu huallo dajati; jnu od joka nuezhe vezh nehati; jest raunu taku tem shenam na viem vervat al nehat.*

ne gl. kna

n(i)emre gl. moči

1 V tej lemi se posebej navajajo samo oblike, ki so nastale zaradi napak pri prepisovanju, ostale išči v konkordanci.

nešier gl. nihčer

nevštavten, -tna prid. izmaličen (3) *Poglei o zhlauek kaku je nauſhtautnu, u_so keruau gerdu jnu obautnu; od kerui je niega Telu taku Nauſhtautnu, uso keruau Gerdu jnu Obautnu; Kaku Nauſhtautnu je Oblizhie Jefſusou.*

nid, -a m zavist (2) *tu mareſh vedet de je is nida ſhmifhleno; o hud Nid kai ti na ſuit Narediſh.*

nihčer zaimek nihče (2) *Niſher nazoi taku naglu ſim ne pride; ſakai brez Ruth bi\ga na\biu neſhier venkai vsdignou.*

nikar gl. kar

nišer gl. nihčer

not, -a m nuja, potreba (1) *nama pak ſhe hoditi ni tak nat.*

obalten, -tna, -o prid. ohlapen, velik; nabrekel (2) *uso keruau gerdu jnu obautnu, to Sueto oblizhie Jeſusa; od kerui je niega Telu taku Nauſhtautnu, uso keruau Gerdu jnu Obautnu.*

obnemagati, -am dov. onemagati, omagati, oslabeti, pešati (1) *ali jeſt ſim ſa\tebe proſu da taja viera ne obnemaga.*

obseči, -žem dov. objeti, prevzeti (1) *Meni ozhe ſkar\en ſtrah obsezhi, zhujem maje laſi na kuishku leſti.*

obstati, -ojim dov. priznati, ostati, vztrajati (7) *gleite vi ſatu gari, kaku bate abſtalli; Ja, pezh prau ſdei ſi ſama Reſnizu obſtala\ti; ti ſi pouiſhana jeſt marem obſtati, ſa Krallizo, zeſſarizu Nebies jnu Semle zhries uſe jſuolene Ludi jnu Angelle; ſhe niſem Weſiede ſad jemau, ſim vſole per\taitei obſtau; Jeſt Petrus Ozhitnu obſtoim jnu ſpoſnam, de ſim en velik Griefhnik; Obſtoim tedei da ſim ena Velika Griefhinza; Te Rath ſe meni dopade, jeſ obſtojm al ſim pak duebu bol Sgubu tiſte jeſt kna viem.*

ofarten, -tna, -o prid. ošaben, prevzetan (2) *Le\ta Duſha je rada offartna biua; al\pak ti zhries taju Namarnost ozheſh offarten biti;*

ofartni, -ega m ošabnež, prevzetnež (1) *te offartne jnu Nazhiſte bam h\ſebi vadu.*

ofrati- am gl. gor ofrati.

ol, -u/-a m pivo (2) *meni ſe ſdi da ſiſhie od Vina al olu veſ pian; Dba fiertlna olu ſhe ſhiher perneſeſh ſam.*

pale/pole gl. potlej.

parnag, -a, -o prid. gol, popolnoma nag (5) *da an parnah per\tem ftebro pervesan bo ftau; so ga da parnasiga sliekli; js Egýpta sim jest sa\te te Egýptarje tepu ti pak si mene, do parnaiga slieku; do parnaiga smo ga sliekli; do par_nasiga so ga na le\tem kraju sliekli.*

paver, -vra m kmet (1) *jest na gledam al so pauri, Gospuedi ali Kralli.*

peršona, -e ž oseba, lik (2) *aku vi na Perfhane bate merkali; se uam bade tudi na dan dalu u\teh Perfhanah s\besiedu jnu u\dianiu.*

pipati gl. vunkaj pipati

pledрати, -am nedov. klepetati, čvekati (1) *jnu s\temi shenami sabstoin pledрати.*

podni prisl. podnevi (1) *podni se je stril[i] ta temna Nuezh.*

podstopiti (se) –im dov.povr. upati se (5) *sama se na smiema podstapiti; bres nashiga pouela si podstopit sme u le\temu Folku Prediguati; Longinus, kai si ti stueru jnu kai si se ti podstopu; jakai en shounier al soldat se je podstapu zhries nas priti; kier si se podstopu veliku Rezhi.*

pokaj zaimek zakaj (1) *pokai bi jest mogu sa tega sapelauza te kryfsh nositi.*

polhen –hna/-hena -o prid. poln (1) *Nebu jnu Semla je, pouhena zhasti Boshie.*

polonati, -am dov. poplačati (2) *taiste po nieh safhlu sheni bam polanau; kier mene tako Shpotliu polonash.*

pomujati, -am (se) dov. povr. potruditi (se) (1) *Pilatesh se je ries pomujou niega prosiga spustiti.*

posedeti, -im nedov. imeti, v posesti imeti (1) *Taku si ti tai vender en Krall! Kei je tai toju krallestuo? da\ti Rimlarj na pofedeju.*

posehmal prisl. odslej (1) *de posiehmau vi bote vedeli Sina tiga zhloueka sediozhiga, na desnizi Boshji mozhi.*

posodba, -e ž posoda (1) *jnu meni k\lubiesni, u\anei pofodbi, zhiste Vade podeli.*

potlej prisl. potem (9) *bama na te veruali pale; da bamu mi veruali pali; da te bama veruali pali; da Se bamu vsi lehku Sagreli palle; da bama na niega veruali palli; poli smo pa ti sadni: al bo kai pole gor\ustau; da Se bamu vsi lehku Sagreli palle; da bama na niega veruali palli; potle pak ti sa\manu poidefsh.*

potroštati, -am dov. potolažiti (11) *badi potrafhtana, sai ti na\badesfsh sapufshena; Potrofhtana taja boshja dufshiza; odusemi te griehe, potrostei nas\ti; Bodi pottrashtana Maria ti Mati deuiza; badi pottrashtana lubesniua maja Mati; badi*

potrashtana Maria ti bafhia Matti!; O Grieshnik bodi potrashtan, toi douh je tebi uen Sbrisan; potrostei nas\ti, da bamu usi ukupei tebe hualili.

povelja, -e ž povelje (4) *Kier smo mi to povelu od Pilatusha sadobilli; tojo povelu ozhem jest koi dopovnit; To pouelo moi Gospued, marem hitru dopovnit; jnu Hudizhaue Pouelle doistikrat Dopovnila.*

prata, -e ž pečenka (1) *jnu si nam u\peku enu veliku pratu pernefsu.*

prebračati, -am *nedov.* spreobračati (1) *fh\niem te ludi na faufh vero prebrazhou.*

prebrniti, -nem *dov.* spremeniti, pretvoriti (1) *Katieri je v Kanni Galilei tu vadu u to vinu prebernu.*

predpostavljeni, -ega *m* predstojnik, nadrejeni (1) *le\tu pa kna mrmu terpeti mi, kier smo priedpoftauleni teh rezhÿ.*

pregledati, -am *dov.* spregledati (1) *slepzi so pregledali.*

prigodu *prisl.* zgodaj zjutraj (1) *Kai taku pergodu u Taberni hodite, jnu mene saspaniga gar sbudite.*

preobrniti, -nem *dov.* spreobrniti (1) *jnu\ti kei_keda preoberjen poterdi taje bratre spremeniti, pretvoriti (1) kruh jnu vinu niega Tellujnu krÿ preoberniti.*

prepozdu *prisl.* *prepozno* (1) *preposdu je Griuinga le\ta.*

preprost, -i ž preprostost (1) *taku gari se sdelit u\mojei priprosti sposnam.*

preprosten, -tna –o *prid.* preprost (1) *dokler sim jest she priprasten inu Mlad.*

previžati, -am (se) *dov. povr.* prepričati (se) (1) *al ozhema prezei h\temu gruebu hoditi, inu se tam od\le\tega preuishati.*

prigodu *prisl.* zgodaj zjutraj (1) *Kai taku pergodu u Taberni hodite.*

prižgati, -gem *dov.* močno udariti, dati klofuto (1) *Anbart, dbiebarti, tribarti sim ga shie pershgau.*

pródati, -am *nedov.* prodajati (1) *Nikar na pruedeimu tega oblazhila, med nas Rasdelit bi guerfhi bilu.*

pungart, -a *m* sadovnjak, vrt (4) *u pungarti an bode an Moliu; al nisi Malhusu u pungarti tu vohu odjekou; o Pungarti ga naidemo; kier so se od\tebe u\pungarti u bieh podali.*

rajtati, -am *nedov.* računati, misliti (3) *jes pa raitam da se tebi vsmili da mu pomagat ozh; jes pak raitam da\ti niega shiviga, ne dobifh nigdar prozh; jest pak raitam da ga Baja, k\fmerti tega krifha obsodilli.*

- rajtinga**, -e ž račun, obračun (1) *potiem hitru pred to prauizhnu sodbu boshju Stopiti, jnu od zieliga toiga fhiulenia Raitingu sturiti.*
- rajža**, -e ž pot, potovanje (2) *podeli meni, pred smerti moje na\to dougu Rai\shu Gnado tuojo; je zait da se vezhnu Raishu podash.*
- rat**, -a m svet; zbor; nasvet (13) *Ka\y ozhmo storiti mi vi\shi far\y ven js tega Ratha; dokler ti vi\shi far\y, se snaidejo v\temu Rathi; sdei pak fardamani Rat mene Kunshti vzhi; sakai glih ta Rath je kriiu, da se taku godi; Moi Rath je le\ta, da mi niega, dobimo; de nam en tak Rath sadoisti pomaga; ufemite moi Rath katierga jes uam dam; Prekleti bodi o hudizhoui Rath!; kai prauite koku vam dopade moi Rath; Meni se dopade toi Rath; snash mi ti kei en dober Rath dati.*
- razgaran**, -a -o prid. razkoračen, nespodobno sedeč ali ležeč (1) *ne lieshi resha-ran koker\ena stara baba.*
- razmartran**, -a -o prid./delež. zmučen (1) *kako stra\shnu Resmartran, jnu s\kerujoi oblit.*
- raztrupati**, -pljem dov. razbiti, zlomiti (1) *jnu niegoue terde kosti Restrupalii.*
- rihtar**, -rja m sodnik (4) *Jes kaker en ferdni Rihtar al fodnik; Prauizhni Rihtar tu se mare koi sgoditi, Jest Pontius Pilatus Defsheufski obla\stnik jno Richtar; Prauizhen Riehtar jest pridem sam koker en Toshnik.*
- rihtati**, -am nedov. (uspešno) opraviti (1) *sdei kier ti s\tuojei zopernijeii niz veenzh na rihtash.*
- rimljar**, -ja m rimljan (3) *taku bada ti stolz Rimlar\y zhries nas mogli priti; dokler ti Rimlarji so nam to guaut protzh oduseli; a\ti Rimlar\y na pojedeju.*
- rojenica**, -e ž porodnica, mati (3) *Buh te ubari lubesniva maja Rojeniza; zartana Matti jnu Bofhia Rojeniza; Vesiela badi fsveta Bafhia Rojeniza!*
- roženkrenc**, -a m rožni venec (4) *vender je usaki dan mene s\tem S. Roshenkrienzam pozhastila; ozhem tedei te Dushe Roshenkrienz na vago Diati; namrezh skues\te fueti RoshenKrienz, s\katierem je ana Mario fbestu zhastila; Le\ta Sueti Roshenkrienz jma taku muezh\jnu Kraft.*
- scagati**, -am dov. obupati (2) *kier je an szagou bade niemu an velik shpat; de je szagou jnu sam sebe obesit mogu.*
- sceptar**, -ja m žezlo (2) *je tebe potreiba tudi en krallovi Szeptar u\rake dati, vseiii tedei od\mene le\ta Szeptar flat jnu liep tudi.*
- senter prisl**. sem noter (5) *Ka\y\fish, Anness, jnu drugi Pifsar\y jmate Senter h Pilateshu priti; jes pridem senter k\uam, jnu vam vsim frezho dam, ti fi jösdu*

fenter v\jerusalemske Meftu; mare bit da ani fheliu fenter h\meni priti; Ti jmaf\h niem koi pouedati, da fhie mareju fenter priti.

skaditi, im (se) *dov.povr.* prdniti (1) *kaker bi bieu, smerdliue Jaize Jiedu, se je gerdu skadu.*

slišati, -im *nedov.* pripadati, soditi; spodobiti (4) *keker se niemo fhlišhi sedai; temu se fhlišhi ta smert, prozh prozh fh\niem; temu fhlišhi ta fmert ti pak ozhesh niega fraj spustiti; Malhus tebi fhlišhi menei kier si faulasten bieu; ga ozhemo od krj\sha doli useti, no ga orezhi u\en tak kraj, keker se niemo fhlišhi sedai.*

služavna, -e ž služabnica, dekla (1) *hilai tedai fhlushauna h\moimu Gospuedu priti.*

služavnik, -a m služabnik (4) *Poidi ti fhlu\shaunik moi, jnu maf\h niem povedati, da oni majo Xiftusa sopet pred me perpelati; sim Ries niemu oblubu sbiest fhlu\shaunik ostati; kier je mene gori useu sa soiga fhlu\shaunika jnu mene postau sa Jogra, jnu Maf\hnika; usemi me gori Sa toiga fhlu\shaunika, Sdei jnu po Smerti na Vekoma.*

snegati gl. zonegati.

sniti, snidem (se) *dov.povr.* zgoditi se, sestati se (2) *kar ui storite Se use po bofhei volli snidi!; jnu per Jesusu se ukupei snidemo.*

spargati, -am *dov.* razparati (1) *taku snaju Shnidarj sdei sbestu fhhiuati, da bres nafha [=noža] se mare lehku spargati.*

splakati, -am *dov.* zjokati, razjokati (1) *Gdue je te kier bi ne splakal, Boshio Mater bi samerkal u\takei Martri jnu slegu.*

spomljati, -mljam *nedov.* spominjati, spomniti *Spuemlei na me uselei, jnu enu brumnu jnu pokornu fhiulenie pelei.*

sprebuditi, im *dov.* zbuditi (1) *Zhlauek sprebudi se ah grieshnu serze.*

spreobračati, -am *nedov.* preobračati (2) *sakei on je ta Lustuo sprebrazhov; Dokler je an tu lustuv spreobrazhov.*

spuvati gl. gor spuvati

srden, -dna, -o *prid.* jezen, silen (1) *Jes kaker en ferdni Rihtar al fodnik.*

strucati, -am *dov.* (s trmo) izsiliti (1) *vstani gor sei nas na\bosh nikoli struzou.*

svojščina, -e ž lastnost, stanje (1) *poglei na maju svojshnu jnu bue\htuo.*

šanca, -e ž priložnost, šansa (1) *katier[i] zhries 7 uerfhe te fhanzo dobi.*

šenkati, -am *dov.* podariti *jnu tam to vezhno Shiulenie shenkash.*

šikan, -a, -o *prid.* hiter, spreten (2) *al nisim sadoisti fhikana billa, v\kratkem zhasv, gorezhu vogle storila; Moja Dözhla je shikana zhasi je tudi luba.*

šl- prim. sl-

šparati, -am *nedov.* varčevati (1) *Jes tudi maje mazhi Shparau na bam.*

špas, -a *m zabava* (1) *da bama meli na Gara Caluario fh\niem en kradik shpas.*

špegel, -gla *m ogledalo* (1) *jnu u\zielem tojem shiuleni sa en Shpiegu jmei.*

špil, -a *m igra* (5) *sakai jest sem vselei biu per shpilu rad; Poprei da mi ozhemu h\temu shpilu en sazhetik storiti; gdue vie kai se she meni per\shpilu sgoti; htu vie kai sa\na srezha se per\shpilu sgoti.*

špilati, -am *nedov.* igrati, uprizoriti (1) **KATIRO SO NEKIDEI NA TE UELIKI ZHETERTIG INU NA TE UELIKONozhni PONDELik V KAPPLI SPILALI.**

špilovec, -vca *m kvartač* (1) *tudi pianze jnu fhpilouze na bam fajhanau.*

špis, -a *m sulica* (2) *en usak mare met uRashie dabru, fhpiese, Nashe, jnu Sable oistre; shpies mi je tudi napati.*

špot –a *m zasmehovanje, posmeh* (15) *jnu nam vsim en tak shpot narediu; jnu tega Sathana h\shpotu storiti; She na vie kai bi meni smerslemu h\shpotu Re-kla; shpot jnu Norzhie s\tabu delali; kai si sa en krall? so h\shpotu tebi riekali; jnu skues mene shpotu starjen biti; na bash venzh shpata terpeu od\ nas; jnu si s\mano douga shpata na delei: Sedai pak mare fhpat jnu smieh od nas terpeti; kaker da se mo an tak fhpat nalo\shj; nigdar na marem vezh ta fhpat terpeti; bade niemu an velik fhpat; kaker da se ma an tak fhpat naredi; de na bosh mogu smieh, fhpat, jnu sanizhvanie terpeti.*

špotati, -am (se) *nedov.povr.* rogati se (1) *ti Judi bi se nam silnu slo shpotali.*

špotljiv, -a, -o *prid.* (11) *kier mene tako Shpotliu polonash; bi guishnu meni tak shpotliu odgouor na daua; Judesh toi Joger je tebe shpotliu predau; kier je tebe trikrat shpotliu sataju; Jude\sh moi joger je mene fhpotliu predau; na katierem bo mogu fhpotliu viset jnu vmrit; jnu tam_kei to shpotliu smert storiti; ti pak mare\sh to fhpotliu jme jmeti; jnu potiem na taistem fhpotliv vijeti jnu vmröty; tudi bade an magu, fhpotliv a kri\shj vmrit.*

špotoven, -vna, -o *prid.* zasramovanja vreden (1) *Sa_kai mash mene sa shpotou-niga der\shati, kier meni antulkei koker tebi nuezhesh dati.*

špraha, -e *ž jezik, govorica* (1) *sei tebe taja fhpraha, resadene, de si ti tega sapa-lauza vere.*

špricati, -am nedov. brizgati, teči (1) *Krj je od\tebe shprizala jnu tekla.*

šraj, -a m kričanje, krik (4) *Raunu taku se meni godi, kier fhlishim te fhrai teh hudobneh ludi; Shena poberi se prazh od toiga finu, S\tojem shrajam jnu s\ jamerno shtimo; jnu s\velikem shrajam so tebe naprei gnali.*

šrajati, -am nedov. kričati (1) *al na shlishish kai zhudniga je toi touarsh fhrajou.*

štalt, -i ž postava, podoba (1) *Da sim jes ta Smert o\zhlauek poglei, jnu na maju fhtaut, dabru ahtingou dei.*

štima, -e ž glas (4) *vender je Jesus js glasno shtimo [...] Reku, Azhe odpusti; so usi sa enei Shtimo krifhei, krifhei ga upili; da glich na Rake pishem, vender je slaba maja shtima, S\tojem shrajam jnu s\jamerno shtimo.*

štimate, -am nedov. ljubiti, ceniti (4) *kaku se ti tega Grieha lefhei bati jmash, katteriga ti sdei tolku lubijh jnu shtimash; Sakai me derfhite jnu shtimate, zhmu meni kar sa touarsha na sposnate; taistiga an sa veliku shtima: nafsho postau pak sa en smieh sposna; taistiga an sa veliku shtima; katieri jo dobi se fhiher mare shtimate.*

štolc prid. neskl. ponosen, prevzet (2) *taku bada ti stolz Rimlary zhries nas mogli priti; Ti lubi moi TouarSh jnu brath taku shtolz antbert ti meni nemash kar dat.*

štrafati, -am dov. kaznjevati (2) *ja da ga bueh fhtraffei, jnu plazhei Amen; sei an shie sadaisti martran jnu shtrafan.*

štrafinga, -e ž kazni (3) *mi bi si ja sashlushili eno veliko fhtrafingo; ino to sashlusheno Strafingo prestau; Kadar bi mi enu taku Galfju sturili, vezhi shtrafinge te smerti bi sashlushili.*

štrik, -a m vrv (24) *kier je shtriki svesan terdu; jnu s\nafsh shtrikou se ledig striti; pernesi sam shtrik; jnu suesali s\temi Shtriki; fhtriki jnu s\ketinami podati niega prou serzhno; jnu s\nafshemi fhtriki sbestu suesati; da se an s\nafsh shtrikou ledik na strj; dobru jnu mozhnu ga fueshite s\temi fhtriki; S\tiemi fhtriki ga bama peruesali; bam odsekou ta fhtrik da bo fraj jnu ledik spelan; ko bi meni hudizh\an fhtrik pernefou; to mafh te fhtrik jno se hitro ubefi; jnu terdu suesan s\temi fhtriki; s\nafsh shtrikou se ledig striti; jnu mo fhtrik na Rake podei; pernesi sam shtrik klieshe jnu leitro; s\ketinami, jnu fhtriki suesali; tam te tefhki krjSh jnu veliku fhtrikou; O Ternie, fhibe, fhtrike, jnu ketine; tedei so te ujeli jnu suesali s\temi Shtriki.*

štrit, -a m prepis; **na štrit hripati** tekmovati v hripanju (1) *na shtrit hriplejo kier bi snau bole.*

- štritih**, -a m šiv (?) (1) *Ti fi ne_kedai en shnidar biu, veliku shtritihou si ti nare-diu.*
- štukati**, -am (se) *nedov.povr.* postopati, potikati se (1) *jnu se s\mano dougu ne shtukei.*
- štumf**, -a m nogavica (1) *Ma\pa Niederz ues shidan, Rokuaze obrane, zheule durhnatarske Stumpfe uszane.*
- ta prisl.** tja (2) *kamer jest grem ta vi marte priti; se jmash\ti, ta bol pomekniti*
- taberna**, -e ž gostilna, krčma (4) *Kai taku pergodu u Taberni hodite; vse Taberne u\Kapli dobru posnash; dabru smiemu u\tabernu hoditi, tudi fh\niemi u ta_berni ozhemu prau dobre vole biti.*
- taj prisl.** torej (8) *Dokler tai je le\ta vola Nebefhkiga ozheta; Taku si ti tai vender en Krall!: Kei je tai toju krallestuo? , katierga tai vi ozhte, Baraaba te Resboinika all Jesusa katieri je jmenuan Xiftus; Taku ga tai vsemite, jnu ga po vafshei vollu Gaijhleite; storimo tai kar je nam mogozh. usemi tai ti, jnu meni pomai; storimo tai kar je nam mogozh; ves flifs si ti tai tedei Sadeni.*
- tal**, -a m del (2) *Aku jest na bam tebe omiuou toku na bosh meu talla f\meno; S\tiem olazhiam dergazhi storit na uiem, na Shtieri talle resdelit jes uam pouiem.*
- tamešen**, -šna, -o prid. omotičen (1) *Jest sim ves Tameshen kaker bi biu ves Pijan.*
- tavžent** štev. neskl. tisoč (1) *fhiest Taufhent, fhiest stue, fhiest jnu fhiest deset Shlakau so mu dalli beli!*
- temu prisl.** tam (1) *pogledei o grieshnik gdue temu leshi.*
- tevne prisl.** zunaj (1) *Jes Shlifthim ene teuni gouoriti.*
- tota prisl.** tja (2) *Tata bol se pomekni ti douga klada; tata kier leshi te Sÿn Bofhÿ.*
- tron**, -a m prestol (3) *jnu niega gar na te Tran posaditi; kaker na en krallovi Tran; To jmafsh ti fapelauz toi tran.*
- trošt**, -a m tolažba (13) *ah jesus ti moi trosht jnu vesele: Ah Jesu ti Trosht jnu vesele maje; Troshta pouna je tista vesiela; O Jefu ti trafht jnu vesele maje; trafhtu jnu h\veselo vafshem dufsham; Jest sim otu ah Maria tebi h\trashtu priti; pridi meni h\trashtu s\gnadu tajju; tedei mareSh Shiher traShta poun biti; jmei Trasht jnu vesiela badi!; pride supet Trasht jnu vesela sadoisti; da bi jes en Trasht al pomuzh sadobila; jnu nei h\trashtu jnu h\pomuezhi priti; Troshta pouna je tista vesiela Vra.*

troštar, -rja *m* tolažnik (1) *Bug*nash *Trashtar*je *posuezhan*.

troštati, -am *nedov.* tolažiti (4) *tajo serzhnost se jest tudi Troshtam; katierga bade sam Elias prifhu trashtati; Angel nie trashta se nemajo bati; prifhu je trashtat te zhloueshke dushe.*

tumpast, -a, -o *prid.* top (2) *te tumpaste Shreble jest fhie u\rakeh derfhim; na krýsh so tebe s\tumpasti fhrebli perbili.*

umšati *gl.* *vunšati.*

uržah, -a *m* vzrok (4) *kir je vrschach Jesusu anu\taku veliko Martro; Ti\nemash venzh Urshaha shaluat na glas; tu je urfhah moi jnu toi pregriehi; jnu nikar bres vrfhaha, al sabstan.*

uržah, -i *ž* vzrok (1) *sdei kier je an fhie h\tei smerti obfojen, na bo vezh prozh prishu je urfhah le taja.*

uržah *prid.* *neskl.* *kriv* (1) *ti si urshah de\nam ne boju dali jesti ali piti.*

uržah *predl.* *zato, zaradi* (1) *vrfhah tega mare an ta sadba fajhlihshati.*

užihrati, -am *dov.* *zavarovati* (1) *da bi Skues tu le\ta Grab mogu bol ufhihtran biti.*

vaga, -e *ž* *tehtnica* (2) *jnu to pravizhnu Vago sam pernesi; ozhem tedei te Dushe Roshenkrienz na vago Diati.*

vagati, -am *nedov.* *tehtati* (2) *vagei nie hude jnu dobre diele, vagei katiere bajo vezhi tesho jmele.*

vahta, -e *ž* *straža* (29) *katieri sgubi temu se ta vahta dade; heisa verfhimo na katierga vahta pade; Jest ozhem sam tukei na vahti stati; niega so sa mazhnu vahtu prosili; dei nam to vahto kier prosimo\te; to jmate to vahto katiero vi ozhte jmeti; katieri bo sgubu ta mare na vahti ofstati, poidi sa me na vahtu te prosim; jnu velku krat moju vahtu saspim; tudi na bam na tei vahti stau; kader bi ana na meSti mene tukei na vahti stala; sei je vahta koi na\tebi samemu bila; De smo sa vahtu jegrali; Mi smo Shounieji mormo na Vahteh stati.*

vahtar, -ja *m* *stražnik* (3) *da smu vsi vahtar per Gruebu terdu saspali; kier smo vahtarj mozni; kier bomu usi vahtarj per Gruebu terdu Saspalli.*

vahtati, -am *nedov.* *stražiti* (10) *jnu taistiga Nuezh jnu den fkerbnu vahtali; da mamu per tem Gruebu sbestu vahtati; namarnu smo vahtali mi jnu ti; satu si biu doushen tega Mertliga vahtati tudei; taku bamu pezh tega Mertliga vahtali; ti pak dobru vahtei jnu skerbnui stui; da\iti pa dobru vahtei jnu serzhnu stui.*

vekati, -am *nedov.* jokati (1) *Kai bash ti ftarz talku tajū al vekou al nisi Malhusu u pungarti tu vohu odsekou.*

venkaj pipati, -am *nedov.* puliti, izdirati (1) *lajsi jnu bradu su mo unkei pipali; lasi jnu bradu so tebi unkei pilpali.*

verbežen gl. *ferbežen*

višavni, -ega *m* višji, nadrejeni (2) *Jes vijhi Luzifer all Kapittan, ziele peklenske voiske en vijhavn.*

višji far *veliki duhovnik* (10) *Narpoprei ga pelajo vishemo farju: Kay ozhmo stori mi vijhi farj ven js tega Ratha; dei antbort na to uprashenje tega vishega Farja; Kako ti odgouorish temo uishemo Farju; mi vishi Farji pa kak dobro vimo; de se baju nafhi vijhi farj smijali; dokler ti vijhi farj, se snai_dejo v temu Rathi.*

viža, -e ž način (4) *Glihei vishi je enu vsmilenie jmela Maria Magdalena; Glihei vishi Johanes lubi Joger moi; na ta vijho ga sheliema pokopati; dokler u drugu vijhu Le ta Svit name odriefhen bitti.*

volk gl. *folk*

vunkaj pipati, -am *dov.* ruvati, izruvati (2) *lasi jnu bradu so tebi unkei pilpali; lajsi jnu bradu su mo unkei pipali.*

vunšati, -am *dov.* želeti (1) *s Jesusam se u Nebieseh vesilili kar jest vam jnu meni umsham Amen.*

vzeti prim. *anzzeti*

zagvišati, -am *dov.* zagotoviti (1) *sei sim jes saguishan da na bam sapelan.*

zagvišno *prisl.* gotovo (2) *faguifhnu nam na bash prazh adfhu; fagvifhnu fhie blifu hodi, jnu fkues nigov fough Nauk nafh folk fa sabo vodi.*

zakonska frava, -e –e ž (1) *soproga: Jest Pontiusa Pilatusha fakonska frau.*

zamerkati, -am *dov.* zapomniti (2) *ti vidish jnu samerkash sadoisti; Boshio Mater bi samerkal.*

zanesti, -em *dov.* prizanesti (1) *Azhe Sanesi jnu odpusti jim.*

zaročiti, -im *dov.* naročiti (2) *Taku stori kar je tebi sarozhenu; Od Pillatusha je nam vsiem ukupei sarozhenu jnu per sapadenei Glaui usiem uisoku Naloshenu.*

zašafati, -am *dov.* ukazati, naročiti (3) *kar ti fashafash ma koi storjenu biti; kar oni fashafaju mare hitru storjenu biti.*

zašonati, -am *dov.* prizanesti (1) *tudi pianze jnu shpilouze na bam fashanau.*

zašpotati, -am *dov.* zasramovati (1) *Vidi sojo lubu Diete, šapushenu sashpotano.*

zavahtati, -am *dov.* zastražiti (1) *pak\ti Judi fo niega mozhnu sauhtali.*

zažmagati, -am *dov.* vznevoljiti (1) *Kajfash je tebe gerdu sashmagal.*

zeit gl. cajt

zgajžlati, -am *dov.* (iz)bičati (6) *od nuh do guale stepli inu sgaishlali; Nausmilenu je sgaishlan zhlaueku glih ni; O kaku stepen, sgaišlan, jnu ves\resbit.*

zglihati, -am *dov.* pogoditi se (za cenó) (1) *sa kar sim sglidou tu jes ozhem met.*

zgrivati, -am *dov.* skesati se (2) *le prou se sgrieui jnu zhistu se spouei; sgrieui se da Pokuero storish.*

zmartran, -a, -o *prid.* izmučen (1) *flab jnu sMartran ues.*

zonegati, -am *dov.* dovolj biti/zdeti (1) *da se bo enkrat temu hudobnemu volku sniegou, jnu sadoisti sdelu.*

zrajmati, -am (**se**) *nedov.povr.* spodobiti *Ustani gari Lubesniua maja Matti, se na sraima da bi ti jmela pred\manu klezhati.*

žavba, -e ž mazilo (1) *jno s\to shlahtno shaubo ga fhaubeimo.*

žavbati, -am *nedov.* mazati, maziliti (2) *jno s\to shlahtno shaubo ga fhaubeimo; to suetu Tellu belle rade fhaubale.*

žegen, -gna *m* *blagoslov* (3) *ti meni poprei toi fveti pofledni fhegen; ta fhegen jma vselei per\tebi vštati; te fhegen jma vselei per\tebi uštati*

žegnati, -am *dov.* *blagosloviti* (5) *Shegnana badi, Lubesniva maja Matti; fhegnane badite taje Rake jnu Nage; fhegnane badite taje persÿ; toi prihod badi vselei fhegnan!; Badi fhegnana taista vesiela vra*

želje, -a s želja, želenje (8) *na tega jmamu usi ukupei eno mozhnu shelje jmeti; da nafho shelje nismo mogli prou dopouniti; Prekletu je maje shelje; pak vender nikar nafhu shelje dopounili; dokler je billu vselei taju veliku shelje; pak uso maju shelje je Sabstian. da\bi mogli Nafhemo shelju sadoisti štriti.*

židan, -a –o *prid.* svilen (1) *Ma\pa Niederz ues shidan, Rokuaze obrane.*

žiher *prid./prisl.* gotov, varen (11) *taku mi nismu shiher da bi per nafhem shiuleni ostali; shiher rezhem da nam na ba prazh adfhu; katieri jo dobi se shiher mare shtimati; shiher rezhem da usi shtierÿ na sgubimu; tedei mareSh Shiher traShta poun biti, da fkues le\tu bade te Grab bol shiher mogu oftati; ti drugi*

pak shiher grejo spat; Dba fiertlna olu she shiher pernesesh sam; da jes pred\ tem folkam shie enkrat marem shiher oftati.

žlafernica, -e ž klofuta (1) *tamkei je on s\anei kriuizhnei shlafernzei udarjen biu.*

žlak, -a m udarec (7) *aistre shlake bam jest nemo dau sa lan; sedi ba an shlake sa soi lan prejemaui; sadaisti osnanujejo nigoui keruaui shlaki; le katarie-ri hudi shlak mueru uset; od britkuesti se mu je Glaua nagnula, kier tolku shlakou je prebila; , kaku zhudni so moiga Sjnka shlaki; shiest jnu shiest deset Shlakau so mu dalli beli!*

žlehten, -tna. -o prid. hudoben, zloben (2) *kier sim biu prifhu u shlehtnu diaine; poidi prezei naprei ti shlöhtni fapelauz.*

žnidar, -rja m krojač (3) *Ti fi ne_kedai en shnidar biu; dokler si ti Shnidar; taku snaju Shnidarj sdei sbestu shiuati.*

žnodrovec, -a m smrkavec (1) *vezh\na bafh ludi Galuou\ti shnadrauz.*

Kazalo

Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtak inu na te velikonočni pondelak v Kapli špilali	7
Prvi del. Od zadnje večerje do Pilata	9
Predgovor	11
Ta ponižna pristova Kristusova	14
Veliki zbor	21
Slovo Jezusa in Marije	27
Oljska gora	30
Jezus od Velikega zbora do Pilata	39
Bičanje	52
Judeževa smrt	58
Kronanje s trnjem	63
Pilatež obsodi Jezusa na smrt	66
Drugi del. Jezusov pasijon Večerna predstava	75
Prolog k pasijonu	77
Peter in dekla vratarica	80
Jezus v ječi	87
Jezus nosi križ	92
Jezus sreča svojo žalostno mater	94
Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ	97
Veronika poda Jezusu potni prt	99
Kesanje apostola Petra	101
Tri Marije	104
Jezusa pribijejo na križ	106
Vojaki kockajo za Jezusova oblačila	109
Poslednjih sedem besed. Jezus umrje na križu	115
Longin s sulico prebode Jezusovo stran	123
Jezusa snamejo s križa in ga položijo Mariji v naročje	130
Marija in spokorjeni Grešnik	134
Dodatek. Štetje srebrnikov	143
Tretji del. Igra na velikonočni ponedeljek	145
Predgovor na velikonočni ponedeljek	147
Smrt	150

Veliki zbor pri Pilatu	154
Vojaki stražijo grob	160
Angela, Marija in Jezus ob vstajenju	171
Vojaki pri odprtem grobu	178
Tri Marije pri grobu	183
Peter in Janez pri grobu	188
Grešna Duša na sodbi	192
Dodatki	199
Pri tretjem padcu pod križem	201
Pesem, kokar jo je žovniar pār gruabu pev	202
Replika Judovskega stotnika	203
Pri prvem padcu pod križem	205
Pri drugem padcu pod križem	206
Pesem pri zadnji večerji	207
Stabat mater	208
Appendix: Velikonočna pejssem	211
Komentar	217
Sigle, številčenje in sklici	218
Sigle in oznake	218
Številčenja in sklicevanja v izdaji	218
Ureditev in načela znanstvenokritične izdaje	219
<i>Matija Ogrin</i> Izhodišča in zasnova izdaje	219
<i>Vodila kritičnega prepisa in rekonstrukcija besedilne strukture</i>	220
<i>Uredniški posegi v besedilo</i>	224
<i>Erich Prunč</i> Jezikoslovna načela kritičnega prepisa	226
<i>Splošna vodila</i>	226
<i>Grafemi nemškega izvora</i>	226
<i>Grafemi slovenskega izvora</i>	227
<i>Zveneči in nezveneči nezvočniki</i>	228
<i>Imena</i>	228
<i>Emendacije</i>	229

Zgodovinske in literarne prvine Kapelskega pasijona	231
1 Uvod	233
2 Pregled literature	234
3 Predstave Kapelskega pasijona	247
<i>Dopoldanska predstava velikega četrta</i>	247
<i>Večerna predstava velikega četrta</i>	252
<i>Predstava velikonočnega ponedeljka</i>	259
<i>Sklepna igra</i>	262
<i>Obnovljena tradicija</i>	263
4 Nekatero posebnosti rokopisa	265
5 Poetološka struktura Kapelskega pasijona	268
5.1 <i>Kapelski pasijon in Evangelija inu listuvi</i>	268
5.1.1 <i>Strategije</i>	269
5.1.1.1 <i>Neposreden prevzem dialogov</i>	269
5.1.1.2 <i>Dialogizacija evangelistovega besedila</i>	270
5.1.1.3 <i>Integracija evangelistovega opisa v dialog protagonistov</i>	272
5.1.2 <i>Kapelski pasijon in izdaje EvL</i>	277
5.1.2.1 <i>Kapelski pasijon in Japljevi prevodi Evangelijev</i>	277
5.1.2.2 <i>KP in Gutsmanova izdaja EvL 1780</i>	280
5.1.2.3 <i>KP in tradicija EvL do Pohlina 1772</i>	284
5.1.2.4 <i>KP in tradicija EvL do Paglovca</i>	287
5.1.3 <i>Individualnost Kapelskega pasijona</i>	288
5.1.3.1 <i>Interference</i>	288
5.1.3.2 <i>Besedišče</i>	289
5.1.3.3 <i>Dodajanje in opuščanje</i>	291
5.1.3.4 <i>Približevanje jeziku in miselnosti občinstva</i>	294
5.2 <i>Proces prepisovanja</i>	298
5.2.1 <i>Stavčna raven</i>	298
5.2.1.1 <i>Korekture na stavčni ravni</i>	298
5.2.1.2 <i>Izpuščanje na stavčni ravni</i>	299
5.2.1.2.1 <i>Izpuščanje klitičnih oblik pomožnega glagola</i>	299
5.2.1.2.2 <i>Izpuščanje predlogov</i>	300
5.2.1.2.3 <i>Izpuščanje nikalnice</i>	301
5.2.1.2.4 <i>Izpuščanje povratnega zaimka</i>	302
5.2.1.2.5 <i>Izpuščanje osebne zaimka</i>	302
5.2.1.2.6 <i>Izpuščanje polnopomenskih besed</i>	303
5.2.1.3 <i>Podvajanja na stavčni ravni</i>	303
5.2.1.3.1 <i>Podvajanje klitičnih oblik pomožnega glagola</i>	303
5.2.1.3.2 <i>Podvajanje zaimkov</i>	303

5.2.1.3.3 Podvajanje predlogov	304
5.2.1.3.4 Podvajanje polnopomenskih besed	304
5.2.1.4 Napake pri izboru besed na stavčni ravni	304
5.2.2 Besedilna raven	306
5.2.2.1 Korekture na besedilni ravni	306
5.2.2.2 Izpuščanje na besedilni ravni	310
5.2.2.3 Ponavljanje na besedilni ravni	312
5.2.2.4 Izpuščanje in spreminjanje didaskalij	316
5.2.3 Besedna raven	317
5.2.3.1 Korekture na besedni ravni	317
5.2.3.2 Izpuščanje na besedni ravni	317
5.2.3.2.1 Izpuščanje soglasnikov	317
5.2.3.2.2 Izpuščanje samoglasnikov	318
5.2.3.2.3 Izpuščanje obrazila	319
5.2.3.3 Podvajanja na besedni ravni	319
5.2.3.4 Zamenjave na besedni ravni	319
6 Kapelski pasijon in nemška koroška pasijonska igra	323
7 Kapelski pasijon in (srednje)evropska tradicija	337
<i>Kristusovo slovo od Marije</i>	337
<i>Štetje tridesetih srebrnikov</i>	344
<i>Nikodem in Jožef iz Arimateje</i>	348
<i>Pilatova žena</i>	352
<i>Bičanje</i>	359
<i>Porfirij</i>	364
<i>Kronanje s trnjem</i>	369
<i>Smrt Jude Iškarijota</i>	380
<i>Kristus v Pilatovi ječi</i>	390
<i>Sedem Kristusovih besed na križu</i>	395
<i>In za njegovo suknjo so žrebali</i>	398
<i>Smrt</i>	406
<i>Vstajenje</i>	416
<i>Duša na tehtnici</i>	420
8 Železna Kapla	424
<i>Jožefinske reforme in njihov odmev v Železni Kapli</i>	424
<i>Župnik Valentin Brunner</i>	429
9 Umestitev v prostor in čas	432
Viri in literatura	437
<i>Viri</i>	437
<i>Literatura</i>	438
Pregled replik	447
Seznam kratic	450

Povzetek	451
<i>Zgodovinske in literarne prvine Kapelskega pasijona</i>	451
<i>Matija Ogrin</i>	
Kodikološki opis rokopisa in besedilno izročilo pasijona	457
Kodikološki in paleografski opis	459
<i>Poročilo o restavriranju rokopisa</i>	459
<i>Platnice, vezava in nalepka z napisom</i>	462
<i>Knjižni blok</i>	464
<i>Papir in vodni znak</i>	465
<i>Paginacija</i>	466
<i>Kolacija leg</i>	467
<i>Paleografski opis</i>	473
<i>Povzetek kodikoloških dejstev</i>	476
Besedilni vidiki in hipoteza geneze	477
<i>Ključna vprašanja in empirični podatki</i>	477
<i>1 Ali rokopis dokazuje, da je nastal kot redakcija in krajšanje obsežnejšega besedila?</i>	478
<i> Drobci ohranjenega besedilnega izročila</i>	478
<i> Sledi odsotnega besedilnega izročila</i>	481
<i>2 Ali je redakcija potekala od ene ali več kot ene predloge?</i>	487
<i>3 Kaj sledi besedilne tradicije povedo o predlogah Kapelskega pasijona?</i>	495
<i>Odrpta vprašanja</i>	495
Sklep	503
Viri in bibliografija	508
<i>Viri</i>	508
<i>Bibliografija</i>	508
Historische und literarische Elemente des Eisenkappler Passionsspiels	511
Kodikologische Beschreibung der Handschrift und Textüberlieferung des Eisenkappler Passionsspiels	517
Seznam manj znanih in nestandardnih besed	525

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612549619>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-291.1

KAPELSKI pasijon : komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtek inu na te velikonočni pondelek v Kapli špilali : editio princeps : znanstvenokritična izdaja / uredila Erich Prunč in Matija Ogrin ; [fotografije rokopisa Marko Zaplatil]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU : Celjska Mohorjeva družba, 2016. - (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, ISSN 2232-321X ; knj. 267. Dela starejšega slovenskega slovstva, ISSN 2463-8773 ; knj. 1)

ISBN 978-961-254-961-9 (Založba ZRC, ZRC SAZU)

1. Prunč, Erich

287127552

ZBRANA DELA SLOVENSКИH PESNIKOV IN PISATELJEV
267. knjiga

DELA STAREJŠEGA SLOVENSKEGA SLOVSTVA
1. knjiga

Urednik
Matija Ogrin

Uredniški odbor
Kozma Ahačič, Monika Deželak Trojar, Matija Ogrin, Alen Albin Širca, Luka Vidmar

KAPELSKI PASIJON
Editio princeps
Znanstvenokritična izdaja

Uredila
Erich Prunč in Matija Ogrin

Strokovni pregled
Ludvik Karničar, Andrejka Žejn

Jezikovni pregled
Darja Markoja, Luka Vidmar

Fotografije rokopisa
Marko Zaplatil

Oprema in likovna zasnova zbirke
Jurij Jančič

Izdal
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Za izdajatelja
Marko Juvan

Založili
Založba ZRC, ZRC SAZU
Celjska Mohorjeva družba
Ljubljana, 2016

Za založbi
Oto Luthar, Tanja Ozvatič

Stavek in prelom
Celjska Mohorjeva družba, Studio Jančič

Tisk Cicero Begunje, d. o. o., naklada 400 izvodov

ISSN 2463-8773